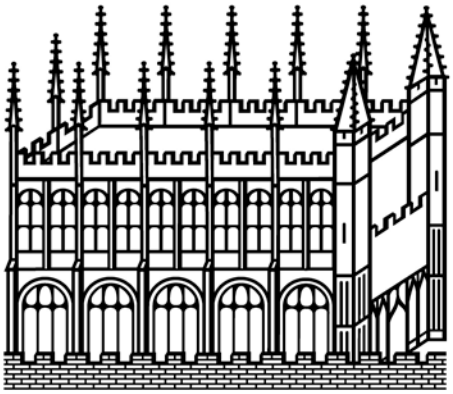

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

میزان الافکار - شرح فارسی معیار الاشعار -
شجرۃ العروض و روضۃ القوافی و رسالہ ضافت
تینون کتاب کا ایک مجموعہ عمدہ ہی مصنفہ سید مظفر علی اسیر
حدائق البلاغت - علم بلاغت و بدائع وغیرہ مین -
شجرۃ الامانی - مصنفہ میرزا محمد حسن قتیل -
رسالہ عبد الواسع ہانسوی - قواعد فارسی مین -
عزیز المصادر - گردان مصادر مع شرح لازم و متعدی
از مولوی عبد العزیز صاحب -
پنج گنج - یعنے کریما - نام حق - محمود نامہ - پند نامہ عطار
رسالہ قطب قاضی -
مامقیمان - تصنیف شاہ علاء الدین اودھی -
محمود نامہ - مصنفہ عنصری مشہور کتاب ہی
قافیا نامہ - چراغانہ اشعار لائق بیت بخشی مبتدیان -
عطائی نامہ - تصنیف شیخ شاہ محمد غزلیات لامیہ -
صفوۃ المصادر - عرف آمد نامہ مشہور کتاب ہی -
ہفت ضابطہ - تصنیف علی نقی خان درس اطفال کے لیے
بہت مفید ہی -
کریما محشی - از تصنیفات شیخ سعدی -
کریما معرب - علم جلی مع اعراب ایجاد منشی کالکا پرساد
موجد مرحوم -
کریما ترجم - ہر ایک شعر کے نیچے معنی اُسکے اُردو مین ہین
کریما رحیما - ترجمہ ہی کریما کا ہم شعر -

کتب انشا اُردو

انشاے خرد افروز - رقعات و عرائض و پروانہ نویسی
وغیرہ کا طریقہ آموزی مصنفہ منشی قمر الدین -
انشاے مادھو رام - اردو پورا ترجمہ -
انشاے بہار بیخزان - از مولوی غلام امام شہید
رنگین عبارت ہی -
انشاے دلربا - از منشی ریوتی پرساد صاحب
دستور الصبیان اُردو - یہ بی کتاب لائق تعلیم
اطفال کے ہی -
مامقیمان - اُردو از منشی کنہیالال صاحب بطور تضمین -
حلواے بیدود - یہ کتاب لائق درس مبتدیان مصنفہ
حکیم محمود علی صاحب ہی -
عود ہندی - اسمین رقعات اُردو مین چکیدہ خاصہ
اعجاز رقم جناب نجم الدولہ میرزا اسد اللہ خان بہادر
غالب دہلوی جنکی زبان واسطے بول چال اُردو کے سند ہی
مطبوعہ مطبع کانپور -

کتب اُردو درسی ابتدائی

خوشحال صبیان - مولفہ منشی خوشحال راے -
خالق باری - خوشخط و واضح مشہور از تصنیفات امیر خسرو
بطور تعلیم علم و پیرایہ نظم برنگ پسند اطفال ہر جگہ نیا رنگ
بحور اور اوزان مختلف ہین -
ایضاً - قلم مناسب -
ایضاً - ترسیم جدید -
ناصر الصبیان - الف باے ناصری مؤلفہ مولوی
ناصر علی غیاثپوری -
اللہ خدائی لائق درس مبتدیان بطور خالق باری -
ہدایۃ العوام حالات تعلیمی مؤلفہ منشی عابد حسین -

INDIAN INSTITUTE

رقعات نظامیہ - مشہور انشا ہی -
رقعہ گلستان حکمت - از مولوی عبدالعزیز آروی -
رقعات احسن - جسکا نام ارژنگ فرہنگ ہی از حکیم محمد احسن بطرز عمدہ -
پنجہ رقعہ ولایت - از سید ولایت علی صاحب -
گلزار ولایت - ایضاً -
رقعات فیض آگین - مکتوبات -
توقیعات کسریٰ - از جلال الدین طباطبائی -
کلیات سہ نثر میرزا غالب پنج آہنگ - دستنبو مہر نیمروز رسائل طغرا - نثرہائے مشہور مع رقعات -
حسن و عشق - مؤلفہ نعمت خان عالی کتخدائی حسن و عشق ہین -
مرافعہ قضا و قدر - مصنفہ منشی ظہیرالدین -
رقعات نامی - تصنیف مولوی حکیم الدین صاحب -
مینا بازار - مولفہ ارادت خان واضح بہت خوشخط و خوشی -
شرح مینا بازار - مطبوع نادر از مولوی امام بخش صہبائی -
سہ نثر ظہوری - مع مقدمات ثلاثہ یہ کتاب مشہور ہی -
شرح سہ نثر ظہوری - نثر نورس کی شرح از مولانا محمد سعداللہ مغفور -
کشایش نامہ - مع فرہنگ تصنیف منشی راج کرن -
لذۃ الافہام - نثر تصنیف مولوی سید محمد علی موسوی ہلوری
تضمین گلستان - اشعار گلستان کی تضمین -
سلک مسلسل - مصنفہ منشی چندر کا پرساد -
بندگی نامہ - بطور ترجیع بند مصنفہ منشی رائے کنہیالال صاحب بہادر -
مظہر العجائب - مصنفہ میرزا قتیل صفات ہر شی کا مذکور کارآمد نشیان -
تاج المدائح - نثر رنگین تصنیف منشی انوار حسین تسلیم سہسوانی مشائع ہین -
مفتاح الصفات - مصنفہ منشی رام نرائن صاحب -
صفات کائنات - مشہور کتاب ہی انشا پردازی ہین کہ صفات سراپا اور اشیائے مختلفہ کے صفات جو کہ بڑے بڑے اساتذہ نے مثل ملا طغرا و ظہوری وغیرہ کے لکھے ہین وہ سب بعنوان شایستہ اسمین مندرج ہین
قواعد فارسی - از روشن علی انصاری -
گلشن فیض - قواعد فارسی منظوم -
مفید نامہ - حساب و آداب و القاب کے قواعد -
جوہر الترکیب - از منشی سیوا رام جوہر تخلص رئیس بریلی لائق درس اطفال ہی -
شرح جوہر الترکیب - نادر شرح از شیخ حیدر علی مرحوم
نہر الفصاحت - ممشی از میرزا قتیل -
مفیض فارسی - فارسی قاعدون کی عمدہ کتاب -
چہار گلزار - قواعد صرف و نحو و معانی و عروض ہین ہی -
اصول برجستہ - مصنفہ مولانا عبدالحق محدث دہلوی -
ارمغان - نادر کتاب قواعد ہین جسمین تین رسالہ ہین قواعد فارسی قواعد خوشخطی - تشریح الفاظ مترادف با ترجمہ اردو جداول ہین ملخص علم اخلاق کا مصنفہ سید اشرف علی -
عروض سیفی - فن قوافی و عروض -

جدول رموز اسماء کتب که در حاشیهٔ این کتاب نقل از آنست	
رموز	اسماء کتب
ق	قاموس
ص	صراح
ب	برهان قاطع
ک	کشف اللغات
مو	مؤید الفضلا
مدار	مدار الافاضل
م	منتخب اللغات
بهار	بهار عجم
ش	شرح مطبوع
قد	مولوی قدرت احمد
ع	مولوی عزت علی

قاموس ابو الفضل

بطبع نو درآمد بهر تاریخش رقم کردم — که حل گردید و شد مطبوع جان انشای علامی

۸۰ — ۱۲

قطعهٔ تاریخ دیگر

سه ابیات سبقت نمودند در ۱۲۱۱

مبارک ای هنرمندان که امروز — مهیا سرمهٔ اهل نظر شد
مکاتیب ابو الفضل مبارک — بطبع بار دیگر نامور شد
زهی مجموعهٔ فرهنگ و دانش — که در عالم ز مقبولی سمر شد
اگر از وی تعلق یافت رنگی — تجرد نیز بر آب دگر شد
عبارا تش بصورت رهنمونیست — اشارا تش بمعنی راهبر شد
نه صرف انشا که از وی میتوانند — ز اخلاق حسن هم باخبر شد
رقم کردم پی تاریخ طبعش — حقایق نامهٔ نقش حجر شد

۱۲ ۸۱۲

امید که بر چنین روح افزایش از مشرق تا مغرب دوش صبای سبکسیر گرانبار و از شمال تا جنوب همت نسیم فرمدار گردد و حسب شهرتش قوافل النفس و آفاق را بانگ درا و آوازهٔ قبول برای محامل اشتیاق نغمهٔ حُدی خوان شود

براهل ابصار منظور باد — الٰهی ازان چشم بد دور باد

قطعهٔ تاریخ طبع از زبدهٔ ارباب سخن مولوی محمد احسن از اقربای حضرت مصدر المدح

سه افتاد ۱۲

مبارک طبع انشای ابو الفضل آنکه در عالم — نسازد شاهد معنیش با هر کس ز خود کامی
پس تصحیح کامل کرد حل لفظ و معانی را — جناب مولوی هادی علی استاد فهامی
برای سال طبعش ز در قم کلک من ای احسن — بود مطبوع دلها طبع مکتوبات علامی

۱۲ ۱۲۱۱

خاتمة الطبع بحمد الله که هر سه دفتر ابو الفضل محشی مع خواتم و تقاریظ سابقه بطور یادگار بار چهارم بمقام لکهنؤ در مطبع منشی نولکشور بماه ستمبر ۱۸۷۳ء حلیهٔ طبع یافت

منت خالق لوح و قلم | شکر صد شکر حق بی نیاز
که رقمهای دبیر متین | شیخ ابوالفضل حقیقت طراز
مطلع گشت درین روزگار | یافته نوع دگر برگ و ساز
بسکه در مدرسها بوده است | نامی از نام همان سرفراز
بهر تاریخ ازان گفت اشک | طبع گردید ابوالفضیل باز ۱۲۰۹

قطعهٔ تاریخ دیگر

ز فیض شامل منشی نول کشور امروز | پر ست از دُر مقصود دامن قلاشش
چه منشآت ابوالفضل طبع فرمودست | صحیح و منحل و آراسته ز سر تا پاش
بکار رفت دران سعی و کوشش بسیار | دمی ز راه رویها نماند پای تلاشش
گهی پئ حل و توضیح مشورت بکتاب | بروز و شب همه با فکر بود گه گنگاشورت پاش
ز بهر خلق شد ایثار گوهر منثور | برند جوهریان تا بصورت یغماش
دُری برشته تمام تاریخ کلک هادی سفت | سواد طبع شده اینک ابر گوهر پاش

چون کار بسال دیگر گشید و گذشت الف و مائتین در ثمانین هجری بجول الله ختام
یافت حرف گذشته را تقویم پارانگاشته از چاشته خواری وله و شوق نمایان وانمود
هر دو دست تنگدی پیش او دراز کرد از انجا که همواره خزانهٔ فیض مالا مال ست
و گنجور از نقص ضنت متعال دامان حرص پر کرد و دگرباره دو گوهر در دو آستین نهاد قطعه

بلاغت گستر جوهر شناس البته میداند | که انشای ابوالفضل ست نادرنامه نامی
ز گرد شهای اقلام ست صدها وطه حیرت | درین دریای بی لنگر فراوان لجه طامی
بحمد الله درین هنگام منحل گشت اعضایش | چو گردید از برای فکر تایید خدا حامی

۱۲ اسم شان
ابوالفضل نام ابوالفضل
ثبوت دارد ۱۲ اسم گردش
بلطف نوبجول الله قدرت خدا
دلطف الله حول سنی سال
است ۱۲ اسم ای تاریخی
سال تقویم پارای کلمه
بگلاسیا شده و اطلاق
بگاشته خوار اکثر کسی ست
کرد و ار مضوع ات بلیت
ابوالفضل
بتاریخ و نصب میرزا شده
باشد یاد دران مصدری
واز بران قیلی ای بسبب
اگر طعام بی مشقت
یافته بودم دلم
۱ معنی در فکر تاریخ هر دو
شهید ست برای دو تاریخ
نگدی بکاف فارسی بر دوزد
نقدی گدیر کردن فاریان
این مصدر بطور عربی
۱۲ سلمه نقص ماده
نقصان منت

کلمه مجهوله دشخوده | نون محل سکال | از اصلش | سکالی دو گرفتم | دادران | دو تاریخ ۱۲ | کلما نوازی | عبد الغفور | ذو الحسن سلمه الله

جزلانیفک این نیک محضران ست وغریب دهٔ انگشت بدهان گرفتهٔ آرزو دارد مثنوی

ذهن قاصر بغور آن پرداخت	قدر امکان خویش مخل ساخت
ایمنی از خطاش اصلا نیست	ادعای صواب حاشا نیست
که نیم در عداد اهل هنر	بوده ام ذره بل ازان کمتر
لغزدم پا اگر عجب نبود	ور درآیم بسر عجب نبود
چون بیابند اهل بنیائے	خللے از رهِ شناسائے
بوکه بر حال من ببخشایند	مورد طعنها نفرمایند

غرض بعد انیهمه در یکهزار و دو صد و هفتاد و نه از هجرت بمرصع رقمی خطاط سیمکار زرین نگار نقود و زیوف را نقاد منشی کالکا پرشاد موجد جاد و طرازی مضمون آفرین سخن پردازی ناظم ناثر نکته سنج ماهر که کلکش چردهای کاغذین جامه را الفریاد بینوائی رسیده لباس زرتار پوشاند و این ماشطهٔ غالیه سای زلف عنبرین مویان لفظ و معنی را شانی ست که در خط و خال سبزان املا نقطهٔ ستردنی بغلط هم نمی نهد طبعش آغاز گردید علاوهٔ آن نقش اول که از کاغذ پس تصحیح بر سنگ رود و هیدون ثانی که اختبار درستی و صحت را مسطح شود از نظر دقیقه یاب کیاست ایاب عمدهٔ اولی الابصار زبدهٔ اولی البصائر مجمع فضائل منبع فواضل مولوی محمد مظهر علے که هزار مرتبه از من هیچمدان نابلد کوچه علم و ادب افضل هستند گذشته قابل اعتبار و بدو نعم الوفاق محل مزید اعتماد شد درین وقت دل و زبان باسرار و اعلان تاریخ آن برسم یادگار از مبدر فیاض درخواست نازم بسیار بخشی آدخودرا که بمقتضای جود عمیم هیچ مسئلے رد نکرده هر یکی را جداجدا از عطا بیدریغ

	قطعهٔ تاریخ

بیان گرفتن کنایه از غایت عجز و فروتنی ۱۲
ای سیه کاینکه جامه کاغذین دارند مردادران نقوش ورق که هر دو وصف دران ظاهرست و جامهٔ کاغذین هنگام تظلم و فریاد پوشند ۱۲ ۵۳ این ماشطه ای شاطه اشاره است بکلک ای کلکش صفتی دلشانی دارد و کهسوالم یک نقطه غلط نمی نگارد خاتمه الطبع الفضل للمنعم الاول ونهایت ختم اولی قابل ستردن و محل نبودن ۱۲ ۵۴ ای ببود اتفاق خوش کریمکه کرامت چنان چنین فاضل نامدار ۱۲ ۵۵ نشست بترتیب لف درخواست ای کهاکه مولوی عبدالغفور را از نظر

عه نادر و اقابل نمود ۱۲ عه اشاره به تخلص ۱۲ سه کاینکه ۱۲

نشناخته مشت بتاریکی نرنم بر لب[۱۱] شعر + بکوهستان وهامون برگذشتم + بلند و پست رامیکسر[۱۲] نوشتم + ویژه متعدد[۱۳] نسخه های معتبر و عتیق منتسب به تنقید مشاهیر اهل تحقیق که سرمایهٔ برخود بالیدگیهای مالکان بود و بیقرین انکاشته از صندوق برآوردن گوارا نداشتند بصد[۱۴] جگلے جگلے اندوخت و دیده بر هر یکے دوخت جوهر[۱۵] تیغ دم چاشنی کردن آشکار وعیار زرهنگام نقد نمودار شد نگویم عقود منتظم از درر خالی بود هان خرف ریزها همسلک لآلی بود قطع نظر از اکتفای[۱۶] برخے درین چمن زار از لالهٔ بداغ[۱۷] و از گل بخار و کثرت خس و برگ ریخته رفتنی و شاخهای بی اندام پیراستنے سبزه بیگانه بر روشهای حواشی حکم زعفران زار پیدا کرد که تماشایش لب از خنده فراهم نیاید گرویدن بتمثال چندان شگفت نیارد حیرت انیست که اصل را پس پشت انداخته دل بر عکس بندد نا گزیران[۱۸] بفحوای خذ ما صفا[۱۹] چیدهٔ آنها با آجیدهٔ خود که از آثار مثره در تفتیش حب میسور دوختن و آثر[۲۰] بینهٔ نظر تا مقدور زدنست باجتماع[۲۱] و انفراد هر یکے صرف کارش نمود و قلم حل و تنقیح بر نقطه نقطه اش رانده مته[۲۲] بر خشخاش نهاد و بدانست خویش در تهذیب دفاتر سه گانه لفظاً و معنے کوشیده و مقاصد عبائر[۲۳] معرکة الآرا که سرپوش از سر آن برنگرفته اند وانموده بر قیاس[۲۴] گفت نامه نگار گوآمده نباشد انرا بر دو دیگری آورد اختیار[۲۵] دیده وران انصاف مند باقرار ندیدش اگر نا پدیدمانند عزیز الوجود خود خواهد بود استبعاد و انشاید استغفر الله استغفر الله هر گاه سهو و نسیان دست و گریبان انسانست بیایهٔ راکه در هزار خطایش یک صواب هم غنیمت توان شمرد چک[۲۶] چانهٔ انحرف کجا رسیدنش از منجت و اتفاق ست و نارسائی از لوازم فکر کوتاه چه اگر در زلات[۲۷] الاقلام پایش انپیش نرفته باشد و در خار زار هاریش نگردیده لاجرم اعتراف نادانی را شفیع خود آورده عیب پوشی و دستگیری از مکارم بالادستان که در گذرند از عثرات[۲۸] کتبران

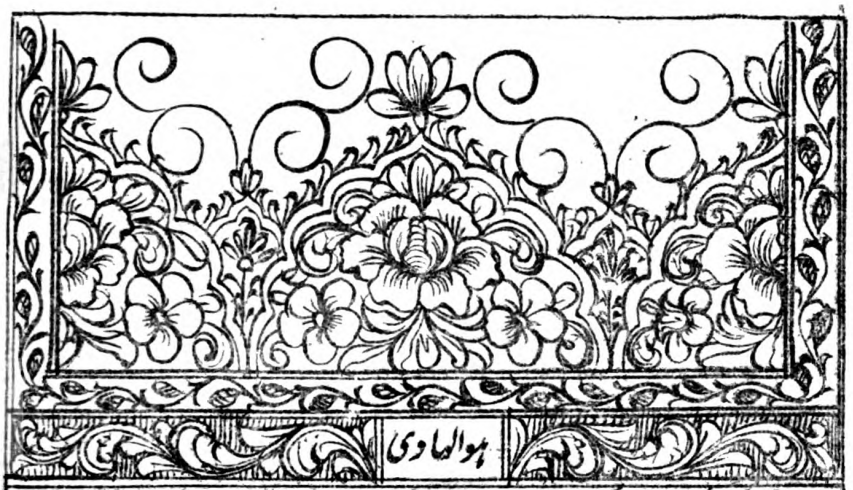
[۱۱] لب شعر بکوهستان وهامون برگذشتم بلند و پست رامیکسر نوشتم
[۱۲] ویژه متعدد نسخه های معتبر و عتیق منتسب به تنقید مشاهیر اهل تحقیق
[۱۳] سرمایهٔ برخود بالیدگیهای مالکان بود و بیقرین انکاشته از صندوق برآوردن گوارا نداشتند
[۱۴] بصد جگلے جگلے اندوخت و دیده بر هر یکے دوخت
[۱۵] جوهر تیغ دم چاشنی کردن آشکار
[۱۶] اکتفای برخے درین چمن زار از لالهٔ بداغ و از گل بخار و کثرت خس و برگ ریخته
[۱۷] بداغ
[۱۸] نا گزیران بفحوای خذ ما صفا
[۱۹] خذ ما صفا
[۲۰] آثر بینهٔ نظر تا مقدور زدنست
[۲۱] باجتماع
[۲۲] مته بر خشخاش نهاد و بدانست
[۲۳] عبائر
[۲۴] بر قیاس
[۲۵] اختیار
[۲۶] چک
[۲۷] زلات
[۲۸] عثرات

نازش بیقرین و بیمثل[۱۲] جگلے جگلے[۱۳] اندوخت و دیده بر هر یکے دوخت
[۱۴] بصد جگلے جگلے اندوخت و دیده بر هر یکے دوخت
[۱۵] جوهر تیغ دم چاشنی کردن آشکار
[۱۶] اکتفای برخے درین چمن زار از لالهٔ بداغ و از گل بخار و کثرت خس و برگ ریخته
[۱۷] بداغ
[۱۸] نا گزیران بفحوای خذ ما صفا
[۱۹] خذ ما صفا
[۲۰] آثر بینهٔ نظر تا مقدور زدنست
[۲۱] باجتماع
[۲۲] مته بر خشخاش نهاد و بدانست
[۲۳] عبائر
[۲۴] بر قیاس
[۲۵] اختیار
[۲۶] چک
[۲۷] زلات
[۲۸] عثرات

میخواهد وعموماً ببعض مقامات چنان هم ست که تو در انجا نمے پرد وطائر اوهام تا کنگرهٔ ادراکش
نمے رسد بر درس وتدریس نخستین قناعت دارند وبهر کرا بامید صدر نشینی بزم انشا خوش افتاد
از دوم تا بشری رسید وشهسواری که اسپ در میدان جهانیده آن وادی طی کرد گویا قصب السبق
ازسیان برد وجان آدم که خود را از حصهٔ سوم گذرانیدند بکوکبهها جوی شیر آورد دل بر دبان علو فطرت
بر عیستون آسمان رفت وبدین کار نمایان دست بر سر ودوش کشیدن وسبلت تاب دادن آغاز
نهاد از نیجاست که خواب در دیده میسومرد مهاسپند وار بر آتش تمنای خال عارض تابناک سوخت
وجمال دلاویز بشیری ازان نواهٔ معنوی تماشا گاه نظار گیان نشد اکثر مشتاقان بنقش بیرون در
از نگارستان دبیوی پیراهن از یوسف بسند کرده وآزمندان بسایهٔ دراز قامت موزون ورنگ
نقاب از رخسار گلگون فریفته رای رزین ونظر دوربین ژرف نگاه خرد دستگاه منشی نول کشور
چون هر ورقش را از صنیع نساخان وظاهر آرایان باطله بیش نیافت قصیر الباع ناشناس هادی
در دبستان سخن ابجد روان ناکرده مثل اشک از چشم جهان افتاده را بقدر دانی برداشته اقتضا کرد
که این نامهٔ گرامی از کلکش ببلغهٔ تصحیح وامضای توضیح رسیده از نظر از طبع جدید یادگار صفحهٔ روزگار
ماند هر چند سر انجام همچو امور وکشایش عقده ها از ناخن افکار آسمان پیوند تیز هوشان که پشه را در مهار
زنند وابستهٔ اطمینان کلی ست تا بنا آشنایان کند بصر سر در موج خیز گوناگون تشویش که گلیم خود
از دریا برون آوردن نتوانند چه رسد مانانکه از دست وپازنی تر آیند واز باد پیمای حباب آسا
نسر واژون در کار آب کنند فالمالطف ایزدی را ناخدای زورق شکسته خود دانسته دست بدعا
که از ورطهٔ ناشناسائی محفوظ دارد وبجنبش ریاح موافق بر کنارهٔ مراد رساند شعر درین دریای
بے پایان درین طوفان شورافزا + دل افگندیم بسم الله مجریها ومرسیها + واقتال
خواستار راخضر راه اعذار نموده الهی چشم غول را شمع وچراغ دیده وسپیده دم از دم گرگ باز

این شکرستان امید وقتی میسر باشد که از طوطی پس آئینه امر جلیل القدر تراۂ صلواۃ و سلام یاد گرفته
بمصیفری خوشنوایان شکر مقال و شیرین ادایان فرخنده فال راست آهنگی برآورده پرده گوشهای
مشتاق را پرده عشاق سازد نظم مدح ختم رسل که نتواند ۔ جز خدا هیچکس نمیداند ۔ رحمت کردگار بر جانش
باد و بر آل و جمله یارانش ۔ اما بعد درین عرض زمان که گرد کساد بر روی شاهدهٔ ماه سیمای سخن نشسته و
سحاب ناروائی بر گرد آفتاب تحقیق بسته پرنیانش اگر همه تشریفی باشد رخت کهنهٔ خود بدان آلش نکنند و
این نسیج رز تار روکش جامهٔ خورشید را و هن از نسیج عنکبوت فراگیرند و خریداری شیرین باف بازار حامهٔ
تلخ گرباسی که خز پردهٔ بیگانگی نتواند بود غبن فاحش دانسته چین بر ابرو اندازند بسکه طوفان بی تمیزی
بالا گرفته و کشتی تباهی اهل کمال را روی ساحل دیدن دشوار افتاده شعر تری آبداری در زمین سنگلاخ
رسانیدن چرا آب بسنگ سودن نمیکارند و چون کور سوادیها چادر ظلمانی فرو هشته و رسیدن
بحرف روشن بیانان محال گردیده برای نثر نثاری قلم بر کاغذ راندن چگونه ماهتاب بگیر
پیمودن نه پندارند شب تا سحر سر ما بر بالش آرام روز خواب ناز ست روشنائی از کوچهٔ تاریک خامه
که بیجوید و صبح تا شام زبانها بیاقه دراز دگر شها به هر زه باز دندان بفارسی که می گذارد گاپودر
بوادی علم و فضل که بغدرهای لنگ پای آن ندارند و گرم روان سراپا سوزش و تفسیده لبان
نیمروزش را قدم تا بزانو فرسودن و نفس در گلو سوختن لازم چه گفته آید در سواد روشن کردن
بتداولات که معانیش اندک خفائی ندارد و پردگیان باغنج و دلالش از روی حیا شوخ چشمی را
کار بسته بی محابا چهره بر نامحرمان نمیکشایند پیشانی همت بداغ قصور نشانمند میسازند شعر
فروغ دیده بمژگان نشست افسوس ۔ ز مرگ قدر شناسان خود بروز سیاه ۔ درین
زمانه کسان یا بلند بالائے ۔ نموده اند ازین شاخ دستها کوتاه ۔ نموده را منشآت علامی
ابو الفضل کافیست که از بهرهای ثلثه اش چون دو اخیر سیاسه دیگر ذهن رسائی و فهم درستی

حصای ذخائر نسخه ۱۲ — برای نوشته ۱۲ — ابی سهم ۱۲ — بهای بهول ۱۲ — الفضاء ۱۲

نثر و نظم اشک کز شهد و شکر شیرین تر است | کرده اش موجد رقم بعد از کلام این و آن
تا برین خوان نعم آید اگر مهمان کسے | باشد این شیرینی از بعد طعامش نوشجان

خاتمة الطبع مترشحهٔ سیه ابر زبان خامهٔ نیسان رشک ازاوج فکر حضرت مولانا محمد هادی علی اشک معوم

خدایا توفیقی که اگر خامهٔ خشک سر دستی برفع نقاب خریده سپاس سزاوار جلوه آرائی بارگاه کبریا
ندارد تمین رادمی بجد برآرد که در زمرهٔ سعادت پژوهان حسن آغاز شایسته انجام طرفی ازستوده
کرداری بندد و نیل بدین فوز عظیم شمل آن در اندیشهٔ وهم ناورد فرض کن گنجد که احسن الکلام ابلغ النظام
بی ترکیب حرف و صوت بصورت تالیفی پیرایهٔ زبان گردیده در پردهٔ الحمد لله رب العالمین پرتو افگن
ساحت ظهور و سامعه افروز اذهان و صدور گردد نظم و صف تحمد بیان نباشد + یارای لب و زبان
نباشد + لیکن تصور عبادت + این فاضله باد نیک عادت + و یارب تائیدی که اگر طوطی نطق
از دفتر خط و خال و جریدهٔ حسن و جمال سلمای لغت و ستائی بحروف قالبی هم نمیتواند زد تبرکانوائی
از تحیت برکشد که در رنگ سبز نجمان سر خرد خس و خار آشیانی بر شاخسار سبز کاری نهد و بال کشائی

قطعهٔ تاریخ طبعزاد شاعر بی نظیر عالی فکر منشی کالکا پرساد صاحب موجد

چو نام این کتاب دلکشا نیز — کسی پرسد نشانش ده ابوالفضل
شده تفضیل از نامش مبرهن — بود که هر کتاب و مه ابوالفضل
محل بین ست گر چشم سخنگو — بگو بر طاق ابرو نه ابوالفضل
فلک این حرف کرده نقش بر سنگ — ز هر مطبوع باشد به ابوالفضل

عدد
ابجد بر وزن بیات اصطلاح آنست که از حرف ناشی شود
حروف ملفوظی آن اگر نقطه ندارد یا نقطه دارد

جمله عدد
زبر هم بینات از بهر تاریخ
به تحسین گفت موجده ابوالفضل

نام مصنف ابوالفضل

جدول زبر وزن بیات مادهٔ تاریخ یعنی نام نامزده ابوالفضل

نام حروف	را	ها	الف	واو	با	جیم	لام	نون	میم	صاد	لام
زبر	ر	ه	ا	و	ب	ج	ل	ن	م	ص	ل
بینات	ا	ا	الف	الف	ا	الف	الف	ا	الف	ا	الف
عدد	۱	۵	۱	۶	۲	۳	۳۰	۵۰	۴۰	۹۰	۳۰
اعداد جمله	۱	۶	۱۱۱	۳	۱۳	۱۱۱	۱۴	۸۱	۴۱	۱۰۵	۱۷

جمله اعداد ۱۲۵۰

قطعهٔ تاریخ از استاد کامل نسخ و نستعلیق شاعر بلند فکر منشی اشرفعلی اشرف

این نسخه مطبوع طبع آمد و اشرف	برحسن و در قمش محو دلم شد	چون بر سر گنجینهٔ معنی ست طلسمے	نیرنگ ابوالفضل پی سال رقم شد
			۱۲۸۰ ھ

ولہ

نثر علامی جو زیب طبع گشت	مشتری با نقد دل شد یکجهان	خامهٔ اشرف دو تاریخش نوشت	دفتر منشور نثر نکته دان
		۱۲۸۰ ھ	۱۲۸۰ ھ

طبعزاد خوشنویس والا مرتبه نسخ و نستعلیق سخنگوی نازکخیال منشی امیر الله تسلیم

مجسم لطف حق شد دات تا منشی فلک رتبت	که در پرورد فن ذات ارشمس آمد ه اظهر	لطافتهاے طبع او عروس علم و دانش را	ادا شد ناز شد انداز شد زین شیوه و زیور
گواه ادعاے من بس است این نسخهٔ دلکش	که در معنی دل قدسی بصورت شد رخ دلبر	شده منحل بشرح ها دراه سخندانے	که تفسیرش بفرق خسرو معنی بود افسر
زکلک عنبر آمیزش رقم هر صفحه خرم فرش	برنگ کاغذی باشد که پیچد اندرو شکر	بوقت طبع ای تسلیم هاتف گفت تاریخش	سراپا نثر علامی شده همسنگ با گوهر
			۱۸۶۳ ع

طبعزاد خوشنویس نامی شکر ریز نظم شیرین منشی گوبند پرشاد فضا

بایامی منشی عالی همم	که شد خاتم مکرمت را نگین	فلک پیش قدر رفیعش مدام	نهد بر سر آستانش جبین
کند منعم از بذل محتاج را	همین حاتم عصر باشد همین	کتاب ابوالفضل چون ختم شد	فضا سال طبعش گفت همچنین
	زهجری دهم عیسوی مصرعی	فصاحت اثر نثر خوب و متین	
		۱۲۸۰ ھ	۱۸۶۴ ع

طبعزاد شاعر رنگین طبع منشی علی محمد خان متخلص بہ ولی

طبع شد اکنون بحکم منشی عالیجناب	نثر علامی که از سرمه فروغ افزاے فضل	از پی تاریخ هجری بلبل طبعم ولی	زد ندا ای از حروف معجمه مرآت فضل
			۱۲۸۰ ھ

طبعزاد یکتاے روزگار در اصلاح نقش سنگ منشی میر حشمت علی حشمت

فرمود چو طبع این کتاب انفع	منشی نول کشور فهام و ذکی	تاریخ مسیحیش نوشته حشمت	مطبوع سه دفتر ابوالفضل زکی
			۱۸۶۳ ع

لہ قطعہ فی التاریخ

جناب منشی نول کشور رئیس اعظم امیر اکبر	بطبع آورد منشآت شہ ادیبان مہ زیر اکبر
برای سال مبارک آن بگفت ابوالفضل چرخ موجد	بطبع تازہ بود ہمایون نیقہ ہای دبیر اکبر ۱۲۸۰ھ

ایضاً

منشی عاقل وطبّاع چو این انشارا	طبع فرمود بآن طرز کہ آید مطبوع
حسن آن دیدہ پی سال دل موجد گفت	زادہ طبع ابوالفضل نماید مطبوع ۱۲۸۰ھ

ایضاً

زمصنوعی کہ گردد عین صانع	نشانی داد نام این ابوالفضل
جو گشتہ رنگ بست طبع موجد	شدہ تاریخ آن رنگین ابوالفضل ۱۲۸۰ھ

رباعی

در طبع آمد رسائل علامے	با حاشیۂ جدیدۂ علامہ
افزایش نفع آن چنین شد موجد	کامد ہمہ سال در حساب خامہ ۱۲۸۰ھ

نوٹ۔ برعایت جدیدہ ۱۲۰ فائدہ سال وکمال ۱۲ روپے محصل

قطعہ

ستہ گانہ دفتر نشہ ابوالفضل	نجوم فضل را تا بید تثلیث
شدہ مطبوع آن سنگ فرنگے	کہ ایمان زید بش تقلید تثلیث
مناسب نقل کردہ کلک موجد	مسیحے سال آن تجوید تثلیث ۱۸ ۶۳

از انجا کہ بعض دشمنان بجود ... تتمہ تطبیق ... فکر کردہ شد ... لیاقت ... طبع والای شان بقصد دشمنان ... فاظ تاریخ از لطافت ... ایکہ در اعداد ... اعداد رسائل علامی ... حاشیہ جدیدہ علامہ داخل شد و اعداد ... افزودہ جملہ سال محسوب شد ۱۲۸۰

دوصفحہ اول بخیال منشی مفصل
نبود واز نیجا دریست خواندن این کتاب
وبای بیان برای استعانت این کتیب
استعانہ معانی درست میفرمایند وخطوط
زبان فارسی کہ مبدا وموجب باعث تسمیہ
لیکن نمایش زبان مقصود گفتن
نیست بلکہ نمایش دیدہ امر کہ این
وبای صحابت ست تخصیص آیچنین
آگاہی بجمال تخصیص این موجودہ
است وخود شیدا بیان این ستایش نما
زبان ودہان مخصوص بازبان ودہان
دوصفحہ بیان ست این گفتن بجود
بنام دوصف یا زبان ودہان باشد
وتام دوصف وی تعالی چنان نیست
چرا کہ بات وجاد وبیزبانی دیدہ ای نرام
تسبیح وتجید بدین این گفتن کہ نمایش زبان
دوصفحہ بیان چرخ تا دانی باشد وتام
کہ صفحہ درین دو صفحہ از مقام شرط
شی بلبر منزل بشرط لاشی شناختہ دو صفحہ
راجع باوج لابشرط شی بپرسد کہ دو صفحہ
ثالث تمہیدان مینماید وفی الجملہ این
دیچ کثیر الاشتمال بطبع خلاصہ از شر
اول واضح شد کہ این نام دوصفحہ

پس من دوچہ چنان باشد کہ دین گفتنی
دائم فتی بازبان ودہان دوصفحہ
راجع بسیگوید کہ چنان نام گفتن ستلزم نیست
است چرا کہ این گفتن آن معلوم شد
کہ تمنا بازبان ودہان نیست بلکہ
من دوچہ چنان نیست دین دوچہ
چنان ہست پس ازین نام بجای
ایدکہ دکمع خاموشی از بجای
توحید شنای است بدان الحمد للہ ۱۲ بعد

مصلایا با طراف تلخی کام[۱] غیر از صبر صبر بہ زبانی نقشا تنگی دل جز بشکر شکر بر کس نکشاد شمع سفر[۲] در وطن
پروانۂ خلوت در انجمن بلبلی در آشیان بہ تیز پری[۳] گلی بشاخ از برگ[۴] بری[۵] درین آوان فرخ صرف
اوقات گرامی نمود و از سر نو تحشیۂ مکاتبات علامی نمود آری ہر کہ حاشیۂ قدیمہ را نوی بخشد تجدد
بحاشیۂ قدیمہ سزاوار اوست و آنکہ از جامی سبق برد تصرف بشرح ملای مکتبی چہ دشوار اوست
ارواح ثلثۂ قالب طبع از مفرحات جان داروی تشریحش تقویت یافتہ و موالید سہ گانہ بمالم[۱۱] تنظم از
فیضان آبای علوم انظارش تربیت یافتہ دفینۂ[۱۲] معنی کہ در بطن قائل بزمین غائب بود از کاوش
افکار بشہود آورده اند و نفس[۱۳] مطلبی کہ در سینۂ مخاطب مکتوم عدم شده از تناسخ حواشی بوجود آورده اند نظم

مصنف بود گر شیخ ابو الفضل	محشی شد دگر شیخ ابو الفضل
بہر فقره کہ از معنے لاحل	بہم پیچید چون زلف مسلسل
نمود از موشگافے آن یگانہ	زبان خامہ را دندان شانہ
کشاید تا گرہ از زلف پرتاب	سیاہی داشتہ آن شانہ در آب
کشیده شانہ و نگسستہ یک مو	کہ آید بر زبان خامۂ او
پی تدہین آن گیسوی مشکین	کلام چرب گشته عطر نسرین
صریر کلک شد موج نسیمے	کہ تا مغز خرد برده شمیمے
بآب و تاب آن استاد تر دست	گہر ہا سفت و در ہر تار موبست
خدایا عمر آن دقاق سازے	مثل چون زلف خوبان در دراز
بکام دوستان در لکھنؤ باد	زکیتایان عالم لک نه او باد

حوصله آزمای طبع پر زور جناب منشی نولکشور در طبع این کتاب اہتمام ابلغ فرمود و از ازده
بیشتر بذل مبلغ فرمود خدایا ہر سنگش ہمرنگ نگین سلیمان باد و ہر قالب طبع مانند تخت جم روان باد

تقریظ و توابع سابقه

تقریظ مشتمل بر مضامین رنگین طبعزاد شاعر عدیم النظیر صاحب طبع وقاد منشی کالکا پرشاد موجد

مطلب حمد از خامهٔ هر دبیر ناتمام و سپاس تمامی نامه را با آن اتمام از دریا قطرهٔ گنجائم نسبود صلوٰة مالا یدرک کله لا یترک کله و زان کل جزو یکه مختار منست و صف علامهٔ روزگار منست که از کل شئ یعود الیه حمد را تضمن دارد و از علمای امتی کانبیاء بنی اسرائیل نعت را التزام آرد اعنی این زمان که فضای کشور هند از علوم اسلامیه پاک رفته شد سیما انشاء و انشا و پارسی زبان را اتفق اللفظ خیر باد گفته شد کوکبی چند که در پایان شب قدر ظلمت زدائی را وسائل اند یکی از ان حضرت مولانا محمد هادی علی مشتری فضائل اند علام علوم عربیه نهام فنون فارسیه بتصرف صرف کامل ناحیهٔ نحو را عامل منطق بمبان کلام بلبان حدیث بر زبان تفسیر در بیان شمس بازغهٔ حکمت در اشراق وجود تصوف بوحدت طاق مسائل فقه روان ریشهٔ اصول دوان مساعی ریاضی جمیله عروس هیئت شکیله حساب در انگشت قلم هندسه بقطع از رقم صحت طب از اعراض جسمانی تهذیب اخلاق از اغراض نفسانی معنی و بیان بدیع میدان مناظره و تصنیف عروض بسبب وزن او ثقیل قافیه از پیرویش تباسیس و خیل خامهٔ دو زبان در سخن سه زبان تاریخ را تحفه از عدد و عیان نام دلیل شرع بین تخلص آب چشم یقین در مدرسه سبق طلبهٔ علوم را اول روز فراغ بحجرهٔ مطالعه شعلهٔ ادراک تا آخر شب چراغ عالم با عمل عامل بی امل سینه سحر صفا قلب قمر جلا نفس رنگے مستقل ذهن ذکی منتقل در تهٔ خانهٔ فروتنی قدر بلند سقف افراخته بهر پله سبکروحی تحمل گران پاسنگ ساخته سواد از مطالعهٔ اسفار روشن سوید از مکاشفهٔ انوار روشن شب زنده دار عابدی نفس مرده دار زاهدی دوات صوفی بهبجتش قلم نقشبند بهبعتیش موطف زبان را هر دم سبحهٔ گوهر دندان بکف مصلی نظر بجماعت مژگان هر وقت امام صف صبح صادق قسم بصدق مقالش خورده شیر مادر خون از اکل حلالش خورده بیت المعمور باطن را از ملهمات غیبی قدسیان در طواف کعبهٔ دل را از فضائل اربعه

ابداعات — استعاره — بغیر شقه — در نزاکت — برابر است — در طلسمات — استعاره و کنایه — در صنایع — کرده شود

دارد — در اولیای کامل — است — شهرت — صفت چنین کمالی ندارد — ایهام — چهار آموده — شعار اهل وقت — است — در دینی علم اخلاق غرض نفس — اوست یا اینکه علم اخلاق غرض نفس — پیداست که موافق آن عمل — عمل فروش باشد — دارد — لطافت این — جنگ است — بودن مگاهیمن پس میداش — دارد — عربی و فارسی

مطلب — است — مضامین البدیعه

زر و سیم آیین مردمی ازان شناسند گوهر بینائی را و رانگاه حرم گیای آزادی را زمین پرورده صبح سعادت
را زرین بهره کارگاه هنر ژرف دریای گوهر آفرینش ناموس آرایان سعادت نهاد روشن ازو آموزند
و دینداران حق پژوه بدیدبانی نامهٔ اعمال عشرت اندوز بازرگانان هر متاع آیین سود برگیرند جان تازان
عرصهٔ کندآوری لوحهٔ همت آموزی ازو برخوانند تن گدازان دانش آرا آیین نیکوکاری ازو بردارند
اخلاص طرازان بخت آوراز و ذخائر بی منتهی فراهم آورند و آرامش گزینان نزهتگاه حقیقت بیاورند
آن کامیاب خواهش گردند مثنوی سیکے نامهٔ ساختم پر شگفت + که هر دانشی زو توان برگرفت +
چنان گفتم این نامهٔ نغز را + که روشن کند خواندنش مغز را + ازین نعمتهای گوناگون مژدهٔ آن میرسد
و دل سامعه افروز میشود که خاتمهٔ کار بر نیکوئی شود و بدی سعادت یاوری نماید اگرچه پور مبارک
امروز مورد اضداد و عبرت نامهٔ جهانیانست و هنگامهای مهر و کین ازو در شورش ایزد پرستان
حقیقت پژوه ابوالوحده گویند و یگانه بندهٔ داور بیهمال شمارند و کندآوران عرصه دلاوری ابوالهمه
نام نهند و از یکتا پیمان هستی دشمن اندیشند و خرد همواره با بوالفطره می سراید و از گزیده مردم این
دودمان عالی شناسد و در دفاتر عوام که آشوبخانهٔ بی تمیزی ست برخی پیرستاری دینانست
دهند و از فروزندگان این گرداب پندارند و طائفه از منهمکان کفر و الحاد انگارند و از نکوهش و سرزنش
انجمنها برسازند فرد صد داستان بوالعجب آمد بروی کار + حیران شوند گر دو سه حرفی رقم کنم +
لله الحمد که ازین مراتب از تماشای شگرفکاری روزگار بیرون نمی شود و به نکوهندگان و مدحت
سرایان از خیرسگالی بیرون نمیرود و زبان و دل بنفرین و آفرین نمی آلاید مثنوی شناسنده گر
نیست شوریده مغز + نبهره شناسد زدینار نغز + هنر تا بداند ز مردم گهری + چو نور از مه و تابش از مشتری

تمام شد مهر سه دفتر گرامی مکاتبات علامی

لطیفه چون این کتاب بر لفظ مشتری انجام یافت پنج نکته برابر حروف این لفظ بخیال کاتبه پرشاد موجد گذشت اول بنسبت مصنف
که ابوالفضل و مشتری همعدد آمده نام او و غایت نامه ثابت باید شمرد ثانی بنسبت خداوند طبع که سعادت این سعد اکبر ترقی دولتش باد ثالث
روشن [illegible] بنسبت محشی که ذوالعلامه زمین را بفتوای معقل قاضی فلک باید گفت رابع بنسبت قاری که این کتاب پر فائده
مشتری وار خریدار باید شد خامس بنسبت کاتب که مشتری عالم فلک و خط اکثر علما زشت باشد سواد حرف این مظلوم مجهول نیز نحو

ای نقش بار گشنا پیدا ۱۲

جبرائیل امین ۱۲ ای سنگ و سیل ۱۲ ای ورقه ۱۲ ایرانی سوار کشمیری سبب فرزندی ۱۲

خطاب ۱۲ دانایان ۱۲ واقف اعلم بالصواب ۱۲ ایران بروزن ایمان ۱۲ از ۱۲ ماه شمسی ۱۲ تاریخ ۱۲ نام ۱۲

وبود دمان دانش و خاندان بینش اعتبار پذیرفت و کاشانهٔ ظاهری را رونقی و نفس کجگرای را راهبری پدید آمد و هندی و ایرانی و کشمیری نشاط خاطر گشتند بست و ششم گرامی فرزند سعادت افزای را روی گشت ولادت او در شب ریش هیزدهم دی ماه سال شانزدهم الهی موافق شب دوشنبه دوازدهم شعبان نهصد و هفتاد و نهم پدر بزرگوار او را به عبدالرحمن موسوم گردانید اگرچه هندوستانی نژاد است اما شرب یونانی دارد و دانش می اندوزد و از سود و زیان روزگار فراوان آگهی اندوخته و آثار نیکبختی از ناصیهٔ او پیداست خدیو والاقدر او را بکوکبهای خود منتسب گردانید بست و هفتم دیدار تیره شب اختر سی ام در دلداده الهی سال سی و شش الهی مطابق جمعه سوم ذیقعده نهصد و نود و نه هلالی در ساعت سعادت افزا فرزندی نیک اختر پدید آمد و عنایت ایزدی رهنمون گردید و کیتی خداوند آن نونهال سراپستان سعادت و اقبال را عبدالله موسوم گردانید تمام نهاد امید که بجلائل کمالات دینی و دنیوی فائز گردد و بسعادت جاوید نشاط اندوز دست و هشتم دوستی مطالعهٔ کتب اخلاق بست و نهم آگهی یافتن از نفس ناطقه سالهای دراز بمقدمات بیانی و عیانی طلبگار بود و با صاحبان این دو روش آمیزش بسیار شده دلائل ذوقی و شهودی و اکتسابی و نظری بنظر درآمد راه شبهه بستگی نیافت و خاطر آرام نگرفت بمیامن عقیدت گره این گشودند و دلنشین آمد که نفس ناطقه لطیفه ایست ربانی سوای بدن او را ست تعلقی خاص با این پیکر عنصری سی ام آنکه از پارسا گوهری شکوه بزرگان صورت از گفتار حق باز نداشت و دانش و بینش اندوزی را راهبر نیامد و هم گزندهای وجانی و ناموسی تفرقه درین عزیمت نینداخت و رفتار آب کردار جویباری کرد سی و یکم بی میلی دل با عتبارات دنیاسی و دوم توفیق نگاشتن این گرامی نامه اگرچه عنوان این کتاب الهی محمدت ایزدیست که زبان بیرنگی اقبال روزافزون میسر آمد و سپاس نعمت رسیدگی بزبان قلم میگزارد لیکن هر گونه آگهی را چشمه سارست و گروهاگروه دانش را سعدن جد پیشگان کارگزار را رهنمونی و هنرل سرایان خنده فروش را راز و نصیحه خردان را سرمایهٔ نشاط و حیوانان را اسباب رعونت و پیران تجارب روزگاران یکجا یابند و نخشبندگان

ذم ۱۲ یابند ۱۲

جوانان و غیر ایشان را ۱۲ ای از آیتهای رنامه نیرنگی

است و گزین برای فرزندان و

هر دو را این کتاب بکار آمد و نافع

حاصل آنکه این جد دارا بپرل

جبالاکبر غیرت سست خلافه نرل

مقصود از دان حمد ایزدی ۹

حالات سلطنت می نگارم و

پرده و لباس پیگیم بیخ مع با دشاه

برپائی رسید ۱۲ ۵ اقامت ایزدی

برزبان نیرنگی اقبال شاهی ای دین

وگر ۱۲ ۵ قرار شیون کبری ای عهود

خبری ۱۲ ۵ ای خبر یافتن

رفع شای نوفای ۱۲ ۵ ای خبر یافتن

استفسار است ۱۲ ۵ ای خبر یافتن

وعلم شدن از حقیقت نفس ناطقه

که بیست و آن بمقدمات بیانی و عیانی

ای دلائل عقلی و نقلی و دلائل ذوقی و

شهودی ای کیفیت تعلقی بدن شناسی و عینی

آنکتابی و نظری ای دلائل کسبی

و نکته حاصل شود راه شبهه بستگی نیابد

گفتار در فصل دوم

ای انتباه خاطر من رفت و تسلی نشد ۱۲

و ذلیل من عقیدت این گره گشودند ۱۲

برکت های اعتقاد من این گره گشادند

فاعل این فضل کارگزاران تقدیر ۱۲

ای بسبب فرود بیه با دشاهان ۱۲

ازق گوئی در نگذشتم و بگوش جان و دل

دابر دران باز نماندم صفای ارو ش

من ایشه در از ایش بود کار فرزگی

ای نسبت ارسیدگی ۱۲

نمایند دیگر شیخ ابو البرکات ولادت او در شب هشتم مهرماه جلالی سال چهارصد و هفتاد و پنج موافق شب هفتدهم شوال نهصد و شصت قمری اگرچه پایه والای آگهی نیندوخته لیکن بهره وافی دارد در معامله دانی و شمشیر آرائی و کارشناسی از پیش قدمان شمارند و در نیکذاتی و درویش پرستی و خیرسگالی امتیاز تمام دارد دیگر شیخ ابو الخیر ولادت او در آبان دهم اسفندارمذ سال چهارم الهی سعاضد دوشنبه بیست و دوم جمادی الاولی سال نهصد و شصت هفتم هلالی مکارم اخلاق و شرائف اوصاف خوی ستوده اوست مزاج زمانه را نیک شناسد و زبان را بسان سائر اعضا بفرمان خود دارد دیگر شیخ ابو المکارم ولادت او در شب ارمرد غره اردی بهشت سال چهاردهم مطابق شب دوشنبه بست و سوم شوال نهصد و هفتاد و شش اگر نخستین بشورش در شد نفس گیرای پدر بزرگوار او را بر جاده درستی و هنجار آورد بسیاری از معقول و منقول پیش آن دانای رموز انفسی و آفاقی گذرانیده و نهتی پیش تذکره حکمای پیشین میر فتح الله شیرازی تلمذ نموده بدل راه دارد امید که بساحل مقصود کامیاب گردد دیگر شیخ ابو تراب ولادت او در فردش هیر دهم بهمن ماه سال بست و پنجم الهی موافق جمعه بست و سوم ذی الحجه نهصد و هشتاد و هشت قمری اگرچه والده او دیگرست لیکن سعادت دربار دارد و بکسب کمالات مشغول دیگر شیخ ابو حامد ولادت او روز خرداد ششم دی ماه سی و هشت الهی موافق دوشنبه سوم ربیع الآخر هزار و دوم دیگر شیخ ابو الوراد ولادت او در اسفندارمذ پنجم بهمن ماه الهی سال سی و هشت مطابق دوشنبه غره جمادی الاولی سال نود این دو نونهاد خاندان سعادت اگرچه از قمار اند لیکن آثار اصالت از جبین ایشان پیداست و آن پیر نوآئین از مقدم ایشان خبر داده نام مقرر گردانیده بود بیشتر از ظهور آنها رخت هستی بربست امید که از انفاس گرامی او دولت همنشین نیک روزی گردد تا نکوئیها گوناگون فراهم آید اگرچه برادر نخستین رخت هستی بربست و عالم را در غم انداخت امید که دیگر نونهالان بر و مند را در نشاط و کامرانی و سعادت دو جهانی در آغوش گرداناد و بخیرات صوری و معنوی دینی و دنیوی سربلندی بخشاد و بست پنجم پیوند کدخدائی بخاندان آراسته

---

۱ یعنی اگرچه کمال ۲ حاصل نکرده لیکن ۳ بهره وافی دارد و در ۴ سعادت و پیشکاری ۵ و غیره او را ۶ شمشیر ۷ ممارست ۸ بهره وافی موصوف ۹ بست و سوم ۱۰ ولادت او ۱۱ بست و پنجم ۱۲ بست و سوم ۱۳ ارمرد غره اردی بهشت ۱۴ بست و دوم ۱۵ بست و پنجم ۱۶ بست و سوم ۱۷ بست و پنجم ۱۸ بست و سوم ۱۹ بست و پنجم ۲۰ بست و سوم ۲۱ بست و پنجم ۲۲ بست و سوم ۲۳ بست و پنجم ۲۴ بست و سوم ۲۵ بست و پنجم ۲۶ بست و سوم ۲۷ بست و پنجم ۲۸ بست و سوم ۲۹ بست و پنجم ۳۰ بست و سوم ۳۱ بست و پنجم ۳۲ بست و سوم ۳۳ بست و پنجم ۳۴ بست و سوم ۳۵ بست و پنجم ۳۶ بست و سوم ۳۷ بست و پنجم ۳۸ بست و سوم ۳۹ بست و پنجم ۴۰ بست و سوم ۴۱ بست و پنجم ۴۲ بست و سوم ۴۳ بست و پنجم ۴۴ بست و سوم ۴۵ بست و پنجم ۴۶ بست و سوم ۴۷ بست و پنجم ۴۸ بست و سوم ۴۹ بست و پنجم ۵۰ بست و سوم ۵۱ بست و پنجم ۵۲ بست و سوم ۵۳ بست و پنجم ۵۴ بست و سوم ۵۵ بست و پنجم ۵۶ بست و سوم ۵۷ بست و پنجم ۵۸ بست و سوم ۵۹ بست و پنجم ۶۰ بست و سوم ۶۱ بست و پنجم ۶۲ بست و سوم ۶۳ بست و پنجم ۶۴ بست و سوم ۶۵ بست و پنجم ۶۶ بست و سوم ۶۷ بست و پنجم ۶۸ بست و سوم ۶۹ بست و پنجم ۷۰ بست و سوم ۷۱ بست و پنجم ۷۲ بست و سوم ۷۳ بست و پنجم ۷۴ بست و سوم ۷۵ بست و پنجم ۷۶ بست و سوم ۷۷ بست و پنجم ۷۸ بست و سوم ۷۹ بست و پنجم ۸۰ بست و سوم ۸۱ بست و پنجم ۸۲ بست و سوم ۸۳ بست و پنجم ۸۴ بست و سوم ۸۵ بست و پنجم ۸۶ بست و سوم ۸۷ بست و پنجم ۸۸ بست و سوم ۸۹ بست و پنجم ۹۰ بست و سوم ۹۱ بست و پنجم ۹۲ بست و سوم ۹۳ بست و پنجم ۹۴ بست و سوم ۹۵ بست و پنجم ۹۶ بست و سوم ۹۷ بست و پنجم ۹۸ بست و سوم ۹۹ بست و پنجم ۱۰۰ بست و سوم

چهاردهم توفیق[۵۱] بردوام پانزدهم فراهم آمدن کتب در اقسام علوم که بی[۵۲] مذلت خواهش ازدون
هرکیش آمد و دل از بسیاری واسوخت شانزدهم پیوسته تحریض[۵۳] نمودن پدر بر شناسائی و مرا بر خیالات
پریشان نگذاشتن هفدهم همنشینان سعادت فزا هیجدهم عشق صوری که شورش[۵۴] خاندانها و زمین
لرزیا بستها باشد مرا را هبر بمنزلگاه کمال آمد از نیرنگی بوالعجب لحظه لحظه شگفتگی نو برآمد و روز و زمان نمایش[۵۵]
فروشود نوزدهم ملازمت گیهان خدیو که ولادتی[۵۶] دیگر بود و سعادتی تازه بستم برآمدن از رعونت بسیاری
ملازمت گیتی خداوند بست و یکم رسیدن بصلح کل ببرکات التفات قدسی بختی از گفت نکوشی آمد و برنی
به نیکان هر طائفه آشتی نمود آخر بدان را عذر پذیرفته طرح[۵۷] مصالحت انداخت الله تعالی از لوامع آگهی
نقش بدی دور ساز دبست و دوم ارادت خداآگاهان بست و سوم برگرفتن[۵۸] اعتبار بخشودن او بر نگ
نشین فرهنگ آرای بی سفارش مردم و نگاپوی من بست و چهارم[۵۹] برادران دانش آمود سعادت گزین
رضاجوی نیکوکار ازمهین برادر خود چه گوید که بآن کمالات صوری و معنوی بی رضای من شوریده قدے
برنمیداشت و خود را وقف دلجوئی من کرد و سپردگی را پامرد[۶۰] بود و دی و نیک اندیشی را دست مزد و در
تصانیف[۶۱] خود چنان برمی سراید که مرا توانائی سپاس نیست[۶۲] چنانکه در قصیدهٔ فخریه میفرماید قصیده
جائیکه از بلندی و پستی سخن رود + از آسمان بلندتر از خاک کمترم + با اینچنین پدر که نوشتم مکارمش
در فضل منفتخر زگرامی برادرم + برهان علم و فضل ابوالفضل کزدمش + دارد زمانه منزه معانی معطرا
صد سال بوده میان من و او[۶۳] دست در کمال + در عمر گر از و دو سه سالی فزون ترم + در چشم باغبان نشود قدر تا و
بلند + گر از درخت گل گذرد شاخ عرعرم + ولادت او در سال چهارصد و شصت و نه جلالی مطابق نصف
و پنجاه و چهار هجریست محدث او را بکدام زبان نویسد نخستین درین نامه نگاشته و در دولی پیرون داده
و انگشکده[۶۴] آب بیان فرو نشانده و سیلاب را بند شکسته و ناشکیبائی را پامرد شده تصانیف[۶۵] اند که بر ازو ے
گویائی و بینائی ست و در غرار مرغان دستان زن مدحت سرائی کنند و خبر بحال او گویند و یاد شمائل او[۶۶]

---

۵۱ توفیق دولت دستگاه
۵۲ ومذلت گردون دون را ۵۳ گرد و انیدن اسباب بجانب بلاغ
۵۴ خیزد ۵۵ ای بی آنکه از کسی بیم
۵۶ آخر ۵۷ بستمگاره گیرم ۵۸ آزرده گردیده ۵۹ ۱۲ هم رهب شده مرد دلم را نمانده
۶۰ بنیاد بعضی بار بگفتن ۶۱ تحریض
۶۲ من ۱۲ ۶۳ ای بابعث پیشانی
خانمانها و باعث در آمدن جاگذاشتها
باشد یعنی دوبرادر که گرد و مادر خود
خان و مان آواره گردند و مشق صوری
۶۴ ای عشق صوری
که مصنف این بست مرا بدو مبتلا
شد یعنی گذشت از سیمین بدن
۶۵ یعنی گذشت از سیمین بدن
و دشمن کسی و دوست را از نیرنگی او
۶۶ ای از نیرنگ او
۶۷ ای از عشق خلاف
۶۸ ای از آنکه او را عشق نبود
۶۹ ای آن طالب شاهد گرد بالازنو
۷۰ ای کمال سر بر آورد بالا
۷۱ طرح انداختن
۷۲ ای بکمال رسید
۷۳ یقین
۷۴ ای بر آگهی
۷۵ ای بر آگهی
۷۶ ای بر آگهی
۷۷ ای بر آگهی
۷۸ ای بر آگهی
۷۹ ای بر آگهی
۸۰ ای بر آگهی
۸۱ ای بر آگهی
۸۲ ای بر آگهی
۸۳ ای بر آگهی
۸۴ ای بر آگهی
۸۵ ای بر آگهی
۸۶ ای بر آگهی
۸۷ ای بر آگهی
۸۸ ای بر آگهی
۸۹ ای بر آگهی
۹۰ ای بر آگهی
۹۱ ای بر آگهی
۹۲ ای بر آگهی
۹۳ ای بر آگهی
۹۴ ای بر آگهی
۹۵ ای بر آگهی
۹۶ ای بر آگهی
۹۷ ای بر آگهی
۹۸ ای بر آگهی
۹۹ ای بر آگهی
۱۰۰ ای بر آگهی
۱۰۱ ای بر آگهی
۱۰۲ ای بر آگهی
۱۰۳ ای بر آگهی
۱۰۴ ای بر آگهی
۱۰۵ ای بر آگهی
۱۰۶ ای بر آگهی
۱۰۷ ای بر آگهی
۱۰۸ ای بر آگهی
۱۰۹ ای بر آگهی
۱۱۰ ای بر آگهی
۱۱۱ ای بر آگهی
۱۱۲ ای بر آگهی
۱۱۳ ای بر آگهی
۱۱۴ ای بر آگهی
۱۱۵ ای بر آگهی
۱۱۶ ای بر آگهی

در بارگاه سلطانی نوزدهم ۱۲ ۵۳ ای زاری در رزق بادشاه آورده دعا بقصر او در نوشتهای دلگزار خاشاک ۵۴ ای انکار بازداشتن شش ۱۲ فرو دست از همه سال فاضل این فن

ودست از همه باز داشتن آویزش ۵۵ نمود دران هنگام شاهنشاه فرهنگ آرای اورنگ نشین مرا یاد فرمود
واز گوشه خمول برگرفت چنانچه ۵۶ بختی درخواتم و برخی بمقاریب آورده نیایشگری نموده اینجا نقد ۵۷ مرا عیار گرفتند
وگران سنجی را باز پدید آمد و زمانیان بنظر دیگر نگریستند و چه گفت وگو ها رو داد و چه نفرتها چهره افروخت امروز که
آقا خرسال چهل و دوم الهی ست باز دل پیوند ۵۸ میگسلاند و شورش نو در باطن پا افشرده فرد مرع ۵۹ دل من نغمه
واو دندانده آزاد کنندش که نه مرغ قفس ست این ۶۰ نمیدانم که کار بکجا خواهد انجامید و در کدام ۶۱ بار اندازد
سفر واپسین خواهد شد لیکن از آغاز هستی تا حال تو اتر آلای الهی مرا در کنف حمایت خود گرفته است گمانها ۶۲
امیدست که آفرین نفس در رضامندی مصروف گردد و سبکدوش خود را بآرامگاه جاوید برساند و ازانجا بالمد تنها ۱۲
که شمارهٔ نعم ایزدی یک گونه سپاس گزاریست نخستی ازان مینویسد و دل را نیروی بخشد نخست نعمتی که در خود آن بهمالند ۱۲
یافت نژاد بزرگ بود که ۶۳ تردامنی ۶۴ انیکس پاکی نیاکان چاره گیر شود و گزین تداوی علاج شورش درونی آید
چنانچه در را بدار و آتش را بآب و گرم را به سرد و عاشق را بدیدار دوم سعادت روزگار و امینی زمان تطبیق ۱۲
هرگاه بزرگان باستانی بعدلت بیگانگان تفاخر نمایند من اگر به نیروی بادشاه صورت و معنی نازش
کنم چرا شگفت نماید سوم طالع مسعود که مرا در چنین ۶۵ گسسته روزگار از مشیمهٔ تقدیر برآورد و ظلال قدسی سلطنت
بادشاهان غیر مذهب ۱۲
برمن افتاد چهارم شریف الطرفین ۶۶ از پدید بختی گزارش نمود ازان کد بانوی دودمان عفت چه نویسد مکارم ۶۷ جمال
را فراهم داشت همواره وقت گرامی بستودگی اعمال آرایش دادی آزرم را با نیروی دل یکجا کرده بود و کردار
از ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲
را بگفتار پیوند یکجهتی داده پنجم سلامتی اعضا و اعتدال قوی ۶۸ و تناسب آن ششم امتداد ملازمت این دو گرای
ذات قدسی حصاری بود از آفتهای درونی و بیرونی و پناهی از حوادث ۶۹ انفسی و آفاقی هفتم بسیاری صحت
و نوشداروی تندرستی هشتم منزل شایسته نهم بینیی از روزی و خرسندی بحال دهم شوق روزافزون بر رضاجوئی
والدین یازدهم عاطفت پدر که بیش از حوصلهٔ روزگار بعنایتهای گوناگون نوازشی و به ابوالآبائی ۷۰ دودمان اختصاص
دادی دوازدهم نیازمندی درگاه ایزدی سیزدهم در یوزه ۷۱ زاویه نشینان حق گزین و خرد پژوهان در رشت بار

ازدیاد خواهد شد ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲

نمایش داد اگرچه موهبتی خاص بود که از عرش تقدس نزول صعودی فرمود لیکن انفاس گرامی پدر بزرگوار
و بیاد دادن نقاوه‌های هر علم و ناگسسته شدن این سلسله یاوری سترگ نمود و گزین اسباب کشایش گشت
ده سال دیگر بر دا گویه خویش و افاده مردم شب از روز نشناخت و گر سنگی از سیری جدا نیارست کرد و خلوت
از صحبت متمیز نتوانست گردانید و یارای جدا کردن غم از شادی نداشت غیر از نسبت شهودی و رابطه
علمی چیزی نمی فهمید آشنایان طبیعت از نیکه دور روز و سه روز سپری میشد و غذا دارو نمی آمد و نفس دانش
اندوز را بدو میل نمی شد بحیرت دری افتادند و اعتقادی افزودند چنان پاسخ داد که استیعاد از الفت
و عادت برخاسته بیمار را طبیعت او بمعارضه مرض چگونه از خوردن دست باز میدارد و هیچکس از گفت
نمی آید اگر توجه معنوی بفراموشی ببرد چرا عجب نماید اکثر متداولات از بسیار گفتن و شنودن از برگشت و
مطالب والا از کمن اوراق تازه صفحه دل آورند پیشتر از آنکه کشایش یابد واز خضیض بیدانشی بر اوج
شناسائی برخوانند و سخنان بر پیشینیان میافت و مردم خردسالی را دریافته سر باز میزند و خاطر بشوریدگی
و دل ناآزموده بر جوشیدی یکبارگی در مبادی حال حاشیه خواجه ابو القاسم بر مطول آورند نا چه بر بلاوه سیر
میگفت و برخی دوستان مسوده کرده در انجا یافته شد و حیرانی افزای نظارگیان آمد دست ازان انکار باز
داشتند و بنظر دیگر دیدن گرفتند و روزن نایافت برآورند و در شناسائی کشادند و در نخستین هنگام تدریس
حاشیه اصفهانی بنظر در آمد که از نصف بیشتر دیوک خورده بود و مردم از استفاده نا امید و برق کرم زده دور
ساختم و کاغذ سفید پیوند دادم و در نورستان سحری باندک تاملی مبدا و منتهی هر کدام دریافته باندازه آن مسوده
نگاشته بیاض بردم درین اثنا آن کتاب درست پدید آمد چون مقابله شده دو جا تغیر با ترادف و سه چهار جا
ایراد با التقارب شیمه بود همگنان بشگفت زار افتادند هر چند آن نسبت فوادی با فرودی فروغ دیگر باطن را افزودنی
دربست سالگی نوید اطلاق رسید و دل را از اولین پیوند گرفت و سراسیمگی نخستین رو آورد و آراستگی فنون با نو باوه جوانی
شورش افزاود و دامن داعیه فراخ و آئینه جهان نمای دانش و بینش در دست و طنطنه جنون تازه بگوش رسید گرفت

استعلی نسبت شهودی و نسبت شهودی و دانستن حق تعالی را بالتصوف و نسبت شهودی در فرق اهل التصوف
کز آن دین حق است و خلق از خلق بیگانه ... و رابطه علمی
رابطه جمع اجتماع ... نفس را و مست بیداشتن ... نفس را خواهش
روز را اجتماع نیشود روم و نفس را خواهش ... کسی
همه را شیخ نیشود روم و نفس را خواهش ... کسی
دستگیری شیخ ... کسی
کسی بیدا شود ... کسی
دعاوت شما ... کسی
نخوردن را عادت ... کسی
کسی بیدا شود ... کسی
کسی بیدا شود ... کسی

لقب فاضلی ۱۲
ولی ۱۲
فنون ۱۲

وعین حضور سیت وچهارم مرداد ماه الهی مقتدم فی یقعده هزار و یک به ریاض قدسی خرامیدند نیز سپهر شناسائی
در حجاب شد و دیدهٔ عقل ابزد شناس تاریک گشت پشت دانش دوتائی گرفت دانائی را روزگار سپری
آمد شتری رداز سر نهاد عطارد قلم در شکست شعر رفت انگه فیلسوف جهان بود و بر جهان سروهای
آسمان معانی کشوده بود و بی او یتیم و مرده دلند اقرباء او و کو آدم قبیله و عیسی دوده بود چنانچه
در جای خود نحتی گذارده آمد و چون برخی احوال گرامی نیاکان خود را نگاشت نخستی از خود میگوید و دل
خالی میکند و سخن را آبی میدهد هر و زبان را بندی می کشاید نفس قدسی مرا با بدن عنصری در سال چهارصد و هفتاد
و دوم جلالی مطابق نهصد و پنجاه و هفت هلالی پیوندد و در شب بست و هفتم دی ماه سال چهارصد و هفتاد
و سه جلالی موافق شب یکشنبه هشتم محرم نهصد و پنجاه و هشت هلالی از مشیمه بشری بر تهگاه دنیا خرامش شد
در یک سالگی شیوه زبانی کرامت فرمودند و در پنج سالگی آگاهیهای غیر متعارف روآورد و دریچه سواد
گشودند و در پانزده سالگی خزائن دانش پدر بزرگوار را گنجور آمد و جواهر معانی را پاس دار و امین شد یکبار
نشست و شگفت تر آنکه از گردش سپهر بوقلمون همواره خاطر از علوم مکتسبه در سوم زمانی دل مرده و خواهش سرد
و طمع در گریز بود بیشتری اوقات کمتر می فهمید پدر بر نمط خویش افسون آگهی دمیدی و در هر فنی مختصری تالیف
فرموده بیاد دادی و مرا اگرچه هوش افزودی اما از دبستان علم چیزی دلنشین ننمادی گاه مطلقاً در نمادی و
زبانی استبهاها پیش راه گرفتی و زبان یاوری نکردی که آنرا بر گوید حجاب الکنی آوردی یا تنومندی سخن گزاری
نداشت و ان انجمن بگریه افتادی و به نکوهش خود در شدی درین شام ابیکی از مظاهر کونی علاقه خاطری پدید آمد
و دل ازان کم مهنی و کوتهی شناخت باز ماند روزی چند برین نگذشته بود که همزبانی و همنشینی او جویای مدرسه گردانید
و خاطر سرتاب رمیده را بدانجا فرود آوردند از نیرنگی تقدیر یکبارگی مرا ربودند و دیگری آوردند رباعی
در دیر شدم ماحضری آوردند یعنی ز شراب ساغری آوردند کیفیت او مرا ز خود بیخود کرد بردند مرا
و دیگری آوردند حقائق حکمی و دقائق دبستانی پر تو ظهور انداخت و کتابی که به نظر نه در آمد بود در دیر از خانه

تا آنکه مرا از زاویهٔ تجرد ببارگاه تعلق برند و در دولت کشودند و پایهٔ اعتبار والا یافت حال هم‌شهریان حرص و رهزدگان حسد کالیوه شد مرا دل بدو آمد و بر پراگندگی ایشان خاطر نخشود با ایزد بیهمال پیمان درست در بست و با خود قرار داد که زیان کاری این نابینایان که چراغ بی‌نور و نشان بی‌نشان اند از رستهٔ خاطر درست کار بر خیزد و در برابر آن جز نیکوئی بدل راه نیابد بیاوری توفیق ایزدی بر بن اندیشه چیره دستی یافت و انشاط دیگر پدید آمد و همت را نیروی تازه مردم از تباه کاری عشرت گزیدند و دم آسائش بر گرفتند پدر بزرگوار با مذر زگوئی برنشست و با آزرم سپری و کج گرائی و ناحق گوئی و ناسزا رسانی مردم گزارش نمود و در سزای بدکاران اهتمام فرمود و نخستی در افشای آن راز سر بسته کشید و عنان بود و از پاسخ آن دلی شرمندگی داشت آخر الامر ناگزیر سر گذشت خویش بموقف عرض رسانید و جوش مرونهٔ او را چاره گر شد و صد گره خاطر کشود و ناسور کهن فراهم آمد القصه بطولها چون رایات همایون در دار السلطنة لاهور بمصالح ملکی توقف فرمود خاطر از جدائی آن پیر حقیقت سرا سیمگی داشت در سال سی و دوالهی مطابق نهصد و نود و پنج هلالی التماس مقدم گرامی نمود و آن شناسای انس و آفاق آرزو پذیرفته بست و سوم خرداد ماه الهی سال سی و دوم موافق شنبه ششم رجب سال مذکور سایهٔ عاطفت برین کثرت آرای وحدت گزین انداخت و بگوناگون نوازش سر بلندی بخشید همواره در گوشهٔ انزوا خرسندی اقرودی و دست از همه باز داشته باوارهٔ نویسی روزگار خود و پیرایهٔ نفس ابوالبدائع روزگار گذرانیدی اگرچه بعلوم ظاهر کمتر پرداختی لیکن همواره در ذات و صفات ایزدی سخن فرمودی و عبرت را مایه برگرفتی و بر کنارهٔ آزادی نشستی و دامن بر ستگاری گرفتی تا آنکه مزاج قدسی نخستی از اعتدال آخشیجی دگرگونی پذیرفت هر چند ازین قسم رنجوری بسیار شدی این بار سفر واپسین آگهی پذیرفتند و این شوریده را طلبداشته سنخان هوش فزا بر زبان رفت و لوازم وداع بظهور آمد چنانچه همواره در پردهٔ سخن میرفت و دلی در من گمان برده راز گرد ایندهٔ بود و نذر پس خون دل فرو خورد و خویشتن را بصد بیتابی قدری نگاهداشت و به نفس گیرائی آن پیشوای ملک تقدس نخستی آرمید و پس از هفت روز بگال آگهی

ای بارگاه شاهی را قصر و
بدولت رسیدم و بپایه وزارت یافتم
ای جهان خلافت شیخ که سایه بگستر
شنیدم سرگذشت حال گرد دیدند بخوف
آنچه ابوالفضل انتظام اخبار کند
بیهوش بپاد و فرصت استعمال نیابد
ای غلبه بیهوشی عارضی
بیرشد و قصد اصلاح مستمر گردیده بود
ای تباه کاری
موجب عشرت شد ۱۲
مراسم اصلاح مکرر دون گرفت مازندرانی
یعنی پسر دون و کوشش صلح و دیگر شرارتهای
مراسم خلاف آنکه ورلها مکرر و دون شرارتی
اینجا که شش بیمار وجود دون آنکه از
رساندم این راز عنان خود بیکباره
پیرانه سر از شش جهت بیاد و مرآخر الامر این
رساندم جوش دل او را از طرف دشمنان بود

فصل دوم

گشودم در فیلخانه از دردم بود دلال
یافت و بحال سزا مقام نماند ۱۲
پرتو بعد ما بعد این حالات ۱۲
آینده گرفت و این علم بیب حضرت
بادشاهی و قبول کننده و حدت اعتماد
خواهش دل بدان شاه بود و گرفت
چنانکه شیار کنز دل
مردن شرارهٔ حیاتی در حساب
باشد اب ای مستعد آزادی از
تعلقات بودی و دهن را بودن
نشانی یا طلاع آفرت گرفتی ۱۲
ای این بار بودن یقین کرد
طلبید

آورد ۱۲ یعنی کارکنان
دهیما نمود و لوازم رخصت
درمن گمان برده راز گرد ایندهٔ بود و نذر پس خون دل فرو خورد و خویشتن را
این کلمات شیخ شیار خون دل گرده
خود را گاه دادم شد و فیلخانه ۱۲

وقدرشناسی پا بسنهای مهر آمود گزارش نمود و از راه مردمی و بزرگی طلب داشت چون مرا سر تعلیق فرو نیاد
همراهی نگزیدم و آن پیر نورانی با مهین برادر روی نیاز بدرگاه همایون آورد و بگونا گون نوازش بادشاهانه پایه والا
یافت و یکبارگی زنبور خانهٔ ناسپاسان خموشید و عالم برهم خورده آرام گرفت و هنگامهٔ درس و خلوتگاه تقدس را
آذین بستند و زمانه آیین نیکوان پیش آورد رباعی ای شب نکنی آن همه پرخاش که دوش + راز دل من چنان
مکن فاش که دوش + دیدی چه دراز بود دو شینه شبم + هان ای شب وصل آنچنان باش که دوش + و هم
درین نزدیکی پدر بزرگوار بعطاف حضرت دهلی توجه فرمود و مرا با برخی مستفیدان محفل قدسی همراه گرفت از آن
سال که بدار الخلافه رحل اقامت انداخت دران زاویهٔ نورانی چندان تماشای عالم علوی مشغول بود که نوبت
نگاه کردن بدایع عالم سفلی نمیرسید یکبارگی این خواهش گریبان دل را گرفت و دامن همت برکشاد مراکه بحر
نسبت طینی بنوت پیوندهای معنوی بود بهنگامهٔ نوازش اختصاص داده بارکشای راز گشتند اجمال این
تفصیل آنست که در لوامع سحری که دل با آسمان پیوسته بود برنطع نیایش گری نیازمندی میرفت و میان خواب
و بیداری خواجه قطب الدین اوشی و شیخ نظام الدین اولیا نمودار گشتند و بسیاری بزرگان انجمن شد و بزم صحبت
ارآسته آمد اکنون بعبد خواهی بر سر تربت ایشان رفته میشود و درین سرزمین لختی با آیین ایشان پرداخته آید پدر
بزرگوار بطرز نیاکان سعادت فرجام حفظ ظاهر میفرمود با استماع اغانی و نیرنگی ابریشم نمیپرداخت و وجد و سماع میکنید
درمیان صوفیه شیوع دارد نمی پسندید و خداوندان آن طرز را طعنه زدی و همواره بر زبان گوهر آمود گذشتی
که بر تقدیر برابری غنی و فقیر ستایش و نکوهش و خاک و طلا که از شرایط روائی این کار است سبکسری تلوین با خود دارد
و لنوشگاه ماگاه دلان شمردی و پرهیز سخت فرمودی و کنار گرفتی دوستان را ازان باز داشتی همانا درین شب
این غنودگان شبستان آگهی که بدین کردار سفر واپسین نموده اند از درستی نیت و راستی کردار چنین پژوهش فرمودند
و دل این پیر ایزد پرست را بودند دران سفر سعادت بر بسیاری از خفتگان آن گل زمین عبور افتاد و نوبها در دل
تابید و فیضها رسید اگر سرگذشت را بتفصیل نویسد جهانیان افسانه پندارند و به بدگمانی دامن آلای عصیان آیند

تا آنکه مرا از زاویهٔ تجرد ببارگاه تعلق برند و در دولت کشوند و پایهٔ اعتبار والا یافت حال مدهوشان حرص و رهزدگان حسد کالیوه شد مرا دل بدر آمد و بر پراگندگی ایشان خاطر نخشود با ایزد بیهمال پیمان درست در بست و با خود قرار داد که زیان کاری این نابینایان که چراغ بی نور و نشان بی نشان انداز رشته خاطر درست کار بر خیزد و در برابر آن جز نیکوئی بدل راه نیابد بیاوری توفیق ایزدی بر این اندیشه چیره دستی یافت و انشاط دیگر پدید آمد و همت را نیروی تازه مردم از تباه کاری عشرت گزیدند و دم آسائش بر گرفتند پدر بزرگوار با ندرز گوئی بر نشست و با آزرم سپری و کج گرائی و ناحق گوئی و دادرسانی مردم گزارش نمود و در سزای بدکاران اهتمام فرمود و نخی در افشای آن راز سر بسته کشید و عنان بود و از پاسخ آن دلی شرمندگی داشت آخر الامر ناگزیر سر گذشت خویش بموقف عرض رسانید و جوش مرونه او را چاره گر شد و صد گره خاطر کشود و ناسور کهن فراهم آمد القصه بطولها چون رایات همایون در دار السلطنه لاهور نزول مصالح ملکی توقف فرمود خاطر از جدائی آن پیر حقیقت سرا بیکی داشت و بر سال سی و دوالهی مطابق نهصد و نود و پنج هلالی التماس مقدم گرامی نمود و آن شناسای نفس و آفاق آرزو پذیر فته بست و سوم خرداد ماه الهی سال سی و دوم موافق شنبه ششم رجب سال مذکور سایهٔ عاطفت برین کثرت آرای وحدت گزین انداخت و بگوناگون نوازش سر بلندی بخشید همواره در گوشهٔ انزوا خرسندی اقتودی و دست از همه باز داشته باوارهٔ نویسی روزگار خود و پیرایهٔ نفس ابوالبدائع روزگار گذرانیدی اگرچه بعلوم ظاهر کمتر پرداختی لیکن همواره در ذات و صفات ایزدی سخن فرمودی و عبرت را مایه بر گرفتی و بر کنارهٔ از آدمی نشستی و دامن بستگاری گرفتی تا آنکه مزاج قدسی نخی از اعتدال اخشیجی دگرگونی پذیرفت عبرت ۱۲ هر چند ازین قسم زنجری بسیار شدی این بار سفر واپسین آگهی پذیرفتند و این شوریده را طلبیداشته سخنان هوش فزا بر زبان رفت و لوازم وداع بظهور آمد مردن ۱۲ چنانچه همواره در پردهٔ سخن میرفت و دلی در سن گمان برده راز گردانیده بود ندپس سخن دل فرو خورد و خویشتن را بصد بیتابی قدری نگاهداشت و به نفس گیرائی آن پیشوای ملک تقدس نخی آرمید و پس از هفت روز بکال آگهی

وقدرشناسی پاسخهای مهرآمود گزارش نمود و از راه مردمی و بزرگی طلب داشت چون مرا سر تعلق فرو نهاده
همراهی نگزیدم و آن پیر نورانی با همین در روی نیاز بدرگاه همایون آورد و بگونا گون نوازش بادشاهانه پایان
یافت و یکبارگی زنبور خانه ناسپاسان خوشید و عالم برهم خورده آرام گرفت و هنگامه درس و خلوتگاه تقدس را
آذین بستند و زمانه آیین نیکوان پیش آورد در رباعی ای شب نکنی آن همه پرخاش که دوش + راز دل من چنان
مکن فاش که دوش + دیدی چه دراز بود و دوشینه شبم + هان ای شب وصل آنچنان باش که دوش
درین نزدیکی پدر بزرگوار بمطاف حضرت دهلی توجه فرمود و مرا با برخی مستفیدان محفل قدسی همراه گرفت از آن
سال که بدار الخلافه رحل اقامت انداخت دران زاویه نورانی چندان تماشای عالم علوی مشغول بود که نوبت
نگاه کردن بدایع عالم سفلی نمیرسید یکبارگی این خواهش گریبان دل را گرفت و دامن همت برکشاد مراکه بجز
نسبت طینی بنوت پیوندهای معنوی بود بهنگامه نوازش اختصاص داده بارکشای راز گشتند اجمال این
تفصیل آنست که در لوامع سحری که دل با آسمان پیوسته بود برنطع نیایش گری نیازمندی میرفت درمیان خواب
وبیداری خواجه قطب الدین اوشی و شیخ نظام الدین اولیا نمودار گشتند و بیساری بزرگانرا انجمن شد و بزم مصاحبت
ارآسته آمد اکنون بلند خواهی برسر تربت ایشان رفته میشود و درین سرزمین لختی بآیین ایشان پرداخته آید پدر
بزرگوار بطرز نیاکان سعادت فرجام حفظ ظاهر میفرمود با استماع اغانی و نیرنگی ابریشم نمیپرداخت و وجد و سماع
درمیان صوفیه شیوع دارد نمی پسندید و خداوندان آن طرز را طعنه زدی و همواره برزبان گوهر آمود گذشتی
که برتقدیر برابری غنی و فقیر و ستایش و نکوهش و خاک و طلا که از شرائط روائی این کار است سبکسری تلوین باخود دارد
و لنگرگاه آگاه دلان شمردی و پرهیز سخت فرمودی و کناره گرفتی دوستان رازان بازداشتی همانا درین شب
این غنودگان شبستان آگهی که بدین کردار سفر واپسین نموده انداز درستی نیت و راستی کردار چنین پژوهش فرمودند
و دل این پیر ایزد پرست را بودند دران سفر سعادت بربسیاری از خفتگان آن گل زمین عبور افتاد و نوبهار دل
تا بید و فیضها رسید اگر سرگذشت را تفصیل نویسد جهانیان افسانه پندارند و به بدگمانی دامن آلای عصیان آیند

مرحله بیرون انداختیم وراهبری ناشناسا گرفته بدهی از دارالخلافه اگره که بوی آشنا[۱۱] ازانجا سمت آمد
منزل ۱۲
زه نوردیدیم آن روز قریب سی کروه بیراهه شتافته بدان عزیمتگاه پیوستیم آن نیکوخصال مردمیها بظهور آورد
لیکن پیدا[۱۲] شد که درانجا نیز یکی از باطل ستیزان کشت وکار دارد ودرچندگاه بدینصوب گذاره نماید دست ازان
بازداشته نیمشبی بادنی تر[۱۳] مندره نوردشهر گشتیم وسحری بدارالخلافه اگره درآمده زاویه دوستی بدست آورده شد وتحی
دران خاکدان نامرادی وخوابگاه فراموشی ودیوسار نااهلی وتنگبار کم نتیی دم آسایش گرفته آمد لیکن زمانے
نگذشته بود که ازان خیره رویان خدا آزار وکام گزاران بی آزرم برزبان رفت همانا که درهمسایگی چنین نارا[۱۴] ستے
آشفته رای شوید کاری پریشان مغز میباشد ساحت ضمیر را غمی تازه گرفت وسرگردانی شگرف رو آورد ازانجا
که قدم ازنگاپوی وسر ازآهنگ شبگیر[۱۵] وگوش ازبانگ درای وچشم ازسنان بیخوابی فرسوده شده بود بوالعجب دردے
دل را فراگرفت وگرانبار غمی به پیشگاه[۱۶] دل آمد ناگزیر در فکرهای دیگر اندیشه برآمد وخدیو[۱۷] خانه نیز به پیدائی جاگاه
همت برداشت وروز بدین کشاکش درونی بسر بردیم وهر زمان را واپسین انفاس دانسته رندگانی سپری
می شد تا آنکه سعادت منشی بخاطر مقدس آن[۱۸] پیر نورانی گذشت وبکوشش صاحبخانه وجستجوی سخت او پیدا
وهزاران مژده عافیت آورد درساعت بدان خلوتگاه[۱۹] رفته شد واز شگفتگے دل وکشادگی پیشانی خدیو خانه
گوناگون مسرت رو داد ونسیم کامیابی بر گلبن آمال وزید[۲۰] وآبی دیگر بروی کار آمد اگرچه از ارباب یقین[۲۱] نبود از سعادت
بهره فراوان داشت درگمنامی به نیکنامی نمیزیست ودرکم باگی تونگری مینمود ودرتنگدستی کشادگی دیا پیرزالی
برنائی از ناصیه حال او میتابید خلوتی دلگرین بدست افتاد وباز از سرنامه نویسی بنیاد شد وچاره گرائی پیش آمد
دوماه درین آسایش جا اقامت شد ودرمقصود کشایش یافت خیرسگالان حق بسیج به یاوری برخاستند و
کاردانان بخت بیدار بمددگاری نشستند نخستین[۲۲] بسنجمان مهرافزای دوستی وبگفتار دلاویز آشنائی فتنه سازان
حیله اندوز وکم عیاران ناسنجیده کار را چاره فرمودند وپس ازان در استان نیکوئی شیخ را به پیشگاه خلافت
رسانیدند وبطرز دلکشا وآیین عاطفت افزا عرضه داشتند اورنگ نشین اقبال آرا بمقتضای دوربینی
بادشاه[۲۳]

---

۱۱ ای در انجا نخست آشنای
۱۲ ابو در نوردیدیم ای سفر گزیدیم
۱۳ ای ظاهر شد که در انجا نیز یکی
۱۴ از قضا لفظان از زراعت دارد
۱۵ بیخ غنا ک وافر دارد
۱۶ بکبر نون وقتح رای فارسی
۱۷ بیرون بکبر نون وقتح رای فارسی
۱۸ بیخ غنا ک وافر دارد
۱۹ بکبر نون وقتح رای فارسی
۲۰ بیرون بکبر نون وقتح رای فارسی
۲۱ بیخ غنا ک وافر دارد
۲۲ بکبر نون وقتح رای فارسی
۲۳ بیرون بکبر نون وقتح رای فارسی

ازنیم شب را گویند بعد از آن بانگ سرای را جرس را گویند بعد از آن بانگ سرای را

و هنگامهٔ علما فراهم آید برآورد گرامی همان زمان این شورش شنیده شبانه شب با یلغار خود را رسانید
بی آگهی مردم باز بآئین پیش بلباس دیگر برآمده راهی شدیم و آشفتگی و شوار تر از همه ایام ناکامی شورش
در باطن افزود اگرچه نختی روشن شد که مردم تا کجا همراه اند و با شهریار داد گر چها گزارش نموده اند
غیب دان را چگونه بر حال آگهی ست لیکن پریشانی سخت تر شورش درون آورد بی آگهی یافتن
آن مردم در آن بیگاه سر آوارگی گرفته آمد نورستان آفتاب و تاریکیان بدگهر و هجوم مسالک شهر و هنگامهٔ
پژوهندگان نافرجام و یاور ناپدید و بار انداز نایافت قلم چوبین را چه یارا که قدری ازان حال گزارد
هرگاه زبان فصیح را الکنی رود و هر این شگافتهٔ زبان را کدام نیرو ناگزیر باسر اسیمگی گوناگون بخرابه رو آورده شد
و نختی از شورش شهر و دیدهٔ دشمنان برآسودیم از آنجا که نوازش گیهان خدیو تبارنگی معلوم شده بود دیهها
چنان گرفت که اسپی چند سامان نموده آید و ازان خرابه بدان مقر اقبال شتافته شود و بر خیگاه فلانی که اسبانی
دیرین دمسانست رفته آید باشد که این غوغا فرو نشیند و پادشاه دست بخشایش برکشاید ناگزیر بآئین پنجگانه
سامان راه نموده شبی تیره تر از درون حسد سگالان و دراز تر از افسانهای بیهوده سر ایان براه درآمدیم با خامکاریهای
قلاوز و کجرویهای او در نورگاه سحری بدان تیره جای رسیده شد آن ناشناسا اگرچه از جا نلغزیدا چندان داشتان
بیم برخواند که بگفت در نیاید و از راه مهربانی بر زبان آورد که اکنون وقت گذشته است و خاطر اقدس قدری
آزرده اگر پیشتر ازین آمدن میشد گزندی نمیرسید و بآسانی کار دشوار ساخته میشد و درین نزدیکی دهی نشان دادم
روزی چند دران خمولگاه باید بسر برد تا خاطر مقدس شاهنشاهی بنوازش گراید و در گردونی نشانده رهانه
آنصوب گردانیدند بگوناگون اندوه هم آغوشی دست داد چون بدانجا شدیم همانا کشاورزیکه بامید او فرستاده بود
غیبت داشت دران خرابه معمور بیجا فروشدیم دارو غه را بخواندن نامه احتیاج افتاد و آثار دانائی در او نیافته
طلب داشته ازانجا که تنگی وقت بود براه انگار نشافته شد و در کمتر زمانی پدید آمد که این قریه منسوب
بیکی از سنگین دلان شوریده منزست و از ساده لوحی بدینجا فرستاده بصد بیتابی واندوه ناکی خود را ازان

پس از نگرانیها که باک ۱۲ ماست ۱۲ و هنگام قدادگردا ظاهر شدن در موضع دوم بخارا
بنگذارنیها شاره بمثل مشهور شدوم تا بگام ۱۲ ای اگرچه منکی این حالات معلوم باشد نگرفتی زود و شتاب ۱۲ عمل ۱۲ کی با لاگذشت و کار از بن
برای قول او صحبی ان نام ۱۲ این جمله بیان ست

بیگاه‌های بی وقت کرد روز بود
و در بعض نسخ ازان بیگاه‌ای
بیگاه یکه دران بودیم پس متعلق
باشد بگرفته آمدن نورستان آفتاب
ای بجای نور بیمار آفتاب یعنی
روندوش تاریکان بدگهر
اشاره بهموی همان مخالفان
و هجوم مسالک شهر ای کثرت
راههای شهر و اما نیافت
ای جایکه بار خود نهیم ای فرود
آئیم تا باب و مصدوم ۱۲
رخنه گاه کنایت از نداشتن
جای نهادن و سباب با شد
راستبازی گاه یعنی دوستی
خیر با جنس در بیان ست ۱۲
ای با وجود دوستی
بهمه در وقت صبح دران
با یک بار گردونی خاطر
با بود در سیر بی انجمن دران
اگرچه از ایشان نشد
لیکن بسیار قصه ای
خون بیان کردکه از قصه
بیرون ست ۱۲ عمل
ای معلوم شد که این ده در
جایگه یکی از منتخبان ست ۱۲
ای بسیاری در بهره و شهره ۱۲ عمل
ای بسیار نیز ۱۲ عمل موجود نبود ۱۲
دره نگور ۱۲ عمل
زودانی ۱۲

گذشته بود که خداوندا و پیوسته بدل دهی آمد و زبان بپیاره دراز کرد که با وجود شمل من دوستی
ارادت گزین درین شورشگاه کجا بسر برده میشد و دامن از من چرا برگرفته بودید اینچه بخاطر نمیرسید
آن برگزیده مرد بود و پاسخ گزاردم که درین طوفان دشمن کامی از همه آشنایان یکرنگ و هواخواهان
یکدل دوری جسته آمد که مبادا ازین رهگذر آزاری بدیشان برسد لختی بشگفتگی درآمد و گفت اگر
گوشه هوش نمیکشید اندیشه بکار میبرود و نهانخانهای امن را نشان داد آثار دوستی از گفتار او پدید آمد
خواهش او را پذیرفته بمنزل جای گزیده فرود آمدیم چنانچه دل میخواست صفوتگاهی بدست افتاد
ازان سرمنزل نامهای حقیقت طراز بسعادت مشان انصاف گزین و آشنایان راستی اندوز ارسال
یافت و هریک شناسای حال شد و بچاره گری درآمد و اغرق را اطمینان رود او دیگاه و کسری دران
آرامش جا بسر برده می شد و آن برادر گرامی از آگره بفتحپور شتافت تا دران اردوی بزرگ پیوسته
چاره گر ایان دلسوز را گرم تر گرداند صبحی آن تمام مهر دور اندیش با هزاران درد و غم آمد و پیام روزگار
سخت رو آورد و همانا یکی از بزرگان دولت و آق سقالوی بارگاه خلافت از آگهی داستان طراری
حاسدان بدگوهر بشورش در شده بی آنکه آئین نیازمندی پیش گیرد و آداب بندگی بسپرد بخدیو عالم
بدرشتی پیش آمد و تندی نمود که مگر دوره سپهر آخر میشود و روز رستخیز تر دیک که درین دولت بدکاران شوریده مغز
فراغتها دارند و مردم نیک سرگردانی این چه آئین ست که بجامی آید و چه ناسپاسی که روسید هد آن
بردبار آزرم دوست بر نیکوئی او بخشوده گزارش فرمود که امیگوئی و ازین چه کس میخواهی خواب دیده
یا بمغز هوشمندی شولیدگی راه یافته چون نام بر د حضرت بر کج گرائی او برآشفتند و برزبان آوردند
که همگی اکابر وقت بدلشکری و جانگزائی او همت بسته اند و فتواها درست کرده و زمانی مرا آسایش نمیدهند
و با آنکه میدانم که شیخ در فلانجاست و نشان این خلوت داده اند دیده و دانسته تغافل میرود و هر یکی را
از پاسخی فرو میشانم و تو نادانسته ستیزه جوئی و با ازاندازه بیرون می نهی صباح کس رود و شیخ را حاضر گرداند

۵۱ ای ۵۲ خطاست ۵۳ اسے اگر چاهیں ۵۴ اسے ۵۵ ای ۵۶ اسے ازین کلام

آگهی از رفتن نداشتند زانکه این گسسته رشته توکل آسایش گرفتند و ازان پراگندگی برکناره شدند
رای برد آن که برآمدن از یجا بحکم واهمه بود نه بفرمان خرد هرچند گزارش رفت که بوقلمونی احوال او
رهنمونی ست روشن اختلاف اوضاع پرستاران دلیلیست پیدا سود مند نیامد هرچند علامات گرانی
افزایش داشت چاره دیگر بدست نمی آمد چون آن سبکسر کوتاه عقل دراز سود اودید که این قباحت ناهمان
متنبه نمیشوند و خیمه او را خالی نمیسازند روز روشن بی آنکه صلاح گونه زند و حرف آشنائی برزبان اندکی نمود
وز رنبدگان خیمه باز کرده روانه شدند ما سه کس دران صحرا که نزدیک او نخاس آراسته بود نشسته نادیدیم و شگرف
حالتی پدید آمد نه جای بودن و نه رای رفتن و نه پرده درمیان از هرطرف آشنایان دوری و دشمنان
صد رنگ و نادیدگان سخت پیشانی و عهد گزاران ناپایدار در نگاپو و مادر دشت بی پناه برخاک بیچارگی
نشسته بار روزگاری فرزم و ردی کاری پراگنده بدرازنای اندوه درشدیم بهرحال برخاستن و بجائی گام
برداشتن ناگزیر نمود دران هنگامه بدسگالان راه سپردیم حراست الهی پرده برچشم مردم فرو هشت بیاوری
پاسبانی ایزدی ازان بیگاه برآمده و خشت خانه همراهی و دمسازی همگنان برسیگاه نهاده از کوهش
بیگانگان و خیره دادآشنایان رستگار به باغچه اتفاق افتاد و پناهی رو نمود نیروی رفته بازآمد و دل را قوی شگرف
رو داد ناگاه پدید گشت که چندی از پژوهندگان نافرجام گذاره دار ندار نگاپو بسته آمده زانکی آسایش گزیده اند
بادلی شرحه شرحه و ظاهری پراگنده بیرون شدیم بهرجا که رفته میشد بلای ناگهانی سیاهی میکرد و گرم ناکرده جا
ره گرای بادیه خطرناک می گشتیم تا انگه دران وادی بیتابی دردار و کورانه باغبانی بشناخت و حال دگرگون گشت
نزدیک بود که قالب تهی گردد و نقد زندگی سپرده آید آن سعادت سرشت بگوناگون مهربانی دل رفته را باز
آورد و ازراه نکوئی بخانه خود برده بغمخوارگی برنشست اگرچه برادر گرامی ازان نکوهیده حال بیرون نشد و زمان
زمان رنگ او دگرگون شدی لیکن مرا برخلاف آن مسرت افزودی و آثار دوستی از ناصیه احوال آن لابه گر
برخواندی پدر بزرگوار خود با ایزد بیهمال بود برنطع آگهی خرامش فرمودی و نیرنگی تقدیر اتماشا کردی لختی از شب

ای بخفته دهم ذیقعده ۱۲ — رفیع و رزم عقل رفتن نایب — بود ۱۲ ای هم پرچندیم — کرنگ بیرنگی احوال ایم فتخارت — اطوار ضد نگاران او دلیلست — ظاهر بیرنگ ماندن ما او را نوازد — لیکن این قوتر ترین برادرم را — نامه بخشد ۱۲ ای چون — ان امیر فرزانه پیرو دودائی — دیدکه این قباحت فتنه گران — پیشت ماهمه آگاه نمی شویم و بیخبر — او را خالی نمیسازیم بی اطلاع کسی فرود — نزدیک گران ای چاکران او بیخبر گذارده — روانه شدند ۱۲ ای ناآشنایان — دخت پیشانی گیتست از بد خلق — عهد گزاران ای عهد بیمان گذشتگان — بدرازنای ای خطای دررسته دراز دولت — غم دادیم ۱۲ ای زشت خانه — موافقت همه سوای اندیشه بیسیل گاه — نهادیم ای ویران و خراب ساختیم — پرخاش نه خلق امید یاوری منقطع — گردیم و از ملامت بیگانگان در خشت

آشنایان سراسیمه از قبله باشند
رسیدیم خیره باد کرده دعا گیست
درقع و دوستی گذارد و دشمنی رخصت
شود ۱۲ ای با خصم ای یاور و یاره
سیاهی میکرد ای طالع برگشته
نوبت نشستن نمی آمد گذارد و نوبه
یاران پوشیده گذشتیم ۱۲ ای
احوال ازو شب گذشته آگاهی
آن باغبان ملاقات کرده دارد
نقوبت داد و وطنه کرد با وجود
شش من دوست کجا بسر برند
۱۲ اند عصه ای گران نخلط
آن امیر ۱۲ عصه ای
حالیکه رو داده بود ۱۲ *

بزنهار خود گیرد و درانجا بحال خدیو روزگار شناسائی بدست افتد و اندازه لطف و قهر گرفته آید
اگر گنجائی داشته باشد با برخی از نیک اندیشان انصاف طراز حرفی درمیان آورده شود و استشمامی
از مزاج زمانه نموده آید اگر وقت یاوری نماید و زمانه بختیاری دهد باز رجوع بخیر شود و گرنه فراخنای
عالم رانگ نساخته اند هر مرغ را سر شاخی و کنج آشیانی هست عبرات اقامت دائمی بدین مصر نخال
نیامده در حوالی شهر فلان امیر رخصت انقطاع یافته فرود آمده لختی نور راستی از روزنامچه احوال او
خوانده میشود و بوی محبتی از و بمشام عقل دور اندیش میرسد اکنون دست از همه باز داشته بدو پناه آرم
باشد که لختی دران جای بی نشان آسایشی یافته شود اگرچه آشنائی و یاداران امداری و ثباتی نباشد
اینقدر هست که او را آمیزشی دیگر بدان دم نمیشود برادر گرامی تغیر لباس نموده قدم در راه نهاد و بدان
صوب عزیمت نمود و ازین آگهی شادمانی اندوخت و بگشاده پیشانی مقدم را مغتنم شمرد و از انجا که روز
بازار بیم بود ترکی چند را همراه آورد که در راه گزندی نرسد و پابند پژوهندگان بدگوهر نگردیم در شب
ناامیدی آن تیز دست آگاه دل رسید و نوید آسودگی رسانیدند و پیام آرامش آورد و همانزمان لباس
گردانده قدم در راه نهاده آمد و بطرق مختلف با تاق او رسیده شد بشناشی سترگ و منشی گزین بجا آورد
و آرامشی بزرگ مژده سعادت داده روز بدان سر منزل آرمیدگی بود و از عربده ناکی روزگار و پناه
که یکبارگی پریشانی سخت تر از انچه رو داده بود از آسمان تقدیر فرو بارید همانا آن مرد را بدربار طلب
داشتند و ازان باده که دومین مدهوش شد در کار این ساده لوح نیز کردند و مدهوش تر از نخستین گشته
ورق آشنائی یکبارگی در نوردید شبی از آنجا برآمده بدوستی پیوسته شد و مقدم گرامی را بس منتظم شمرد و از انجا
که در همسایگی بدگوهری شورش منشی جا داشت سراسیمگی سترگ رو آورد و حیرتی بی اندازه کالبد او ساخت چنان
مردم بخواب رشندند مقصدگاه ناسعین گام حسرت برداشته آمد هر چند اندیشه بکار رفت تامل بجا آمد از انگاه
پدید نیامد ناچار با دلی پر آشوب و خاطری غم آمود بدان سر منزل رفته شد شگفت تر آنکه مردم آن آورده

۱۲۲۵ ای ویرانی شود که
۱۲۲۶ ای بادشاه مهربانست یا نوش
۱۲۲۷ اگر گنجائی داشته باشد یعنی
۱۲۲۸ از خود اندیشان حال او نگفته و
۱۲۲۹ طلب بوی از زلف زیبا نموده
۱۲۳۰ شود که موافق ست با نجا لف
۱۲۳۱ ای اما از نجا بخواهد و مراجعت
۱۲۳۲ تا چه در گرد کشاده راه عالم را
۱۲۳۳ افتد یعنی که هر جا بازار ما مسکینی
۱۲۳۴ شود و تنگ نساخته اند هر جا بودن همیشه در ین شهر
۱۲۳۵ عقوبت نیاده است ۱۲
۱۲۳۶ ای فلان امیر از حضرت بادشاه
۱۲۳۷ انتظام سر بگیر رخصت یافته و وارد
۱۲۳۸ شهر فرود آمده ۱۲ ۱۲۳۹ ای اگر چه
۱۲۴۰ دنیا داران را جای قرار نیست
۱۲۴۱ لیکن اینقدر هست که آن امیر
۱۲۴۲ با سبب آنکه در شهریست ملاقات
۱۲۴۳ میکن آن صوم نخلف ۱۲۴۴ ای آن
۱۲۴۵ آشنایان بآنجا نباشد و ۱۲۴۶ آمدن
۱۲۴۷ اسپیر ازین خبر خوش گردیده آمدن
۱۲۴۸ ۱۲۴۹ ای لختی بنگام باز گشت
۱۲۵۰ از نظام آن ایام بسبب بسیاری
۱۲۵۱ سپاهی همراه آورده آمده
۱۲۵۲ دو سه شب چون بندگان گزیده گزار
۱۲۵۳ ۱۲۵۴ ای همراهی
۱۲۵۵ ۱۲۵۶ ای از ان ایمن
۱۲۵۷ ۱۲۵۸ ای از ان ایمن

بگفتار آن ۱۲ ۱۲۵۹ ای ان ایمن
سعادت شده ۱۲ ۱۲۶۰ ای آن ایمن
دومین مردای بخش دوم کرد
پناه برده بودیم و از همکاران
و آن شب در صرف ایمن
نادان نیز گردند ای چنانکه او در

۱۲۶۱ ای افاده بود این ایهام
۱۲۶۲ افاده بخشیدن ای تشفی
۱۲۶۳ بخانه او حسب ۱۲۶۴ ای همان
۱۲۶۵ برده بودیم ۱۲ ۱۲۶۶ ای اندک زمانی
۱۲۶۷ ایهام زمانی ۱۲ ای
۱۲۶۸ با هم مضطربان آنرا هم یافتیم
۱۲۶۹ در لفظ نامی گاف نمیدهند
۱۲۷۰ ویای تکلم ۱۲ قد

نخستین اصلی ندارد و بادشاه در پژوهش و عالم در تگاپوی جستجوست همانا صاحب خانه گزینه مسیار
اندوهی بوالعجب سراپای خاطر گرفت و اندیشه سترگ در دل راه یافت گفتم از ماجرای دربار خود اعتقاد
دانم که حکایت راستی دارد و گزینه برادر را رها نمیکردند و مردم از گرد خانه بر نمیخاستند اینهمه سختی که بجاطر
میرسید ظاهر انبا شد هرگاه در زمان ایمنی هرزه سرائی بگوش میرسید و گزیده مردم فریب زده بدین
برنمیخاستند امروز اگر فی المثل خدیو خانه در بیم زوال قدرچه دور باشد و اگر در مقام گرفت و گیر مشتبه تهمت
در سلوک ظاهر نمیرفت و توقفی درین کار نمی بود همانا افسانه سازی بدسگالان بدگوهر او را کالیوه ساخته
و مردم را برین داشته تا از دیدخوی نکوهیده منزل او را بهلیم و او را ازان بار خاطر برآوریم نمی بجال
آمده بچاره بسیج رواداریم و شوارتر از شب اول سیاه روزی پدید آمد و در شم روزگاری رو نمود دران
شناسائی نخستین و داستان حال من تحسین نمودند و مرا مستشار موتمن اندیشیدند و از خرد سالگی چشم
پوشیده عهد بستند که دیگر خلاف رای نشود و چون شام در آمد با دلی هزار خبش و مغزی شوریده و سینه زخم
اندوز و خاطری گران بار غم ازان عمکدهٔ وحشت افزا بیرون نهادیم نه یاوری در خاطر و نه پائی استوار
و نه پناه جائی پیدا و نه زمانه آرمیده ناگاه دران یولاخ ظلمت آمود برقی بدرخشید و نشاطی چهره افروخت
یکی از تلامذه را منزل پدیدار شد و تختی دم آسایش گرفته آمد هرچند خانهٔ او تنگ تر از دل او و دل او
سیاه تر از شب نخستین لیکن قدری برآسودیم و از سرگردانی بی سروبن باز آمدیم و در انجام کار در زادیه
خمول فکر در دواد و شد و را بها بسگالش گام فراخ برداشت چون آسایش جا پدید نیامد و اطمینان رو
نیاورد پاسخ آراست حال بهترین دوستان و دیرین ترین شاگردان و محکم ترین مریدان در همین چندروز
پرتو ظهور انداخت اکنون صلاح دید وقت آنست که ازین شهر پر نفاق که وبال خانهٔ دانش و گزندگاه
کمال است رخت بیرون کشیم و ازین آشنایان دورروده دوستان ناپای بر جاکه پایهٔ وفاداری ایشان
برباد بهارست درخت پایداری بر سیل تندرو بر کناره شویم باشد که گنج خلوتی پدید آید و بیگانه نهاد

ایمنی بیهوده گوئی پی نشیم و
بگزیده مردم فریب خورده و
بیکره نیاورد و از گرد شل آن صاحبخانه
و رفوف و هراس بسپارانند
در بیست و اگر خطور صاحبخانه
گرفتار نمودن مایی بود در انطلاق
ظاهری تغیر و انصاف و وقوف
کار بیگردهان افسانه سازی
بودن صاحبخانه را پراگنده
است و مردم بر بن بیگهری
ما از دیدن خوی به خانه
بگذاریم و او را از بار خاطر
گردانیم

بموقف عرض همایون رسانیدند و خاطر اقدس منشویش ساختند از بارگاه خلافت فرمان شد که مهمات
ملکی و مالی بی استصواب ایشان صورت نمیبایدا بدین خود کار مذهب و ملت ست انجام آن خاص مدیشان
باز سیگردد و در محکمهٔ عدالت باز طلبند و بدانچه شریعت غرا فرماید و اکابر روزگار قرار دهند عمل آورند
چاووشان شاهنشاهی را برا غالیده بطلب فرستادند چون بر حقیقت کار آگهی داشتند در پیدا ساختن
کوششها نمودند و بدکاران شرارت اندیش را همراه ساختند چون بخانه نیافتند گفتار بیفروغ راستی را در
اندیشیده خانه را گرد گرفتند و شیخ ابوالخیر برادر ران منزل یافته بعتبهٔ اقبال بردند و بصد آب و تاب
داستان پنهان شدن را باز نمودند و آنرا حجت سخنان با آزرم اندیشیدند از بدایع تائیدات آسمانی
ازان هجوم بدگویان و طرز زهره سرائی شهریار دیده در شناسائی پذیرفت و پاسخ داد که این همه
سخت گیری در کار درویشی گوشه نشین و دانش منشی ریاضت کیش چراست و چندین آویزش
بیهوده برای چه میکنند شیخ همواره بسیری رود اکنون هم تماشا رفته باشد آن خرد را برای چه آورده اید
و منزل را چرا قورق کرده در ساعت آن خرد سال را رها کردند و از گرد خانه برخاستند نسیم عافیتی بدان سیر
منزل آمده ازانجا که قدری ناکامی در راه بود و اهمه چیره دستی داشت و خبرهای مختلف نقیض آن میرسید
باور نداشته در احتفا کوشیدند بدگوهران فرومایه خجل زده درین خیال افتادند که امروز که بنجا نمان شده اند
چاره این کار باید ساخت و سیه درونان تیره رای را باید گماشت تا بهر جا که نشان یابند از هم گذرانند
مبادا ازین حال آگهی یافته خود را بعتبهٔ همایون رسانند و هنگامه داد بفروغ دانش خویش بیارایند پاسخ
شاهنشاهی را پنهان کرده سخنان وحشت افزای دهشت انگیز از زبان مقدس در میان انداختند و آشنایان
ساده لوح و دوستان روزگار را بیم افزودند و دست آویزهای رنگین می بافتند مردم دراندیشه دراز می افتادند
و دست از یاوری مخیل باز میداشتند هفته چون سپری شد صاحب خانه نیز از دست رفته راه بی آرزمی گرفت
و ملازمان او آئین آشنائی برگردانیدند عقل زیر دست و واهمه آمد و خاطر سراسیمه ایقین شد که آن حکایت

درست از شهریار دیده در پیش آمد
گرفتند ای شهریار دیده در پیش آمد
پذیرفت ای شهریار دیده در پیش آمد و بگویان و
تاییدات آسمانی از هجوم بدگویان و
طرز بیان شان حقیقت حال در یافتن
آن خرد را شاه ابوالخیر
خرد سال بود قورق کنی بندوبست
کردن اسباب باشد این لفظ ترکیست
درساعت ای همان وقت نسیم عافیتی
ای همواری سلامت یا پیلا عافیتی گفته یا صحت
بدان منزل ای بخانه یا بانکه قرده
عافیت در مرزبک ما بودیم رسید ۱۲
ای چون اشکی ندارد ی تاکید
پذیرفت از نظر ما بخانه دشمنش یا در راه
خطر بود و هم بخلل استیلا داشت
و خبرهای مختلف بر خلاف آن رد ایشت
مذکوره پیدا نداشتن نکرده پنهان
بودیم ۱۲ ع نشنیدن معدود قول
بخانمان شده اشنای ۱۲ یا خیال
کردند که چون از خانه بدر رفته اند دیگر
باز گردانیم گذرانند ای بکشتن حال
ای قصد قورقی خانه و دگرگونی ۱۲ یا خبر
وحکم بادشاه پیدا گذاشت در میان ۱۲

ای بجا صلاح این علاوه الاقتضا
و شنیدن شان آگاه برای بازگشتن
۱۲ ع جمع چاووش بروزگار پیش
بعقب لشکر و قافله برانگیخته
ای از قفل باز انداختن را
چیزی این از غرب فرستاده شان
بظهور آمده ۱۲ ای آشکار
افترای خود را که بیفروغ راستی بود

او پیدا میساخت من ناخن بیزدم و هر کرا میشمردم او دست برمی افشاند قطعه دشمنان دست کین برآورده بر
دوستی مهربان نمی یابم یکجهان آدمی همی بینم مردمی در میان نمیابم هم بدشمن درون گریزم از ناک
یاری از دوستان نمی یابم اگر بپرهیزان تگاپوی بخانه یکی از مردم که حقیقت منشی او یقین برادرم بود و من
ناشتای صبح وجود زیانکاری عنصری بازار ترکیب آگهانی هم نه در رسیده شد او را از دیدن این بزرگان آسوده
روزگار دل از جای رفت و از برآمدن پشیمان شد و برروی در ماند ناگزیر جائی برای بودن اختیار کرد و چون دران
شوریده مکان رفته شد پریشان تر از خاطر او بود شگرف حالی پیش آمد مطرفه اندوهی سراپای گرفت همین بیمار در من
او نخیت که با وجود فزون شناسائی غلط رفت و تو بدان کم اختلاطی درست اندیشیدی اکنون چاره کار چیست و راه
اندیشه کدام و دم آسایش کجا توان برگرفت چنان پاسخ دادم که هنوز هیچ نرفته است برگشته بزاویه خود رفت
و مرا نائب سخن گرداند امید که طیلسان زمانیان برداشته آید و کار فروبسته کشوده گردد پدرم آفرین نمود و
بدین سخن گرویدم برادرم برهمان آئین سپر باز زد و بگفت ازین سرگذشت ترا خبری نیست و از نکراندوزی
و هاروت منشی این مردم آگهی نداری ازین وادی بگذر سخن در راه گبو با آنکه در باد به آزمون نه پیموده بود
سود و زیان خود از مردم برنگرفته با القای الهی یکی را بخاطر آورده گزارش نمود که چنان بر پیشگاه باطن پرتوی افتاد
که اگر کار دشوار نشود بهانا یادری تواند نمود لیکن هنگام سخت گیری بس دشوار که همپائی نماید چون زمانه
داشت و خاطر پریشان بصوب او گام برداشته آمد به آبله پائی در گذارهای لرزج خرامش میشد و از شگرف
روزگار عبرت می اندوخت و عروه وثقای توکل از دست رفته راه بیدلی پیش گرفته عالم را جوای خود
انگاشته گامی بدشواری برداشته میشد و نفسی بسخت جانی میزد و غریب دل نگرانی و نزدیکی روز رستاخیز
بدگوهران روبروی صبح صادق برداور سیده شد ازین آگهی گرم خونی پیش گرفت و شایسته خلوتکده
معین گردانید و غمهای گوناگون تحتی بر کناره شد درین ارام کده پس از دو روز آگهی آمد که تفسیده دلان حسد
پرده آزرم برداشته مکنون خاطر خبث آگین خود را بر ملا انداختند و آئین پخته کاران رویاه باز صبا

Uttar Pradesh State Archives Allahabad

فرستادند آن شعبده کار نیرنگ ساز دران تاریک شب دلی لرزان و چشمی گریان در نگی شکسته و روی درهم
بخلوت کدهٔ مهین بانو در شد و از طلسمات تذکاری آن ساده لوح را بی آرام ساخت و آن نشناس مکر و فن
را از جابر و خلاصه سخن آنکه بزرگان زمانه از درگاه دشمنی دارند و کم عیاران ناسپاس بی آرزمی امروز قابو
یافته هجوم نموده اند بسیاری از ارباب عمائم را شهود و برخی را مدعی قرار داده و برای تشخیص مفتریات بهانهای
شائسته انگیخته همه دانند که این دم را درین بارگاه مقدس چگونه محل اعتبار ست و برای گرم بازاری خود چه فریب
مردم را ازمیان برداشتند و چه ستمگاری های زیردست نمودند محرمی در خلوت ایشان داشتم درین نیم شب
آگهی داد و من بیتابانه بشمار سانیدم مبادا روز شود و کار از علاج گذرد اکنون رای آنست که همین زمان
شیخ را بی آنکه کسی آگاهی یابد بگوشه بریم و روزی چند بر کناره باشیم تا دوستان فراهم آیند و حقیقت حال
بعرض همایون رسد آن نیکذات را واهمه فروگرفت و بصد بیتابی بخلوتگاه شیخ رفت و ماجرا گزارش نمود و زود
هر چند دشمنان چیره دستی دارند ایزد بیهمال آگاه و بادشاه عادل بر سر و دانایان همه کشور حاضر اگر شستهٔ
گروه بیدین و دیانت از بدمستی حسد بی آرام داشته باشد درست پیمائی برجای خود ست و پرسش آورده اند
و نیز اگر سرنوشت ایزدی برآزار رفته است اگر همه برآیند آسیبی نتوانند رسانید و تباه کاری نیارند ساخت
و هیچگونه گزندی بما نرسد و اگر خواهش جهان آفرین برین ست ما نیز نکشاده پیشانی و تازه روی تقدیر ننگ
را میسپاریم و دست از خاک نشینی باز میداریم چون عقل ربوده بودند و غم افزوده حقیقت طرازی افسانه سرائی
و شور انگیزی را سوگواری دانسته دست حربه برکشاد که کار معامله دیگرست و داستان تصوف دیگر اگر نمیرمیدن
خویشتن را همین زمان قصد میکنم دیگر شما دانید من خود باری روزگار ناکامی را نه نیم از پیوند پدری و عاطفت ابوت
پذیرائی خواهش شنید بفرمودهٔ آن پیر نورانی من نیز بیدار شدم ناگزیر دران تاریک شب این سه تن پیاده برآمدند
نه راهبری معین و نه رفتار را پای استوار پدر بزرگوار در تماشای نیرنگی تقدیر بوده خموشی داشت میان من و برادر
که در کار ملک و شغل معامله دران هنگام از خود نادان تری گمان نداشتیم گفت و گو شد و در پناه جا سخن رفت هر کرا

---

۱۲ فارسی ۱۲ بعد از ۱۲ ۱۲ ۱۲

نزدیکان عتبهٔ همایون را بگفتارهای گریه آلود از راه بردند و بغض بدگوهری را بتعصب دهی فروخته بشورش درآوردند اگرچه از دیرباز طرز ناستوده همین بود لیکن در هر زمانی بیاوری حق گزاران سعادت آمود بازار جوش بدگوهران پراگنده شدی و درین هنگام آن گروه راستی پیشه درست پیوند دورتر شد و سرآمد حرف سرایان بزم همایون بکین آرائی نشست و تباه سرشتان بی آزرم و دیونژادان ناپارسا گوهر قابوی پدر بزرگوار بمنزل دوستی الهی تشریف برده بودند و من سعادت همراهی داشتم آن رعونت فروش غرورافزا نیز اندران انجمن حاضر شد و حرف سرائی پیش گرفت مرا مستی دانش و شباب در سر بود از مدرسه بمعامله جاگامی برنداشته در پی صرفه گویهای او مرازبان کشودند و سخن را بجائی رسانیدم که او بنجالت رفت و نظارگیان بحیرت فرو شدند از آنروز باتمام بیدانشی همت گماشت و آن گروه گسسته امید را تیرتر گردانیدند و پدر بزرگوار از کیدانیان فارغ دل و من در مستی آگهی هیچ نخستین آن بیدانان دنیاپرست باین سالوسان هوشیار بحق گزاری و دین آرائی نشسته انجمنها ساختند و بهر در رون آزمندان شب خون کرده بسیاری به پیغوله جای نیستی فرستادند هرگاه خدیو عالم از خیرسگالی و نیک بسیجی معامله کیش و دانش و داد در نگروهی نیکوظاهر گذاشته باشد و خود طیلسان بی توجهی بر دوش گرفته حق گویان راستی منش را بازار کاسد باشد و دیوکیشان دانش ناراست رو و بزرگان دولت آن مشتی حیله گر یاور باشد و تعصب را روزبازار جای آنست که خاندانها برافتند و ناموسها تمام تباه گردد چنین ناهنگام که بدگوهران تباه کار به نیکی نام برداشته مانند غریدی که بدوشیزگی فروشند و غرزن آید و بیدانان بی آزرم در چیره دستی و تنگ چشمان دلکور یکرو و دوستداران هواخواه دور دست و راست گزاران کج گزین و هنگامه کشش سبک دینان گرم و زبان بایکدیگر انجمن را زگوئی ساختند و پیمان دل آزاری تازه گردانیدند یکی از دوریان دله و هاروت سیه چال افسون نیرنگ را که از رو باه بازی در دانشگاه پدر بزرگوار به نیکوئی خریده بود و بآن گروه ناراست یکروئی و یکتائی داشت پیدا کردند و افسون خدا آزاری و فسانهٔ بیهوشی برخوانده نیم شبی

۱۲ ای بخشی پرداز ای دبیر ۱۲ حمایت دین کردن ظاهر کردن دین حمایت بود نه حمایت دین کردن که دین بکسی حاجت ندارد ۱۲ ای اگرچه دیر ۱۲ طرفداری دین خود کردن بود ۱۲ ای سردار علمای بزم شاهی ۱۲ بی آزرم بی صلح پارسا گوهر آمیخته پارسا باشد ۱۲ مطلوب ای انگیزش دانش پارسا باشد ۱۲ قابو نزدیکست یعنی وقت ۱۲ ای در مقابلهٔ یک دوست صد دشمن ۱۲ چنان سرآمد حرف سرایان حرف سرای بحث ۱۲ ای اگر نه دیرینه آمده در معاملات دنیا فتاده بودم بخیال بگردم که آن حرف سرا مرا شناسای ست با او گفتگو نکنم ۱۲ ای که پیوسته گویهای آن سرآمد را زبان کشاده ۱۲ ای کار گزاران قضاوقدر را استطاعت جانبهی دادند ۱۲ ای کار در زبان گفتگو آن حرف سرا را ایستاده خود در پی انتقام شد و گروه نافهمان یاری او ۱۲ شرط است دار آخر کار

تا هنگام نیکوئی چسان سلوک رود و کیفر بدکرداری هر کدام چگونه بود و الحق اگر هر بدکنندهٔ را یکسان مالش نمایند پای از شاهراه معدلت یکسو کرده باشند سیر ازین آگاهی بباید و گوناگون نشاط اندوخت و از برای پاکدامنی خود و ناشناسائی حال بدگوهران نگاشته شیخ بنظر همایون آورد و این خیره رویان هرزه سرا در گوهیرانی افتادند و چون معلوم شد که از کجا برگرفته افوزینه حسد ساختند و مثل این یاوریها چند بار بر ملا افتاد و سرمایهٔ شورش ناشناسندگان گشت سبحان الله با آنکه گروهاگروه مردم اتفاق دارند درین که هیچ کیشی نه آنچنانست که یک امر خلاف واقع مدار دو نه اینچنین که همه بطلان آموزد و با معنی اگر یکی از شناسائی درمانده بخلاف آیین خویشتن تحسین نماید بسر آن نرسند و بکین آن برخیزند و پس از درازی سخن ازان نکوهش باز به تشیع منسوب گردانیدند لیکن از حمایت الهی بدگو را پیوسته گردشرسازی بر دو تشویش زده پایمال غم گشتی و از بدگوهری و نابینائی عبرت نگرفتی و بر همان بدسگالی حیله اندوختی تا آنکه نیرنگی زمانه و بوالعجبی روزگار نقشی شگرف درمیان آورد و تفرقهٔ شترگ چهرهٔ عبرت افروخت سال چهارم الهی مطابق نهصد و هفتاد و هفت هلالی پدر پرزگوار از گوشهٔ انزوا برآمد و سخنهای غریب و آورد نخستی ازان برنویسد و عبرت نامه برگوید اگرچه همواره زنبور خانهٔ حسد شورش داشت و مار سوراخ دشمنی مجوش و شپراغ دوستی بیفروغ و نیکان روزگار دل در بدی بسته و در بیگانگی باز کرده بودند چنانچه ایمائی گزارش یافت لیکن درین هنگام که پایهٔ دانش بلندی گرفت و بزرگان روزگار در تلمذ پا افشردند و هنگامهٔ مردم گرمی پذیرفت و پدر پرزگوار بر آیین خویش خواهای نکوهیده بر شمردی و دوستان و نیکخواهان را ازان باز داشتی علمای زمانه و مشائخ روزگار که ذات خجسته را مرآت عیوب خود دانستی به تباه سگالی و چاره اندوزی نشستند و خود را بیمار هیچ اندیشهای تباه یافتند و با خود درمیان آوردند که اگر انموذجی دلنشین شهریار عدالت پژوه گردد کهن اعتبارهای ما را چه آبرو خواهد ماند و انجام کار بکدام حال نکوهیده قرار یابد با کمال غم واندوه شده بکمین توزی نشستند و به بهتان سرائی گام فراخ برداشتند و بدستان گزاری حیله اندوزی بسیار

---

۱ کیفر الفتح نسخهٔ ۲ کردار ۳ نهند ۴ ایما نوشتهٔ ۵ بیوه گور ۶ بیگانگی بنظر ۷ نوشتهٔ شیخ ۸ را افزوده حسد ساختند ۹ روشن کردن ۱۰ ایما اگر ۱۱ در یک مسئله بطلان مذهب خود ۱۲ واقعی کند ۱۳ بر حقیقت آن ۱۴ پرگاه ۱۵ امور حق ۱۶ خوبان آن حق ۱۷ حسین ۱۸ ایما ۱۹ روزگار ۲۰ ازعوارف ۲۱ زنجیر ۲۲ ایما ۲۳ دیباچهٔ ۲۴ شاه ۲۵ تلمذ ۲۶ بزرگان ۲۷ ایمای ۲۸ کیفر ۲۹ ایمای ۳۰ ایما ۳۱ ایمای ۳۲ ایما ۳۳ ایما ۳۴ ایما ۳۵ ایما ۳۶ ایما ۳۷ ایما ۳۸ ایما ۳۹ ایما ۴۰ ایما ۴۱ ایما ۴۲ ایما ۴۳ ایما ۴۴ ایما ۴۵ ایما ۴۶ ایما ۴۷ ایما ۴۸ ایما ۴۹ ایما ۵۰ ایما ۵۱ ایما ۵۲ ایما ۵۳ ایما ۵۴ ایما ۵۵ ایما ۵۶ ایما ۵۷ ایما ۵۸ ایما ۵۹ ایما ۶۰ ایما ۶۱ ایما ۶۲ ایما ۶۳ ایما ۶۴ ایما ۶۵ ایما ۶۶ ایما ۶۷ ایما ۶۸ ایما ۶۹ ایما ۷۰ ایما ۷۱ ایما ۷۲ ایما ۷۳ ایما ۷۴ ایما ۷۵ ایما ۷۶ ایما ۷۷ ایما ۷۸ ایما ۷۹ ایما ۸۰ ایما ۸۱ ایما ۸۲ ایما ۸۳ ایما ۸۴ ایما ۸۵ ایما ۸۶ ایما ۸۷ ایما ۸۸ ایما ۸۹ ایما ۹۰ ایما ۹۱ ایما ۹۲ ایما ۹۳ ایما ۹۴ ایما ۹۵ ایما ۹۶ ایما ۹۷ ایما ۹۸ ایما ۹۹ ایما ۱۰۰ ایما

ظاهر و باطن بدین ورطه افتادند و دران مقر سعادت نخستین بمناسبت انزوا اختیار تجرد بدیدن پدر بزرگوار
آمد فتنه اندوزان بهانه جو از زبان هرزه سرائی واشدند و سرمایه گفتگو پیدا آمد علمای زمان که نادانان دانش
فروش و زهر گیاهی نوش نما اند بکین او برخاستند و بر گسیختن پیوند عنصری او همگی همت آراستند و سجلها در
کردند پدر بزرگوار بدینشان موافقت ننمود عقل و نقل را معاضد انیان یافت در پیشگاه مرزبان هندوستان
معرکه آراستند و باندیشه تباه خویش راه کوششها سپردند و مسند آرای حکومت دانش منشان روزگار را فراهم
آورد و در جستجوی حکم شرعی نگاپو نمود و پدر بزرگوار را نیز در انجمن طلب داشتند چون سخن از ایشان پرسید
بر خلاف حرف سرایان جاه طلب پاسخ دادند از آن روز کمین بسته بدین آئین متهم گردانیدند و در چنین معامله
که وجود مهدی از خبر احادیث بمحض عناد چندان کوشش نمودند که انکار او سپری شد و برخی بدگوهران
آئین شیعه را کنون ضمیر پنداشته راه نکوهش سپردند دانستند که شناسائی دیگرست و پذیرائی دیگر خاصه درین
هنگام یکی از سادات عراق را که یگانه زمانه بود و علم را بالعمل مقرون داشتی و گفت و کردار یکتائی بخشیدی
دامن آلود تهمت گردانیدند و از توجه شاهنشاهی دست بدامن او نمیرسید روزی در محفل همایون گزارش نمودند
که پیش نمازی میبر روا نیست که هرگاه گواهی او مردود باشد اقتدا را چگونه سزاوار بود و روایتی چند از حنفی نامهای
باستشهاد آوردند که اشراف عراق را شهادت نتوان شنود و کار بر میر دشوار شد چون رابطه اخوت داشت حقیقت
را باز نمود پدر بزرگوار بسا سخنان هوش افزا فرموده تسلی داد و برگفت و گوی بدسگالان دلیر تر گردانید پاسخ
آن تقل چنان بر زبان گوهر آمود گذشت که معنی آن روایت نفهمیده اند انچه در کتب حنفی ازین باب نقل آورده اند عراق
عرب مساوست نه عراق عجم چندین جا بدین معنی تصریح رفته و نیز تمیز نکرده اند میان اشرف و اشراف و اشراف در
مراتب پاداش فرمان پذیران را چهارگونه ساخته اند نخستین اشرف اشراف یعنی حکما و علما و سادات و اتقیا
دوم اشراف و آن عبارتست از امرا و کشاورزان و امثال آن باشد سوم اوساط و آن را در محرفه
و اهل بازار منحصر دانند چهارم ادانی که پیایه انسان نرسند مانند بهائم و هرزه گردان هریک را باداد فراخور جزا گذاشته

وبای عام سرباری آن وشورشی بی اندازه بر جهانیان آسیب رسانید در اکثر هندوستان این تنگدستی
وجانگزائی بود آن پیر روشن ضمیر در همان زاویهٔ قدسی پای همت افشرده وگرد فتوری بران صفوتکده ننشست
رائم تنگر فنامه دران هنگام در سال پنجم بود و نیز آگهی چنان بر پشتیاق بنویش می تافت که شرح آن بکالبد
گفت نگنجد واگر در آید به تنگنای شنوائی زمانیان در نشود واین سانحه نیک بخاطر دارد و آگهی دیده وران دیگر
معاصد آن سختی روزگار خاندانها برافگند وگروهها گروه مردم فرو شدند وران کاشانه هفتاد کس از ذکور و
اناث وخرد وبزرگ مانده باشند اخوان روزگار را فراخی حال ونشاط درون شان حیرت افزودی گیمیاگری
وسحر طرازی گمان بردی گله یک سیر غله بهم رسیدی و آن را بدیگهای سفالین چو شانیدی وآب تفسیده بدین مردم
قسمت یافتی وشگفت تر آنکه غم روزی دران منزل نبود و بجز اندیشهٔ پرستش ایزدی چیزی بخاطر راه نمیگرفت
وبجز محاسبهٔ نفسانی ومطالعهٔ اسفار حقیقت شغل دیگر نبود تا آنکه رحمت ایزدی بر همگنان تافت وخای
سترگ چهرهٔ شادمانی برافروخت ماهچهٔ رایت شاهنشاهی پرتو انداخت وجهان را بعدلت روزافزون روشنائی
خاص بخشید بارگاه خرد در بالش آمد وکالای آگهی را بهای بزرگ نهادند فنون حکمت وانواع دانش در میان شد
ویانهای تازه رو در است دیدهای بلند ودریافتهای گزیده پیدائی گرفت وگوناگون دم از خزینهٔ عقل
فوائد بیکران برداشتند وخلوتکدهٔ آن نورانی سرشت مجمع دانشیان هفت کشور آمد وسخن بلندی گرائید
حسدهای افسرده برافروخت وناتوان بینی بدگوهران افزایش یافت او برآئین خویش سرگرم بوده راه رسم
نسپردی وبر در بیخواست نشسته راه دریا بیست نشناختی ودردم کم گذار کوتاه بین بتیاب شده راه افترا
سپردند بیشتری بگروه مهدویه پیوندد ادی واز گفتار پریشان داستانها پرداختی وساده لوحان روزگار را
برآغالیدی وبخیال تباه بدل آنماری تکاد ونمودی هگی دست آویز تباه بسیجی اینان سانحه شیخ علائیست
گروهی در هند باشند میر سید محمد جونپوری را مهدی موعود شمرند ودران مبالغه نمایند با علم وعمل وتهذیب اخلاق
چندین نصوص را فراموش کرده درین مذهب غور نمایند در زمان سلیمخان شیخ علائی نام جوانی بارا ستگی

ای عام سرباری عام سرباری بمعنی علاوه
غیظ بیسبب ها پیدا پیدا و آشکارا
تنگدستی آگهی دران عرض میدهند
سرباری بمعنی علاوه
اشاره بشیخ مبارک ومران صفوتکده
اشاره بفیضی
دراثنای بیخبالد عمر داشت یکبن
عقل وهوش چنان تیره گردد که بیبک
وقت ساعت اهل روزگار را نداند
ای نیاز ندارد است نمیداند
این حال مذکور که در عرض عیال گاهی دست
بخوبی یاد دارم
ای بیاد است
ای بیاد آن میکنند
فروشندهٔ ای بیرون فتنه شیخ ومردم
شیخ مبارک
ای در خانه شیخ مبارک
ای در زمان
ای اهل روزگار بیشاهه حال
ای اهل روزگار بیشاهه حال
نشانها آنگاهان بر دیدهای که ایشان
گیمیاگر وسیاه از گر در بین قطعات این
فراخی وفرصتی بسیر مرفت آمد
ای فراخی وفرصتی بسیر مرفت آمد

الوالفضل وفیضی

رحمت را بقالب استعاره کرده
رای معامله وخاصه بچه فراخی عیش و
فراخی
ای راست دیدهای
بلندای حق بینی های روزگار پیدائی
گرفت ای ظاهر شد
رشکهای مردمان که بسبب قطع فرو
شده بود روشن گردیده
بهوای فرو نشسته ماند راه ظاهر
سخاوت ودر دوازده قناعت نشسته
در فرو رفت پیروان فرقی وداش
نکردی اثر بها که گمراه دوش نبودن
تعدیه گروهها که بیگانه بنکام
آغاز کردن

افزایش یافت بر افزایش
برافروخت
ای ساخوذ
ای گروهی در بهند
باشند چنین وچنان کنند
قائل گرده را معدوده گویند

پذیرفتی وقدر در بایست گرفتی و دیگر مردم را معذرت گفتی و دست همت بدان نیالودی بکمتر فرصتی نشستگاه
او پناه دانشوران و جای بازگشت بزرگ و کوچک آمد از حسد انجمنها برساختند و از دوستی خلوتها آراستند
نخستین اندوه راه یافتی و نه از پسین شادی شیرخان و سلیم خان و دیگر بزرگان مقام آن شدند که از وجوه
سلطانی چیزی برگیرند و متولی درخور قرار یابد از انجا که همت بلند بود و نظر عالی سربازد و پیرایهٔ افزایش
نزلت گشت چون رهنمائی مردم در نهاد سرشته بود ندوا زدرگاه ایزدی فرمان راست گزاری داشت
واشاره اولیای نهان یاور و مهربانی هواداران روزافزون همواره بآیندگان مجلس و جویندگان آگهی گوئی
فرمودی و برخوی تباه مردم سرزنش کردی ظاهر پرستان خویشتن دوست رنج زده گشتی و اندیشهای
نا سزا نمودی چون بسیج هنگامه آرائی در سویدای ضمیر نبود و عزیمت معرکه گیری دوکان داری پیرامون
خاطر نگشتی نه در حقسرائی و نکوهش بدکاران تخفیف رفتی و نه بچاره سگالی رمیدگان پرخاشجوی توجه
برگماشتی و با ایمنی ایزد دیهال دوستان حقیقت منش و فرزندان سعادت گزین گرامت فرمودا گرچه همواره
در گفتگوی علمی گرامی اوقات گزارش یافتی لیکن در زمان فغانان دانشهای حقیقی کمتر به بیان آمدی
وچون مایهٔ رایات جهانبانی جنت آشیانی تبازگی هندوستان را فروغ دیگر بخشید چندی تو رانی دایرانی
بدبستان آن شناسای موز انفسی و آفاقی پیوستند و انجمن دانائی رارونقی دیگر پدید آمد و تشنگان خشک
سال تمیز را میز آبها لبریز شده دره سپاران اندیشه گرای در زیر هنگامه آرامش جاگرفتند هنوز هنگامه گرمی
نه پذیرفته بود که چشم زخمی رسید و همیود ست چیرگی بر کشاد نیکان روزگار بگوشه خمول در شدند و سفرناگاهی
پیش گرفتند پدر بزرگوار را زنیروی دل در همان زاویه غزلت ثبات پائی فرمود از نائید ایزدی همیو کاردیدگان
فرستاده معذرت خواست واز سفارش آن حق سگال ببسیاری از تنگنای غم تبر هنگاه شادی در آورد
و در نخستین سال جلوس شاهنشاهی برا ورنگ خلافت چنانچه پسند بر دولت افروزند و دفع عین الکمال انگارند
قحط سالی سترگ پدید آمد و گرد تفرقه بلندی گرفت آن معموره خراب شد و غیر از خانهٔ چند اثری نماند

---

۱ پذیرفتی چون مقام بیگانه
۲ دانشوران و جای بازگشت بزرگان
۳ مندو شوخا و صوفی پیرو دانشی
۴ بمسند رضا نشستند و بخلعت بعشرت
۵ دوستی داشتند لیکن در دل ایشان
۶ از نسیم یکرنگ و از زودی دیرگی
۷ شادی را نپذیرفت ۱۲
۸ وجوه سلطانی گذاشت انا ببارد جاش
۹ گر از جانب او دشمنان را رای
۱۰ سخنان و متولیان مترقب باشد
۱۱ بخیال بهترین بخت جاگیر درستی گمراه
۱۲ زنده ای شیخ مبارک کاکار گزیده و فاضل گشت
۱۳ سرازدن ۱۲ ای چون کارکنان تقدیر
۱۴ رهنمائی در نهاد شیخ مبارک بتر گزیده بودند
۱۵ دولت گردن حکم ضیا بود و دانشها گزیده اولیا
۱۶ میوگان رات چنانکه از نامبین ظاهرست
۱۷ و همهائی بر حال دوستان روزافزون
۱۸ داشتند لهذا با آیندگان وطالب عیان
۱۹ پیش بود بگفت و بیرعادتهای
۲۰ بسر زنش بیکرد و بیرهای ناگوار
۲۱ کی فراشت ۱۲ ای دیناداران
۲۲ کی خود را دوست پیدا شد و دشمن تو
۲۳ ابوالفضل و فیضی
۲۴ سعید
۲۵ بود از رده شمندی ۱۲
۲۶ بنیاد اصل و فرع و تمانی نقطه سیاه کرد دل
۲۷ ی سر ورق گوئی
۲۸ است ۱۲ ام
۲۹ ولایت کردن بیکاران تکرگردی
۳۰ و نشیب گیر بندگان متوجه شدی ۱۲
۳۱ ای در زمانیکه شیرخان و سلیمان
۳۲ بسلطنت مسلط شده و همایون بادشاه
۳۳ از دست شان تباه شده و بایران رفته
۳۴ ما همچو پروانه با شعله آشنا شدند
۳۵ که بصورت او را ساقه با شد آشنائی با یاران
۳۶ و بیرخانه اندر آن جنت آشیانی با یاران
۳۷ پادشاه و این علیا استاده بآنست
۳۸ که با دشاه موصوف از ایران با لشکر
۳۹ مراجعت فرموده سلطنت خود را قضا
۴۰ شیرخان و سلیمان از گرفت ۱۲
۴۱ پنهان سپاهی فرو آب گرد بدر
۴۲ از نا دو انها جاری شد انا نه بگر
۴۳ فعلیات ۱۲ ۴۴ شیرشیم
۴۵ آزاد ریست کرسیب دین بعضی
۴۶ رسم و تعرفت کردن ایشان
۴۷ کسی را دشمنی ایشان

اگر وگام طلب بامیدز دواگر آنجا کام برنکشاید قدم بصوب ایران وتوران برداشت وهرجا اشارت
رود وفرمان دررسد رحل اقامت انداخت وعلم رسمی طیلسان احوال خود گردانید بدین اشارت
همایون غره اردی بهشت سال چهارصد وشصت وپنج جلالی مطابق چهارشنبه ششم محرم نهصد و
پنجاه بمقر سعادت دارالخلافه اگره حرسها الله عما یکره نزول صعودی فرمودند دران معموره دولت شیخ
علاءالدین مجذوب که برصفائح قلوب وخفایای قبور آگاهی داشت اتفاق صحبت افتاد ایشان ازان
بهشیاری آمده فرمودند که فرمان ایزدی چنانست که درین شهر اقبال توقف اقتد وترک گردش نمایند
نویدبارسانیدند وخاطر سفرگزار ازارامش نجنبیدند برساحل دریای جون در جوار میر رفیع الدین صفوی الحسینی
فرودآمدند وبایکی ازدودمان قریش که باعلم وعمل آراستگی داشت نسبت تاهل رودادوبدان زبان
محله آشنائی بدوستی کشید وآن دانای حقیقت آمود مقدم این نوباوه شناسائی رامغتنم شمرده بگرم خوئی و
کشاده پیشانی پیش آمدچون اسباب ثروت فراوان داشت چنان خواهش فرمود که بدان لباس درآیند از
رهنوردی ستاره دیاوری توفیق نه پذیرفت قصد وآستانه توکل خدایگان همت بی نیاز برگزیده برآقبه درودی ومباشرت
برونی پای سعادت افشرد میر از سادات بزرگ حسنی حسینی اند نخستی حال نیاکان او ودر مصنفات شیخ سخاوی
مذکورست اگرچه وطنگاه ایشان قریه انگ شیرازست ازدیرباز سیر حجاز نمایندو همواره یکچندی درین دیار بگذرانند
وهنگامه افاضت واستفاضت گرم دارند اگرچه بمعقول ومنقول راه درپیش نیاکان قدسی نهاد اند دخت لیکن
بتلمذ مولانا جلال دوانی جلای دیگر یافت ودرجزیره عرب انواع علوم نقلی ازشیخ سخاوی مصری فاهری تلمیذ
شیخ ابن حجر عسقلانی برگرفت وچون درنهصد وپنجاه وچهار رخت بتبرگاه قدسی کشید والد بزرگوار ملتزم
زاویه خود شد همواره بشست وشوی باطن وپاکیزه داشتن گوهر ظاهر همت گماشت وبکار ساز حقیقی روی
نیاز آورد وبدرس گوناگون علم اشتغال فرمود وگفتگوی باستانی رارویوش حال خود گردانید وخواهش زبان
آزدهاوش بریدازاهل ارادت گروهی احتیاط گزین سعادت آمود اگرمعلومی برهم اخلاص آوردی نخستی ازان

ای سوال را بیان نباشد ۱۲ منه
خود بنگرد اگر دیگری نباشد ۱۲ منه
باخلاص دل ارادتی را منه
بقدر ضرورت اگر فتی بعلوم د
فارسی بقدر ضرورت ۱۲ منه
ودینار مستعمل است ۱۲ منه

۵۲ استقبال نمودن رحل
۵۳ نفع رساندن بهمه وسکون یافتن
۵۴ خط یعنی ارادت واسباب یکدل
۵۵ ایلان شتر ۱۲ منه
۵۶ باتفاق جامه ایست که بر بدوزند
۵۷ ما نازد از دیدن آنجا کرامت آنست که بر بدوزند
۵۸ علم ابتدا بیعلم ظاهری را بگیرد ۱۲ منه
۵۹ رعایت ورق نگاهداشتن
۶۰ دارد آنرا ق تعالی از نگردیدن نگاه
۶۱ صنعتی باتفاق تمام خلایق بود
۶۲ شیرینیهای حال اهل قبور ۱۲
۶۳ اسم پدر خانه ایست عظیم در هندوستان ۱۲
۶۴ نام بدر خانه ایست عظیم در هندوستان ۱۲
۶۵ ای شیخ مبارک وتاهل بدوران
۶۶ ای شیخ مبارک ای شیخ مبارک
۶۷ اشاره بهمان
۶۸ سید صفوی الحسینی آن دانای حقیقت
۶۹ آمود مقدم باتفاق آمدن وآن نوباوه
۷۰ شناسائی اشاره بشیخ مبارک گرم خوئی
۷۱ بیان دوستی یعنی بیان سرور اعلا آشنا
۷۲ شدن شیخ مبارک ای باتفاق سید وازایشان
۷۳ راضی شده وآمدن ایشان را غیبت
۷۴ دانشه نهایت تبعیت وشگفته روئی پیش آمد ۱۲
۷۵ ای سید صفوی خواست کرد شیخ
۷۶ مبارک بلباس ثروت درآیند ایشان
۷۷ قبول کردند وتوکل بود بعد ازان بقدر
۷۸ علوم مشغول ماندند خدایگان همت
۷۹ افاضت بیان ای خدایگان کرامت
۸۰ است ۱۲ موصوفی محمد ای علی روم و
۸۱ ای منقولات بندگان گذشته
۸۲ راه پیشه حال خود گردانیدن کمال
۸۳ خود را ظاهر نساخت ۱۲ منه

الفصل الرابع والعشرون

سعادت منشی وروشن ستارگی از علم ظاهر بحقایق معنوی گذاره شد و نزهتگاه صورت رنجهای ملک حقیقت گشت
بسا کتب تصوف و اشراق برخواندند و فراوان کتاب نظر و قالة دیده شد خاصه حقایق شیخ ابن عربی و شیخ ابن فارض
و شیخ صدرالدین قونوی و بسیاری از اصحاب عیانی و بیانی نظر عاطفت انداختند و نصرتهای بی اندازه
رودادو روشهای بوالعجب روشنی افزود از جلائل نعم الهی آنکه بملازمت خطیب ابوالفضل گازرونی شرف اختصاص
یافتند او از قدردانی و آدم شناسی بفرزندی برگرفت و به آموزگاری گوناگون دانش همت برگماشت و مراتب
تجرید و بسیاری غوامض شفا و اشارات و دقایق تذکره و مجسطی را نمودند و سراپستان حکمت اطراوتی دیگر یافت
و زهاب بینش را روان پایه دیگر ان و هیده مردخرد پژوه بسی فرمانروایان گجرات از شیراز بدین دیار آمده بستان
شناسائی را فروغی تازه آوردو اگر وهاگروه دانشوران روزگار در یوزه آگهی کرده بود لیکن در علوم حقیقی عقلی شاگرد
سولانا جلال الدین دوانی ست جناب مولوی نخست نزد والد خود اوائل مقدمات را اندوخت و پس ازان در شیراز نزد درس
مولانا محی الدین اشکبار و خواجه حسن شاه بقال هر انش آموزی نشست و این بزرگ از امر امتلامذه سید شریف جرجانی
و نختی در دبستان مولانا همام الدین گلباری که بر طوالع حاشیه مفید دارد آمد و رفت نمود و چراغ دریافت افروخت از
رهنمونی او را کتابیشهای غریب رو داد و کتب حکمت را بمغز رسیده مطالب آنرا بشیوازبانی ارائیش داد چنانچه تصانیف
او برین دلالت کند و محدث گوید و هم دران مدینه فیض پدر بزرگوار را بشیخ عمر تنوی که انا کبار اولیای زمانه بود عقادت
ملازمت روداد آن گوهر شب افروز دستگاه عیارمندی تمام یافته آئین بزرگ منشی و سترگ دانائی را بطرز نکبر و به
فرمود و بسیاری با بستانی سلاسل را شطاریه و طیفوریه و چشتیه و سهروردیه دریافته فیض پذیر آمدند و هم دران شهر
مبارک بهم نشینی شیخ یوسف که از مهشیاران سرمست و بربودگان آگاه دل بود رسیدند و سرمایه دیگر آگهی اندوختند همواره
مستهلک دریای شهود بودی و هرگز ادبی از آداب عبودیت از دست نرفتی از برکات گرامی صحبت در آرزوی آن شدند که
نقوش علمی از ساحت ضمیر سترده آید و دست از رسمیات بازداشته محو جمال مطلق گردند آن خوانای رموز صفوتگاه
دل شناسا شده ازان عزیمت بازداشت و بزبان گوهر آمود گزارش نمود که سفر دریا را در بسته اند بصوب دارالخلافه

۵۱ نام کتابست از فضل علوی
۵۲ ای کتابهای مکرر مضاف بالکتاب
۵۳ ای کتاب بالنج
۵۴ ای شیخ ابن عربی و شیخ ابن فارض
۵۵ ای اشکبار و قال
۵۶ ای بخطیب
۵۷ ای بالکسر
۵۸ ای بالنج
۵۹ ای بالنج
۶۰ ای بالنج
۶۱ ای بالنج
۶۲ ای بالنج
۶۳ ای بالنج
۶۴ ای بالنج
۶۵ ای بالنج
۶۶ ای بالنج
۶۷ ای بالنج
۶۸ ای بالنج
۶۹ ای بالنج
۷۰ ای بالنج
۷۱ ای بالنج
۷۲ ای بالنج
۷۳ ای بالنج
۷۴ ای بالنج
۷۵ ای بالنج
۷۶ ای بالنج
۷۷ ای بالنج
۷۸ ای بالنج
۷۹ ای بالنج
۸۰ ای بالنج
۸۱ ای بالنج
۸۲ ای بالنج
۸۳ ای بالنج
۸۴ ای بالنج
۸۵ ای بالنج
۸۶ ای بالنج
۸۷ ای بالنج
۸۸ ای بالنج
۸۹ ای بالنج
۹۰ ای بالنج
۹۱ ای بالنج
۹۲ ای بالنج
۹۳ ای بالنج
۹۴ ای بالنج
۹۵ ای بالنج
۹۶ ای بالنج
۹۷ ای بالنج
۹۸ ای بالنج
۹۹ ای بالنج
۱۰۰ ای بالنج
۱۰۱ ای بالنج
۱۰۲ ای بالنج
۱۰۳ ای بالنج
۱۰۴ ای بالنج
۱۰۵ ای بالنج
۱۰۶ ای بالنج
۱۰۷ ای بالنج
۱۰۸ ای بالنج
۱۰۹ ای بالنج
۱۱۰ ای بالنج
۱۱۱ ای بالنج
۱۱۲ ای بالنج
۱۱۳ ای بالنج

قدس سره پیوستند و شورش دل افزایش گرفت آن پیر نورانی را از آغاز آگهی نظر بر یگانه بندهٔ ایزدی افتاد
و درویشی دل و سعادت جاوید روزی شد و در پرتو عنایت و گزیدن روشی معین نمود پاسخ یافت که درین نزدیکی
یکی را بر فراز هدایت می برازند و برهنمائی جویندگان آگهی نامزد میکنند عبید الله نام دارد گرامی لقب و خواجه
احرار خواهد بود انتظار آن هنگام نماید و آئین او برگزیند خواجه دران هنگام آبله پای عرصهٔ تگاپوی بود و در
درجستجوی جان داروی حقیقت دوا دوا داشتند چون وقت کار رسید بدان پایهٔ والا سرفرازی یافت و تلقین خدا
پژوهی از و برگرفت گمنامی را خلوت او فرمودند تبعی یعنی پیشهٔ او مقرر شد و در سمرقند خواجه هر جا که بدرویشی
تیسیر میرود این یگانهٔ روزگار را میخوانند قریب چهل سال در دیار ختا بسر برد و در دشت و کوه عشرت تنهائی اندوخت
صد و بیست سال عمر گرامی رسیده بود و آثار گرمی درونی همچنان افزایش داشت شبی پدر بزرگوار دران مقر ولادت
بچندی از خدائیان سعادت پذیر داستان حقیقت میگفت و بسا نکات دل افروز برفراز ظهور می آمد ناگاه آهنگ
آهی بگوش رسیده بارقهٔ آگهی بدرخشید هر چند اندیشه رفت نشان نیافتند روز دیگر تگاپوی بخت و جستجوی بسیار
روشن شد که در خانهٔ کلانی آن بزرگ معنوی عزلت گزین ست از نور ارادات او زمانی دل برآسود خاطر هر زه
گرای باز آمد پیوسته چهار ماه سعادت افزود و بنظر اکسیر روز افزون او عیاری سیگر قند دران نزدیکی سفر ملک قدس
پدید آمد و دل را بگونا گون حقائق برآمود و برهنمائی جویندگان حقیقت اشارت رفت و بخوشدلی و فارغ البالی
رخت هستی برلستند و دران نزدیکی نقاوهٔ دودمان عصمت که تربیت پدر بزرگوار فرمودی ازین خاکیان فنائی رو
در پوشید و حادثهٔ نالابد قرت اغلاخت پدر بزرگوار بآئین تجرد بصوب دریای شور گام همت برداشت همگی بسیج
آن بود که ازان او چهار دیوار معمورهٔ عالم پیموده آید ناگاه گروهی گروه مردم بخش فیضی بر گرفته شود در احمد آباد گجرات بالا
سیاحت کرده شود
نخجوانی پیوستند و دانشهای تازه آگهی آورد و در هر فن بزرگ سندی عالی بدست آمد و در آئین مالک و شافعی و ابو حنیفه
و حنبل گونا گون دریافت اصولا و فروعا بهم آوردند و تگاپوی سخت پایهٔ اجتهاد را نمود اگرچه بمقتضای نیاکان بزرگ
بروش ابو حنیفه انتساب داشتند لیکن همواره کردار را باحوط آرایش دادی و مبدا نچه نفس را دشوار آید برگرفتی و هانر

بیارگاه قدس ۱۲ ای خواجه حقیقت جوی و دولت دوستی
و دولت در طلب حقیقت جوی و دولت دوستی
داشتند چون دولت خواجه حقیقت جوی
بدرویشی خواجه حقیقت جوی و دولت دوستی
شیخ قرار داد و اطلاع و آگاهی از اخلاص
پیشینه شیخ مقرر شد ۱۲ ای در بلندیها
و در خلق گزیده و ۱۲ ای در بلندیها
خواجه بهاء الحق و الدین صاحب کمال
از شیخ بهاء الحق و الدین صاحب کمال
۱۲ ای گرخواجه بهبود بیست سیده بود ۱۲
۱۲ اخلال راه گریبان جلباب ناتوانی
چون وقت کار رسید بآنیا شیخ صاحب کمال
بود و مقرر داشت جای فرو نیاید شیخ
ناگاه گرگ شبانگ را آنجا پیدا شده بود و حضار
۱۲ ای بر چند خیال گرد و امد گرد صدا
آه از نیاست پیچ نشانش معلوم نشد کلالی
بضم دل یعنی کوزه گر و در بعضی نسخها
باشد و آن بزرگ اشاره بگوا بهاء الدین ۱۲
۱۲ یعنی خواجه را بسوز و ساز و شور آمیزش

ای نظر شیخ بیاضی بگانه
بندهٔ ایزدی پیشینه صاحب کمال
آگهی آن بندهٔ ایزدی
شیخ بهاء الحق و الدین صاحب کمال
خود را بخدمت شیخ بهاء الحق و الدین
شیخ بهاء الحق و الدین صاحب کمال
پیشینه شیخ بیاضی خواهد ۱۲ ای
سر بر آستان شیخ بهاء الحق و الدین
ربانی آن طایفه بیان معرفت می نماید
نام آن شخص عبید الله و فاضل نامیده میشود

دولت دنیا عموما و خواجه خصوصا ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

حقیقت پژوده کد خدا شد اگرچه از صحرا بمدینه آمد لیکن از تجرد به تعلق نشاقت برهان لطیع آگهی بوده انفاس
گرامی را در آویزش خویش بکار بردی و زندگی بی بدل را به پیراستن نفس بوقلمون مصروف گردانیدی
فرزندان و بنابر سعادت آمود پیروآیین او بوده خرسندی داشتند و دانش عیانی و بیانی می اندوختند در عفوان
ماته عاشر شیخ خضر را آرزوی دیدن برخی اولیای هندو رفتن بدریای حجاز در دیدن الوس خم دلبسفر در آورد
باچندی از خویشان و دوستان بصوب هند آمد بشهر ناگور میر سید یحیی بخاری آجی که جانشین مخدوم جهانیان بودند
واز ولایت بنگی بهره وافر داشتند و شیخ عبدالرزاق قادری بغدادی از اولاد گرامی اسوه اولیانی کرگ سید
عبدالقادر جیلی و شیخ یوسف سندی که سیر صورت و معنی فرموده بودند بسا کمالات حقیقی فراهم آورده در گذرگاه
ارشاد و رهنمائی خلق بسر بردی و جهانیان از راه آورد او ذخیره ها بر گرفتی از گرمخوئی و دلجوئی این نزرگان کام دل
واز خاک دامنگیر نبگاه روزگار خورده آن رهگرای غربت توطن گزید در سال نهصد و پانزدهم هجری شیخ مبارک
از نزهتگاه علم بعین آمد و طیلسان هستی بر دوش گرفت به نیروی دم گیرا در چهار سالگی آگهی روز افزون چهره
سعادت افروخت و در نه سالگی سرمایه ستر گ پیدا کرد و در چهارده سالگی علوم متداول اندوخت
و در هر علمی متنی یاد گرفت اگرچه عنایت ایزدی قافله سالار آن بیدار بخت بود و بکوی بسیاری از بزرگان
در یوزه فرمودی لیکن در ملازمت شیخ نام عطن بیشتر بسر بردی و تشنگی باطن از آموزش او افزودی شیخ ترک نژاد
صد و بیست سال عمر یافت دور زمان سلطان سکندر لودی دران شهر و طنگاه ساخت و در خدمت شیخ سالار
ناگوری پایه والای شناخت بدست آورد و شیخ در تو ران و ایران دانش اکتساب فرموده بود القصه شیخ خضر بصوب سند باز
گردید هگی اندیشه آن بود که برخی نزدیکان را ازان بلاد رخت باین دیار آورد روزگار او در سفر سپری شد و در حدود ناگور
قحطی ستر گ اتفاق افتاد و وبای عام نفرت انگیخت و غیر از مادر و والد همه را روزگار سپری شد پدر بزرگوار را همواره عزیمت
جهان گردی از خاطر نور آگین سر بر زدی و دیدن بزرگان هر سرزمین و دریوزه فیض از خود نمی دانم جوشیدی لیکن آن
کد بانوی خاندان عفت رخصت نمیداد و سرکشی در خاطر سعادت منش نبود و درین کشاکش باطن ملازمت شیخ فیاض نجاری

از انجا که نسب سراشدن از تمهید ستی باستخوان نیاکان بازرگانی نمودن و کالای نادانی بیازار آوردن
واز شوریده مغزی به بهر دیگران نازش کردن و آهوی خویش نادیدن نمیخواست که ازان شطری
برطراز دو افسانه گزاری کند درین بادیهٔ دیولاخ پایند سلسلهٔ یحیائی نرسد و آبیاری انتساب صوری
درنرتهگاه معنوی بکار نیاید تمثیلی چونادانان در پند پدر باش ۔ پدر بگذار و فرزند هنر باش ۔
چو دو دازروشنی نبود نشانمند چه حاصل زانکه آتش راست فرزند محاورات روزگار نسب را
به تخمه و نژاد و ذات و امثال آن تعبیر نمایند و از ابعالی و سافل پای بند گردانند هشیار آگاه دل
داند که این بدان باز گردد که از آبای میانی او یکی بقروفی ثروت ظاهر یا شناسائی حقیقت چیره دستی
یافته و بنام یا لقب یا حرفه یا مسکن شهرت گرفته و گرنه عامه که مردم زاد را از فرزندان آدم صفی
شمرند بگفت و گوی داستان گزاران دل نهاده احتمال دیگر را راه ندهند پر ظاهر که در بیعاملهٔ از دور
راه از پا اندازند و بران گوهر گرامی اعتبار نگیرند پس چرا سعادت گزین بیدار دل بدین افسانه بخواب رود
و بران تکیه زده از حقیقت پژوهی دست بازگیرد پسر نوح را از ایزد شناسی پدر چه سود و ابراهیم خلیل
را از بت پرستی اصل کدام زیان شعر بندهٔ عشق شدی ترک نسب کن جامی ۔ که درین راه فلان
ابن فلان چیزی نیست ۔ لیکن بسر نوشت آسمانی در رسمیان صورت پرست افتاده و باطائفه
برآمیخته که نسب ابر حسب گزینند ناگزیر نخستی ازان برگوید و مائده برای آن گروه گسترد و شمارهٔ آبای کرام
واستان از ست چگونه گرامی انفاس را نبا بایست وقت بفروشد برخی در لباس ولایت گروهی در
علوم رسمی و طائفه در زی امارت و جمعی در معامله گزاری و طبقه در تجرد و تنهائی بسر برده اند از دیرگاه زمین
مین و طنگاه این والا نژادان بیدار دل بود شیخ موسی همچنین جدر او رمبادی حال آرمیدگی از خلق رود و
وترک خانمان نموده غربت گزیده و بهمرهی علم و عمل معمورهٔ جهان را بپای عبرت در نوشت و در مائهٔ تاسعه در
قصبهٔ ریل که نرتهگاهی ست از سیوستان بسر نوشت آسمانی غربت گزیده و انبیوند دوستی خدا گزینان

سیاحت کرده

سر دون تمهید ستی خود از کسب مبر
استخوان اجداد خود فروش و فخر مبر
خود نظر کردن بدان سبب بیهودگی
بهتر دیگران نظر کردن در عیب خود
از سگ بوبیم استخوان از لب خود
چیست کسب جاه و شرف
نسب ۱۲ ۔ این عبارت ملحق شده و تا اضافه
نسخ بهمین واقع شده و بین دو دست بدان
ربط نیکو نقال عادة الخ نسخه اگر نسب
قوله و گر نه عامه الخ نسخه اگر نسب
بزرگی پیران او سطرا الاعتبار نسخه
روم انفخ زدان حضرت آدم صفی الله
فضیلت سیکی بر دیگر بدان است
و بانجا رسد خان اعتبار کرده متمثل
دیگر بالله بزرگی کسب کن هنر را
بدان راه نمود و گر بخلاف آمد گمراه کرد و بدین
معامله آمد ۔ بدینطور ملحق شده
پنهان نیست که درین معامله دست نسب
در سی نفحه ترود و تلاش نخلیده بر آورد
گرامی اعنی هنر اعتبار نسب نیست
چرا دانا بر افسانهٔ کسب غافل شود
دیرا عتماد آن از جستن حقیقت فرو ماند
مانند چوار زنگی پدر پسر نالائق را فائده
بخشد و نالائقی پسر لائق را زیان نرساند
کند ۱۲ ۔ لیکن بتقریبا متعلق
در باب ظاهر پرست افتاده ام با
گروهی پرستیدن کسب را بر حسب
اختیار کنند تا چار انداز سگ از نسب ام
بگوم و فولاد شمارد الخ پنهان و جهد ترک
گفتن و بهتر دن است ۱۲ ۔ ۹ ۔

گهر خیز دیجای گل گیارا + فراخیها و تنگیهای اطراف + زرای بادشاه خود زندلاف + امید که نگارش
احوال صد و بست ساله کشور خدای که چهار قرن باشد چهار دفتر انجام یابد و یادگاری برای گهی طلبان
انصاف گوهر انتظام گیرد و آئینهای مقدس شاهنشاهی را آخرین دفتر اندیشید و بدین پنج دفتر انجام اکبر شاهی
درخیال آورد و بیاوری کارساز تحقیق سه دفتر بانجام رسید و بسیار رازهای آگهی گفته شد و گنجهای حقیقت
سخته آمد شعر سخنم زدرون حکمت آگاه + از بهر خزانه خانه شاه + تا بو که مرا بدانش و داد + گه گه بضمیر شه رسد یاد
امید که این متاع اخلاص + گردد بقبول بندگی خاص + ایزد بدر توجاد هادش + بمقبولی خود عطا
دهادش + بادش بمقام ارجمندی + از سکه نام تو بلندی + از نام تو او خجسته رو باد + وین بنده خجسته نام
از و باد + اگر زمانه نیرنگساز مهلتی نبخشد و روزگار بوقلمون فرصتی ده هان دو دفتر انیز بدلکش روشنی بیان
بر دو نامه اعمال را سعادت آمود گرداند و اگر نه دیگران را توفیق رهنما گردد و نخبت یاور آید که سال بسال
احوال این دولت ابد قرین بهمتی عالی و کوششی فراوان و فهمی درست و نیتی والا و خاطری آزاد نگاشته
خانه دین و دنیا آباد گردانند و سراپستان صورت و معنی را شاداب سازند و این ذره بادیه حیرانی را بیابد
آورند و دراین سعادت نامه خود منت برمن نهند که سررشته این دولت جاوید طراز را بروی کار آورد و آئین
سخن سرائی بدست داد و اگر پسند خاطر نیاید و خواهند که بنوآئینی یا زبان روزگار از سرآغاز سرمایه سوانح
دولت ابدی راهنما ساخته باشند فرد آسایش کائنات بادا یارب + در سایه چتر دولت اکبر شاه
راقم شکرفشان نامه راچنان در سر افتاده که انمودجی از حال آبای قدسی و نخستی از نیرنگی اطوار خود نوشته
رساله جداگانه سرانجام دهد و مایه عبرت دیده وران دوریاب گرداند لیکن شغل گوناگون خاصه نوشتن این
کتاب آگهی مرا از همه باز داشت درین اثنا پیام آرای غیبی چنان گزارش نمود که یکچند روزگار تاب این
ندارد که فهرست جرائد شگرف اطوار برفراز تحریر شتابد سزاوار وقت آنست که نخستی ازان درین اوراق
برگوید و در چند جا بندی گزارده گزیده پندی نگار دبدین نوید قدسی برخی ازان برنوشت و دلی خالی کرد

ور وابط سخن شادابی گیرد لیکن تا سرانجامی آن امور دیگر نظر در آمد و پیرایهٔ اصلاح یافت و چون
نو سفر و غمزده و بی یاور بود درین مرتبه اندوه فراوان در گرفت که با چندین دواد و باچه مایهٔ احتیاط
چندین تغزش رفت و چنین خطاها نمودار شد حال چگونه خواهد بود و کار بکجا خواهد انجامید بارنجم دیده با
آغاز نهاد و از عنوان نامه نگاههای تازه بکار رفت اگرچه همگی مساعی مشکور برای هموار ساختن آن
مقاصد و انتظام دادن آن مطالب بود لیکن از انجا که سخن سرایان دیده ور نظم را نکمدان نثر شمارند در
آوردن ابیات مناسب که بدین ساز سخن هم آهنگ باشد نیز مقصود بود و کوشش فراوان رفت و سترون
و دراوردن بسیار شد قطع نظر ازان گروهاگروه فیاد از حقیقت آنست که آدمیزاد در دیدهٔ عیب خود و فرزند
خویش چشم پوشیده دارد هرچند کوشش نماید عیبهای او نیرخ هنر بر گیرد من که بدشمنی خود و دوستی جهانیان
خو کرده ام در دیدهٔ نیمنی سرمه نتوانستم ساخت و سبل بینائی را علاج نیارستم اندیشید لیکن ازین تکمر انچنگاه
آوازهٔ طرز تازه جهان را فرو گرفت برخی اخوان زمان به پیروی و گروهی بخیانت هنگامه نشاط برساختند
و نظم و نثر را دران لباس پوشی در آوردن گرفتند اندیشهٔ آن داشت که مرتبهٔ ششم نیز خاطر و سوسه آمود را
نخمی حالی گرداند و آئین دوربینی و مشکلپسندی بکار برد لیکن اقرونی طلب کشور خدای صت آن ندا در گرفت
همان نگاشتهٔ پنجمین را بپیشگاه نظر آورد و پیرایهٔ سعادت جاوید اندوخت مثنوی گوهر ازین پیش زکان کس زاد
نادره چندین ز زبان کی زاد + در ته هر حرف جهانی نهان + عرصهٔ هر نقطه جهان در جهان + هر در این بور
هر دو سراست + گر نشناسی تو غراست کراست + امید که بمیامن درستی نیت و شایستگی آن کار یکسره پیش نهاد ضمیر
سپاس گزار بود نیز بدلکش آئینی سر انجام یابد و خاطر و سوسه آمود نخستی ازان شورش باز ماند باغ بیمی در دست و همی مشگرف
در عرض هفت سال از آدم تا گوهر مقدس شاهنشاهی مجلی رقمزدهٔ کلک تحقیق شد و از آغاز پدیدار شدن حضرت
شاهنشاهی بر فراز هستی تا امروز که سال الهی بچهل و دو رسیده و قدری بهزار و شش احوال پنجاه و پنج ساله آن نهال
اقبال حسن انجام گرفت و نخستی خاطر ازان بار سترگ سبکدوش گشت مثنوی چونیت نیک باشد پادشارا

---

۱ ای اگرچه در ابتدای ملاحظه
۲ با چهار امر مقصود آن بود که گفته شد
۳ لیکن تا بانجام رسیدن آن ملاحظه
۴ امور دیگر دیده هم اصلاح کرده آمد
۵ تا انتهائیات نثر فنی چنانکه
۶ گذران بوده از ۱۲ اصولی مصراعی هم
۷ بیان اندوه است ای
۸ رقم بیان شکر با وصف چنین
۹ کوشش و نهایت احتیاط نگارش
۱۰ و خطا نمودار بارگاه حال چه
۱۱ خواهد بود عرض تردد پیدا شد و اطمینان
۱۲ نامه ۱۲ اصولی مصراعی هم
۱۳ ای نظر را باعث لذت خوان شد و ترتیب
۱۴ زیادتی ذوق آن در اندوه دوری که درین ۱۲
۱۵ ای نظر که بموافق مضمون نثر ابتدا ۱۲
۱۶ بموزن سرآغاز یعنی صنعت شعر خوانی و ولاد
۱۷ فیاد از قبح نادانی و بیباکی
۱۸ بموزن سرآغاز یعنی صنعت شعر خوانی
۱۹ حقیقت آنست که
۲۰ ای که
۲۱ راست آنکه ۱۲ ای که
۲۲ عیب خود و هنر دیگران نمایند
۲۳ در دیدهٔ تعصب نابینا نشیند و هنر نادیدنی
۲۴ فصل ششم در نظم
۲۵ چشم شاعر تواند شد و عارضهٔ قبول
۲۶ راکبریائی من بمثابهٔ آن بود طلاق
۲۷ عمل نشده حاصل که خطای خود را
۲۸ نظر نیاید سبل افتخن بیشت کوری
۲۹ درون پاک بیاید چشم ازان بپوشد
۳۰ باشد ۱۲ ای بلفظ پیروی
۳۱ من بلفظ بندوی کردن کلام مخلص ۱۲
۳۲ اگاه شد کردند و نظم و نثر را دران لباس
۳۳ پوشائی پرده پوشی یا پرده خیانت
۳۴ در کلام خود را آوردن گرفتند ۱۲
۳۵ عزامت بفتح عین مصدر
۳۶ مهر نادان ایزد داوگران آن
۳۷ واجب باشد ۱۲ ک
۳۸ سال قمری کبیسی باشد
۳۹ نون و نهال اقبال اشاره به
۴۰ پادشاه ۱۲ * * *

بگوش رسیده بشگفت زار انقاد و دشواریهای سخت روی آورد روزگار کنگی پذیرفته کارپردازان وقایع
وسوانح حاضر و صاحب معامله بر مسند آموزگاری و من چشم بینش کشاده نظارگی چندین اختلاف روی
آورد میامن اقبال روزافزون بچاره گری آن پای همت افشرده در سرانجام آن بدریوزه دل
نشست تکاریسته کشایش یافت و سرگردانی روی در آرامش آورد با معان نظر و تامل گزین انچه بنیشتی
بیک طرز اتفاق داشتند برگرفته نشاط افزود جانیکه گزارندگان سخن اختلاف داشتند کار را بر پایه هوشمندی
و راست گوئی حرم اندیشی گذاشت و دل بدین آئین نخستی بر آسود و سانحه که از هر دو طرف گزنده مردم بود
با مخالف آگهی خویش بگوش رسید اثر ابموقف عرض همایون رسانیده خاطر را فارغ گردانید از برکات
دولت روزافزون و همت افزائی شاهنشاه دانش اندوز و بلند پایگی اخلاص پژوهنده و یاوری بخت
بیدار کامیاب خواهش آمد و برفراز مقصود برشد و چون ازین گریوه دشوار عبور بعافیت گذشت کتابی
سترگ انتظام یافت لیکن چون درین منزل هولناک در ترتیب سوانح چندین باریک بینی نرفته بود و سال و مهینه
سرانجام شایسته نداشت بازار نوآهنگ سخن بسازد در آورد نوشتن را از سر گرفت و رنج بسیار بر کشید خاصه در
تواریخ الهی مساعی جمیله به ظهور آمد از انجاکه روشنان ابداع در تائید بودند این کار نیز بآسانی گرائید و نسخه
علیحده چهره ظهور برافروخت و چون از کشایش غیبی پیام طرح نو بگوش هوش در آمد آن دلق پشمین پاکیزه
والا خلعت تازه باف همت در پوشانید و به نیروی دادار سخن آفرین شگرف کارد شوار نما نیز روی در
انجام آورد و گوناگون نشاط چهره بختمندی را افروزش داد و چون آشوبخانه گیتی جای بودن آگاه دل نیست
خاصه که دمسازان سعادت اندوز در نقاب خفا از ناسپاسان کارنشناس هنگامه ها و دل از رنگینی این بساط
فرو بر گرفته هر روز آخرین ایام شمردی و جز بدانچه در سفر واپسین بکار آید نپرداختی بدین تباه حالی بسرعت
راه رفتی و کارهای شمرده دلخواه انتظام نیافتی و چون بسر نوشت آسمانی مهلتی در زندگی یافت با چهارم کار
از سر گرفت و روی اهتمام نهاد اگرچه عنفوان تکاپو درین هنگام آن بود که نقش تکرارهای نکوهیده ستره آید

وحشت زدگی و آویزش درونی و برونی دست ازان نگاشتن باز نمیداشت و فتوری در عزیمت راه نمیافت و نفس نفس همت را نیروی دیگر پدید می آمد و این جنگ تنگ ظرف افزایش مینمود و کشاکش ظاهر و باطن می افزود تا آنکه نور حقیقت تابش فرمود و گره بسته کشایش یافت و غرائب آثار نفس قدسی گیهان خدیو بتازگی خاطر نشین آمد و دل و دیده را نوری بدیع فرو گرفت و نگاشته خرد پژوهان باستانی نحی حقیقت خویش را آشکار کرد و بر این خم اب دل هیچ گرای بخشود گزارده دانش پژوهان پیشین آنست که قافله سالار ملک تقدس را چیره دستی بر خواص و عوام باشد و نرهنگاه باطن و ظاهر از پرتو عاطفت آن یکتای جهان آگهی آبادی پذیرد و کارگیای صورت را که برای نظم پراگندگیهای جهان از زهزاران خلائق برمیکشند اگرچه همگی آدمیان در سطوت فرمان او باشند لیکن بر ظاهریان حکم آورد و مردم دل را راه نیابد و دیگر کیمیاتی ملک آگهی جز بر بواطن صافی دست تسلط بر نکشایند چنانچه اطوار عموم اولیا و سائر اصفیا ازان آگهی نبخشد و دانش پیشوایان رسمی و دکان آرایان روزگار جز در دل عامه کاری نتوانند ساخت و تاثیر انفاس شان جز بران خرابه پدید نیاید از انجا که او رنگ نشین زمان ما را فرمانروای ملک معنی نیز گردانیده اند نفس قدسی ضمن کنج زمان بی یاور هیچ مدان چنین نیرنگ سازی بظهور آورد و از حضیض گاه بیدانشی بر فراز جای حقیقت رساند مثنوی بفرخ فال و فیروزمندی سخن را دادم از دولت بلندی ۴ طراز آفرین بستم قلم را ۴ زدم بر نام شاهنشه درم را ۴ نخستین بیادری تائید آسمانی در فراهم آوردن احوال این دولت جاوید طراز اهتمام رفت و کوششی برون از رسم و عادت بکار بردم تا انگه بشیرازه احوال زمان خویش نگارش یافت و در بسیاری سوانح خود در میان معامله بود و از غوامض و خفایای سلطنت تا بسائر امور چه رسد آگهی بر کمال داشت از انجا که وسواس سخن گیران خاطر گرفته بود بر حافظه خود اعتماد نمیکرد از بزرگان دولت و قوتمندان الا شکوه و دیگر قدیمان هوشمند پرسشهای مختلف نمود و بر تقریرهای متنوع اکتفا نکرده بنگاشتن آن استدعا نمود و در هر سانحه زیاده از بست مرد فرزانه هیده احتیاط گزین نوشتها برگرفت از اختلافهای ستر گ که از بینندگان سوانح

---

۱ ای آنکه تصنیف نیرنگ نامه را در میان آورد و وضع آن بر تو پسندیده آمد

۲ ای آنکه حقیقت خود را بهم سخن در آورده

۳ ای آنکه بر خواب بطلان و بیچارگی جهانیان نمود

۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۲۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۳۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۴۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۵۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۶۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۷۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۸۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۱ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۲ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۳ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۴ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۵ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۶ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۷ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۸ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۹۹ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

۱۰۰ ای آنکه از پرده غیب آشنایان را بر آورد

دولت همایون سرد فتر سخن گزاران ورنگار پیشوای نظم گستران شیرد ان شیخ ابوالفیض فیضی که برادر مهین ست
و پایه برتری دارد نظر عاطفت خواهد فرمود و به پیرایه آن سخن پناه دست بافی تازه حسن صورت خواهد گرفت منوز
از دفتر نخستین نیمه بروی کار نیامده بود که زمانه چنان نیرنگی نمود که آن آزاد خاطر دانش آموز سفر واپسین پیش
گرفت و سراپای دل را شگرف اندوهی روی آورد و چون بطلسم الطاف شاهنشاهی از آهنگ آوارگی بشهر
خدمت رسید نوازشهای گوناگون هم بند ناسور درونی فرمودند و بهمان شغل بزرگ اهتمام بلیغ رفت روشنی
پذیرفت که کشور خدای را درین فرمایش خیال چیست و نظر والای او کجا افتاده بهمان تخیل روی دل آورد و به
نیایش ایزدی رهگرای شد در دمیدستی و جان غم آموز و افزونی تعلق یکطرف که جهان جهان کامروائی صورت
بچاره گری آن نتواند درآمد و عالم عالم مرادیابی ملک ظاهر دوای آن ناسور نتواند کرد و جز در یای دل
که دران بسیج آدمی زاد کار نتواند کرد در خلوتکدهٔ تجرد و هنگامهٔ تعلق بهیچ طور نتوان بازداشت تفاوتهای شگرف
این دو حال شگرف چگونه نویسد و انبازی این دو وضع بریع بکدام نیرو برگوید نخستین در یابارمی فواره جوشی تراوش
بارانی و ریزش شبنمی از صفوتکدهٔ ضمیر پدید آرد و هزار داستان نو برطراز د و چندین آسمان بدایع برفراز د و همنشین
خود را برفراز حقیقت جای دهد و بصدر نشینی محفل همایون دانش اختصاص بخشد د و ازین نشان سنگ خارا
و آثار خشتی و آیین کلوخی و ریزش خاک تیره از آسمان سرچشمهٔ آگهی آشکار شده چهرهٔ عبرت افروز و الگوئی
و نا سزا گوئی و لاف سرائی و بهرزه درائی زمان زمان بآئین نو بر پیشگاه ظهور خرامد و خصیص گرائی دارد و بی
صف نشینی سفلگان از خصائص آن و با این تباه جانی و سرگردانی زجیربی یاوری و تنهائی زمان زمان جوش
دیگر بر سر زند با آنکه سرنوشت زمانه بر آنست که پیوند کمبتی کمتر سرانجام دهد و همواره سلسلهٔ دوستی از هم بگسلاند
و مدا هنه نشناسی من یار و روزگار آمد و ستان بابری و آشنایان قدیمی دامن اختلاط بر چیند بار تعلق بر
دوش کشیدن و راه گریوه شناختن و طریق خطرناک سپردن تن تنها کجا به نیمه راه رسد و کی بمنزلگاه شتابد و بر یاض قدس
خرامیدن یکدل دوستی خدائی که درین محط سال مردی بدست آمده بود و بر همه مصیبتها چیره دستی نمود و شگفت آنکه با چندین

وبیرایهٔ تحصیل کمال حقیقی دریافت هنگی آهنگ آن داشت که فروغ تدبیر را بالمعان شمشیر پیوند داده کار
چند پردازد و روشنی تازه بظهور آورد که کارشناسان آزموده بشگفت مانند و خواندگان پاستانی نامه بحیرت
درشوند تا سپاس گزاری این حرفهٔ خردگزین نموده باشد و لوازم کار پیش گرفته بجای آمده نفس این آرزو
افزایش میافت و از نارسائی وقت بر زبان نمی آورد از خانگاه و مدرسه ببارگاه سلطنت آمده بود ظاهر بینان
را چیزی بکیه بنجاطر نمیرسید اندیشهٔ ضمیر بود و چنان از ناصیهٔ احوال برمیخواندند که اگر این درکشوده را از دل بیرون فشند
فسوس گیرند و زبان طنز برکشایند از انجاکه باطن نورآگین کشور خدای مرآت حقائق و جام جهان نمای حقایق بود
حال و گفت و گوی سفارش من کنج گزین بی یاور را در برکشیدن و بزرگ ساختن توجه فرموده به بلند پایگی
اعتبار اختصاص بخشید و مرتبهٔ والای سپاهگری کرامت فرمود روزی چند در هنگامهٔ دانشوران شکرآرای
همگنان آمد و از دیرباز امرای از من مجمعهای حسد آرایند از بدایع آنکه من در گروآهنگر خانه در جستجوی شمشیر و
روزگار بدست کارپرداز قلم میدهد پژوهنده در صیقل گری سنان و زمانه در تیزی نوک خامه تا آنکه فرمان
مقدس بنگاشتن گرامی احوال شرف نفاذ یافت بحیرانی گوناگون فروشد از انجاکه دستمایهٔ این کار نپنداشت
و دل را بدینگونه سخن سرائی میل نبود نزدیک شد که عجز خود را وانموده باز ایستد و خویشتن را از این کار سترگ کنار
گیرد و از این رو که غیب دانی گیتی خداوند دلنشین بود و در برآبر نوازش خدمتی گزیده بایست کرد یارای آن نشد
که از ان فرموده سرتابد نخستی برین اندیشه افتاد که شهریار دیده ور جدکاری و فراوان کوشش من و سخنوری اشراف
برادران در نظر دارد تا انچه بدیگانه پوی شگرف فراهم آورد و آن سخن سنج گوهرآمای انتظام شایسته بخشد و این
شغل سترگ روی در انجام آورد و زمانی به پشت گرمی دل دم گیرد اکنون شایش معنوی چشم کشادی و باخود
سرائیدی که فرمایش شاهنشاهی افسون سخن سرائی و طلسم دانش افروز زیست از نیت درست و همت
عالی این اکدش اندوه و شادی بدین خدمت روی آورد و بیشتری اعتماد بران بود که بتوفیق بخشایش ایزد
در جمع احوال همت گمارد و میولائی بران پیکر قدسی سرانجام بخشد مدحت سرای بارگاه خلافت دانش آرای

باطن را بیاراید شاید که بدست آویز آن بر فراز اطلاق منزل گیرد و کامیاب دولت جاوید گردد
چون از نزد آگهی این نقش حریف ربای دلفریب برخواند قدری ازان غنودن برخاست و روی بپژوهش
آورد و دست از همه باز داشته بکمین خویش دشمنانه نشست و بنگاشتن نامه از عیوب خویش آماده گشت
چون قدری این راه هولناک سپرده آمد پرده‌های تو بر تو بر پیشگاه بینش آویخته و چنان شد که یک گام برداشتن
نمی یارست و غیر از ناخوشی چندکه در عنفوان حال بر شمرده خویشتن را پاکدامن می اندیشید از انجا که سرنه نگی
این بوقلمون قدری آگهی بود ره زده دیو نفس نباید مدان گزیر واپس رفت و در آن نخستین منزل نابود فرود آمد و عیب
نویسی بنی نوع خویش را آئینه رونمای آهوهای خود گرداند و بسیاری خوی‌های نکوهیده را آگاه شد و در آن
کشاکش روحانی و نفسانی و آشوب درونی و برونی از گوشه انزوا برآمده بدرگاه همایون رسید و ستاره
بختمندی برافق مراد تابش داد و زود توجه گیهان خدیو کشایشها روی آورد و بر مدارج صورت و معنی
چیرودستی یافت گنجوری گنجینه حقیقت کرامت شد این مقالید مقال گردانیدند چنانچه در خاتمه دفتر اول
و دوم مجملی نگاشته شد و دلی خالی کرده آمد و پند نامه بتحریر پرداخت و در کالبد گفت جانی بردمید و بسیاری
زمان در سامان غذا که روائی آن در نظر حقیقت پژوه سلطان خرد پسندیده باشد دل سرگردانی داشت
از انچه در کمن نامها بنظر درآمده بود پیرایه فزونی پریشانی شد صبحگاهی بر درگاه حضرت نور در یوزه خیزانی
میکرد و پیدائی این طلسم دشوار کشا میطلبید از انجا که بخت یاور و دل بیدار بود فروغ نیر اقبال پرتو انداخت
و آن معمای بدیع کشاده گشت و پیدا آمد که روزی در گرو معدلت سلطانی و خدمت گزینی بندگان سپاس گزاریست
چنانچه بندی ازین در مبادی آخرین دفتر گزارش یافت و شگفت تر آنکه هر چند آهنگ تجرد که با گوهر هم سرشتی
زمان زمان جوش دیگر میزد اندیشه افزایش بزرگی صورت نیز در پی بود و بسر انجام شایستگی غذا و مایه متونی پیدا
که سعادت هر کار بدو باز گردد از گوناگون اسباب دست باز کشیده در کار سپاهگری جد افزود و چون تعلقیان دامن آلود
که پسیج تقدس پیرامون خاطر شان نگردد شب از روز جدا نساخته بر در انتظار نشست از انجا که این پیشه را سرمایه زندگی
قصد

Mughal Empire Digital Archive

گرداند که بسیاری را قدم جستجو در ساحت آن فرسوده شد و کاری بر نساختند و سپس آن نتایج
نیکوکاری و بدکرداری را که این اقبالنامه مالامال از دست دریا بدار نیکی آیین رفت و روب خانه
بشناسد و از دیگری چهار طاق زندگی برسازد و از بهروزی و شادی که پیش آید چون از گذشتگان نشانی
نه بیند نجود در عنائی را راه ندهد و اگر غمی گرد خاطر برآید چون از نظائر آن در اسلاف اثری پدید نباشد خود را
دست فرسودهٔ آن نگرداند و پیوسته در نیرنگسازیهای روزگار بر نطع آگهی نشسته به نیایش و نیاز مند
دادار بهمال گراید و از عاجزی و درماندگی تنومندان گذشته شناسای نیروی دست قدرت بر کمال
شود و من گنگ زبان شوریده دل سودائی خاطر کجا و سامان سخن گزاری و نکته پیرائی کجا هستی دشمنان
خمول گزین را با حرف گزاران و بادسرایان کثرت آرای چه نسبت و شکنندگان نرخ کالای خویش را با آرایندگان
کاسد متاع چه مناسبت شعر منم که روی دلم در شکست کار خود ست بدو گرنه گبر و مسلمان رواج مطلبند
شگرفکاری روزگار را چه نویسد و نیرنگسازی سپهر را چگونه پردازد در عنفوان آگهی از بادهستی در تنگنای
غم بسر بردی و جاهای شریف و زمانهای خجسته گسیختن پیوند عنصری در یوزه کردی ناگاه علاقهٔ خاطر را
کشان کشان بدبستان دانش پژوهی برد و دران شورش دل که مردم را با آوارگی بر دمار اروی در جمعیت آمد
راه دانش رسمی کشودند و بسیاری مراتب شناسائی در پیشگاه دل پیدائی گرفت و رعونتی شگرف چهرهٔ
پندار افروخت بقلاوزی سعادت از نگاشتهای پیشینیان و لنشین آمد که آدمی از سه حال بیرون نباشد
نخستین را ابد گوهری و هیچ تعبیر نمایند و آن در پوستین مردم افتادن و آهوی ایشان بر ملا انداختن ست دوم
سعادت بسیجی و نیک اندیشی که خداوندان آز انیم مرد خواستند از کشاده روئی آگهی و فراخ دامنی دریافت
عالمیان را به نیکوئی یاد کنند سوم والاهمتی و بلند پایگی که ازان بمردمی تمام اشارت رود حصاد آن از سترگ
آهنگی مردم را یاد کنند تا به نیکی و بدی چه رسد غیری بشهرستان خاطر او راه نیابد و همواره در سیدانگاه
ضمیر خویش نشست سواری کند و بعیبهای خود رسیده بچاره گزینی نشیند پس ازان نیکوئیهای حقیقی صفو تکده

ای عبایان شناخت فرا آمد ۱۲ ای عبا بسیاری شناختن
و در دریا بدار مال از دست ای این کتاب بفرمان خواننده ۱۲ کسی ازو دریافت شرارت آن نیک و بد
ای عبا بسیاری شناختن ۱۲ ای عبا بسیاری شناختن

راست وارث هم تاج راست والی ۲ هم دهر راست مالک هم ملک راست بانی ۲ ناگزیر همت آنست
که سخن سنجان گوهر آمای بنگاشتن مناقب والای چنین یگانه بارگاه هستی گوش و گردن ایام را بیارایند و کنام
و دامن روزگار را زیب و زینت بخشند تا به آیندگان قوافل وجود از مغانی سرانجام یابد و جویندگان دور دست
راهشناسائی بدست افتد اگرچه آسمان بتگاپوی خویش به عشوهٔ دست و زبان ازان باز گوید و دست بهمت گراید
لیکن از نیرنگی زمانه حوادث بدان راه یابد و بسا باشد که سررشتها گسیخته گردد لیکن چون ازان کارنامهای
حیرت افزا دفترها بر سازند و بر صفایح روزگار بنویسند هر آینه دست انقلاب کمتر بدان رسد و سالهای دراز
نشان پایداری گیرد و بنائیکه بر پایهٔ نیکوکاری نهاده آید فراز ایوانش بگنگرهٔ هفتم بام پیوندد و بنیادی که
بر قاعدهٔ سعادت اتفاق افتد بگردش دورها ویرانی بدان راه نیابد شعر جزای حسن عمل بین که روزگار هنوز
خراب می نکند بارگاه کسری را ۲ پیداست که ازاورنگ نشینان والاشکوه باستانی جزنامهای گل راگاهان
آن دور یادگاری نمانده و بجز داستانهای گوهرین سخن سرایان نیک سگال نشانی نیست و از سالخوردگی
گزند نیستی نیاید از بلند پایگی آل بویه جز نتایج خامهٔ صابی و هلبی خبری نمیدهد و از مکارم ملوک غزنه غیر از فرمان
رودکی و عنصری و عیشی نمیخواند مثنوی بسا کاخ که محمودش بنا کرد ۲ که از رفعت سرش را آسمان کرد ۲ نه مبنی ماند
همه یک خشت برجای ۲ بنای عنصری ماندست برپای ۲ و هرگاه این طلسم هوشمندی و افسون خرد پذیرد و هی دریابد
واین رقم خیال و جادوی حلال بر شناسد ایقدر رواندکه مرا اندیشه آنست که ازین دو پایهٔ والای آگهی شاهنشاهی
دور و نزدیک را آگاه گرداند و اساس دولت جاوید را گزین بنیادی نهد بطفیل آن نگارنده را ازین خزاین ایزدی رایحه
مقرر گردد و بهرهٔ فراوان از خوان افضال بردارد مثنوی باین نامور نامهٔ دیر باز ۲ بماندم بر و نام او را دراز
ازان کردم این نامه را ۲ که زرین کند نقش او خامه را ۲ و اگر از نیرنگی خود بینی بدین نیرنگاه نیفتد و این بسیج قدسی
برو پوشیده و ماند این پایه شناسائی خود بدست افتد و اینقدر سرمایهٔ بینائی سرانجام یابد که دست آویز خاطر نامه پردازد و همت
خیر سگال سعادت پژوهی عموم مردم و دولت افزائی جمهور عالم ست نخستین ازین کارنامهٔ آگاهی شناسائی نیک و بد

۱۲ مولوی محمد هادی علی مرحوم
۵۲ کنگی پیمانه فاعل یگانه ما
دو ستانها ۱۲ ۵۳ آل بویه جمعی از نامداران
شهور اند شیخ خادمی مصنفات صابی
و هلبی نام مورخان ۱۲ ۵۴ از تغیر
است و غزنه بای فوقانی نام ولایت مشهور و نگاه
و عنصری و عیشی نام شاعران فاضل
بخواند نوادر ۱۲ ۵۵ الف کاخ
بدل سه تا گنبد کثرت ست و در آبا کثر
بیشتره و فاعل کرد بدان کاخ بنا نماید
نسخهٔ دوم محمود ۱۲ ۵۶ اشاره بابوالفضل
و فاضل دریابد و بر شناسد و دانندهٔ این
است ای آسمان ابتکار دریافت کند

ابوالفضل

۵۷ ای بنیاد ۱۲ ۵۸ آسمان هفتم ۱۲ ۵۹ بلندی ۱۲ ۶۰ ای باب کن این بنا
۶۱ مناقب جمع بقت بمعنی نیکی ۶۲ اوصاف نگیده و فاضل نگاه نویسی نگیده
۶۳ انشوده ۱۲ ۶۴ نبی اگرچه آسمان ۶۵ بهمین نشان و روش نگاشته بقیه
۶۶ دست و زبان ای باشاره و گفتار ۶۷ ادم مناقب باد شاه بیان کند
۶۸ شهور گردانند ۱۲ ۶۹ بر ذکر ش ۷۰ بر بنا نجا بایست و چون ۱۲ راز ناگفتنیست

پذیری سلطان خرد و رضامندی ایزد بسته از نکوهش خلق و آفرین مردم یکسوزنند و بازرگانان
ساده لوح سودیکه از عمر گرانمایه بردارند و فائده که از داد و خویش بلیفند ذکر پایدار و اسم جمیل باشد
فرمانروایان چهارچمن صورت و معنی و دریادلان انجمن تجرد و تعلق که از فراخی حوصله کشایش عرصه
آگهی برغوامض این دو آیخشیج بوالعجب فرارسند به نیروی ایزدی تا بید بارد و عالم بر دوش فطرت بر بندد
و بتوانائی فر آگهی سبکبار بوده چالش نمایند و کار و بار این دو ضد را که راد مردان والاهمت یکی را بسنجام
بسنر اکثر توانند کرد بر بهنوئی بخت خداداد چنین گزیده سامان انتظام باید که عقل اول در شگفت ماند و آسمان
نیرنگ کار بحیرت او فتد و سرمایه سوزیان صوری و معنوی بدست آید و در یکزمان بدین دو آئین مختلف بزم سور
آراسته گردد چنانچه از ناصیه گرامی احوال برافروزندهٔ چهرهٔ دولت برافرازندهٔ رایت اقبال خان مسعود
ماکه امروز آسمان را بکام او میگردانند و ستاره را به بلندی او سیر میفرمایند شعر فروغ بخش شبستان
هند اکبر شاه ✦ چراغ بارگه دولت تمرخانی ✦ دل از خیال او بالد و زبان بذکر او نازد تا تابش ظهور
دارد و پرتو پیدائی مید هاد ایزد تعالی آن یکتای ملک ابقائی بخشد و بر جهانیان سعادت جاوید فرستد آن
فرمانروای صورت و معنی افروغ عقل خداداد و شبچراغ همت گران سنگ چنین دو ملک بیکران آباد دارد
و چنان بهشیاری و آگاه دلی خرامش فرماید که دیده وران والا نگاه هرنشانه بدیگری پی نه توانند برد و بهرام
آن گوهر جهان افروز شناسائی را خاص خود انگار دارند بازکه سررشته سخن سرائی و دست آویز کارپردازی
در میان ست و شاهراه نامه نویسی روانی دارد بدین شایستگی و پابرجائی این دو انباز فراوان جنگ که در یک
ذات قدسی فیض اهم آمده نشان ندهند مجمع بحرین دین و دنیا منبع چشمه سار صورت و معنی محمل آرای سفر در وطن
خلوت در انجمن گرمکهای کار فروبستگان مرهم بند ناسور خسته دلان که کثرت تعلقات صوری گرد فتوری در
تا بخانهٔ دل آن وحدت گزین نتواند انگیخت و فرط ایزد پرستی و یکتا دلی باد تفرقه در هنگامهٔ ظاهر نوزاند هم قید
ظاهر وارد و هم اطلاق باطن قطعه از لوحهٔ جنبش هیئند پاکه بنیان ✦ نور خدای عزی فرخدای دانی ✦ هم تخت

ایزدی را از اصطلاحات شرع بانگیزد و بعضی شرع بانیشود
علامه زمین و زمان ست و اصولی محمد امین ملا
از نیاطی خان ست و این دو ضد که
رموز ای ابر بهار بکریهای این دو ضد که
تجرد و تعلق باشد ای ابر بهار
کار و بار این دو ضد را گزارش داده
با پیشرو اولین و دومین گزارش داده
رای معظم و آخر دال معظم یعنی آخر دهنده
دانا و شجاع و جوانمرد و دنیا سر انجام
ای لائق عقل اول کفایت از حضرت
چنین سعیدان بنای ایجاد بر بودن

الفصل الثالث والثلاثون

صوفیان طریقت فائده و فایده و بین دو آئین
اشاره بهمان دو چیز مذکوره بالا سور آئین
معلوم و او معروف یعنی بهنگامه و جشن
وطوی و مهمانی عروسی ای ابر بهار و غیره
ای تهمورخانی گریا دشاهی ست مشهور از
اجداد اکبر شاه ای این جامه
خود مطلق ست برای قول او در تاصیب
ای دانایان هر علم از احوال عالم
دیگر آگاه نشوند و بین دانشگاه شاه
خاص شناسای پایه صحابت کرمن
دوران ای ابر بهار ای
سرای دنیا بیع کالای جاودانی شاه بلند

بنیاد انتخاب وحدت و تعدد بیان اشتراک
که در دین اباحت و استقامت
که در اکبر شاه ست این دو ضد یک
مخالف دو بیار بهنگامی دو عالم
ذایع شده اند ای ابر بهار
در دل عدالتی در گرفتاری
وحلوت در انجمن شاهد وحدت
مملکت عالم ✦ ✦ ✦

دست فرسود چهار بازار صورت تهیدست بودی و زمانه از بدخوئی عجم آرای دینارا به پرستاری نگذاشتی
نفرستادی آن آرزو پیرا من خاطر نگشتی و چنین بی معاملگی بر خود نه پسندیدی بلکه نظر نخستین حمد
ایزدی ست که بوسیلهٔ نگارش ستوده کردار شاهنشاهی بتقدیم رسد و ملاحظهٔ ثانوی طبیعت از
نقصان بشری آنست که بزرگان آیندهٔ و دانش پذیران حال ازین دریای بیکران جوهر آبدار برداشته
خانهٔ کردار خود را آباد ان گردانند اگر همت بلند داشتی از عرفهٔ علیای توحید بپایان شرک نیامدی لیکن
چه توان کرد همان سخن ست که پیشوای آگاه دلان باستان مولوی معنوی میگوید مثنوی چونکه صنعت
احولایم ای شمن + لازم آمد مشرکانه دم زدن + اگر اندیشهٔ این ناشناسی صبح وجود و سراب
گردنیم روز جیاهر کس نفهمد دانم اینقدر دریابد و خاطر نشین همگنان گردد که تکاپوی سعادت نشان
خرد آموز از دو چیز نگذرد و نقد جستجوی والانگاهان بخت بیدار بران نیفزاید نخستین فراهم آوردن
رضامندی ایزدی و در نرتهگاه نشاء قدسی گزین منزلی اساس نهادن و این سرمایهٔ زندگانی جاوید
و پیرایهٔ نشاط پاینده است تو طن گزینان آن بوم هرگز بهانخانهٔ نیستی نگرایند و تندرستان آن
روی رنجوری نه بینند و تنومندان آن ناتوانی نشناسند و برومندی آن به پژمردگی و توانگری
آن بدرویشی نرود و ناتوان بینی راه نیابد و آن جزنیت صافی و فراهم آوردن چهار خوی گرامی
از هشت خصلت نکوهیده که فرهنگ نامها ازان پرست بدست نیاید دوم نیکنامی پیشینی سرای که
بزندگانی دراز دعمر دوام ازو تعبیر رود اگرچه این نیز ازان دستمایه پیش سرانجام یابد و به نیروی آن خوی
ستوده بدست آید لیکن بیشتری بزبان دلاسا و دست کشاده باز گردد و پیرایهٔ باطن اندیشهٔ درست نگزیر
نبود خوشا نجتمندی که بسعادت سرمدی و مین ابا اولین و شیادوش گرداند و ظاهر بسان باطن آبادان سازد
و شناسندگان حقیقت پژوه بدانچه انجمن نشاط بر سازند و نختی دل بخرسندی نهاده عشرت اندوز ند است که نیک
بسیجی و خوب کرداری را بجیب بری بخت و یاوری اقبال از آشوب غم دنیی و ورطهٔ ریا برکنار دارند و دل سرفران

شناسائی بزر و سیم روزگار سخن دلپذیر نتوان بدست آورد جواهر گران بها پاسنگ زر نتواند شد
او در ان سخن طرازی و نکته پیرائی در خلوت نام کوشیده گرامی فرزند دیر بقای خوشخوی جوانمرد گذاشت
تا دولتمندان بخت بیدار را فروغ خرد بخشد و دانش گزینان حقیقت منش را یاوری کرامت کند
ساده لوحان سعادت پژوه را بسود و زیان روزگار آشناساز د و گوناگون مردم غرضناک
حسد پیچ را اخلاص دارو چشاند بیدلان را مردانگی آورد و روبه منشان را گرده شیر و آغال نهنگ دهد
تنگ میدانان کوچک دل را کشاده روی و بزرگ بسیج گرداند و صاحبان همت را نیرو بالا اندر بر فراز
والا پایگی سربلندی بخشد هر چند ظاهر خدمتی برای بزرگان جهان بتقدیم رسانید و در معنی شرح جواهر فرائی خود
را بپهار سوی شناسائی برد اگر زیر بار هوا و هوس نبودی و خرد خرده دان را ابتاراج خواهش بچاند ادی
او را از شکر این بزرگ عطای ایزدی کجا فرصت بودی تا از جهانیان چشم تحسین و احسان داشتی بل
اگر رشحهٔ انصاف در سر بودی و قدری کاردانی داشتی هر آئینه غیر این تحفهٔ معنوی هدیهٔ صوری اندوخته
بدرگاه والا بردی که ذکر گرامی سرمایهٔ ظهور پایهٔ گوهر او شدو یادگاری برسم ارمغانی با بندگان آگهی
جوی گذاشت و للّٰه الحمد که به نیروی توفیق ایزدی و یاوری بخت خداداد گوهر آمای این نگارین نامه
در محضر پذیری و ستایش شنوی که بسیاری مردم در زندان تخیل فرو شدند دل را گرد گانی نداده
و فطرت را پایمال خواهش نکرده نه در خیال وسعت آباد طبیعت او چه جای جهان جهان فطرت در
متاع دنیوی آرزوئی گرفته شد که فطرت عالی ندارد و همت بزرگ در سر نیست بیگانه داند که بوی خسافت
بمشام او نرسیده و اجنبی شناسد که صیرفی کار دانست پرند چینی را بانخ موی تاب چه پیوندد آبدار مصری را
با آهن پارهٔ بی جوهر چه نسبت گوهر بی همتای حقیقت را بانحراف ریزهٔ دنیاوی چون فرو شد و دولت جاوید را بسیمین
لعبتان سیمابی زود زوال چرا بازد هد خاصه درین هنگام که از نیرنگی زمانه و شکرخندگی روزگار جواهر گران بها
سنگریزه سراچهٔ اقبال باشد و باطن حقیقت آموز از لوامع آگهی روشنی پذیرفته بر فراز شادمانی آرامش گزیند بود اگر گرد کالای

لا علو و بنجم خلاص جمع مجیبی ۱۲ — بودن فرزند دیرینه ۱۲ — ارشناسا نهاده کرد ۱۲ — دوستی بیدلان و روبهشان ۱۲ — ازبیار حسد اخلاص دارد ۱۲ — همچنان ۱۲ — دانائی ۱۲ — شیر آغال ۱۲ — حقائق و بیرون ۱۲ — است ۱۲ سیمابی ۱۲ — ناگونیه و بنجم مشهور کرد ۱۲ — اسپ و بازیرین چوگان ۱۲ — وزان سبب اول چهره آمده ۱۲ — رهای دهانیدن ۱۲ — نصاری الصراح ۱۲ — کرنا ۱۲ — ۱۲ ای تکبر ۱۲ — ۱۲ ای مصنف — بیشکیجا ۱۲ — آنرا بدرگه ۱۲ — ۱۲ ای دل ۱۲ — ۱۲ ای در خیال ۱۲ — بکر اول ۱۲ — ۱۲ ای در خیال ۱۲ — بشری ابو الفضل ۱۲ — چه جای فطرت ۱۲ — ۱۲ ای فرو شد ۱۲ — ۱۲ ای بصیر ۱۲ — ۱۲ ای ۱۲ — ۱۲ ای ۱۲ — ۱۲ ای

چراغستان آگهی افروخته گشت از بخت بلند که اخلاص خالص نام دوست تازه بارگاه خرد افروخته شد و
علت غائی که سپاس گزاری باشد بفراز انجام برد مثنوی بسر سبزی شاه رود ضمیر + به نیروی هوش فرهنگ فرماندهی
یکی سرو سر آستیم در چمن + که بالا و او می خرد انجمن + با وجود آمد و شد چندین قافله سالاران خردمند
و فراهم آمدن فرهنگ ناهمای بستان دانش اسپندی امروز عیار گوهر خرد پذیر گران سنجی ترازوی دیگر
و سلطان عقل ابر سریر فرمان فرمائی می آرایند و جهانبانی را آئینی تازه درین هنگام عرصه نثار و ایثار
فراخ باید کرد و ترانه شادکامی و نرمدمه کامیابی را بلند آوازه باید گردانید نه چون فردوسی پست فطرت
در سبکسری خویش در شد پرده آزرم را در گفت و گوی داد و ستد برگرفت او سخن فروش تو بهاء نیست
بدل آن سنگ پاره چند اندیشیده چون آن بازار در کشاکش افزایش زبان زد گشت بهارا
بی بها و وزن را بی وزن ساخت این مائده ساز فنون احسان شاهنشاهی سپاس حلایل آلای او را
درین اقبالنامه میگزارد و نیرنگی قدرت جان آفرین جهان آرا مینویسد مثنوی من این نامه را گر بزرگ
گفتمی + بعمری کجا گوهری سفتمی + همانا که عشقم درین کار داشت + چو من کم زبان عشق بسیار داشت
او سی سال زحمت کشید برآنفرین بر او من هفت سال محنت بردم بحبت آفرین جاوید او در لباس نظم
که قالب معین دار در نخیه گری کرد و من در صحرای بی سر و بن نثر جوهر آبدار در سلک تحریر در آوردم نظم قلم را
نچون دل آغشته ام + که نثری کم از نظم ننوشته ام + ازان نثر را پایه برتر نهند + که ناسفته گوهر گران تر دهند +
خداوند را باز پرستار چه بسبت و سپاسگزار را با گله سر آچه مناسبت او را غرض پرده بر چشم ظاهر بین فرو هشت که
دران کارستان هنرمندی توقع صله از بزرگان زبان کرد اگر دیده معامله بین آفتی نرسیدی چنین پیرایه نرفتی
دهنم بغرض نگزاردی و گوهر والا فطرتی دستمایه گرفتی مثنوی چون غرض آمد هنر پوشیده شد +
صد حجاب از دل بسوی دیده شد + عیب خود یک ذره چشم کور او + می نبیند گرچه هست او عیب جو +
صد حکایت بشنود مدهوش حرص + و نیاید نکته در گوش حرص + قطع نظر از انکه در چار سوی شناسائی بزر و سیم
بازار

سرآغاز شد تیره شبهای بامداد آمد و دراز روزها بشام گرائید که این کان اکلیل سعادت ابدی و دریای
اورنگ سلطنت سرمدی بر ملا افتاد و چندین آویزش گوهر فطرت را با طبیعت سود داد و چه آفت و خیز
میان من و دل حیرت آور تا نقد جستجوی سنجی سر آحاصل نگاپوی سراب دریانمای شمرده آمد نیایش شهابد گاه
ایزدی برده شد و در یوزه ها از پیشگاه حضرت نور نمود تا این تعویذ بازوی خردمندان افسون جادوی
دانش پسندان نجون دل نگاشته در پیکر حرفی جانی ریخته آمد شعر چه مایه رنج کشیدم ز عشق تا این
کار + بآب دیده و خون جگر گرفت قرار + مهیمات مهیمات راتبه خوار فیض ایزدی که با فروغ
حقیقت کهن پیوندست چرا از رنج کشی و محنت پژوهی زبان آلای گردد و چگونه از جان کنی و جگر پالای
بر لوحهٔ بیان نگارد شگرفکاری اقبال شاهنشاهی و نیرنگ سازی دولت جاوید طرازست که چنین
سخن بر زبان رفت و بدین نمط نامه والا سرانجام یافت آن قبلهٔ توحید یک اندیشان از شگرفکاری
درست همتی و شائستگی راست کرداری گنجور گنجینهٔ دانش و بینش گردانیدند و بحریم خلوت سرای قرب راه دادند
آن گوهر یکتای بینائی در نیایش داور بیهمال و سپاس گزاری نعمت روزافزون دانش نامهٔ از پیرخرد
بسوی آگهی طلبان دلشوری از صفوت گاه تقدس پیرای سعادت پژوهان آورد و لوازش والا گروه این
سعادت گرای عقیدت سرشت را نیروی سواد خوانی و دریافتگی بخشید و از عموم مهر گزینی رخصت فرمود تا بختور
ازان باندازهٔ شناسائی برفراز گویائی برآرد و بخوان سالاری فیض ایزدی چهره برافروزد و دور و نزدیک خویش
و بیگانه بهره ازان بردارند و گروهاگروه مردم دل الفروغ حقیقت نورآموز گردانند شکر ایزد را که بدین گزین
گروار آباد اندیشه عالم صورت الیام یافت و جهان معنی منتظم شد سپاس این شیم که بزم هفت خرگاه افروخت
از پرتو دولت شهنشاه افروخت + هم نابینا از دو عصا کرد بدست + هم بینا را چراغ در راه افروخت
گلبن اقبال شگفت و طرب را روز جشن آمد چشم گردش یافته باز شد و شب سوگوار گذشت لباس حقائق کونی و
آلهی و سوانح تقییدی و اطلاقی بر غم حق پوشان تر فند گزار نگارش یافت و برهنهائی کم بینان شرمندهٔ دل روز کوران کجگرائے

اندازِ دولت شهودی بشگفت آور دافزون از سرورهای پیشین وچون چندی درین نزهت گاه
والا آرامش گزیند وگزندیافته رهنمان درونی وبرونی نشود دبستگیری روشنان ابداع خوق کشفی
بزم سور آراید وپرتو خرد در تابش نور آلهی محو گردد وآن یقین دران تجلی اندماج پذیرد وهرگاه درین دولتسرای
فرودسی نسیم روزگار بسپاس گزاری آباد دار دهر آئینه بندد وق وصولی کامیاب جاوید گردد وآن دم زبانست
که چهار دیوار عنصری بویرانی گراید وپیوند مرکبات ازهم درگسلد چهره بساط بخارنیستی خراشیده شود ونیر
بی زبانی ازافق آگهی سر برزند مثنوی صاعقهٔ عشق چوریزد بفرق + نبض بر قصد زتپش همچو برق
بارهٔ عشق چوگردد ولبند + کوه سرآسیمه جهد چون سپند + زهی شگرفکاری حال ونیرنگسازی قلم
پای بندزند انکدهٔ بشریت پرواز آسمان بی سوی میکند ودرساختگی چهارسوی معامله بسیج زنهنگ
تقدس نماید ودرعیارگیری زمینیان صیقلی نقد آسمانیان میگردد ودرسپردن مراحل بندگی اسرار
الوهیت می طراز دودرافت خیز گلزار تعلق ترانهٔ آزادی میسراید نظم دیدهٔ ما تماشای حقیقت بازاست
عقل کل میدارد کوکبهٔ حیرت ما + سرفرو برده بجیب ودوجهان مینگرم + عشق ازتارنظر بافت ومگسوت ما
کج گرائی نفس لوقلمون چاره گزیده دردی دل رابدان کارآود واز سرنوآمادگی این شغل سترگ نماید گزیده
سوانح نگاری گسیخته نگردد وزمان زمان هنگامهٔ سپاس گزاری افروغ دیگرپدید آرد بسیارگرامی احوال
بخامهٔ حقیقت گزارکه شگاف آن مشرق دل ست درآید وگنجینهٔ دان سعادت برآموده ارمغانی آیندگان آگهی
طلب آماده شود وشناسندگان گوهرجوی راچهرهٔ نشاط افروزد ابیات الاتا درین سطم رنگین نظام
سخن راز معنی بلندست نام + نظام سخن از کلام تو باد + طراز معانی بنام تو باد + درخاتمهٔ دفتر
سوم اکبرنامه لله الحمد بسرانجام یافت گنجنامهٔ شاهنشاهی کارنامهٔ آگاهی نهست دفتر دانائی مجمل ارقام
جهان آرائی لوح تعلیم دلبستان آداب نسخهٔ دارو گیرارباب الباب ستور العمل بارگاه خلافت نشور الادب
دیوان عدل ورافت گمنامگون رنج برکشید وفراوان کوشش بکار رفت تا نوشداروی مزاج عالم وتریاق مسموم ان عشرت وعم

وعلمی فراترک شده بذوق عقلی آرامش دارد بقلاوزی سعادت در بهار بخیزان ذوق شهودی و
کشفی و وصولی نشاط جاوید اندوزد و دانش کارآزما پیشکار و بینش دیده بیدار نخبت کند ای پیرایی آگهی بشیری
راشادی و استاند بذوق خیالی ست همگی سرور عالم در خورش و پوشش و بوی خوش و روی نیک و
آواز مناسب و پیوند زن و تسلط برادران و فزونی فرزندان و فراخی منزل و رنگ آمیزی فروش و
پیراستن نبات و آراستن مراکب و عشرت نخجیر و فراوانی پرستار و کشایش ملک انگاشته نیم گامی
از آن بیرون نپایند و الا گمهان هشیار حرام نکیود انند که در معنی رنج گزینی و جانکاهی ست از خیالهای
آشفته بدانچه بهائم خرسندی گزینند با وجود صیرفی خرد چنین ناسزها اندوزند منظم اگر لذت ترک لذت بدانی
و گر شهوت نفس لذت نخوانی + سفرهای علوی کند مرغ جانت + گر از چنبر آز بازش رهانی + وظائفه از ین
گریوه خطرناک و دهشت جای بتخیر که بخرضه میر آلائی و دل فرسودگی بار نیارد قدم بپشیر نهاده اند و بجانگدازی
این منزل شناسا شده و در برون شدن بنگا پوده اند لیکن از خودکامی و خویشتن آرائی در سراب زار
علوم رسمی و غوایستان مصطلحات عرفی فرومانده و از کج گرائی و بدمستی سلم را مقصد انگاشته جشن
آرایند و چهره عشرت برافروزند و ناکسان تیره دل آن را بهر منزل طلبان کمال را بتباه اندیشی آنرا بن
گردانند منظم علم که از وی دو جهان رشد ست + طرفه که هم رهبر هم رهزن ست + شمع که شد شاهد
مجلس فروز + میشود آرمیکنیش خانه سوز + برخی از تا بیدیافتگان باد پیمایی از پرستاری خمی مذبذبی
قرار داد مردم بپشیر منزل گزیده اند و بنوا فروزی ابن عقلی و دریافت مجردات قدسی عشرت ستر کی در بر
گرفته و این هنگامی ست که در زهت گاه آگهی نیز خرد فروغ نجشد و چراغ شناسائی از ان روشنائی یابد نگارنده
شکرنامه در موج خیز این آتشین دریا شناوری دارد و به بیزگی تلاطم چشم باز کشوده از نشان ساحل
گسسته امید ست شعربان مثنوی ای دل بید ست و پای + غرقه این قطره طوفان نمای + گر دهی از
تیز روان عرصه تقدس مصرای تجرد بانند که هرگاه فروغ خاص ایزدی بر ساحت نورانی عقل پرتو

وه در نگاه نیکوئی نامنزا میسر ۵۱ چنانچه نکوهش جماد و نبات و جانور در سراپای دل راه ندارد چرا بدین مشتی تهمت
آلود خیار آویخته زبان سپاره دراز و آرزو دیده ۵۲ بیزنگی شعبد شعداد کشوده صفوتکده باطن ابلاست بر
میالای ۵۳ از حسن روز افزون زمان تازه سهوی بر گرفته دامن فطرت را بچون و چرا شوخگین مسازی رباعی
ای دوست ۵۴ اگر تو دوستدار خویشی + تا کی زهوا بر سر کار خویشی + هر چند که بیشتر نمی آموزی +
این میکشدم که برقرار خویشی + در بنبش ۵۵ نیک بسیجان ظاهر نگاه خیر غالب طراز هستی گیر و دو علم زار
حقیقت شناسان دوربین شهر همخوابه محال بر هر زه ۵۶ لائی دل کوران رسم و یافه گزاری چشم
تنگان عادت شیفته مشو خرده مگیر ندیده رای را ز ۵۷ آسمانی شده از غم و شادی روزگار کناره گزین
زبان دل نجوشی در سپار رموز انیدی بر ملا انداختن بیخردی و دیوانگی حال همگنان
باز نمودن عمازی ۵۸ و مشاطگی به پیکار بر خاستن سخت ولی و جلادی به نفرین گرائیدن هرزه گوئی
و یافه درائی خواستن از داد ار بیمال آموختن و میباد ۵۹ آدن از غیر طلبیدن کار نشناختن
و آبرو ریختن راه صبر سپردن سلاح ۶۰ شوری و نبرد آرائی شکر ۶۱ پیشگی برابری خود نمائی خاموش بودن
جاسوسی و ناموس دوستی شاد زیستن بسکسری و بدمستی اندوه خوردن گرانجانی و شکوه فروشی
پیش رفتن بیش طلبی باز پس شدن گم کردگی برابر شتافتن بی ادبی بیکجای بودن واماندگی
سرمایه راه تهیدستی و آخرین منزل نابود شناسی ۶۲ رباعی تا کی باشی بی سر و بن هیچ مباش + خاموشی
جوی در سخن هیچ مباش + تا کی گوئی که من چه خواهم کردن + تو هیچ نه هیچ مکن هیچ مباش +
نوید آگهی ۶۳ از فراخنای سرگردانی بگوشه جمعیت آرامش نخشید و از تباه اندیشی باز آمده بنا گزیر
وقت و سزاوار حال خرسندی گرفت نه خامه دش از بیم آزار و ترس آسیب بل بطرز خاصان
بزم تقدس و پیش سواران میدان کار آگهی که از دید کبریای ایزدی دست از نا بایست باز دارد امید
که چون خاصان خاص نقوش و همی بزداید نمودی بود بر خیزد همچنانکه بدستگیری فطرت از ذوق خیال

۵۱ بر نیامدن ۵۲ فرو مدن نگاه در چیزی ۵۳ آلوده مکن ۵۴ ای نفس ۵۵ ای چرخ ۵۶ ای دل ۵۷ ای دهر ۵۸ ای ۵۹ ای ۶۰ ای ۶۱ ای ۶۲ ای ۶۳ ای

وسپند سوزی آرامش جانست آقا درافزایش خدمت فرودستان وبازداشتن حقوق سرگرم واز
خودبینی ونخوت آرائی اعتبار داده را بچشم حقارت نگریسته روز ناکامی نه بیند نوکر بانا بکاری
وانزودن ماهوار پی سپر بادیهٔ بی آزرمی وتنگدستی پیش فراموش کرده نجوا شهای گوناگون کشاکش
دوستان وآشنایان ازشنودن حق گزاری تلخ رو دیدن نقوش سهوی وخطائی ازگرانباری
انفصال روزگاران سبکدوش گردیده بدشمنی برآیند ترازوی شناسائی ازدست داده بهره گوئی
ویافه درائی گام فراخ بردارند پیران وجوانان خوی خردسالی نگذاشته برنگ آمیزی خویش آیند شاطگاه
را آئین بندند واندرزهای طبیعت گزا درتنگنای اندوه کالیوه گردند تجرد گزینان مرتاض نگوشهر
دنیا که درمعنی ناسزا گوئی موالید سه گانه باشد دست نوازش برسر دوش همت کشند ونشناسند که
گوشه نشینی سنگبانی ست گزند نفس درمانی درنده را ازآزردن جاندار بازدارند ودمسازان همزبانان
راهگلی آن تخیل که بدیهای زمانه نواخته را بیکوئی توجیه نمایند ومحاسن روزگار نجیده را لباس ناشایستگی
درپوشانند وهرکه ومه بفرسوده خاکها وکهن عمارتها ترک جویند بدان نرسد که جان ازفروغ درون اراستگان
اعتبار گیرد جوهر عقل را درین آشوبگاه غبار آلوده آشفتگی ستر گرگرفت وآوازهٔ شنگرف جنونی تازه پریشانی
آورد فسرد گرمن عجائبی که درجان دارم + دیوانه نمیشوم زدیوانگیست + نه نیروی بیانرشم نه زور گریزد
نه دل بوفون ونه پای کناره شدن نه دست وپا بادیه پیمائی درسرداشت ودرگرد خویش سرگردان گاه افسانه خورد ایستگی خواب
می شمردوزمانی رقم دیوانگی ازناصیه شوریده حال میخواند نظم من آن مرغ محبوس پادرگلم + که چون عصفه نیشی زند
برلم + برآرم سری ازسنگاخ قفس + صفیری نم بازوزدم نفس + نزدیک بود که درین سنگلاخ حیرت وخارزار عجب
پژوهی سخت هستی موهوم دربازدو باهزاران بارگله بدان نزهتگاه تقدس شتابد شهریارا والانگاه بکارشناسی دیدوری
خویش مرا برگرفت وبدرمان من دشوار وهمت برگماشت ازشنگرف سگالی آن مسیحا نفس تیابی فروگذاشت وبنیش را
فروغ دیگر پدید آمد چشم وگوش را پرتو خاص درخت افروز ونورآیزد تا بشی تازه آورد پیام حقیقت سامعه افروز گشت که چرا درپوست مرا افتاده

نسخه ازین

نفصل دوم

ابوا

ای

ای

ای

بزم همایون و گرم بازاری متاع سخن بر همه دانش اندوزان روزگار بچیره دستی بر آمد لیکن چون سنجیدگان
کشایش معنوی چه طرف بر بندند و تفسید درونان جگر تفته را نسیم باد زن چه مایه آسودگی رساند رباعی
چندانکه بدرد عشق میپویم من ÷ در دردم و در درد عشق میجویم من ÷ کوسوخته که جان او میسوزد ÷ تا بو که
بداند که چه میگویم من ÷ در هر شهری و صحرائی و در هر خانقاهی و تکیه گروهائی گرد مردم تخیل نادرست خرسندی
گزیده بدیگران زبان بیغاره کشوده دارند نه دلیل از مغالطه باز شناسند و نه تحقیق از تقلید جدا
گردانند و خود را و دریاور از حقیقت دانسته و رگفت و گو راه جستجو یکبارگی مسدود دارند ازین شگرف بینی
گاه بر کج گرائی خویش زبان طعن کشوده می خوشنیتن را هزار گونه ملامت کردمی و زمانی بر هر زه سگالی
مردم جوش نفرت زدمی و تیر دوز طعن گوناگون ساختمی همواره باچنین آشفته حالی در شکنجه دلتنگی
کشایش کار میطلبیدم از سایه خود بیمناکی داشت رباعی اینجا شکرم مکس فرو میگیرد ÷ بصد واقعه
پیش و پس فرو میگیرد ÷ بنگر که چه صحرا طلبد آن کورا ÷ در هر دو جهان نفس فرو میگیرد ÷ و بر ساحل امید
راه انتظار می سپردم عرصه نظرگاه فراخ تر میگردانید ناگاه روشن شد که تند باد بیدانشی نه تنها
خانه برانداز شناسندگان کتاب و تهیدستان حقیقت سرائی ست هر گروهی به واژون روی پای
نگاپو کشاده در انباشتن مسلک سعادت کوشش دارند و بدو غگوئی و فریب دهی ناتوان بینی و دلی حقیقی
شادمانی نمایند و هر طائفه بخلابی تاگلو فرو رفته عشرت آزادی میگزینند و حساب زندگانی خود را از
پیشگاه خاطر سترده دارند کشاورزان اندیشه آنست که سرانجام سرکشی چگونه صورت بندد تا از
خراج گزاری کمی وجه پاسبانی چهارگوهر نبی بهاست دست باز کشند از انبیجر که سرمایه زندگی گوناگون
جانوران آماده میگردانند و در کاوش چشمه سار زندگی تگاپو میرود و بازرگانان زیان عالمی را برای سود خود
می اندیشند از ان غافل که به نیروی جهان گردی فیض ایزدی مایه شمول می یابد و بیاوری برادران روزگار خیر فرشاد
می افروزد سپاهی مال خسیس را بهای جان عزیز می انگارد و نداند که غرامت جان نثاری نیروافزای کارکیا

۱ طرف بریدن نهایت ازنیخ یافتن ۲ بخطا انداختن ۳ نظیران مقدور که بحقیقت دلیل هوا ۴ بشتر بسبب استهای شتر انداختن خصم ۵ آنرا دلیل گرفته و عورت ثانی خود را ۶ خطا انداز دیوثی آن گروه پنداشتن ۷ فرار کردن دلیل و مغالطه نرسد ۸ نمایند ۹ دریا در زمانی شخص در دریا ۱۰ بیچه نسبت ای چون بیخیال عام خود را ۱۱ شناور دریا بحقیقت ۱۲ شگرف بینی ای ۱۳ جانب بینی طرز انواع تحویر کردن ۱۴ ای دوخته بر طعن او را بخیه ۱۵ بسبب ترکیب معنی مفعولی پیدا کرده چنانچه ۱۶ درد بلند ۱۷ ای از نیایش خود ۱۸ دراین دلیل کمال خوشنودی ۱۹ درین مقام دلیل طعن بسبب نافهمی ۲۰ اهل روزگار بهره بیقدر ۲۱ وصل آن گل بطنستان از هر سوم آزار ۲۲ آخر ۲۳ ای ۲۴ میماند ۲۵ بالفعل بیابان ۲۶ جهان ۲۷ بر کردن ۲۸ مطالب ۲۹ ای ۳۰ بیچه ۳۱ ای ۳۲ ای ۳۳ ای ۳۴ ای ۳۵ ای ۳۶ ای ۳۷ ای ۳۸ ای ۳۹ ای ۴۰ ای ۴۱ ای ۴۲ ای ۴۳ ای ۴۴ ای ۴۵ ای ۴۶ ای ۴۷ ای ۴۸ ای ۴۹ ای ۵۰ ای ۵۱ ای ۵۲ ای ۵۳ ای ۵۴ ای ۵۵ ای ۵۶ ای ۵۷ ای ۵۸ ای ۵۹ ای ۶۰ ای ۶۱ ای ۶۲ ای ۶۳ ای ۶۴ ای ۶۵ ای ۶۶ ای ۶۷ ای ۶۸ ای ۶۹ ای ۷۰ ای ۷۱ ای ۷۲ ای ۷۳ ای ۷۴ ای ۷۵ ای ۷۶ ای ۷۷ ای ۷۸ ای ۷۹ ای ۸۰ ای ۸۱ ای ۸۲ ای ۸۳ ای ۸۴ ای ۸۵ ای ۸۶ ای ۸۷ ای ۸۸ ای ۸۹ ای ۹۰ ای ۹۱ ای ۹۲ ای ۹۳ ای ۹۴ ای ۹۵ ای ۹۶ ای ۹۷ ای ۹۸ ای ۹۹ ای ۱۰۰ ای ۱۰۱ ای ۱۰۲ ای ۱۰۳ ای ۱۰۴ ای ۱۰۵ ای ۱۰۶ ای ۱۰۷ ای ۱۰۸ ای ۱۰۹ ای ۱۱۰ ای ۱۱۱ ای ۱۱۲ ای ۱۱۳ ای ۱۱۴ ای ۱۱۵ ای ۱۱۶ ای ۱۱۷ ای ۱۱۸ ای ۱۱۹ ای ۱۲۰ ای ۱۲۱ ای ۱۲۲ ای ۱۲۳ ای ۱۲۴ ای ۱۲۵ ای ۱۲۶ ای ۱۲۷ ای ۱۲۸ ای ۱۲۹ ای ۱۳۰ ای ۱۳۱ ای ۱۳۲ ای ۱۳۳ ای ۱۳۴ ای ۱۳۵ ای ۱۳۶ ای ۱۳۷ ای ۱۳۸ ای ۱۳۹ ای ۱۴۰ ای ۱۴۱ ای ۱۴۲ ای ۱۴۳ ای ۱۴۴ ای ۱۴۵ ای ۱۴۶ ای ۱۴۷ ای ۱۴۸ ای ۱۴۹ ای ۱۵۰ ای ۱۵۱ ای ۱۵۲ ای ۱۵۳ ای ۱۵۴ ای ۱۵۵ ای ۱۵۶ ای ۱۵۷ ای ۱۵۸ ای ۱۵۹ ای ۱۶۰ ای ۱۶۱ ای ۱۶۲ ای ۱۶۳ ای ۱۶۴ ای ۱۶۵ ای ۱۶۶ ای ۱۶۷ ای ۱۶۸ ای ۱۶۹ ای ۱۷۰ ای ۱۷۱ ای ۱۷۲ ای ۱۷۳ ای ۱۷۴ ای ۱۷۵ ای ۱۷۶ ای ۱۷۷ ای ۱۷۸ ای ۱۷۹ ای ۱۸۰ ای ۱۸۱ ای ۱۸۲ ای ۱۸۳ ای ۱۸۴ ای ۱۸۵ ای ۱۸۶ ای ۱۸۷ ای ۱۸۸ ای ۱۸۹ ای ۱۹۰ ای ۱۹۱ ای ۱۹۲ ای ۱۹۳ ای ۱۹۴ ای ۱۹۵ ای ۱۹۶ ای ۱۹۷ ای ۱۹۸ ای ۱۹۹ ای ۲۰۰ ای ۲۰۱ ای ۲۰۲ ای ۲۰۳ ای ۲۰۴ ای ۲۰۵ ای ۲۰۶ ای ۲۰۷ ای ۲۰۸ ای ۲۰۹ ای ۲۱۰ ای ۲۱۱ ای ۲۱۲ ای ۲۱۳ ای ۲۱۴ ای ۲۱۵ ای ۲۱۶ ای ۲۱۷ ای ۲۱۸ ای ۲۱۹ ای ۲۲۰ ای ۲۲۱ ای ۲۲۲ ای ۲۲۳ ای ۲۲۴ ای ۲۲۵ ای ۲۲۶ ای ۲۲۷ ای ۲۲۸ ای ۲۲۹ ای ۲۳۰ ای ۲۳۱ ای ۲۳۲ ای ۲۳۳ ای ۲۳۴ ای ۲۳۵ ای ۲۳۶ ای ۲۳۷ ای ۲۳۸ ای ۲۳۹ ای ۲۴۰ ای ۲۴۱ ای ۲۴۲ ای ۲۴۳ ای ۲۴۴ ای ۲۴۵ ای ۲۴۶ ای ۲۴۷ ای ۲۴۸ ای ۲۴۹ ای ۲۵۰ ای ۲۵۱ ای ۲۵۲ ای ۲۵۳ ای ۲۵۴ ای ۲۵۵ ای ۲۵۶ ای ۲۵۷ ای ۲۵۸ ای ۲۵۹ ای ۲۶۰ ای ۲۶۱ ای ۲۶۲ ای ۲۶۳ ای ۲۶۴ ای ۲۶۵ ای ۲۶۶ ای ۲۶۷ ای ۲۶۸ ای ۲۶۹ ای ۲۷۰ ای ۲۷۱ ای ۲۷۲ ای ۲۷۳ ای ۲۷۴ ای ۲۷۵ ای ۲۷۶ ای ۲۷۷ ای ۲۷۸ ای ۲۷۹ ای ۲۸۰ ای ۲۸۱ ای ۲۸۲ ای ۲۸۳ ای ۲۸۴ ای ۲۸۵ ای ۲۸۶ ای ۲۸۷ ای ۲۸۸ ای ۲۸۹ ای ۲۹۰ ای ۲۹۱ ای ۲۹۲ ای ۲۹۳ ای ۲۹۴ ای ۲۹۵ ای ۲۹۶ ای ۲۹۷ ای ۲۹۸ ای ۲۹۹ ای ۳۰۰ ای ۳۰۱ ای ۳۰۲ ای ۳۰۳ ای ۳۰۴ ای ۳۰۵ ای ۳۰۶ ای ۳۰۷ ای ۳۰۸ ای ۳۰۹ ای ۳۱۰ ای ۳۱۱ ای ۳۱۲ ای ۳۱۳ ای ۳۱۴ ای ۳۱۵ ای ۳۱۶ ای ۳۱۷ ای ۳۱۸ ای ۳۱۹ ای ۳۲۰ ای ۳۲۱ ای ۳۲۲ ای ۳۲۳ ای ۳۲۴ ای ۳۲۵ ای ۳۲۶ ای ۳۲۷ ای ۳۲۸ ای ۳۲۹ ای ۳۳۰ ای ۳۳۱ ای ۳۳۲ ای ۳۳۳ ای ۳۳۴ ای ۳۳۵ ای ۳۳۶ ای ۳۳۷ ای ۳۳۸ ای ۳۳۹ ای ۳۴۰ ای ۳۴۱ ای ۳۴۲ ای ۳۴۳ ای ۳۴۴ ای ۳۴۵ ای ۳۴۶ ای ۳۴۷ ای ۳۴۸ ای ۳۴۹ ای ۳۵۰ ای ۳۵۱ ای ۳۵۲ ای ۳۵۳ ای ۳۵۴ ای ۳۵۵ ای ۳۵۶ ای ۳۵۷ ای ۳۵۸ ای ۳۵۹ ای ۳۶۰ ای ۳۶۱ ای ۳۶۲ ای ۳۶۳ ای ۳۶۴ ای ۳۶۵ ای ۳۶۶ ای ۳۶۷ ای ۳۶۸ ای ۳۶۹ ای ۳۷۰ ای ۳۷۱ ای ۳۷۲ ای ۳۷۳ ای ۳۷۴ ای ۳۷۵ ای ۳۷۶ ای ۳۷۷ ای ۳۷۸ ای ۳۷۹ ای ۳۸۰ ای ۳۸۱ ای ۳۸۲ ای ۳۸۳ ای ۳۸۴ ای ۳۸۵ ای ۳۸۶ ای ۳۸۷ ای ۳۸۸ ای ۳۸۹ ای ۳۹۰ ای ۳۹۱ ای ۳۹۲ ای ۳۹۳ ای ۳۹۴ ای ۳۹۵ ای ۳۹۶ ای ۳۹۷ ای ۳۹۸ ای ۳۹۹ ای ۴۰۰ ای ۴۰۱ ای ۴۰۲ ای ۴۰۳ ای ۴۰۴ ای ۴۰۵ ای ۴۰۶ ای ۴۰۷ ای ۴۰۸ ای ۴۰۹ ای ۴۱۰ ای ۴۱۱ ای ۴۱۲ ای ۴۱۳ ای ۴۱۴ ای ۴۱۵ ای ۴۱۶ ای ۴۱۷ ای ۴۱۸ ای ۴۱۹ ای ۴۲۰ ای ۴۲۱ ای ۴۲۲ ای ۴۲۳ ای ۴۲۴ ای ۴۲۵ ای ۴۲۶ ای ۴۲۷ ای ۴۲۸ ای ۴۲۹ ای ۴۳۰ ای ۴۳۱ ای ۴۳۲ ای ۴۳۳ ای ۴۳۴ ای ۴۳۵ ای ۴۳۶ ای ۴۳۷ ای ۴۳۸ ای ۴۳۹ ای ۴۴۰ ای ۴۴۱ ای ۴۴۲ ای ۴۴۳ ای ۴۴۴ ای ۴۴۵ ای ۴۴۶ ای ۴۴۷ ای ۴۴۸ ای ۴۴۹ ای ۴۵۰ ای ۴۵۱ ای ۴۵۲ ای ۴۵۳ ای ۴۵۴ ای ۴۵۵ ای ۴۵۶ ای ۴۵۷ ای ۴۵۸ ای ۴۵۹ ای ۴۶۰ ای ۴۶۱ ای ۴۶۲ ای ۴۶۳ ای ۴۶۴ ای ۴۶۵ ای ۴۶۶ ای ۴۶۷ ای ۴۶۸ ای ۴۶۹ ای ۴۷۰ ای ۴۷۱ ای ۴۷۲ ای ۴۷۳ ای ۴۷۴ ای ۴۷۵ ای ۴۷۶ ای ۴۷۷ ای ۴۷۸ ای ۴۷۹ ای ۴۸۰ ای ۴۸۱ ای ۴۸۲ ای ۴۸۳ ای ۴۸۴ ای ۴۸۵ ای ۴۸۶ ای ۴۸۷ ای ۴۸۸ ای ۴۸۹ ای ۴۹۰ ای ۴۹۱ ای ۴۹۲ ای ۴۹۳ ای ۴۹۴ ای ۴۹۵ ای ۴۹۶ ای ۴۹۷ ای ۴۹۸ ای ۴۹۹ ای ۵۰۰ ای ۵۰۱ ای ۵۰۲ ای ۵۰۳ ای ۵۰۴ ای ۵۰۵ ای ۵۰۶ ای ۵۰۷ ای ۵۰۸ ای ۵۰۹ ای ۵۱۰ ای ۵۱۱ ای ۵۱۲ ای ۵۱۳ ای ۵۱۴ ای ۵۱۵ ای ۵۱۶ ای ۵۱۷ ای ۵۱۸ ای ۵۱۹ ای ۵۲۰ ای ۵۲۱ ای ۵۲۲ ای ۵۲۳ ای ۵۲۴ ای ۵۲۵ ای ۵۲۶ ای ۵۲۷ ای ۵۲۸ ای ۵۲۹ ای ۵۳۰ ای ۵۳۱ ای ۵۳۲ ای ۵۳۳ ای ۵۳۴ ای ۵۳۵ ای ۵۳۶ ای ۵۳۷ ای ۵۳۸ ای ۵۳۹ ای ۵۴۰ ای ۵۴۱ ای ۵۴۲ ای ۵۴۳ ای ۵۴۴ ای ۵۴۵ ای ۵۴۶ ای ۵۴۷ ای ۵۴۸ ای ۵۴۹ ای ۵۵۰ ای ۵۵۱ ای ۵۵۲ ای ۵۵۳ ای ۵۵۴ ای ۵۵۵ ای ۵۵۶ ای ۵۵۷ ای ۵۵۸ ای ۵۵۹ ای ۵۶۰ ای ۵۶۱ ای ۵۶۲ ای ۵۶۳ ای ۵۶۴ ای ۵۶۵ ای ۵۶۶ ای ۵۶۷ ای ۵۶۸ ای ۵۶۹ ای ۵۷۰ ای ۵۷۱ ای ۵۷۲ ای ۵۷۳ ای ۵۷۴ ای ۵۷۵ ای ۵۷۶ ای ۵۷۷ ای ۵۷۸ ای ۵۷۹ ای ۵۸۰ ای ۵۸۱ ای ۵۸۲ ای ۵۸۳ ای ۵۸۴ ای ۵۸۵ ای ۵۸۶ ای ۵۸۷ ای ۵۸۸ ای ۵۸۹ ای ۵۹۰ ای ۵۹۱ ای ۵۹۲ ای ۵۹۳ ای ۵۹۴ ای ۵۹۵ ای ۵۹۶ ای ۵۹۷ ای ۵۹۸ ای ۵۹۹ ای ۶۰۰ ای ۶۰۱ ای ۶۰۲ ای ۶۰۳ ای ۶۰۴ ای ۶۰۵ ای ۶۰۶ ای ۶۰۷ ای ۶۰۸ ای ۶۰۹ ای ۶۱۰ ای ۶۱۱ ای ۶۱۲ ای ۶۱۳ ای ۶۱۴ ای ۶۱۵ ای ۶۱۶ ای ۶۱۷ ای ۶۱۸ ای ۶۱۹ ای ۶۲۰ ای ۶۲۱ ای ۶۲۲ ای ۶۲۳ ای ۶۲۴ ای ۶۲۵ ای ۶۲۶ ای ۶۲۷ ای ۶۲۸ ای ۶۲۹ ای ۶۳۰ ای ۶۳۱ ای ۶۳۲ ای ۶۳۳ ای ۶۳۴ ای ۶۳۵ ای ۶۳۶ ای ۶۳۷ ای ۶۳۸ ای ۶۳۹ ای ۶۴۰ ای ۶۴۱ ای ۶۴۲ ای ۶۴۳ ای ۶۴۴ ای ۶۴۵ ای ۶۴۶ ای ۶۴۷ ای ۶۴۸ ای ۶۴۹ ای ۶۵۰ ای ۶۵۱ ای ۶۵۲ ای ۶۵۳ ای ۶۵۴ ای ۶۵۵ ای ۶۵۶ ای ۶۵۷ ای ۶۵۸ ای ۶۵۹ ای ۶۶۰ ای ۶۶۱ ای ۶۶۲ ای ۶۶۳ ای ۶۶۴ ای ۶۶۵ ای ۶۶۶ ای ۶۶۷ ای ۶۶۸ ای ۶۶۹ ای ۶۷۰ ای ۶۷۱ ای ۶۷۲ ای ۶۷۳ ای ۶۷۴ ای ۶۷۵ ای ۶۷۶ ای ۶۷۷ ای ۶۷۸ ای ۶۷۹ ای ۶۸۰ ای ۶۸۱ ای ۶۸۲ ای ۶۸۳ ای ۶۸۴ ای ۶۸۵ ای ۶۸۶ ای ۶۸۷ ای ۶۸۸ ای ۶۸۹ ای ۶۹۰ ای ۶۹۱ ای ۶۹۲ ای ۶۹۳ ای ۶۹۴ ای ۶۹۵ ای ۶۹۶ ای ۶۹۷ ای ۶۹۸ ای ۶۹۹ ای ۷۰۰ ای ۷۰۱ ای ۷۰۲ ای ۷۰۳ ای ۷۰۴ ای ۷۰۵ ای ۷۰۶ ای ۷۰۷ ای ۷۰۸ ای ۷۰۹ ای ۷۱۰ ای ۷۱۱ ای ۷۱۲ ای ۷۱۳ ای ۷۱۴ ای ۷۱۵ ای ۷۱۶ ای ۷۱۷ ای ۷۱۸ ای ۷۱۹ ای ۷۲۰ ای ۷۲۱ ای ۷۲۲ ای ۷۲۳ ای ۷۲۴ ای ۷۲۵ ای ۷۲۶ ای ۷۲۷ ای ۷۲۸ ای ۷۲۹ ای ۷۳۰ ای ۷۳۱ ای ۷۳۲ ای ۷۳۳ ای ۷۳۴ ای ۷۳۵ ای ۷۳۶ ای ۷۳۷ ای ۷۳۸ ای ۷۳۹ ای ۷۴۰ ای ۷۴۱ ای ۷۴۲ ای ۷۴۳ ای ۷۴۴ ای ۷۴۵ ای ۷۴۶ ای ۷۴۷ ای ۷۴۸ ای ۷۴۹ ای ۷۵۰ ای ۷۵۱ ای ۷۵۲ ای ۷۵۳ ای ۷۵۴ ای ۷۵۵ ای ۷۵۶ ای ۷۵۷ ای ۷۵۸ ای ۷۵۹ ای ۷۶۰ ای ۷۶۱ ای ۷۶۲ ای ۷۶۳ ای ۷۶۴ ای ۷۶۵ ای ۷۶۶ ای ۷۶۷ ای ۷۶۸ ای ۷۶۹ ای ۷۷۰ ای ۷۷۱ ای ۷۷۲ ای ۷۷۳ ای ۷۷۴ ای ۷۷۵ ای ۷۷۶ ای ۷۷۷ ای ۷۷۸ ای ۷۷۹ ای ۷۸۰ ای ۷۸۱ ای ۷۸۲ ای ۷۸۳ ای ۷۸۴ ای ۷۸۵ ای ۷۸۶ ای ۷۸۷ ای ۷۸۸ ای ۷۸۹ ای ۷۹۰ ای ۷۹۱ ای ۷۹۲ ای ۷۹۳ ای ۷۹۴ ای ۷۹۵ ای ۷۹۶ ای ۷۹۷ ای ۷۹۸ ای ۷۹۹ ای ۸۰۰ ای ۸۰۱ ای ۸۰۲ ای ۸۰۳ ای ۸۰۴ ای ۸۰۵ ای ۸۰۶ ای ۸۰۷ ای ۸۰۸ ای ۸۰۹ ای ۸۱۰ ای ۸۱۱ ای ۸۱۲ ای ۸۱۳ ای ۸۱۴ ای ۸۱۵ ای ۸۱۶ ای ۸۱۷ ای ۸۱۸ ای ۸۱۹ ای ۸۲۰ ای ۸۲۱ ای ۸۲۲ ای ۸۲۳ ای ۸۲۴ ای ۸۲۵ ای ۸۲۶ ای ۸۲۷ ای ۸۲۸ ای ۸۲۹ ای ۸۳۰ ای ۸۳۱ ای ۸۳۲ ای ۸۳۳ ای ۸۳۴ ای ۸۳۵ ای ۸۳۶ ای ۸۳۷ ای ۸۳۸ ای ۸۳۹ ای ۸۴۰ ای ۸۴۱ ای ۸۴۲ ای ۸۴۳ ای ۸۴۴ ای ۸۴۵ ای ۸۴۶ ای ۸۴۷ ای ۸۴۸ ای ۸۴۹ ای ۸۵۰ ای ۸۵۱ ای ۸۵۲ ای ۸۵۳ ای ۸۵۴ ای ۸۵۵ ای ۸۵۶ ای ۸۵۷ ای ۸۵۸ ای ۸۵۹ ای ۸۶۰ ای ۸۶۱ ای ۸۶۲ ای ۸۶۳ ای ۸۶۴ ای ۸۶۵ ای ۸۶۶ ای ۸۶۷ ای ۸۶۸ ای ۸۶۹ ای ۸۷۰ ای ۸۷۱ ای ۸۷۲ ای ۸۷۳ ای ۸۷۴ ای ۸۷۵ ای ۸۷۶ ای ۸۷۷ ای ۸۷۸ ای ۸۷۹ ای ۸۸۰ ای ۸۸۱ ای ۸۸۲ ای ۸۸۳ ای ۸۸۴ ای ۸۸۵ ای ۸۸۶ ای ۸۸۷ ای ۸۸۸ ای ۸۸۹ ای ۸۹۰ ای ۸۹۱ ای ۸۹۲ ای ۸۹۳ ای ۸۹۴ ای ۸۹۵ ای ۸۹۶ ای ۸۹۷ ای ۸۹۸ ای ۸۹۹ ای ۹۰۰ ای ۹۰۱ ای ۹۰۲ ای ۹۰۳ ای ۹۰۴ ای ۹۰۵ ای ۹۰۶ ای ۹۰۷ ای ۹۰۸ ای ۹۰۹ ای ۹۱۰ ای ۹۱۱ ای ۹۱۲ ای ۹۱۳ ای ۹۱۴ ای ۹۱۵ ای ۹۱۶ ای ۹۱۷ ای ۹۱۸ ای ۹۱۹ ای ۹۲۰ ای ۹۲۱ ای ۹۲۲ ای ۹۲۳ ای ۹۲۴ ای ۹۲۵ ای ۹۲۶ ای ۹۲۷ ای ۹۲۸ ای ۹۲۹ ای ۹۳۰ ای ۹۳۱ ای ۹۳۲ ای ۹۳۳ ای ۹۳۴ ای ۹۳۵ ای ۹۳۶ ای ۹۳۷ ای ۹۳۸ ای ۹۳۹ ای ۹۴۰ ای ۹۴۱ ای ۹۴۲ ای ۹۴۳ ای ۹۴۴ ای ۹۴۵ ای ۹۴۶ ای ۹۴۷ ای ۹۴۸ ای ۹۴۹ ای ۹۵۰ ای ۹۵۱ ای ۹۵۲ ای ۹۵۳ ای ۹۵۴ ای ۹۵۵ ای ۹۵۶ ای ۹۵۷ ای ۹۵۸ ای ۹۵۹ ای ۹۶۰ ای ۹۶۱ ای ۹۶۲ ای ۹۶۳ ای ۹۶۴ ای ۹۶۵ ای ۹۶۶ ای ۹۶۷ ای ۹۶۸ ای ۹۶۹ ای ۹۷۰ ای ۹۷۱ ای ۹۷۲ ای ۹۷۳ ای ۹۷۴ ای ۹۷۵ ای ۹۷۶ ای ۹۷۷ ای ۹۷۸ ای ۹۷۹ ای ۹۸۰ ای ۹۸۱ ای ۹۸۲ ای ۹۸۳ ای ۹۸۴ ای ۹۸۵ ای ۹۸۶ ای ۹۸۷ ای ۹۸۸ ای ۹۸۹ ای ۹۹۰ ای ۹۹۱ ای ۹۹۲ ای ۹۹۳ ای ۹۹۴ ای ۹۹۵ ای ۹۹۶ ای ۹۹۷ ای ۹۹۸ ای ۹۹۹ ای ۱۰۰۰ ای

حق ثیروهی پنداشته بستر آسایش غنوده اند پشت آئینه را روی انگاشته قبای ازرق پوشیده
و سراب را چشمه زندگانی پنداشته امید جاوید مندگی در سر شعر ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی +
کین ره که تو میروی بترکستانست + اگرچه درپس کوههای شهرستان محمول چندی از غیر او پرداخته
به پیکار نفس پای همت افشرده اند لیکن از انبوهی رنجهای پی در پی بکشاکش طلسم حیله اند وز
درمانده گروهی ربودگان حسن زار تقدیس همانا نیروی ثیروهش ندارند وراه چاره بیچی نمی سپرند
درنجگاه شاهد قدسی چالش نمایند و به تالشگاه بستگی و زبهت جای کشودگی خرسندی اند وز ندانسته
گروه بی تصنع نیز کار فروبسته بزکشود و زخیره دل را مداوائی بدست نیاید از خدیو خبیر و از اگدای
کوچه گرد چه داند و نبض غم را طبیب شادی چه شناسد رباعی تا جان دارم همچو فلک میپویم + وز
درد وصال او سخن میگویم + آن چیز که کس نیافت آن میطلبم + وان چیز که گم نکرده ام میجویم + کو مادر زاد
از دیدگاه شناسائی چه خبر و آگنده گوش فطری را از نیرنگی آواز چه آگهی و چون حقیقت طراز می حکیم نروبه
نصر الله مستوفی در اوائل کلیله و دمنه آورده نشانی از پراگندگی خود در یافت و قدری مایه داری
غم برگرفت انچه آن جگر سوخته خون دل پالا میسراید شعر یک حرف آشنا نغلط هم کسی نگفت + چند انکه
خواب خوش بهر افسانه سوختیم + چگونه بر زبان آرد یا در دل راه دهد لیکن کار آگاه درد رسیده نیکو شناسد که
یاوری او از ان گونه است که ماتم زده را از آمیزش شیون گزیده رود هد آن در معنی غم افزائی و اندوه
افزونی ست نه بیمار پرستی و نه تیمارداری در آن هنگام که از خلوتکدهٔ پدر بزرگوار سر برون نکرده بود خاطر
هوس پیمای را در سر میگذشت که این ناسور دشوار علاج از انست که حکمت ثیروهان ژرف نگاه به پرشکی تو
روی دل نیاورده اند و شگرف نشان سحر پرداز را نظر چاره گزینی نیفتاده چون از روستاکدهٔ خود بشهرستان
دانائی پویست و بجو کدستان گیهان خدیو پیشانی نجبت روشنی پذیرفت دارد و عطوفت او من گنگ همچه از زبان فصیح
کراست فرو شود دل نکته سنج دو دریاب عطا کرد با همه کس بهمه وش مراتب سخنوری وی داد و از فروغ انصاف

ای ہر چند کتب گزشتگان در نور دیدم و مطالعہ کردم و باد انایان راز گفتہ چارہ جستم تسکینے نشد بلکہ اشکال زیادہ گردید ۱۲ مولانا محمد ہادی علے مرحوم + +

۳۰۰

غرقۂ خشک رود خیال در دق حق جوئی با دیدہ شناسائی پردہ نشین حقیقت شناسان آگاہ دل اطمینان نہانی
بر دوش ہر گروہی باندازہ غنودگی بپایہ جماد و نبات و حیوان ماندہ و فراگرفتہ ہمگنان مقصد حقیقی انگاشتہ
نیم گامی تباشاگاہ گوناگون روشہا بر نداشتند تا بتابشگاہ جویائی و دیولاخ جانگداز شناسائی کجا گذارہ شود ازین
آشوبگاہ نادانی نزدیکست کہ صحرا گزینان ملک تجرد شمردہ آیند تا بکار شناسان شہر نبد چہ رسد رباعی
در نبد گر یکشای می باید بود + گمرہ شدہ رہنمای می باید بود + یک لحظہ ہزار سال میباید زیست + یکجای ہزار
جای میباید بود + ناسور جانزار و گیابیال عنقا و بز شک روحانی در جا بلقا و جا بلسا این بی سامان دل
بکدام نیروی خاطر شرح دردی درمان نماید و بچہ پایہ توانائی سوگ وزگار خود دارد و در ایام فرخنہ نادانی و خریدن
دانائی کہ تحصیل علوم نام نہند باحق شناسی دست و گریبان بود و امید سانح داشت کہ ببردی در مقصود
کشودہ گردد و بصفوتکدۂ حقیقت راہ یابد ہر چند قدم پیشتر نہاد بوی خواہش کمتر بشام رسید و چون بر
علوم عقلی و نقلی چیرہ دستی یافت و ناہمای گروہا گروہ پیشینیان بنظر انصاف در آمد شگرف ناامیدی
بر در دل نشست و ناکامی سخت غمہای گوناگون آورد خاصتہ در ہنگام واگویہ و فروخت اندوختہای
آگہی کہ تدریس نامند دانش و بنیش مردم را درین مرحلہ قدری استواری و پا برجائی بدست می افتد و
تیر گمہای شبہہ و شکوک روی در نیستی می نہد مرا بشیر تحیرت و فرو ماندگی روی آورد و بوالعجب اندوہے
سراپای خاطر فرو گرفت و در شناخت مراد خراشیدہ دل گشت و از گوناگون قرار داد شگفت زار افتاد
رباعی دل را نہ ز آدم نہ ز حوا است نسب + جانرا نہ ز زمین نہ آسمانست طلب + فی ہر کہ بادیگذرانم بر لب
فی صبر کہ تن زنم زہی کار عجب + ہر چند کہن اوراق گذشتگان در نوشت و باد انشوران روزگار راز گوئی
و چارہ سگالی در میان نہاد شورش باطن برافزود و در پیش درونی افزایش گرفت نہ در یوزہ گری از
ریاضت کیشان خدا اندیش سود مند آمد نہ اندرزگوئی دانش پیشہاے حکمت پژوہ کارے بر حمت
در ہر بارگاہی خلق پرستی را نیایش ایزدی نام نہادہ ہنگامہ خود بینی گرم دارند و خوشتین آرائی را

بادیه گردان این راه بیم افزا از فریب بوقلمون نیرنگ ساز خویشتن ستادم آسایش برزده اند تو
چگونه بدین دشرم روزگاری تهیدستی آرمید خاطر گرگام فراغ میزنی پیشقدمان دیار دل و لب ریزان بیابانه استعداد
سترگ در اندرز نامهای خویش چنان وانموده اند که اگر آدمی از هزاران سال باغریمت افروزی همت افزاید
در مبارزت این دو اناد شمن دوست نمای خانگی نشاط فیروزی داشته باشد دیگر روز بایکدیگر از عربده ناکی و
فتنه اندوزی حیله پرداز عقل رهبای ورا اندیشه دراز بود و آن گویای خموش نکو میسر آید با دارم نفسی که هر نفس
گفتم که ریاضت دمش به گردد + هر چند بجهد لاغرش گردد نم + از یک سخن فضول فربه گردد + و نیز در نصیحتهای
پاستانی طلسم ساز پرنگرد فن ابه سیمابی سبو شناسانده اند تو اند در هم شکست و بی پیوتن بی نشان جدائی در پی
گزند دانی که در آشوبخانه شورش این بدمستی به نیکی فروش خوبی بزشتی گیرا چه تفرقه انداز دو چه مایه آسیب رساند
آتش حوادث بلند کاخ دنیا گذین جامه دل باد گیر کارگاه مینا را باد جهار موجه سنگ انداز عشوه مرغان سیه گلیم در
کار عندلیب آئینه جلبی را عکس رنگیان در بر لیکن چه کنم و چه پیش آورم که دل از گفتن و کاغذ سیاه کردن بر
گرفته و از پارنامهای پیشین و حال افسردگی روی داده از تار و پود لباس عنصری و از رگ و پی کاخ استخوانی
خاطر جهان فرسوده حیران انجمن آفرینش بسر و گرایده تا نجوا هش افزونی مال و فراوانی اعتبار چه رسد باعی این
سوز که خاست باکه تو انم گفت + و این واقعه است باکه تو انم گفت + این دم که مراست باکه تو انم زد +
این غم که مراست باکه تو انم گفت + و از دین تقلیدی که باکیش برهمن و گبر و ترسا و سایر سرگسوانان پایه اختلاف
انبازی دارد نرتهنگاه ضمیر غبار آلود و از ناموس سترگم که هر کسی به تخیل نادرست با خود انگارد بس سیری ست داده
شعر در پاکشان عمامه و دستی بسر زنان + سیری چنین میانه بازارم آرزوست + امید اند که چه ترانه سازد
و چه فسانه برگیرد خاطر مقدس پیر و پادشاه من چه منجیاهد و سرنوشت ایزدی بر چه رفته مثنوی دلم میخست و دانستم
گرایام + زیانی دیدم اهم کام ناکام + کنونم میجهد چشم گهربار + چه غم اهم و بسم الله دگربار + جای آنست که از صدای
باطن جوش بی آرامی سر بزند و سر اسیمگی سر بپای دل فرو گیرد و فراخنای محیط عقل بتنگنای تاریک چشمه میم و دریا در زرفطرت

چهره دستی یافت و صبحگاه جوانی در نورستان نظر گیهان خدیو بپایه اعتبار والا سر بلندی گرفت مثنوی
شاهنشه بارگاه عالم + اورنگ نشین صلب آدم + برهان ظفر ابوالمظفر + یکتای زمانه شاه اکبر +
یارب ز جمال این جهاندار + آشوب گزند را نگهدار + هرگاه در خردسالی که آشوبگاه بنجیدی است و
ریعان برنائی که پالغزد ریاضطرابان پارسا گوهر افروزش دانش که هوشربای کمترین شورش او
افزایش منزلت و افزونی شرمت که آزمون کاران ژرف نگاه را به بدمستی بر به تنومندی دل و دم آسایش بر
و خشک سود اندیشه را با آبیاری خرد شاداب گرداند دل کجرای نشد و در نهرنان کدکیای بشری
دست بازی نیارستند بل روز بروز شگرف نمائی و سترگ صفائی چهره خاطر افروخت و سعادتهای صوری
و معنوی نشاط جاوید آورد مثنوی نبودی گرم زور بازوی پیر + جوانی برآوردی از من نفیر + ولی
دولت من که نجبت از نخست + مرا داد پیوند پاکان درست + امروز که پای همتم لنگ شد
روزگار بی قدر طنطنه پیرانه سری و کاخ استخوانی بلند سودمندگان آخشیج بیغوله گزین چگونه آن نهضت سر افگار او
پراگندگی خواهد شد و چسان غرائم فطرت گرد آموز افسردگی گشته دل از من برگیرند آن روز که از کسادبازار
دکانچه قدرشناسی آهنگ تعلق از مکان من ضمیر بریخاست و نشیب آباد بیراهی فرو نشد اکنون که از
غوغای پایه دانی جوش تجرد میزند چرا بادیه آوارگی خواهد شتافت خاصه درین هنگامه که زمان زمان
نقش مراتب انجمانی درسترده شدن و آهنگ سفر و پسین دگرگشت سراپستان علوی در افزایش نفس
خودآرای عربده جوی را که ده خدای این دیولاخ عنصر است چه یارا و کدام نیرو که بدست برد شمنی برخیزد تا
بفیروزش چه رسد رباعی نقد یکه مراست قیمتش هست بسی + آنجا نرسیده هیچ گدائی نفسی + گر هر دو جهان
خصم من آیند بحکم + هرگز نرسند بقدمن دست کسی + پور مبارک ترا که از نجبت خداداد بسعادتخانه حقیقت پژوهی
و چمن آرمعنی شناسی گزین فرزانگی کرمت شد چرا بیهوده منجر دشتی گرائی میرائی نه مردان زن آلستن کن مرد ان
که تبارک مطرت منازل خطرناک این دیوسار شیربا بی آسمان شکوه اطی کرده اند بیا و در ره نوردان منزل شناس و همراهی

بطرز فریبنده کردم درست + درین دم که سوران سخن خواه بود + سخن از من و همت از شاه بود + گرم همت امیدواری دهد + فلک فرصت و بخت یاری دهد + باین جنبش کلک گیتی خرام + بپایان برم این گرامی کلام + خاتمهٔ دفتر دوم اکبرنامه بنام ایزدای فکرت تیز رو + که دادی سخن را سرانجام نو + قلم یکدم از جنبش آرام یافت + سواد دوم دفتر اتمام یافت + از آنجا که فطرت یاور و ارادت درست و بخت بیدار و سعادت مساعد بود بنیروی جد پیشگی و مشوار اولی برجی سوانح قرن ثانی دولت جاوید طراز نگاشته آمد بدستیاری روشناس ابداع همت قدری بکدوش گشت مثنوی چو شد نیمه زین بنا مهر پست + مرا نیمهٔ عالم آمد بدست + وگر نیمه را گردش روزگار + چنان گویم از طبع آموزگار + که خوانندگان را برآرد ز خواب + بر قص آورد ورد ماهیان را در آب + بس خوشنودی پشیانی فطرت بدامن امید بخت تا نیم قطره از دریا آگهی تر آغوش نمود چه بخار ها دل سرخوش زد تا سخن بدین نمط سزاوار گوهر گوش آمد بود که پذیرش دلها بلند نامی بخشد و مر آمیزبان جاوید گرداند بیت من ز جانش برون دادم بپرواز + خدایش جای در جانها دهد باز + وقت آنست که بجبین نیاز از سجود بیالایش نمود ارد و صیقه سپاس گزاری را از زمین صراعت برگیرد و بهمان نگارش همایون نامه را سجده گاه خود ساخته گوش بر بسانه طرازی نفس خود کامه نهند و سوریان کیمیای سعادت بحیله اندوزی آن اهرمن از دست فرو نهلد و بچراگاه کار فرمای ابداع و ریوزهٔ این ده دله نهراز مشغله پذیرفته زمان زمان عزیمت را دل و فطرت را نیرو و همت را توان می بالاند و من کج مج زبان هندی نژاد هیچدان آبر خوانده بر فراز حقیقت پژوهی و دیدگاه نکته پیرائی جای میدهد نفس نفس سموات معانی را در کشوده صید جای شناسائی مینشاند و از خصیص خیالات تقیدی بیرون کشیده براه جگاه طلاق می برد چگونه تواند بر دشت که نگیرد تقدیر بپاسبانی پیر من دل فراگرفته و طلسم بلاگردان تو قلمون خودستائی بر پیشطاق بنیش آویخته عنوان آگهی در کنف عاطفت دانای رموز انفسی و آفاقی پدر بزرگوار در آمد و از نکوهیده آمیزش و لفریب دستان این نگین بساط برکناره شد و هنگام شباب نارسیده بر عهوا مفضل علوم

جوانی ۱۲ باریکیها ۱۲

ای ۱۲ ای ۱۲ ای ۱۲

قرار گیرد خوفی گرد برابر و که گوناگون سمور عالم در محنت کده او راه نیابد بدسجائی کشاده پیشانی که بفراخی
انبساط غمگساری جهانیان بر دوش همت برگیرد و آن تیز رو هشیار خرام از گلخن بم و بستانچه امید و
تا بشگاه بستگی و نزهت جای کشادگی فراتر ک شده پای بند شادی و غم نبود هر لحظه منشور اقامت بمنزلی
میرسد و هنوز جای گرم نکرده از دریگر میخواهند مصرعه من بوقلمون روزگار خویشم + باچنین آویزش
و رفتی بحکم ارادت ملتزم نگاشتن گرامی نامه است و محصلان بزم ارادت و عقیدت بکار دیگر نمی گزارند
چرا نباشد و چگونه شگفت نماید از پرستاری یکتائی ملک آگهی زخارف دنیا و میزان همت و زنی
ندارد و رنگ آمیزی ملک صورت را د پیشگاه بنیش قدری نه ناگزیر سپاس موهبت کبری کلک پیرائی
کرده جوش محبت میزند و دل را لختی بگزارش داستان حقیقت جلای تازه می بخشد نه آنکه هوشمندانه آب
به پرویزن می پیماید و باد بهاون میکوبد همان بهتر که سرپوش خاطر بو العجب نگرفته راز درون بلا نیاز
و انچه گوش زمانیان برنتابد بچشم عادتیان نگنجد و اگویه نسازد فرد گر بگویم انچه از اندیشه در جان منست +
یا چو من حیران بجائی تا نداری باورم + ابو الفضل مبارک ضمیر دانش پرده از رز مزمه نهانی و گفتار
خاموشی چرا سیر آمده حال خویش ببارگاه ظهور می آرمی و در خلوتگاه دل راه بیگانه نمیدهی چشمه بینش از
صفوت تکدر باطن تراوش میکند سر بسر را سر انجام دادن آئین کدام هوشیاری است بر همان نطع بندگی پای
همت افشرده نیایش ایزدی در ستایش پادشاهی بجا آرد و راز گوئی تقدس آرد استانسرائی تعلق
برگزارد پیام حقیقت دل را از هر زه گرائی باز آورد و غریمت را تونمندی داد نیروی کلک افزود و گوهر نطرت را ذوغ
دیگر بخشید لعمدانه کتابه که از پشیطاق سر نوشت من روزگار برخواند و رهی را رهین منت گرداند آنست که بسته فتراک
دولت ابدی اعتصام ساخته سوانح نگار بدایع طراز دارد از حسن طالع این کوکب افق معارف و اختر آسمان معانی
بر زبان قلم می آید و هر صفحه بیان آتم پذیرد و روز بروز بسمع همایون میرسد دست آویز آفرین روز افزون و نوازش گوناگون
میگردد سعادتمند بنده که خدمت او پسند شاهنشاه افتد و نشان قبول از درگاه یابد تمنوی بجد الدین و استان نجست

بدکار ترا آویزشی ندارد و همانا لعبت آرائی آن خودستائی نخویشتن بین ست و رتبه والا آنست که
محمدت گوئی را که سزا بود عونت انتظام میدهد بآئین دشمنان پیش آید نکوهنده عیب نمائی بدوستی پذیرد بلکه
بدین طرز آگهی برفراز مقصود جای گیرد و از گزند دشمن و دانای خانگی رستگاری یابد بتبسیاری فطرت و
پای فشاری دل یکتبر زمانی ازان نفرت باز آمده با خود در آویخت و جنگ بی آشتی درمیان آورده کار
از سر گرفت مثنوی دست و گریبان نجودم چون کنم ✦ سر ز گریبان که بیرون کنم ✦ چاک زدم پرده سامان
خویش ✦ بوکه زنم دست بدامان خویش ✦ دمبوار لطیفه نکوهش برخویشتن میزند و بسیه زبانی نفرین خود
می سراید هرگاه یکتائی شاهد مجود که پاستانیان به نیروی شهودی دریافته اند ترا از سعادت نشئی دبیدار
بچراغ دلیل روشن چگونه و چرا تنگدلی از انکه گرفته کنج خمول میطلبی و گرامانده کجا دست خواهش
میکشائی گرفتم ازان آگهی بصیرت نداری یا نیز شناسائی فروغ کردار نمی بخشد از نیک اختری و تنومندی
دل آن حق پژوهی و فراخ حوصلگی کرامت فرموده اند که در بارگاه معامله آرائی و فصل خصومات دوست
و دشمن آشنا و بیگانه یکسان بستبی دارند تا خشنودی عالمی رضامندی جهانی دران غریمت غبار نتواند نشست
دوستان در آرزم جوئی کام بر نتوانند گرفت تا بدیگران چه رسد بملک تنهائی شتافتن چیست و از گمنامی چه
می اندوزد لیکن چه گویم چه نویسد شعر دلم دامن و آستین بلارا ✦ چو دامن سر زلف نگارا گرفته ✦ ز آمیزش
عالم و اهل عالم ✦ همان نفرت طبع عنقا گرفته ✦ حقیقت کار آنست که نگاپوی آدمی خردمند نیاید نگاشته
پیش طاق سر نوشت چه بود و گردش انجم و افلاک بر چه رفته باشد به نیرنگی آمیزه اجرام علوی و اجسام سفلی علاج
نتوان اندیشید تیر اندازی آسمان را سپر نتوان اندوخت فروزانگوی جوشن ست کشادخ نگ چرخ ✦
فرود نبره از چه بجوشن در آورم ✦ اکنون با نفس هزار فتنه معرکه عشت آراسته دارد و هواخواهان یکدیگر پای
حمایت افشرده اند زمان زمان شعبده بازی تازه بکار میرود و آفت و خیر شگرف چهره عبرت می افروزد نمیدانند که انجام کار چه خواهد بود
و گسایش بکدام منزل رو نمی نماید ازین سه تن ایزد شناس کجا دیده پوینده دست در دشاخ خواب واپسین بکدام فسانه

فرو شدند آنرا روز شناسای نشیب و فراز عالم صحبت این طائفه میخواست راه نفرت می سپرند
اکنون آن گروه عنود خرد و بیجوئی حیران آرمیده آرزوی خدمت در سر دارند و او در بار
استنکاف همین تیرگی و خشت نیز سعادت بدرخشید و از دم گیرای خیر یگویان نیز هنگام صلح کل در آمد نفس شوریده
در صفوت جای آرامش نشمین ساخت و بر بین ترانه حقیقت دامن نشاط بر گرفت اگر جهانیان ترا نکوهند بعنوه
میگزنید باندازه دانش راه عبادت میسپرند تو چرا فهمید نیخر و شی و اگر نیک دانسته آن هنجار پیش میگیرند
همانا بیمار حسد مدار زنجور کار تندرست چه میجوئی از نقصان بشری و کوتهی امکان از سرایای
خاطر زمزمه خواهش سرائیدی و جوش این آرزو از درون نه سر بر زدی چه بود که دشمن نارسا دریافتی که
چه پایه سوده ام و دل زیاد افراده چگونه واپرداخته تا تن چاپلوس زبان لابه گر بعذر خواهی نفرستادی و برون
همرنگ دون ساعته از کشاکش درونی باز رستی کاش خیر اندیشی که درحق بدخواه داری یا بده پرستی
حاکه راه مداهنه ندانند دست طفل شهر حقیقت مدان من مدانی تا بعد از دوستی رنج نبرد مے
ربا عی آتش بدوست خویش در خرمن خویش + چون فرخ وزده ام چه نالم از دشمن خویش + کس دشمن من نیست
منم دشمن خویش + ای وای ای من و دست من و دامن خویش + دلم در شان ستایش کنندگان و بدگویان
خویش از دو دم منزل گذشته بوم گذاره میکند امید که دیگر بار نگردد و تبلاوزی نجنبد بیدار به نزهت گاه
چهارم شرف اختصاص یابد و دم آسایش برگیرد و از انباز گیری ایزد بیهمال یکیسو شود بشیری باشین
گروه دوستی ورزند و با پسینان برخلاف آن گرایند طائفه صورت را در ظهور این دو روش بنیادی
داند و ه بنیالایند و به تنگری درون را نشاط آموگرداند و به نکوهش آزردگی ایزد و رشن و هند برخی تا بیدانگان
سادی را بیزنگی ابداع در نظر آید آن هر دو را یکسان انگاشته پذیرای آوگر گونگی نشوند و بسا باشد که لفس و بلمون شکای در میان
آرد و چنان نماید که ناسزا گوئی تو که راه حق میسپری ناخوشنودی ایزدی با خود دارد نا چار فرجوده بکین
تباه سرایان برخیزد از شاهراه سعادت برکناره افتد و چون مارگیسی درگاز خویش کند پدید آید که بسا باطل اندوزان

وهرزه درائی پاسنج می آراستند از نیروی تائیدات آسمانی چنان کار بند شدی که آن طلسم بدگوهری
درهم شکستی ناگزیر دست ازان بازداشته بیافه گزاری پیش آمد مقولات را مخالف دین شمرده بر
ساده لوحان ترک نزاع وراه زدند واز یاوری آن ناشناسان بیخبر دبچیره دستی سر آوردند بدستیاری
روشن ستارگی کشاده پیشانی ازان پایه والاتر شده در سرائر منقول دقیقه سنج ونکته سرای آمد
هم بآئین آن گروه در تواردادهای پریشان واندوخته های نامرتب خن زدن گرفت گفتگوی مذهب و
ملت دراز شد باز پرس اشتباهات را مکامن معتقدات پنداشته بکین توزی شستند وچندی برین تلبیس
عشرت بدنفسی میکردند که من آشنایان ودیرین دوستان دامن اختلاط برچیدند ودر شهرستان خود کرد آمود
غربت گشت شعر از بیکسی ام میان شهری ✤ تنها تر از انکه در بیابان ✤ گاه ازین خلوت در گثرت ترانه نشاط
برکشیدی ونتیجه خیر بیسچی دانسته در بنایش ایزدی افزودی گاه از کوتهی امکان وتنگی حوصله باخود سر امیدی که این
چه بوالعجبیست باجهانیان بساط نیک اندیشی وخیر سگالی گسترده دارد وباخود حریفانه نقش شش در
می نهاد وعالمیان در کمین دشمنی چرا نشسته اند از تائید آسمانی ورد شن ستارگی باشگرفی روزگار
ونارواهی حق پژوهی سرزنشهای آشنا وبیگانه ویافه سرائی دور ونزدیک آویزش بدگوهران کوتاه بین
تفرقه در جمعیت آباد ضمیر نیندا ختی از بازار کساد حقیقت تازه شادی چهر نشاط افروختی فردا بصدق
نام خندم چو مراد رشکنند ✤ کار خامان بود از فتح وظفر خندیدن ✤ چرن سپهر گردان چندی برین
بگذشت درهای دولت کشودند وچهره اعتبار را افروختگی دیگر پدید آمد زر بندگان دنیا ستیزه حسد را به
بعض دنی فروخته باندیشه تباه فرو رفتند واز تنگ چشمی وناتوان بینی به پیکار ایزد توانا برخاسته خصم
جاوید اندوختند نظم این دو سه بدنام کن مهد خویش ✤ می شکنندم همه چون عهد خویش ✤ من بصفت
چون مه گردون شوم ✤ نشکنم ار بشکنم افزون شوم ✤ ازانجا که عزیمت درست بود وعقیدت پایدار
حیله اندوزان نافرجام زیان نده چهار سوی صورت ومعنی گشتند در حقیقت حال آگهی نپذیرفته در خوی سرمستگی

فصل قدیم

ابو الفضل

ای از نهانخانه ضمیر

صبری نه که از عشق بپرهیزم من ✤ دستی نه که با قضا در آویزم من ✤ پای نه که از میانه بگریزم من ✤

تا آنکه آسمان در محفل همایون شاهنشاهی داستان مرا برخواند و ستارهٔ نجابت بیداری از افق اقبال بدرخشید چاووشان دولت بهم رسیدند و فرمان طلب شکوه سطوت انداخت از نیرنگی نفس ابوالبدایع نقش اعتبار پژوهی از پیشطاق ضمیر سترده شد و بسیج تجرد چیره دستی نمود و نزدیک آمد که سر و پا برهنه دشت دیوانگی در نوردد دیوار بند آمیزش درهم شکسته راه آزادی پیش گیرد آن روحانی طبیب چون پادشاه روزگار را قافله سالار ایزد پرستان میدانست و از سرنوشت چهرکشایان تقدیر بقدری آگهی داشت بچاره گری روی آورد و بدرس آموزی تعلق درج گهر برگشود و تسخیر طرازی وجاد و نفسی رنهای طریقت به دبستان دولت شتافت و بسجود آستان او رنگ نشین فرهنگ آرای ناصیهٔ بختمندی جلا افزود بی آنکه دواد و حرص اندوزی دامن آلای همت شود و در فراخنای آرستان قدم جستجوی فرساید پیشتر از آنکه شرمسار انتظار آید آبرو بر درهار یخته گرد و بمیانجی سفارش این و آن و منت پذیری فلان و بهمان الطاف شاهنشاهی مرا فرو گرفت و از نشیبگاه گمنامی برفراز بلندپایگی برآورد کیمیای نظر خداوند صورت و معنی همت را فروغ دیگر بخشید و دل را فراغ تازه پدید آورد و از آن بیماری و شوار دوا که پدر آن ستر گ پزشکی چاره نتوانست کرد لختی رهائی یافت از نیروی آگهی با عالمیان نطع یکجهتی و یکسان نسبتی گسترده در کمین خویش منافقانه نشست بساعیوب نفسانی چهره افروخت و توانائی ستردن بزخی بدست افتاد و در ستیز دشمنی بدستداری برخاست و خلاف گرد باگرده مردم دل را از آن شغل شگرف باز نتوانست داشت و در زرنهگاه باطن گردفتوری نیارست انگیخت چندی در همایون محفل کشور خدای هنگامهٔ دانائی گرمی پذیرفت تنقیح مقاصد و تشخیص دلائل را روزبازار شد از ناشناسائی مراتب حکمت و تهیدستی علوم حقیقی سخن سرایان روزگار را که تبر ویر مشکی و چرب زبانی در پایهٔ بلند آگهی جای داشتند کار دشوار گشت گاه بخاموشی زبان جنبش او بر و گردش چشم حیله می اندختند و گاه بتعبیه گوئی

روی در حیرت بود و بدان گفت و شنود هیچگونه خاطر فرود نیامدی همانا که رهزنی آن رهبر
منزل طلبان کمال شمسه پیشطاق فطرت بوده باشد و خطرهای ترک بادیهٔ سر در گم که مردان مرد از پای
در آرد بصفو تکدهٔ باطن جاگیر چون سال می افزود و شعور میبالید نفرت دلگداز افزایش میبافت و زمان
زمان آویزش بی آشتی گرم تر میشد و از همه اپرداخته بدمسازی جنون راه نشاط میسپرد و بخیال فرو شدن
دم آسایش بر میگرفت کشش درونی قافله سالار حقیقت آشفته بی سر و دل را پای بند دانشگاه
رسمی گردانید و در پانزده سالگی که هنگنا زاگران خواب غفلت دارد عرصهٔ پهنای حکمت و فراخنای
قرار داد چندین گروه پیموده آمد مدارج شناسائی رعونت افزود و دوستی آگهی شورش افزای گشت
باچنین رهنمای تنومند و دیدبانی بزدوم نفس سرکشی نفس اماره افزونی گرفت و بطرزهای گوناگون
چهره آرای هنگامهٔ خودبینی شد بمیامن سرچشمهٔ نظر و تالهٔ بسیار اسرار اشراقیان و نوادر خفایای صوفیه و
بدائع شناختهای مشائین اندوخته هنگام آن بود که باچنین دانش بزرگ نخوت افزائی آن نیز گسارد
بوقلمون رومی در کمی نهد بر همان آئین خویشتن نمائی و خودپرستی افزودی و با جهانیان پیوند آمیزش
گسیخته و آشتی و از نارسائی دکانچهٔ دینی ناخواسته بسیج تجرد گزینان دل گرفتی و اندیشهٔ غربت گرای شورش
تازه رهنمون گشتی سرانجام جنون بود که از فرمان خرد سر تابیده بیراههٔ شتابد آشفتگی بیمروتی ندامت است که را
از راه خدایان مجازی میپرد و در نشیب آباد اندوه و شادی با دل شوریدهٔ خاطر درهم میپرد تخیل آزادی
لختی با سایش می آورد و از پست فطرتی که در من بود و کم همتی که در نهاد خود دیدم با کمال دل گرفتگی
از مدینه و فرط بیان و دستی بلند پایگی نگارخانهٔ سیمابی آشوب درون آمدی و از نیرنگی کشاکش باطنی در شگفت
زار افتادی نارضامندی پیرنور آگین بدان پراگنده خواهشها بس نزدیک و باز ماندن شوریده از ان
گسلشهای باهم آمیخته بسیار دور و نفس نفس فرمان پذیر دی آن یکتای ملک آگهی در افزودنی و
زمان زمان کششهای گوناگون را نیردی دیگر رباعی بختی نه که با دوست درآمیزم من +

ودر اداء[۱] باراین گندم نمای جوفروش پامال اندوه ودست فرسوده غم نباشد از نخبت[۲] وزافزودگان
فرهنگ افروز در رموزستان شناسائی پدران لعبت باز زود وزوال خواهند دوم آن بسایه دانشی که بشد[۳] آمد
این فرتوت[۴] گسیخته رشته تمییز وانصاف حیرت زده شادی اندوه است نه از بسیاری[۵] لذت این نمودار
بی بود حوصله مشاط او سیر ونفس آرزوی او در نشیمن آرام ونه از کمی این نیست هست نما معدهٔ ماتم او
پرو پای خواهش لنگ این را در معمای حقیقت بپسپری[۶] آن بوقلمون معرد بگزار وهند سوم آن کم بین
فرومایه که با نیرنگیهای[۷] پیشین در گرد آوری خواستهای این جهانی که در رگذر تند باد فنا افتاده از
شاهراه راستی بکناره نمیشود ودر چاره سگالی ناملائم روزگار تزویر آمود دست بدامان مکر وحیله میزند وبدستانسرائی
خود را بساحل رستگاری میرساند[۸] ودر ابزرگان در اشارات خویش بندهٔ نیرنگساز هزار فتنه گویند جهام
آن غنوده نخبت شوریدهٔ رای که در فراهم آوردن کامها دستپرد وزی حوادث ستاره گزین کجگرائی است
بزبان حق سرایان تعمیه گو از دبکنیز این عربده آرای بیوفا ایسار ودر صدر نشینان محفل انصاف پیدا است
که حال جویای آرمیدگی در شورش گاهی که خوی گزیدهای او چنین بود چگونه باشد اگر در نمایش این گفتار
آگهی از گروهاگروه باستانی وگوناگون زمانیان نویسد کاربان خنده فراهم آید قلم را بگرای راه اولین منزل
پای نگاپوی فرسوده گردد اکنون از داستان من لختی برگیرد در چاره گزینی خود پای همت بفشار

شعر حدیث خویش اگر گویم زآغاز ✣ رود چندانکه نتوان آمدن باز ✣ پدر بزرگوار بگوشه
انزوا خرسندی داشت واز آشوبگاه دنیا برکناره میزیست دبامن نظر عاطفت افزون تر از
برادران کردی وبه نیروی دانش وکردار از سرآغاز نشو ونما بکج گرایان دامن آلوده راه ندادی و
همواره بصفای باطن ونظافت ظاهر وزبان فصیح وبیان دلکش باندازه‌های حقیقت تیاقداری
نمودی شعر زا تبدا بر مامک وبابک نبازیدم چو طفل ✣ زانکه هم مامک قدیمم بود وهم بابای من ✣
وچنانچه علوم مکتبی نقاب جمال معنوی داشت از مهرگزینی این اشو ریده را نیز بدان مطمح خواستی مرا از پنجسالگی

---

۱ ای در بیوفائی دنیا
۲ اندوه گین وغمگین نباشد از دولت
۳ تا بجائیکه درین حال از خویش نباشد
۴ درمان جستجوی دنیا از دست ندهد
۵ ای از این عبرت آگاهی
۶ دنیان در اشارات سرفت پذیر
۷ آن مکار خواننده دوبی بالا دنیا
۸ هرچند بیشتر بیان رفت
۹ ای اهل رفتن در آمدن این سرای فرو
۱۰ بشادی نخور
۱۱ ای در اندوه نباش
۱۲ دنیا نیست
۱۳ از بسیاری دولت دنیا سیر نگردد و
کرده خام نخورد بلکه بیشتر طالب زیادتی
باشد درکی از قوم او پس نکند وهمیشه
در جستجو باشد
۱۴ مصنف
۱۵ مرحوم
۱۶ ای پسران تا گاه تا گاه
بجا گویند که بهر این کار میباشد
۱۷ ای با وصف جمع صفات بسیاری
کردوم ست در تلاش خواهشهای
دنیا راستی نگذارد در تدبیر نایابدار
زانه مکر وحیله نموده خود را از نا ملائم
زمانه ایمن میدارد
۱۸ ای ایکاش
بزرگان با صطلاح خود بنده دنیا
نبودند
۱۹ ای در اندوه دنیا
۲۰ دنیا
۲۱ گذشته
۲۲ حال
۲۳ حال
۲۴ ای اهل دنیا
۲۵ ای اکاروان ضلالت
۲۶ ای در بیان تصور دنیا
۲۷ ای راه بسیار
۲۸ سخن
۲۹ ای مراد از صحبت
۳۰ حاصل
۳۱ یاقداری
۳۲ ای
۳۳ علم
۳۴ پدر
۳۵ مادر
۳۶ ظاهری
۳۷ پدر

در سر افتاده و خاطر سر اسیمه را بسیج دیگر پدید آمده تن مدنی و جان صحرائی در اندیشه سفر و آستین علاقه
گسل و دامن رسائی براران روزگار در زبان بندی و دل محمو شی و شیفتگی باطن در گزارش اقبال
نامه روز افزون رباعی درد که غم کوه بکاه افتاده است * معشوق دل مورچه ماه افتاده است
این واقعه طرفه براه افتاده است * درویش بعشق پادشاه افتاده است * هنگی تگاپوی اندیشه آنست
که چون نیرنگی قرنی چند نگاشته قلم سوانح نگار آید و حق گزاری بآئین خواهش سرور جاوید بخشد
بدستیاری کردار سعادت پرتو چنانچه آزر پرستان دنیا قدم فراترک نهاده در پرستش نیردی گرم
روی آرد و از گریوه انصافات و نسب بیرون شده بپایه والای آگهی آرامش گزیند و از کشاکش
دیو لاخ جانگداز برآمده بخلوتگاه تقدس جاودانی عشرت اندوزد قطعه رحمت آلهی بردار ازین سرائی که
هست * بام سوراخ و ابر طوفان بار * کلبه کاندران نخواهی ماند * سال عمرت چه ده چه صد چه هزار
پرده بردار تا فرود آرند * هودج کبریا بصفه بار * لیکن در هوای این بلند سیشان تیز پرواز ان
عرصه شناسائی را بال همت فرساید تا به هوس گزینان خویشتن دوست چه رسد از خارستان راه
خطرناک گویند یا از راهزنان بادیه پر آشوب اندوه نایافت نمایندگان مراحل مراد نگارد یاد رشتر دلی همراهان
خود بین در نگارین سرای اسباب خرد بکنج خمول و طبیعت بزوال گاه ظهور رنگ آمیزی جهان صورت
دل تنگ و نفسی بر شکست پرده گزین جانگزائی بدگوهران فرومایه سرباری نخی بچوب بانی و برخی
بخاموشی نکوهیدگی را به نیکوکاری فروخته در لباس رهنونی رهزنی کنند و بشتیری از فریب خوردگی
مکر اندوزی بکار یکدیگر برند و از زردن آدمیان تا بدیگر جانوران چه رسد سرمایه افتخار دانند و دل ادا های
عشوه این جاف جاف و انار بائی تهمتن مال را که بشمار شعبده ناکی و فسون سازی کار شناسان
زیان اندوز که اندازه تواند برگرفت مهین ایشان پست فطرتیست که بگدر گانی مهر این دوست کش
دشمن نواز پای بند است و در اقبال این موجه سیمابی سراب مزدای خرسندی و غفلت آموز شادمانی است

۱ مدنی منسوب بمدینه ۲ بیشتری آخر تر و بهتر ۳ حلاوت شیرینی ۴ دشتی سفر ۵ بازمینه پوشیدن ۶ جمالیان اهل زنانه ۷ بستن ربیع گرفتن ۸ رباعی مثنی ۹ معشوق دل مورچه ماه افتاده است
۱۰ این واقعه طرفه براه افتاده است * درویش بعشق پادشاه افتاده است ۱۱ تگاپو دوی ۱۲ رحمت آلهی ۱۳ عالم بقا ۱۴ بار و ۱۵ صفه ۱۶ خارستان راه ۱۷ خود پسند ۱۸ نمایندگان ۱۹ سرباری ۲۰ بچوب بانی ۲۱ جاف ۲۲ مهین ۲۳ موجه سیمابی سراب

۱ آمد ۲ حلاوت شیرینی ۳ دشتی سفر ۴ بازمینه پوشیدن ۵ جمالیان اهل زنانه ۶ بستن ربیع گرفتن ۷ رباعی مثنی ۸ معشوق دل مورچه ماه افتاده است ۹ این واقعه طرفه براه افتاده است * درویش بعشق پادشاه افتاده است ۱۰ تگاپو دوی ۱۱ رحمت آلهی ۱۲ عالم بقا ۱۳ بار و ۱۴ صفه ۱۵ خارستان راه ۱۶ خود پسند ۱۷ نمایندگان ۱۸ سرباری ۱۹ بچوب بانی ۲۰ جاف ۲۱ مهین ۲۲ موجه سیمابی سراب

۱ آمد ۲ حلاوت شیرینی ۳ دشتی سفر ۴ بازمینه پوشیدن ۵ جمالیان اهل زنانه ۶ بستن ربیع گرفتن ۷ رباعی مثنی ۸ معشوق دل مورچه ماه افتاده است ۹ این واقعه طرفه براه افتاده است * درویش بعشق پادشاه افتاده است ۱۰ تگاپو دوی ۱۱ رحمت آلهی ۱۲ عالم بقا ۱۳ بار و ۱۴ صفه ۱۵ خارستان راه ۱۶ خود پسند ۱۷ نمایندگان ۱۸ سرباری ۱۹ بچوب بانی ۲۰ جاف ۲۱ مهین ۲۲ موجه سیمابی سراب

واد بقلم باز نویسید چه مایهٔ ارج داشته باشد از انجا که اندیشهٔ صافی بود و سپاس ایزدی در افزایش و
ارادهٔ درست و همت شاهنشاهی دستگیر در آن تیرگی کشاکش نیز اقبال پرتو انداخت و نیروی گرم روی
کرامت فرمود **مثنوی** این که مراست بخاطر درون ✣ نقد معانی ز نهایت برون ✣
نی ز خود و این ملک ابد یافتم ✣ کز نظر منعم خود یافتم ✣ غرهٔ آذر ماه سال چهلم آلهی کدو تر نکدهٔ خویش را
در فراز کرده برون شود در نگاشتن گرامی نامه از غیر و اپرداخته بود و درون سو به نیایش و ادا بپیمال
دل ظلمت آمود را چراغی دریوزه میکرد تا رنگ نیاز بر عتبهٔ کبریای الهی نهاده توفیق سرانجام خواهش
میطلبید ناگاه صبح دولت چهره افروخت و لمعهٔ نور دران کاخ بی روزن روشنی افزود چون
تامل بکار رفت و حیرت رخت بربست شگاف قلم مشرق ضیا و مطلع نور یافت نشاطی سترگ
در گرفت عیشی شگرف روی آورد گره در هم بسته کشایش پذیرفت تن مهرگان سوخته قبای بهار
در پوشید و قلاوز مقصود پدیدار آمد دل با هنگ کارافزائی برخاست و خامه بدست و پا بنیرنگ
نیرنگی زود سورشمرای بیان را کار پرداز ان غرت بدست افشانی سماع بر انگیختند در کستر فرصتی گنجینهٔ
سخن سرائی گردانیده منشور بلندنامی کرامت فرمودند و خطاب نادر الکلامی شمسه پیش طاق
گویائی گشت لختی سخنان ولا و نیز آگهی بدلنشین روشنی نگاشته شد و شکر نعمت رسیدگی پیرایهٔ تحسین
یافت ارمغانی سخن شناسان حق پژوه گوهرین و قدری انتظام پذیرفت و دولتی سترگ چهره افروز
سعادت آمد **مثنوی** نجمت دو دید در دولت کشاد ✣ بیشتر از خواهش من هدیه داد ✣ بلبل ناطق
از گل طبعم برید ✣ پردهٔ غیب از سر کلکم درید ✣ فوج بفوج زمعانی حشر ✣ خوانده و ناخوانده در آمد در
پیش دویدند تبان ضمیر ✣ خامه درون خواند بلجن صریر ✣ جای آنست که ترانهٔ نشاط برسازد و زمزمهٔ
در گیرد لیکن آنرا که همت در نگارش فراوان قرون آن و نخته باشد نگاشتن حال یکی چگونه ناهار شکنی تواند
کرد و بکدام دست مایهٔ دل نجم سندی نهاده طرب پیرا گردد خاصه امروز بر نوشت آسمانی تازه شورشی

بیاض ۲۸۹

دراز افتاد ای وای بریں دانش اندیشہ ہیچ ✤ سینہ پر از علم و ز معلوم ہیچ ✤ ہیچم و اندیشۂ من
ہیچ تر ✤ نیست زمن گرچہ سخن ہیچ تر ✤ دیدۂ آہو شناس بدست آمد و سر بجیب شرمگینی فرو برد
در سر آغاز جریدۂ اقبال بسیج خاطر آن بود کہ چون داستان داستان نگاشتہ آید بہ پیرایش آن شیوائی
سخن سرایان غازۂ حسن انجام برگیرد ناگاہ مصیبت جانگزاری نمود و مرا آن پیش آمد کہ کس را
روزی مشواد چنانچہ از بیمایگی و کم حوصلگی صفیری بیہشانہ زد و بر خامکاری خجی دآگاہی داد قطعہ
سخن بنیاد در خامی سخن منگر ✤ کہ سوختہ دلم از مرگ قدوۃ الحکما ✤ شکستہ دل ترازان ساغر بلورینم
کہ در میانۂ خارا کنی ز دست رہا ✤ تا سال دہم نگاہی بر نگاشتہ ہیچ پیمان محفل دانائی فرسودہ نبود لیکن
نہ چنان کہ دل آسمان پیوند ایشان تسلی داشت و این حیران دلبستان ہوشمندی خرسند کہ زمانہ
چنین بیرنگی نمود و بروز جانکاہی نشاند مرا از زندگی و شوار و دل از رنگینی اسباب افسردہ تر گشت ایزد سخن
مہربانی خدیو آگہی طلسم دانائی قافلہ سالار صورت و معنی ازان رمیدگی باز گرفتہ از سر پای بند
تعلق گردانید و با شورش ضمیر و بر ہم زدگی باطن نبگاشتن گوہرین نامہ ہمت برگماشت لیکن از
دشوار کاری و تلخکامے زمان زمان تازہ پریشانی دل شوریدہ را پراگندہ تر ساختی و نو نو سراسیمگی
شہرستان اندیشہ بویرانی آوردی چہ اگر دل تفرقہ برنخیزد و عزیمت را پای نلغزد و با گوناگون آشفتگی
و اختلاف عزائم و الا دانشی کہ از ہمہ رو چیرہ دستی نماید ناپدید و مہربانی کہ در مراتب آگہی نسبت نہ دہی
داشتہ باشد نقاب گزین کاشکی در قحط سال مردمی دستیاری بودی کہ زمان زمان افسردگی خاطر و شولیدگی دل
صفوۃ تواند نگاشت کہ آلودہ رسم زاہدین نباشد و اگر این مدعا کار مایۂ دانشی نبود شناسندہ ناگزیر کہ در نوشتہای
دل پراگندہ ناخنی بند کند و بر ستردن نقشی و آوردن لفظی و پیدا ساختن مغیبی توانا باشد و اگر زمانہ با ہم
زفتی کند چنین کس ناگزیر از فروغ آگہی نیروی دلیری آہو شناس گرداند ہر گاہ در مکامن ضمیر آہنگ
وارستگی رود را فزون و گوناگون مشاغل باہم آمیزش ہنگامہ آرا صورت دمساز زہر موی پردہ نشین انچہ دل بدست سپارد

درین ورطه کشتی فرو شد هزار ✤ که پیدا نشد تخته بر کنار ✤ حقیقت سرایان گوهر سنج درست عیاری سخن‌سنج
و والا رتبگی او دران دانند که درین بارگاه شگرف پنج چیز گران ارز فراهم آید نخست معانی از آسمان
تقدس بر دل صافی پرتو انداخته نزول صعودی فرماید دوم گزیده پیوند آمیختگی پرگیان صفوت
سرای ضمیر را بپرنیان حروف درآورد و آن روحانی نژادان را باین عنصری پیکر طرزی برآمیزد که
بسان جان و تن بوالعجب معجونی آغشته گردد و سوم تازه نمطی دلپذیر غم زدا گوش جان برافروزد
و جانرا ببالاند چهارم نخل بندی و مرتبه آرائی معنی را بگزیده جای باز دارد و لفظ پهلو جویا جویا فرو
گذارد و دوده استانرا ببالیستگاه آورد و بارائش صورت و معنی شاهد سخن را پیرایه بندد و پنجم لفظ پیرائی
عبارت را از دیر فهمی و نکوهیده تکراری دور دارد و خشک رو و گران پیکر دران انجمن راه نیابد
همچنانکه دست فرسوده روزگار نباشد بگرم خوئی و آشنا روئی گلگونه آراید و این
هنگامه نیکوئی زمانی انتظام گیرد و سخن را والا پایگی وقتی دست دهد که عزم درست و یکتائی اندیشه
و جستجوی سخت و یاوری توانمندی خرد یکجا فراهم آیند و نیازمندی بر دوام و عنایت داور همال
دوشادوش باشد و هر کدام شرائط بسیار و لوازم فراوان باخود دارد و شمارهٔ آن گرامی نامه برنتابد و
گزارش آن در تنگنای فرصت نگنجد لیکن دمسازد و ستیار ناگزیران وقت که از فروغ آگهی بنظر دشمنی
پژوهش عیب نماید و از راه دوستی بچاره سگالی همت گمارد همانا صحبت چنین فرو هیدمرد کاسیر دانائی
و یکجا ساز آن شش گوهر گرانمایه تواند شد امروز که دل پراگنده و خاطر گرد و هزار جادو گزارنده بطرز فارسی
کم آشنا و رهنمای حقیقت نایاب چگونه آرزوی دل بانجام رسد و کجا امید شایستگی داشته آید خاصه درین هنگام
معانی آفرین سخن طراز میزان دانش قسطاس حقائق مهین برادر شیخ ابوالفیض فیضی که پایه پدری
داشت ازین آشوبگاه عنصری بآرامگاه قدسی چاش فرمود و ناظورهٔ سخنوری بسوگواری شست مرا
حال سراسیمه شد و دل سلسلهٔ هوشمندی گسیخت از پیام ایزدی بیداری روی نمود و در پشیمانی

Bodleian Libraries

تازه نمط آگهی پذیرد و تمیز دوی حقیقت شناسی از که امید داشته آید و کجا دانای بلند پایگی پرده از روی
بردارد و همان بهتر که این نوآئین بساط در نوردیده بزبان روزگار سراید و مائدهٔ افضال برای
عموم مردم سرانجام دهد از این کارشناسی نفسی برآسود و ازان مهر گزینی جوش نشاط برزد و فرخی
ذات او مرا بپاسخ آورد و درج حقیقت برکشادم که راتبه خواران عوام را روزی فراوانست قدسی نزل
برای یگانه وقت آماده میگردد مرا بهنگامه چه کار کالای آسمانی او معانی یکتای ملک آگهی آرایش
میباید باگروهاگروه عامه چه پیوند شعر غلیواز را با کبوتر چه کار ✤ بازملک در خورست این شکار ✤
گزارده حکمت پژوهان دیده وری را نیز یاد رمی افتد و غرمیت راستبرگ تنومندی می نجشد مردم نژاد
از چهارگونه نگذرد نخست آن عناد گزین ظلمت آمود که واگویه را آمیخته شنوائی نگرداند و از دریچهٔ
گوش بصفوتکدهٔ دل نبرد و اگر راه یابد پذیرای آن نگردد و اگر پذیرد بکار کرد نیامیزد دوم آن تیره سرشت
بدگوهر که بیدانشی خود را دانائی انگارد و در رنجوری دشوار دوعشرت تندرستی نماید سوم آن روشنی
جوی سعادت منش که از دیو بند ناتوان بینی و سیه چال نادانی وارسته بدر دجویائی تنومندی دارد
لیکن از واژونی نجابت و نیل کاری اختر ادراک معانی بلند نتواند و پردگیان شبستان خرد بدو
کمتر روی ننمایند چهارم آن فرد هیده مرد فرخنده طالع که باز خرشناسائی فطرت بالادست و همت
عالی دارد و ثبر رفای دریافت پیشا پیش میرود و دانای روزگار بآن سه کس جز خوشی نگزیند و
درج گویائی جز بدین جوهری حقیقت پژوه نکشاید تا چراغ دانش افروخته گردد و فروغ آگاهی همگانرا
درگیرد پور خرد چه ژاژ میخائی و هرزه چرامی درائی ازین که سخن را بدست بافی تازه درآوردی و نه بر
عیار زمانیان سرائیدی آمیخته زبان فروشی چیست و سر استکبار برافراشتن چرا هر چند راستی گزارش
میباید و بسیج خودستائی نه همان بهتر که پیکر غرور آسا از صفحهٔ هستی بزدوده آید و باطن صافی باین ناسزا
گفت دامن آلوده نگردد مثنوی مشو غرق آب هنرهای خویش ✤ نگه دار بر جا بگه پای خویش ✤

ازین نسخه ای عناد گزین قبول کننده و
سیرده نمانده و واگویه قصه دگفتار
آمیخته شنوائی نگرداند ای تصدر نشود
بکار کرد و نیامیزد ای عمل ایران نکند گارد
در یکی از دو صفت رنجوری ای دریماری
چنانکه مردم در تندرستی ظاهر نمایند ای
نمایند و در بیماری عمل خرسند شد
قیدبخت توان بینی تجشم و دم و حسد
بیچاره صفاتی که پرده و تنگ قول

ای در محنت تلاش قوی ست دیگر
ای در بخت دیر کاری صاحب و پایان
محالی بلند تواند نیل کاری پیمائی
درگیرد ای شدن دریا از آب در کردن
ای جای ژرف و عمق از در یا
کند ژرف و عمق از در یا
ای ناپرداخته
ای آنچه شایست بغرور دارد پیکرش هم زدوده و محو کرده شود و کلمه که بظاهر خودستائی باشد نگفته آید ۱۲

قدم فراترک نهاده در جولانگاه معنی جالش نمایند و تدقیقات خیالی و تخیلات واهی نخیر آن عرصه
پندارند و پیچش عبارت و دوری استعارت که نشان نکوهیدگی شناسند گان صواب اندیش
باخود دارد پیرایهٔ کلام اندیشند و شوازنهی تازه طرح که اکسیر انائی ازان برسازند انگیزین مشکل شناسی
بازندانند گروه عامه غیر از سخنان دست زدهٔ زود فهم نه نیوشند و بر هر دو طرز دیر
آشنا زبان پیغاره کشایند بفرمایش دل و یاوری همت و تنومندی نجبت بیدار درین همایون نامه
سخن سرائی را کاخ دیگر برافراخت و گزارش اخرامش تازه پیش گرفت و با موزگاری خرد و رهنمونی
روشنان ابداع گزین روشی دست یافت فطرت آمد گوهر خود را بصیرفیان دیده در سانید و
تفشه دلان بادیهٔ جویائی را قطرهٔ آبی تراوش نمود طلسم خویش را و رهم شکستم + بهر حرفی طلسمی باز
بستم + بدان تا هر که دارد دیدنم دوست + ببیند مغز جانم را درین پوست + اگر من جان مجموعم تن انست
اگر یوسف شدم پیراهن انیست + ستایش و نکوهش را انجمنها آراسته شد و آفرین و نفرین را
روز بازار دیگر پدید آمد آنانکه ره زدهٔ پندار و غارت کردهٔ تقلید نبودند دیده بینا کشوده در جستجوی
سخن و پذیرود دل سخن پذیر خاک بیزی نمودندی و از کشش روزگار و درازی زمانه در تنگنا پوی
افسردگی راه ندادندی دست مزد خود گرفته هنگامهای شادکامی برافروختند و آفرینها نموده
غرقهٔ خوی شرمندگی گردانیدند و درماندگان خارزار طبیعت از نارسائی فطری و همنشینی گروهی که
نقد خویش بگروگانی دکانچه مالوف داده اند سر بشورش برداشتند و کالاشناسان ناتوان بین
بشکنجهٔ حسد در جانکاهی و دل گرانی نشستند و زبان طنز کشوده غبار آمای سیاه دلها گشتند مثنوی
من خاک رهٔ گهرشناسان + کامروز بر غم ناسپاسان + این گنج گهر چو برکشادند + انصاف گزین نظر کشادند
دیدوری را با من نظر خیر اندیشی بود و بچشم دوستی نگریستی به نذر گوئی درآمد از روی مهربانی برگفت چندین زحمت
چه میبری و سخن بدینگونه چرا می نگاری از نهاران یکی پدید آید این شگرف نامه درست برخواند و به نیرنگی

ودر پیشگاه بنیش چنان نمودند که سپهر مشعبد را دوری چند دیگر در کار است واز کج گرائی و درازی امل در
کمین آنوقت نشست ناگاه نیز سعادت پرتو انداخت وخاطر از هرزه سگالی باز آمد وشن شد که عموم لطف
پذیری خامه نگار تقدیر نگشته ومرا از شک خود گردانیده اند نه گیهان طبیب گفت چون خموشی
تهی میان وهشیاری جنون آسا حلقه خای درست هوش که کلید کاردانی خطاب اوست قفل دلخانه
حق پژوهی وسعادت هرگروه در گرو اندیشه درست ونیت خیر سگالی خاطر از آن لیسچ برگرفته در خیال
آن شد که اگر همت یاوری نماید وزمانه فرصت دهد بمزاج زمانیان نامه برطراز دور موز حقیقت
بزبان گو مگو برگزارد وبوکه آویزه گوش صاحبدلی گردد وطوطیای چشمی سرانجام یابد مثنوی بود
در اندیشه من دیر باز + کزدل دانندهٔ اندیشه ساز + حکمت پوشیده بصحرا نهم + رخت گرانمایه
بسود ادهم + بیخبران را دهم آگاهیی + تازه کنم شرط نکو خواهیی + درین هنگام فرمانروای اعظم
شهنشاه عالم به نگارش گرامی احوال دولت جاوید طراز اشارت فرمود دل را بال وزبان را گیرودید آمد
وطرز دلخواه مکنون ضمیر از دریای خاطر لبساحل کاغذ افتاد وآداب فرمان پذیری بجای آمد کشتی
سپاس نعمت رسیدگی گزارش یافت مثنوی گرچه همیخواست سخن کام خویش + لیک گرو بود بهنگام پیش
چون که رسید آن نفس جان نواز + کان نفس از جان شود م جلوه ساز + بیشتر ترے
حرف گزاران پاستیانی وبسیاری زمانیان خامه پرداز زبان یکتائی دارند وسخن سرائی بیک آئین
نهاده طرز دست فرسودهٔ روزگار دانایند همگی پیچ برآرایش الفاظ باشد ومعنی را پیرو لفظ
آراسته بدارند روی نگاپوی ودوبیع گوئی وفاصله آرائی سرمایهٔ فصاحت اندیشند وهمان
دیدگار شعرا پیرایهٔ سرشمارند وبرتناسب الفاظ وصنعت اشتقاق وآئین ترصیع ورشن تجنیس مدار
شد وباختیار اقتباس وبراعت استهلال ونگارش تلمیح وایراد تعیه وگزارش اطراگرامی انفاس بگذرد
وصنعات بدیعی را دست مایهٔ بلند پایگی سخن انگارند وبرمزایای بلاغت وجلائل معنی نظر نیفتد برخی

Bibliotheca Alexandrina

هیهات خاک دره امکان را کدام نیرو که دست تصرف برکشاید و عقل بندگی پژوده راکجا یارا که از خلوتسرای سلطانی باز گوید شگرف نگاری ایزد بیهمال و رنگ آمیزی چهره کشای تقدیرات هشیار مرد شناسد که شر و خیر ابر و غالب شر لبان شر خالص در خلوتکده محال باشد و نیز هستی که خیر محض و نور بحت است خبر بر خیر غالب نتابد خاطر سودای کج گرای ازان اندیشه برآمد و زبان هرزه لاے را شگرف پای بندی بازداشت پس از درازی دستان و کوتهی سخن خاطر از گوناگون آویزش قدری آرمیده تنگی حوصله را چاره گر آمد و از آن نفرت برکناره شده به پرسشکے مردم روی آورد و مشاطگی صورت و معنی پای همت افشرده و سترون نقش ناسزا ناگزیر وقت اندیشید غریمت چنان بود که در آیین دانش آموزی نمطی چند پرداخته آید تا شناسائی فروشان و آگاهی طلبان هنگامه گفت و شنود را بدان برآرایند و ریاضت کیشان مرنجیر جوی نفس معربد را نخست گرنیز اسباب آهنگری سرانجام یابد و سپس از آن سلسله چند که پای بند بادپیمای سیابی تواند شد فراهم آید و خداجویان محال پژوده را کاهش روزافزون برکناره ماند و نیروی پیرایه نفس نیرنگ ساز از دست دهد و خدایابان بهیچ خرسند از اندیشه نارو باز آمده بنارسائی گرایند و شناساگردند که آستانه کبریای ایزدی بالاتر از آنست که طائران بلندپرواز اوج امکانی با هنگ آن بال کشایند و معامله اندوزان چهارسوی دنیا سود و زیان ابران اساس نهاده از سراسیمگی بی سروبن برآیند و بپایان گلیم حوصله بیرون ننهاده هرزه کار و یافه درانشوند لیکن از هشیار خرامی و زمانه سازی ناگزیر سعادت پژوهان بیدار بخت ست باخود مسیر اینده هفت هزار سال پیری شد که شورش بی تمیزی بلندی گراست و آشوب ناشناسائی که مهر را سرگردان دارد امروز که سرآغاز دوره دیگرست بزم آرای ابداع برسم پیش نقاب بافی گروها گروه میکند یا پرده بیراهی برداشته رهنمائی هنگامه حقیقت میگرداز مزاج آسمان و زمین استشمام خواهش مینمود از کتابه روزگار نقش آگهی میجست ناگاه آیه نومیدی از ناصیه زمانه برخواند

بدست او فتد و سرمایهٔ جاوید زندگانی فراهم آید و نیز شاهد عرفان اگرچه بی فروغ خرد بر منصهٔ پیدائی
نشیند و پردگی شبستان معنی بی پرتو آن گوهر شب تاب نخ برنکشاید لیکن نگارد پرداز حقیقت مایهٔ
روشنی از راه حواس برگیرد خاصة از دریچهٔ چشم و روزنهٔ گوش پذیرای فراوان نور گردد و از دیدن
و شنود آثار پیشینیان افروزش یابد و پیرایهٔ حسن روز افزون اندوزد و نیز در عطارخانهٔ رداءت
گوناگون درمان ملال و دارو سے غم بدست افتد و چنین معجون دلکشا ناگزیر نشاء تعلق همانا
سرتاپی همت ازان بود که بوالعجب خاطر همواره جوش وارستگی برزند و دست تهی و دل خالی پرورش
نماید و بدین هنگامهٔ داستان طرازی که بهین دست آویز تعلقیانست کجا فرود آید و چگونه
حسن مطلق را در مظاهر علائق نظارگی شود امروز که از آویزش دورونی باز داشته بنزهت گاه
صلح کل میسپرند و از نشیب لاخ تقید بر فراز گاه اطلاق میخوانند اگر نوید شناسائی بگوش سعادت
درآید چه دور باشد و دل ازان رمیدگی باز ایستد چه شگفت حقیقت کار آنست که هر چه دل بزبان
گذارد و خامه بکاغذ سپرد همه زادگان ابوالآبای عقل اند و نیرنگی این بیرنگ بدایع نگار لیکن آن گوهر نورانی
تکوین را بسبر نوشت آسمانی از هم نشینی خشم و آز و هم آغوشی غفلت که فرزند رشید این دو غول راه سعادت
است رنگهای ابدی نمشور تو بر تو نشست و می نشیند و ازین نکوهیده آمیزش جانگز اگوناگون نامها
برآورده حیرت آمای آسوده دلان گشت و میگردد آن تیرگی گاه از دید حق باز دارد و گاه نیرو دریافت
را پرده باف نتواند شد لیکن کارگران کردار را از پا افگند انچه زادهٔ عقل رد و دهٔ رنگست دستر دگے
دران پایه که پردگیان شبستان تقدس دریابد از صفای گوهر و فروغ دیدگان دل بنیای سرائر آید آن
نتایج عقل را مکشوف شمرند و اگر رنگ دائی به آن شابه که نیرنگی آبای علوی و امهات سفلی بگفتگوے
دلپذیر گزین مجلی برخواند و چون و چرا را در بایستگاه آن بشایستگی برگزارد و بزبان روزگار آن را
معقول نامند و ثمرات رنگین خرد را منقول نام نهاده از پیشگاه اعتبار بیرون افگنند

---

۱ ای آن زادهای عقل ۲ ای از گفتگوهای آبای علوی ۳ بطالعهٔ کتب ۴ بشنیدن اخبار ۵ روشنی ۶ معرفت خدا
۷ ای فرزند رشید بیان غفلت ۸ ابوالآبای عقل ۹ زادهٔ عقل ۱۰ نتایج عقل
۱۱ ای آنکه نه از جنس اول و ثانی ست

ناشناسائی گردد ازین که درین صنعت گری دستی نیست عامه وار که هر چند ندانند یکین گوزی برخیزند
وزبان و دل به نکوهش برآلایند راه بیدانشی میسپری و ژرف نگهی بکار نمیرود اگر فروغ
حکایت و پرتو نقل نبودے چندین چراغ دانش بکجا افروخته شدی و قدسیان عقلی و خرد
پژوهان پاستانی بما کی رسیدی سخن که نقشی ست بر هوا و بادیست گره زده کوتاه عمر بودی و فیض
سابق بلاحق پیوند نیافتی کارشناسان دوربین از مشغلهٔ نیایش این والا بخشش بران عیوب
نگاهی نیفگندند تا بگفت و شنود چه رسد فرد کمال صدق محبت بین نه نقص گناه ✤ که هر که
بی هنر افتد نظر بعیب کند ✤ وچرا بر پیشگاه خاطر که چشمه سار فیض ایزدی ست ستر آمیختگی معقول
با منقول پوشیده بماند و هشوار دل ملال برگرفته زبان پیغاره برکشاید آگاه نه که همت بلند و
فطرت عالی پیوسته کمیاب بل حکم نایاب دارد اگر در اساطیر پیشینیان همگی و دور دست
حقائق نگاشته آمدی میانه روان دشت دریافت و واپس ماندگان بادیه جویائے که جهان
هستی مالامال این گرده است چاشنی لذت برنگرفتی و باستانی نوشتها در نهانخانهٔ
خمول فرسوده گشتی همانا نادره پرداز ایجاد چنین شگرف آمیزشی بر روی کار آورد و نیرنگ
ساز قدرت بر تهیهٔ ابداع چنان بیرنگ و فریب نقش بست تا هم خال عین الکمال حور نژادان
معنوی باشد و هم راحله روائی پردگیان غیبی تواند شد مدارج بزم و رزم و مراتب جد و هزل
و اقسام قهر و لطف و انواع پیرو یها و رشناخت آدمی و طرق معموری ملک و رست بینیهای دانایان
و اغلوطهای دانشوران و نشیب و فراز گوناگون عالم و سلیم دلیهای بزرگان روزگار و حلقهٔ اقبال نگر
جنبانیدن و بهیچ خرسند بودن بسیارے از دودمان عقل و شهادت و سائر ظرفیهای جهان
بوالعجب و فراوان آزمون بگزارشی روح افزا و روشنی دلنشین تاریخ نامها باز گوید اگر دیده وری
بکار رود و نگاهے ژرف آید عمر دوم که دانش پژوهان کردار دوست در آرزوی آن فرو شده اند

تاریخ فیروز شاهی نیست نامانده عارفان

درپذیرائی نکوئی و پرهیز از تباه کاری داستانهای بیم و امید برساختند تلخ دار و دے
ناراستی و آمیزه زهرگیای نادرستی مداوای نفس بوقلمون و ماخولیای آیشجی انگاشته در فراخنای
غم درآمدند و بساکتب گرفتاران خیال پرست اندیشهای تباه را واردات آسمانی پنداشته
یافه درای شدند و از تاراج آگاهی و شورش دراز نفسی تخیلات بازرم گفتار دلاویز حقیقت را
وفراوان راستی پیشگان سعادت آموده و ساده لوحان خیراندیش سخن سراسر زلف
ژرم گذاشته از کوتاه بینی و ناشناسائی یاده سرائی نمودند و به تگاپوی سلیم دلان حق نشناس
حکایتهای ترفند درمیان آمد و از شیرینی شدن دوسرها و کهن گشتن نامها و پیغوله گزینی خرد و هنگامه آرائی
طبیعت طوفانهای فتنه برخاست و سیلابهای آشوب برجوشید گروهاگروه مردم گوناگون آدمی از برخواندن
نوسوده کتابهای باطل آمیز نگالهای شترگ اندوختند و در زبان زدگی جاوید افتادند و از غنودگی
نخبت و خوابیدگی خرد بجای گوهر یکتای شناسائی که شورشگاه صورت و معنی از و آرام پذیرد و تیرگیهای
ظاهر و باطن از فروغ اورد شنی فراگیرد آمیزه تباه برگزیدند و بخشن پوشش خاشاک
افشانی آن نیز نور افروز را غبار اندود ساخته مصر سعادت را خراب گردانیدند و شگفت تر
آنکه وران تفسیده دشت بی تمیزی که پناه آرامشی پدید از نیست نخواهشی سخت سموم جان فرسای اورا
سرمایه شادخواب میسازند و در ظلمتکاه غفلت فروشده بنیاد شادی و غم را بر خوابهای پریشان
می نهند مثنوی ہیہات چگونه سر کند کس * ره بر دم تیغ و پای از خس * هم پاشنه ریش و هم کف
آماس * چون پای نهم بدشت الماس * درین تیرگی دل و کشاکش خاطر کوکب حقیقت بدر خشید و
بیاوری فطرت گوش هوش کشوده آمد طنز آسمانی لطمه بر نفس کجگرای زد و بزبان بیزبانی اندرز
سرائی فرا پیش نهاد پور مبارک ترا که در آزرستان نیک اندیشی گزین منزلے داده اند در سر چه
او فتاد و چشم آهوبین چرا باز شد تا چند خرده گیری و نامنزا گوئی که گوهر نیکوئی خاک پوش

بست و هفتم شعبان هزار و چهار شگرفکاری قرنی از دولت ابدی اعتصام و برجی نیرنگ سازی
اقبال سی ساله کشور خدا نظم شمع شش طاق شاه نه خرگاه + آفتاب زمانه اکبر شاه + کز رخش روز
بخت روشن باد + و ز بهارش زمانه گلشن باد + به نیروی اندیشه سنجن سنج و نگاپوی خامه
آسمانی خرام خسن انجام پذیرفت بسا فرمانروایان والاشکوه را بالطفیل آن یکتای آفرینش یاد آورده
بستانچه داستانسرائی شاد اب گردانید آسودگان شاد خواب نیستی را زندگانی جاوید چهره نشاط
افروخت مثنوی صد شکر که این نگارخانه + بگرفت نگار جاودانه + آنرا که سری به نکته دانی است +
داند که چه ریزش معانی ست + اگر نگاه بینش شوریده بخوشتین افتادی خود را شایان این کار بزرگ
ندانستی و گفتار دانا پذیرفته از سرانجام شغل شگرف دل برگرفتی چو طبعی نداری چو آب روان +
مبر دست زینی نامه خسروان + دمان گریماند زخوردن تهی + ازان به که ناساز خوانی مهی +
لیکن فرمایش شاهنشاهی و نیرنگی والا اخلاص نظر فطرت را بر مناط اقبال کشوده ندو بچیره دستی
مرا از من برگرفتند آغاز آگهی تبازی زبان عجمی گرفت زبان فارسی کمتر سرائیدی گلگشت بهار
معنوی و تماشای سرابستان حکمت نظری و عملی از همه پرداخته دل گردانید خاصه از شنودن دیو
افسانهای کهن برکناره زیستی و نقد دل به پیشه های فرسوده دادن زیان سترگ اندیشیدی دران
فروغ شناسائی کاختان نقل خراب دز نظر آمد و فراخنای تاریخ سزاوار جولانگاه فارسان حقیقت
چه که شایسته نگاه سعادت گزینان عالم صورت نمی نمود ناگزیر مردم زاد آنست که جواهر گرانمایه انفاس
رایگان از دست ندهد و سنجش سرای زندگانی بفرمان پذیری خدایگان خرد آباد دارد نه آنکه روزگار
ببدمستی گذارد و بی بهاگو هر زندگانی بخرافت ریزه های ناسزا فرو شد آزمندان تباه سرشت و هرزه
لایان شوریده سر کامروائی خود نادرست گفتارها در آوردند شرم از روشنان ابداع
برگرفته بداندیشگی حق را باطل آمیز گردانیدند ندو زشکان ناآزمون و چاره گزینان بی سرانجام

حاصل آنکه حالات یکدوران دولت
ایزدی بوشش من اختتام یافت ۱۲
مولانا محمد هادی طالی مرحوم
گردیده نسبی مصنف براصت و تخلص
افروخت نسبی زندگانی باشد ۱۲ منه
مصنون انکه سلامت یعنی اگر کوتاهی
خود نظر کرده خود را لائق تصنیف نگردانیده
نپرداختم و قرار دادم که شرح آینده هست قبول
کرده دل ۱۲ از سر انجامش بپردازم لشکر
پی گفتار مضاف ست بلاغت دانا پذیرفته
گفتار باشد چنانکه فهمیده اند ۱۲ مولانا محمد
هادی طالی مرحوم
پادشاه و خلاص من برفطرت من
ای فرمایش
الفضل ذو فضل
نمودکه سرانجام این کار بر مناط اقبال
۱۲ مولانا محمد هادی طالی مرحوم
پرداختن یافته و مرا از من برگرفتند ۱۲
ای در آنجا که شعور زبان عجمی گرفت ۱۲
ای در آنجا که حکمت و نظم سنجیدن

نوبت آنروز[۱] و رخدانخن میکردند امروز برای خدانخن میکنند آنروز کار[۲] خرد را به کتب تصحیح
میکردند امروز کتب را بخرد مقابله مینمایند آنروز[۳] نیت را بسخن می آراستند امروز سخن را از نیت
درست تاج می بخشند آنروز[۴] و را اقبال میزدند امروز اقبال چون حلقه بر درست آنروز گفتار جلوه گر
بود امروز کردار پرده درست آنروز همه دعوی بود امروز سراسر معنیست و آنکه درین نامه سخن فروشی
نکردم و متاع بلاغت را بازار نیاوردم نه آن بود که نفس اماره بآن نمیکشید و سر سخن گزاری نداشت
یا متاع گرانمایه بلاغت در کتاب خانهٔ خاطر آماده نبود چه خاطر بوالهوس چابک رو
باد پیمای خیال ست میدان سخنوری را می طلبید کمیتان جولان گرم نماید که فارسیان عرصهٔ فکر
زبان باحسنت کشایند و خود نیز دست نوازش بر سر و دوش کلک رقاص کشد که جولانگاه فراخ
بود و چولانگر شوخ و گستاخ لیکن از انجا که سعادت قرین بود قاصر نگذاشت لاجرم عنان کشیده آمد
و زمان پیش آگاه اصل این نامه در خور آن انتظام داده اند در نظر داشته این کهن پیر سالخورده را که
بعنایت پادشاهی خلعت تازه در بر کرده جوانی از سر گرفته است عیار دانش نام نهاد می
اگر به صیرفیان گنجخانهٔ شاهنشاهی که بمحک پسندان عالم آگاهی اند در نظر نمی بودند که گوهر دانشی
که درین زمان حقیقت نشانست آنرا این افسانه و افسون کجا عیاری تواند کرد ایزد تبارک
و تعالی این شهنشاه عالم را که دانش و بینش را عالمی دیگرست بقای بخشد روز یکشنبه یازدهم
شعبان سنه نهصد و نود و شش نگارش یافت الله اکبر این کتاب بدیع المقاصد عمیق
المآرب اگر از مکر اندوزی نفس دشمن شمار و زی که در دار المعامله طبیعت بدوستی نام برآورده
رشتهٔ تملک رسمی و عاریت حقیقی درآورده ابو الفضل دریافته ستر تکوین را مسیر و دار دو جای تمام
الهی از کتاب به مکتوب و از مکتوب به محفوظ و از محفوظ بگلشن سرای جلای مطلق رسان دفتر
اول اکبر نامه المنته بتاریخ هفتم اردی بهشت سال چهل و یکم الهی مطابق جمعه
نام ماه بهار

۱ ای آنروز کار خرد را بتصحیح کتب میکردند
۲ خدا را بتصحیح کتب میکردند
۳ سخن را از نیت می آراستند
۴ و را اقبال می نوازیدند
۵ ای سخن آراستن
۶ ای سخن درست
۷ ای اقبال خود را بر دوام نیازمند میدانست
۸ ای سخن آراستن
۹ ای بیان
۱۰ ای سخن آراستن
۱۱ ای سخن
۱۲ ای سخن
۱۳ ای سخن
۱۴ ای سخن
۱۵ ای سخن
۱۶ ای سخن
۱۷ ای سخن
۱۸ ای سخن
۱۹ ای سخن
۲۰ ای سخن
۲۱ ای سخن
۲۲ ای سخن
۲۳ ای سخن
۲۴ ای سخن
۲۵ ای سخن
۲۶ ای سخن
۲۷ ای سخن
۲۸ ای سخن
۲۹ ای سخن
۳۰ ای سخن
۳۱ ای سخن
۳۲ ای سخن
۳۳ ای سخن
۳۴ ای سخن
۳۵ ای سخن
۳۶ ای سخن
۳۷ ای سخن
۳۸ ای سخن
۳۹ ای سخن
۴۰ ای سخن
۴۱ ای سخن
۴۲ ای سخن
۴۳ ای سخن
۴۴ ای سخن
۴۵ ای سخن
۴۶ ای سخن
۴۷ ای سخن
۴۸ ای سخن
۴۹ ای سخن
۵۰ ای سخن
۵۱ ای سخن
۵۲ ای سخن
۵۳ ای سخن
۵۴ ای سخن
۵۵ ای سخن
۵۶ ای سخن
۵۷ ای سخن
۵۸ ای سخن
۵۹ ای سخن
۶۰ ای سخن
۶۱ ای سخن
۶۲ ای سخن
۶۳ ای سخن
۶۴ ای سخن
۶۵ ای سخن
۶۶ ای سخن
۶۷ ای سخن
۶۸ ای سخن
۶۹ ای سخن
۷۰ ای سخن
۷۱ ای سخن
۷۲ ای سخن
۷۳ ای سخن
۷۴ ای سخن
۷۵ ای سخن
۷۶ ای سخن
۷۷ ای سخن
۷۸ ای سخن
۷۹ ای سخن
۸۰ ای سخن
۸۱ ای سخن
۸۲ ای سخن
۸۳ ای سخن
۸۴ ای سخن
۸۵ ای سخن
۸۶ ای سخن
۸۷ ای سخن
۸۸ ای سخن
۸۹ ای سخن
۹۰ ای سخن
۹۱ ای سخن
۹۲ ای سخن
۹۳ ای سخن
۹۴ ای سخن
۹۵ ای سخن
۹۶ ای سخن
۹۷ ای سخن
۹۸ ای سخن
۹۹ ای سخن
۱۰۰ ای سخن

آنروز پادشاه عالم را بخواب آگاه میساختند امروز والی ولایت را خرد روشن میسر میشد آنروز
کارها را به تجربه پیران امتحان میکردند امروز تجربه را بکردار نوجوانان عیار میگیرند آنروز
خرد را پای برجای نیامده بود امروز عقل را عرش بلند سریست آنروز شیر زمین بشیر آنروز
امروز نوبت بشیر آسمان نمیرسد آنروز شیر از گاو میترسید امروز غنقا از کبوتر بیم دارد آنروز دشت را
بازار رواج بود امروز کلیله کامیاب است آنروز مرغ در دام حیله بود امروز پای حیله در دام است
آنروز در براندختن بداندیشان دست بچندین تدبیر بایستی زد امروز بدر دو نان حیله اندوزان
بپای خود بردار می آیند و برای خود در سیاستگاه پاداش می فتند آنروز آدمیان بمعاضدت
دوستان محتاج بودند امروز عدالت شاملهٔ احتیاج را از میان برداشته است آنروز زاغ از بوم
آزرده بود امروز گاو از شیر آسوده آنروز بوزینه را سنگ پشت بازی میداد امروز نهنگ دم گرم
بر روی خوک نمی کشد آنروز زاهدان با جانوری بزمی آمدند امروز دوان کار زاهدان مینمایند آنروز
چکاوک از پادشاه وقت می اندیشید امروز عنقا پناه بدرگاه برده است آن روز نیک اندیشان را
او را راه حیله بکشتگاه مے بردند امروز بداندیشان ترک وضع خود نموده به نرمنگاه عنایت درآیند
آنروز سلطان عهد از جزا یافتن بدکاران متنبه میشد امروز بدکاران از دیدن بادشاه وقت
بمقصود حقیقی میرسند آنروز از اندازهٔ پایهٔ مردم نگرفته بودند و مردم در افزون طلبی و زیاده جوئی
بوده هلاک میشدند امروز هر کدام اندازهٔ پایهٔ خود دانسته پای از گلیم خود دراز نمی کنند آنروز پادشاه
زمانه ایران دخت رهنمون بود و براهمه در اضلال امروز صدایران دخت نسخهٔ رهنمونے
می برند و هزار برهمن دفتر گمراهی خود را بآب هدایت میشویند آنروز فرو مایگان بهای بزرگان نیافتند
میفتند امروز نوبت به بزرگان نمیرسد آنروز جز خاص الخاصان دادی توکل نمیگرفتند امروز جاهلان
راسلوک برشاهراه توکل ستاری چرا چنین نباشد که آنروز هنگامهٔ ظلمت بود امروز روز بازار

ادائی روزگار دست مساهمت اعالی زمان پیش تقبیل مینایند و هر چند ذکر بزرگی خلیفهٔ زمان
خود نمودن بطاهر ابواب مشارکت با مترسمان روزگار کشودن است و در نفس الامر دزدیده راه در مقام
مدح حضرت خورشید درآوردن و در روز روشن چراغ افروختن ست اما چه توان کرد که مقصود دیگر
نه اراءت و مطلوب هدایتست نه مباهات چه اینهمه تمگار آن عربده جوی خاموشان کنج دریافت
بارگاه سخن می آرود مرحوم دلی دانش پیشهای روزگار ما آسوده خاطران نزهتگاه اطمینان را
در پیش اظهار حق بقیرار ساخته در دار الفتن سخن می اندازد وگرنه این شکسته کجا و سر این سخن
کجا خردپیشهای انصاف اندیشه مساعدت وقت را که از اعاجیب کائنات ست دریافته
بفرمان الاسلطان خرد و شکرگزاری زمان و صاحب زمان بجا آرند و اندکی از پرده پندار برآمده مطالعه
مستبصرانهٔ دفاتر دانائی دانایان زمان و اشلیم تا وقت مسعود خلیفهٔ زمان خود نمایند که با وجود آمد شد چندین هزار
قافله سالاران قوافل خردمندی و فراهم آمدن چندین فرهنگ نامههای دبستان دانش پسندی امروز دانش را
عیار نگیرند و سلطان خرد را بسر پرده الامی نشانند بنازم زمانرا که پادشاه روزگار حکیم آموزگار مینماید و پادشاهان
روزگار حکمت آموزگار گاه او یند بیت چو زیرک بود شاه آموزگار ٭ همه زیرکان آورد روزگار
در آئین سلطنت و حکمت کارها پرداخته و کارنامها ساخته که ناظمان کل را تا انقراض عالم دستور العمل
تواند شد که محتاج مشیر و وزیر نباشد المنة لله تعالی که زمانیان را احتیاج بمطالعهٔ کلیله و دمنه نیست و کلیله و دمنه را
نسبتی برین طائفه فی امروز آن روزگارست که طبیب نفوس آسوده است ازین که سخنان خردمندی را
از دور دنارسائی اخوان زمان از زبان وحوش و طیور باید گفت و برای فهمانیدن حق دست بتمثیلات
کودکانه باید زد امروز زمان حال را نازی بر زمانیان گذشته و نیازی بر حاضران وقت ست و
زمانیان گذشته را احتیاجی بزمان حال و زمانیان حال را استغنائی برگذشتها آنروز فرمانروای
جهان آه گریهٔ سرانداز میرفت امروز سرانداز بیان احرام آستان بوسی شاهنشاهی می بندند

وعبارات پیچیده سنگ راه اینان بود بی حجاب صورت همه معنی نظاره کردند الحق لنگان نزاپای و پیران عصای بوده نی نی کوران راچشمی نبخشید وبینایان راسرمه درچشم کشید نی نی مرده هارا جانی تازه کرامت فرمود وزنده هاراقرین خرد دوربین ساخت نی نی نفس عنصری رادر مواطن تقیدی سرچشمه اطلاق کشود وتجرد منشان هیولانی راغواص دریای شهود گردانید شکر ایزدراکه عالم صورت التیام یافت وجهان معنی منتظم شد اول انتظام آنرا آرای وتسلیم داد آخر فرمانروای هفت اقلیم الحق دانای بود ازهند جدا افتاده باز بهند آمده مصرع مانند غریبی که بسوی وطن آید * انصاف آن بود که اگراین کتاب درزی عالم علم منشآت که دران بازار عبارات وهنگامه استعارات گرم ست میبود نه بایستی که چندین مقید الفاظ ومبانی میشدند وچنین مقاصد ومعانی دورمی انداختند چه دران صورت دانش نامه بود از پیرخرد بسوی جمهور آدمیان ومنشوری ازسلطان بعقل بکافه عالمیان پس دبیرچنان عبارات سنج شدی که هرکس دردریافت آن رنج نبردی مولانا حسین واعظ که خوکرده عبارات مستعاره است اگرچه ازکلیله ودمنه پیش نقابی برانداخته است اما پرده چند تازه ازمشاطگی طبع سخن آرای خود فروهشته درین دیباچه معنوی که هرصفحه آن بیاض صبح سعادت تواند بود بجهت روشنی طلبان انوار سهیلی لمعه فروگذاشت نشده وبرای شب روان عالم معنی آسمانی ست لبالب نور که هزاران سهیل برگرد آن بطفیلی میتابند دراصل کتاب چون سررشته مقصود ازحکایات دور ودراز وروایات نشیب وفراز بدست می افتاد درین ترجمه بعد ازسرانجام سخن خلاصه آنرا فراهم آورد واز انجاکه دراتمام اهم داشت بآن اکتفانموده خلاصة الخلاصه آنرا که تعویذ بازوی خرد تواند شد درسطری چند ایراد نمود تامراتب ادای سخن ومدارج دریافت مراد برمستعان بقدر درجات استعداد ظاهر شود اگرچه این جواهر گرانمایه برافزونی عیار دانش خواص خردمندان پیشین بود اما سبب ظهور پایه عوام زمان خداوند گاشت وبرهمگنان وضوح یافت که ببرکت پادشاه دانش پناه ما

---

۱ سنگ راه آزار گیرندگان ۲ نزاپا لنگ ۳ عصای کوران ۴ سرمه درچشم کشیدن ۵ مرده هارا جانی تازه کرامت فرمودن ۶ زنده هارا قرین خرد دوربین ساختن ۷ نفس عنصری راه مواطن تقیدی سرچشمه اطلاق کشودن ۸ تجرد منشان هیولانی راغواص دریای شهود گردانیدن ۹ شکر ایزدراکه عالم صورت التیام یافت وجهان معنی منتظم شد ۱۰ اول انتظام آنرا آرای وتسلیم داد ۱۱ آخر فرمانروای هفت اقلیم الحق دانای بود ۱۲ ازهند جدا افتاده باز بهند آمده ۱۳ مصرع ۱۴ مانند غریبی که بسوی وطن آید ۱۵ انصاف آن بود که اگراین کتاب درزی عالم علم منشآت ۱۶ که دران بازار عبارات وهنگامه استعارات گرم ست ۱۷ میبود نه بایستی که چندین مقید الفاظ ومبانی میشدند ۱۸ وچنین مقاصد ومعانی دورمی انداختند ۱۹ چه دران صورت دانش نامه بود ۲۰ از پیرخرد بسوی جمهور آدمیان ۲۱ ومنشوری ازسلطان بعقل بکافه عالمیان ۲۲ پس دبیرچنان عبارات سنج شدی ۲۳ که هرکس دردریافت آن رنج نبردی ۲۴ مولانا حسین واعظ ۲۵ که خوکرده عبارات مستعاره است ۲۶ اگرچه ازکلیله ودمنه پیش نقابی برانداخته است ۲۷ اما پرده چند تازه ازمشاطگی طبع سخن آرای خود فروهشته ۲۸ درین دیباچه معنوی ۲۹ که هرصفحه آن بیاض صبح سعادت تواند بود ۳۰ بجهت روشنی طلبان انوار سهیلی لمعه فروگذاشت نشده ۳۱ وبرای شب روان عالم معنی آسمانی ست ۳۲ لبالب نور ۳۳ که هزاران سهیل برگرد آن بطفیلی میتابند ۳۴ دراصل کتاب چون سررشته مقصود ازحکایات دور ودراز وروایات نشیب وفراز بدست می افتاد ۳۵ درین ترجمه بعد ازسرانجام سخن خلاصه آنرا فراهم آورد واز انجاکه دراتمام اهم داشت بآن اکتفانموده ۳۶ خلاصة الخلاصه آنرا که تعویذ بازوی خرد تواند شد ۳۷ درسطری چند ایراد نمود تامراتب ادای سخن ومدارج دریافت مراد برمستعان بقدر درجات استعداد ظاهر شود اگرچه این جواهر گرانمایه برافزونی عیار دانش خواص خردمندان پیشین بود اما سبب ظهور پایه عوام زمان خداوند گاشت وبرهمگنان وضوح یافت که ببرکت پادشاه دانش پناه ما

---

۱ ابوالفضل ۲ فرمود ۳ این کتاب ۴ جمله ۵ روضای ۶ یعنی عیار دانش ۷ لقب سلاطین هند ۸ ای آنکه ۹ اسم گرفتند ۱۰ فرمود ۱۱ گویند ۱۲ که ۱۳ خوض ۱۴ ثانیه گویند ۱۵ ظاهر گردان ۱۶ طبیعت ۱۷ بی حجاب ۱۸ گویند ۱۹ بسوی هیولا که فتح اول وضم ثانی

هنگام فرصت خوش آمدهای خود را نقطه نهاد الله تعالی بخود مشغول ساخته از حرص سخن گزینی
باز دارد که چند این نافهمیدن را لازم الله بس ماسواه هوس نمیقه ابو الفضل بن مبارک الله اکبر شادی کار زنانست
وغم شیوه نامردان بی تمییزی خلوت جوانمرد است شعر گفتن عیار دریافت شاعریست ضعیار است
شاعر مار گزیده از ریسمان میترسد این مثل پیر زنان شیشه دل است زینهار که مردی یا مردی طلبی
بکار خود بند و دور گو خسران ابد فرومانده که ترسنده دل چون یکبار گزیده شد و چاره کرده آمد گیر
چرا باید ترسید تا بمردان چه رسد نغمه هم غم می آرد و هم شادی اهلیت مقتضی آنست که نغمه غم آرد و الا
شوق خود در اکثر شنونده ها ایجاد میکند شعر مطرب ترانه شب غم ساز میکند ✦ غمهای قته همه آهنگ میکند
خاتمه عیار دانش سپری شد این گنجنامه شاهنشاهی و کارنامه کارآگاهی دستور العمل ارکان سلطنت
و خلافت منشور الادب دیوان عدل و رافت نتیجه افکار دانش و بنیش خلاصه انظار متظمان کارگاه
آفرینش فهرست دفتر دانائی محمل ارقام جهان آرائی لوح تعلیم و بستان آداب نسخه دار و مدار ارباب الباب
نوشدارو ی اصلاح مزاج عالم تریاق فاروق مسموم عشرت و غم کان یاقوت اکلیل سعادت ابدی
دریای گوهر اورنگ سلطنت سرمدی تعویذ بازوی خردمندان افسون جادوی دانش پسندان زمین
گرد آسمان پایه هندی نژاد فارسی پیرایه کودکان را سرمایه بازی پیران را دیباچه سرفرازی نقد جستجوی
این سفینه سرای حاصل تگاپوی این سراب دریا نمای سلیمانی باید که زبان این بی زبانان داند
پادشاهی سزد که معنی این رقم غیب خوانان خواند اگرچه در عهد نوشیروان عادل ترجمان خرد این سیر یزدی
را زبان پهلوی بعد ازان بلسان تازی نثر او نظما ترتیب داده منت بر جان تشنه لبان صحرای طلب نهاده بود
لیکن بواسطه بلندی مقصود و پستی قاصد سرشته او دانشده لله الحمد امروز بهجت افروز نورانیت این
شهنشاه خدا آگاه که صد هزار نوشیروان نسخه عدالت از حضرت او میگیرند این پرگی ستبستان مداور اک
در پرده به تنگ آمده بود بروی روزاند اخت چنانچه پاک نظران ساده لوح جم که الفاظ عربی

خاطر ساخت ۱۲

ای ... ۱۲ ... ای ... ۱۲ ... ۱۲ ... ۱۲

خود خواه خود پرست تجدید تر گردانیدی تا پای از گلیم حوصله بیرون نبرده از انچه فرموده عقلست تجاوز ننمودی ما چکنیم اجازت نیست و میز مفقود و خریدار ناپیدا حاشا حاشا خرد و دوربین عطا کردن رخصت کار دادن ست و خدیو زمانرا فرمانروا معنی ساختن اعتبار را رواج بخشیدن و خریدار از دکان آرستن اما در دور هفت هزار که روز بازار آشوب ست بی وزشی را میپرسند و بی هنجاری را رونق می بخشند از اجازت صوری چه کشاید رخصت نامه تهدلی میسر باید امروز که دور هم سپری شد نمیدانم که رزم آرای ابداع در صلح میزند یا بزم دوستی سرانجام میدهد اکنون که از غنودن بیخبری برخاستم دست در و ناشسته حرف حقیقت چگونه بر زبان رانم روز چند بهیچ خرسند بوده دل هرزه گرد را باین مجموعه هوش افزای مستی بخش رعونت فروش سرخوش دارم هرگاه گفت چون خموشی تهی میان و هوشیاری مثل جنون حلقه خامی درست به بیت المقدس معامله چون توان رسید و هوش که مفتاح ابواب کاردانی لقب اوست قفل دولتخانه حق شناسی باشد ازین جستجو و گفتگو چه سود دهر رباعی سیر آمده ز خویشتن میباید * برخاسته ز جان و تن میباید * بر هر کاری هزار بند افزودست * زین گرم روی بند شکن میباید در ذیل منتخب مثنوی مولوی معنوی پیوسته خاطر هوش پیمای بانتخاب مثنوی مولوی معنوی میل داشت و همواره با خود در گفتگو بود که تنها دانش رسمی سخن سرایان درین کار بسند نیست با فارغ خاطری نشأ جامعه در کار و بار دوربینی بیگانگی از رسم و عادت ناگزیر و با ذوق معنی که شرح آن همه در گفت نگنجد صلح کل نیز پیرایه حال باید تا بر بام اطلاق برآمده نظرے بر خاکدان تقلید تواند انداخت و با حالت گنجوری گنجینه غیر متناهی خاک نیزی خاکستان تعلق تواند کرد درین هنگام که از حدود دیکهلی چهارم آذر ماه الهی سنه سی و هفت در رکاب خدیو جهان ایلغار شد این دانشنامه بر نواز پیشگاه آمد لیکن مثنوی تمام بهم نرسید باخود گفتم که این کتاب با انهمه فراوانی که پیدا نشد همانا شرائط مذکوره تحقیق ندارد و این اشتهار کاذبست ناگزیر با انتخاب منتخبی که ابوبکر شاشی در خور دریافت خویش کرده بود پرداخت و در سه و نیم روز ایلغار

---

۱ ای دوری نگردون دوم اقد
۲ ای حکم ضرورت پیرایه اجابت اقد
۳ موقوف تبریز دوم و ختم شده است
۴ وطالب آن علوم نباود اقد
۵ ایخاج خرد قبول خود را دعوی علم نباشد
۶ که دیباچه پیرهن همین دلیل
۷ خرد در بین عطا و خود بین دلیل
۸ اجازت کار دانست پادشاه
۹ زمانیار اصاحب طبعان رحمت پیل پیرایه
۱۰ نخجیر (کذا) رحمت شمار پیرایه است
۱۱ کفایت اندیشه عرش از ابتدای آفرینش آدم تا قیامت همین قدر نوشته اند و الله اعلم اقد
۱۲ صوری عبارت از جمیع اسباب ظاهری رخصت نامه دلی از خواجه با خاطر نیست که جگدار نده آفرینش صلح میکند یا دوستی پیمانه اقد
۱۳ ای الحال که هنوز بفرجام نرسیده نوعام
۱۴ باعتبار
۱۵ ای چون گفتن ماند نگفتن
۱۶ بیخ خانه و دروازه است
۱۷ بیخ خانه و دروازه است
۱۸ بیخ خانه و دروازه است
۱۹ بیخ خانه و دروازه است
۲۰ بیخ خانه و دروازه است
۲۱ بیخ خانه و دروازه است
۲۲ بیخ خانه و دروازه است
۲۳ بیخ خانه و دروازه است
۲۴ بیخ خانه و دروازه است
۲۵ بیخ خانه و دروازه است
۲۶ بیخ خانه و دروازه است
۲۷ بیخ خانه و دروازه است
۲۸ بیخ خانه و دروازه است
۲۹ بیخ خانه و دروازه است
۳۰ بیخ خانه و دروازه است
۳۱ بیخ خانه و دروازه است
۳۲ بیخ خانه و دروازه است
۳۳ بیخ خانه و دروازه است
۳۴ بیخ خانه و دروازه است
۳۵ بیخ خانه و دروازه است
۳۶ بیخ خانه و دروازه است
۳۷ بیخ خانه و دروازه است
۳۸ بیخ خانه و دروازه است
۳۹ بیخ خانه و دروازه است
۴۰ بیخ خانه و دروازه است
۴۱ بیخ خانه و دروازه است
۴۲ بیخ خانه و دروازه است
۴۳ بیخ خانه و دروازه است
۴۴ بیخ خانه و دروازه است
۴۵ بیخ خانه و دروازه است

خوانبستان عدم غنوده است وهرچه از پردهٔ غیب خلعت وجود میپوشد خیر غالبست چه خجسته جهان را انچه خیر و شر او برابر باشد آنرا تشریف وجود نمی بخشد شر غالب را چگونه لباس فاخره می پوشاند بهش باش که شر مساوی و شر غالب همخوابهٔ شر محض ست که باتفاق ممتنع الوجود است وانچه از فنون بلاد اقسام جفا بر بزرگان ماضی و حال رفته و میرود در دیدا اول چهره تامل خراشیده دارد و آن بخششی ست مهین از دادار جهان اے ابو الفضل چه شور در جهان افگنده اگر تنگ ظرفیت بتاب دارد باندازهٔ حوصلهٔ روزگار حرف سرائی کنم اما چکنم وچه چاره سازم فرهزار مشک همنخواهم وهزار شکم + که آب خضر لذیذ ست من در استسقا + ومنتخبات منظومه اگرچه داخل اقسام مذکورست لیکن چون ژندهٔ شتر از دوش افگنده خلعت فاخرهٔ نظم پوشیده طاؤسی بوستان سخن میکند ازان مطلع علحده پرداخت و بعضی از انتخابات جامع علوم متفرقه بود هر قسمی را بجای خود گذاشتن سرانجام خاطر بایستی ازان بازآمده قسمے جدا ساخت وبجهت آسانی دریافت جویندگان لآلی این بحر بیکران بر سر هر قسم ورساله نتخب رقمی نهاده آمد تقسیم علوم نفائس الفنون وغیر آن که برشتهٔ نظم نکشیده شد اجزای کحکول را اگر زینت بخش نباشد شکستی هم در کار او نمی اندازد اگر فرصت میسر شدی در کار دانش که دستور العمل منتظمان صورت و دانش آموز خردپروران معنیست نطعی چند پرداختی تا اصحاب معامله اساس سود و زیان خود را بران نهادی و ارباب تعلیم و تعلم بنیاد دانش فروزی و آموزش بران قرار دادی و ریاضت کیشان زنجیر جوئی نفس اماره را اولا اسباب آهنگری شائسته بهرسیدی و ثانیاً سلسلهٔ چندے که پای بند این بادپیمای هوا و هوس افتد بدست افتادی و خدا یابان بهیچ خرسند اخاطر از اندیشهٔ ناممکن بازآمده یقین حاصل شدی که جناب مقدس ایزدی بالاتر از دانست که طائران تیز پرعرصهٔ امکان حوالی دولت او جلت عظمته توانند رسید و خداجویان محال طلب را از محال کوشی باز داشته در اصلاح نفس ذوفنون

صفت ۱۲

فهرست مضامین مقدمه
فهرست مضامین فصل اول
فهرست مضامین فصل دوم
فهرست مضامین فصل سوم
فهرست مضامین فصل چهارم
فهرست مضامین فصل پنجم
فهرست مضامین فصل ششم
فهرست مضامین فصل هفتم
فهرست مضامین فصل هشتم
فهرست مضامین فصل نهم
فهرست مضامین فصل دهم
فهرست مضامین فصل یازدهم
فهرست مضامین فصل دوازدهم
فهرست مضامین فصل سیزدهم
فهرست مضامین فصل چهاردهم
فهرست مضامین فصل پانزدهم
فهرست مضامین فصل شانزدهم
فهرست مضامین فصل هفدهم
فهرست مضامین فصل هجدهم
فهرست مضامین فصل نوزدهم
فهرست مضامین فصل بیستم

نتیجه خرد ست لیکن در حرف سرائی قانونی نیست که تصنیف و تالیف بران نمط جریان یابد
لاجرم هر تهی مغز کم حوصله هنگامه گفتگوی را آرایش داده بخود زمزمه دریافت دارد ناچار سخنان
ناسزه که خلفان عقل تیره رای و ناخلفان خرد روشن ضمیر اند بجهت مصلحتے و حسن نیتی به عالم
بروز خرامیدند بسیار نیک اندیش دوربین باید شد تا اول مرتبه تفرقه درین دو قسم در چشم اعتبارش
پدید آید که بس جای غلط اندازست هوشمند انست تا بساده لوحان چه رسد مبادا که علاج صفرا اوے
را سودا وی بکار برد و در حسرا ان بدفرو ماند لهذا از شرف نگاهان این هر دو قسم را از خاندان خرد آورده
نتایج خاطر را بمعقول و منقول تقسیم کردند و فرزندان خلف عقل را که بزیور شرائف ظاهر
و جلائل صورت که مبلغ دانش خرد پروران طبیعی تواند بود بعقلیات اشتهار دادند و قدسی نژادان
عالم معنی را که از فروغ عقل الهی در منصه ظهور شتافته بکشفیات مشهور ساختند و انچه بیرون از تیمعانے
بود آنرا منقولات خطاب دادند ای محرم انشور حق پژوه اگر بر نقش نظرت می افتد خرد کجا رخصت دهد اعتراض
مجبوران استعداد و مامنوان قدرت قاهر داری و اگر در نقاش ملاحظه میرود خرد شرمندگی جهالت
چه بدست آید کار دانا را نادان چه داند یا آفرینش را با آفرینش چه آید بنابرین اندیشه معامله رس
تقسیم معقوله و مکشوفه و منقوله مقرر گشت اکنون که در آشوب خانه روزگار خلط مقاصد ثلثه
متعذر و ناقد بصیر نا پدید و مستبصرانی رعونت نا پیدا و نادان بخت در فراوان و طبیب مهربان
در نقاب اختفا اندیشه بلند دارکه من خدا دوست خود دشمن را چه پیش آمده و احتیاطیان
دلیل بنده را چه بار خاطر باید کشید ساده دلی را بانحاط نیفتد که درین کهنه سرائے غیرت بخش
هوش افزائی تمیزے را امروز روزبازاست و مزاج زمانه را اساس بربی تمیزی نهاده اند
درواج کار انرا از باطل ساخته نقشبند غیب از عنفوان ابداع چنین جمال آراست تا هیچ
نافهمیدگیست که دل بزبان قلم میدهد حاشا که در نگارخانه ابداع ایزدی باطلی را راه شده باطل آنست که

این زمان بگذار تا وقت دگر ۲ و چون از تبکدهٔ پندار به بارگاه نوازش خدیو جهان رسیدم
عطوفت او من گنگ هیچمدان را زبان فصیح کرامت فرمود دل نکتهسنج دوربین عطا کرد
با همه کس بهمه روش مراتب سخنوری روی داد و بغلبهٔ دانش و روزبازارسخن اقبال
قرآن و نصرت قرین گشتم اما منتظران فتح معنوی را از نصرت مباحثات ظاهر چه کشاید و
محرومان باطن را نسیم باد وزن چه سود مند آید در معنی دردمندی افزود و خراشیدگی دل زیاده شد
و بویه که از دانش منشان روزگار داشتم نه برآمد و یکبارگی نا امید گشتم که هر یک تخیل صحیح
بهیچ خردمند گشته بدیگران زبان ملامت و راز گردانیده اند نه در معاملات ایشان
تمیز دلیل از مغالطه و نه تفرقه میان تحقیق و تقلید از سوی مزاج و فساد دانش گمان حقیقی و احتمال
حقانیتی بکسی نمی ارند و خود را در تحقیق سباح حقیقت شناس دانسته در گفت و گوی وراه
جست و جوی یکبارگی بسته دارند تا آنکه بقبلاوزی نخبت خداداد با انجمن صلح کل گذاره شد و
بقدری شورش تسکین یافت اما چگنم که کاخی درین سرابستان اساس نمیتوانم نهاد تا بمحبت کل چه رسد
اما از نخبت که این بیگانه سود و زیان دنیا را در لباس تعلق فراوان داشته اند و نزدیکست که این
عاشق پرداز صحرای تجرد را بیشتر از انکه سامان راه و سر انجام آن درگاه بدست افتد سفر اقلیم عدم پیش آید چگویم که
ازین بردل چه میگذرد و شورش حال چون نیست لیکن چون بفرمودهٔ دانای روزگار است بقدری دل به
آرامش میگراید و سنگ تفرقه در هجوم اوباشان غم و بیباکان الم می افتد بهرحال باینچنین خاطر چندین
مخاطر و منتخبات حالات انچه برای برادران معاشرت بکار آید برداشته بود گرد آورد و هرچند خلعت
ترتیب بر قامت کجکول دوختن هیرو شی کردن ست اما چون آهنگ زود در رسیدن بمقاصد
بود تعلق نقد تجرد نسیه اجازت ترتیب گونه داد و به پنج قسمت مرتب گردانید معقوله منثوره منقوله
منظومه متفرقه اگرچند پرچه در قید کتابت و قالب حروف درآمدن زاده عقل و

---

۲ دگر ۳ اوی ۴ اوی ۵ اوی ۶ اوی ۷ اوی ۸ اوی ۹ اوی ۱۰ اوی ۱۱ اوی ۱۲ اوی ۱۳ اوی ۱۴ اوی ۱۵ اوی ۱۶ اوی ۱۷ اوی ۱۸ اوی ۱۹ اوی ۲۰ اوی ۲۱ اوی ۲۲ اوی ۲۳ اوی ۲۴ اوی ۲۵ اوی ۲۶ اوی ۲۷ اوی ۲۸ اوی ۲۹ اوی ۳۰ اوی ۳۱ اوی ۳۲ اوی ۳۳ اوی ۳۴ اوی ۳۵ اوی ۳۶ اوی ۳۷ اوی ۳۸ اوی ۳۹ اوی ۴۰ اوی ۴۱ اوی ۴۲ اوی ۴۳ اوی ۴۴ اوی ۴۵ اوی ۴۶ اوی ۴۷ اوی ۴۸ اوی ۴۹ اوی ۵۰ اوی ۵۱ اوی ۵۲ اوی ۵۳ اوی ۵۴ اوی ۵۵ اوی ۵۶ اوی ۵۷ اوی ۵۸ اوی ۵۹ اوی ۶۰ اوی ۶۱ اوی ۶۲ اوی ۶۳ اوی ۶۴ اوی ۶۵ اوی ۶۶ اوی ۶۷ اوی ۶۸ اوی ۶۹ اوی ۷۰ اوی ۷۱ اوی ۷۲ اوی ۷۳ اوی ۷۴ اوی ۷۵ اوی ۷۶ اوی ۷۷ اوی ۷۸ اوی ۷۹ اوی ۸۰ اوی ۸۱ اوی ۸۲ اوی ۸۳ اوی ۸۴ اوی ۸۵ اوی ۸۶ اوی ۸۷ اوی ۸۸ اوی ۸۹ اوی ۹۰ اوی ۹۱ اوی ۹۲ اوی ۹۳ اوی ۹۴ اوی ۹۵ اوی ۹۶ اوی ۹۷ اوی ۹۸ اوی ۹۹ اوی ۱۰۰ اوی

واگویه کردن که تدریس نامند و در هنگام نظارگی رایهای مختلفه روزگار که تمییز بین الخیر و الشر
بل بین الخیرین در ایشان تا شاید بدست می افتد در شناخت مقصود خراشیده دل گشت هر چند
کهن اوراق بیشتر دیدم و با دانشوران زمان صحبتها داشتم جراحت درون من افزایش گرفت
و شورش باطن افزونی پذیرفت در یوزه گری ریاضت کیشان خدا اندیش سودمند
نیامد و آمیزش دانش پیشهای حکمت اندوزکاری نساخت رباعی
در راکه درین سوز و گدازم کس نیست ✦ همراه درین راه درازم کس نیست ✦ در قعر دلم جواهر رازیست ست ✦ اما چکنم
محرم رازم کس نیست ✦ در هر بارگاه که گذارم افتاد و دیدم که خلق پرستی را خدا پرستی نام نهاده هنگامه
دکانداری گرم داشته اند و در بعضی از پس کرچهای شهرستان خمول بجمعی از خداجویان که به پیکار
نفس مکار درمانده بودند اتفاق صحبت افتاد و این طایفه بمعالجه امراض گوناگون نفس اماره گرفتار شده
بوده فرصت نگاه کردن ندارشتند تا به پرسیدن بیماران و انگاه بداد او چه رسد و گروهی از
مجذوبان که آلهی عنایت آنها را از تدبیر وارهانده و ایزدی جمال عنجی و دلالی نموده بگنج
قبض یا بگلشن بسط آورده قدرت تفحص کار نداده بنظر آمدند کار پادشاه پادشاهان را گدای گلخن
چه داند نبض عجم را طبیب شامی چه شناسد ازین گروه بی تصنع نیز کاریسته هم نکشوده نه در بارهای
کاغذ داروی بنظر آمد و نه در طبقات انام بیمارشناسی دو چار شد تا بمعالج چه امید داشته باشد
فرد مسکین دل من گرچه فراوان داند ✦ در دانش عاقبت فرد نمیماند ✦ اما آنچه آن
رنجور جگر خسته گفته فرد دیگر فاشنا بغلط هم کسی نگفت ✦ چنانکه خواب خوش بهر افسانه موهم ✦
خود چون بگویم برگذارم که حقیقت سرائی بر زند حکیم بگوش هوش درآمده بقدری این غمزده
را غمخوارگی نمود لیکن همان غمخوارگ که ماتم زده را از ماتم زده حاصل گردد آن خود هوشمند
شناسد که ماتم افزائیست نه بیمارپرستی و تیمارداری بیت شرح این هجران و این سوز جگر

وگفت و گو بجلو سرای صلح کل رسید هم از رعونت نفس باز آمد و هم چشم بینا بدست افتاد و نور یقین
در بر گرفت و حوصله را میدان فراخ گشت و بوسیله این عطایای غیر متناهی آلهی بمطالعه
نفائس قدسیه گزارندگان سخن بر داشتن مناسبات خویش و زله برداری سفره کرام بقدری
پرداخت و دوست و دشمن را از نظر انداخته بغیر فضانه بسر می برد بذریعه آن بازار صلح کل
رونق پذیرفت و پای ارادت را جای دلپذیر بدست افتاد شکر الله خوش آمدهای خوب در افراهم آورد
تعویذ بازوی هوشمندی گردانید خواهش از رب الارباب آنست که حاضران و آیندگان بهره مند
و کامیاب گردند الهی همت بر گزیدگان خود بولادت رابع مشرف گردان یعنی از شکم صلح کل که محل
ازدحام طبقات موجود است نیز همت سرای تجرد شرف اختصاص بخش تا دفعة جهانرا مرآت
حق دانسته در کثرت تماشای وحدت نموده بدولت آباد محبت کل سرفراز گردد و مرتبه ازین فراتر
شده نسیان ماسوای اعتصای همت خود گرداند تا شایسته امیدواری ولادت خامس گردد یعنی
از بطن دوئی بخلاص الخاص خلوت یگانگی آرامش دست دهد و در لجه محو مطلق شناور گردد تا در ولادت
سادس یعنی در مرمان خلاصی شاهباز جان مقدس از قفس تن عفش باز تعلق بر دوش خاکستر کشیده
بارگاه تقدس نیارد تا در ولادت سابع که روز جزا است عطیه الاراسر افراز گشته شایان کنا
مقصود گردد من کجا بودم و سخن کجا اساس نهاد شعر سخنم شد بلند و میترسم * که مرا خرقی از دهان
بجهد * ره نوردبیان عجب تندست * ترسم از دست من عنان بجهد * آری آنکس را که پای
دل بجای نباشد زبان قلم هرزه درایدو بیدلی را شرح بسیار است ربانی صد روز و راز اگر بهم پیوندی *
جان را نشود ازین فغان خرسند * ای آنکه بدین حدیث مانخندی * مجنون نشدی هنوز
دانشمندی * این بی سامانی دل را کو سامان خاطر تا شرح آن نماید اندکی از بسیار آنکه در ایام فرو ختن
نادانی و خریدن دانائی که تحصیل علوم نام نهند و در اوقات دانسته خود را با کمتر از خود

ا اے این مرتبہ حاصل شد ۱۲ ع مطالعہ و انتخاب ۱۲ ع دعایا قصد ۱۲ اللعہ دریا ۱۲

این کمر بستهٔ مکرو خدیعت مجموعه که رنگ آمیز بزم معنی و رزم آرای نفس اماره تواند شد ترتیب
یابد تا مصاحب بی غنج و واعظ بی رنج بوده مدنی الطبع مراد صحرای تفرد از تنهائی بشورش
نیاورد و هم ناشستای دانش مرا چاره گر باشد از هر علمی که بنظر درآمده بود و از هر کتابی که
بمطالعه آن خوشوقت میشد سخنی چند باندازهٔ حالت و ذوق خود که بهیچکدام اعتماد ندارد
و زمانی اندک برداشته فراهم آورده های خود را بعضی از رسائل تمام که از مجموعه های بزرگان
گزیده بودم جمع ساخته این مجموعهٔ بدیعه را که بحریست از بنیش یا دفتریست از دانش ربا ع
هر صفحهٔ او نبرهت گلزاری ✤ هر سطر خوخط عارض دلداری ✤ هر حرف چوچوگان رخ معشوقی ✤
هر نقطه چوخال لب خوشگفتاری ✤ بمناسبتهای حال و زمان تجرد کحکبول نام نهاده ام و مجموعه
حرص سخن چینی را چون گویم سیر گردانیده ام که فروغ صدق نیاراد ناشناسی معامله نافهم خود را
کرده آمد ناظم این اشتات ابوالفضل بن مبارک بعد از ولادت اولی که از رحم عنصری بصحرای
خرامیده از زمان نچیسالگی که برخلاف جمهور نام عنفوان جمع تمیز او بود بهمت و هدایت پدر بزرگوار
در گروه جویندگان علوم رسمی درآمده در پانزده سالگی از دریافت متداولات این روزگار رست
گشت و ده سال دیگر در مباحثات و مطارحات اسباب بدمستی سرانجام میداد و نخوت خودپسندی را
افزایش می بخشید در آن هنگام رگ گردن آنچنان شخ نبود که با لقاط باستانی ناهمگان از فضولی
نفس متورع است سر فرود آید همگی همت در تصنیف مصروف بود که در هر فن اساسی تازه نهاده
لیکن از لذت رجوع طالبان دانائی و مسرت هجوم ایشان تمنای خاطر هم نپرداخته بجز درس علوم
کاری نداشت و پس از ولادت ثانی که از شکم نادانی ببلاغ دانش نزول کرد تا در گرد آوری ایزدی
مرضیات آنچنان سرگرم بود و خط درآمدن رایات حق شناسی و ذوق برآمدن عونات نفسانی
آن مایه داشت که پروای نگاه کردن نامهای باستانی نداشت و بعد از ولادت سوم که از بطن جنگ جدل

محمد قاسم شادی شاه هر یکی بطرزی خاص بدلربائی گروهی مخصوص گشت دیگر مولانا سلطان علی
قانی دیگر مولانا سلطان علی شیر مشهدی و مولانا هجرائی که درین خط رتبه دارند بعد ازین سر فتر خوشنویسان
نستعلیق مولانا میر علی هروی ست اگرچه بظاهر شاگردی مولانا زین الدین کرد اما از خطوط مولانا سلطان علی
استفاضه تمام نمود لیکن از فروغ فهم تغییر روش پیش نموده تصرفات نمایان یادگار گذاشت
یکی ازایشان پرسید که میان خط شما خط مولانا سلطان چه فرق ست گفت که من هم خطرا
بپایه کمال رسانیده ام لیکن آن نمک که خط مولانا سلطان علی دارد در خط من نیست دیگر مولانا
محمد حسین تبریزی و میر احمد مشهدی و مولانا حسن علی مشهدی و مولانا شاه محمد نیشاپوری و
میر معز کاشی و میرزا ابراهیم اصفهانی ست وطائفه دیگر که درین تصویر خاص عمر گرامی صرف
کرده اند و امروز جاودان رقمی که در ظل سریر خلافت عظمی صاحب این نقش دلپذیر توان گفت مولانا
محمد حسین کشمیری ست که بر کاتبان روزگار چیره دستی میکند و چون بمقتضای سخنان خرد پروران
بجملی ازین نگارین نامه مزین گردد کلک خاص اعت خلیل نشین قبله استقامت ابوالفضل بن مبارک شد بیت
همان بهتر که دامن سخن سنج ✤ برون زاندازه نکشاید سر گنج ✤ امید که این تازه بهار صورت
و معنی و خجسته نگار ملک و دولت همواره طراوت بخش نظارگیان محفل گرامی شود و هر صفحه گلستانی نغمه
خوش منشور دوام شادکامی گردد خطبه کحبول بزرگ سبحان الله فسونسازی معنی کار
گهائی صورت پیش گرفته گنجور خزائن خردمندی پیشه پیرزنان تهیدست میکند این را از قسم جنون
نفس ابوالعجائب داند یا از فنون ذات ابوالبدائع شناسد یا از ذخائر عقبی اندیشد یا از اسباب
انتظام دنیا شمرد حکمت آموز جد خانه دریافت نام مهدیار نگر زبرم هزل خطاب ✤ فرد
بخیال اینهمه لعبت به هوس میبازم ✤ بو که صاحب نظری نام تماشا ببرد ✤ باری حال به نیت آنکه
در هنگام تجرد که دیرین آرزوی این بدست باد و آن نیت یا از خدائع بدائع

مولانا سلطان علی مشهدی
مولانا میر علی هروی
مولانا سلطان علی
مولانا هجرائی
مولانا زین الدین
مولانا سلطان علی
مولانا سلطان علی
مولانا حسن علی مشهدی
مولانا شاه محمد نیشاپوری
میر معز کاشی
مولانا محمد حسین کشمیری
ابوالفضل بن مبارک
ابوالبدائع
ابوالعجائب

دور رد و دانگ ست و سطح چهار جلی را ثلث گویند و خفی را نسخ خوانند و توقیع و رقاع را چهار نیم دانگ
دور ست و یک نیم دانگ سطح جلی را توقیع دانند و خفی را رقاع و محقق و ریحان چهار و نیم دانگ
سطحست و دور یک و نیم جلی را محقق خوانند و خفی را ریحان نامند و علی بن هلال که بابن البواب
مشهور ست این شش خط را خوب نوشت و یاقوت بکمال رسانید و بعد از و شش شاگرد او در خوشخطی
عالمگیر شدند اول شیخ احمد که به شیخ زاده سهروردی مشهور ست دوم ارغون کابلی سوم مولانا یوسف
شاه مشهدی چهارم مولانا مبارک شاه زرین قلم پنجم سید حیدر ششم میر یحیی خط هفتم تعلیق ست
که از رقاع و توقیع استنباط نموده اند سطحش بغایت کم ست و خواجه تاج سلیمانی که در شش خط
سابق مهارت داشت این خط را خوب نوشت و از متاخرین مولانا عبد الحی که سلطان ابو سعید میرزا بود و درین خط ید طولے داشت و مولانا درویش و درین خط از و گذرانیده
و از نشیان حضرت شاهنشاهی مرا برشرف خان کسی نه نوشت و خواجه عبد الله صیرفی و ملا
محی الدین شیرازی و ملا عبد الله آش پزهروی و حافظ حفیظ و مولانا ابا بکر و مولانا شیخ محمود
خواجه عبد الله مروارید این هفت قلم را بپایه اعلی رسانیدند چنانچه صیت خوشنویسی آن نگارندگان
بدایع آفاق را گرفت و چنین گویند که در زمان صاحبقرانی خواجه میر علی تبریزی انواع نسخ و تعلیق خط هشتم
ابداع نمود که آنرا نستعلیق گویند و آن تمام دورست و از شاگردان او دو کس کار را پیش بردند یکی مولانا
جعفر تبریزی و دیگر مولانا اظهر لیکن درین وضع خاطر می ایستد که بسا خطوط نستعلیق که پیش از زمان حضرت
صاحبقرانی نوشته بودند بنظر در آمده است و از خوشنویسان این خط مولانا محمد او بهی ست و میر
همه مولانا سلطان علی مشهدی ست خط را درین طرز بدیع پایه والا نهاد و اگرچه از مولانا اظهر تعلیم نگرفته اما خطوط
او را معلم خود دانسته فیض و افر برداشت و شش کس از شاگردان مولانا درین طرز خط نام آورند
سلطان محمد خندان سلطان محمد نور مولانا علاؤ الدین محمد هروی مولانا زین الدین عبیدی نیشاپوری

مشک آن بصد غنج و دلال غمزه زنانند جعد مشکبار یست که بر عارض نسرین بدان جلوه گاه
باطن فرو هشته رباعی هر صفحهٔ او نزهت گلزاری ✻ هر لوح چو لوح عارض و لداری
هر حرف چو خط چهرهٔ معشوقی ✻ هر نقطه چو خال لب خوش گفتاری ✻ بر آگاه دلان حیرت پذیر
روشن ست که این اعجوبه آفرینش که او را خط گویند چون عالم قدیم بی سر و بن ست که نه او را
بدایتی ست و نه او را نهایتی لیکن چون حسن مدرکات این حس اسم بنگاه بیشتری بحسن اعتباری باز میگردد
و هر طائفه بحسن خاص بوسیلهٔ آن پنج دریچهٔ دل احتظاظ میبرد و در هر زمانه هر طائفه روشی خاص
در نقوش این حروف پرداخته اند چون خط هندی و سریانی و یونانی و عبری و قبطی و معقلے
و کوفے و کشمیری و حبشی و ریحانی و روحانی و غیر آن و بمقتضای مصطلحات هر قوم حسنی درین
نگار خانهٔ بدیع پدید می آید و در بعضی قرطاس نامهای باستانی عبری باد م هفت هزار سے
نسبت کنند و طائفهٔ بادریس و جمعے گویند که او ریس خط معقلے را ترتیب داد و بیشتری تفاوت
در خطوط باعتبار سطح و دورست چنانچه خط کوفی یک دانگ دورست و باقی سطح و معقلے مجموع
سطحست و کتابهای عمارات کهنه بیشتری باین خطست چنانچه جهان نوردان دیده ور از آن گاهی
می نجشند و بهترین خط معقلی آنست که مراتب سوادی و بیاضے هر دو بهیئتی خاص متمیز باشد که
سوادخوانان آن نقوش را از سواد و بیاض آن اشتباهی نیفتد و انچه امروز در ایران و توران و
روم و هندوستان میان بزرگان دانش شهرت دارد هشت خطست از انجمله شش خط را ابن مقله نسبت
دهند که در تاریخ سه صد و ده هلالی از فروغ دیده وری خویش از خط معقلی و کوفی و غیر آن اختراع
نموده و برای هر حرفی بزعم خویش طرزی خاص قرار داده که دانایان آن طرز نوشته را چون موافق یابند
خط خوش گویند و اسامی آن بدین تفصیل ست ثلث و توقیع و محقق و نسخ و ریحان و رقاع و تعلیق و نستعلیق
و بعضی از داستان طرازان باستان خط نسخ را مخترع یاقوت مستعصمے شمارند و ثلث و نسخ را

چنانچه امروز مزبور مشهور ست و نیز حروف را دو قسم سازند معجمه یعنی حروف نقطه دار چه اعجام بمعنی ازالهٔ اشتباه است و حروف غیر منقوط را مهمله خوانند یعنی دران نقطه ترک شده است و در بعضی اطلاقات جمیع حروف تهجی را معجم نامند چنانچه بنقطه دفع اشتباه میشود بعدم نقطه نیز ازالهٔ آن صورت مے بندد و باید دانست که مراتب حسن خط چون مدارج حسن دیگر اشیا باعتبار تفاوت بیننده اختلاف دارد و هر گروهی بمرتبهٔ دل نهاد شده بآن طرز خاص عشرت پیرای ست و آنانکه از نجت بیدار یعنے خرد دوربین نظر دوردار ند از هر مرتبهٔ حسن محظوظ و مبتهج اند و چون حضرت شاهزاده والاگوهر را ایزد توانا حوصلهٔ فراخ و دلی آگاه و فطرتی بلند کرامت فرموده بجمیع حسنهای خطی نظر انداخته برای عشرت گزینی خویش و مسرت طبقات انام بخاطر نو رسید که مجموعه از خطوط استادان انتظام یابد تا هم سرمایهٔ عشرت حسن مطلق سرانجام پذیرد و هم نشانهٔ حسن مقید جلوه دهد و بوسیلهٔ این ترکیب و ترتیب پیرایهٔ سر و رهرو طائفه مهیا باشد بنابران آن گوهر والای دانش تمیز حق اساس خویش از نوشتهای خوشنویسان سحر پرداز قطعهای دلکش فراهم آورد و این فهرست جلائل انوار جمال الٰهی را که جمیع مرآت حسن مطلق نامند و گردهے آیینهٔ جهان نمای گویند و طائفه از رنگ مانی لقب دهند و طبقه آنرا مرقع گویند که رقعه رقعه و پارچه پارچه اندوخته ژنده بدیع برای حسن عالم افروز ساخته اند در اندک فرصتی و آغاز سال چهلم الٰهی این گلشن همیشه بهار معنی سرسبز و شاداب گشت بیت هر حرف از و شگفته بانے + افروخته ترز شبچراغے + این بوستانی ست که در یکجا فراهم آمد حیرت افزای جهانیانست یا شبستانی ست که هزاران چراغ بر رهگذر رهروان شاهراه معنی افروخته اگرچه سودائی صورت ست اما هزاران عقل مدهوست سوادی ست که هزاران شاهراه بیاض دارد یا خطے ست بر عارض معانی هودج مشکین نقابے ست که سلمی صفتان معنوی

وابسته بکیفیتی دیگر که آن قائم ست بهوا که یکی از عناصر چهارگانه است هرگاه دو چیز که صلب و
متصادم یکدیگر باشند چون لنجستی جدا شوند که آنرا قلع نامند یا بشدت پیوندند که آنرا قرع گویند
هر آئینه هوای آن میان متموج گردد چون تموج آب و آن تموج سبب حدوث کیفیتی شود که
آنرا صوت و آواز گویند و بعضی از دانشوران تجوز نموده تعریف صوت بسبب قریب کرده اند
که صوت هوای متموج ست و بعضی بسبب بعید که صوت قرع یا قلع عنیف ست و چون حال
صوت که کیفیت هواست مفهوم شد معلوم باید کرد که این صوت مطلق را کیفیات دیگر عارض
گردد که از یکدیگر متمیز گردانند مثل زیر و بم بودن و غنه و انچه از گرانی گلو بهم رسد و کیفیتی خاص دیگر
بواسطهٔ مخارج و تقطیع اجزای هوائی عارض صوت میشود که دو زیر یا دو بم یا دو غنه یا دو آواز از
گلوی گران از هم جدا شوند آنرا حرف نامند شیخ ابو علی سینا در شفا این کیفیت خاص صوت را
حرف گوید و جمعی از بزرگان دانش صوت معروض آن کیفیت خاص را حرف شمرند و بعضی از
دوربینان دقائق ایجاد مجموع عارض و معروض را حرف شناسند و همانا که این نزدیک بحق باشد و چون
حقیقت حرف مبین شد حقیقت حال عدد آنچنانست که هر طائفه دران اختلاف دارند و انچه در
خطوط که این مرقع و الابران مشتملست مثبت شده بیست و هشت ست که بشمرده صوت باز گردد و اگر همزه را
الف بتمیز گردانند و الا بست و نه حرف و اینکه در مفردات لام و الف یکجا نویسند مذهب طائفه آخرست چون الف همیشه
ساکن باشد اگر زیر او را بکجا حرف متصل ساخته نگارند و باعث بر اختصاص لام آنست که دال لام الف ست
و دال الف لام مخفی نماند که در ازمنهٔ سابقه حروف را اعراب میکردند و طائفهٔ از متاخرین برای آسانی آنرا
بنقطهٔ غیر رنگ مکتوب قرار دادند مثلاً اگر حرف بسیاهی نوشتی اعراب را بنقاط شنگرفی نگاشتی چنانچه فتحه را
یک نقطهٔ سرخ بر بالای حرف نهادی و برای ضم نقطه در پیش حرف گذاشتی و بجهت کسر نقطه در زیر حرف ثبت
کردی و بعد از چندگاه خلیل ابن احمد عروضی آنرا تغییر داده هر حرکتی را صورتی و جائی مخصوص قرار داد

تا بسا از حقایق تجرد و تعلق جهره کشا و جلوه نما گردد و چون بآئین خاص توقیع خط نگاشته آمد باز
بطرزی دیگر حقیقت آنرا می نگارد و شرح حسنے دیگر زبان قلم میدهد که عالم تصویر از بدائع نگارخانه موجودات است
و حسن گوناگون در طراز هستی او جلوه دارد و حضرت پادشاه صورت و معنی سخن بلند فرموده اند
و آن آنست که صنعت تصویر آدمی زاد را بمعرفت عظمت ایزدی رهنمونی میکند علی الخصوص
مصور را که بقلم غرائب نگار صورت آدمی را چنان شبیه می نگارد که بیننده در حیرت فرو میرود
لیکن آن جان گرامی و آن گوهر دریافت و آن حرکات دلفریب نتواند از هزار یکی بظهور آورد
هر آئینه بعجز خویش و قدرت ایزد تعالی اعتراف نموده شناور بحر معرفت مبدع کل میگردد و الحق
بملاحظه این دریافت بعضی از ساده لوحان که رقم انکار بدین صنعت بدیع کشیده بودند
سر خجالت در گریبان عبرت فرو برده نقش نگار را اقرار گشتند و چون نقش و نگار آئین تصویر
نگاشته لوح بیان شد تبازگی بطوری خاص حال خط نیز ظهور یافت که خط قسمی است از تصویر چه
آن شبیه آرای عالم علوی و سفلی است اگرچه در بسیار جا صور اشیا نگارش می یابد اما بسا از
قدسی نژادان معنی را نیز درین پیکر غرابت نخبش آورده جمال آرامی شود و بسا از معانی خلقی را
در خالت تصویر آورده آدمی صورت پرست را ازین راه بمنزلگاه معنی راهبری میکنند و خط
تصویر خاص ست که صور حروف را که هر طائفه برای فهمیدگی و فهمایندگی مطالب و مقاصد
قرار داده اند بطرزی مخصوص نقش میکنند همان طور که در عموم تصویرات صورت بر دیگر صورت
دلالت میکند و آن بر معنی خاص همچنان صورت خطے دلالت بر الفاظ میکند و الفاظ بر معنی سبحان الله
گاه هست را سخن ساخت و گاه سخن را خاک چون معرفت خط را چاره نیست از شناخت حرف لاجرم
بشرح آن پرداخته حسن افزای این مصنوع ایزدی میگردد و ای پذیرنده اسرار دانش اگرچه تحقیق
این مراتب را نه این جائیست لیکن اندکی ازان ناگزیر وقتست باید دانست که حروف کیفیتی ست خاص

فرد اگر نه قید کتابت بود کجا باشد ✤ شگفته معنی رنگین و لفظ جان پرور ✤ اگر خط نبودی سخن
رندگانی نداشتی و دل را از گذشتها ارمغانی کمتر رسیدی صورت بنیان پیکر دودهٔ انکار ندو
معنی دانان فتیلهای چراغ معرفت شناسند ظلمتی ست در دو می هزاران مورچل نور یست که حال
نارسیدگی چشم باخود دارد و نقش نگار قایم آگاهی ست بل سواد اعظم شهرستان معانی شب تاریست
که بوارق هوش افزا با دست ابر سیاهی ست که باران روشنی آرد طلسمیست گنجینهٔ معنی را
که با افتادگی روانی دارد و با خموشی گویایی و با جا ماندگی بلند پروازی و چون نعت کونی آن
نادر کارمخترع نوشته آمد پیوندالهی او نگاشته میشود و مقدسات معنوی از بارگاه علم ازدی به نسبت
خاص که نفس ناطقه را بآن جناب کبریای احدیت ست اندکی از بسیاری دران گوهر آمود تجرد
لمعه ظهور نخشد و سلطان دل او را بشهرستان خیال که در معنی برزخیست درمیان مجرد و مادے
فرستد تجردی با تعلق و اطلاقے با تقید اکتساب نماید و از انجا گاه بر بام زبان شتافته
بریچه گوش فرود آمده مرحله مرحله روابط تعلق گذاشته بنجلوتکدهٔ دل می شتابد و از انجا بوحه سرائے
تقدس رجوع صعودی میکند و گاه فرمانروای دل آن مسافر آسمانی سیر را بی راحلهٔ زبان بوادی
ایادی روانه میسازد و از انجا بر بر و بحر قلم و مداد عبور نموده بر فسحت آباد صفحه حسن محمل می گشاید و
از انجا با قامت بسته از شاهراه باصره بدار الملک حقیقت طبل رحیل بلند آوازه میسازد و
باید دانست که هر راه نوردی را که از دار العلم دل بمجلخانهٔ صورت آید سوای آن مراحل که گفته شد چهار
منزل دیگر ست که قافلهٔ معنی ازان بگذرد و آن عبارت از چهار حالتست چه دل در دل اندیشه آن
کار پدید آید که آنرا خاطر نامند و حدیث نفس گویند دوم دل را انجذاب نماید و خلجان پدید آید که آنرا
میل و هیجان خوانند سوم دل عزیمت جزم در سر گیرد و چهارم آن کار از پردهٔ خفا بمجلای ظهور شتابد باید
که بدریاے آگاهی نگاهی ژرف درین منازل و مراتب آمدن و برگشتن هودج نشینان معنی کند

آثار حق شناسی افزاید و نیز افزونی دولت را مبشر عط آن غیبی تهنیت گردند که همواره چنین گوهر والا
در سایهٔ عاطفت و تربیت شاهنشاهی بمتلذذات صوری و تمتعات معنوی کامیاب آید و
منهیان عط عالم قدس او را نوید زیادتی سعادت آورند یعنی ذات قدسی آن مجموعهٔ هوشمندی
از عالم فراترک شده بگلشن سرای معنی که گلستان همیشه بهاریست مشرف گردد تا آنچه پردهٔ
پندار حجابیانست او را آئینهٔ حق نمای گردد و از آن قدم پیش نهاده صور اشیا را مظهر
نور حقیقی شناسد و این پایهٔ آگاهی را طی فرموده یک نور داند که مظاهر گوناگون ظهور دارد و از آن
بلند تر شاقته تلون ظاهر و مظهر از وجه دریافت او مرتفع گردد و جز یک نور مطلق در پیشگاه خاطر او
شعشعهٔ طلوع نه بخشد و مژدهٔ رسانان ملا را علی خجستگی عافیت و شایستگی آخر کار رسانیدند که از
نجابت مندی خویش در لجهٔ حقیقت یکتائی در آید و نقاب دوئی و حجاب مائی و توئی برخیزد و همواره
این گلدستهٔ بهار هوشمندی در مراتب جلالت تماشای حسن علی الاطلاق میفرماید و بمجالی حسن را
که مرآت جمال جهان آراست در پیش نظر والا داشته خاطر فیض مند خویش را باین طرز دانا پسند عشرت
گزین و شادی آموده و در این هنگام مسرت افزا از اقتضای نشاط جامعیت بخطوط استادان کارپرداز که
در نظر حسن دستان جلوه گاه ظهور محل انکشاف نور مقیدست و در دیدهٔ دوربینان حقیقت شناس جام گیتی
نمای حقیقت مطلق توجه عالی مبذول داشت و الحق طلسم بدیع خط آسمانی هندسه ایست از پرگار
قلم ابداع چهره کشا یار روحانی کتابه ایست بدست تقدیر نقش و نگار یافته بلکه آئینهٔ جهان نمای
واسطهٔ اکتساب حقیقت کشای معنی ست که بر اعالی جبال وجود تعبیه نموده اند تا دیدبان ظاهر
و خبر رسان باطن باشد راز دار انجمن ترجمان دل مغز جان قوت دست پیوند ای سفیر ضمیر ست
اگر وساطت او نبودی بسا حقائق کونی و الهی نادانسته ماندی سخن مائدهٔ افضال بر
حاضران بزم دانش طلبان آرایش نبخشد و خط برای آگاهی جویان دور و نزدیک خوان نعمت ترتیب ندهد

صورت و معنی نور بزم افروز دانش و داد خوانای خطوط ایدی و نواصی دانای نقوش انفسی و
آفاقی ابیات شهنشاه نظر سیر و خرد درخش ✤ جهانگیر و جهاندار و جهان بخش ✤ رقم سنج
حقیقی و مجازی ✤ جهان عقل اکبر شاه غازی ✤ خداوندا تو این شاه جوان بخت ✤ که آمد سایه اش
پیرایهٔ تخت ✤ ظلال چتر دولت بر سرش دار ✤ مراد دهر و عالم در برش دار ✤ دل از میمن این خدیو
خداشناسان عالی گوهر والا تبار مصدر جلائل خصائل بزرگواری مجمع شرائف شمائل حق پسندی
و حق گزاری غرهٔ ناصیهٔ سعادت و اقبال قرهٔ باصرهٔ عظمت و جلال درة التاج سلطنت کبری
خلف الصدق خلافت عظمی افروغ دودمان اجلال نور بصر و نور افضال مستوثق مرضیات الهی
مستنیر انوار ظل آلهی رفعت پیرای تخت و بهیم شاهزادهٔ دانش پیوند سلطان سلیم را در هنگام
عنفوان شباب و آغاز جوانی که انشاء الله تبارک و تعالی در ظل ظلیل آن سریر آرای اقبال بکمال
پیری صوری و معنوی مشرف گردند مسبد عان قضا و قدر از عطیهٔ خانه ایزدی عقل دوربین دوربیاب
و کمال سعادت و فراخی حوصله کرامت فرمودند و دیدهٔ حق بین آن نونهال اقبال را سرمه بینائی
کشیده انداولاً نظر بر جلائل حقوق پدری افتاد و فرزند کمر همت در بندگی بست فرزندی بود
خود را خدمت جوی ساخت ثانیاً نگاهی ژرف در شرائف بزرگی شاهنشاهی انداخت عطائی
تازه از رغبت مندی بر میان دل بست ثالثاً عظائم انوار معنی این نادی آفاق در پیش
طاق دید اعالی او جلوهٔ ظهور فرمود چندین کمند ارادت و عقیدت بر گردن جان انداخت رابعاً
در اندک فرصتی بقلاوزی بخت بیدار دریچهٔ دولت حقیقی کشودند و مراتب چهارگانه اخلاص
که تیز روان عرصهٔ آگاهی را بدشواری فراهم آید بآسانی بدست دولت او آمد رضامندی
پدری و عاطفت پادشاهی و هدایت پیری و تربیت مرشدی در عمر و دولت و سعادت و
حسن عاقبت افزائش آورد اینچنین قدردان دوربین را زندگی دراز گرداناد تا بوسیلهٔ آن

عبارت از الست توسل جوید هر آئینه شرح جمال غیر متناهی را بدست آویز متناهی پرداخته باشد

قطعه گر خطوط شعاع دیدهٔ عقل + همه را بر سر هم افزائی + بقیاس کمال او دست چنان +
که بگیرد ماهتاب پیمائی + سبحان الله این چه خط قاصر نمط است که نگارش میباید بکلک تقدیر منصب
حامدیت نقطهٔ وجود را بر صور ایجادی و نقوش تکوینی نوشته است مثنوی من که در تعظیم جلال
از کجا + دل ز کجا وین پر و بال از کجا + هم تهی پای بسے در نوشت + هم ز درش دست
تهی باز گشت + من حرف نشناس این سواد نورانی ازان غریبت باز آمده دل را بخیال جلال
نعوت پادشاه زمان پیر وقت مرشد روزگار بیت هم نورده چراغ بینش + هم چشم و چراغ
آفرینش + نور آگین بگیرد اندوزبانم نزا بگفتار آثار شناسی و ایزد پرستی خدیو زمان
بنگارین میسازد دست را با دل همزبان میکند و قلم چوبین را بزبان گوشیتن همراز میگرداند
یعنی شکر نعمت منعم حقیقی بر دیباچهٔ اعلان نقش پذیر میگردد که ایزد جهان آرا زمان ما را
طراز زمانهای پاستانی گرداند و صورت را پایهٔ معنی بخشید ظاهر را همرنگ باطن ساخت تقلید را
تحقیق گرداند چرا زمانه نبالد و چگونه زمانیان نتازند آنروز زهنگامه گفتار بود امروز معرکه گرداری
آنروز نقش راه نقاش پرستان نزدی امروز شعلهٔ راه بری در دست داشته زهنمای
نقشبند حقیقی ست آنروز صورت بامعنی انبازبود امروز هر دو در خلوتکدهٔ وحدت همراز اند
آنروز دانش را پای برجای نیامده بود امروز سلطان عقل بلند سریر ست و این بهار معنوی
و نشاط دائمی از برکات ذات مقدس دادار پرست ایزد شناس جهان آرای زمان ماست
شعر آنکه گردون در انتظام امور + تا که شاگرد او ست استاد است +
سریر آرای اقبال او رنگ نشین معنی مسند نگار دولت روشنی افزای چراغ هدایت بلندی
بخش ایوان تکمیل بیت بنیاد ترجله پاک بنیان + بیدار ترین شب نشینان + نیر جهانتاب

چون ترانه نو میدمی آن گروه سامعه کوب آمد پای همت افشرده بنوازگی و پیروی دل خوانده
لخت لخت گردانید و هر طائفه بطوماری نگاشته بیت بیت آنرا بکار تمیز جدا ساخت و بر سطح
کاغذین پیوند داده سامان داستان داستان نمود و تبر تیبی گزین و سرخنی تازه آرایش
یافت از بدایع برکات هر گوهرین داستانی که امدیشید ازان مسودهٔ نامنظم ابیات آن چهرهٔ
نمایش افروخت و هر دو رشاهوار که در سلک انتظام بایستگی داشت ازان لجهٔ آگهی برگرفته آمد
و از انجا که فطرت قافله سالار بود و نجبت یاور آن منظوم و منثور که سخن شناسان بزم فیاضی انتظام
آنرا می اندیشید تغاز محسن تالیف بر روی کشید و تائیدات سماوی برادر زاده والا نژاد
خود را پیام زندگانی جاوید آورد مر اشاد مانی و این گروه را حیرت فزود گرفت مثنوی دل من ازین
داستان تازه شد ✤ دماغ نشاطم پر آوازه شد ✤ بیفزود ازان گوهر هوش من ✤ چه گوهر شد آویزهٔ
گوش من ✤ بوکه دلهای آسوده را سرمایهٔ تنومندی آید و پیرایهٔ تقدس آن نورانی پیکر گردد از انجا که آگاه دلان
بیدار مغز سر نوشت انجام را از ناصیهٔ سرآغاز بر خوانند و حسن خاتمت را که از فروغ قبول دلها پدید آید از
عنوان نیک سگالی و خیر لسیجی بر گیرند نسیم پذیرائی بر زم گاه دل می وزد نوید جاوید نامی در کاخ
صماخ فطرت خروش نشاط می اندازد مثنوی بحمد الله این داستان نخست ✤ بطرز فریبندهٔ دوم درست
نشاط اندر آرد بخوانندگان ✤ مفرح رساند بدانندگان ✤ باین نامهٔ نامور دیرباز ✤ بماندم برو
نام اورا دراز ✤ دل دوستانرا بدو نور باد ✤ ز دو طعنهٔ دشمنان دور باد ✤ خطبهٔ مرقع پادشاهی
بحمدهٔ محمدت ایزدی بفرق قلم به تقدیم میرسد نی قلم خط به بینی میکشد که تصویگر این سرای پاس آهی
از قدرت نقاش حدوث و مصور امکان بیدرنگست اگر به بنای آسمان و عمارت زمین نیایش ازنموده آید
در خطوط شعاعی بصیرت ازان نکوهیده تر باشد که پادشاه جهان آرای استعمیر دیوار گلین سقف چوبین
ستایش نماید و اگر درین کارشگرف برنگ آمیزی مجردات با مادیات که مرجع موجودات

عالم ارواح ۱۲ اجسام ۱۲ کتاب تصویرات ۱۲

اندرزهای شاهنشاه خدا آیین و عاطفتهای پی در پی آن قدردان حق‌پژوه مرا بکربوهٔ صبر آبله پای آورد و بجان نجشی و دلدهی آن آداب آموز صورت و معنی بار دیگر در چهار سوی دنیا گذارد و جاذبهٔ آن اسپهبد ملک و ملکوت ناچار شهر بند گردانید و در سیه خانهٔ بستم زار روزگار رجاے داد چه کند و چه چاره سازد که از کشاکش غم زمانی آسایش ندارد و نفس آسودگی برنمی کشد

ابیات خشک شد یارب زیار بهای من ✣ از غم او دامن لبهای من ✣ بی نهایت در دل دارم ازو ✣ جان اگر دارم خجل دارم ازو ✣ سبحان الله ابو الفضل بن مبارک را در نگاشتن اکبر نامه که بقالب نثر ریخته گری مینماید مکنون سراپا خاطر آن بود که توجه نخل پیرایے بوستان سخن آفرینے بسا بار خاطر این پرورده برخواهد داشت از نیرنگی روزگار بوقلمون اندیشه دار ژرفی گرفت و تا هنگام آن پیش آمد که کس بدان روز مباد سرانجام سخنان دلاویز آن رهگرا ز رهگاه تقدس بمن آشفته دل همچنان بازگشت **ابیات** بسی اندیشه کردم پیش و پس را بحکمتهای اوره نیست کس را ✣ درین بستان زبان باید در و کرد ✣ خموشی را بحیرت پیشه کرد ✣ ناگزیر باخاطری پریشان و حالتی نژند بخیال تهمتانی آن دمساز دل افروز و تصور بقای آن جمیل در گرد آوری تصانیف آن قسطاس دانش فراوان کوشش پیش گرفت روشن شد که از دشوار پسندی و بالاروی از شعر پیشین نقش پنجاه هزار بیت از صفحهٔ هستی سترده اند و آن لعبستان تخیل گاه را از پیشطاق شناسائی انداخته سال چهل و دوم الهی بنگاپوی خاطری سراسیمه و دلی صد جای در گرد پنجاه هزار بیت از نظم و نثر بکجا نگاشته آمد امید که همگی تازه رویان شبستان حقیقت و تمامے مورسان آن بوستان سرای آگهے فراهم آمده انجمن افروز نشاط گردند درین وداد و جویائے بیاضی شوریده خط که در ایام بیماری خامه نگار آن بسفر گزین ملک تقدس بود بنظر در آید بوزن مرآة القلوب ابیات دشوار خوان چهره افروز شد بهمزبانان محفل آن یکتای روزگار براز گوئی گشت

گره کشای و شواری روزگار رفت هستی بربست رهگرایان بادیهٔ غربت را آه در جگر گریه
در گلو گره شد که منزل آرای آسایش خاطر از جهانیان برگرفت جهان نوردان آگهی طلب بغکدهٔ
تنگدلی نشسته اندیشهٔ سفر از دل سترند که سخن آفرین حقیقت گزار را چشمهٔ زندگانی
اپاشته شد تهیدستان آرزومند را خار ناکامی بپاشکست که کام بخش بخواهش بر کارگاه تعلق
آستین برافشانده و همچنین هر طائفه را شیوهٔ خاص در گرفت واندوهی تازه غریو افسوس
برکشید داستان صاعقه ریز بکالبد گفت در نیاید و بپای چوبین قلم در نوشته نگردد هرگاه جهانیان
حال چنین باشد اندازهٔ دردناکی من دوستدار صورت و معنی که تواند شناخت و تپش دل و
افسردگی ظاهر چگونه در حوصلهٔ قیاس جای گیرد رباعی تاریک شد از هجر دل افروزم روز
شب نیز شد از آه جگر سوزم روز ✦ شد روشنی روز و سیاهی به شبم ✦ اکنون نه شبم شب است
نه روزم روز ✦ وحال آنکه این کثرت آرای وحدت گزین جز او را پذیری نداشت و هم
ناسور درونی از و سر انجام میگرفت نزدیک بود که پیوند عنصری این حیران انجمن آفرینش گسیخته گردد
و تار و پود هستی یکبارگی از هم بگسلد لیکن با قضا آویزش چه سود آورد و ستیزه با سپهر چه کار
آید رباعی اگر شکایت گویم ز چرخ نیست صواب ✦ وگر عتاب کنم با فلک چه سود عتاب ✦ چنانچه خیمهٔ نیلوفری مرا بشکست ✦ شکسته بادش میخ و گسسته بادطناب
ناگزیر کنج خمول گزیده بجانکاهی سر براه انتظار نشست و شغل ناخن بر دل زدن و جگر
پالودن پیشه گرفت قطعه ماکاروان آخریم از دیار عمر ✦ او بود مرد پیشتر از
کاروان برفت ✦ سعدی همیشه بار فراق احتمال داشت ✦ واین نوبتش ز دست تحمل عنان
برفت ✦ هیهات نیروی آرامش ندارد و شناسائی بگذارد نمیگراید گوناگون دانش بیاوری بر نخاست
و چارهٔ تسکین افروزینهٔ شورش آمد فرد هزار جهد بکردم که داغ هجر بپوشم ✦ نبود بر سر آتش میسرم که بجوشم ✦

روز افزون مثنوی ہنگی آہنگ خاطر در ستردن نقش ہستی بود نہ نگارین ساختن پیش طاق
بلند نامی تا آنکہ سال سی و نہم الٰہی بدار السلطنۃ لاہور اورنگ نشین فرہنگ آرائی آن
دانای رموز انفسے و آفاقی را طلب داشتہ اہتمام بہ پایان بردن قرار داد فرمود و اشارۂ
ہمایون بران رفت کہ نخستین افسانۂ نل و من تبراز وی سخن سنجی سنجیدہ آید باندک فرصتے
و الغونۂ اختتام بر روی کشید و پایۂ والای آفرین بر گرفت و دران کارنامہ جادوی بسا
طلسم آگاہی نگاشتہ آمد چنانچہ خود می سراید مثنوی بانگ قلم درین شب تار
بس معنی خفتہ کرد بیدار + بگداختہ ام دل و زبان را + کین نقش نمودہ ام جہان را + صد
سحر فسون تبار بستم + کین نقش بروی کار بستم + بر خواب نہد فسانہ بازار + من گشتم
ازین فسانہ بیدار + شب رام بیست و یکم مہر ماہ الٰہی سال چہلم یکشنبہ دہم صفر ہزار و ہجری
ہلالی در گرمی آراستن این نامۂ گوہر آمود فرمان در رسید آن آزاد خاطر آگاہ از آہنگ باز پسین
کشادہ پیشانی بشہرستان تقدس خرامش فرمود نظم قالب خاکی سوخاکی فگند
جان و خرد سوی سماوات برد + جان گرامی بہ پدر باز داد + کالبد خاک بما در سپرد + جان
دوم را کہ ندانند خلق + مغلطہ گویم بجانان سپرد + صاف از آمیخت بدردی می + بر سر خم
رفت و جدا شد ز درد + ناطورہ مستخوری بسبوگواری نشست + گرد ہا گرد مردم و ترنگنای غم جای
گرفتند پادشاہ حقیقت شناس اول بہم بر آمد کہ چنان حکمت پژوہ مدحت سرای رود در نقاب کشید
و آن صدر نشین چار بالش بزم اخلاص را آسا غر زندگانی لبریز شد شاہزادگان والا گوہر
زبان تاسف کشودند کہ استاد دانا دل و مزاج دان دانش آموز از نرمہ گاہ بزم حضور
دوری گزید نوئینان بزرگ و اعیان دولت را گلدستۂ شادمانی از طراوت افتاد کہ سر آمد
دمسازان بزم و رزم را پیمانۂ عشرت پر گشت فروبستگان مقاصد را نقش در دل شکست کہ

اہل غرض ۱۲

باستانی هندوستانست از باطن فیاضی تراوش نماید و هریک به چهار هزار بیت پیرایه
بلند نامی گیرد و در وزن هفت پیکر هفت کشور به پنجهزار بیت پذیرای آبادی شود و در بحر سکندر نامه
اکبر نامه قرار گرفت که در همان قدر ابیات فهرستی از جرائد شکوه شاهنشاهی نگاشته آید در
همان روزگار آغاز نخستین کتاب شد و بآئین پیشینیان در رموز حرفی بسمله بیتی چند سازمعه افزود
گشت و همچنان در نیرنگی نفس و سخن و قلم و آفرینش و دل و علم و نظر و تمیز و استان
داستان از دریای بارضمیر ریزش یافت و بدیده وری آن یگانهٔ آفاق منتظم شد
کشور خدائی آن چهره نمای حقیقت را بگرامی خطاب مرآة القلوب روشناس ملک و ملکوت
گرداند از آنجا که همت آویزهٔ پیش طاق آگهی بود و خاطر شمیده بهیچ چیز نمی پرداخت و بجبت
سرگرمی و دلاویزی هر زمان نقشی دیگر بر روی کار می آورد و شغلی پیش نهاد عزیمت میگردانید
تا آنکه دران نزدیکی عنوان هر پنج نامهٔ سحر آگین با برخی از داستانهای هوش افزا نشاط آرای
سوامع آگاه دلان سخن شناس آمد و از والا بیچ بپایهٔ انجام نرسیده و نیز چون بنیاد شعر و شاعری
بر تخییل و راستی نهاده اند فطرت مقدس گیهان خدیو بدان کم پردازد و آن گروه خیالی را
در پیشگاه دولت چندان منزلتی نبود و با این حال از دید حقیقت طرازی آن یکتای نکته شناسائی را
بنظر شاعری نگریده خواهش آن مینمود که جواهر آبدار از لجهٔ ضمیر آسمان پیوند بر ساحل
شیوا زبانی افتد لیکن از ارادت درستی و سعادت یاوری بآن نیروی سخن سرائی این جوش در دل
کمتر ازان سر چشمهٔ دانائی تراویدی و خوشتر از گروه بادسنجان قافیه پیمای بر کنارهٔ دشتی بیشتر
همزبان خاموشی بوده در حکمت نامهای باستانی ژرف نگاهی بکار بردی و پاسبانی گرامی
انفاس کرده در صنائع ایزدی تامل فرمودی هر چند در مسازان نیک سگال در افراختن
آن پنج کاخ والا اساس سخت کوشیدی سودمند نیامدی و از کشایشهای

یعنی خسرو نامه کو ۱۲

عبارت مطویه مغلقه را بکمتر تاملی بمساعدی وقت حل کرده آمد الله تعالی چنانچه از گفتار بزرگوار ساخته است از کردار تو انگر گردانادو بجامن دل رسانادو این گزیدهٔ حکمت را به ذخیرهٔ روز تجرد ضمیمهٔ تحکیل گردانید امید که بکار آید خاتمهٔ مرکز ادوار شیخ ابو الفیض فیضی فیاضی ستایش ایزدی و ستایش الهی که نامهٔ گرامی صورت انجام برگرفت و دُرهای پراگنده برشتهٔ انتظام فراهم آمد زرف نگاهان سخن سرای نیکو دانند که پروگیان آسمانی از نهانخانهٔ معنی چگونه برفراز حروف خرامش دارند و نورسان گوهرین الفاظ چسان به تانجانهٔ دل درشده بزم آرای نشاط اند شگرفی مضامین تازه طراز دیا نیرنگی بیگانه لطفهای آشنا رو گوید بیت پرتو عقل آمد این افسانه نیست ✣ آشنا داند که این بیگانه نیست ✣ از انجا که بنیاد گویائی به گونیای شنائی باشد بجز زبان خموشی سزاوار نبود کدام یارا که دریائی لبسبوئی درآورد کجا نیروکه محیطی بقطره گذارش دهد هر صنعتی زبان حقیقت سرا باخود دارد خاصه سخن پسندیدهٔ مراچه افتاده که درکشاکش نیازی درآیم و طیلسان آزرم از دوش خاطر برگیرم قطعه

سخن را با ستایش نیست حاجت ‌ ‌ ‌ تو دریا را چه روشیدن میاموز
بگوش محرمان خود راز گوید ‌ ‌ ‌ تو بلبل را سرائیدن میاموز

ناکام دست ازان باز داشته نیرنگ سازی زمانه می نگارد و فسون پندنیوشی و عبرت پذیری می دهد سال سی ام الهی نهصد نود و سه هجری آن فارس عرصهٔ سخنوری را بسیج آن شد که زمین خجسته راجولانگاه طبع آسمان گرای سازد و در برابر مخزن اسرار مرکز ادوار بسه هزار بیت گوهر افزای سپیش گردد و مقابل خسرو و شیرین سلیمان و بلقیس نو بادهٔ از بستان سرای دانش سر برزند بجای لیلی و مجنون نل و من که داستانهای

دگاه دست ازو باز داشته نفس را پیش میکنی مجبور است عداد او را زبان کوته و دست بریدن
و پای شکسته داده اند بیهوده مخروش و باخموشی هم آغوش باش تمت و چهارم ربیع الاول
سنه نهصد و نود و شش نوشته شد اللهم اهدنا الصراط المستقیم نمیقه ابو الفضل بن مبارک بر پشت
مجموعه نوشته اند این مجموعه لیست وسط المطالب کی ساده لوحان کوی نشیب را بپایمردی
اعمال بسر حد فراز که در معنی منزل میانه روان مسالک مقاصد ست میرساند و هوشمندان بلند پرواز
دوربین را از آهنگ فراز به نشیب آورده سرگردان باد طلب میگرداند نگارنده این نقوش
ابو الفضل بن مبارک ست که در کشاکش فهم بلند و فطرت عالی و کردار پست و زیست زبون ماتم
دهور امور دست الهی ثبات پای یاشهر غفائی عطا فرماهنیر دهم ذیحجه سنه نهصد و نود و هشت
بدار الفاخره لاهور صیانت عن الافات خاتمه مجموعه حکما مجموعه مشتمل بر سخنان خردپروران دانش
منش که تذکره آثار حکیمان گذشته و تبصره مسترشدان آینده روشندل تواند شد بسبیل
عاریت حقیقی و ملکیت عرفی بهجت افزای خاطر مشتاق که از کوتهی متکلمان زمانه به تنگ
آمده از حیات حسی سیر دل بود شد با آنکه خط مغشوش که بر طبیعت نازک بس گران باشد داشت
اما از انجا که روز بازار فطرت خریدار بود او را نظر بر جمال معنوی افتاده از رافت عامه که در نهاد او
مطوی ست همواره بمطالعه آن پرداخته بخون جگر سواد صورت او را بر بیاض دل می آراست
دلی انبازی مشارکان تماشای مخدرات تحقیق حکمت نموده مسرت آرای میشد و همواره بخاطر میرسید
که بجهت عموم نورسیدگان و شمول خردپروری و فتحه این مجموعه کمال را ازین لباس برآورده
پیرایه که همه سواد خوانان عرب بتوانند نظاره جمال عالم افروز او نموده پوشانده شود تا مستبصران
معنوی دولتمند حقیقی گردند و اگر وقت فرصت دهد ترجمه فارسی که ساده لوحان عجم ازان بهره
شوند نیز کرده آید لله الحمد که نخستین مطلب بانجام پیوست و کم جائی بر خاطر شوریده مشتبه ماند

ای ترجمه اردو ۱۲

ای ترجمه اردو ۱۲

ای ترجمه اردو ۱۲

و در مرگستان جان کنان خواهش و در بجاز سفله برادر کشان کشان بردگاه خاطر بهیچ
محرسند را باین مشغول می داشت که مدار شخنست شاید حرف سرای مذکور و اثنای سخن
حرفے چند از معامله دانی و حقیقت شناسی در میان آرد که بقدر شورش دل بجا حاصل را تسلی
پدید آید و گاه هرزه گردی خاطر برین خیال تباه می آرد که مراتب سخن بسیار است اگر فرصت
حقیقت نمی برد شناسای نشیب و فراز کلام میگرداند و گاه اسیر طبیعت بوده مثل زنان زیور
دوست و مخنثان زینت آرا هنگامه مدعی و معرکه هجا را از نظارگیان جهان پیمای ساده دل
بود هر چند دیوانش جا بجا افتاده بود و باین حالت بقدر رقمی هم داشت چون اینکس
بتوفیق ایزدی در کوچه نا اهلیت خانه ندارد در تحصیل کتاب درست کوشش نموده افتان
و خیزان گاه بادلی خوش و گاه با خاطری تیره بسر اپای آن نگارستان صورت که فریب مایه
طفلان دراس المال بازیچه هرزه کاران ست نظری انداخته چون ترکان یغمائی نیک
از بد نشناخته بیتی چند ازان برداشت تا از اخبای کجکول که ابو الغرآیام جنون نست باشد
این اختتام که در معنی افتتاح است ششم صفر ختم بالخیر و الظفر در دار الخلافه لاهور صورت تحریر یافت
الله تعالی تهی شدنی بعد از پر شدنی کرامت کناد و پر شدنی بعد از تهی شدنی میسر گرداناد بر بهشت

کتاب اوصاف الاشراف خواجه نصیر نوشته اند همانا که روزگار دست موازش

خیلی بر سر بطلان خود کشیده باشد که مثل خواجه نصیری را با مثال این مقدمات گویا دارد
تا حال نازشی بر اهتمام خود کند که مثل من طالب صلح کلی را در خارستان منازعت
آسوده خاطران کوی عدم مے انداز د ظاهر اکه زمانه خدیعت پیشه ماضے و حال را بکام خود
گذرانده جوای در هم آوردن استقبال ست این هرزه درائی ست که جرم نفس بد اندیش
بر زمانه می نهم ای ابو الفضل مگر ترا سر سام شده است که گاه دانسته زبان اعتراض بر زمانه میکشائی

در تعلق آباد آورده است و از انجا که سعادت اصلی واری چشم بنیاد داده اند که نشأ تعلق را که
در نظر کوته بعضی از ارباب تجرد خارستان ست و رویدن تو از مظاهر آلهی در آمده گلستانی میکنند
آماز و دباشد که بما من اصلی مشرف گردی الله بس و مابقی هوس العاقبة بالخیر شهر یور ماه سال
سی و شش در لاهور نگارش یافت اختتام منتخب حدیقه حکیم سنائی سخنان خرد
افزا و معانی عقل آرای حکیم سنائی غزنوی که از ظلمت آباد تقلید فراتر ک رفته از مشرب
عذب تحقیق بوی بمشام جان فرجام او رسیده پذیرای پرتو نور اطلاق شده است من
شناور لجه معنی را خوشوقت ساخت و بلیخوئی من اطلاقی را که با تقلیدیان از معامله
معامله صلح کل داشته از همت خود خواهان محبت این گروه بودم تا در حین فراغ خاطر
بار محبت را از خلوتگاه دل برآورده باشم متباع صلح را بحیت نخشید لله الحمد اگر چه از
سنائی قصیده گو دُرهای آبدار بی بهاگه گوشوارهٔ خرد والا را سر و بر گرفته بودم آما از سنائی مثنوی گو
کیمیا گر شدم سنائی اول اگر چه مهین برادر حکیم خاقانی خرد پرور ست آما سنائی دوم ابوالآبائی
او را در خور اگر چه دل از سخنان بلند حکیم حقایقی نور پذیر گشت آما آن لذتی که از کلام اعجاز مقام حکیم
مجد دروی داد در قالب گفت در نمی آید و چرا نباشد که آن مستمند دنیا بود و این پابند عقبی
و آن دریابندهٔ گفتار تجرد بود و این آرایندهٔ کردار تفرد و شکر ایزد را که بعضی از حالات خود را از حدیقه الحقیقت
انتخاب نموده سیزدهم شوال سال نهصد و نود و نه هجری فارغ شد بدار السلطنته لاهور آما ازین رو
که دره نیز ار یست نبود و هنوز خاطر تشنه سیراب نشد امید که از حدیقه تمام نصیبه و افر بردارد آلهی از گفتار
بردار راهی بحث و از کردار بفراغ دل و جلای خاطر مقامی عنایت فرمای نمیقه ابوالفضل من مبارک
اختتام منتخب دیوان کمال اسمعیل من جویای بینائی را بحرف آشنائی که در اوائل دیوان کمال
اسمعیل رقم ثبت کشیده بود به کمند ارادت در آورده در خارستان بی بوستان ستایش

ای آنحرف

در نظر کوته بعضی از ارباب تجرد خارستان ست و رویدن تو از مظاهر آلهی در آمده گلستانی میکنند

بعضی از اهل دنیا که عالم و دیندار اند در نظر کوته بینی و تنگ ظرفی

و رویدن تو از مظاهر آلهی در آمده گلستانی میکنند

حسرت ان عالم آرای بی بصیرت که از ایشان غایت ارتقا

طاعی خاکپای قدیمان است ارتقا

ای بی بصیرت

ای آنحرف

قوت ناستدن هست ولله الحمد ۞ آما انچه از افسردگی خمار مرا علاج نماید یا شوریدگی خاطر را
سودمند آید عطا نکرد و هرگاه لبالب خم آسمانی حکیم سنائی و خاقانی چارهٔ خمار مرا نساخته
از امثال این جرعهای خمار افزا که بسبیل ندرت از این ابوالمدیح هجابنده تراود چه کشاید
باری بمقتضای پست فطرتی بشری که در نهاد این جوینده راه دنیا بنده مقصود دست بمناب
خود از این ابوالاجداد عبارت سخن چند برداشت و بموجب عطوفت علیای ایزدی که در طینت
انگیس ودیعت نهاده دست قدرت ست به نیت ضیافت برادران صورت و مصاحبان
معاشرت از این بازار پر اسباب متاعی چند برگرفت الله تعالی او را از خساست بشری نجات
داده و از مدارای سوداگری باز داشته در کنج خمول و گمنامی طبیعت خودگرد اناد تا پرستش ایزد
را شایان گشته مسافر ملک بقا شود الله بس و مابقی هوس پنجم ربیع الاول سنه هزار در لاهور
این نقش بدیع صورت بست خاتمه منتخب دیوان ظهیر فاریابی کارفرمای ایزدی
این مجبور خود را در سراپای بزم رنگین عام فریب ظهیر فاریابی درعمل داشته سنگریزهٔ
چند را باندیشه تباه گهر بودن سرمایهٔ سرور دانانده برداشتن فرمودای ابوالفضل بوالعجب
ذاتی گاه بامکون در نمی گنجی و گاه در اوانی کون عاشق وار در می پیچی تو که در پایهٔ شناخت مراتب
نشیب و فراز خود عاجزی دم شناخت طبقات عالم چرا میزنی تو که از بازار حرف سرائی
بخلوت خموشی خرامیده بودی چه شد که یکبارگی رجع القهقری زدی و داد و در پی باد پیمایان
مدح در افتادی این نفس دو فنونت چگونه بجیال باطل آنکه اسباب جمعیت مراتب سخنوری
کز اسباب دالای دانشور ست سرانجام میباید ترا موی کشان بدار الیقین مداحان هرزه گوی
برد اگر از تنگی حوصله بی سخن نتوانی بود در ملک سخن مخط نمی باشد از معاملات صوری و معنوی که از صدر
فروغی داشته باشد حرفکی میزن و هرچند تو از گردهٔ تجرد نژادان بود و روزی چند قهرمان تقدیر گردن بسته را

جز دوری رو نمید بدآما از تباهی طالع و تیرگی خرد حصن حصین بر آنچگونه خانه در کوی اهلیت اساس
نمی نهند و سر اسیمه گرد سرا پای نشیب و فراز صور و اشباح و پست و بلند الفاظ و
معانی گاه کامیاب و گاه کام طلب ست برخی از زمان در مدارج علمی و مراتب حکمی خلوت
جای دل را کاروانسرای شبهه و شکوک ساخته دریافتگی را که بسوزن نتوان دوخت و برشته
نتوان بست بر قامت بی استقامت خود میدوزد و شطری از اوقات خراب را آباد ان انگاشته در مواجید
شهودی و وجدانی از کتب صوفیه که از فراخی حوصله بر فراز وصول برآمده حرف سر اشده اند
سرگرم گردانیده تخیل ناصحیح مشغولی خود را مشغولی خدا دانسته خلعت رعونت را سرانجام
میدهد و پیوسته از روی سرسبکی و سرگردانی در عربی و عجمی و نثر و نظم مشغول بوده اصنام غیر یکدیگر را
یکسند اکنون که از انتخاب دیوان خاقانی فراغ یافت و سخنی چند که باندازه وقت است مدتصنیفی
برداشته جویای عزلتی و یگانه است آلهی از تند باد حوادث خواهش بامنی برسان است و سوم شهر صفر
سنه هزار و در دار الخلافه لاهور رقم پذیرفت اختتام منتخب دیوان انوری بنگارخانه معنی نقش آرای صورت
دیوان انوری که صد دام رنگین و هزار کمند بو قلمون در گردن کارشناسان خطه حرف سنجی افگنده
غلغله در آسمان بی تمیزی یعنی نشیب آباد دنیا انداخته باده دانائی بر کم حوصله های کوی طلب
خم خم داده بزازان بازار صورت را که در شغب خانه این نشیبستان فانی که دیو بر پاست و عجم بر دوری
بردن از کارهای سره اوست و نادیده وری بر دو بینی گزیدن از شناسائیهای والای اونام
بزرگی و اسم سروری یافته اند بدست گردانیده گاه تحسین پذیرد و گاه تحسین گرساخته است
خدا را سپاس که من مخمور هستی را جرعه از جام دانش چون گویم که کرامت نفرموده و حال آنکه
این قطعه که طراز خلعت اهلیت تواند شد در پشیم نهاد و قطعه من و این عهد که با تجربه رعنای
جهان + چون حسان عشق نبازم نه بسبو نه بعد + قدرت دادن اگر نیست مرا باکی نیست +

نقش آرای صورت باشد وصفحات ایدیشن دیوان انوری بدل ازان دیوانهم موجود
وصفحه نام دیوان بنگارخانه فخر داده موجود صفحه
موجود باصفحات فوق بنده دیوان موجود
بزازان بازار صورت فوق بنده دیوان بازار موجود
فوق بنده دیوان موجود
موجود فوق بنده دیوان موجود
نگارخانه معنی نقش آرای صورت
دیوان انوری بدل ازان دیوانهم موجود
وصفحه نام دیوان بنگارخانه فخر داده موجود صفحه
موجود باصفحات فوق بنده دیوان موجود
بزازان بازار صورت فوق بنده دیوان بازار موجود
فوق بنده دیوان موجود
موجود فوق بنده دیوان موجود

خبر بست اند و این جمله مفعول مقدمه لفظ گروانیده و ساخته و این افعال بانضمیر فاعل که راجع بسوی دیوانست جمله شده خبر لفظ دیوان است که مبتدا اول باشد و الله اعلم

راه ناپیدا و راهبر ناپدید و ضعف در تزاید و دشمن در پیرهن پس هوشیار باید بود و پا از گلیم درازکرد
و هرچه مناسب حالت بوده باشد از نرمتگا پیشینیان در یوزه کرده درین صحیفه مجرد بنویس
خود را چنانچه در مدرسهٔ تحیر ملا اعلای نادانی نادان دانسته و نمودهٔ ابجد خوان مکتب
دانش گردان روزی چند برین نگذشته بود که رعونت نفس پای هدایت حق سرگرم مطالعهٔ سخنان
بلند این طائفه که قدوة العرفا شیخ فریدالدین عطار برشته نظم کشیده بود ند ساخت و آنچه
بمقتضای وقت خوش می آمد نگاشته می شد بعد از فراغ آن بمطالعهٔ دیوان حکیم سنائی مشرف
شد و شروع در انتخاب حالت خود از ان مجموعهٔ دانش نمود الله تعالی از برکات انفاس قدسیه
بار یافتها و نظر کردهای خود اولاً ظاهر و باطن این حیران انجمن آفرینش را از اعمال نامرضیه مطهر ساخته
باوضاع پسندیدهٔ خود مزین گرداند ثانیاً بدوام آگاهی و شهود الهی مشرف داشته به مستحگاه
رضا و خرسندی دارد ثالثاً ببدرقهٔ عنایت بی غایت فراترک برده بعالم الاطلاق و فراغ
مطلق رساند و محوکل ساخته باتصال حقیقی نخبشد در وقت مراجعت از کابل نواحی پیشاور دیم
ربیع الاول سنه نهصد و نود و هشت قلمی شد اختتام منتخب دیوان خاقانی دانش
پذیر کلمات قدسیه حکیم خاقانی که صحبت به از خودی در نیافته مسافر ملک بقا شد و قوت او
بفعل نیامده در پردهٔ اختفا محتجب گشته همت مرا بشوراند و فیطرت مرا شست و شوی
داد من فریب خوردهٔ سخن را از قول شائسته و عمل بایسته که در گو اشتباه مانده بود شناسای مرتبه
گردانیده و من ساده پا بگلیم عمل ننهاده را که از بدمستی سخن شناسی خود را از عاملان ارجمند و
معاملان بلند خیال میکرد مفلس عمل و اندوه جویای کردار نیک ساخت ای کاش او را
سخن خودش اینقدر نفع رساندی تا از حسرت نایافت مراتب دنیوی نجات یافته بگلشن سرای
خرسندی رسیدی اگرچه دل هرزه گرد میداند که مقصود از گفتگو نمی کشاید از حرف و صوت

نمی کشاید و به دیدن کلام مطلب اصلے برنے آید و کردار و عمل باید ۱۲ مولانا محمد هادی علے مرحوم

تیز روان عرصهٔ شهود و دور بنیان بارگاه وجود در خیال باطل افتاد و خود را از مطمئنان و خشت
جای کون دانسته از منتسبان این گروه والا شکوه میگرفت و نفس مکراندوز او را از صلح کل گذرانده
بحث عامه سانید از سر خوشان بزم معنی وا نمانده بود که ناگاه حسن سانبهری که از همراهان منصوص نفس
هرزه اندیش او را مصاحب و زتجرد انگاشته بود پیمانهٔ هستی پر شد اطمینان خاطر از سر سنگ آمد و دل
هم آغوش رخصار ا پردهٔ ناموس دریده شد گاه گناه نفس را بر دل میکوفتم و گاه جرم دل را
بنفس حواله مینمودم تا آنکه دل پردهٔ حیای این نفس اماره را می درید و نقش بوالعجبیهای
دو فنونیهای خود مشاطگی دل میکرد و روزی چند این سرگردان دبستان دانائی را بلطمهٔ چند سرخ رو
میداشت که ناگاه از یکبارگی سر این خود سرای خود فروش بخاک مذلت در افتاد یعنی مصاحب حکمت و راستی و
معاون اخلاص و حق پرستی امیر فتح الله شیرازی از حرکت هستی بر بست و غلغله در بزم اطمینان و ولوله در معرکه
رضا قوی تر از اول رو داد این بی آزرم ابشیش از بیش پرده کار دریده شد و از انجا که پیشهٔ او خدعت و اندیشهٔ
او تلبیس ست خود را بهزار حیله در لباس داشتن اهتمام داشت تا آنکه بسر نوشت آسمانی یار در فطرت
برادر همت یار معاشرت مدد گار مهاجرت حکیم ابو الفتح گیلانی مسافر ملک بقا شد و خشت ناموس
این مزور از بام افتاد و یکباره بازار حیله اندوزی کساد گرفت و روشن شد که این ابلیس پر تلبیس
مساعدت وقت دریافته نام دل بر خود نهاده بیکار کونین را صلح کل نامیده است و ناخوشی
ذرات جبانرا رضا نام کرده نه خود وسعت آباد خاطر از رضا نشانی و نه از صلح کل اثری مدتی
مدید از گروه عام بوده پائمال اندوه بود و چون کور از صحبت معنی ناشکیبا بود جزع و فزع
میکرد و از انجا که از مشرب جذب راستی جرعه بکام جان رسیده است از مطالعهٔ کتب صوفیه
بسبب احترام آن باز آمد و از کجکول خود که ناصح بی غرض و واعظ بی ریا بود دوری جستم
و این سفینه را بانجا طه مشغول پیش گرفتم و بجو و گفتم که طرفه معامله در پیش آمد

گر راه بر دمی سوی این خیمه کبود + آنگه نشستمی که طنابش گسستمی + ور دست من بحرخ رسیدی چنانکه شود
بند طلسم آن همه در هم شکستمی + فی فی آسمان بر زمینیان خجل میگردید و زمانه از زمانیان شوریده
ترست نزد یکست که چرخ از روش باز ماند و اوراق سال و ماه در هم نوردیده آید نظم وقتست که وقت
در سر آید + سیلاب عدم زور در آید + وقتست که مرکبان انجم + هم نعل بگیفکنند و هم سم + استغفر الله
آن پرشک صورت و معنی که عیسوی دم او مردگان را جاوید زندگی بخشیدی هرگز ننگ مردگی
نه پذیرد لیکن از بی آزرمی زمینیان ازین سپنجی سرای رودر کشید و دیرین آرزوی آسمانیان برآورد
تا هم آنان قدر کام بخشی و اندازه دارستگی او بر گیرند و هم اینان دانش و نیک اختری
از سر نو بر اندوزند قطعه مهر گردون دانش و بینش + زیر بر اجل جمال نهفت + او چو
جان بود و جان نمیرد من + زنده را مرثیه نخوانم گفت + درین تیره روزگار عشرت مردگی
خاطر خسته باندازه دریافت برخی از باستانی نامها نظم و نثر انتخاب نموده مجموعه سرانجام داده
بوکه لختی بیماری جان غمگین و دل خونین و وا پذیرد و درین مرگستان یکرنگی و برگ ریز دوستداری
همزبان یکدرد و غمزوای که در مردم زادو نشانی ازان و اویدنیست بدست آید و نفس دیوانه منش
تجمر و فریب راکه پیوسته رهزن قافله داری است اندرز گزار شیوه ازبان بهم
رسد بهیات این کارستر گ که لغزش گاه دانش منشان هشیار خرام است نه بزور و بازوی
من هندی نژاد پراگنده وقت ست لیکن خاطر ناشناسی از گرسنه چشمی معنی بجای
گوهر خزف ریزه را برگرفته نزد و شوار گزینان سرمایه شهر مساری سرانجام
نمود و دل کوتاه بین از لب تشنگی سخن سراب را دریا دانسته بغاره گاه دوربینان خرده گیر
گشت بلیت انچه یاقوت گفته اند مینا ست + چه فروشی که جوهری بینا ست +
الله اکبر ابو الفضل بن مبارک که از مطالعه کلمات قدسیه

برداشته ضمیمهٔ برداشتهای دیگر ساخت الّا اورا نجود مشغول داشته از مکونات که چهار سوی آشوب ست باز دار الله بس و ما بقی هوس **الله اکبر خطبهٔ مجموعه مشتمل بر نظم و نثر شیخ فیضی** لله الحمد که این نگارخانه معنی دلنشین و شوار پسندان دگرگون نکته سنجان پیراسته آمد و بدستیاری ایزد باری که گنجینه کشای معنی ست این بوالعجب نامه که عرش مایهٔ بیداردلان و خواب افسانهٔ غنوده بختان ست فراهم شد از انجاکه این شوریده خاطر از افزونی خدمت و فراوانی پرستاری خدیو خداشناسان اورنگ آرای صورت و معنی سکندر شکوه ارسطو دانش تحقیق طراز تقلید گذار پایه افراز چتر و دیهیم ستاه نشان کشور اقلیم **بیت** پی مور لیست از کین تا مهرش + سر موئیست از سر تا مهرش + هران پشه که برخیزد ز راهش + سر نمرود زیبد بارگاهش + نیاز ست بر همی دانش چنانچه باید پرداخت و این خدمتگزاری را سرمایهٔ بختوری اکسیر سعادت اندوزی دانسته همگی برانی درین مهین کار بسر آورد و به برچیدن سخنان دانش اندوزان دل نهادی تا آنکه زمانه شعبده انگیز و چرخ فتنه پرداز دهم ماه صفر سنه هزار و چهار هجری واقع شکیب ربای جانگداز برادر نیک کردار قلاوز حقیقت پژوهان دانش آموز روزگار رستگامه آرای تیغ و قلم علم افراز مردمی و مردانگی کام بخش ناکامان مرنجیم بندروزگار خستگان گنجور اسرار شاهنشاهی و دستور العمل دستوران **بیت** روی او چون ز رای او افروخت + آفتاب بی آفتاب آموخت + بر روی کار آورد و دانش اندوزان به تیره روزگار می نشستند حقیقت پژوهان نام آرای حق پژوهی گشتند عشرت را سر بدیوار آمد نقش فرخندگی از لوحهٔ روزگار سترده شد اگر آن نیرود اشتمی که بآسمان در آویختمی و بزمانه در افتادمی آنگاه آسومی که تار و پود این کهنه خیمه از هم بگسیختمی و پیوندروز و شب را که ستردن راحت و آلستن محنت ست از هم بگسلاندمی **قطعه**

بخاطر مرحومی نرسد که عدم توجه بمکون چه معنی داشته باشد و ازینجا بهاویه بطلان اقدامی
برادر بیچاره ممکن را دریافت حضرت وجوب از قسم محال ست و طلب محال امری ست عبث
لیکن مسکین را ممکن که بمصاحبت نفس ناطقه مشرف شده است و علمک رسمی واجب دانسته
اولا تخلیه رذائل و ثانیا تحلیه فضائل نموده بر مراتب علمی می رسد و ازانجا از حسن و قبح که اعتباری
بیش نیست گذشته حسن صورت و سیرت را که دائم تزویر ست از نظر انداخته
بخلوت خاطر مستعد میگردد و در نزهت گاه خاطر تکون و مکون را هم آنجا راه نیست سبحان الله
تعالی العظیم ممیقه ابو الفضل بن مبارک ببلده لاهور سنه ست و تسعین و تسعمائه انتخاب
اختتام تحفة العراقین خاقانی مبدع سخن و مخترع معنی حرف سرای خودستائی
خاقانی در ستایش آباد جهان مزور نوش را با نیش و جراحت را با مرهم ترکیب داده
تحفة العراقین نام نهاده است اگر عراقیان ثنا دوست آنرا دریافته بتحفگی برداشته
پرستش نمایند کوسالار ممیزان دکوجویای تمیز تا دریناب حرفی چند بمذاق نفس الامری
گوید که شورش جهان آسوده بار نیارد همان بهتر که من هم چون همه مردم کمند عشق این در
گردن خاطر انداخته زله بردار باشم و ازین جوارش ناگوارش که پشیانی فطرت را داغ
و ناصیه طبیعت را نور چراغ ست پاره در مطاوی کجکول خود که در موطن خاص بزبان
مخصوص آنرا ابو الحرص میخوانند دارد شاید که معده آزاین سیاه کننده کاغذ و تباه
کننده دل را از سیه کاری سپری پدید آید از کتاب بمکتوب پرداخته از نقش بنقاش گرید
باری بهرحال بمقتضای خواهش فطرت خود که آن در معنی از مطالب طبیعت ست یا بموجب
جویائی طبیعت که در لباس فطرت تلبیس ساده دلان می کند یا بملاحظه دیگر ازین مدحستان
انچه خوش ست آید یا برای ضیافت طبائع معاشران زمانه در خور باشد

جمعے شود و هم کوته[۵] بنیان چشم اندیشه که پیوسته در خلوت خود زبان طعن کشوده میگویند
که چه[۵] لایق با وجود ما قدیم الخدمته جنگ آزمای طالب علمی را از حضیض خسی باوج کسے
بردن و در زی سر آمد سپاهیان آوردن تغفل[۵] دل و زبان اینها نهاده غرق عرق خجالت
گردانیده آید و هم انیکس ببدرقه توفیق الهی از بار شکر نعمای این کار فرمای والا برآمده
درمیان گروه نادانان زیست آدمیانه نماید سامان پذیرد و اسباب این خواهش (یعنی پادشاه ۱۲)
والا که از ترکیب بدیع مذکور پدید آمده است سرانجام یافته کامیاب صورت و معنی
شود و اگر مهلت[۵] نمی دهند و فرصت گل چیدن ازین باغ نمیشود باری در تنسیق و انتظام (زندگے ۱۲)
نیت خیر پیرود کردن این جهان خداع بهتر یاد رغفلت بوده بکتم عدم فرو رفتن پس این[۵]
کار بجهت تصحیح نیت نه توشیق اهل که مانع قوی هر بار بود شروع کرده شد مبنا[۵] الکسب و
منه التوفیق نسبقه[۵] ابو الفضل بن مبارک عفا الله عنهما الله اکبر چون خاطر فاتر از گفت (قول بے عمل ۱۲)
بے کردار شرمنده و خجلت زده شد از کجکول حیا کرده مفارقت[۵] حبست و آنرا در گوشه نهاد
و دل هرزه گرد چون به بیاض[۵] ارتباط صاحبت یا مناد مست یا
مواعظت اختیار کرده و الله[۵] یهدینا الی صراط مستقیم بر ظهر کتاب کیمیا نوشته اند
فرد کیمیا خواهی زراعت کن که خوش گفت آنکه گفت ✤ زرع[۵] ثلثانش زرست و
ثلث باقی هم زراست ✤ اے برادر این چه تراژ است که مینمائے آنکه معده (اے ۱۲)
آزرا پر گرداند و مس وجود را طلای ده[۵] دهی کند در مرتبه قناعت و در رتبه صلح کل (حرص ۱۲)
و در حالت محبت کائنات ست و در مذهب تحقیق بالغ نظران مکوّن (اے عارفان ۱۲)
را راه نیست تا بمکونات آلوده امکان چه رسد درین درگاه صلح کفرست و محبت
کائنات زندقه[۵] ازینجاست که گفته اند حسنات الابرار سیئات المقربین (ای درگاه تحقیق ۱۲)

آخر بتوفیق الٰہی از جہل مرکب بہ جہل بسیط آمدہ امید کہ بعلم شتافتہ بموطن عمل خرامد

دیباچہ بیاض معاملات

سرگذشتہ معاملات دنیوی و انگاہ از سرکار خود نگاہ داشتن چون راہ مخالفت سپردن با فطرت بلکہ طبیعت بود درین مدت کہ چہ بمثل پست ہمتان دنیوی و چہ بغیر آن در گروہ بی شکوہ عاشقان دنیا معبوث شدہ بسر وقت آن نمی آمد و ہموارہ این را از فضول اہل و شور حرص و طغیان آز دانستہ مہمات سرکار خود نمیرسید تا آنکہ بستم رمضان سال نہصد و نود و ہشت کہ دل دوربین در گرد سراپای جہان و جہانیان مبصرانہ نگاہ میگردد در بازار خرید و فروخت و سود و زیان زمان و زمانیان بر مکامن خواطر بالعیان و مشتریان و فنون آرایش و نکوہش ایشان کالا را نظارہ کردہ سخنے چند با خود در میان آورد کہ نوشتن آن مشتبہ بجو فروشان گندم نما می شود کوتہ سخن آنکہ بعد از گفتگوے بسیار برین شد کہ بکلیات امور دار رسیدہ ضوابط جزئیہ قرار دہد و برای تذکار و نگاہداشت ندکری چند تعیین نماید کہ اگر نفسے چند درین معاملہ جائیکہ سرای کاردانی در رباط پاسبانی ست مہلت میدہند خود ہم بسر کار ما منتظم می شوم و ہم این نفس امارہ را کہ بتوفیق الٰہی از زور و اجر خردمندی بلجام آہنی مقید شدہ از زخارف دنیوی باز آمدہ جزو دادہ یک بزرگ نگاہ نمی کند موانع صوری حسی نیز از نگاہ کردن این مرد فریب نامرد و معشوق بہمرسد و ہم خواہشی کہ از رہگذر بشریت و فطرت و ہمت و طبیعت میرنجاند کہ یک مرتبہ جمعی از فدویان محبت مآثر ما را فراہم آورده در کار مرشد و پادشاہ خود حتے شایستہ در خور حوصلۂ خود بتقدیم رساند و بنبرد مردانہ کہ کارکردہای بے انصاف را جز انصاف راہ نباشد نماید تا دور بینی و آدم شناسی این سرکردۂ ایزدی بر مردم پرتو ظہور اندازد و باعث ہدایت

درازمنه مختلفه سیاه کرده می شود اکثر ازان مزخرفات لاطائل ست معلوم نیست که عشیر آن
مرضی خاطری که دست روزگار گرد دامن او نتواند رسید شده باشد و ندا ایضاً من
اقسام المجنون فان للمجنون فنوناً میقه العبد الاقل ابوالفضل بن مبارک عفی عنهما فی
سنة اثنین وتسعین وتسعمائة الله اکبر انچه آنرا او ادی امین دانسته در مفارقت کجکول
بان تسلی میجست چون بنظر امعان ملاحظه رفت آنرا سزاوار اجزای کجکول دانسته چنانچه خود را
از نظارهٔ جمال او محروم بودن لائق ندید این خبر وچند مخالف بصورت موافق بمعنی کجکول
راجداد اشتن ازان نه پسندید واین گنجینهٔ اسرار انیز دمی را گنجور شده هر روز را تبه ازان
بدل و انا تعین کرده واو را مصاحب روز تنهائی که از مکنونات خاطر دور اندیش است
دانسته منصب بزم آرائی ملک تعلق داد تا دران روز بیگانه وار یا مثل آشنایان روزگار
معامله نکند و انیس محفل دل وجلیس مجمع جان گشته از اندوه وشادی که فرزندان
ناخلف خوف ورجا اند پاسبانی کرده بزرگ زادهٔ مراست ملائم ونا ملائم نفروشد بلیت
متاع گرانمایه کاسد مباد ✤ وگر باد خرعیب حاسد مباد ✤ سبحان الله چه قسم مجنون گرد
سراپای خاطر میگردد منکه همت در بیدلی داشته ام وروزی نیست که ازان دو تا خانه بمن او لوشی
نرسد این چه ژاژ است که میخایم واین چه کجروی است که می اندیشم ابوالفضل اگر کسی ترا نشناسد تو
خود را می شناسی خرد بخشا از عزوت دانش وحلاوت کردار باز داشته از خواهش ونجواهش
نجات نجشیده محرم خود نساخته بحیات ابد موصول ساز سال نهصد ونود وهشت هجری در
لاهور قلمی شد الله اکبر کجکول مجموعه ایست که راقم این سطور در شوریدگی احوال بعضی
سخنان طائفهٔ علیهٔ صوفیه را مسوده کرده بود واز ناداني خود را ازین
طائفه دانسته از علم یقین بعین یقین آمد خیال مے کرد

صوفیه

---

۲ مزخرفات جمع مزخرف بیهوده ۳ لاطائل جمع لاطائل نکته بی حاصل ۴ ایضاً یعنی مثل ۵ اقسام جمع قسم ۶ المجنون دیوانه ۷ فنون جمع فن ۸ میقه یعنی ۹ العبد الاقل یعنی ۱۰ ابوالفضل بن مبارک عفی عنهما ۱۱ سنة اثنین وتسعین وتسعمائة ۱۲ الله اکبر ۱۳ انچه آنرا او ادی امین دانسته ۱۴ بدل و انا تعین کرده ۱۵ روز تنهائی ۱۶ روز بیگانه وار یا مثل آشنایان روزگار ۱۷ معامله نکند ۱۸ انیس محفل دل وجلیس مجمع جان گشته ۱۹ از اندوه وشادی که فرزندان ۲۰ ناخلف خوف ورجا اند پاسبانی کرده ۲۱ بزرگ زادهٔ مراست ۲۲ ملائم ونا ملائم نفروشد ۲۳ بلیت متاع گرانمایه کاسد مباد ۲۴ وگر باد خرعیب حاسد مباد ۲۵ سبحان الله چه قسم مجنون گرد ۲۶ سراپای خاطر میگردد ۲۷ منکه همت در بیدلی داشته ام ۲۸ وروزی نیست که ازان دو تا خانه بمن او لوشی ۲۹ نرسد این چه ژاژ است که میخایم واین چه کجروی است که می اندیشم ۳۰ ابوالفضل اگر کسی ترا نشناسد تو ۳۱ خود را می شناسی خرد بخشا از عزوت دانش وحلاوت کردار باز داشته از خواهش ونجواهش ۳۲ نجات نجشیده محرم خود نساخته بحیات ابد موصول ساز سال نهصد ونود وهشت هجری در ۳۳ لاهور قلمی شد الله اکبر کجکول مجموعه ایست که راقم این سطور در شوریدگی احوال بعضی ۳۴ سخنان طائفهٔ علیهٔ صوفیه را مسوده کرده بود واز ناداني خود را ازین ۳۵ طائفه دانسته از علم یقین بعین یقین آمد خیال مے کرد

سخن گزیدن و گزیدگی خود را خریدن برین آوردکه بزمی رنگین از سودای خود آرایش دهد
ورقی چند را که بزبان رسم بیاض نامند و بلسان تحقیق ماخولیا نامه خوانند سیاه نماید
و حالت تذبذب خود را خاطر نشین دور بینان عرصهٔ بینش کند الهی از کشاکش
اندیشهای تباه نجات فرمای برحافظهٔ خود اعتماد نیست تا تعهد مکرر بنوشتن نمایم و حالت
سنجیده نیست که برگزیدهٔ خود اعتماد داشته باشم نظم دولت اگر همدمی ساختے
عمر بدین نیز نپرداختے + و در دلم آید که گنه کرده ام + کین ورقے چند سیه کرده ام
اگرچه محرک خاطر در تسوید این اوراق برداشتن مناسبات خویش بوده لیکن بجهت دیر
بدست آمدن و دشوار بهم رسیدن آن و نیز درآمدن این کس با تعلقیان متاع
پرست و محشور شدن باین گرده از خوش آمد های این طبقه که خردار خردار و خر من
خرمن بهم میرسد انچه خوش آمد طبیعت بود با لفت فطرت و میانیت مشرب برداشته
نیز داخل مسوده ساخت و بیاجهٔ بیاض ابوالفضل بن مبارک که تبائید ایزدی از
صلح کل فراترک شده نزد محبت با طبقات انام میبازد چنانچه برای مهمانی برادران فطرت
بیاضها سر انجام میدهد بجهت آشنایان معاشرت نیز ورقی چند سیاه میسازد ایزد تعالے
او را بخود مشغول ساخته فارغ خاطر گرداناد الله بس و مابقی هوس عنوان بیاض
بر اصحاب فطنت و ارباب عبرت مخفی نماند که درینولا که بحسب تقدیر از زاویهٔ عزلت برآمده
در بازار کثرت افتاده است و همواره در مداهنات و مساهلات قصب السبق از اخوان
زمان برده اگرچه در نظر کوته بینان اعتبار بے مدار دنیوی که محل حسد اکثر برادران طینی
ست یافته اما در معنی پیش بالغ نظران بازیچه بازاریان اسواق نفس الامری شاده
است اعاذنا الله تعالے من شرور انا و شرور هم بیاضی چند که این بیاض از انجمله است

از هزاران اندکی زین صوفی اند دیگران از دولت او می‌زیند روچنین عشقی بجو گر زنده‌ئ
در نه وقت مختلف را بنده‌ئ خطبهٔ بیاض تازه جنونی خاطر پریشان را بر فراهم آوردن
این سفینه داشت و من عبد الخواهش را رد و دلتسای عبد اللهی سنگسار خجلت گردانید ندانم
این دلست یا دشمن جان من ست ابو الفضل را که بسر نوشت آسمانی مورد اضداد است
چگویم اگر از پسیتهای او نویسم قعر گو کم فطرتی و پست همتی او در اندیشهٔ دور بینان بارگاه
دانش نگذرد و اگر عالی فطرتی و بلند پروازی و دور بینی و تیز روی او را شرحی نویسم در معدهٔ
فاسد زمان و زمانیان کجا گنجد بهر حال بو العجب کسی ست که اگر خزف را مروارید فروشد
سود کند و اگر مروارید را خزف دهد فائده بیند لله الحمد که بعنایت ایزدی تو نگر خاطری ست
که کیمیا گران روزگار مفلس در یوزه گر اویند نه از دوستان بر خاطر او بندی و نه بر دشمنان
از و گرندی و دشمنان از و فارغ دل و دوستان از و خرسند میهمات چگویم در معامله جای او که
محل رواج بازار تمیز ست نه دوستی بکار آید و نه دشمنی آزار رساند مجملا از انچه بعد و قصد از آسمان
فطرت بر زمین دنائت فرود آمده از شناسائی مزاج زمانه خرسندی مینماید و خود را از عاشقان
این نشان میدانند مسودات این سفینه است از انجا که معامله حقیقی با جهان آفرینست محل معذرت
نیست و چون در گروه تعلقیان در آمده دادوستد با ایشان مینماید عذری که پسند مشکل پسندان
خود پسند باشد ندارد پس همان بهتر که در سخن بسته آید و بدانچه سلطان وقت فرماید متثال
نموده از طعن و تحسین یکسو آید و آغاز این سرمایهٔ ماخولیا هست دوم رجب سنه نهصد
و نود و هشت در دار الخلافه لاهور نوشته شد افتتاح بیاض امروز که زمستان دست
و هشتم مهر ماه الهی سنه سی و هفت سه شنبه چهار دهم محرم سنه هزار و یک ست در عرصهٔ
دلکشای کشمیر تازه جنونی در سر افتاده و این شوریده شوریستان طلب را شیرازه

تا بوقت مسعود شنا و محیط مطلق گشته بنزهت سرای دولت جاوید عمر ابد پاید بد
الله اکبر رفیق مرنج و مرنجان ناصح خموش گویا مبشر مؤتمن رهنمای بی رعونت آشنای دو
دوست صداقت نشان شناسای هر منزل زباندان هر دیار میانجی هر معامله ترجمان هر
زبان ناخدای بحر محیط کشتی بی ملّاح زاد و راحله بهترین سفر تار و پود این لباس بدست افتاد
یعنی ورقی چند منزه از نقوش رسمی را پیش گرفت تا قدسیات حقیقت و مقدسات معرفت که عین
این معامله باشند نوشته آید و شائبه آن اسامی گشته مدنی الطبع مرا مدینهٔ فاضله باشد و شورش
باطنی را چاره گر آید و وحشت این راه دو پس نبرد افسوس که شیشهٔ جانی از تو بدر نمیرود و اندیشه
واپس رفتن سود انگیز نیست نظم
پنجه گرد و از تغیر دور شو — هم بچو برهان محقق نور شو
کار پنهان کن تو از چشمان خود — تا بود کارت سلیم از چشم بد
لیک نشکیبند عالی همتان — پیش شاهان گر خطر باشد بجان
وسر گردانی جهانیان و تنهائی تو ترا در گرداب حیرت نیندازد نظم
چند روزی جهد کن باقی نخند — سر شکسته نیست این سر را مخند
آنکه بنیاد و مسبّب را عیان — هر کسی رو جانبے آورده اند
این سببهای جهان — کی نهد دل بر سببهائے جهان
که نه هر دیدار صنعش را سزاست — دیده باید سبب سوراخ کن
تا مسبّب بیند اندر لامکان — تا سببها را کند از بیخ و بن
هر ره داند جهد و اکساب دکان — خرم آن باشد که نفرید ترا
چرب و نوش و دامهائے این سرا — گام زانسان نه که نابینا نهد
ای دریغ که هنوز این سرگردان کوی طلب چاره خود را گفت و نشنفته با من خموشی نمیگراید نظم
کار آمد حصهٔ مردان مرد — حصه گفت آمد آنیست درد
خر دل اسفید همچون برف نیست — ذکر صوفی کتاب و حرف نیست
زاد عالم چیست آثار قلم — زاد صوفی چیست انوار قدم

مولانا محمد هادی علے کا مرحوم

مراتب مهربانی و مدارج عطوفت خدیو جهان از اندازه گفتار بیرون است و از گاه ازامثال ما کوته نظران گرفتار مضیق بشری بهر حال امتثالاً لفرمان قهرمان خرد که مالا یدرک کله لا یترک کله است کلمه چند نگاشته قلم ضراعت میشود می فرمودند که بیچاره آدمی با وجود فروغ خرد و ظلمت طبیعت در افتاده راه نجات خود نمیجوید و با وجود چندین نعمت که برای او سر انجام داده اند قصد جاندار ان نموده سینهٔ خود را که محرم اسرار ایزدیست گورستان حیوانات میسازد و از برای پرساختن شکمی چندین جاندار را ببلاخانهٔ عدم می فرستد میفرمودند که کاشکی جسم عنصری من بمثابهٔ کلان بودی که این نامعامله فهمان گوشت خوار از گوشت آن کس سیر گشته بجاندار دیگر نپرداختندی فراخی حوصلهٔ عطوفت را شرح دهم یا بلندی ارجمندی دریافت والا بیان کنم اگر نوکر نمیبودمی و ممدوح پادشاه نمی بودمی حرفی چند از فهمیدگی خود می گفتمی هر آینه از طعن کوته نظران گو نشیب نادانی ایمن بودمی استغفر الله من که دست و تکون زده ام و از رد و قبول بزرگان جهان یکسو گشته سر بلند شناسائیم از اعتراض کوران بی عصا چه اندیشه مند باشم هنوز دهم محرم سنه هزار قریب آب چناب که حضرت شکار برآمده بودند مرقوم شد الله اکبر تحریر و خش و حدقی را عشق گنج خانه نشان صحت عقلست و کثرتی تعلقی را دوستی خلوت بیماری نفس روز پنجشنبه هیزدهم شعبان سنه هزار و یک سنه آغاز بیاض ابو الفضل بن مبارک را که بهمت خدا شناسان فراخ حوصله از تنگنای جنگ کل بصلح کل آمده در ازدحام عام خلوت گزین بود سفر اقلیم محبت کل پیش آمده امید که دران ملک مقدس او را توفیق اساس خانه شود تا مستعد سفر جاودانی رضای کل گردد و آنجا نیز نشیمن و دلکش بدست افتد تا شاکر صحبت مسافران آسمان نورد راه تفویض کل گردد و دران دار الخلافه ایزدی رسیده قوطن گزیند

سخنے چند کہ بر خاطر بوالہوس و نفس مخادع خوش می آید بہ نسبت توشۂ ایام تجرد بر میدارد ای
نفس اگر در ین طویت سدادی در شادی داری ہمتی در کار خود کن و مردانہ قدمی بردار کہ اگر بہ مقصود
رسی باری صاحب ہمتانہ در راہ رفتہ باشی مرداد ماہ الٰہی سنہ سی وسہ در دار الخلافہ لاہور
نوشتہ شد اللہ اکبر مدار آنست کہ در ضمن خوش روئی و کشادہ پیشانی حق فوت نشود و مدار
آنست کہ در ذیل معاطفت حقی در پردۂ کتمان ماند یا بطلانی در منصۂ ظہور جلوہ کند شکر این
کہ در کلیات براہ مداہنہ نرفتہ ام در کیل آسمان نگنجد و اندوہ آنکہ در بعضی خبر دیات با یکی مداہنہ
رفتہ در کالبد زمین در نیاید اللہ اکبر ابو الفضل کہ با دشمنان ہموارہ خیر اندیش بودہ آہنگ
دوستی دارد با دوستان چرا از بیست آدمیانہ نکند لذات انیعنی غدر خواہ طعن بد گوہر ان
اللہ اکبر ابو الفضل کہ تبگاپوی ہمت و جستجوی فطرت بر آستانۂ صلح کل اقامت دارد
آمرزش دوستان تنگ حوصلہ کوتہ نظر کہ مدارا از مواسا نشناسد و جنگ را از صلح
جدا نتوانند کرد از ایزد خود مسالت مینماید اللہ تعالے از اندیشۂ معصیت گریزپت د
کلیدت برادران کنجشک حوصلہ مرا مگیراد و مرا از اعتراض بر حرف دوستان کہ چرا دوست
ما با دشمنان دوست نماست یا ہمانا کہ دوستی او با ما نیز از ہمین قبیل ست یکسو کناد اللہ اکبر
ابو الفضل کہ با خود نرد دشمنی میبازد و با دیگران شطرنج دوستی الٰہی چہ میخواہی کہ او را بر دشمن
دشمن خودش گردانیدی و جہانی بطرزمی در کمین او داری اللہ اکبر صبر از نادان آید و شکر
از دانا صبر کہ با دماغ پیشانی دردناکی و نا رضائی ایزدی ممدوح گروہے از پیشوایان کار خانۂ
انتظام ست از کوتہی حوصلہ در پایان خطاست اللہ اکبر آلہی دانش گوارا کہ بر بیدانشان
تفوق نجویند کرامت فرمای والا در کنج خمول بیدانشی خرسند دار اللہ اکبر از بے انصافی
گویم یا از کوری دانم کہ خواہش محال نمایم و چشم اجابت از واجب متعال داشتہ باشم اللہ اکبر

نفس ناطقه بشام این مسکین میرسید و قوت جان و قوت عقل میگشت این رباعی باسا
مناسبات رسید منجو است که عبرة و خبرة این نامه را بتمام تسوید نمایدلیکن چون بشوریدگی حال
رباعی را مناسبتی تمام بود بذکر آن اختصار نمود رباعی اسرار حقیقت نشود حل بسوال و فنی نیز
بدر بافتن چشمت وال + تا خون نکنی دیده و دل نچه بسال + هرگز ندهند راهت از قال بحال + هرچند
خاطر بچو صله را شهره شهره کرد لیکن مژده امیدی نوید وصولی نرساند الحمد لله علی ذلک الله اکبر ابو الفضل
بن مبارک را که نه خرسند از هستی موهوم و نه ملول از نیستی اعتبار است مالیخولیائی ذاتی یا شورش
بهارستی باز بتیابانه بگلگشت سخن گزینی آورده گاه بهانه غذائی خویش قدسیات کلام را مینوسید و گاه
بخیال مهمانی برادران فطرت زلّه پرداخت و گاه برای دفع شر متعاچیان طبیعت که اخوان معاشرت
اند در تسوید اوراق کوششی دارد الهی چشمی و سرمه که خجلت زده وبالست تا از وحشت آباد گفتگوی
برزخ گاه خموشی رسیده نظارگی باشد الله بس و مابقی هوس و مفتح سال چهلم الهی این وکلمه نوشته شد
الله اکبر ابی نفس بدگر آهنگ انصاف طرازی در سرت هست باخود بقدر دریافت خود ژنده
معامله بروزی و ببرادران عینی که فرزندان آدم اند باندازه عمل خود خلعت سود و زیان سرانجام
دهی اگر از فرعونی که در نهادت مخمر ساخته اند این گفتار مرا نمی فهمی چاره بیماری خود را از
دوای بیماری دیگران چه میجوئی و مرهم جراحت خود را علاج مرهمهای جهان چه میسازی
الله اکبر حق گوی من که دوست از دشمن ندانند و آشنا از بیگانه نشناسد از رضامندی
دشمنان دناخوشنودی دوستان کی شاد و غمگین خواهد بود معشوق من که در ناحق طلبی ازمن
ناز بخوردار است و در عاشقی چگونه کامروائی طمع داشته باشم انتخاب منتخب مکتوبات
شیخ شرف الدین منیری از مکتوبات صدی آن تشنه نشان یافته
آب که جستنش تشنه گرداند و نوشیدنش تشنه تر شرف الدین منیرے

نشان الٰہی بر خود می پسندی و دیدہ و دریافت اخوان از منہ سابقہ کہ بحسب ظن و در بنیان خرد پیشہ
زمان ما از ایام فاضلہ است و انستی کہ مبلغ محصولات تجارت محمل در کلیہ و منہ املا میسنمایند
تا بدلاوران روزگار ما چہ امید داشتہ شود زود در خود دریابی ہر چہ تمامتر اگر توانی از خلاب
اسباب برآ تفاوت از منہ و تباین ایامی آنرا کہ بر تو خواندم و تکیہ بران کردہ با تو میگویم برائے
آنست کہ خو کردہ عادتی والامزاج روزگار نا پائدار از عنفوان پیدایش تا حال کہ نہ آغازش
معلوم و نہ انجامش پیدا و نیکی و بدی و نشیب و فراز یکسانست حیف باشد کہ برای آلایش
کہ خزنمایش در چشم احول ندارد و خلاصۂ زندگانی را و از انتظام اسباب لایعنی صرف نمائی و از حرف
بلند و دریافت ارجمند کہ گاہی نفس و فنون تو بآن بازیت میدہد فریب مخوری کہ راہ بس دراز
و باریک و خطرناکست چہ رہبران پی گم کردہ اند و در اول قدم فرو رفتہ فہمیدنہا اگر یکدو از درست
پاک از دنس شوائب ریا آراستہ نگردد و بدانکہ چہ حیرانی عظیمست و لہذا مولانا روم میفرمایند شعر
ہر کرا در عقل نقصان اوفتاد + کار او فی الجملہ آسان اوفتاد + چہ با وجود نکال معنوی و بال
ظاہری ندارد سبحان اللہ تا نگاہ کردن صد اعتراض بر خدا میکنیم ذرۂ امکان را در درگاہ وجوب خبر
رضامندی و خرسندی ہر چہ کند نشان بی دولتیست چہ تماشاست کہ خود معاتب و خود معاتبم ہم بیمارم
و ہم طبیب مسہلی کجاست کہ معدۂ خاطر را از اخلاط فاسدۂ دانستہائے رسمی پاک ساختہ بجلای ضمیر مشرف
سازد و از حسن صورت و سیرت کہ دام نابالغان راہ طلبست نجات بخشیدہ فنائے کلی
و اتصال حقیقی نخشد سنہ نہصد و نود و شش بلدۂ لاہور نگاشتہ اللہ اکبر

ملتقطات شرح آداب المریدین

روزی از روزہا کہ خاطر مشوش بسودۂ ملتقطات شرح آداب المریدین مشغول
بود دل ہرزہ گرد را پای بند سخنان این طایفہ ساختہ بمقتضای مالیخولیائی کہ داشت سودائے خام پخت از
برادر دینی و داور یقینی حکیم ابو الفتح کہ درین سرا دشت آباد آدمی معنی آدمیست و بوی مردمی از ان گم

و درستی انحراف می ورزد اما در دفع مکاره انجمان مزور از جادهٔ طریق منحرف شده دست
بدامن مکر و حیله زده نجات خود را میجوید امته الدنیا آن بلے دولتیست که با فنون بدمی و
بدکرداری که سمت ذکر یافت یکبارگی از راه راست و درست کرداری یکسو شده در
جلب ملائم و دفع مضار در مراتب سوری و مدارج ماتمی کریوهٔ مهلک گریزت قطع نموده کمر بستهٔ
مکر و خدیعت ست در مهر ماه سنه سی و شش از دل بزبان قلم آمده فائده بر مستبصران هوش افزا
پوشیده نماند که مقصد اعلی و مطلب اسنی در یافت ذات و صفات ایزد یست جل جلاله و
جویندگان این گوهر بی بها دو گروه اند گروهی بکشف و شهود دست همت بدامن مقصود زده اند
و طائفه بوسیلهٔ جمیلهٔ دلیل و برهان بر سیدهٔ علیای این مقصد ارجمند برآمده کامیاب دانائی گشته اند
فرقهٔ اولے اگر بوجود نبی گرویده اند آن جماعت را صوفیه گویند و اگر نه حکمای اشراقیه خوانند و طبقهٔ
اخری اگر نبی را اعتقاد دارند متکلمین نامند والا حکمای شائین دانند این خلاصهٔ تحقیقست که سید جرجانی
حاشیهٔ مطالع از محققین قدما نقل مینماید الهی انچه مرضی تست بدان هدایت فرمائی نمیقه ابو الفضل
بن مبارک عفی عنهما الله اکبر مهتدی نشده راه هدایت شتافتن دیده وری را بکوری فروخفتن یا
آرمیدگی خوشتن را به بی انصافی دست و گریبان داشتن دانستهٔ خود گفتن هر زه کاری و نایافتهٔ خود را بیان
کردن بیخبری بخموشی حرف سر گشتن دکان داری ای جویای راه معامله با مستعد خطاب چه احتیاج که
مقدمات معنوی که مخدرات قدسی اند در میان آرد و بابی استعداد خود چرا ازین مقام حرفی زند و نامحرم را در
خلوتسرای سلطانی راه دهد آگاه دل باش اگر شناسای معرفت و آشنای حقیقت گشته یعنی قطرهٔ از دریا
ذرهٔ از ریگ بیابان بدست افتاده منصب دربانی یافته کمر بستهٔ پاسبانی باش و اگر نه پا از اندازه بیرون منه
دیهوده مخروش که مبادا نوحهٔ دل آزار تو بآستان خاقانی رسد نوزدهم صفر سنه هزار مرقوم شد
الله اکبر ای ابو الفضل با وجود بینائی چرا رقم اکمهی بنام خود می نهی و با چندین دانائی برای چه

ف ابو الفضل دوم

در لاهور قتلے شد الله اکبر خیر اندیش نیکوکار آن تواند بود که رحمت عامه ایزدی را
مخصوص طائفه ندانسته خود را از آلایش خواهش پاک داشته بر مسند تسلیم نشسته
تفویض کل نماید و ازان فروتر آن دولتمندی بود که بزم دوستی با دوست و دشمن و خویش و
بیگانه آراید و ازین کمتر آن نجبت بلندی تواند بود که اگر نبزهت سرای محبت نتواند رسید بارے
بقلاوزی نجبت خداداد بر بساط غرت رضا رسیده بنجاطری کشاده پیشانی خوشنودی خدا
رضامندی خود داند و ازین پست تر آن نیکذاتی تواند بود که اگرچه رحمت شاملهٔ الهی را منحصر
گروهی نساخته است لیکن از رد و طعن مخالف آرمیده صلح کل درمیان دارد و ازین کمتر آن
سعادتمند ساده لوح تواند بود که هرچند بدولتسرای محبت کل و نزهت سرای رضای کل و
دارالامن صلح کل نرسیده است امّا روشیکه از راه عقل ناقص یا تقلید کامل آورده اند بی مداخلهٔ ریا نیک
آن روش را مردانه امتثال و اجتناب مینماید و مراتب این چهار طبقه گرامی چون مدارج آن ظلوم و جهول که
منزل او فروتر ازینهاست از پایهٔ احصا بیرون و از حیطهٔ بیان افزونست الله اکبر ابو الدنیا
آن پست فطرتیست که عجوزهٔ بدروی دنیا را عروس زیبا شناسد لیکن از انجا که بمشام جان او
از دود تنخانهٔ همت نسیمی نرسیده است چنانچه در اقبال این نامرد فریب از جای اطمینان و مقام آرام
نرفته کامیاب خورسندی و شادمانی نمیگردد و در ادبار این بیوفای دوست کش دشمن کوب از پا نمی افتد
ولکد کوب غم نمیشود ابن الدنیا آن بی یار دانشی ست کور باطن که در آمد شد این پیر قوت حقیقت
نادان برادر دانا افگن خسران زدهٔ شادی و ماتم ست نه در حصول لذات این شراب فنا انتیام
حوصلهٔ شادی او سیر و نه نفس آرزوی او در نشیمن آرام و نه در انعدام این نیست هست نما معدهٔ ماتم سوز
او پر و پای خواهش او لنگ و عبد الدنیا آن بی سعادتیست که با فراهم آوردگی تیرگیهای سابق در حصول
مقاصد میان تهی این نشأ صورت که گذاشتهٔ خرد پروران و مردود رو شن ضمیر انست از شاهراه راستے

عرصهٔ دانش نفس امارهٔ نامند طهارت یافته بما من خموشی گراید استغفر الله استغفر الله
الٰهی این عبد الخواهش را عبد الله ساز هفدهم شهر ربیع الاول سنه نهصد و نود و نه در دار السلطنت
لاهور نگارش یافت الله اکبر الٰهی من دوستدار جهانیان ام جهان دشمنی که دشمنی دشمن
عالیان باشد چه عطیه ایست عظمی و موهبتی ست کبری که به یمن فروغ خرد این را از اسباب
دوستی افزای گروه بنی نوع خود گردانیده ام بیت عاشقم بر قهر و بر لطفت بجد + ای عجب
من عاشق این هر دو ضد + اگر چه شکر انیکه مرا بوسعت آباد رضا در آورده از شادی و غم نجات
داده زبان ثبات پائی بعمر دراز ادا کنمی اما بس بار گران بر خاطر برادران من که بنی نوع من
نهاده یا مرا زود از کثرت آباد وجود بخلوتخانهٔ عدم رهبری فرمای یا گرانی این گران کوی
نشیب نادانی را چاره نمای مرا که از اسیری این قحبه رعنای دنیا باز خریدی برای چه
در طویلهٔ این علف خواران زربنده میداری من که کندهٔ اخلاص بر پای دارم و زنجیر
گران مروت در گردن دتر ازوی خرید و فروخت معامله در دست چاره خود آن میده ام که
سرمایهٔ هستی خود را که چهار گوهر گران بهاست یعنی جان که راس المال کم معرفت طبیعیان
باشد و مال که خلاصهٔ جواهر سود اگران پست همت تواند بود و ناموس که در میان خواجه و بنیا
و کناس عالم وقحبهٔ روزگار مشترک ست و بهترین اسباب بزرگی بزرگان پندار پرست ست
و دین که عصای کوران کوی راستی و درستی ست در کارسازی صاحب و پادشاه
و نعمت خود نثار کرده به پیشانی کشاده مسرت پیرای آنجهان گردم الٰهی از حوصله و فروی که
داده در خور آن و با اندازهٔ او کار از من میطلبی و از میان تهی که دارم چنین پائمال خواهشم ای
هستی بخش من مرا ازین اندیشه نگیری فرد بچاه شوی مرادی فتاده ام که
هنوز + بچاه یوسف من به که اندرین بازار + بست ششم شهر ربیع الاول سنه نهصد و نود و

این درگاه که پیشوائی نشاتین را از اسباب والاست آن مایه دریافتی تواند بود که از خوف و رجا و قبض و بسط فراتر ک شده غم و شادی را پیرامون خاطر مقدس او راه نباشد منیخواستم که فراتر ازین مقامی چند رسیده خود چون گویم دریافته خود را در قمزه کلک جواهر سلک نمایم لیکن چکنم که دانش جهانساز فطرت سوز من رخصت آن نمید هد بخاطر شوریده میرسد که این تیز رو اول مصاحبان بزم عشرت جهان آفرین را سایه ایست بلند پایه و آن کوهکن دوم ملازمان بارگاه سلطنت را پرتو ایست ساز وار و آن دوربین سوم امین محرمان خلوتخانه شهود را نمونه ایست پسندیده الله اکبر حسد که حاسد مرا بیش از هر کس در اندوده دائمی محبوس داشته سزای او را در گریبان او دارد آنی نفس بشری من زینهار که در نهاد خود منافقانه انتقامی پوشیده نداری وای معامله نافهم تر اکه روشنی از دریچه قدس راتبه ساخته اند چرا اندیشه ظلمتیان سنگ راه تو میشود اگر به نیکی تو دار سیده در دشمنی تو کمر اهتمام میبندند همانا که بیمار حسد اندازه مریض کار صحیح چه طمع داری و اگر بدانگاشته با تو راه مخالفت پیش دارند در مبلغ علم خود راه عبادت سلوک میکنند تو چرا بیهوده سنگ تفرقه می اندازی والحق ازین بیماری تمیزی زیاده ازین چه منیخواهی آنی نفس من که انگم حوصلگی خود یا الهی در تو که از گروه بدنهاد ان خداع و مکر منشی از گفتار و کردار تو گمان خوبی برده ام این رنگ حرف میزنم و گرنه بدی را بد انگاشتن و با او نرد محاربت باختن اگر از خدا اندیشی دور است در معامله دانی چه دور باشد ای کاش دشمن من فهمیدی که من از و چه رنگ آسوده ام تا هر آینه از ملازمت نامردانه خود باز آمده ظاهر او بباطن همرنگ گشته براحت افتادی و کاشکی خیر اندیشی که در حق دشمن دارمی یا حق اساسی مرا که راه مداهنت ندارد دوست طفل مشرب حقیقت نفهم من بداندی تا نبقد از دستی من رنجه زده نشدی کی باشد که از حیض گفت این زن قحبه نبش من که معامله نفهمان او را نفس ناطقه گروهی از تیزروان

بازداشت رباعے ای فسق و فجور کار ہر روزۂ ما + وی پرزحرام کاسہ و کوزۂ ما +
مینمند در روزگار دیگر یدعمر + بر طاعت و بر نماز و بر روزۂ ما + صاحبادیا نالایسال عما تعملون
شانا نمیدانم کہ چہ کردہ ام کہ مستوجب آن شدہ ام کہ از عبد اللہی بعبد الطبعے آوردی اگرچہ ذوق
بر جلائل آلای تو در درجۂ اعلی ست کہ این حالت را تا بیدی نباشد اما بر آستان کریمی تو در یوزہ
مینمایم کہ از عبد اللہی بعبد الدراہمی و الدنیاری نیاری چند گاہ ست کہ فطرت با طبیعت من
در بند و ست و در کشمکش ابنای زمان افتادہ ام نہ قوت گریزو نہ قدرت پرہیز رباعے
صبری نہ کہ از عشق بپرہیزم من + نجتی نہ کہ با دوست در آمیزم من + دستی نہ کہ با قضا در آویزم من +
پائی نہ کہ از میانہ بگریزم من + سبحان اللہ غریب حالتی و شگرف مقامی پیش آمدہ کہ
باطن با مر ہا ئل گرفتار و ظاہر با شرار روزگار در جنگ نہ مردانگی کہ پای ازین دہل بیرون کنم
و نہ قوتے کہ سر انجام ظاہر نمایم قیاس باید کرد کہ با مور ضروریہ این لباس پر تلبیس چہ قدر تواں
پرداخت و بمقتضای رابطۂ قدیم طائفہ از خلان وفا بموجب دلسوزی کہ لازم طبیعت دوستان
این نشاۂ میباشد در انجاح مقاصد و مطالب مساعی بلیغ مبذول داشتہ آثار صدق نیت و حسن
طویت این طائفہ چون نزدیک بیقین عرفی بود و جہالت ایشان از حالت سریرۂ این
شوریدہ قریب بہ یقین نفس الامرے نہ روی منع داشت و نہ رای قبول تا آنکہ غرۂ رمضان
سال نہصد و نود و یک قرار بران نہج داد کہ از کلیات امور واقف شدہ خود یک دفعہ
بآن پردازد اللھم خلصنا عن المواجس النفسانیۃ و الوساوس الشیطانیۃ و شرف
بمقام الوصول و اوصلنا بعالم العقول اللہ اکبر برخوردار آستانۂ معرفت رجائی
گشادہ پیشانی تواند بود کہ بفراغی نشاط غمگساری کونین پیش نہاد ہمت او باشد یا
خونی گرہ برابر کہ اگر سر و رہمہ جہانیان نصیبۂ او شود او باشاد مانی آشنا و نباشد و بزرگ

خورسند یهای بی نوع خود کرده ظن ارتقا بمدارج سعادت بخود میکرد و از مخادعات نفس اماره
ذاهل و غافل بوده از فرو رفتگی خود در وحل جهل و خلاب شقاوت خبرے نداشت
تا آنکه رعونت تماشا یا طلب مداوا در مطالعه شرح آداب المریدین شیخ شرف الدین منیری
روزی چند مقید ساخته خاطر فاتر را بران داشت که انچه بمساعدت وقت پسند خاطر
فضول افتد رقم پذیر قلم نامحرم شود و بنا بران شطری از اوقات نامضبوط مشوش را
صرف آن نموده سخنان دلاویز خود را سوده مینماید و از رد و قبول تماشائیان مطمئن خاطر
بوده اولا شفای بیمار خود ثانیا مداوای مفلسان تیمار طلب چشم دارد این چه پژاست که
مینمایم و این چه مزخرفات ست که میگویم همان بهتر که مهر خموشی بر زبان هرزه گو بسته ازین
محال گوئی باز آیم و نجوشی دمساز گردم رباعی گر عاقلے حدیث تو کم کنی + راه سخن
گفتگوی محکم کنی دل سوخته چند فراهم کنی + برگفته بگریمی و ماتم کنی + آهے
دیده بینائی یا شهپر عنقائی و دل بیحاصل را به نزهتگاه رضا و تسلیم برده صلح کل عنایت
فرمای و از کشمکش کون و فساد نجات بخش استغفر الله ثم استغفر الله اگر نه داعی
دعای یومی بودمی از گرداب بیحیائی که زبان طلب در درگاه کرم تو بمقتضای حکمت بالغه آنچنانکه
بایستی بظهور در آورده دراز کرده بودم کی سر می برآوردم نسیمه ابو الفضل بن مبارک عفی عنهما
الله اکبر خاطر اعجوبه من در حیرتست که بعبارت در نگنجد نمیدانم که چسان از عهده او
برآیم ابیات هست بیدای حکمتش پیدا + نیست پیدا کنار آن پیدا + قدمے چند عقل
سرگشته + هر طرف رفته باز برگشته + و چون قائد تقدیر ازل این حیران بیچیدان در گل مانده
را بمقتضای حکمت بالغه در افراد ابنای دنیا در آورده بمثابه در مشاغل لایعنی دنیوی منهمک
ساخته که از لذات حیرت که بموجب دنارت فطرت و پستی قابلیت گاهی دست میداد از انهم

رود و بهر جانب شتابد انگبین نیز بتیابانه بانحای شتی میرفت در اثنای این حیرت و سرگردانی
خاطر را غبت به صحبت گذشتهائی که زنده دلی و فارغ خاطری اینها تیقن جمعی و مظنونان
طائفه بود شد تا آنکه گذر بمطالعهٔ طبقات صوفیه که از تصانیف شیخ عبد الرحمن
سلمی که از کبار متقدمین است افتاد و بمناسبت آن حالت و آن ذوق که بهیچکدام اعتماد
ندارد انچه خوش آمد در قلم آورد ترصدا ز اخوان حال و مآل که برین مسیره نظر اندازند است
که این ملتقط را بآن حالت قیاس نموده اگر اغراض ننمایند بانصاف نزدیک خواهد بود
بست و ششم رمضان نهصد و نود در فتحپور نوشته شد و بیاجه کجکول خرد از خامیهای
این مجرد مقید آنست که تمنای آن دارد که در زمان بینوائی و تنهائی که برعونت تجرد گرفتار
باشد این کجکول ترشی در کاسهٔ سر این هشیار مست اندازد تا بقدر بعالم اخاقت آمده راه
رفتار خود را گم نکند و انچه آنرا سرمایهٔ لاغری این فربه انگاشته است از اسباب مزید فربهی
نگرداند الهی دست این عجول حریص را از دامن تدبیر خودش باز داشته او را در حبالهٔ تکفل
خود چنانچه داشته بودی ظاهر گردان تا بشرف دولت آرامی که بی آرامی را دران مجال
نباشد مشرف شود و از بند نعمت کشی وجود خلاص شده در بیم نیستی نباشد عبد الله را کجا
سر شکرگزاری وجود ست و چگونه او را ترس عدم به پناه دعا برد او را نه داعیهٔ امید ست و
نه واهمهٔ بیم ای ابو الفضل شرمی از خود بدار که از عبد اللهی بعبد الاعلمی آمدی و از انجا افتان و
خیزان بعبد الطبعی اگرچه مدتی در کسوت ارباب علم بودی ترکانه همت تو کجا شد که جوشی
بزند که از بند بندگی نجات یابی **شروع انتخاب شرح آداب المریدین** دل پریشان
از روی اضطراب و نادانی رهین آتش و قرین سوزش بوده گرد سراپای جهانیان میگشت
و به پای شکسته و چشم نابینا در مسالک اطوار جهانیان سلوک نموده مشاهدهٔ

سرکار اول بارزو بند عالیجاه از مقوله ابو الفضل

تنگنای زمانه یافت را رفتار کو و گفتار چه و خواهش کدام باری از کوتهی حوصله آن زنده های مرده دل زمانه نیست آمده چو یای همنشینی مرده های زنده روانست و از ابتلای حیات حسی در جوش بوده بعضی مسترقات زمانه را صرف سخنان طائفه که صحبت ایشان آزردی دل است و نیکذاتی از حرف و صوت گذشته و بعمل نیائسته پیراستن تمیقن بعضی و مظنون طائفه ایست مینماید و دل هر لحظه کرد ابهیچ خوش میسازد و از بلاغت و فصاحت که بیش از جامه مستعار نتواند بود تنگ آمده سیر شرحی که شیخ شرف الدین منیری بر آداب المریدین شیخ عبد القادر سهروردی بزبان بی تکلفی بلغت پارسی آورده است مینمود و انچه بمقتضای وقت که بحسب تقدیر نسبت فرزندی دارد خوش طبعی می نوشت تا آنکه بتاریخ سلخ ربیع الاول سنه نهصد و نود و شش در لاهور فراغ حاصل شد و نفس امارہ دیوانه را زنجیر گست الهی بسته زنجیر و یافت خود گردان یا خردی کرامت کن که از بدیهیات اول نه ایستد و بر سوانح کونیه اگر خرسند نشود صابر بوده اعتراض بر تقدیر نکند استغفر الله این چه خواهش است کی باشد که از بار ارادت باز آمده در گلزار رضای خاطر آسوده دل گردد استغفر الله ثم استغفر الله و در آخر ملتقط طبقات صوفیه نوشته اند در خلال اختلال احوال که خاطر فاتر را از تکونات ملال تمام دست داده بود خصوصا از صحبت ابنای زمان و اخوان روزگار که طبیعت را از نجار تمام عارض گشته اگرچه بواسطه موانع ضروریه که ضرورت آن از هر گذر دناءت همت و قلت فطرت بهم رسیده خود را در مضیق مجالست برادران رسمی محبوس دارد اما بدرقه عنایت بیغایت حضرت واجب الوجود در عالم معنی ازین تنگنای پر آشوب گاه گاهی کالبرق الخاطف نجات یافته مثل مرغ وحشی که از امتداد بودن در قفس بعد از استخلاص سر ایسمه شده راه مطلب فراموش کند و بهر طرف از سر اضطراب

باتمام ما رجونا و انجاح ما التمس خاطرنا ایاه ربانی
باتمام آن چیزکه امید داشتیم و روا کردن آنچه درخواسته خاطر ما آنرا

الفت رسالة خلعت عن بسطح
جمع کردم یک رساله خالی از کلام بیهوده و خلاف

استمرت مقرنسات رفیع البسطح
استوار کردم قبه دار عمارتی بلند بام

تاریخ تمامه بدا بالاحصا
تاریخ تمام آن ظاهر شد بشمردن

من تتمیمة ببینات الفتح
از نام نهادن به بینات الفتح

اللهم اجعل انا محوا فی الاشراق بتباشیر ظهور نور ذاتک کالذرة فی ورق
یا الله گردان ما را ناپدیدگی در پرتو روشنیهای ظهور نور ذات آن اشراق چون ذره در ورق

الیوح و تجلیاتة بحرمة کمال النبی و جمال حاله و آله و اصحابه قطعة فارسیة فی التاریخ
آفتاب و تجلیات آن بحرمت کمال نبی و جمال حال او و آل او و یاران او

منت خدایرا که گهرهای شاهوار — گر تاب میکنند بانجم برابری — را الماس کلک سفته در سلک نظام
آورده آنچنانچه خوش آید بجوهری — از قدر دریست که هر جوهری ازان — سازند گوشوارهٔ خورشید خاوری
بهر ثنا شاه که جوهر شناس عقل — چون او دری ندید بپاکیزه گوهری — سلطان عهد اکبر غازی که بر سپهر
خورشید کسب کرده ازو ذره پروری — زر بخش خسروی که از افراط جود اوست — خورشید عاجز از عمل کیمیاگری
در عهد او ز بسکه هنر رواج شد — عیبست هر چه هست بغیر از هنروری — ازین عهد پادشه و جهد او ستاد
طبعم نمود یاری و توفیق یار و رای — ده سال و پنج پیش پدر کافرین بر — تحصیل کرده ام ز علوم مقرری
دود چراغ خورده شب آورده ام برز — معذورم ار نماند دماغ مراتری — شاها منم که بعد هنر آرزوی دل
بختم نموده سوی جناب تو رهبری — دارم خیال آنکه دماغ امید من — از عطر التفات تو یابد معطری
دست مرا بگیر که دستم ز کار رفت — در بحر رنج بسکه نمودم شناوری — آن چشم دارم از نظر بنده پرورت
گر عین التفات برین تحفه ننگری — تفسیر دل کشست موشح بنام شاه — تاریخ نام او شده تفسیر اکبری

اختتام شرح آداب المریدین شیخ شرف الدین منیری

ابو الفضل بن مبارک که از نارسائی در اوراق مداوای بیماری خود میجوید و چون خجل و آبله پای او
از نگاپوی خویش و گفت و گوی خود باز مانده رجع القهقری نموده دست بدامن هر خاری میزند

نَصْرًا عَزِيزًا لِاَنَّ الْفَتْحَ وَالنَّصْرَ اَوَّلُهٗ وَاٰخِرُهٗ وَسَابِقُهٗ وَلَاحِقُهٗ وَجُمْلَتُهٗ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ

مدد غالب زیرا کہ فتح و نصر اول آن و آخر آن و پیش آن و پس آنست و فوج میانہ اوتا نہ بخشد ترا خدا آنچہ مقدم شد

مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ لِاَنَّهٗ وَقَعَ بَعْدَ الْمُقَدِّمَةِ وَلِمَا فِيْهِ مِنْ ذِكْرِ اسْمِ الذَّاتِ لِلْمَلِكِ الْقَيُّوْمِ

از گناہ تو و آنچہ موخر آید زیرا کہ آن واقع شدہ بعد مقدمہ و برای آنکہ از قسم ذکر اسم ذات پادشاہ قیوم در ان است

كَمَا اَنَّ قَلْبَ الْجَيْشِ مَقَرُّ الْمَلِكِ وَمَيْمَنَتُهٗ تَيَمُّنُهٗ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكَ وَمَيْسَرَتُهٗ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا

چنانچہ میانہ لشکر جای قرار شاہ است و فوج دست راست تا کامل کند بخت خود را بر تو و فوج دست چپ است تا نماید ترا

وَتَخْصِيْصُ اِتْمَامِ النِّعْمَةِ بِالْمَيْمَنَةِ لِتَخْصِيْصِهٖ بِزِيَادَةِ الشَّرَفِ فَشَرَعْتُ فِيْ تَفْسِيْرِهٖ وَتَاْوِيْلِهٖ

و تخصیص کامل کردن نعمت بامیمنہ برای خصوصیت اوست بزیادہ بزرگی پس آغاز دیدم در تفسیر آن و تاویلش

وَاَوْرَدْتُ مَا لَا بُدَّ مِنْهُ فِيْ تَحْقِيْقِهٖ وَتَفْصِيْلِهٖ وَاَوْدَعْتُهٗ فَوَآئِدَ شَرِيْفَةً سَتُحْمَدُ بِهَا اَدْهَانُ الْمُدَقِّقِيْنَ

و آوردم آنچہ ناچاریست از ان در تحقیق و تفصیل آن و سپردم آن تفسیر را فائدہ ہای بزرگ کہ بستودہ شود بآن ذہنہای باریک بینان

وَغَرَآئِبَ نَفِيْسَةً حَلِيَتْ بِهَا زُبَرُ الْمُحَقِّقِيْنَ وَزَوَائِدَ نُكَتٍ اَفَضْتُ عَلٰى فِكَرِ الْفَاتِرِ

و نکتہ ہای عمدہ کہ آراستہ شد بآن کتابہای محققان و زائد نکتہ ہای کہ ریختہ شد بر فکر من کہ سست است

وَاَوَانِدَ فِقَرٍ صَنَعَتْ مِنْ عَيْنِ ذِهْنِيْ الْقَاصِرِ وَالْمَرْجُوُّ اَنْ تُقْبَلَ هٰذِهِ التُّحْفَةُ الْفَتِيَّةُ وَالْفَاتِحَةُ

و زیادہ فقرہا کہ ساختہ شد از عین ذہن من کہ کوتاہ است و امید آنست کہ قبول کردہ شود این تحفہ تازہ و سرنامہ

اَلْفُتُوْحِ الْاِلٰهِيَّةِ وَاَنْ تَجَلَّتْ صُوْرَةُ مُرَادِيْ فِيْ مِرْاٰةِ اَفْضَالِهٖ وَتَجَلَّتْ قَائِمَةُ

فتحہای الٰہی و امید آنست کہ روشن شود صورت مراد من در آئینہ مہربانیہای او و جلوہ پوشد قد

مَقْصُوْدِيْ بِكِسْوَةِ اِقْبَالِهٖ نَعَمْ سَيَقَعُ اَنْ رُؤْيَةَ مُرَادِيْ يُرٰى فِيْ سَنْجَلِ نَوَالِهٖ وَصُوَرُ

مقصود من بلباس اقبال آن شاہ آری یقین میشود کہ روی مراد من دیدہ شود در آئینہ بخشش او و صورتہای

مَقَاصِدِيْ تُشَاهَدُ فِيْ جَمَالِ مَوَاهِبِهٖ وَمَنَاكِبُهٗ قَطُوْبٌ لِّلسَّعْيِ وَبُشْرٰى لِجَهْدِيْ

مقاصد من دیدہ شود در جمال بخششہای او و منفعتہای او پس نکوئی باد برای سعی من و دیدہ باد بر آرزوی کوشش من

فَجَعَلْتُ قَوْلِيْ وَمَا لَا بُدَّ مِنْ قَبُوْلِيْ دُعَآءً بِبَقَآئِهٖ وَلِقُوَّةِ هٰذِهِ الْفُتُوْتِ اَشْتَغِلُ بِدَوَامِ

پس گردانیدم قول خود را و انچہ ضرورست قبول کردن آن دعای بقای آن شاہ و بسبب قوت این دعا مشغول میشوم بدوام

الدَّرْسِ وَذِكْرِ الْحَقِّ الَّذِيْ لَا يَمُوْتُ فِي الْخَاتِمَةِ حَقِيْقَةُ الْحَمْدِ لِتَحْقِيْقِهٖ عَلَى يَدِ الْمُفَسِّرِ

درس و ذکر خدائے کہ نخواہد مرد حقیقت حمد برای مفسر او راست بر سبیل

اِخْتِتَامِ هٰذَا التَّفْسِيْرِ وَتَوْفِيْقِهٖ وَعَوْنِهٖ عَلَى الْفَرَاغِ مِنْ تَتْمِيْمِهٖ وَتَنْسِيْقِ تَسْوِيْدِهٖ وَتَحْقِيْقِهٖ

ختم شدن این تفسیر و بر توفیق او و مدد او بر فراغ یافتن از تمام کردنش و ترتیب نوشتن آن و تحقیق آن

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا اَنْ هَدَانَا اللّٰهُ وَمَنَّ عَلَيْنَا

همہ ثنا مر خدائی را کہ راہ نمود ما را باین طرف و نمی بودیم راہ یافتہ اگر ہدایت نمی کرد ما را اللہ و احسان کرد بر ما

---

۱ صحیح فتح در روایت مقدم واقع شدہ و نصر در آیہ موخر تمیمی ۱۲ منہ

۲ پیش پیش و نصرت از پس پادشاہ است پس باین مناسبت مقدم شد ۱۲ منہ

۳ قرار دادم ۱۲ مولانا محمد ہادی علی مرحوم

۴ و قلب لشکر جای تمکین باشد ۱۲ منہ

۵ چہ رعایت اشرف باشد از یمین ۱۲ منہ

۶ تفسیر عبارت است از شرح الفاظ و تاویل از اصل سوانح نگاشت مولانا ذوی و عطا کردن ہر گاہ گویند

۷ ہمہ ۱۲ مولانا محمد ہادی علی مرحوم

وَمَكَانِهِ فَإِنَّ أَقْيَالَ الْعَالَمِ مِنْ أَدْنَى غِلْمَانِهِ وَأَمَاجِدَ الْمُلُوكِ مِنْ مُقْبِلِي أَقْدَامِ
ومنزلت او را زیرا که سرداران عالم از ادنی غلامان او بیند و بزرگ پادشاهان از بوسندگان پایهای
أَرْكَانِهِ لَا يَتَنَفَّسُ أَحَدٌ فِي التَّسَاوِي وَالتَّوَازِي وَالْفَتْحُ عَاشِقٌ لَهُ فِي الْمَعَارِكِ
ارکان دولت او و دم نمیزند کسی در برابری و مقابله و فتح عاشق اوست در جاهای نبرد
وَالْمَغَازِي أَبُو الْفَتْحِ جَلَالُ الدِّينِ مُحَمَّدُ أَكْبَرُ شَاهُ الْغَازِي لَا زَالَ أَعْلَامُ دَوْلَتِهِ مَرْفُوعَةً
ومقامات جنگ لقب پادشاه و نام او جلال الدین محمد اکبر شاه جهاد کننده همیشه باد نشانهای دولت او بلند
مِنَ السِّمَاكِ إِلَى السِّمَاكِ وَجِبَاهُ الْمُلُوكِ مُعَفَّرَةً فِي تُرَابِ بَابِهِ الْمُلَّاكِ وَلَمَّا كَانَ دُعَائِهِ
از ماهی تا ستاره و پیشانیهای پادشاهان غبار آلوده در خاک درا و که مقوم هر یکیست و سرگاه بود و دعای
مَزِيدَ دَوْلَتِهِ مُتَوَطِّنًا فِي لِسَانِي وَتَوَجُّهُ حُصُولِ فَتْحِهِ وَنُصْرَتِهِ مُتَمَكِّنًا فِي جَنَانِي لِأَجْلِ أَنِّي
زیادتی دولت او باشنده در زبان من روی آوردن حصول فتح او و نصرت او جایا بنده در دل من برای آنکه بتحقیق من
بِمِيَامِنِ زَمَانِهِ الْأَمِينِ شَرُفَتْ بِتَحْصِيلِ جَلَائِلِ الْعُلُومِ فِي أَوَانِ الصِّغَرِ اسْتَغْنَيْتُ عَنْ
بهرکات زمانه او مبارک ست بزرگی یافتم بحاصل کردن بزرگ علمها در هنگام خردی که بازدارنده ست از
غَوَامِضِ الْفُهُومِ وَلِأَنَّ فِي فَتْحِهِ حُصُولُ الْمَطَالِبِ وَفِي نَصْرِهِ الْوُصُولُ بِالْمَآرِبِ
باریکیهای فهمها و برای آنکه در فتح او حاصل شدن مطلبهاست و در نصرت او رسیدن بحاجتها
فَإِذَا حَصَلَ لَهُ فَتْحٌ جَدِيدٌ عَلَى مَمَالِكِ الشَّرْقِ بِإِفْنَاءِ الْفِرَقِ الطَّاغِيَةِ الْبَاغِيَةِ
پس وقتیکه حاصل شد او را فتح نو بر ملکهای مشرق بنابود کردن گروه های گمراه سرکش
بِالْقَتْلِ وَالْغَرْقِ انْشَرَحَ صَدْرِي أَقْصَى مَا يَبْهِ انْشِرَاحُ الْمُنْشَرِحِينَ وَتَزَايَدَ رُوحِي
بکشتن و غرق کردن گشاده شد سینه من غایت مرتبه گشایش دشادمانی شادشوندگان وافزود راحت من
وَسُرُورِي ضِيَاءً بَعْدَ حِينٍ فَاتَّرَكْتُ لِتَهْنِئَةِ هَذَا الْفَتْحِ أَنْ أُفَسِّرَ الْوَقْفَ الْأَوَّلَ مِنْ
وخوشی من دمبدم پس گزیدم برای مبارکباد این فتح که تفسیر کنم آیت اول را از
سُورَةِ الْفَتْحِ لِمَا فِيهِ مِنَ اجْتِمَاعِ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ وَهُوَ الْفَتْحُ الْمُبِينُ وَغُفْرَانُ الذُّنُوبِ
سورهٔ فتح زیرا که در آن آیت اجتماع پنج چیزست و آن فتح روشن و بخشش گناهان
الْمُتَقَدِّمَةِ وَالْمُتَأَخِّرَةِ وَإِتْمَامُ النِّعْمَةِ وَالْهِدَايَةُ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ وَالنَّصْرُ الْعَزِيزُ
پیشینه و پسینه و کامل کردن نعمت و رهنمائی طرف راه راست و فتح غالب باشد
وَهَذِهِ الْخَمْسَةُ كَالْأَرْكَانِ الْخَمْسِ لِهَذَا السُّلْطَانِ وَهِيَ الْمُقَدِّمَةُ وَالْقَلْبُ وَالْمَيْمَنَةُ
و این پنج چیز همچو ارکان پنجگانه بود برای این پادشاه و ان ارکان فوج پیش و لشکر میانه و سپاه دست راست
وَالْمَيْسَرَةُ وَالسَّاقَةُ فَمُقَدِّمَتُهُ جَيْشُهُ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا وَسَاقَتُهُ وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ
ولشکر دست چپ و فوج پس ست پس پیشرو لشکر او انا فتحنا الخ کردیم برای تو فتح ظاهر و فوج پس او ست و مدد خواهد کرد ترا خدا

مِصْبَاحٌ لِلْبِقَاعِ مَنْ صَارَ فِي مَصَافِ خِلَافِهِ سَالَ بِهِ الْوَادِي وَطَارَ بِهِ الْعَقَا

چراغ خانہاست ہر کہ گشت در جنگ گاہ مخالفت او برو اورا آب رود و باخود پرانید اورا عنقا

وَمَنْ طَارَ عَلَى مَصَادِ انْقِيَادِهِ طَابَ لَهُ الْعَيْشُ وَطَالَ لَهُ الْبَقَا

و آنکہ پرید بر شکارگاہ فرمانبرداری او خوش شد برای او زندگانے و دراز شد برائے او عمر

مُعَمَّمٌ قَصَرَ الْفَتْحُ فِي سَاحَةِ الْعُلَى
آباد کنندۂ کاشانۂ فتح در میدان برتری

وَغَارِسُ نَخْلِ النَّصْرِ فِي رَوْضِ الْمَكَارِمِ
و نشاندۂ درخت فیروزی در باغ بزرگیہا

مُخَمَّرُ رَاحِ الرَّوْحِ فِي طَبْعِ لُطْفِهِ
خمیر شراب رحمت در سرشت مہربانی اوست

وَفِي قَهْرِهِ آثَارُ سَمِّ الْأَرَاقِمِ
و در غضب او نشانہائے زہر مارہاست

خَلِيفَةٌ فَاحَ مِنْ مَسَاحِبِ أَذْيَالِ هِمَّتِهِ أَرَجُ النِّيَابَةِ النَّبَوِيَّةِ وَسَاحَ مِنْ

پادشاہی کہ بلند شد از جاہای کشیدن دامن ہمتش خوشبوے نیابت نبے و روان شد از

مَسَاكِبِ أَنْهَارِ نِعْمَتِهِ فَلَجُ الْمُطَابَقَةِ الْمُصْطَفَوِيَّةِ مِنْهُ شَاعَ نُورُ الْهِدَايَةِ وَالْإِرْشَادِ

جاہاے روانی ارادۂ دلش نہر پیروے مصطفائی ازو پراگندہ شد نور رہنمائی و براہ بودن

كَرَوْعَةِ الْحَيَوَاتِ وَهُوَ لِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ وَسَبَكَتْ طَيِّبَاتُ الْفَيْضِ فِي حَمَائِلِ سَمَائِلِهِ

برای اوست دعاے زندگی و حال آنکہ او برای ہمہ قوم رہنماست گداختہ و ریختہ شد عمدہ اقسام فیض در حمائل خصلتہاے پسندیدۂ او

وَتَسَلْسَكَتْ جَوَابَاتُ الْجُودِ مِنْ مَسَائِلِ مَخَائِلِهِ لَقَدْ تَبَسَّمَ رَبِيعُ الْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ

و تسلسل و پیاپی شد جوہاے بخشش از چشمہاے ابرہاے او البتہ بتحقیق ہواے نرم یافت بہار عدل و احسان

فِي مَهَبِّ شَمَائِلِ مَكَارِمِهِ وَتَبَسَّمَ رَوْضَةُ الْعِلْمِ وَالْفَضْلِ مِنْ مَصَبِّ زُلَالِ مَرَاحِمِهِ

در وزیدن گاہ باد شمال بزرگیہاے او و شگفتہ شد باغ علم و فضل از ریختن آب صاف مہربانیہاے او

حَافِظُ حُدُودِ اللّٰهِ بِحَدٍّ لَا رَسْمَ لِلْمَحَارِمِ فِي أَيَّامِهِ وَلَا حَدَّ لِأَحَدٍ أَنْ يَتَعَدَّى مِنْ نَفَاذِ أَحْكَامِهِ

نگہبان احکام خدا تا غایتی کہ نیست رسم حرام چیزہا در زمانہ او و نیست طاقت کسی را کہ تجاوز کند از روانی احکام او

نَهْيُ الْمُنْكَرِ أَمْرٌ مَعْرُوفٌ مِنْ لَدُنْهُ وَصَدُّ الْمَعْرُوفِ فِعْلٌ مَجْهُولٌ لَا يُسْنَدُ إِلَيْهِ

باز داشتن از بدی امریست پسندیدہ و مشہور از نزد او و بند کردن نکوئی کاریست مجہول کہ اسناد کردہ نمی شود سوے او

أَحَاسِنُ الْأَلْقَابِ طَائِفَةٌ لِلْكَعْبَةِ جَمَالِهِ وَأَيَادِي مِنَ الْأَوْصَافِ عَاكِفَةٌ فِي مَطَافِ كَمَالِهِ

خوش لقبہا گرد گردندۂ کعبۂ جمال اوست و متبرکہ اوصاف اعتکاف کنندہ در طواف گاہ کمال او

فَانْظُرْ كَيْفَ اسْتَرَاضَ رِيَاضُ الشَّرِيعَةِ بِنَهْلَانِ إِقْبَالِهِ غِبَّ ذُبُولِهَا وَكَمْ اسْتَفَاضَ

پس ببین چگونہ سرسبز شدہ است باغہاے شریعت بر دان شدن آب اقبال او بعد پژمردہ شدن و او چقدر پر شدند

حِيَاضُ الطَّرِيقَةِ مِنْ مِيعَانِ نَوَالِهِ بَعْدَ جُمُودِهَا وَانْظُرْ إِلَى عُلُوِّ شَانِهِ وَلَاحِظْ سُمُوَّ قَدْرِهِ

حوضہاے طریقت از جاری شدن بخشش او بعد گنام شدن خود با بنگر طرف برتری شان او و ملاحظہ کن بلندی مرتبہ او را

بسم الله الرحمن الرحیم

آغاز دفتر سوم انشای ابو الفضل مشتمل بر خطب و مواعظ و انتخاب کتب و بیاض هاء دیگر

خطبهٔ تفسیر بعضی از آیات سورهٔ فتح

رباعی یا فاتح ابواب علوم و حکم
ای کشاینده درهای علمها و حکمتها

یا رافع اعلام ایاد و نعم
ای بلند کننده نشانهای نعمتها و نعمتها

عرفنا من فضلک ما لا نعرف
شناسا کن ما را از فضل خود چیزی را که نمی شناسیم

علمتنا من علمک ما لا نعلم
بیاموز ما را از علم خود آنچه نمیدانیم

نحمدک یا من ارسل الی الخلق رسولا امینا و بشره بخطاب انا فتحنا لک فتحا مبینا
حمد میکنم ترا ای آنکه فرستاد سوی خلق رسولی را که امانت دار وحی است و مژده داد او را بخطاب اینکه ما فتح کردیم برای تو فتح روشن

رباعی للروح حیاله جلیس الخلوات
برای جان تصور او همنشین خلوتهاست

للعین جماله انیس الجلوات
برای چشم جمال آنحضرت همدم مجالس ست

اهداه الله من صلات الصلوات
تحفه فرستاد او را خدا از بخششهای درود ها بسیار

اضعاف اضاعیف رمال الفلوات
چندها بسیار از ریگهای بیابانها

صلی الله علیه و علی آله و اصحابه و تابعیه و احبابه و سلم و بعد فهذه تحفة تحیة و هدیة
درود فرستد خدا بر او و بر آل او و یاران او و پیروان او و دوستان او و سلام فرستد و بعد ازین پس این تحفه است مسوب بخود و هدیه است

اقبالیة منزلة الداعی من احقر الفقراء الملتجی بلطف الله تعالی و تبارک ابی الفضل
منسوب باقبال بجای دعا از طرف کمترین محتاجان پناه گیرنده بمهربانی خدای برتر و بزرگ ابو الفضل

بن الشیخ مبارک فتح الله علیه ابواب فضله و افضاله و بین که آیات جمال و
پسر شیخ مبارک گشاید خدا ابرو درهای بزرگی خود و بهر بانی خود و ظاهر کند برای او نشانهای جمال خود و

جلاله لاجل حضرت سلطان السلاطین کهف العالمین ظل الله فی الارض
جلال خود برای درگاه پادشاه پادشاهان پناه جهانیان سایهٔ خدا در زمین

امام المستظلین یوم العرض ملک الشرق و الغرب ضرغام غابة الحرب
پیشوای سایه گیرندگان بروز قیامت پادشاه مشرق و مغرب شیر بیشهٔ جنگ

المؤید من عند الله المشید بجند الله سیفه مفتاح للقلاع و ذکره
تائید کرده شده از نزد خدا و قوت داده شده بلشکر خدا تیغ او کلید برای قلعهاست و ذکر ش

حقیقتے باشم ترا که از خانوادهٔ حقیقی و خدمت مردان کردهٔ و بهمت از سوداگری گذشته بغرت
اخلاص رسیدهٔ محرم دردل خود شناخته نوشتم تا در مهمات هر سرگرمی و سعی که نمائی داخل
عبادت تو باشد نخستین کار آنست که در افزونی و معموری آن محال صالح ببسیار ایاضی و رفاهیت
رعایا خصوصاً رعایای ریزه کمر اجتهاد ببر بندی و ثانیاً آنچنان کوشش نمائی که واصل تحصیل
تو زیاده از سائر عمال باشد و ثالثاً ملاحظهٔ نرخ و کرایه نموده از جنس عالی یا سافل در هر چه
فائده دانی در فرستادن آن تساهل ننمائی چون دل را از منافع رسمیهٔ روزگار که تحفه و پیشکش
و رشوت باشد الحمد لله والمنة گذرانده ام و خوب گذرانده ام اگر در سرانجام مهمات اهتمام
رودکاری که خواهم بعنایت الهی پیش برم و سرخ روی درگاه صاحب گشته کامیاب
صورت گردم چنانچه بتوفیق ایزدی کامروای معنی گشته ام نقش مراد جلوهٔ ظهور بدهد پس
بر ذمهٔ حقیقت او لازم ست که چنان سامان کند که مزیدی بران تصور نتوان کرد و انچه

در هر باب بخاطر رسد اعلام بخشد ترا اهل

دانسته نوشته ام والسلام

از برکات نتایج این پیوند حقیقت طراز مطالب دینی و مقاصد دنیوی و نخواه صورت
خواهد گرفت پیوسته حقائق احوال نوشته خود را بیاد میداده باشند و آئین کاردانان عقیدت
گزین آنست که همان طور که پاسبان مبانی یکجهتی خود میباشند در تحصیل همرنگان و هم پیشهای
خود میکوشند ظاهرست که آن سعادت منش در هر دو کار روزبه خواهد بود چون بنک اندیش
حکمت پژوه حکیم همام سفر ملک تقدس گزید همایون اشارت گیهان خدیو چنان شد
که این فدوی راه حق مراسلات مفتوح سازد باید که هر آرزو که مکنون حقیقت بوده باشد
با علام آن خوشوقت گرداند العاقبة بالخیر بمیر قوام الدین شقدار سیادت و سعادت
مآب عقیدت و حقیقت انتساب میر قوام الدین مرتضی بشر اتف توجهات اختصاص
یافته بداند که پیوسته از عرائض او آثار رشد و کاردانی و اخلاص و سربراهی و دلسوزی
و کفایت ظاهر میشود و خاطر آدم شناس نکته دریاب را روز بروز دریافت خوبی ذات
او دلیل استوار بدست می افتد امیدا ز درگاه الهی آنست که انچنان که در دل ما جا دارد
همان طور بل زیاده ازان بر عالمیان ظهور یابد ای عزیز فطرت بلند را در توجه بامور دنیوی
که از خواب بی اعتبار ترست و از سایه بی قرار تر بس خجلت زده میباید بود و بغایت شرمنده
می بیند اما چه کند و چه چاره سازد که اولاً خود آمده پیش بزرگی آری گفته ام نامرد نیستم
که خلاف آن کرده راه تجرد که قبلهٔ همت منست پیش گیرم و ثانیاً پروردهٔ احسان
صاحب و مربی خودم کافر نعمت و بی حقیقت نیستم که این را منظور نداشته گوشهٔ
عزلت که پیش نهاد ضمیر دوربین من ست اختیار کنم هرگاه قضیه چنین باشد و بخواسته باشم
که نان سپاهگری خورم و کار سپاهگری که فرمان روای زمان از دور بینی در من گنج نشین
گمان برده است بتقدیم رسانده حق نعمت رسیدگی بجای آرم تا از زمرهٔ نیک نهادان

امتیاز داشته باشد بفراوان کوشش و پیروی بسیار بخت بهم رسانده مامور گردانند که هر چه
بفهمیدگی خود بداند در خلوت بی ملاحظه میگفته باشد و آزرده نگردند و از مکرر گفتن اندیشه
نمایند عزیز من بیشتری از مردم خوش آمد بشنوند و جز آن دوست ندارند و آدمی زاده بواسطه
مشاغل بهمه نتواند رسید ناگزیر بخت بیداران آگاه دل آنست که چنین دوستداران پیدا
کنند و اگر ناپیدا باشد بتکلف چندی را بهم رسانند بوکه باین گزین روش دولت حقیقی چهره
افروز دالعاقبته بالخیر خضر خان ایزد تعالی توفیق نیکوکاری بحشاد مکتوبیکه در بنولا
ارسال یافته بود رسید آنچه نگاشته بود مندرج شد اگرچه خاطر از رهگذر چیزهای ناخوش
آزرده بود از درستی مزاج ایشان و امینی از کینه بدگوهران آنجائی بهجت یافت و ازین که
درین سانحه چنانچه باید نپرداختند و بهجت خوش آمدگویان خانه خراب کن زمان فرصت
از دست می رود بغایت آزردگی دارد و از نوشتهائیکه بدرگاه مقدس فرستاده بودند شرمنده
است آن سعادت که در پیشانی شما من دیده ام اصلا اینها با آنها موافق نمی آید بهر حال گذشت
آنچه گذشت اکنون فرصت از دست ندهند و تدارک بآمدن خود نمایند و اگر آن صورت نبندد
و خوش آمدگویان برای آسائش خویش راضی نشوند در ساعت فرزند سعادت پیوندرا
روانه اردوی منصور نمایند و جمعی که از ناسک برخاسته آمده اند باز بهمان حدود روانه
سازند تا از زود بلشکر فیروزی اثر ملحق شوند الله تعالی از ناشایستگی نگاه دارد بیکی از
خوانین عبد الله خان اوزبک سپه سالار ملک توران حقیقت
اخلاص و جوهر فطرت آن نقاوهٔ دودمان سعادت خاطر نشین اولیای دولت ست
و همواره ذکر جمیل ایشان در محفل مقدس شاهنشاهی میرود زهی دولتمند بخت بلند
که بقلاوزی سعادت ذاتی خود را منظور چنین خدیو صورت و معنی گرداند هر آئینه

ای هر چه بفهمد نمایند و بلا ملاحظه نگاشته باشد
نصیحت شان آزرده نشوند و شما از
مکرر گفتن یک سخن اندیشه ننمایند
ای انسان
سپاهی را مرجع همه بهره نتواند
راه ضرورت آنست که چنین دوستداران
شده پیدا سازند و اگر بهمه نرسند
بتکلف چندی را بهم رسانند
که باین طریق پسندیده ای پیدا کردن
چنین کسان بتکلف و دولت حقیقی
یافتن دوست بیتکلف کار صعب
بعضی مکتوبات که از بهم رسانندگان
پیشنهاد آگاه از بهم رسانندگان
و شنیدن نصیحت و آزرده نشدن
ازان سعادت و از بهمه ای از مطلوب
از ناسک
امور خلاف طبیعت آزرده بودیم
لیکن بر درستی مزاج شما اعتماد است
فصل
دیدم که گفته بودید گوهران آنجا با شما
پیش گوها بر وفق بهجت یا تم کار
سرانجام خواهد یافت
ای بسا که نشاهزاده پیرزاده شد
نوزیت پاشا مدنی
کیوان من دریاب اخلاص شما بحضور
پادشاه زیاده از تصور عرض کرده اید
از نوشتهای شما که بدرگاه پادشاه
و شنا دیده خلاف آن ظاهر شد
شرمنده گردیده
ای حاضر شوید
بتوان و بین معلوم شود
در بعض نسخ کرنگ گذاشته شود
رکاست دانسته شده
چنان که شما گردانیده اید

وآنکه درباب کمک دیگر نوشته اند جمعی دیگر روانه خواهد کرد عنقریب خزانه میرسد وهمه کار خوب
خواهد شد بالفعل خود میران جیو نزدیک اند بایشان یکجهتی نموده دفع متمردان نواحی خواهند کرد
وتفصیل منصبداران وجمعیت هرکدام را نویسند واگر احتیاج شود نواب مرزا یوسف خان
نیز بمدد ایشان میرسند بلکه فقیر با توپخانه وفیلخانه وگرین لشکر نیز خود را میرساند هیچگونه اندیشه
بخاطر راه ندادد در لوازم کشورکشائی همت بلند ندچه توان کرد برسات رسید هرچند لشکر
بسیار ست کار فرما کم واگر نه یکی را در سرحد برار گذاشته خود متوجه میشد خاطر آن یگانه زلاوران
جمع باشد که اگر هر سه دکن فراهم آیند بتائید الهی واقبال بادشاهی نصرت اولیای دولت ست
قاصدان در هفده روز آمدند که چهارم شوال پیشخانهٔ بادشاهی باین صوب برآمده من خود در
عرضداشت نطلبیده ام وغیر ازان که بمیرزا شاهرخ دو کلمه نوشته ام که اگر متوجه این صوب
شوند مناسب میدانند وشما را از خود میدانند هر رنگ قولی که بکس میدهند بهتر خواهد بود چنانچه درین چند روز
غم وغصه خورده اند چند روز دیگر صبر نمایند ومدارا کنند بعد ازان هر طور یکه میخواهند صورت خواهد داد
زیاده چه نویسد خضر خان پور راجی علیخان فاروقی خاندیسی نوشته شد
الله تعالی آن نقاوهٔ خاندان عز واعتبار را در حمایت عنایت دارد از صحبت ایشان
بسیار خوش شد وآثار هوشمندی وسعادت منشی از ناصیهٔ احوال برخواند اگرچه
فهمیدن آدمی بیک دو صحبت بس دشوار بل بسا لها مشکل لیکن چون بشناسائی تجربه چند انجامید
ونخستی درین وادی ورزش کرده قدری اعتبار را میشاید داد گری وعفو از گناهکاران وپرسش
داد خواهان وآگاهی از همه بر خود لازم شمرند بر بستهای که قرار یافته بود نوشته فرستاد مکرر خوانند و
شناسائی را بکردار رسانند که آبادی صورت ومعنی در ضمن آنست دیگر از ملازمان ومتوطنان
آندیار از اهل تعلق وتجرد یک یک دو دو کس که در رسائی وبی غرضی وخیراندیشی

صدور این فرمان قضا جریان بنام مولوی محمد هادی علی
قسم شده بود لهذا ابوالفضل
اشاره بسه دکن تحریر کرده واللہ
اعلم ۱۲ ۵۴ ای قاصدان از
درگاه سلطانی در هفده روز بدین
خبر رسیدند که پیش ازین بادشاه
بغرارت این طرف برآمد ۱۲ ۵۵
ای من در عرضداشت خود طلب
بادشاه نوشتم سوای این رود
که کمیرزا شاهرخ نوشته ام
وآن اینست که اگر بادشاه متوجه
این طرف شوند نزدیک بنده مناسب
است ۱۲ ۵۶ ای شما را از خود
بیگانه نمیدانم وشما هم
نسبت هر گونه قول وقرار که با
در معاملات سکنند بهتر خواهد بود
۱۲ مولوی محمد هادی علی
۵۷ ای چند روز دیگر
کدورت رسیدن بادشاه
صبر نمایند وبا او هم سبب
ضرورت آشتی کنند
بعد ازین حسب دلخواه شما
صورت معامله خواهد داد ۱۲
مولوی محمد هادی علی
۵۸ ای چون بشناسائی خود
تجربه چند انجامید

شعار شیر خواجه ایزد توانا فیروزی بخشاد گلدستهٔ دوستی یعنی گرامی نامهٔ آن مبارز بی همتا رسید
اخلاص و عقل و شجاعت ایشانرا تبازگی خاطر نشان ساخت ازانجاکه همگی خواهش این بنیادمند
درگاه ایزدی آسایش و آسودگی عموم خلائقست و اقبال شاهنشاهی روزافزون و مثل شما
یکتا دلان حقیقت منش سعادت پژوه یاور کارها بشایستگی گراید و فتوحات بی اندازه نصیب گردد
و ابواب کامیابی کشوده شود و جمهور مردم به برآمد آرزوها ترانهٔ شادمانی برگیرند و خلود دولت
بیهال را طلبگار شوند چون بمسامع مقدس رسیده بود که شاهزاده بمقتضای جوانی و کامرانی
بباده پیمائی و خلوت دوستی میگذرانند و اهل دکن از دیدن این اطوار و نابودن یکی از بندگان
خاص شاهنشاهی که عالمیان برگفتار و کردار او اعتماد داشته باشند کمتر رجوع بدرگاه می آرند این
خیرخواه جهانیان را که یک لحظه از بساط قرب دور نمیساختند رخصت ایشان دادند فرمودند و چنان
فرمان سپهر مطاع شد که شاهزاده را بدرگاه والا روانه سازد و خود در انتظام مهمات آنجا بوده باشد
و اگر وقت اقتضای آن کند میرزا شاهرخ و میرزا رستم و شهباز خان و دیگر امراکه در صوبهٔ مالوه
امیر تعین اند طلبدارد و نیز باین نامبرده فرمودند که بمجرد رسیدن نوشتهٔ فلانی خود را بزودی رسانند و
نیز فرمان شد که اگر داند که آمدن رایات اقبال ضروریست آنرا نیز عرضه دارد که بالبغار خود را رسانده ظلال
معدلت بر مفارق آندیار اندازیم اکنون سرنوشت ایزدی اینچنین بود و برخی معاندنشناسان از ظهور
این حادثه برهم خورده بودند بهر یکی دلاویز داستان آگهی برخواند و گفت همان انکارند که ایشانرا از درگاه
ساخته ایم و از انجاکه اقبال روزافزونست همه پذیرفتار آن شوریدگی برآمدند و تکیه بر عنایت
الهی کرده بیشتر کوچ نمود و همه روز در اصلاح حال مردم و انتظام توپخانه و تسلی شاگرد پیشه میگذراند و فکر ملکداری
دارد و در دمی که بجانب ایشان نامزد اند هرکه اینجا بود یک نحو تسلی نموده فرستاد و آنچه در باب تحقیق نمودن
تقصیرات ایشان نوشته بودند انشاءالله تعالی بتدریج صورت خواهد یافت و حق برفراز ظهور خواهد آمد

ابوالفضل و فیضی

بیست و پنجم آبان سال سی و شش الٰہی قلمی شد بمیر شریف آملی اللہ تعالی علوّ نیت
وحسن کردار و توفیق محاسبہ و دوستی جمہور عالمیان باوید مخالفت عظیم و دشمنی خویش
و فراخی حوصلہ بروجہ احسن روزی گردانادو درین قحط سال مردمی اگر نویسیم کہ از دوری ظاہری
ملولم چہ گفتہ باشم در ہنگام فراوانی این گروہ عالی شکوہ جدائی امثال شما بر خاطر انصاف گزین
بغایت گران ست اگر نہ آہنگ سفر ملک تسلیم بودی کار بس دشوار شدی مدیست کہ از چگونگی
حال صوری و معنوی ایشان از راہ مراسلت و مکاتبت آگاہی ندارد امید کہ نیت خیر
باعمال شایستہ قرین باشد العاقبۃ بالخیر نجد اشناس حق پرست شیخ ضیاء اللہ ولد شیخ
محمد غوث شیخ زبانمان ضیاء اللہ دوست دارندۂ خردمندان و ستائیدۂ دانشوران و گماشتہ
ایزد منّان و برداشتہ حضرت سبحان در حرکات و سکنات جسمانی و روحانی رضای
پروردگار خود منظور داشتہ بنگاشتہ خیر طراز دوستان خود را خوش داشتہ بود دنع
چنان خوشحال گردیدم کہ پندارم ترا دیدم بشوق صحبت دوستانرا ہرگاہ در شافہ
باعتضاد اشارت و عبارت بعالم ظہور نتوان آورد غائبانہ بنوشتہ تہا متصدی بیان آن شدن
از کوتاہی خرد نویسندہ خواہد بود حاشا کہ فقیر خود را بآن راضی توان کرد کاش آرزوی ملاقات
قبل از زمان مقدار داشتی تا بمقتضای آرزو غیبت نمیشد و خود را ازان خالی ندیدی اگر بمبلغ
علم خود عمل توانستی کرد ہرگز از شدت الم دوری کہ موافق علم اللہ ست چنین خرسند نمی
چہ رسد اگر با خبار قبض خاطر خود کہ در اکثر باشی از قوت سعادات و خیر ہاتیست و ستدارندگان
کمال را مسرت رسانم ہر آئینہ بہتر آنست کہ با علام انبساط خاطر ناشناس خود را کہ اغلب اوقات
نا بایستی چندست کہ بمیزان خرد خوشی را نا شایست ست دانا دلانرا ملول گردانم اللہ تعالی بحوادث
روزگار دلخوشی بخشاد ربیع الاول سنہ نہصد و نود و شش در لاہور قلمی یافت بشجاعت

ای حساب اعمال بندگ — دیدار نفس تو در دو قرار پابد — مخالفت نہای با وصف دیدان — اخلاص دیدار نہایت اتحاد — دفتر خویش ای مخالفت نفس کہ — ۱۲ قدم دفتر بنویسم کہ — ادبی نا بایست اگر بنویسم کہ — از ابدای شما بگذشتہ ام چی — بست کمال بایست کہ در دو قرن — کثرت آدمیان عالی بر تر جولای

ہمچو شما دوستان بر خاطرین — نہایت گران دنا گوار ست عالی — شکوہ دیدار و محمل دوستی ما صفت — کردہ و بحضرت شکوہ نمی نگارد خواندہ عجب — تا دیل بار نرود ہ اند ۱۲ از قدر و فیزہ — ای اگر آہنگ من بسوی تسلیم — و تقویض بودی کہ دران از سود و زیان — خود سر و کار نیست کار بر من از بسیار — شما و شوار شدی ۱۲ — مدرج دیر داشت فرصت و بلندی رتبہ — دادہ شدہ در حرکات و سکنات شایع — ای در افعال و احوال ظاہری و باطنی

۱۲ از قدر — عافیت بود و عاز دوستان خود دارد — داشت ۱۲ مولوی محمد ہادی علی مرحوم — ای ہرگاہ شوق از زبان تقصد — نتوان کرد اظہار و اہتمام آن بنوشتن — خواستن بنوشتن کہ کتابت بست متصدی — فرمودہ ۱۲ ای اگر پیش از توفیق — برای ملاقات در تقدیر الٰہی نصرت — از دی ملاقات آشتی و دانشی و کار گر — بودی کہ بسبب آرزو ملاقات دست بدہد — دیر گزشت خود را از ملاقات خال نپندارم — ۱۲ مولوی محمد ہادی علی مرحوم

ای اگر بسبب — عاجز خود را اش — بسبب فرصت سعادات — دوستان کمال بایست — از انبساط خاطر خود کہ آشتی را بشنود — چہ کردہ شدہ است کہ بالفعل

اهتمام بجای آورد و در رفع و ازالهٔ مکات ردیهٔ هشتگانه کوشش بلیغ نماید مقرر عقلاست
که دو طائفه باضاعت وقت مطعون و ملوم اند مجدان غیر مستعد و مستعدان غیر مجد نهار
که ازین دو گروه نباشی و با طبقات انام اگر دوستی نتوانی کرد بهر وجهی که باشد صلح کل
در میان آر و سینهٔ خود را ز ندان کینه مکن و عاشق سخن خود مباش هر چند حق بجانب تو
باشد بجاجت مکن و حق را در خلوت بگوی خصوصاً با بزرگان و قدردانی و حق شناسی
روزمرهٔ خود گردان و راه مطایبه بسته دار و هرزه کاری کمتر کن و بست و چهار ساعت شبانروز
را در معاملات دینی و دنیوی قسمت آدمیانه بجای آر در هر هفته اقل مرتبه محاسب احوال خود
باش که چند چیز مرضی الهی بجای آمده و چند نامرضی و خوش آمد از اندازه بیرون مگوی و باهر که
گوئی البته راستی تلخ و ش نیز بگوی که کفارت آن شود و هر کار یکه روی دهد صلاح و فساد
آنرا چنانچه بعقل خود مشورت نمائی بمردم دانای بیغرض نیز در میان آر و تنها بر عقل خود عمل مکن
هرگاه اعمال حسنه از تو بظهور آید مستی باید مکن و همیشه از دلهای آگاه همت خواه و با خدای
جویان و گوشه نشینان و مجردان توسل جوی و بر حافظه اعتماد نکرده در مهمات تحسینین یادداشتی
بنویس و در اصلاح مردم اهتمام نمای و عبرت بین باش و دوستی خواهی در کفایت اموال منحصر
مدان بلکه عمدهٔ آن تحصیل مردم مخلص کارگزاران و بهجت خاطر قوی بر ضعیف ستم روا مدار و
از صحبت خوشامدگویان پرهیز نمای و کسی که تلخ گوید و راست رساند عاشق او شو و سخن تا از
بیغرضان معلوم نشود از آن را راست اعتقاد مکن و در امن شب از بی ابزاری گذران و خود را بدست غیظ مده
و حلیم دران پایه مباش که از تو حسابی نگیرد و کیف مخور و خنده بسیار مکن و در شد آمد و حوادث از
جای مرو و مال دوست مباش و خوشخوی و کشاده پیشانی باش و اگر پامال غم باشی بهمات
بپردازکه مبادا در کار مردم خللی اتفاق افتد و هرگز چون عامهٔ چرخ و زمانه و طالع را تهمت زده مدار

لا اول جانب از ارادت — گر آنرا سفر گویند وصفی آن فاتحه
و گر نه پی ست و دیگر جانب — نقرط حکمت کز آنرا گویند وصفی
آن بیکار کردن فکر بقصدت — سوم طرف از فرایط شجاعت کز آنرا
نهم گویند وصفی آن اقدام ملک — سر نهم ورد انش تقریط شجاعت
چهارم طرف از فرایط سخاوت — کز آنرا صاحب گویند وصفی آن سخا
از چیزیست کز صاحب نفس شود — نهم جانب از فرایط عفت
گویند وصفی آن رعایت نفس شهوان — نقرط عفت و آنرا سکون نفس گویند
وصفی آن نفس از حرکت در تعاش — نقرط حیا و آنرا انکسار نفس گویند
وصفی آن انقباض نفس از رذایل — نقرط حلم و آنرا سکون نفس گویند
وصفی آن نفس از حرکت در تعاش — نقرط حیا و آنرا انکسار نفس گویند
وصفی آن انقباض نفس از رذایل — نقرط حلم و آنرا سکون نفس گویند
وصفی آن نفس از حرکت در تعاش — نقرط حیا و آنرا انکسار نفس گویند
وصفی آن انقباض نفس از رذایل — نقرط حلم و آنرا سکون نفس گویند

فصل دوم در بیان فضایل و مکارم اخلاق

گویند وصفی آن قائم گردن طایفه — بر ظلم و ایثار در ایفای خشم
مدارت و آش — و دارندان جانب افراط
و تفریط مخالفت ست دل را اسراف و
تبذیر دوم را بخل نامند و بعضی شرح
عدالت را در ملکات چهارگانه فهمیده
جانب افراط تفریط آنرا بظلم و انظلام
قسم کرده در افعال ردیه شمرده اند حال
آنکه عدالت نام ردیه متوسط هر سه
ست قائم ۱۲ مولوی محمد هادی علی مرحوم
۵۳ اضافت با گستاخ ساختن
مقوم طاعت کرده شده مجدان بیغم

گشتگان کار شهوات خلاف عقل
و مصلحان استعداد کوشش نکنند
۵۴ یعنی اگر دوستی نیست دشمنی
۵۵ ای پرورده ۵۶ ای یار
قوس قزح شود ۱۲ اقتر
دلهای دریدشان و مارغان
دعا و قوه گواه ۱۲ ش ۵۸
دعا نیز نویس تا بمان تربیت یاری
و فصل آنی ۱۲ ۵۹
ای هرم قوت

در چهار چیز منحصر داشته اند اول وصول حقیقی یا وهمی منافع دنیوی دوم حصول فوائد
دینی وغیر آن از تعلیم علوم واکتساب سایر هنرها و پیشه ها سوم خیریت ذات و مستجمع بودن
او ملکات فاضله را چهارم مرکب از نیها باید که قسم کامل را از علت رابع اختیار کرده
رونق افزای بزم اخلاص گردی چون کار لقمه واخلاص درست آمد در حسرت تجرد مباش
که ایزد جهان آفرین را دو نشأست عقبی و دنیا و هر دو مظاهر قدرت ایزدی اند موجودات
را اول پایه آنست که از اسباب انتظام گشته شکر وجود بجای آرد پس ازانکه این مهم
بتقدیم رسد و مستعدی که بیوقوع فتوری سر انجام آن مهم تواند نمود بدست افتد
اگر از روی تجرد کنی مبارک باد ما بشرط آنکه والی کل بدلخوشی رخصت دهد و به پیشانی
کشاده اجازت فرماید و چنانچه در نشأ تجرد نیت درست و ریاضت نفس و دوام
آگاهی عبادت ست در طریق تعلق جزو درستی نیت که نمک هر دو یکی ست خلاف راه
تجرد عبادت ست پس از تصحیح نیت که انتظام جهانیان باشد و خود را از معاونان
آن عادل کل دانستن و گردانیدن ست هر غفلتی که درین راه واقع شود عبادت ست
بسیار بهوش باید بود و مذمت این نشأ تجرد که اخلاق ناپسندیده آن ناستوده
بزرگانست این نشأ باید که همواره در مهمات کلی و جزوی غرض را منظور نداشته
با دوست و دشمن یکسان سلوک نماید در فاهیت برایا و معموری ولایت
را بهین دولتخواهی شناسند و در پرسیدن معاملات به پیر دیهای که از فروغ
خرد برخیز و تکیه کرده دراز منه مختلفه بتقاریر متنوعه باید پرسید و فراست
و دوربینی را معاون این حال ساخته اظهار حق نمود و همواره بر نیازمندی
و شکستگی مصاحب بود و در تهذیب اخلاق که ملکات چهارگانه است

ومکنت و عفت و مخاوت و
صفات پسندیده از بیخ و
نکوئی ذات و جمع بودن او
از ثمرهٔ حاصل شود و اراده
دومی حصول فوائد دنیوی است
والمام ای دوم بس
و وصول دینی چون اینها
در صورتیکه انظرف آبا باشد
پرتو نوری چون سهیل

خفی مبین و جزآن کرده بصورت
یا طبع میلان طاقرا بکس میشود
ای سبب چهارم دومی که مرکب
از ان اسباب مذکوره سابق و قسم
کامل آنکه مرکب از هر سه باشد که در
بادشاه هست پس دومی تمام کامل شود
و مقدوح خوشه ای وجود یکی از اسباب
انتظام کار خلائق دانسته شکر وجود
خود بجای آرد که الله تعالی خلافت خود
عطا نموده قدرت ای پس از انکه
انتظام شود و شکر وجود فرا دارکرده شود
شخص مستعد و هوشیار را لائق بنابر

الفصل الثاني في الفروع

تعلق و کار تو از شود درست
اقتدار آن زمان آزادی تجرد کردن
مبارک باد ای چنانکه در تجرد
نیت درست و خود عبادت ست
چنان طریق دنیا داری سعادتی دارد
نیت کردن آن در تجرد تعلق آخرت بیش
راه صلح آخرت مخالف
نجوا عنی کار خلائق پرداختن
عبادت ست ای عبادت از
نیت و تعلق کردن آن عبادت
مددگاران جهانیان ست و خود را از
انتظام کار جهانیان باشد و دانستن و گردانیدن
خطی که در راه تجرد واقع شود عبادت ست بسیار باهوش باید بود
چون دنیا بکار آید چرا گذاشتن ست دنیا را بهوش باید بود
عقل کار کنان خود در نفس الامر بر نفس الامر
دقیقه ای گذاشتن ست
راست و درست آنست که

که سلسلهٔ بنی نوع انسانی را انتظام بخشیده عالم آرائی صورتست در هر زمانی
بمناسبات معنوی و مرابطات قوی یکی از افراد انسانی را که بظاهر ازین گروه نماید و
بباطن پرورش یافتهٔ انظار قدسیهٔ ایزدی بوده بندهٔ یگانهٔ آلهی باشد برمسند فرمانروائی جای
داده او را بزرگ گرداند و را قهرمان آن گروه سازد تا آن برگزیدهٔ خدا بر سریر سلطنت
نشسته بمقتضای خرد والا که جز بر اصلاح عالمیان نظرش نیفتد و نیت حق طویت او غرض
آلوده نباشد انتظام عالم نماید و طبقات انام را باقسام تباین و تخالف در وحدت قهری
درآورده هنگامهٔ قهر و لطف را گرم سازد و گاه باشد که دادار جهان آفرین آن خدیو جهان
از نیک معاملگی و حسن انتظام صورت بادشاه معنی نیز گرداند تا بفراخ حوصلگی و دریافت والا
عطوفت کامل ظاهر و باطن و صورت و معنی را رواج بخشد پس بمقتضای عقل و دوراندیش
که مخالفت آن منازعت خدای جان آفرین ست لازم آمد که شوکت و ابهت و عظمت
صوری اینچنین نادرهٔ ذاتی افزون ازهمه بود تا ارباب ثروت را یارای فرمان نشنوی
نباشد و شایستهٔ ریاست عامه تواند شد و املاک عالمیان که از حسن قوانین متقنه
او مصون بماند آن بزرگ جهان را حق نگاهداشت ناگزیر و تعیین آن بر ذمت همت آن
فراخ حوصلهٔ دوربین عدالت گستر منوط چه هر قدری که شوکت کبری سرانجام باید
ناچار او را باید گرفت تا بوسیلهٔ آن کارخانهٔ سلطنت بنظام آید پس لقمهٔ سپاهی در گرو
عدالت و داد پرستی و داد دهی آمد و اهل تجرد که بپاسبانی جهانیان کاری ندارند روزی
ایشان بس دشوار هر قدری که سد رمق این گروه باشد والی را دادن لائق و ایشان را
گرفتن آن معقول پس ترا که در انجمن تعلق آورده اند اول چیزی که بر فطرت لازم ست آنست
که روز بروز در اخلاص خدیو زمان افزای حکمت پروران بالغ نظر اسباب دوستی

واسباب قوی سپاه را بدست گیرد و اندوار اراکم کرده میسر از دو ۱۲
آن گروه میسازد و اندوار اراکم کرده میسر از دو ۱۲
بهره وزر حاصل شود و ۱۲
ای پناهگاه آکس را بادشاه
عالم صورت کرده بادشاه
حقیقت و آخرت نیز گرداند
باین طور گرداورده مال بطرف ترقی
امور دنیا میسر از دو ۱۲ ارشد
با ای تخلص او دران برابر
تنظیم ست ای نادر و ذات علیم القدر
ثروت بفتح اول و ثالث کثرت
مال و دولت فرمان نشنوی فرمان
نشنیدن بمعنی اطاعت آن
سمر دن ۱۲ امر لوی محمد هادی علی
مقتضی بمعنی استوار و محکم
مرتفع بمعنی آسمان و فلک
اطلاق پیرامون درست کردن اتفصیل فرمودم
را دهند و تعیین آن قرار بر دولت
همت همان سرانجام بزرگ متعلقست
بزرگ اگر شوکت بزرگ سرانجام
بزرگ اقتضا فرماید و بیاید گرفت تا بوسیله
آن تحصیل کارخانهٔ سلطنت انتظام
باید و در ضروریات آن صرف شود
۱۲ از نقد و غیره
طعام سپاهی که در انتظام سلطنت
گزارد و نیست بموجب عدالت
شد داد و دستی پاداش آن در
عوض خدمت گردیده ۱۲
مولوی محمد هادی علی
دوم ای دانایان
دوبین عاقبت اندیش

بر نهج صواب باشد امروز که از ناراستی و نادرستی و راستی محبوب جمهور عالم و خیانت و مکر و حیله در شیوع تمام و ستم و تعدی رسم و عادت گشته و متغلبان دست تطاول دراز کرده اند لقمهٔ حلال بس دشوار است زمین خرابه که حق کسے بآن متعلق نگشته باشد پدید آمدنش بغایت دشوار و بر تقدیر بهم رسیدن اسباب زراعت از وجه حلال بدست آوردن بس مشکل و قوتیکه بوسیله آن قوت فراهم آورده شروع در کشاورزی نماید بس عزیز و یافتن کان طلا و نقره و امثال آن از محملات دور و بر تقدیر وجدان اسباب کندن و برآوردن ناپدید و میوهٔ خدا آفرین که ملک کسی نباشد و زراعت غیبی که از آلودگی دست تصرف بشری منزه بود از معمورهٔ عالم بغایت دور از ین جا بحال سائر متحرفه و مکاسب پی توان برد قطع نظر ازین مغز معامله که اندکے از بسیار گفته آمد نخستین قدم سپاهی معاوضه جان بمال ست و اول اندیشهٔ سوداگر آنکه متاع او گران شود و ضرر عالم را سرمایهٔ نفع خود داند کو سپاهی که از نخبت بیداری این کار بجهت انتظام جهان و خود را از معاونان ناظم کل گردانیدن اختیار نماید و کو سوداگری که محض از برای آنکه طبقات انام از نفائس هر دیار محظوظ شوند بازار خرید و فروخت گرم کند پس کار لقمه از گلستان بخارستان آمد اکنون از خارستان ببوستان می آرد هوش با من دار این عالم عنصری از مشیت الهی از افراد انسانی پر و به تقدیر ایزدی از دوست و دشمن مملو و در هر کوچه و منزل کوران خود خواه جز صلاح خود و فساد دیگری در اندیشهٔ تباه شان نگذرد بسیار اساس آدمی از عناصر متضاده اتمام یافته و اقسام اختلافات و انواع تباین در نهاد هر کس مضمر پس خردمند دورین شناسد که ایزد جهان آفرین

---

۲۰۶ جنایت باکر دنی — ۲۰۷ دناراستی پیش پا — ۲۰۸ بخنج آشکارا و خائن نشان — ۲۰۹ متغلبان بکضم میم و فتح و فاتی — ۲۱۰ و تشدید لام مکسور بخنج — ۲۱۱ غالب شوندگان بیخنج — ۲۱۲ بر ممالک و لایت ۱۲ از ضم و غیره — ۲۱۳ لفظ قوت اول — ۲۱۴ بتشدید واو بیخنج نوانائی — ۲۱۵ وقت دوم بسکون واو — ۲۱۶ بیخنج غذا یا هر چه خورند یا بلکنند ۱۲ — ۲۱۷ از شرع — ۲۱۸ ای احتمالات بعیده و بر تقدیر وجدان ای یافتن چنین کان طلا و امثال آن اسباب کندن از زمین و کلنده و اسباب برآوردن ناپدید ۱۲ — ۲۱۹ اسے از دریافت حال مذکور حال باقی پیشه وران و کسبها دریافت توان نمود ۱۲ — ۲۲۰ ای بگفت زبان پیوزشه و کشته بیشود در جنگ ۱۲ — ۲۲۱ بچه گرانے نخر ۱۲ — ۲۲۲ ای از سودا گران ۱۲ — ۲۲۳ ای از سودا گری آسانی با شوارے حلال بگرام ۱۲ از آسانی رحلت رسیدہ اکنون باز رحلت پان میکنم ۱۲ — ۲۲۴ از بیش و غیره ۱۲ — ۲۲۵ اسے عالم هیام مراد ازان دنیاست ۱۲ — ۲۲۶ اسے بنیاد آدمے از اربع عناصر کہ عبارت ست و هریکے آب و خاک ست و هر یک ذاتے جدا دارد و ضد و مخالف دیگرے کہ بآن یافته و اقسام اختلافات و انواع مخالفت از سرد و گرمی و خشکی و تری بسبب همان عناصر متضاده و مفردات هریکے پیشتر ۱۲ اقسم و غیره

وآشنایان رسمی درآمده است اگر یکبارگی ترک گفتگو کند همانا سر بشورش داشته باشد پس
ناگزیر در مرتبه کشاده پیشانی و در حالتی گره برابر و این بار بر دوش خاطر کشیده میشود خصوصاً
که دل میخواسته باشد که مخاطب از آسمان تجرد آمده بر زمین تعلق خرامی چند شایسته نمایدای
هوشمند چنانچه تعلقی شدن آسان ست همان طور در خلوتسرای تجرد چمیدن و تجردی
شدن آسان ست کار آنست که در نقاب تعلق و هجوم خاکساران طبیعت فتوری در دلبستان
معنوی او نرود چنان زیست نماید و آنچنان نشست و برخاست کند که راتبه خوران این
دو عالم حظی وافر بردارند و باین والاگردار سرخ روی نشاتین گردد و مظنون خاطر بپایه
یقین رسد بمیر شریف سرمدی شریف سرمدی که براستی معاملت و درستی محبت سرگرم
بوده در خاطر جای دارد استدعا نمود که اندرزی چند نویسد که در هنگام مفارقت صورتی ناصح
بی ریا و واعظ مهربان او باشد اگرچه خود را آمادهٔ این معامله ساختن و قلم بر کاغذ نهادن
جمعی از ساده لوحان دشت نادانی را در گمان انداختن ست که گذارندهٔ سخن و نگارندهٔ کلام
رموزدان نشأ صورت و خفایا شناس عالم معنی ست لیکن چون خطاب من باکسی ست که
ترازوی قدردانی و مراتب سخن شناسی بدست داشته غرض آلودهٔ دین و دنیا نبوده در چاروی
روزگار سود و زیان خرید و فروخت مینماید نخواهش او خاطر را ازان اندیشه باز آورده کردار خود را
چون گوید فهمیدگیهای خود در رقم می آرد ای جویای آگهی اول شورشی که در کارخانهٔ امکان بظهور
آمد آن بود که کار لقمه را آسان دانسته در تصحیح آن مداهنه کردند و ندانستند که چنانچه غذاهای
روی طبیعی فساد بدن و هلاکت صورتی بار می آرد همچنان غذاهای ناگوار روحانی که دارد
مزاج آدمی میشود باعث خرابی نفس ناطقه و مورث موت معنوی خواهد بود و هرگاه معامله چنین
باشد از نفس ناطقه مرده در دین و دنیا چه کار آید بنا چار کلمهٔ چند در لقمهٔ حلال مینویسد تا اساس معامله دانی و خدا

---

۱ ای آنکه در زره دنیادار
۲ دودستان رسمی درآمده
۳ ظاهرداری با کلیه ترک کند
۴ دماغ خودداری با پیشانیان نمایب
۵ سر بشورش
۶ دسته پس ناچار گاهی
۷ نگاهی بخشی
۸ خصوصاً دلی چنان باشد که
۹ از آسمان آزادی بر زمین
۱۰ آمده سلوک شایسته
۱۱ کار علیه آنست که با وصف
۱۲ حجاب تعلق و هجوم دنیادار
۱۳ ملاحظهٔ خلق
۱۴ چنان زندگانی
۱۵ دنیداران و دنیادار
۱۶ شنوند و راضی
۱۷ این عمل صالح
۱۸ در هر دو عالم
۱۹ ای مظنون خاطر
۲۰ تعلق با وصف
۲۱ بیقین رسد بحمت
۲۲ ای شریف سرمدی
۲۳ جز نموده
۲۴ او باشد
۲۵ ای فعل
۲۶ و کردار خود را
۲۷ وقع آن چون
۲۸ انچه دانسته
۲۹ از رش و غیره
۳۰ و مخالف مزاج
۳۱ مولوی محمد هادی علی
۳۲ چون محرمات و
۳۳ کردهات و طاعتها
۳۴ حرام و مکروه
۳۵ مولوی محمد هادی علی
۳۶ ای فساد معنوی
۳۷ بطور سر

فصل دوم

ای آنکه در زره دنیادار
دودستان رسمی درآمده
ظاهرداری با کلیه ترک کند
دماغ خودداری با پیشانیان نمایب
سر بشورش
دسته پس ناچار گاهی
نگاهی بخشی
خصوصاً دلی چنان باشد که
از آسمان آزادی بر زمین
آمده سلوک شایسته
کار علیه آنست که با وصف
حجاب تعلق و هجوم دنیادار
ملاحظهٔ خلق
چنان زندگانی
دنیداران و دنیادار
شنوند و راضی
این عمل صالح
در هر دو عالم
ای مظنون خاطر
تعلق با وصف
بیقین رسد بحمت
ای شریف سرمدی
جز نموده
او باشد
ای فعل
و کردار خود را
وقع آن چون
انچه دانسته
از رش و غیره
و مخالف مزاج
مولوی محمد هادی علی
چون محرمات و
کردهات و طاعتها
حرام و مکروه
مولوی محمد هادی علی
ای فساد معنوی
بطور سر

حسینی را بادهٔ نیکوخدمتی ورجوع مردم وعنایت صاحب بدست نگرداند ودر انجاح
مهمات غرض آلوده نباشد العاقبة بالخیر بمیر شریف آملی الله تعالی آن یگانهٔ کارخانهٔ
فطرت را توفیق جمع نشاتین دهاد ودرعین فراغ خاطر توجه بسر انجام نشار ظاهر میسر کناد
فراغ حوصلگی ودوربینی آنست که این جمعیت روی دهد چه بسیاری از برآمدهای بام
فطرت نشیب آباد ظاهری را قابل توجه نمیدانند وچون در دیدهٔ تحقیق همه مراتب ظهور تجلیات
آلهی ست در نظر دوربین او ظاهر همرنگ باطن ونشیب بمنزلهٔ فراز مینماید واز دیر آمدن عرائض
وگرامی نامها خصوصا که مشتمل بر سوانح کونیه کمتر میباشد بدگمانی بهم میرسد که مگر ایشانرا
سر وبرگ کمتر شده عرضداشت متضمن احوال آن حدود ماه بماه ارسال دارند بیشتر ازانکه در
تجرد بودند نیازمندی طالبان بروش زمین بوسی باعث گله مندی عوام بوده امروز
که درنشأتعلق اندواز بندها فراوان ازین روش مجتنب بودن مهر خموشی بر زبان مردم
نهادن ست هفدهم ماه جمادی الاول سنه هزار ودونگارش یافت بمیر شریف
آملی الله تعالی بسر تکوین ورمز ایجاد رسانده کامیاب وفارغ بال گرداناد ضابطهٔ
گرامی نامه نمیدانم که چیست در هر سال یکبار قرار یافته یا بر حصول فرصت زیاده از
کارهای دینی مقرر گشته است یا طرز مراکه ساختگی نیست در کار سن تبکلف بعمل می آورند
یا مدار بران نهاده که هرگاه این باطل در حقیقتیان ضمیران خودآرای مذبذب الحال بنیکی در
دل گذرد بنامهٔ دلکشا بهجت بخشند یا عاید اقبال رهنمونی فرموده که بدار المقدس حقیقت رسیده
با من ازان عالم سلوک میفرمایند وبا دیگران ازراه مدار اغرض از استکشاف آنست که
باشنامکالمه که خاطر بالراس ازان مسرورست درمیان افتد العاقبة بالخیر بمیر شریف
آملی حقیقت بگفت درنیاید ومجاز گفتن رانشاید لیکن بسر نوشت آسمانی در تعلقیان مجاز

ای بمیر حسینی کارپرداز شمارا باید نیکوکاری داد وداد
مردم بات وفرط عنایت بادشاه بکمال او بدست نگرداند
دور رو اکردن کارهای خلاق پیشگی طبع راه داخل شهر ۱۲ از قه
ای الله تعالی شمارا بتوفیق وفراهم نمودن هردو عالم عزیمت
فرماید ودر نهایت بانی قلمی توجه بسر انجام دریا میسر کناد ۱۲ قه
ای بسیاری از مترقی گشتگان اوج فطرت دنیای پست را قابل قیمه نپنداشته دنیا طالبش روی آرند ۱۲
ای در نظر دوربین شما دنیا ودین واسمان وزمین یکسان مینماید وهیچ تفرقه در پیوه مطلق سوای اعلی واولی
وبکمال وجلال الله نمیماند ۱۲ قدت بحبوحة بادشاه وگرامی نامها نام من سوانح کونیه ای حوادث دنیا سر وبرگ سامان
دنیاداری ۱۲ ای چون طالبان نیازمندی بطور زمین بوسی اداء می نمودند شما بسبب قضیهٔ اوقات خود گاه گاه

نیکو دیدید عوام گله مند نگردانید
کسان را از بر ودر نیاز مند تفرقه ننمودن گرامی
است گرچه در بین نیازمندان تفاوت ودشمن بسیار دارند اگر از ان روش
بنگاهداشت دشمن بسیار کسان بیشتر دوست دانند
یا نیازمندی بسیار بیشتر دوست داشت
ادب عیب بود بیشتر دوست داشت
با وصف حصول این دولت ۱۲
وجاهیکه ۱۲ عدم خط نوشتن بیشتر
بنیکی ۱۲ عدم خط نوشتن بیشتر
وقت نازه ۱۲ وقت من خلاف طبیعت نبود
شما از آنروز ۱۲ ش
در بعلی ۱۲ آید ۱۲ ش
نیکوکاری وصلاح آید ۱۲ ش
ازین بیشتر آسانگی ودعوی نگردد ۱۲
نیکوکاری وصلاح آید ۱۲ ش
یعنی بیشتر شده
سبب آن شما بتحصیل حقیقت سلوک کنید
از اعلام حقیقت سلوک کنید
یاد میکردان از روی اخلاص ۱۲

خدمات مرجوعه را منافی فطرت بلند ندانسته سرگرم خواهند بود میر حسینی را حسن
خدمت و لطف اخلاص و بقدر سربراهی این نشاریت راه نشود که هر چیزے که
موجب رعونت نفس باشد در دنیست بی دوا اول پایهٔ اهلیت و برخورداری از
صحبت برگزیدهٔ خاطر دانای من آنست که همواره بهتر از خودی را جویا باشد که در ملازمت
ولی نعمت تو باشد راه نمودم دگر تو دانی والسلام میر شریف آملی مجاری احوال قرین
عافیت ست الله تعالی آن یگانهٔ روزگار را در عقل معاش مطابق طبع روزگار ظاهر
آراسته بخشاد از آسمان فطرت کارخاکستان معاملت آنچنان پرداخته اند که داغ برناصیهٔ
ظاهر پرستان صورت معمور آباد آمد امروز ما را بدوستی شریف خطرست باشریف معامله کار
افتاد هوش باما باید داشت و در ملائمت اخوان زمان و در سرانجام خانه و نگاهداشت بیاے
باندازهٔ هزارم حصهٔ فطرت خود بکار نخواهد داشت و چون طیلسان صورت آرائی بر دوش
انداخته آمده است از علم العمل خرامیده تبگاپوی تمامتر خود را از بهترین این گروه گردانند
چنانچه از طائفهٔ والای ملک معنی اند و اول قدم نیکان دنیا آنست که دخل و خرج مستبصرانه
نموده ازان گروه باشند که دخل افزون از خرج باشد زنهار که چون من همه دان هیچ کردار
نباشد اما چه کنم که از فراوانی خدمات شاهنشاهی فرصت نگاه کردن بچیز دیگر نیست تا
در هیچ کرداری خود هم معاتب باشم و هم معاتب دوم آنکه با نکوهش کنندهٔ خود
روش معامله بود و قوت غضبیه را سنخان شنفت که بی مشورت نیکذاتی در شورش باشد
باید که تقسیم اوقات را لازم دانند یک وقت ازان بکورنش سپاهیان و ملازمان داد
قسم دیگر بدخل و خرج خود واگذاشت و قسم دیگر بمعاملات مرجوعه پرداخت سخن
بسیارست و وقت اندک چه نویسد الحمد لله که مخاطب من از یک گفتن هزارے فهمد

ای نیز پرداختن معاملات
دنیاوی و خود سرگرم خواهند بود
۲ یعنی اول مرتبه
۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۰ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۱ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۲ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۱۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۰ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۱ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۲ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۲۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۰ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۱ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۲ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۳۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۰ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۱ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۲ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۴۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۰ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۱ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۲ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۳ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۴ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۵ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۶ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۷ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۸ یعنی اگر بهتر از خود نیابد
۵۹ یعنی اگر بهتر از خود نیابد

نه من دور شده ام و نه برگزیده من پس از هجران بشری و حرمان عنصری چون پیر زمان
رنگوی زمانی فی خیمه بالش کنم همگی همت مصروف آنست که آن ساکن سمای قدس
بگشاده پیشانی و شگفته خاطری بزمین معامله دانی آمده آرائش صورت و نظام ظاهر
را بسر قع جمال گردانیده روزی چند بخلوت نشتابد تا امروز که طیلسان تجرد بر دوش نهاده
جشن آرای بی تعلقی بودند کثرتی بود بس شوریده و جمعیتی بود بس آزرنده اکنون که در لباس
تعلق در آورده جلوتی کراست فرموده اند نزول مدارج علیا را که خرصورتی نیست در
نظر نیاورده معموری خلوت قدسیه را آرائش نشأ تعلق دانسته سرانجام صورت بدستور
انتظام معنی نمایند و آن منحصر در آنست که فطرت خود را مغزول العمل داشته در خور استعدادات
روزگار بسر برند و بخرج و دخل وارسیده بروش و رفتار روزگار سالک مسالک کاردانی
باشند بست و دوم محرم سنه هزار قلمی شد بسیر شریف آملی خاطر بهیچ فرود نیای
که پیوسته در پی گرو کردن خواهش ست و از شرائف الهی و کونی خرسندی ندارد
در دوستی دوست الهی محبت آگاهی خو کرده خوی نیک بوستان ساز خارستان صلح کار
گرد و بوجهانیان مقبول آلهیان شریف آملی پای بند ست تا آنکه افراط نموده
باتصال معنوی اکتفا نماید و پیوسته صحبت صوری را که از درجه اعتبار
بیرون ست از بس دوستی میخواهد الله تعالی آن بی سر و دل کونین را درین نشأه
توفیق اعمال لائق سرانجام این عالم صورت داده در خلوت سرای
مقدس از نظر کوته بینان پوشیده دارد شعر گر خواهشے کند دل شیدا مرا
چه جرم * عشق ست و صد هزار تقاضا مرا چه جرم پیرداختن معاملات
صوری و دل بدست آوردن سپاهی و معمور ساختن جاگیر و سرانجام

موصوف بصفات مذکوره ۱۲ انس ای پریشان و متردد اشاره بخاطرست و درین نشأ اشاره بعالم دوستی و قوله توفیق اعمال الخ ای توفیق اعمال لائق صحبت صوری خلوت قدس
۲ چهره گشاده و صال معنوی ۳ دوداز برگشته کوب پاکیزه دلی ۴ کثرت خلوت نشینی پیرزنان ۵ ابجد و هوز پیش ازین نوشته اند ۶ ای آگاهی همت من مصروف
۷ امور خلائق ۸ برانست که شما را بحق تمام بطرف ۹ برآوردن کارهای خلائق را ۱۰ بوده و حال معنی گردانیده دین پرده ۱۱ بخلوت باشند ۱۲ انس وغیره ۱۳ ای تا این زمان که شما تجرد بی تعلقی
۱۴ مشغال فرعی داشته کثرتی بود بس ۱۵ شوریده ای خلائق پریشان بود بسیب
۱۶ انتظام نکردن شما و شمارا بجمعیت خاطر ۱۷ بود آنرا دم هنده خلائق از بی انتظامی
۱۸ شان ۱۹ مولوی محمد هادی علی ۲۰ ای اکنون که کارکنان قضا
۲۱ و قدر با پادشاه و اعیان ریا با ایشان
۲۲ خود را بلباس تعلق خدمت درآورده
۲۳ خلوتی هم کرامت فرموده اند یعنی
۲۴ چنانکه سابق بوصف تعلقت و بعض
۲۵ بوصفها یاد واقع شده و آن
۲۶ فتح جلوتی بسیر واقع شده اند یعنی
۲۷ از لوازم لباس تعلق ست باید دید
۲۸ حال نزول مدارج علیا را که عبارت
۲۹ از درآمدن بلباس تعلق ست و آن
۳۰ صورتی بیش نیست و منافی حقیقت
۳۱ خلوت را نیست عالم تعلق را
۳۲ بسرانجام کارهای دنیوی هم باید
۳۳ خواهش و غرض ۳۴ ای این
۳۵ ای خلوت ۳۶ ای خلوت

از مجان[۱] دلسوز کارساز که بارازدوستان بردارند و منت بردوش خود نهند بادشاه
روزگار حکیم آموزگار ست بدریافت بلند ورافت ارجمند و بازار حاسد کاسدست و
متاع راست کرداران رائج شما که ازعمدهٔ درست کردارانید برای چه اندیشه مند باشید[۲] و
وآنکه جمعی از دنیا داران بیدولت از قضیهٔ ناگزیر رموزدان کارخانهٔ تکوین و سرافراز معرکهٔ
دانش جالینوسی غفران پناهی حکیم ابوالفتح واز حادثهٔ جانکاه افلاطون الزمانی ارسطوی
ثانی امیر فتح الله شیرازی که با دانش بزرگ منش والا داشت و ملک معنی را با عالم صورت
فراهم آورده بود دشمنانت کرده خندهٔ زهرآلوده مینموده اند وهمی برخاطر افسرده مردهٔ خود
می نهاده اند آن برادر این مقدمه را از تنگدلی[۳] نوشته والا امروز آن گروه مرحوم همچندان تیره
روزگار باخود آن میکنند که هیچ دشمن نکند حیف اوقاتی که بحرف این گروه بگذرد این خموش
گنج خرد را محبت بسخن آورده والا در روزبازار مردمی گفتار مهجور[۴] ست فردا آهن[۵] ربا جذب
محبت کشیده حرف + ورنه درین طریق زگفتار فارغم + الله بس ما بقی هوس بهمان نورد
آگهی طلب شیخ حسن علی موصلی[۶] شیخ حسن علی موصلی که بآزادگی خاطر و کم تعلقی مشغل
صوری در خاطر جادارد ابوالفضل را مشتاق خود داند و یقین او باشد که هرگاه[۷] طبیعت
ازپایهٔ دریافت که خواهش را دران گنجایش نیست فرود می آید خواهان صحبت صوری
ایشانست وآنکه استر خاص[۸] سفر موصل میفرمایند اگرچه در عالم بشریت معذور اند اما در نشأ
معقول عذری دلپذیر بدست نمی افتد کجا پای خود را در طلب آبای معنوی[۹] آبله کردی که
آهنگ جستجوی ملاقات آبای عنصری مینمائی ای تارک فرض وقت بیهوده چرا آرزوی
نوافل میکنی بهوش باش که هنگام تگاپوی مقصود بیشتری گذشت باقی مانده را ضایع
مکن چه جای فراهم آوردن متمنیات عنصری ست زیاده چه نویسد به میر شریف آملی

---

۱ از مجان دلسوز کارساز که بارازدوستان بردارند و منت بردوش خود نهند بادشاه روزگار حکیم آموزگار ست بدریافت بلند ورافت ارجمند و بازار حاسد کاسدست و متاع راست کرداران رائج شما که ازعمدهٔ درست کردارانید برای چه اندیشه مند باشید

۲ وآنکه جمعی از دنیا داران بیدولت از قضیهٔ ناگزیر رموزدان کارخانهٔ تکوین و سرافراز معرکهٔ دانش جالینوسی غفران پناهی حکیم ابوالفتح واز حادثهٔ جانکاه افلاطون الزمانی ارسطوی ثانی امیر فتح الله شیرازی که با دانش بزرگ منش والا داشت و ملک معنی را با عالم صورت فراهم آورده بود دشمنانت کرده خندهٔ زهرآلوده مینموده اند وهمی برخاطر افسرده مردهٔ خود می نهاده اند آن برادر این مقدمه را از تنگدلی نوشته والا امروز آن گروه مرحوم همچندان تیره روزگار باخود آن میکنند که هیچ دشمن نکند حیف اوقاتی که بحرف این گروه بگذرد این خموش گنج خرد را محبت بسخن آورده والا در روزبازار مردمی گفتار مهجور ست فردا آهن ربا جذب محبت کشیده حرف + ورنه درین طریق زگفتار فارغم + الله بس ما بقی هوس بهمان نورد

۳ آگهی طلب شیخ حسن علی موصلی شیخ حسن علی موصلی که بآزادگی خاطر و کم تعلقی مشغل صوری در خاطر جادارد ابوالفضل را مشتاق خود داند و یقین او باشد که هرگاه طبیعت ازپایهٔ دریافت که خواهش را دران گنجایش نیست فرود می آید خواهان صحبت صوری ایشانست وآنکه استر خاص سفر موصل میفرمایند اگرچه در عالم بشریت معذور اند اما در نشأ معقول عذری دلپذیر بدست نمی افتد کجا پای خود را در طلب آبای معنوی آبله کردی که آهنگ جستجوی ملاقات آبای عنصری مینمائی ای تارک فرض وقت بیهوده چرا آرزوی نوافل میکنی بهوش باش که هنگام تگاپوی مقصود بیشتری گذشت باقی مانده را ضایع مکن چه جای فراهم آوردن متمنیات عنصری ست زیاده چه نویسد به میر شریف آملی

---

۱ از مجان دلسوز کارساز که بارازدوستان بردارند و منت بردوش خود نهند بادشاه روزگار حکیم آموزگار ست بدریافت بلند ورافت ارجمند و بازار حاسد کاسدست و متاع راست کرداران رائج شما که ازعمدهٔ درست کردارانید برای چه اندیشه مند باشید

۲ وآنکه جمعی از دنیا داران بیدولت از قضیهٔ ناگزیر رموزدان کارخانهٔ تکوین و سرافراز معرکهٔ دانش جالینوسی غفران پناهی حکیم ابوالفتح واز حادثهٔ جانکاه افلاطون الزمانی ارسطوی ثانی امیر فتح الله شیرازی که با دانش بزرگ منش والا داشت و ملک معنی را با عالم صورت فراهم آورده بود دشمنانت کرده خندهٔ زهرآلوده مینموده اند وهمی برخاطر افسرده مردهٔ خود می نهاده اند آن برادر این مقدمه را از تنگدلی نوشته والا امروز آن گروه مرحوم همچندان تیره روزگار باخود آن میکنند که هیچ دشمن نکند حیف اوقاتی که بحرف این گروه بگذرد این خموش گنج خرد را محبت بسخن آورده والا در روزبازار مردمی گفتار مهجور ست فردا آهن ربا جذب محبت کشیده حرف + ورنه درین طریق زگفتار فارغم + الله بس ما بقی هوس بهمان نورد

۳ آگهی طلب شیخ حسن علی موصلی شیخ حسن علی موصلی که بآزادگی خاطر و کم تعلقی مشغل صوری در خاطر جادارد ابوالفضل را مشتاق خود داند و یقین او باشد که هرگاه طبیعت ازپایهٔ دریافت که خواهش را دران گنجایش نیست فرود می آید خواهان صحبت صوری ایشانست وآنکه استر خاص سفر موصل میفرمایند اگرچه در عالم بشریت معذور اند اما در نشأ معقول عذری دلپذیر بدست نمی افتد کجا پای خود را در طلب آبای معنوی آبله کردی که آهنگ جستجوی ملاقات آبای عنصری مینمائی ای تارک فرض وقت بیهوده چرا آرزوی نوافل میکنی بهوش باش که هنگام تگاپوی مقصود بیشتری گذشت باقی مانده را ضایع مکن چه جای فراهم آوردن متمنیات عنصری ست زیاده چه نویسد به میر شریف آملی

روزگار پرداخته غم افزائی نماید دیدهٔ توفیق مکحل باد به حسین خان برادر قاضی حسن
الحمد لله که خاطر مشکل پسند در قحط سال مردمی از محبت مردان مستقیم احوال گنجور گنجینه
شکرست و شکر این و الا عطیه آنکه بدوستی صمیمی خلاصهٔ خانوادهٔ انسانی نجیب الدین
قاضی حسن که با فضائل کسبیه شرائف ذاتیه و وهبیه فراهم دارد کامروای محبتست
وچنانچه این کس برهنمونی اقبال و ببرقهٔ دولت بشر مکامن حسنات آن حسن الذات
راه یافته دوستدارست و آن بزرگ زاده قبیلهٔ نفس ناطقه بالقاب بدنامی که بردوش
این حیران دبستان خرد واقفست این شوریدهٔ شورستان طلب را محبت
گراست امید که برهمین نهج نسبت آن درست کردار راست گفتار چنانچه ازین جانب
متحققست ازان طرف نیز متحقق گردد ای ابوالفضل چرا سخن را نافهمیده میگوئی محبت
تو دلیل مودت اوست ازین اندیشهٔ نادرست بگذر و بدانچه لازم وقتست پردازای عزیز
نامه نامی که به برادر گرامی نوشته تنگدلی نموده بودی آرام دلان وحشت جای کون را در خاطر
آورد الله تعالی گرداند وه برخواطر صافیه خیر اندیشان مرسانا داگرچه جمعی بخت بلندان را
تجرد اختیار فرموده بکنج خمول فرو رفته اند اما پیوسته گروهی از شیر دلان تیز رو که بدوربینی
و تیز روی خود بر سر تقدیر وارسیده اند خود را تماشائی داشته ناملائم را ملائم انگاشته اند و
جمعی که باین آستان سعادت نرسیده اند راحت را در محنت دانسته از شکایت لب خاطر
بسته اند و نیش روزگار را نوشدار و خریده اند دانش والا فهم درست که بروز غم بکار نیاید کار
آید لیت ولعل را اعتراض بر تقدیر ایزدی دانسته بآن دوستی یا آشتی باید کرد از سر تقدیر
برگذشته برسم و عادت سخن کرده میشود کامنه لله که دوستان دشمن کاه دارید که بزرگان
روزگار در زیر حسد شان دوم خوش نمیزنند باید که بهیچ وجه و رسم خاطر را متوزع ندارند که قطع نظر

ملکی ملکات حکیم حسن دارد امیدواری چنانست که از عالم معنی بهره ور باشد حکیم روحانی
را سلام شوق افزا ابلاغ فرمایند مستعد کمالات نفسانی برخورداری فتح الله و برادران
غیرالقدر بمدارج صوری و معنوی رسند بحکیم همام خاطر حقیقت پیرای حق گرای آن
نسخهٔ جامع الهی را اگر در ملک مقدس فطرت نگاه می اندازد در بستانسرای رضای ایزدی
سرخوش می بیند دل بیحوصله را ناکام رخصت داده از اندوه ماتم و قصهٔ مرهم بازمی آید
که فرستادن مرهم در روز صحت و نائحه آراستن در زمان عشرت از هرزه کاران کوی بیخردیست
واگر در عربده آباد عالم طبیعت نظر میکنند آن هوشیار مست نشور امد هوش نشأ صیبت
غفران پناه حکمت انتباه میباید که تریاقهای روزگار در آن تاثیر نمی یابد و هرگاه معامله
چنین باشد از من تهی بیان کوته دست همچنان چه لائق که شروع در سوگواری و ماتم داری
سرة الصدر مغفرة القدر محمد خان نماید و انگاه از یمینی اندیشهٔ تسلی خاطر آن برادر گرامی
مخمور ضمیر بی تدبیر گردد حاشا ثم حاشا چه میگویم الحمد لله که آن برادر را ارامگاه دولتخانهٔ معرفت
تقدیر سبحانی ست که آنجا نه مطرب گذر دنه نوحه گر بقاضی حسن قزوینی دل دانا و دیدهٔ
دوربین بر یمین و یسار روزگار رخنه آن نقادهٔ خاندان طهارت بوده در چنین روز
مصیبت جانگاه که طبیعت بر فطرت غلبه کرده یاری و یاوری کناد بردن خدا
یازادن ملک بقا یارفتن از خاکدان دنیا اگر هوشمندان را مسرت افزا نباشد غم آرای
خود چرا شود ترصد از فهم عالی ایشان آنست که بسر وقت این پیش پا افتاده صد هزار فرسخ
دور رسیده بگلستان تسلیم مسرور باشند و اگر از تندباد عواصف طبعی توقفی افتاده باشد
امید که ببدرقهٔ توفیق ایزدی بما من صبر خرامیده غمخواری طبیعت مرحوم فرمایند
دیگر چه نویسد و کجا استعداد مخاطب تجویز نماید که زمانی بر سمیات بیفزاید

کتبه بالیه

لله ای صفات را منتخب ... نوشته دانندهٔ دوران نقوش صفت
مقدم ست برای حکیم حسن تا ...
ای معالج الارض بالطبع فعالها ... اشاره بحکیم حسن مکورست
ای برادران عزیز القدر فتح الله و ... پیران کتوب الیه بوده اند
خلاصه این فقرات آنست که اگر ... بعد سنوح حادثه پسر شما در فطرت
شیرازی تحقیق صحبت پیرای شما را ... خاطر حقیقت
رضای حق است و مسرور و میباید
پس در آن صورت دل خود را جانب
خوشی داده از غم و الم تقویت
بازی ست بزرگ فرستادن مرهم
در روز صحت که عبارت از نشاط ...
و شکستن نشاست از کار بهای فضول ...
عزاش ... یعنی اگر در بهای فضول ...
صیبت نظر باعث جمع وقوع
است نظر میکنیم آن هوشیار است
زنده شدن روز قیامت را تقدیر
بر هوش ... در نشأ صیبت برادر

... حکیم ابو الفتح پیام کریمانهٔ شما ... در آن فائده نمی بخشند ... ش
... هرگاه پیچ مشیری در راه ... شما حکیم ابو الفتح فائده نداده باشد
از من نادان چه لائق که شروع در ... عادت محمد خان پسر شما که نسبت ... برادر شما خطیر دارد در غم ... ای شکر حق تعالی که ... برادر و دولتخانه شناخت ... است که کار دوستان جمعه ... و آنچه نوشته است ... ای بودن خدا بنده را ... آدمی در آخرت ... اگر این عبارت از موت ... مسرور نشاند ... ای قریب ... برادران موت باعتبار ... حقیقت و صیرورت ... دل چهار ... با عتبار و نموی ... ش ... ش در روزه

بتسخیر جزائر فرنگ منصرف میشود باری هرچه شود زود تر شود که خاطر متردد خوب نمیباشد
زیاده ازین رسمیات املا نمی کند و خود را و شما را تصدیع نمیدهد هفدهم ذی القعده
سنه نهصد و نود و پنج در لاهور رقمی شد بحکیم همام گرامی نامه آن سرور فقر
نیک اندیشان دوم ربیع الاول غمگساری این آرمیده ظاهر شوریدهٔ باطن کرد چه از
رهگذر آنکه خاطر نگران را که از بیماری ایشان آزرده بود مژدهٔ صحت که اساس شادی
قدردانان همان تواند بود رسانید اگرچه از توجه دائمی روزی نبود که استدعای عافیت
آن نسخهٔ کمالات از درگاه صمدیت نخواهد اما از نیکه در رسم و عادت از مشاغل لایعنی تقصیر
میرفت در نشأهٔ عنصری شرمندگی داشت و چه از مر آنکه مطالعهٔ آن رقیمه که موجب مکالمهٔ
روحانی نفس الامری بود دل آرزومند این مستهام را مهمانی لائق فرموده و چه از جهت آنکه
بیماری که عاقبت آن صحت صوری و معنویت بعضی امور بر پیشگاه خاطر حق اساس
پرتو ظهور داده که از کالبد گفت بیرون ست الله تعالی آن سعدن خیر اندیشی را برومند
ملک معنی گرداناد و آنچه مهربانی و عاطفت فرموده در خدا طلبی این مغمور دنیا نوشته اند
مطالعهٔ باطن شریف خویش کرده باندازهٔ آن در سلک بیان آورده اند والا آنجا که این کس
است هرچه از بدی و بدکرداری نسبت دهند اندکی از بسیار گفته باشند و این دو بیت
از خسرو ملک معنی مناسب حال خویش مینگارد و نظم مرا این غول نفس دیو کردار + فگند اندر
خراهیای بسیار + کنون زین بادیه ناکاروانم + مگر کز کس رساند استخوانم + امید که بهمت
مردان تکمیل نهاد سالار بارگاه حقیقت عاقبت بخیر مقرون باشد ملا حیاتی که به نیک
مردی در دل جای دارد و در ملک عنصری عزیز الوجود ست چه حال دارد ایزد
توانا او را مغلوب طبیعت ندارد اگرچه از صحبت دائمی و محبت صمیمی که با

که بدقائق حکمی ورقائق علمی موصوف بوده یگانهٔ این روزگار ست و نه حکیم همامی که
منظور انظار عواطف شاهنشاهی بوده برسم رسالت بحاکم توران زمین رفته است و
نه حکیم همامی که پسر علامه الوری مولانای عبدالرزاق گیلانی بوده سرآمد دانایان عراق
و عجم ست و نه حکیم همامی که برادر عزیز جالینوس الزمانی حکیم همام ابوالفتح بوده محبوب القلوب
این دیار ست و نه حکیم همامی که مصاحب رسمی یازده سالهٔ این راقم ست و نه حکیم همامی که
این حیران دبستان خرد را از متر سمان روزگار شمرده در حاشیه مکتوب در ارباب رسم مسلک داد و
بل حکیم همامی که جمیع مراتب مذکوره را سیر فرموده در تنگنای سویدای خاطر دانای خفایای
اسرار تعبد بل پذیرای اعلای انوار تجرد شده بطرز محبیت در رتبهٔ و بطور محبوبیت در مرتبهٔ
جلوه گر ست رباعی هر ساعتم اندرون بجوشد خون را + آگاهی نیست مردم بیرون را
الا انگس که روی لیلی دید ست + داند که چه در دمیکند مجنون را + میخواستم که شطری
از مخادعات نفس ومجادلات طبع نوشته ماتم خود دارم لیکن در نظر ثانوی آلودگی شوائب
رعونت نگذاشت که این شیون نماید پس همان بهتر که لب شکایت بسته بشکر مقدور
زبان کوتاه را دراز سازد ای برادر اولاً شکر صحبت فیض منقبت حکیم الهی که دلش از
تعلقات رسمیه تخفیف یافته بدرد معنوی که صحت نفس الامری همان تواند شد علوست
میگوید که آن برادر یقین تصور نماید که در روزگار آدمیت و در شهر مردمی این طور صحبت
از معتنمات عظمی ست فکیف در روزگار ما ثانیاً آنکه خاطر فیض مظاهر حضرت ظل الهی از جمیع
اطراف واکناف ممالک محروسه جمع بوده آمادهٔ عزیمت توران زمین ست و خاطر
بلهوس مشتاق ببسیر آن حدود ولیکن میداند که بمقتضای الحریص محروم صلحنامه
که پسند خاطر اقدس تواند بود با آورند و این عزیمت برطرف شده عنان توجه

شمس الدین علی ملقب بحکیم عین الملک اللہ تعالی آن حضرت خیر اندیش را در
نگاپوی رضای خود و جستجوی مرضیات خویش سرگرم دارد بعد صوری را آتش افروز
شوق و محبت دانسته دوستان حقیقی را در انتظام مهام خود چون سترسمان روزگار دل
ساده و زبان پرنگار خیال نفرمایند و شرح آنرا جز مشافهه شرطی دیگر نیست امید که
عنقریب بصحبت مسرت بخش صوری چنانچه بمصاحبت بهجت افزای معنوی پیوسته
مسرور ست خوشوقت گردد و افسردگی دل که از سنوح ناملایم یا از میانه روی
بهم رسیده باشد علاج کرده آیدای هوشمند افعال صنایع پر کمال هرچند داغ حدوث
داشته باشد در نظر دوربین عرصه وجوب رفیع تر از مدارک عقول ست فکیف که پذیرای
عیوب کوته بینان گردد کارگزاران قضا و قدر چون بلباس تعلق که سرمایه انتظام این مجمع
انسی ست آورده اند در سرانجام آن کمال سرگرمی و کوشش تقدیم رسانند
تا هنگامیکه خلعت تجرد فرستند از هیچ حادثه فتوری در مسرت خانه خاطر راه ندهند
و چون طلیعه اقبال یعنی مقدمه تجرد که با عقل معاش نسازد و با سبب نپردازد در رسد
کشاده پیشانی و شگفته خاطر باید شتافت و با تدبیر ناقص این کس مناسب که هر
اندیشه تجردی که بخاطر رسد از رعونات نفس و خدائع آن دانسته خود را از نگاپوی اسباب
باز داشت قرة العین عبد اللہ عمر و فرصت را غنیمت دانسته همگی خود را بظاهر
نسپارد و شطری از گرامی اوقات بدانستن مقدمات علمی و برخی بپرداختن
اخلاق علمی مصروف گرداند و با برادران طریق عطوفت رود تا از دولت بهره مند
از عمر برخوردار گردد والعاقبة بالخیر بسلالة الکرام حکیم همام نوشته این درد
نامه ایست روزافزون از ابو الفضل مبارک بسوی یار گرامی حکیم همام نه حکیم همای

ابلاغ مینماید اول[۵۱] آنکه اگر بعضے مدعیات در پردهٔ توقف مانده بحصول نانجامد طریق
نیک گوهران درست معاملهٔ آنست که چنین خاطر را اگر دلالود نفرموده همچنان در خدمات
مرجوعه سرگرم بوده اهتمام نمایند چه جای[۵۲] ارباب اخلاص فکیف آن طائفه که از
درستی و راستی داغ[۵۳] بر ناصیهٔ حسود ان روزگار نهند بعد الحمد که گمان[۵۴] این مزاحمان زمانه
آنست که آن اقبال آثار ازین گروه والا شکوه باشند ثانیا آنکه در سرانجام مهمات و تقدیم
خدمات نظر[۵۵] بر حالت خود انداخته در گرد آوری نام نیک که محصور در شناختن پایه‌های
آدمیان و باندازهٔ آن تلاش سلوک کردن ست و در مراسم داد پرستیها و دهشها
کارآگاهانه عمل نمودن امید[۵۶] که همیشه توفیق اعمال پسندیده قرین ایشان باشد و زود
بحسن توجه و لطف اهتمام آن نکته سنج دوربین مهمات بنگاله دلخواه خیر اندیشان و دریاب
صورت یابد صد شکر که خاطر جهان کشای شاهنشاهی از انتظام صوبهٔ پنجاب فارغ
شد درین نزدیکی یورش هندوستان پیش نهاد همت علیاست چه خوش باشد
که تا آن زمان مهمات آن صوبه و خدمت اوڑیسه بانجام رسیده باشد دیگر معلوم[۵۷] آن
شناسای حقائق معامله باشد که محبت انتباهی شریف سرمدی را که براستی و درستی
و کارشناسی و خدمت گزاری امتیاز تمام دارد بسیار دوست میدارم و از ملاقات
اخلاص سرشت او خاطر مبتهج مدتی ست که بخدمت بخشیگری آن حدود نامزد شده
از شایستگی[۵۸] خدمت حضور رخصت او در پردهٔ توقف میماند چون عرضداشت ایشان در
تاکید فرستادن امین و بخشی آمده آن حضرت که همواره متوجه انتظام احوال نصرت
انجام ایشان اند رخصت آن خدمت فرمودند یقین ست که در رعایت احوال او کمال
توجه بجای خواهد آمد در آبان ماه الهی سنه سی و شش نگاشته شد بحکمت پژوده

ابلاغ مینماید اول آنکه اگر بعضے مدعیات در پردهٔ توقف مانده بحصول نانجامد طریق
نیک گوهران درست معاملهٔ آنست که چنین خاطر را اگر دلالود نفرموده همچنان در خدمات
مرجوعه سرگرم بوده اهتمام نمایند چه جای ارباب اخلاص فکیف آن طائفه که از
درستی و راستی داغ بر ناصیهٔ حسودان روزگار نهند بعد الحمد که گمان این مزاحمان زمانه
آنست که آن اقبال آثار ازین گروه والا شکوه باشند ثانیا آنکه در سرانجام مهمات و تقدیم
خدمات نظر بر حالت خود انداخته در گرد آوری نام نیک که محصور در شناختن پایه‌های
آدمیان و باندازهٔ آن تلاش سلوک کردن ست و در مراسم داد پرستیها و دهشها
کارآگاهانه عمل نمودن امید که همیشه توفیق اعمال پسندیده قرین ایشان باشد و زود
بحسن توجه و لطف اهتمام آن نکته سنج دوربین مهمات بنگاله دلخواه خیر اندیشان و دریاب
صورت یابد صد شکر که خاطر جهان کشای شاهنشاهی از انتظام صوبهٔ پنجاب فارغ
شد درین نزدیکی یورش هندوستان پیش نهاد همت علیاست چه خوش باشد
که تا آن زمان مهمات آن صوبه و خدمت اوڑیسه بانجام رسیده باشد دیگر معلوم آن
شناسای حقائق معامله باشد که محبت انتباهی شریف سرمدی را که براستی و درستی
و کارشناسی و خدمت گزاری امتیاز تمام دارد بسیار دوست میدارم و از ملاقات
اخلاص سرشت او خاطر مبتهج مدتی ست که بخدمت بخشیگری آن حدود نامزد شده
از شایستگی خدمت حضور رخصت او در پردهٔ توقف میماند چون عرضداشت ایشان در
تاکید فرستادن امین و بخشی آمده آن حضرت که همواره متوجه انتظام احوال نصرت
انجام ایشان اند رخصت آن خدمت فرمودند یقین ست که در رعایت احوال او کمال
توجه بجای خواهد آمد در آبان ماه الهی سنه سی و شش نگاشته شد بحکمت پژوده

چه حاجت که باین طبقه علیه در شناسائی قدر صاحبان استعداد حرفی نویسد اما غرض خیریت
عموم و قصد نیکی خاص ضمیمهٔ محبت گشته این خیر خواه جمهور انام را برین داشت که کلمهٔ چند
در باب حقائق آموزد نکته بین امیر شریف آملی که در بزم و رزم همراهی ست غم زدا و در شدت
و رخا مصاحبی ست مجلس آرا و در قبض و بسط همزبانی ست بی بدل نگارش رود امید که
آن یگانهٔ آفاق را بر خلاف مردم روزگار دانسته آنچنان توجه فرمایند که آدم شناسی که در
حق ایشان مظنون ست بیقین انجامد طریق سعادت صوری و معنوی آنست که آنچنان
باین طور مردم سلوک رود که در جمیع اوقات آنچه راست تلخ نمای شیرین اثر باشد بی مداخلهٔ
خوش آمد شیرین نمای تلخ اثر مقدمات پیگفته باشند که دولت افزائی و برآمد مقاصد بلند
در گرو شنیدن سخنان بمصاحب حق گوی ست برای گرمی هنگامهٔ خوشامد مردم بسیار اند که
ارباب دولت را از صحبت آنها هم گزیر نیست اما همیشه هوشمندان نیکبخت بیدار تبگاپوی تمام
و جستجوی بلیغ یکدیگر نهاد مزاج زمانه شناس اندازه دریاب افراد انسانی حقیقت دان
خیر اندیش را پیدا کرده اند اگر هر روز پیرائی و نیاوی تجویز ملاقات ایشان نکند سعادتمندی
معنوی بی اختیار در هفته دو بار یا سه بار در صحبت ایشان میرساند در آبان ماه سنه سی و شش
قلمی شد براجمال سنگه شرائف شوق و جلائل محبت که مرکوز خاطرست آلوده ببیان
نمی سازد و این متاع گران مایه را بازار نمی آرد چه از بسکه مشتریان این جواهر بی بها
بازی خورده از خواهش این متاع قدسی باز آمده اند کالا را در کساد بازار کشادن نه
از آئین سوداگری ست و نیز چون شناخت این نسبت حواله بخاطر فارغ کرده اند در
مشغولان جهان گفتگوی این کردن و چشم تصدیق داشتن نه از آئین خردمندیست
پس ازین باز آمده سخنی چند در معاملات که در طریق خیر خواهی مناسب بیداند

ای چون ایشان خود قدر فضائل
مردم باشند حاجت سفارش
قدر شناسی صاحبان استعداد
بنسبت یکی عزم خیر طالبیم
دقیقهٔ خاص باطنی
بالجمله فیابین خیم گشته
الخ مولانا محمد هادی ره
ای نوشته گفتگوی صحبت
راجگی جهرا ستاره کرده بلست
انحرون بدان نمود و دیدن دل
نکته بین از پیش و دیدن دل
و تامل بر درون کابل نام شهر
غم زدا زدایندهٔ غم ای نماس کننده غم
رخا بانبساط فراخی و خوشحالی در اوراد
قبض و بسط گرفتگی و دلتنگی خاطر
مولانا محمد هادی علی ره
ای با انچنین ارمان ذی
بیانات چنین راه رو یکدیگر آنان بجا
راست که بظاهر نگوارد بگذرد
نکو دارد دل آنرا خوشا پیگفته
باشند اقتدا و غیره
ابو الفضل و فیضی
رونق مجلس خوشامد بسیار کس
کرا میران را برای نقض طبع از
چاپلوسی اقتدا یعنی ایشان
رعیت شکایت در دل نیست آنرا
بیان میکنم و آنرا در بازار اظهار آرد
فروش و خواهش عوض نمی آرم
زیرا که خریداران جوهر محبت و
خورده و آن محبت را صرف نمان
یافته دست از خرید اری کشیده اند
محبت دل را از زبان بی تکلف
دلنشین نیفتد و در جهان
عیب نفس خود عوض عادت آئین
محبت نیست یعنی محبت و امتیاز
این نسبت یعنی ظاهری خاطر
آن از طلبی و نمایش
نافع ابلهان تواند
بکار های جهان مشغول است
اظهار کردن و امید تصدیق
نزدان کسان داشتن از
خردمندی بعید است

خواجه شمس الدین خافی در حمایت ایزدی باشند انفاس گرامی را که مهمان عزیزاند
احترام داشته اگر زندگی رود دهر آینه سعادت آموز نشأتین خواهد شد و معلوم آن است
هشیار خرام باشد که آن بزرگ داشت به نسبت هر طائفه بطرز دیگر ست لیکن در پاس
چهار چیز همگنان اتفاق دارند نخستین رضای ایزدی دوم عقیدت گزینی بصاحب
سوم خیر خواهی عموم خلائق دوست و دشمن چهارم تیمار کالبد عنصری هر گاه آدمی را
بتقلید و تدبیر این نافهمیدگی را گذاشته همنشینی بخرد صواب اندیش نماید هر آینه همه آن
امور بشایستگی سرانجام خواهد پذیرفت سخن بسیار ست و وقت اندک بهر حال چون
درباره تعلق داشته اند از همه کارها برآمد حوائج و مهمات خلائق را اهم دانسته اشتغال
خواهند فرمود و همواره با جهانیان بصلح و با خود در جنگ فارغ دل زندگانی نمایند
و در فراخی حوصله و برداشت ناملائم نگاپوی شود الحمد لله که بخجستگی سترگ از درستی و
راستی و حقیقت گزینی نصیبه فراوان دارند از ان خوهای ستوده نیز دامن دامن اندوزند
باید که در انجاح خدمات بارگاه خلافت پیش نهاد همت والا محض کفایت سلطانی نباشد
که آنرا شوم گرفته اند عنخوارمی و تیمارداری جهانیان چنان باشد که دشمنان از گزند حساب
آرائی خاطر جمع باشند نمیگوییم که در ملک تعلق دشمنی نا ستوده است این انجمن بدوستی و خلاف
گرم ست لیکن سعادت اندوزی و دوربینی آنست که آن طور سلوک رود و نیز همواره از
فرزندی زمانه برکنار بوده فطرت عالی را پیر و مرشد و پدر دلپذیر ساز تا کارها فروغ حقیقت
گیرد باعث این نگاشتن جوش محبت ست نه ظهور امر مجدد و گرنه او کار بی پایان خویشتن
کجا بانجام رسانیده تا بهم دیگران پردازد والسلام باعتضاد الممالک راجه مان سنگه
صاحبان دولت و اقبال که فراخ حوصلگی و قدردانی و جویائی آدم نیک از صفات کمال ایشانست

از فروغ خرد یکسو شده و در دام طبیعت که نه دل دانا دارد و نه چشم بینا افتاده و در اندیشهٔ
فروخت متاع اخلاص اند از نتایج این اندیشهٔ نورزدا آنست که همیشه این متاع نفیس کاسد باشد
الله تعالی آن نیکذات را بیگانگی کلی از طبیعت دهاد و با فطرت عالی و همت بلند آشنائی
بل دوستی کناد و قطع نظر از اخلاص معامله فهمی و بقدر خداشناسی از تقدیرات ایزدی
گله مند نیساز و چه آزردگی ازان در معنی اعتراض بر ایزد جهان آفرین ست حاشا که عقل
عاقل باین راه رود بهر حال اگر بمقتضای بشریت گذاره در کوچهٔ نااهلیت که شاهراه
طبیعت ست افتد زود بفروغ خرد معامله فهم یا دل اخلاص گزین بدولت سرای رضا
و تسلیم آمده مسرت پیرای خاطر اخلاص مند خود گردند العاقبة بالخیر والظفر بفیض خاتم
شجاعت شهاب الدین احمد خان از ورود گرامی مفاوضه و مطالعهٔ آن ابتهاج
یافت الله تعالی آن خیر اندیش بالذات را دیر دارا دا گر ارسال رسل و رسائل را از قوه
بفعل نمی آرد نه ازان سبب ست که نسبت آشنائی درست بلکه محبت تام با آن منظور نظر
تربیت و عاطفت صاحب خود ندارد حاشا ثم حاشا چه همین امر بانفراده مستلزم صداقت
کامله است چه جای محبت تا با آشنائی چه رسد فکیف که شمائل مرضیه دیگر در ذات بزرگ
ایشان فراهم آمده است و نه ازان جهت که نشار بادهٔ غفلت به پستی مستی برده از قدر
نشناسان گردانیده باشد و نه ازان روست که از نامعامله فهمان بی تمیز باشد و نیک از بد
نتواند جدا ساخت بلکه چون بحسب سرنوشت در گروه اهل دنیا درآمده از اصحاب شعور ست
و می بیند که این شاهراه مراسلات را اهل نفاق که زبان شان با دل آشنائی ندارد نه آنچنان
گرفته اند که فرجه گذاشته باشند که آدمی بفراغ دل تواند عبور کرد ناچار خود را ازان گذرانیده
معامله دوستی که معاونت دائمی و خیر خواهی لازمی ازان عبارت تواند بود مواظبت می نماید العاقبة بالخیر

اخلاص که قیمتی ندارد و بحمت فروخت
آن بمقابل اعتبارات ناپایدار
دنیوی بیقدر و خوار میباشد ۱۲ش
آشنائی تعارف ست دوستی باشد بانه
درجهٔ دوستی بالای آن ۱۲ش یعنی
اگر اعتبار اخلاص نه کنم حرف حاطر
فهمی و اندکی خداشناسی اگر کمی پیدا
شود و در اندیشهٔ گله نپردازد
زیرا که آزردگی در امور اتفاقیهٔ دنیوی در حقیقت
عیب شمردن کار ایزد جهان آفرین ست
گذاردن عیب پاک و بیعاست ۱۲ش
و در کوچهٔ نااهلیت ۱۲ش
و ناشکری گمراهی گذرد طبیعت ست

از فروغ خرد یکسو شده و در دام طبیعت که نه دل دانا دارد و نه چشم بینا افتاده و در اندیشهٔ
فروخت متاع اخلاص اند از نتایج این اندیشهٔ نورزدا آنست که همیشه این متاع نفیس کاسد باشد
الله تعالی آن نیکذات را بیگانگی کلی از طبیعت دهاد و با فطرت عالی و همت بلند آشنائی
بل دوستی کناد و قطع نظر از اخلاص معامله فهمی و بقدر خداشناسی از تقدیرات ایزدی
گله مند نیساز و چه آزردگی ازان در معنی اعتراض بر ایزد جهان آفرین ست حاشا که عقل
عاقل باین راه رود بهر حال اگر بمقتضای بشریت گذاره در کوچهٔ نااهلیت که شاهراه
طبیعت ست افتد زود بفروغ خرد معامله فهم یا دل اخلاص گزین بدولت سرای رضا
و تسلیم آمده مسرت پیرای خاطر اخلاص مند خود گردند العاقبة بالخیر والظفر بفیض خاتم
شجاعت شهاب الدین احمد خان از ورود گرامی مفاوضه و مطالعهٔ آن ابتهاج
یافت الله تعالی آن خیر اندیش بالذات را دیر دارا دا گر ارسال رسل و رسائل را از قوه
بفعل نمی آرد نه ازان سبب ست که نسبت آشنائی درست بلکه محبت تام با آن منظور نظر
تربیت و عاطفت صاحب خود ندارد حاشا ثم حاشا چه همین امر بانفراده مستلزم صداقت
کامله است چه جای محبت تا با آشنائی چه رسد فکیف که شمائل مرضیه دیگر در ذات بزرگ
ایشان فراهم آمده است و نه ازان جهت که نشار بادهٔ غفلت به پستی مستی برده از قدر
نشناسان گردانیده باشد و نه ازان روست که از نامعامله فهمان بی تمیز باشد و نیک از بد
نتواند جدا ساخت بلکه چون بحسب سرنوشت در گروه اهل دنیا درآمده از اصحاب شعور ست
و می بیند که این شاهراه مراسلات را اهل نفاق که زبان شان با دل آشنائی ندارد نه آنچنان
گرفته اند که فرجه گذاشته باشند که آدمی بفراغ دل تواند عبور کرد ناچار خود را ازان گذرانیده
معامله دوستی که معاونت دائمی و خیر خواهی لازمی ازان عبارت تواند بود مواظبت می نماید العاقبة بالخیر

گرفتار خود میسازند خاطر دوستان حقیقی که بهیچ چیز منت پذیر نیست رهین منت میگرداند

الحمد لله والمنة که بندگان حضرت خلافت پناهی ارشاد دستگاهی اللهم خلده وایده نهایت توجه دارند وچون بر بسبت والا درگاه آنست که بمدارج ترقی میفرمایند وزیادتی منصب مفوض تبابین باشی میشود تا بیک حکم دو دل بدست آید زیادتی منصب واضافه جاگیر حواله باستصواب آن محبت اطوار شده است امید که بمحض قدردانی ایشان تکلیف مراعات حال دوستان عنقریب این دو مطلب جلوهٔ ظهور دهد احوال دولت اشتمال حضرت شاهنشاهی برحسب وعده باکمال بی سرودلی تحریر نموده بتفصیل خواهد فرستاد ودرباب نقاوهٔ متقدمان وخلاصهٔ متاخران مولانا خواجه جان که الحق اگر ایشانرا در کشمیر نمیدیدیم هیچ ندیده بودچه بولیسد خاطر دوستان رادرمسرت وخوش سرانجامی احوال ایشان بغایت متوجه دانند بشجاعت شعار میرزا علی بیگ اکبر شاهی نامهٔ محبت انتمامطالعه افتاد بقدر آشفتگی خاطر معلوم شد ازانجا که برعقل ایشان اعتماد دارد میداند که این شورش بقائی ندارد متاع اخلاص بازار آوردن ورواج آن طلبیدن شیوهٔ مخلصان حقیقی نیست وچنین خاطر این طائفه علیه ازکساد بازار اخلاص غبار الوده وگرفته زده نمیباشد بلکه درین هنگام شگفتگی بیشتر دارند که جوهر بیهای اخلاص بسفال ریزهٔ دنیا فروخته نمی شود وازانجا که برشجاعت وفهم واخلاص نظری افتد معلوم میشود که ایشان ازین گروه والاشکوه باشند شایسته آنکه آن درست سلیقه ازمشغلهٔ شکرانهٔ اخلاص وافر شورش مخلصان حقیقی طبیعت که جز بر ظاهر نظر ندارد و ار معاملهٔ فهمی اورا نصیبی نیست نخواهند پرداخت ازان باز که آمد وشد قوافل اخلاص درین چار سوی دنیا له اعتبار او از قسم اتفاقات نه از استحقاق است آسیبی که این طائفه را رسیده ازان جهت ست که از بی مصاحبی یا از مصاحبت

ای ازو شکر ایزد گنید که مخلص بادشاه همیشه دبشورش شبه دارید ۱۲ ۱۱

دنیاست را بله آمد ونت وفا اخلاص در

اعتبار ۱۲ ای اعتبار وحرمت

دنیا لقائیست نه استحقاقی ۱۲

سمی عدم اعتبار ست ۱۲ از حر

دیزه

سزاوار است اما از آنجا که طرز اهل روزگار است و تلون احوال ایشان که تو هم آزرده شده
بدوستان خیرخواه بدگمان میشوند اگر سخن برسم و عادت هم اداشود آنرا نادانی میداند اما
چه توان کرد که در معامله جای ناگزیر حرفی چند گفتنی و نوشتنی رو میدهد حاشا که امرے دیگر
متصور خاطر حق گرای شود و خواهد که تمویلات راه گفتگوی ارباب نفاق مسلوک باشد
شعر گر کشی ورنکشی دوست کشی هیچو ترا + دوست میدارم اگر دوست ندارم چکنم
چون یقین ماست که شما از مخلصان حقیقی صاحب مایید اگر بواسطهٔ غواشی بشریت بتحقیقت
انیکس نرسیده باشید هرآئنه چون علت محبت ثابت ست فتوری درمیان آن نمیرسد
چه من از گروه سوداگران نیستم که در گرو سود و زیان خود باشم الله تعالی دیر دارا د العاقبة
بالخیر والسعادة بنوآئین بزرگ میرزا یوسف خان بعد از سلام سلامت انجام
محبت فرجام مشهود ضمیر محبت پذیر نواب محبت اطواری میگرداند که مجاری احوال موافق
آمالست آمید که آن ملکی صفات در زمان عافیت بوده باشند دیگر بامردم قدردان
دولتمند سفارش صاحبان استعداد که در هنگام بزم و رزم بکار آیند و در انتظام نشار
صوری و معنوی دست آویز قدسی باشند چه حاجت لیکن بنابر اظهار نسبت محبت
کلمهٔ چند در باب مجموعهٔ خوبیها مولانا طالب اصفهانی که بجستجوی تمام روزے بهان دولت
بلطائف وسوائل از مسافتهای دور در دام محبت خود آورند مینویسد المنة لله که اینچنین
شخصے بی سعی شما دران سرزمین که از بدو فطرت آفرینش محل قحط رجال ست از جملهٔ
دوستان فدوی شده است آمید که همواره اینمعنی منظور نظر عاطفت ایشان باشد
و آنچنان سلوک رود که او مرفه الحال بوده ارادهٔ برآمدن آن دیار که مطلوب ماست نه
نماید طور معامله درمیان آمده که قطع نظر از انکه بمزید اشفاق اینچنین دانش آمودی را

لیکن بناچاری در مقام محاله
ضروری چند لائق گفتن و نوشتن
پیش می آید ۱۲ قد ۱۲ ای ظاهر ای
دیگر و دوال او فاهل ۱۲ بهای عاطف
تفسیر لیست ای بنویسم که بطور ایل
نفاق سخن آرائی نکنم ۱۲ ش دیگر
چون تو دوست کسی که اصلا گر دل تو
دوم بیگرد دو دوست میدارم و اگر ندارم
چکم نزد کرد و محبت اعتبار نیست
پس هر چه خواهی بکن کشی یا نکشی
دوست گرفتارم ۱۲ ازش دیگر
ای اگر بواسطهٔ عوارض بشریت
آن غفلت ست شما بحقیقت محبت
من نرسیده باشید چون علت محبت
گریبدون شما مخلص باوفا من ست
علاقت و تحقق آمیزش ست و محبت
من ازین غفلت نمیرسد زیرا که
مهربانی و مهربانی شما نظر بمنست
۱۲ ش دیگر ای مجاری احوال
دگرگونیهای احوال موافق امیدها
ای نمیرسد چه امید خیر دائمه میشود
۱۲ ش ای در دوستی احوال دنیا
دوستان ۱۲ ش ای بنابر آنکه
ای کسانیکه روزگار ایشان بسر بوده
یعنی صاحب اقبال حال کذا قالوا ان
یعنی چنین کسان در زمانه ۱۲ از قد
۱۲ ش ای بنابر آنکه پیدا نیست
قطع دوران و جوانمردان ست از
۱۲ ش ای دانش آموزی را

که در نیولا نگارش یافته بود بگرامی ورود آن ابتهاج یافت علی الخصوص از خبر مسرت
بخش که نخستین از زوی استظهار تمام بخلاصهٔ خاندان فتوت نقاوهٔ دودمان فطرت
سرامد خیر اندیشان بهمان پیشوای پاسبانان دل وزبان اعتضاد الخلافه خانخانان ملاقات
کرده اند و پس ازان بغرهٔ ناصیهٔ اقبال قرهٔ باصرهٔ سلطنت واجلال پیوسته ملتزم خدمات
شایسته شده اند چگویم که چقدر از بار تعهدات برآمده ام وچگونه مسرت روی داده است
چه از رهگذر انکه چنانچه خدیو جهان مرشد زمان میخواست که آن تذکار بزرگان از آسیب
حوادث روزگار در کنف حمایت شاهنشاهی محفوظ باشند همچنان لمعهٔ ظهور بخشید وچه از
ممر آنکه اشرف برادران که در جوار رحمت ایزدی غرقهٔ مغفرت باشند بکرات در خلوت و
کثرت از درستی وراستی واخلاص مندی آن گوهر آمود بزرگی در محفل مقدس مذکور ساخته
بودند و دوربینی ایشان خاطرنشان همگنان گشت وچه از دوستی که غائبانه این حیران
آفرینش را با ایشان واقعست وبدواعی جبلی خیریت ایشان میخواهد وچه از ممر انکه کلید دکن
بی آنکه جانداری آزرده شود بحسن نیت ایشان میسر شد الحمد لله والمنه که عنایت شاهنشاهی
روزافزون ست وجمیع مطالب ومآرب مالی وملکی وجانی وناموسی دلخواه حاصل باید
که نیرنگی زمانیان را منظور نداشته همان پیمان شاهنشاهی را حرز حال خود دانسته در انجاح
مهمات اهتمام فرمایند غریب تر انکه زیاده از دو ماه میگذرد که احوال آن لشکر جهان کشا بمسامع
علیه نرسیده است باید که چنان اهتمام گمارند که مخاوف طرق برطرف گردد وشرح احوال
آن دیار پیوسته از عرائض شما بموقف مقدس رسد وبمردم ولایت خود اهتمام فرمایند که
آمد وشد مردم ازان حدود شود تا آسودگی خلائق رسند العاقبة بالخیر به سترگ زمان
محمد قلیچ خان آنجا که منهم وپیشینهٔ منست اگر حرف اشتیاق وقصهٔ محبت نویسیم

ولد مبارک شاه فاروقی فرمان روائے خاندیس حسب الحکم اشرف
جلائل دعوات صافیات که متکیان ارائک قدس بورود فوحات آن در اهتزاز و
التذاذ در وحانی آیند و شرائف تحیات وافیات که منتظمان سلاسل انس بهبوب
نفحات آن در ارتباط و التیام ربانی افزایند اهدا و اتحاف نموده خیریت آن خلاصهٔ
خاندان مجد و علا و دودمان اجتبا و اصطفا دائم متحفوفا بالمکارم و المعانی مسائلت
مینماید چون انتظام بخش النفس و آفاق که از رشحهٔ سحائب قلوب واعیهٔ جنائب ضمائر
بدست مشیت اوست خواهد که بدایع تقدیر از مکامن بطون بعالم ظهور آرد که ذرایع
ترفیه جمهور عباد و وسائل ایتلاف کافهٔ انام باشد در مبادی حال و فواتح امر
چیزی چند از نهانخانهٔ قوت بمشاهدهٔ فعل ظاهر میسازد که هر آئینه در تمشیت امینی مؤکد
و موئید تواند بود و از انجا که حسن اخلاص ایشان باین دودمان رفیع الشان که حبل المتین
سرادق اقبالش باد تا ابد خلود و استحکام یافته در کمال وثوق و رسوخ بود حکمت ازلی باعث
ظهور این انتساب خاص و اشتباک مخصوص که هر آئینه موجب انشراح قلوب صافیه
و انکدار بواطن مظلمه است گردید در سوابق ایام که بمقتضای خیر خواهی عامه در خیریت ذات
ذات البرکات و دوام عزت و آبروی آن خاندان سنیه کوشش مینمود اکنون که ناموسها
یکی شد و دوستیها بانجا کشید خود ملاحظه فرمایند که توجه خاطر و ترقب باطن در حفظ ناموس
طرفین در چه درجه خواهد بود و مآثر این نسبت بچه آئین ظاهر خواهد شد مامول آنکه همواره محاط
محب را نگران اخبار دوام عافیت و جمعیت دانسته بمفاوضات گرامی مسرت بخش
روحانی شوند دیگر کیفیت مجاری احوال سعادت اشتمال از نوشته تر سوپندت استکشاف
فرمایند العاقبة بالخیر به راجی علیخان حسب الحکم مفاوضه یکجهتی و ملاطفه یکدلی

التذاذ بالکسر دریافتن
وتر با فتح اول و کسر ثانی و تشدید ثالث مفتوح و الف و نون ساکن و ثاء مثلثه و الف و تاء فوقانی

فرمودند که شیمهٔ والای ما آنست که از بزرگان روزگار اطاعتی شایسته بینیم خواهم ایزد تعالی
خزائن نامحصور بدست گنجور اقبال ما سپرد کجا چشم بر ملک و مال او افتد معاملهٔ مظفر حسین میرزا
و رستم میرزا و جانی بیگ و راجی علی خان و راجه رامچند و بهیتا جی و سائر سرگروهان روزگار
دلیلیست بس روشن و شمارهٔ این باب بس دشوار لیکن چون برهان که پرورده و از خاک
برداشته ما بود و از بد مستی بادهٔ دنیا قدر آنرا ندانست از نظر ما افتاده و فیروزی جنود ما فرد
آن ملک شد برای چه دیگر دنیا داران دکن در فرمان پذیری توقف دارند و نیز فرمودند که
از نبودن بیعرضی دران ملک که گفتار و کردار او در درگاه ما معتبر باشد خاطر اندیشه دارد
و امروز که نسبت بندگی تو جهان را فراگرفته بیطمعی و حق گزاری را که وسیلهٔ سعادت دارین است
باید رفت و عیار این معنی گرفت دوم باعث فرستادن آن بود که باده پیمائی شاهزاده
والاگهر بمسامع همایون رسید چون مدهوشی و سرکردن لشکر با هم جمع نه کردند فرمان شد
که آن نونهال دولت را روانهٔ درگاه سازد و بی تاخیر قاصد و پیغام ساختگیهای روزگار
این مهم را بانجام رساند اکنون که از نیرنگی تقدیر قضیهٔ ناگزیر روی داد جز به نخستین وجه
کاری نمانده وقت را غنیمت شمرده خاطر را ازان فراهم آرند و حسن اخلاص و عقیدت
ایشان که در درگاه مقدس و از نیکان این لشکر اقبال شنوده است پسندیده آنست
که گفتار بکردار آید و مقاصد بگزین روش سرانجام یابد و نمیخواهم که درین معامله سخن دراز
شود و قاصدان آمد و رفت نمایند شناسا دلی فرستاده شرائط عهود را استحکام
بخشند چنانچه اولیای دولت چه که همه نیکان عاقبت بین آفرین نمایند و شهنشاه
جهان پناه روی در مهربانی آورند بعضی سخنان دلپذیر از نگاشتهای
و کلای ایشان معلوم خواهد شد دوام آگهی روزی باد به راجی علیخان

ای خاطر از غم دوام عادت نشان هر نوع که تو
دیر نماند ای عجفوت و اخلاص
گوارندان دار بران
عمل نماند و اطاعت
و این جز گزاف نیست
بعد اخلاص
پیغمبر کند معاصد شا
باحسن نجوه پیاده
راجی علی

اکنون جز فهم نخستین مطلبی نیست باید که فرصت را غنیمت دانسته در لوازم بندگی و اطاعت
چنان کوشند که بنزدیک و دور و آشنا و بیگانه ظاهر شود و خلق خدا پا نمال حوادث نگردند
و دولتخواهی شما از دیر باز میشنود امروز هنگام ظهور آنست و آنچه به پنڈت نوشته بودند همه را
به نظر درآورد و خاطر خیلی خوش شد که هنوز زمانه سعادت باقیست و چشم عاقبت بین
گشاده شایسته آنکه یادگار را بدیگران موقوف نداشته بطرز لائق باعرضداشت بدرگاه والا
روانه سازند که من هم عرضداشت نموده آن نسبت را جواب حاصل کنم در نصیحت
هرچه شاهزادهٔ والاگوهر قول و قرار داده بودند بظهور خواهد آمد و در ملک و مال و ناموس
افزایش خواهد شد و بعضی نصیحتها از نوشتهٔ پنڈت معلوم خواهند کرد و دوربینی و عاقبت
اندیشی روزی باد به قطب الملک حاکم گولکنده دوربینی و قدردانی روزافزون باد گرامی نامه
آن خلاصهٔ دودمان سعادت پژوهی نقاوهٔ خاندان بیدار دلی بهجت افزا گشت و نوید بهجتی و
دوستی رسانید و آنچه درین سانحه ناگزیر پرسشها و مهربانیها بجا آورده بودند موید آن افتاد
این سرائیست گذشتنی و گذاشتنی خوشا تجمندی که انفاس عزیز را در رضامندی ایزدی
و نیکنامی بسپرد و زندگانی را در مرتبه شناسی گذارد شنوده باشند که بندگان حضرت شاهنشاهی
این خیر اندیش جهانیان را هرگز از دولت حضور تجویز دوری نفرموده بودند و جمیع مهمات مالی
و ملکی بالاستصواب این خیر اندیش انتظام میپذیرفت درینولا بواسطهٔ دوام مرکه خود بهمت آن ارجمند
بدار الخلافت اگره مراجعت فرمودند فدوی را رخصت این دیار کردند نخست آن که ببندگان
مقدس رفت که داور بیهمال مژدهٔ سلطنت گیتی را در حوزهٔ اقتدار این نیازمند درگاه خود گرامت
فرموده و دولت و اقبال را روزافزونی داد جائی که در پاسبانی زمان کارها از فرماندهان
روزگار بدشوار مے برآید از بندگان اخلاص سرشت بآسانی بجای آمدنی آید و نیز

بجزع[۵] نشافته نماید که[۵] با آنکه خود را بتکلف و رسوم ترسمان درآوردن فعل عبث کردنست
لیکن چه کند[۵] در مدینه بودن صد بلا پیش می آرد انیهم یکی ازان شمرده کلمه چند نوشت تا الله تعالی
بسر تکوین[۵] وایجاد رساناد العاقبة بالخیر به مرزا ایزید بیگ[۵] حاکم بلاد بندر ایزد تعالی حادث جاوید
روزی کناد نگاشتهای اخلاص طراز محبت گرامی رسید از بیان یکجهتی و دوستی مسرت
روی داد شنوده باشند که بندگان حضرت اعلی از پنجاب بحبت دوکار با بنصوب نهضت
فرمودند یکی آنکه نظام الملک خود بجهت ادبار بخت صلاح کار ندانسته در گوناگون بلا افتاده[۵]
دیگر[۵] سبب باده پیمائی شاهزاده والاگوهر و برخی دیگر نارضامندی درگاه مقدس بسمع
همایون رسیده بود چون حوالی دار السلطنة آگره نزول موکب همایون شد انجمن[۵] از گردی[۵] بر
تازه ساختند این خیر خواه جهانیان بموقف عرض همایون رسانیدند که التجا نیاوردن
اعیان آن ملک از روی سرتابی و گردن کشی نیست طنطنهٔ دولت و اقبال بزرگ
شاهنشاهی عالم را فرا گرفته لیکن[۵] چون میان جنود فیروزی آنصوب از فرزندی
از نفاقی[۵] پدید آمد مردم دست کوتاه گردانیده اند اگر یکی از بندگان بی غرض بدان دیار
رود که مدار معامله بر و باشد بهر آئینه نیایش و نیاز آن مردم پایه پیدائی خواهد گرفت و آنکه
از رهگذر شاهزاده بخاطر اقدس راه یافته بی آنکه حضرت بدان دیار تشریف برند همان بنده بتجاکه
بدان دیار رود آن کار نیز میسازد یا بلازمت میفرستد یا براه سعادت می آرد پس ازدانستن
دراز این خیر اندیش عالمیانرا که هر گز از بساط قرب جدا نفتاده اند و جمیع مهمات مالی و ملکی
بدینجانب مفوض بود رخصت این حدود فرمودند شاهزاده را خود بسر نوشت آسمانی آن پیش آمد

---

[۵] ای شاید نبود و بجوی ای تحریر
[۵] باین نظر مرکب صفت خلوت
[۵] واقعه[۵] کان در بن قول
[۵] ملت است یعنی نباید تسلی
[۵] نخیر اهم از بیرکه او بود گاهی خود را بزید
[۵] در سوم برای بنا گاهی سر عبادت
[۵] وآوردن است ثبات دیگر
[۵] اگر این فعل عبث میبود
[۵] چون بهم از نقش بست نمیشود
[۵] از نرس و نفرت طبع ای او دنیا
[۵] داشتن ۱۲ اسولوی عبادت خالی
[۵] است و در بعضی نسخ بجای لازم ۱۲ اسولوی
[۵] دول دران نزیستن لازم ۱۲ اسولوی
[۵] محمد باقی علی مرحوم
[۵] حاکم بلاد بندر ایزید بیگ حاکم احمد آباد
[۵] سیکیت از دوام این حاکم احمد آباد
[۵] دیدند بنون بعد بصد نسخ بیدند بنون
[۵] بجزا آورد و در بعض نسخ بیدند بنون
[۵] سپس از نوشته و بعض دیگر بعد ازین
[۵] کرباشنظام دکن مامور شده بود ۱۲
[۵] ای امتحان هر یک نموده
[۵] از اخلاص و اخوت آگاه شویم ۱۲ اسولوی
[۵] محمد باقی علی مرحوم
[۵] ای سبب
[۵] شاهزاده که برای انتظام دکن فرستاده
[۵] شده بود و بعضی دیگر امور نارضامندی
[۵] حضرت گردانیدن ازان عیاشی باشد گوش
[۵] بادشاه رسید ۱۲
[۵] ای بادشاه و در نسخ
[۵] بادب ادای آنطرف بزم مشورت گاه
[۵] ساخته شده در خدمت بادشاه و در نسخ
[۵] کرباشنبادر دن ازروی مخالفت
[۵] بنوده بزرگ آواره دولت شاهی
[۵] عالم را فرا گرفته است کی بامال
[۵] معاودت نانده ۱۲ اش
[۵] چون در میان لشکر بادشاهی
[۵] با نصوبست بسبب بادی قوی
[۵] مالی و دولت برای خود نفاقی ازان
[۵] حاکم بیدا احمد آباد آنان ازنادان
[۵] رخصول دست کوتاه کرده اند
[۵] ۱۲ اش شاهزاده بنجاب
[۵] حال انرده ۱۲ اش
[۵] بطرز خود
[۵] انگلیسی خانه بمعنی صن باشد چنانچه نیز شهر عوام ست ۱۲

که حصول مقاصد علیا را مستلزم ست چه گوید و این کس که بتوفیق شگرف الٰهی در گلشن همیشه بهار
تسلیم جا بهم رسانده از علم الیقین نزدیک ست که بعین الیقین این مقدمهٔ سعادت که دست آویز
صلح کل بل محبت کل ست که خیر خیر غالب خلعت فاخرهٔ هستی نپوشید مشرف گردد و چه خیر
محض جز واجب الوجود نتواند بود و شر غالب چون شر مساوی همخوابهٔ شر محض ست که امتناع
آن معلوم دانا و نادانست و امروز که با شرار زمانه آهنگ صلح نموده خیریت آنها را میخواهد قیاس
باید کرد که مراعات احوال سعادت اشتمال گروهی که بخوبی و نیکذاتی و دوربینی بخاطرش متمکن
باشد چگونه میکرده باشد و بحمد الله که اگرچه فیمابین رابطه رسمی کمتر بود اما رابطهٔ معنوی که مدار بر
خیریت داشته است همیشه قوی بود بی تکلف و بی مبالغه شما را بسیار دوست میدارم چیزیکه
ازان بقدر اندیشه هست آنست که تیزی و باندک چیز از جای شدن که شعار میرزایان ست پیرامون
احوال آن نکته سنج نگردد چون دل صاف و ذات خیر اندیش دارند یکی که بتوجهی لائق بر طرف شود
ظاهر درانست که آن خطا کننده را طلب عالی عنقریب ملحق آن لشکر گرداند اگر بمقتضای بشریت
تندے و تلخی اظهار کند امید که نکند شما از صاحبان اخلاص اید آنرا منظور نداشته در
ملایمت افزایید تا عنقریب این کار باتمام رسد که شما را در درخانه میخواهم عرضداشت ایشان
بر وجه احسن گذشت و حسن خدمت بوضوح پیوست و بسیار مجرا شد فرمان که بشاه بیگ
التماس شده بود که به بنگش آمده اهتمام نماید نیز شرف صدور یافت عنایت ایزدی قافله سالار
شما باد چهاردهم تیرماه سنه سی و هفت قلمی شد به آصف خان در قضایای مصائب
ناگزیر حرف صبر گفتن و تحسین آن نمودن یا ناستودگی بی صبری ادا کردن دوران بمقدمات
عقلی و نقلی التجا بردن پر مکرر ست و حرف خردمندی وزیرکے باشل شما مرد
که از فهم و فطرت بهره و رید چگونه گوید نمے خواست که بنامه هم ارادهٔ تسلے خاطر

ربیع الاول نگارش یافت بصادق خان ایزد توانا مردم قدردان محبت گزین را بسیار
دارا د وقتم بقدر خوش بود چه دنیا داهل دنیا بنخاطر نمیرسید ونشأ خاص معنوی بمطالعه
مثنوی سرگرم داشت که گرامی مفاوضه رسید واز خوبی هوا آگاهی بخشید اگرچه از باطن بظاهر
آورد اما در جمعیت باطن فتوری نرفت وشگفتگی ظاهر روی دارد ظاهر من همرنگ باطن گشت
بسیار بماند یار را الهتر ازین میخواهم که مطالعه اخلاق ناصری نموده اوقات برشد ظاهری
ضائع نگرداند انیست جواب سلام یار بمالک مدار جعفر خان دیوان ملقب به آصفخان
صداقت نامه محبت افزا ورود یافت واز وجوه خاطر منشرح شد وانچه درباب شکایت
آن شخص رقمی فرموده اند حق بجانب ایشانست ولهذا ایمائی در منظور نداشتن این عمل
شنیع ودر خیریت کوشیدن ودر محبت زدن که کلید بیت المقصود ست کرده بود ونیز نصائح
ارجمند که شایان اهلیت باشد مکرر بآن کار آینده خطا کننده نوشته ومینویسد واثر آن ظاهر خواهد شد
وشرح آن را که متضمن خدمت فروشیست نمیکند الحمد لله والمنه که ترددات پسندیده وغرههای
درست ایشان بتازگی خاطر نشان حضرت شاهنشاهی شد واز یک توجه بهزار توجه رسید میدکه
روز افزون باشد خاطر دوستدار را متوجه خود دانند که اعتلای احوال صوری ومعنوی وفتح وفیروزی
ظاهری وباطنی آن شائسته بزم ورزم را در عالم اسباب از بادشاه خود استدعا میکند ودر ملک
حقیقت از ایزد جهان آفرین مسالت مینماید وداد از غیب دان دانکه درین کار تحصیل دوستی
وسرانجام دلستانی نمیکند وبرنام نیک که پای بند مرحوم دلانست خاطر را برین ندارد ووضع
متین وجلب منفعتی نیز پیرامون خاطر خدا پرست نمیگردد بلکه ادای شکر نعمت ملازمت این خلیفه
برحق وهادی مطلق را اندکی از بسیار اسباب انتظام می بخشد خاطر شریف جمع فرمایند که درین نزدیکی
شاهزاده جوان بخت اقبالمند باسامان لائق رخصت کابل وآن حدود میشود واز توجه شاهنشاهی

مطالعه مثنوی بعد الاردم واسیم ۱۲ داشت ۱۲ اش ۱۲ درین قول ۱۲ سکاف منفاجات ست که منبع یکی ۱۲ وناگهان باشد ۱۲ اش ۱۲ یعنی
بلکه سست ظاهری داد وظاهر من که غمناک بود همرنگ باطن من گشت ۱۲ اش ۱۲ وشی باموری ونیوی متوجه شد ۱۲ لیکن واطمینان منشی راه یافت ۱۲
شادان وفرحناک باشد ۱۲ ای شما ابتر ازین میخواهم که ۱۲ مطالعه اخلاق ناصری نموده اوقات ۱۲
را صرف بر شد ظاهری ضائع نگرداند ۱۲ بلکه بتهذیب ودرستی باطن کوشید ۱۲ ازش وغیره ۱۲ ای این اندازه نوشتن
جواب سلام ۱۲ از قدر ۱۲ بین نوشته بود بدیده ۱۲ اگر درباب دیگری
شکایت حق بجانب ۱۲ شکایت بعین خیال وقت رفت
شکایت بعین خیال وقت رفت
شکایت بعین خیال وقت رفت

نویسیم که آن شیوهٔ مرضیهٔ شماست خاطر عزیز خان خانان را که بغایت گرامی ست پاس داشتن
ضروریست امروز وقت آنست که نازکیهای گذشته را از خاطر دور ساخته در محبت افزایند و
همواره هنگامهٔ محبت گرم دارند و در افزونی محبت شاهزاده‌های اقبالمند کوشند الحمد لله که ذات
قدسیهٔ این نونهالان آنچنان ست که در تحصیل مکارم اخلاق گنجائش تعلیم و تعلم نمانده جمیع مراتب
کونی و الهی را از میامن انفاس اقدس حضرت صاحب الزمانی دریافته تهذیب اخلاق نموده اند
عالم بشریت باقیست در امثال این مجمها مثل شما دانای رموز دانی نیک اندیشی اخلاص نهادی
ضروریست خود میدانید که مرا جز رضای صاحب ولی نعمت و بادشاه خود مطلبی نیست محض از
برای ارتفاع مدارج دولت روز افزون صاحب همواره در خیر خواهی و خیر اندیشی آن بخت بلندان
خود را معاف نداشته ام چنانچه بر همه روشن ست لهذا در فرستادن عرائض بشاهزاده اقبالمند
نپرداخته ام که مبادا بخاطر کسی رسد که مرا عاقبت بینی بر این میداشته باشد که زندگانی خود بی صاحب
خواهم خدا نخواسته باشد و اگر تقدیر مهلت چند روزه دهد دیگر در لباس تعلق باشم خصوصا که این همین
برادر شیخ فیضی آن طور سلوک فرموده بحضرت آنچنان نوشته باشند گرفتم که خیر اندیشی من کسی
بعرض نرسانیده همانقدر که خود دیده بودند چه شد آنهم برطرف حق استادی کجا رفت امید
آنچنانست که اگر فی الواقع تقصیری هم میبود بخاطر نمی آوردند چه جای آنکه تهمت بدگویان اینهمه
از جا روند لله الحمد که خیر خواهی مرا سبب و علت التفات ایشان نبود که زوال پذیرد غرض
ازین مقدمات آنکه چون قاصد را روانه میکردند چندی که شرف حضور داشتند حکم فرمودند که چیزی
برای شاهزاده فرستند بنده انچه لائق حال خود میدانست سرانجام نموده بود و چون حکم بود
که بعرض رسانیده فرستند در هنگام عرض انچه خیال شده بود مقبول نیفتاد و از انجمله
باز وجهه و قطاس را جدا فرموده حوالهٔ قاصد نمودند حسب الحکم آنرا فرستاده هشتم

که نظرش بر بیوفائی دنیا و بی بقائی آن افتاده باشد او با جهانیان خاصه با دشمنان
جز نیکی نمیکند امید که بهر وجه که باشد ناملائم همراهان به بزرگی و فراخ حوصلگی خود برداشته
بحسن اتفاق این کار را بانجام رسانند و پیوسته عرائض و وقائع و سوانح احوال نصرت
اشتمال معروض دارند دیگر رای جهان آرای حضرت شاهنشاهی چنان اقتضا کرده که در
حدود خوشاب و دنکوٹ قلعهٔ مستحکم اساس نهاده باتمام رسانند و داروغگی این کار به پهلوان
محمود مقرر شده و سر انجام آن بر ذمهٔ ایشانست چون فهمیدم که بقدری از خواجگی گرانی
بهم رسیده مرا که سخن گفتن بکائنات نداشتم محبت باین مقدمات گویا ساخت ایزد تعالی
آگاه ست که قطع نظر از انکه برادر شما و دوست ما باشد امروز در مهربانی و راستی و حفظ الغیب
و مراسم برادری نظیر و عدیل ندارد و آن محبتی که او را به نسبت شما فهمیده ام از هیچ برادری
ندیده ام هر چند بخواجگی بشیر آشنا شدم بهتر یافتم امروز که فساد زمانه است و برادر چنین دیر
بدست می افتد بسے شکر این باید کرد دیگر آنکه خود را حاکم کابل مستقل دانسته از اندیشهٔ تغیر و
تبدیل ایمن بوده در نظام مهمات آن صوبه اهتمام نمایند و پیوسته بحقائق احوال مسرت افزای
خاطر گردند العاقبة بالخیر بعمدهٔ خوانین بلند مکان صادق خان همواره خاطر محبت گزین
خواهان صحبت بهجت بخش آن معدن صداقت و محبت میباشد و ملتمس آنست که در
رسمیات زمانه که فرستادن نامه و پیغام باشد این مخلص را معذور خواهند داشت که از بسکه
طرز دورویان عالم شده نمیخواهد که دران روش مشهور باشد لله الحمد که در لوازم محبت و حفظ الغیب
مقصر نیستم و انچه دانم که ضروری الاعلام ست خواهم نوشت و شرح احوال درخانه را چون
قرة العین یار محمد متعهد ست انرا مکرر دانسته نمینویسد دیگر اکنون که لشکرها بر سر کرن تعین شده است امید وارم
که جوهر ذاتی شما که خاطر نشان فست بر همگنان ظاهر شود و در ایتلاف و اتفاق با جمهور انام چه

---

۱ ای ای انچنان مناسب از جوانان
۲ بتوقع آنکه بیگ و دکنی گرفتار گردد
۳ خود متصل و بهوار بوده باهم متفق
۴ شده این بیگ را با تمام رسانند
۵ عرائض عرائض مضامین ست
۶ بعض نسخ اقتضا میشود و بنا بای
۷ عرائض متضمن جنگ و فتح
۸ معروض میداشته باشند
۹ فرخناب او دنکوٹ هر دو نام
۱۰ تمام ست و پهلوان محمود نام
۱۱ برادر کتب الیه ۱۲ اسمی ای هر گاه
۱۳ برادر که از همگنان ازسی ای هر گاه
۱۴ کدر خاطر از هر چه خیال کن هر گاه
۱۵ بهر دو جهان مدانشم که کین محبت باین
۱۶ مقدمات که بعد ازین مینویسم گویا
۱۷ ۱۲ از قدر ۱۳ حفظ الغیب رعایت
۱۸ چیست و پس پشت و غیبت ۱۲ ش
۱۹ ۱۲ دار و عاطفه در بعض نسخ نیست
۲۰ و معنی در هر دو صورت درست
۲۱ کرا لا یخفی ۱۲ اشت این نامه الیست
۲۲ منطوی بر نامزد و تعریض و ترغیب

صادق خان بجانب ایتلاف و اتفاق
و فتح خان شتاب الیه پادشاه زاده
بطرف دکن جهت اهتمام و انتظام
حال شکسته دلان اختیار شده بود کار
پذیرفته ۱۲ ش ۱۳ ای خواهم کرد
فیما بین دران طرز و روش شناسان
برابر نگرنشوم ۱۲ ش ۱۴ ای چون
نوشتن حالات دیار را بایشان
بهمه وقت خود گرفته است
نمینویسم که کورست عاشق ۱۵ ای حسن
انتظام و تدوین تحمل ۱۶ تنها نباید زد
نخواهد بود بر همگنان ظاهر شود

۱۲ عه ۱ علم برخی نگاشته اند ۱۲

جناب الفت و مواقفت یافتن
جاجت نوشتن نیست چرا
ان روش پسندیده شماست
بیون نوشتن ۱۲ خواهد کرد

ابوالفضل در قرن دهم

در دل گذرانند تا بزبان چه رسد طریق خردمندی و روش حقیقت مردم ظاهر پرست نمک
نشناس بلکه آئین سوداگران معامله فهم آنست که در صورتی که خداوند جهان بی عنایت باشد
اینچنین اندیشه بخاطر نرسد بلکه در هنگام خلوت در خدمات ولی نعمت بیشتر کوشش نمایند تا مورد
آفرین کارفرمایان ملا را اعلی شود و باعث توجه و عنایت صاحب الزمان شده نیکنام ازل
و ابد گردند فکیف که صاحب در نهایت عنایت و رعایت باشد در نصورت خود چه گنجایش
که اینچنین حرفی دل آزار مذکور شود اینها هم یکسو از سخنهای بزرگان پیشین اند کی از بسیار
بگویم حضرت شیخ علاء الدولهٔ سمنانی که از کبار اولیا اند در زمان شباب وزیر بوده اند جذبهٔ
در رسیده رخصت حاصل کرده عزلت اختیار کردند و چهل سال توفیق ریاضات و عبادات
که در حوصلهٔ بشری کمتر گنجد یافته در آخرها شبی قیامت را در واقعه می بینند که تحقیق اعمال مردم
میکنند یکبارگی حکم شد که گردارهای نیک و ثواب عبادتهای چهل سالهٔ علاء الدوله در یک پله
و ثواب آنکه در ایام وزارت خود دل پیرزنی بدست آورده بود در پلهٔ دیگر نهند این پله راجح آمد
چون شیخ ازین خواب عبرت بخش بیدار شد تاسف و افسوس داشت که اگر قدر این اول میدانستم
هرگز بدرویشی ظاهر نمی آمدم و پیشهٔ نوکری نمیگذاشتم ای عزیز من این داستان برای
عوام الناس ست والا بعاقلان دور اندیش چه نویسیم که پر ظاهر ست که در درویشی کار خود
تنها ساختن ست و در نوکری کار جمعی سرانجام نمودن و اتفاق اولیا و عقلاست که نعمت
سعدی بهتر از نعمت لازم ست درین سخن بسیار ست و فرصت کم همان بهتر که خود را
ازین باز داشته بسخنان دیگر پردازم دیگر نواب اقبال آثاری زین خان کوکه خیلی اظهار
رضامندی نوشته بودند بسیار خوشحال شدم از بزرگان باهم اتفاق و یکجهتی دانگاه در
کارهای بادشاهی بغایت پسندیده و خوش نماست خصوصا دولتمندی

فهم نوکران خردمند
که خدمت باید حصول مطلب
خود میکنند ۱۲ منه
صاحب الزمان مراد از پادشاه
ازل و ابد یعنی همیشه ۱۲ منه
پیشه هرگاه که بندگان
خردمند حق نمک شناس
در وقت باز پرسیدن
بادشاه جهان اینچنین خواهد
لازم دانند پس در حالیکه
صاحب در کمال عنایت
و رعایت پیوندگان خود
باشد در نصورت چگونه
گنجایش دارد که اینچنین
گمان کرده باعث آزردگی باشد
بزرگان آنچه اقدام
سمنان بالفتح نام شهریست
که بار بار گیر جمع گیرند بضم
بزرگ و بالضم و تشدید
بمعنی بسیار گیرنده
بمعنی اینجا شرح شد
بالضم جذبه بعضی گفته
از طرف خدا ۱۲ منه قد
ای بزرگان دوخان آقا
دو گوید اگر قدر این اول میدانستم
آوردن اول بسیار است
اگر بدرویشی ظاهر نمی آمدم
نعمت بسیار است
نعمت لازم آنکه بی تکلف رسد
نباشد تعلق خاطر آنرا
و بیکجهتی دانگاه در
ای خصوصا
نوشته بودند ۱۲
شش

ومحبت دارد کمتر بآن راه میبرد والا از خدای بچون اولاً از بادشاه وصاحب خود ثانیاً
برآمد مقاصد صوری ومعنوی ایشان میخواهد وفزونی توجه والتفات بادشاهی نشان
عنایت ولطف الهی میداند واز این که خواهش من پیرایهٔ قبول یافته خرسندست
انشاءالله تعالی آثار آن روز بروز افزون گردد عجب وبسیار عجب که اظهار آزردگی نموده اند
اگر بگوش رسیده که حضرت بی عنایت اند یقین دانند که ساده مردی نادانی گفته است
یا دانائی از نقصان خود خیال تباه بخاطر آورده کاهش انگیزست حاشا حاشا که باین رانه بحبت
خوش آمد یا دلجوئی شما میگویم من که از سوء وزیان خود برآمده راست وحق را بیگانه دریغ
ندارم از مثل شما که چندین محبت ویکجهتی در میان ست چون مخفی دارم واگر از فرمان اعراض
نمایم گاهے شرف صدور میابد آزرده خاطر اند خود ایمنی از اخلاص راسخ وعقل درست
ایشان دور میداند چه رسمیست پاستانی که بزرگان دولت با مخلصان خود که از فزونی
اخلاص واعتماد پایهٔ اعتبارشان از مدار اگذشته است بی ملاحظه هرچه بخاطر میرسد میفرمایند
صاحبی که آزردگی خود ظاهر سازد اهل خرد این را عنایت عظمی دانسته خوشحالیها فرموده اند
وآنکه اظهار درویشی نموده اند اگر ازین آزردگیها بخاطر رسیده اصلی ندارد که این درویشی نه بکار
دین آید ونه بکار دنیا واگر داعیهٔ الهی برین آورد آن خطرهٔ رحمانی ست در مرتبه بظهور خواهد آمد
اما چون ایشان نعمت پروردهٔ این درگاه اند مقتضیات حقیقت واخلاص والا آنست که
پاس خاطر فیاض صاحب خود که هم بادشاه صورت ست وهم فرمانروای معنی دارند چه
بنده را لازم ست که خواهش خود را در ارادهٔ صاحب محو سازد وقطع نظر ازین در شعار
راست معاملان بی رضائی خدیو زمان وخاقان جهان از احاد الناس لائق نیست چه
جای آنکه مثل شما اخلاصمندان که ورامرای بزرگ انتظام دارند امثال این حرف

ابوالفضل منشی

خدمات پسندیده بجای آورد از صمیم دل کارها سرانجام دهد امروز که بخت شمارا مساعدت نموده
بملازمت اینچنین بزرگی مشرف دارد قدر این دانسته جوهر نیکذاتی خود را که مظنون خاطر
ماست خاطرنشان جهانیان سازند خواجه اویسی که او را خدمتگار کاردان میدانم باید
که نیکذاتی خود را وسیله برآمد کار خود شناسد که دولت بدنفس چون شعله بخس ست الدنیا تعالی
فراخ حوصلگی و برداشت ناملائم و خیرخواهی جمهور انام که شعار نجتوران ست نصیب
کناد تقاسم بیگ خان تبریزی ایزد بیهمال یاور باد همواره بمحاسبهٔ نفسانی که
بهترین کارهاست موفق باشند اگر از ناملائم که زمانه ازان فراوان دارد بفراخ حوصلگی
و مسبب شناسی روبرو چاره پذیر نشود زندگانی دشوار ست از و فور دیده وری ایشان
ترقب آنکه همواره این اندیشهٔ قدسی آن سبکروح نیک اندیش را در زمهت آباد شادمانی
داشته در انجاح مهمات سرگرم دارد دیگر از مساعدی روزگار آنکه حکیم فتح الله شیرازی را که از
اطبای سرآمد روزگار ست و دانش و تجربه او احتیاج بمیان ندارد بخدمت گوهر اکلیل
خلافت شاهزاده والاقبال هشیار خرام قدردان رخصت فرموده اند امید که بتوجهات
دائمی ایشان مسرور و فارغ البال باشد و ابدالی و بدلائی آن یگانهٔ وقت سرمایهٔ افزایش
جاه او باشد والسلام بعمدة الملک قاسم بیگ خان تبریزی ایزد خردبخش
جان آفرین که بی سابقه خدمتی بعنایتهای گوناگون سربلند دارد همواره ناصر و معین
آن معدن راستی و درستی باد رسم فرستادن نامه و قاصد بایستی که جز در راستان و درستان
معمول نباشد لیکن بجهت حکمتهای خفی و جلی دادار عالم آرای میان عالم و عالمیان
شائع ساخته بلکه کار بجائی کشیده که در ارباب خلاف و نگارزبانان تیره دل بیشتر رواج
دارد و بنابران این خیرخواه جمهور انام که بایشان از دیرگاه نسبت دوستی

---

۱۷۸ ای در بنگاه ضمیر دل اهل بینش را ویران نباید ۱۲ ۱۷۹ ای قدر این نشناخت ۱۲ ۱۸۰ عطف دانسته بیکذاتی خود را ۱۲ ۱۸۱ چنانکه در گمان ماست درخاطر ۱۲ ۱۸۲ عوام هم ثابت سازند ۱۲ قم ۱۸۳ ای این مال بر نفس خط ۱۲ ۱۸۴ یعنی اگر در خلافت طبع کم ۱۲ ۱۸۵ ناپائیدار و بی ثبات ست ۱۲ ۱۸۶ نمانند زنان بسیار دارد و فراخ حوصلگی و هم پرداشتن فاعل حقیقی آن خود را فرا چاره پذیر نشود زندگانی دشوار شود و زیست محال این چنین ترغیب بطرف صبر و شکیبائی بکند ۱۲ ش ۱۸۷ سبکروح کنایه از زود خندان بی تکلف اشاره بکوکبهٔ الیه ۱۲ ش ۱۸۸ ابدال بالفتح گروهی از بندگان کرمی تعالی باو وجود ایشان تعین را قائم دارد و ایشان همتاد اند چهل نفر در شام باشند و سی نفر در بغداد

فصل دوم

در بیان بعضی از ایشان بیرون دیگری

چون یکی از ایشان بیرون دیگری از زدم جای او دیگری در بلا بفضله موجوده دفع دال طائفه از بندگان حق تعالی و ایشان را صفت نفرند غیر ابدال چون یکی از ایشان بمیرد دیگری از زمانه مردم جای او دیگری در نجابت ابدالی و بلائی در نجابت ای بلا صفت بگیرد اضافت ای بلا صفت یعنی ابدالی که قبل پیدایش از ما قبل بظهور آمده باشد بخلاف حق سبحانه تعالی بظهور آمده و پیش ازان بخلاف وجود سوز از وجود پیدا شود بعنایت روزی پیدا شود بدون سبق عبادت روزی پیدا شود دیگر اضافت ای بلا صفت یعنی بی سابقه دیگر اضافت ای بلا صفت یعنی بی سابقه دیگر اضافت ای بلا صفت یعنی بی سابقه

وچنگیزنامه وبابرنامه بتفصیل میگفته باشند امید از خدای مهربان آن دارد که رشد و کاردانی
ومعامله سره کردن و دلها بدست آوردن وهنگامه سپاهی آراستن روز بروز افزون شود
مراعریضه نویسی رسم نیست که جزیک صاحب ندانم امید وارم که پیش او مسافه
ملک بقاشوم لیکن دولتخواه حقیقی ام اعتلای احوال شهزادهای بلندا قبال اعتلای
دولت صاحب خود میدانم چند چیز ضروریست که یاد میداده باشند نخستین خبردار
شبار وزی که دوست ودشمن بسیار اند دوم شبلان همه روز کشیدن سوم الوش خاصه
بردم کلان ویکه جوامان کار طلب مخلص دادن چهارم اندک وبیش طریق انعام دائمی
مسلوک داشتن پنجم توزک در خانه رابشایستگی سرانجام نمودن چه وقتی که شاهزاده والاگهر
سوار شوند چه هنگامیکه نشینند وچه زمانی که درون باشند هرکدام راجائی معین باشند وآداب
صوری آنچنان مضبوط گردد ونویسنده ها وصاحب اهتمامان مقرر شوند که مزیدی بران متصور
نباشد ششم پروانه کتر نوشتن وعزت نوشته خود را ملتزم بودن هفتم پرسیدن ستم رسیده ها وداد مظلومان
دادن هشتم جاسوسان متدین بهم رسانیدن وخبردار بودن واگر بهم نرسند چند جاسوسان
بریک کار گذاشتن بطوریکه انها از یکدیگر خبردار نباشند واز تقاریر مختلف ایشان بی مقصود
بردن نهم درخون وبیحرمت ساختن اهل ناموس بسیار تامل نمودن ای عزیز اگر شمارا راه سخن
نباشد همین نوشته را در خلوت بخوانند واگر خوش آید اعلام نبخشند که دیگر انچه بخاطر رسد ابلاغ نمایم
اگرچه یقین دارم که آن عالی نهاد محتاج این سخنان نیست واخلاق حمیدهٔ ذاتی وفطری
ایشانست لیکن ازانجاکه بعضی سخنان میشنود دل میسوزد بی اختیار حرفی چند بزبان رفت
الله تعالی توفیق اعمال شایسته قرین روزگار فرخنده آثار ایشان گرداناد بمحبت شعار
مختار بیگ رانگویند که درنیکوخدمتی ونیکنامی که آن منحصر درانست که دوست ودشمن منظور نداشته

---

۱ قدر ومعامله سره کردن
ای جمع دلها بدست آوردن ودر بعض
۲ نسخ سرکردن ای فیصل کردن و
هنگامه سپاهی آراستن ای فوج
۳ درست کردن ۱۲ ارزش وغیره
۴ سلاطین وامرا فرمانبرداران ملطانان
۵ طلب کار آزموده ۱۲ ای
ش ۶ ای یکی یاوران کارکنان
۷ انجام دربار چنان بشایستگی کردن
گرد رنیت وحضور شاهزاده ۱۲ ای
راجای معین باشد که سوای آنجا نشیند
۸ ای آداب ظاهری القدر نگاه
داشته شود ونویسندگان ودستمان
مقرر شوند که زیاده قلیل بیان بسیار کسی
نیابد ۱۲ القدر ای پیمای همه کاری
که باشد پروانه نویسند وبکار یکه
نویسند بران عمل نمایند وبیداری
آن نوشته لازم شناسند ۱۲
۹ ای خبرخواه ومیندار بهم رسانیدن
وازحال آنها خبرداشتن وگزارش چاسوسان
درست یافتن وچند جاسوس

بریک کار بطور یکه ازانها یکدیگر خبردار نباشد
یکی ازان از دیگری خبر نداشته باشد
واین کدام ست چرا که درصورت
دانستن یعنی گمان واین هر دو را
جاسوسی مقرر نمودن احتمال سازش
دادن ۱۲ قدرت ۵
بخشیدن خبرست ۱۲ قدرت ۵
شاهزاده باشد این نوشته
را در تنهائی روبروی شاهزاده
بخواند اگر شاهزاده باستماع این
سخنان خوش شوند اطلاع دهند

۱۱ از قدرت ۵ قوله بعضی سخنان
کیا راز کجا مصلحت دانم نویسم
ای ای ظلم ۱۲ بسط انتظامی دربار
شاهزاده ای شوم ۱۲ ش

نفس خود را معتاد ساخته مطمئن شوند تا مقاصد صوری و معنوی در کنار افتد که تن پرور
بجائی نرسد و متاثر از حوادث شده مدار را رقیه بلند نیاید خردمند کارشناس را چون دهدهٔ
اقبال کشوده گردد و سراسر فاعل همه چیز جز جل جلاله نداند و چون داند که کنندهٔ این قدیر
خبیر رحیم ست هر گرفتی که از روی طبیعت بشری باشد منضم شده جای تشتت و مسرت
و خورسندی بهم رسد اللهم ارزقنا چه نوید العاقبة بالعافیة بعمدة الملک قاسم خان
تبریزی دیوان شاه مراد خاطر بر جمعیت احوال آن حفاظت مآب متوجه شتا
امید که سرور دل باشند از بیحوصلگی همراهان دبی تدبیری این گروه جگرخون ست
اول چنین بزرگی را بر سر زمینداری بردن چه لائق و هرگاه فرزندان او آمدند
و او خود هم ارادهٔ ملازمت داشته باشد برای چه ماندند شما مرد دانا نائید
التیام دلها کوشید و پیوسته در دربار بوده آگاه دل باشید و خورد و خواب
و فراغت یکسو نهاده بدل و جان بخدمت شاهزادهٔ جوان بخت اقبالمند اهتمام
نمائید شنیده میشود که از بی التفاتی و حرکات شنیعهٔ همراهان خاطر قدسی شاهزاده بقدر
غباری دارد و در اوقات مرضیه بعرض رسانید الحمد لله شما را خدای تعالی عقل
و دور اندیش و دل دانا و حوصلهٔ فراخ داده است اعتماد بر عنایت الهی و عطوفت
پادشاهی نموده آنچنان رونق کار خود طلبند که همه زمینداران و گردنکشان بناکام
در لوازم اطاعت اهتمام نمایند و هر کدام از ایشان صوبه بخواهند معروض دارند که عرقبول
خواهد یافت و همیشه از اخلاق پسندیده که فطری شاهزاده است یاد میداده باشند خصوصا
فوائد آهستگی و وقار و گذشتن از تقصیرات و معذور داشتن کوتاه حوصلها و داد و دهش
و آگاه دل شبها روزی و مطالعهٔ کتب اخلاق و خواندن شاهنامه

روزی کن ما را این خداشناسی و توحید را
۱۲ قدس سره اسے ناظرین برجمع بودن حالات شما متوجه است یقین ست دلجمعی شما هم ۱۲ قدس سره
ای بسبب پیوستگی همراهان شاهزاده دل بدرد ما آشنا درد ما هم چنین دارد اشاره بطرف ذات شاهزاده است ۱۲ اس
شاهزاده در اجاگر رفته بودند مراد از دربار پادشاه است ۱۲ اس
ابوالفضل قدس سره
اشیدالدولة و خیر خواه ۱۲ اس
اسے طلب بهر کاران صوبه بنظر باشد
بیگاه و دالاسب بیگان
پادشاه سرور عرض دارند
شاهزاده ۱۲ اس
قبول خواهد افتاد
۱۲ اس
بیغش خلق و دیانت پیشه
باشند ای شاهزاده
۱۲ اس و خالص بالنصح
۱۲ اس
۱۲ اس گاه دل
بوشیار ۱۲ اس

باهیچکس لجاج نکنید که کارساز حقیقی چنانچه باید بظهور می آرد لیکن اهل تعلق را سنگی
دل باسباب نهادن ناگزیر امامدبیر خود را بجز حفظ ظاهری چیزی نشمرند و چشم دل
بهیزنگی تقدیر کشایند و آنقدر که در حوصلهٔ فرصت گنجد از علم و عمل بهره برگیرند و بجد و جهان
وخداجویان رسیده نیایش نمایند و همت خواهند بشیخ ابوالبرکات
ای عمده برادر کار و خلاصهٔ عمل در دین و دنیا و در صورت و معنی از خواهش
فضول و غضب نامقبول خود را دور داشتن ست که بجمیع برگزیده های آلهی
که بدرجهٔ قبول رسیدند ازین جهت ست هوشیاری و تغافل از زلات ارباب
جرائم لازم داند و بر دبارے حوصلهٔ فراخ را گاهبانی کند و هر کاریکه کند بی تامل
نکند و مادام که اندیشهٔ درست ننماید دست نیازد و بدآنرا بدیدهٔ دوربین نه بیند و بدانایان
مشورت ننماید در هیچ کاری شتاب زدگی نکند و از اعتبارات دنیوی
واخروی از جانبین و در دنیا و هجوم مردم باده ایست کارش غفلت افزائے
وهوش ربائی بشیخ ابوالخیر برادر گرامی موفق باشند الحمدلله که آن
برادر نوشته بود که نخی فهمیده تسلی خویش نمود باهمه جوش و خروش
واندوه و شادی از نقصان بشریت ست درباره گاه عبودیت گنجایش ندارد
وهمه خیر محض ست جای سپاس گزاری خوشحالی سبکسری و اندوه گرانجانی ست
در نامه نوشته شد بشیخ ابوالخیر در مطالعهٔ رقیمهٔ آن برادر بجان برابر
مسرت رو داد همواره بعافیت باشند و در دوام خدمت حضور ملوازم شعور
چنان باشند که هرگاه بالمشافهه و بالمکاتبه حرفی در بیناب گویند یا نویسند
بر قسم تاکید احتیاطے باشد نه تاکید رسمے در مشتقات و ترددات

علیه فیض فتی ست ذات باری عز اسمه فرض ... از نگاه بیان فتی ست دزم ظاهر موجود ۱۲ مولوی محمد

دیدن دوم دوختن چشم از دو پوشیدن و اسباب در نظر داشتن نخستین نظر اندوه برد و غم کاهد و بر رضا و تسلیم پیوندجاوید نخشد و دیدد دوم غم افزاید و جان گزاید پس بخت در آنکه در افزونی رید اول جستجوی سخت کند و نگاپوی اصل نماید بشیخ فیضی فیاضی الله تعالی آن گرامی برادر را از وسعت آباد علم بدولت آباد عمل آورده از حوادث روزگار که خوی و عادت اوست متاثر و متاذی نگرداند و چون خلعت مردانگی پوشانده حالت فرزانگی نیز بخشد مسافران کاروان سرای دنیا را آنقدر کار و بار در پیش ست که اگر اندکے سر بجیب اندیشه فرو برند از پیشدستی و پیش رفتن سیکے آزرده نباید بود دوش اول شب عنایت نامه حضرت قبله گاهی دامت برکاته از پنج شش کروه رسیده ازین حیثیت که مژدهٔ قدوم آن ولی نعمی بود مسرت افزود اما ازین جهت که آن اشرف برادران بواسطهٔ تب همراهی نفرمودند متالم گشت الله تعالی شفای کرامت کناد بشیخ ابوالخیر الله تعالی آن گرامی برادر را در حمایت الطاف بیکران خود داشته بگونا گون مرادات رسانا دام روز متوجه منزل پیش شد شمار ایزد سے کریم کارسانے میسپار اندوه و ملال بخاطر راه ندهید و بدوام خدمت شاهنشاهی سعادت اندوزید و در نیایش ایزدی و تحصیل ملکات فاضله و آبادی وقت لحظهٔ غفلت نرود و در جبران فقراے باب الله و بجوئی ایشان در یوزهٔ دلها بیشتر توجه کنید اگر از دل گرفتگی من چیزے نتوانم نوشت در دل نیاورند و به نیکان و بدان راه خیر اندیشے بسر برند که موجودات طراز خیر غالبی دارند آدمی از خود بینی شناسانے آید زیاده چه فرماید بشیخ ابوالخیر همگے اندیشه در خدمت گیهان خدیو داشته در فراهم آوردن شایسته خواهیها بیداری نمایند و در تحصیل خواهشهاے زمانی و برآمد مقاصد صوری هرگز

ازدو صادر شود
آبادی وقت غفلت
برانست ای در تحصیل
آبادی وقت خود کردر
عبادات و طاعات
تی و دادگری حاصل
بیگرد و غفلت نرود
۱۲ ش ۵۲ ای توکل
کنندگان بر خدا نفرزان
در اسباب دنیا و کاسه
لیسان شان ۱۲ ۵۲
بخط اگر از نکش خاطر

ابوالفضل و فرزند

سن چهل و شش شمسی
از سن نامزد شده بود
طی آنکه در وجود
طرز ادا در سن شش
سن نامزد شده بود
با همه کسان نگاه
سن نامزد شده بود
شمس خیر غالب
وادی از خود بینی شناسانی
آدمی شود ۱۲ ۵۲
وقت ۵۲
نسخه ثالثه
خواهشهای زمانی
ادا آمد مقاصد صوری نیاید ۱۲

اخلاص پرور شما حقیقت حقانیت و بزرگی خدیو زمان خاطر نشان ساده لوحان دوست و نگار خاطران حق طلب گشته آنگروه را از بادیهٔ ضلالت و صحرای بیگانگی بشاه راه هدایت و نزهت سرای یگانگی آوردن و مورد انواع تفقدات خسروانی گردانیدن ست اگر ازین دوری ضروری آزرده دل ماند از نیک اندیشی و خیریت عالمیان بهره نداشته باشد امید که عنقریب بصحت و مسرت و حصول مقاصد برسند که نگرانی خاطر بسیارست و چون مسافت دورست در فرستادن نامه های مسرت بخش کوشش نمایند بجان آفرینش و دیدهٔ دانش و بینش شیخ ابو الخیر شایستگیهای نفس الامری نصیب آن برادر گرامی باد دیر روز انچه در آدمیزاد طبیعت و فطرت نوشته بود و شکرانه فیروزمندی گزارده تفاول حصول مرادات بر شمرد و بسیار رامش یافت هر که آهنگ آن دارد که با ناملائم روزگار و برادران پرخاش جوی راه آشتی سپرد ناگزیر وقت آنست که آن پنج مضمون را بیاد آورد لحظه لحظه آن معانی وانماید که خیر محض جز ذات حق نباشد و شر و خیر برابر و شر غالب چون شر خالص طراز هستی نگیرد و هر چه برفراز پیدائی برآید خیر غالب خواهد بود و هر آینه عاقل را با خیر غالب اگر از شورش طبیعت دوستی و یکتائی صورت نگیرد و مصالحت را چه افتاد و چرا نشود لیکن از تیرگی غفلت و خویشتن بینی این اندیشه بخاطر نگذرد و اگر خرامش نزهتگاه رضا و تسلیم در دل باشد باین ورزش دائم ناگزیر آن حال آنست که تعقل نماید و تفکر بر نظر کند که فاعل حقیقی جز ایزد بیهمال نیست لا مؤثر فی الوجود الا الله طبیب ماشناسا که معالجهٔ او مستوهم است هر نلخ دارد که بخوردن دهد بکشاده پیشانی در کشند و منت پذیرند دادار جهان آفرین انچه بد و بفرستد چگونه و چرا آزردگی را راه دهند آدم زاد را دو نظرست و کم کسی باشد که ازان بهره نداشته باشد سیکی حوالهٔ بخدا ساختن و او را

آن غلبه فطرت شما شمرد و بسیار
حصول مرادات شما شمرد و بسیار
آزار مرا بقدر ۲ از ش ۵ بیش
اراده معصیت کرده باشد
اوراق آنست که بر نیچ خبر ۲ از ش ۵ بیش
خیال منفعت آمد از دل بیرون
درزات حق تعالی عصمت
خیر و شر برابر ست
شر غالب
خیر غالب
شر خالص
فصل ششم
ای با همه موجودات
ازش دو فرد ۲ از ش ۵
اگر از شورش و غلبه طبیعت
شر و فساد ست با خیر غالب
که بر شر غالب دوستی
که او دی قرنه دارد
آدمی بیگانه ۲ از ش ۵
نزهتگاه عطف ست
هر که آهنگ
کردن طریق رضا و تسلیم
شخص تنگ باشد پس باین
ای با وجود صلح داشتن
فرد ی کان شخص دیانت
گفت کران شخص
و گر نظر غائبانه
جز ایزد ذات غالبه
ای گی فکر و تفاوت
بنجم امور خود را
و را درمان و حیل دانند
دوم تفکر دوم

ف این

گردانا والعاقبة بالخیر بشیخ ابوالفیض فیضی الله تعالی بگرامی وسیلهٔ ایشان تسلی خاطر
ضعفا که باسیری طبیعت عقل خداآگاه ندارند نموده باشد که طبیعت بر هم خوردهٔ این مدعی
کذاب معرفت را ازین رهگذر اطمینان بهم رسد و نفسی چند که از عمر گران برده میشود و خرد را از
مشاطگی طبیعت بازداشته در نبرد نامردانه نفسانی خود او را هشیار مقرر گردانیده ایم و آنچه از
معتقدات عظمی شمردن ذات اقدس حضرت قبله گاهی دامت برکاته نوشته بود ندوجب
مسرت خاطر شد فی الواقع اگر آن قدردان این را نگوید که گویدای برادر بزرگوار قطع نظر
ازین نسبت طینی یا خاکی یا بدنی یا ظاهری امروز در معمورهٔ روزگار علمی با عمل آراسته
چنین بزرگی بس کمیاب است ایزد توانا آن مجموعهٔ کمالات قدسیه را بحبت هدایت و تکمیل
ناقصان و سائر مسافران بادیهٔ طلب فراوان سال درین مشیار دارد و ما را توفیق خدمات
پسندیده و تحصیل ملکات سنجیده بدهاد آمین بشیخ فیضی فیاضی هشتم ربیع الآخر سنه هزار
از بلدهٔ فاخرهٔ لاهور عریضهٔ اشتیاق که ذریعهٔ اتصال ست رقم پذیر میشود امید که بقافت
رسد چه نویسم و کجا توانم نوشت و چه قدر توانم نوشت انچه از دوری صوری
آن اشرف برادران و اعزا ایشان بر دل این مشتاق میرود اما اولا چون دیدهٔ
حقیقت بین نظارگی میشود از شیونات عالم آرای ابداع و تنوعات مراتب
علمی که بدارج بمنصهٔ ظهور میشتابد اگر بصیر نگراید چه کند حاشا حاشا اگر راضی نشود
چه نافهمیدگی باشد و ثانیا چون خدمت صاحب و بادشاه این کس ست خاطر اخلاص
گزین نیز اگر خرسند نباشد از عالم اخلاص چه نصیبه برداشته باشد و ثالثا چون غرض اصلی
ازین سفر عافیت انجام اصلاح احوال جمعی کثیر از مخلوقات الهی که بوسیلهٔ دوربینی
وحق شناسی و خداپرستی و نیک اندیشی و نیروی عقل حقیقت شناس

ای بسبب بعضی بودن — ناتوانان در دام طبیعت گرفتار شده — آن طبیعت گیرودار ست — عقل خداآگاه ندارند ۱۲ — یعنی با طبیعت برنخورده ۱۲ — بگذرد مدعی معرفت هم ازین — تسلی اطمینان بهم رسد ۱۲ — ای از اطاعت دور نمی برد — نامردانه از فروتنی نگفتم نمی خورد — باقش ست دیگران راست نمی آید — ورا امر دانه نمی مخلوط نمانده ۱۲ — علما عمل اما تمه مرکب صفت مقدم ست — برای چنین بزرگی دوا دیر طلب است طالب — کمالات و تحصیل یعنی حاصل کردن — از دو ملکه قوت راسخ که افعال ازان — صدور بآسانی ۱۲ — خبر مقدم ست و قولها چه نویسم الخ — الخ مبتدای موخر نمی انچه نویسم از دوری — شما بر دل من میگذرد چه نویسم که — نوشتن نمی یابد ۱۲ — دیدهٔ حقیقت بین من نظارگی میشود — از نگرانی قدرت خالق در نگارگی

باید شناخت و از زمرهٔ خواص بوده پای بند جزع که از عوانان زمانست نباید شد و بصدقات
مبرات که متفق علیه عقلاست اشتغال باید نمود انا للہ و انا الیہ راجعون بیست و هفتم
شهر ربیع الاول سنه نهصد و نود و هشت قریب آنک قلمی شد بشیخ فیضی فیاضی
مفاوضه والاتریاق مسمومان غم که دوازدهم ربیع الآخر نگارش یافته بود هشتم آن نزدیک
سرای پرمانند بمطالعهٔ آن مشرف شد الله تعالی سالهای بسیار بعلم وافر و عمل
فراوان بفوز رسوخ دوربینی درین هنگامهٔ عامه تماشائی دارالود الحمد که مرا زمان جزع
که شیوهٔ خرد تباه کرد هاست امتداد نداشت در کمتر فرصتی آبله پای بسر منزل صبر که از قحط
سال نیکی ممدوح بزرگان ست رسید از انجا که قصه گو کم همتی خود بنظر می آید این سه منزل
جای شکرست لیکن از بلند بینی و پیش روی بر ضا راضی نمیشود و بخرترتهگاه تسلیم خود را
شایسته شکرگزاری نمیداند و آنچه مرقوم شده که هر چند جزع و فزع را میدانم که ناپسندیده
است و باهر که مقدمات قبح آن درمیان سے نهم در قبول نمی ایستد و مهذا نتیجه
بخش نی و چراغی در ظلمت آباد بے صبری او افروخته نمیشود ای دانای آگاه دل
هزار بار روشن پختین نان و برنج که هر روز بکار میرود بنظر درآمده با چندین مزاولت علمی
وحسی اگر باین شغل خود قیام ننمائیم سحر سامری بکار رود و این امنیت صورت نه بندد و بغایت
بیمزه و از معنی دور طبیخ میباید ستر این کار همانست که ملکهٔ علمی در عمل چندان مؤثر نیست و تا
بحاسبات خصمانهٔ خود خواهی نخواهی بر باد غیر آن عمده دفع معاشرت اعمال خسیسه نمیکنند او را
اقتدای اعمال قدسیهٔ مرضیه بهم نمیرساند الله تعالی چنانچه دریافت بلند عطا فرموده است
کردار والا کرامت فرماید امید از عطیات واهب العطایا آنست که بزودی چنانچه دامن صبر
بدست آورده اند پی رضا گرفته عمر گرامی را هم آغوش تفویض داشته کامیاب صورت و معنی

نسخهٔ کامل و مکمل و مصحح و مزین و مذهب و مجلد و مرصع و مشتمل بر جمیع محاسن و مزایا و خالی از جمیع معایب و نقایص و مشحون بر جمیع فوائد و مطالب و مطرز بطراز اتم و اکمل و مشتمل بر جمیع ما یحتاج الیہ و ما لا یحتاج الیہ و ما یستغنی عنہ و ما لا یستغنی عنہ و ما یتعلق بہ و ما لا یتعلق بہ و ما یتوقف علیہ و ما لا یتوقف علیہ و ما یتوقف علیہ غیرہ و ما لا یتوقف علیہ غیرہ و ما یتوقف علیہ و علی غیرہ و ما لا یتوقف علیہ و لا علی غیرہ و ما یتوقف علیہ و لا یتوقف علی غیرہ و ما لا یتوقف علیہ و یتوقف علی

اندوه وناکامی بود بنظر این غمزده آورده شورشی غریب در باطن افتاد از آنجا که آن قدردان
عزیز[۵۱] شریف الوجود را چه از رهگذر برادری صوری وچه از ممر اخوت معنوی وچه از وجه شرافت
ذاتی وچه از سبب فنون فضائل وهبی وچه از واسطه صنوف شمائل کسبی وچه از دیگر
خوبیها که بگفت در نیاید دوست میدارد و چرا ندارد که گاه عطوفت از عالم پدری ظاهر میشود
وگاه مهربانی مادری جلوه میکند وگاه دلسوزیهای[۵۲] برادرانه بظهور می آید وگاه بطور دوستان
بروز میکند این نسبتها و آن نحو دوستی که کنون خاطر بدیع ست چون بیرون ازین عالم
تواند بود من[۵۳] مهر بر لب و چشم و جان نهاده را تازه در جوش و خروش آورده باین مقدمات
گویا ساخت ای برادر اگر این پنجی[۵۴] سرای مقام دوام میبود و جز ما در مارا با آن جهان
بنا بایستی رفت اگر جز عه از خداشناسی بکام جان رسیدی بل ذره از معامله
فهمی و خودشناسی بودی جز رضا و تسلیم باخدای جهان آفرین راه ستیزه رفتن بود
فکیف که این مقام دنیای بیوفای[۵۵] دوست کش دشمن نواز سرائیست گذشتنی
وگذاشتنی و منزلیست سپردنی و پرداختنی که هیچکس را رخصت اقامت
نداده اند در چنین جای و در چنین معامله صبر را بازنیست تا بجزع چه رسد بتگ و پوی[۵۶]
بسیار زود تر دامن رضا بدست باید آورد و اگر از حال عبرت نشود نسخه کهنه فرسوده
روزگار بچشم عبرت بین باید دید اگرچه بر وسعت آباد دریافت پدر بزرگوار که بر موز و اسرار
کارخانه ایجاد آگاهند و ثوق تمام ست که در چنین روزام الحوادث از مسرت[۵۷] خانه
نهای الهی میزبانی فرزندان و سائر متعلقان[۵۸] فرموده باشند اما از آن اشرف برادران
نیز توقع دارد که غم بیدرد را در دامن خاطر پیچیده از دل آگاه خود دلها[۵۹] بخشیده دلداریها دهند
کاغذ تمام شد و نیروی نوشتن بانجام آمد هنوز عزم گفتن را اول[۶۰] قدم ست خودرا

---

۵۱ عزیز شریف الوجود ۵۲ دلسوزیهای ۵۳ من مهر بر لب و چشم و جان نهاده را تازه در جوش و خروش آورده ۵۴ پنجی سرای مقام دوام میبود ۵۵ بیوفای ۵۶ بتگ و پوی ۵۷ مسرت خانه ۵۸ متعلقان ۵۹ دلها ۶۰ اول

۵۱ عزیز شریف الوجود ۵۲ دلسوزیهای ۵۳ من مهر بر لب و چشم و جان نهاده را تازه در جوش و خروش آورده ۵۴ پنجی سرای مقام دوام میبود ۵۵ بیوفای ۵۶ بتگ و پوی ۵۷ مسرت خانه ۵۸ متعلقان ۵۹ دلها ۶۰ اول

وحادثهٔ عمر فرساندو هیچین نباید بود حاشا و کلا ما خاکساران تعلقی را اگر در امثال این حوادث
جامهٔ جان چاک نشود مطعون خرد خرده بین میشویم و اگر طبیعت بشری را که در مراتع بدنی
سائرست در چنین هنگام تفاوتی نباشد فطرت انسی را طبیعت بهیمی و لباس آدمیت را
پوستین سبعیت نام ماند بلکه مقصود آنست که آن والا برادر خود را به تلبیس اندوه بدست عیان
جزع و فزع ندهند که آن در آیین ملت و روش نحلت آزرده مسافران عالم بقاست چه بی معنی
باشد که در چنین نازله جانگاه هم از والدهٔ عطوفهٔ خود جدا شده دهم بپای کم همتی راه نامرضی
ایزدی رفته و هم قرة العین خرد را که صبر نام دارد بدست نافهمی خود کشته وسیلهٔ آزار آن مغفوره شویم
زنهار صد زنهار که حاضر وقت بوده در آرایش انجمن رضا و تسلیم باشند از طیاسان بدنامی که بردوش
ایشان تیرهٔ بخت افتاده است از فقدان دوستان خود چه گویم آن نیک نهاد خیر اندیش خوش
سرانجام را به تشبک انتسابی که هست محرم دوستان گردانیده است که عطوفت مزاج فراخ
حوصله که بر سر معامله وارسیده دفعه عذر آورد دو دفعه تحسین گر باشد در چنین اوقات بر روشهای
که واندمزهی بر جراحت نهد و تسلی بخش خاطر مضطرب گردد دانای رموز کسیکه ماتم گسار
ما کند کجاست امروز آن روزست که نصیحت گر خرد در خاطر بیمار نتوان یافت و واعظ را جز در
خموشستان باطن که اثری از آن پیدا نیست نشان نمیدهند چه خوش فرصتیست اگر بدرقهٔ
عنایت ایزدی پی بعقب خانه درون برده دامن ناصح و واعظ بدست آورده شود تا رعونت
سد راه معنی نشده از بار نصیحت گران روزگار متنفر نگردد اندای برادر عزیز من درد مند صورت و معنی
و من بیمار ظاهر و باطن و من غمزده بیرون و درون را کجا سر حرف زدن مانده است
اما شب گذشته که خاطر در سنگلاخ شدائد صوری و معنوی آبله پا بود گلدستهٔ عطوفت
و مهربانی شیخ الجوانخیر طول الله و محمره و رفع الله قدره نامهٔ آن اعظم اشرف را که دفتر

این نشأ برین فرموده لسان الغیب عمل کند بیت آسایش دو گیتی تفسیر این دو حرف ست
بادوستان تلطف با دشمنان مدارا + هرگز غم نا روائی مقصود پیرا مون حال او نگر و امید که
این گزین روشن بهین وجه هم آغوش آن دوربین باشد در باب حقیقت اندوز صداقت منش
خواجه شمس الدین خانی نوشته بودم و باز مینویسیم که چون ایشان آنجا انداحتیاج بودن او نمانده
باشد و در درگاه ازین چنین راستی و درستی ناگزیر اگرچه صحبت امثال این مردم در لباس
تعلق بغایت مغتنم ست اما اولیای دولت را نظر در کار صاحب دولی نعمت میباشد هرچند
خواجه راضی نباشد ما را بحق کارست گو خواجه راضی مباش دهم ماه بهمن سنه سی و هفت نگارش
یافت نباظم درمقول و منقول و غائص بحار فروع و اصول
المخاطب بملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی فیاضی این نامه ایست
از ابوالفضل دردمند که ناشکیبائی را با شکیبائی فراهم آورده هم غمزده و غمگسارست
بسوی آن برادر بزرگ صوری و معنوی که مزاجش مرهم ناسور جراحت روزگار و مرهمش
شفابخش معلولان امید گسسته هر دیارست در ماتم زدگی و ماتم گساری حضرت والدهٔ
مقدسه که دلش در جوار رحمت ایزدی غرق نور و جانش در ظلال الطاف سرمدی
مستغرق حضورست چون مغلوب قوت بشری و مقهور قدرت عنصری ام بیتابی بردگی
سرتکوین و آهنگ جستجوی تسلیم مقید نیامده مثل عجائز فاقد البصر و البصیرة بجزع و سوگواری
مشغولست و چون از منتسبان خانوادهٔ صلح کل یار رضا یا تسلیم میگویاند در عین شکستگی
خاطر و برهمزدگی باطن کلمة الحق بالنفس در میان می نهد و نفس را از جزع افزائی
باز داشته در تسلی خاطر مجروح آن یگانهٔ آفاق ست و گرنه غمزده را با غمگساری
چه کار و ناشکیبا را با شکیبائی چه آشنائی ای برادر نمیگویم که درین مصیبت جان گزا

نمیکشم اما از نشأ دنیوی که آدم را با آدمی و دوست را به بیگانه مشتبه دارد احتمال خجالتی هست
الحمد لله آنجا که متاع رسائی شماست احتیاج فروختن کالای دوستی نیست اما از آنجا که یکان
زمانه که نا اهلان کارخانه نشناخت انداز دون همتی در خاطر گذری دارند اگر این را نمنویسید آن
کم فکران پست فطرت چه دانند الحمد لله تعالی از عمر و صحت و بهجت و توفیق کردار در خور دریافت
بهره عظیم روزی گردانید چهار دهم ربیع الاول سنه نهصد و نود و نه بر این خان گرامی نامه
که نامزد این خیر اندیش شده بود از ورود آن مسرت اندوخت انچه ببایست وقت استعلام
رفته نصیحت کردن را شرط اول مهذب ساختن خود دست و تحقیق این شرط در دو چیز منحصر
یکی دانستن دوم کار بستن و بسا وقت نفس اماره از دانستن نیک و بد در اشتباه کردار نیک
می افتد و میداند که چنانچه دانای دقائق امور ست توفیق عملهای شایسته نیز یافته در سوالف
ایام که بنگارش نامها کمتر پرداخته بواسطه فوت این شرط بوده و گرنه من نفور هستی را که مستعجل
رفتنی کجا در اندیشه میگذرد که از دوستان حقیقی حق را باز دارم که خاطر شان آزرده نشود و آنکه
از گفتن حق برهم خورد شایان دوستی نیست و درین مفارقت که کلمه چند نوشتم نه آنست
که آنرا پند و اندرز نام نهاده باشم حاشا ثم حاشا این را از قسم دانستگی خود در میان آوردن و
متاع خود را سره کردن میداند از افزونی اخلاص و درستی نیت آن کلمات فهمیده خود با آن
نکته سنج خرد پرور گذاشته بود الحمد لله که بعیار آن خرد مشرب پسندیده آمد و آنکه بقاسم خان
بزرگ منشانه صحبت داشته دلش بدست آورده اند عیار نیک نهادی خویشتن را خاطر نشان
دوست و دشمن گردانیده اند شکر دیگر آنکه گمان خوبی بپایه یقین رسیده آفرین گرفهم خود ست
همه عالم ملائم و مطبوع را بهمه بها خریدار ست گزیده مرد آنست که ناملائم را خریداری کند و اگر
این میسر نشود متغیر نشدن و بکشاده پیشانی در خوردن هر بخت بلندی که در سر انجام

فصل دوم

در شرح بدائع جانکاهی مهاجرت و تفصیل شرائف شوق ملازمت صرف کرده تحفهٔ لائق که
بهجت آرای خاطر قدسی نهاد آن پیش بین بلند پرواز باشد ارسال دارد اما چون درین یگانه
که دلاویز سخنان جز بر زبان نگار زبانان بی بهره خاطر نمیرود و خود در ابصد اهتمام ازان باز داشته
و خروش دل و جوش باطن را معالجه کرده حواله بدریافت صحیح نمود عرضداشت انواب سپهسالار
که ظاهر و باطن ایشان بدوستی شما پرست خوانده دوستانه و بزرگانه جواب گرفتند ایزد تعالی
کامیاب صورت و معنی گرداناد برین خان کوکلتاش صحت ذات و مسرت خاطر و
درازی عمر شایسته چون درستی و راستی و بزرگ منشی لازم احوال آن یگانهٔ روزگار باد اگر در
لوازم پرسش صوری اهتمام نمیرود نه ازان قبیل ست که قدرت آن ندارد یا قوت گفتن نیست
و یا فرصت کس فرستادن نمیشود لیکن نمیخواهد که محبت قدسیهٔ خود را بمشتی باطن خراب ظاهر آرا
مشتبه گردانیده مشارکت این گروه بی شکوه نماید اگر معامله با ایزد غیب دان ست آنجا
نگاپوی صوری و اعمال ظاهری را وزنی نیست و اگر منظور خاطر و بین ایشان ست الحمد لله
که جوهر شناسی ایام بیگانگی که تعارف صوری در میان نیامده بود از ایشان آنچنان بظهور آمده
که از آشنایان بل از دوستان پدید نیاید و هزاران شکر که خیر اندیشی این کس چه جای دوستی
بمزاج نامستقیم زمانه آشنا رو نیست و جلائل و شرائف آن در حوصلهٔ تنگ نهان که اساس
آن بر راستی نهاده اند نمی گنجد بدست نیستم که از فرمان خرد برای رسوم متر سمان بیرون شدن
توانم و سبحانی طبابت ندارد تا آن وسیلهٔ پرسشهای صوری گردد و لیکن از بزرگی معنوی بهره
وافر داده اند و دران فراوان کوشش دارد و دوستکام باشد برین خان من که مقیم آستانهٔ
اهلیتم اگر چون متر سمان زمانه ببدن عنصری نپرسم هم از خود چشم تحسین دارم و هم از شما
و اگر بیتابانهٔ شوق دل را متابعت نمایم اگرچه در ملک آدمیت از هیچ آدمی شرمندگی

Mughal Empire Digital Archive

روح بخش کند الحق اگر محاسبه نموده سرشتهٔ انصاف بدست باشد این عطوفت نامهٔ
شگرف را که بقانون دوربینان روزگار ما اگر سرمایهٔ تسلی خاطر آزردمند گویند سزاست
و اگر مفرح دلهای اندوهگین خوانند رواست آنرا افسون جراحت افزای دل مجروح
جدائی و تعویذ محبت آرای خاطر مستمند بهجر نساخته نام کنند لیکن من که گهر از خزف
جدا میکنم و نیک از بد می شناسم این درد را بصد درمان ابرداشته بصد جان اگر خریدار
نکنم چه کنم لیکن از بلندی مخاطب و پستی مستمع که هریکی باعث ترک و اتیان یکی ازین دو
معامله است خاطر ازمیان هر دو برداشته میگوید که این نامهٔ نامی که حجت دوستی فراوان
بتاریخ یازدهم صفر موافق هفدهم آذرماه سنه سی و پنج رسید سخن همان ست که در فرمان عنایت
که صبح روز روانه شده است مذکور ست فی الواقع اگر مهمی مانده باشد تا یکی ازین دو ساعت
توقف فرمودن لائقست و اگر یکبس ماندن و یکبس فرستادن شما آن مهم تمشیت مینماید
مناسب آنست که آنرا سرراه کرده خود را به یلغار بسا عتی که در فرمان مذکورست بشرف
ملازمت مشرف خواهند شد بهرحال خاطر اقدس حضور شمارا بسیار میخواهد دیگر از رسیدن
و عرفیات چه نویسد و چه چیزست که معلوم نباشد فرمان مع عدلست روز روانه شد و آنچه
بعد ازین فرمودند نیز رفته بهرحال کار تمام کرده باید آمد و زود آمد مصرع و گر بقاصد و نامه
ولم نمیسازد + والسلام برزین خان کوکلتاش سوم آبان ماه الهی سال سی و پنج بست
و ششم ذی الحجه سنه نهصد و نود و هشت که روز جشن وزن همایون بود قاصد
مسرت مقصد خاص مفرح کامرانی تعویذ شادمانی فهرست ابواب محبت نسخهٔ نهانخانهٔ
صداقت یعنی مفاوضهٔ گرامی و ملاطفهٔ نامی رسانید بیت بما داد آن دوست کو
دوستان را + غذای دل و راحت جان فرستد + میخواستم که شطری از اوقات میگیرم

---

۵۱ شطر بالفتح بمعنی نیمه و جزوی از چیزی ۱۲ از شش

متن بخشید و بخشی بجان داد و انچه نفس ناطقه را بکار آید اشتغال نمود و آن و را خلاق ناصری و جلالی اندکی از بسیار مذکور ست و خلاصه اش انکه جهان آفرین قوت شهوت و غضب را برای نگاهداشت این خانه عنصری آفرید تا بکی جلب منافع نماید و دیگری دفع مضار اکنون آدمی از بد مصاحبی و نافهمیدگی اینها را مطلب ساخته فرومیرود و حد وسط نگاه نمیدارد اشعار خواندن و گفتن از بیماریهای نفس ست قدری کار باید کرد و تهذیب اخلاق نمود آدمی در عیب خود نابینا ست سرمه بینائی بهم باید رساند و عیب دیگران را که دران بینا ترست مرات عیب خود ساخت تا بدین وسیله شناسا عیوب خود گردد دیگر مردمی که خوشامد نمیگفته باشند جویائی نموده پیدا کرد و در نوکران خود هر کس که ازین بهره داشته باشد عزیز داشت و مقرر ساخت که در تنهائی حرف راست بگوید که نفس معرض از شنیدن حق آزرده میشود امروز که روزبازار خوشامدست بس بهوش باید بود و از اشتباه چرب زبان خوشامدگو آگاه دیگر نه امروز بلکه سالها و عمرهاست که خانه جاسوسان و ویران دراستی و درستی ازانها گریزان ست در کارهای اهم چند جاسوس که از هم خبر نداشته باشند مقرر ساخت تقاریر آنها علیحده علیحده باید نوشت تا حق بظهور آید دیگر مهم تر درین نشمار ارباب تعلق را از رسیدن بداد مظلومان نمیست زنهار که این را از همه فرض تر دانسته و قتی باین قرار ندهند اگر نیم شب روشن شود که غور رسی باید کرد و فرض عقلی که قضا ندارد فوت نشود دیگر پیوسته از دروغهای شکسته که درست ترین متاع آنجهانی ست دریوزه نموده بگوشه نشینان و قناعت گزینان استمداد نمود و بمجد و بان جمال رفته ملازمت کرد و بمجد و بان جلال در ملاقات ملاحظه باید نمود زیاده چه نویسد الحد لله بس باقی هوس دوازدهم آذر ماه الهی سال سی و هفت بیست و هشتم شهر صفر سنه هزار و یک در مهابس قلمی شد والسلام بزین خان کوکلتاش مفاد فضه شریف بهجت افزای خاطر مشتاق و مسرت پیرای دل دوستدار شد نمیداند که شرح خوبی عبارات دلکشا نماید یا تفصیل معانی

اگر این مهم ساخته شود و زدی گرفتار آمده باشد و اگر عیاذا بالله طرز دیگر پیروی کار آید خود چه
کرده باشند و ننگ این چه قدر باشد و هرگاه بندگان بی بودن حضرت این کار را با تمام
توانند رسانید و اداره گشته بما و را النهر رفته باشد دیگر چه لائق که برای این کار حضرت را
متوجه باید شد زینهار در امثال این امور کنگش بکوته حوصلها نباید کرد و اگر کرد بر آن عمل نباید نمود
پیوسته مشوره بعقل دور اندیش و فطرت عالی خود کرد آنچه من شما را فهمیده ام اگر شما خود را فهمیده
بینوید مصدر کارهای عالی میشدید خدا میداند که شما را نسبتی باهل عالم نیست اکنون که حکم شده است
که قاسم خان و آصف خان بروشی که شما فرمایند آنرا فرموده بادشاهی دانسته این خدمت
را با تمام رسانند امید که مهم نجوبترین طرزی برفراز ظهور آید از بزرگان فروتنی پسندیده اند
یقین که بحسن سلوک و لطف و تواضع شما آن مردم حلقه عبودیت بگوش هوش خود کشند
عزیز من دوستدار من محسب من بزرگان پیشین سرمایه بزرگی را دو جز ساخته اند یکی بخشش که این
مردم بدان محتاج اند دوم بخشایش تقصیرات ایشان همیشه این دو خصلت لازم ذات
مجسته صفات ایشان را باد و در یکی از فرامین نگارش یافته که خواجه شمس الدین خانی را اگر کومک
خواهند چنین باشد آنزمان وقت و فاتکرد که بنویسیم بخاطر میرسد که مثل خواجه راستی و درستی
و کاردانی بی غل و غش مدد رگاه باشد بهتر ست که مردم ناراست بسیار و کار بادشاهی بشمار
اگر کومک در کار باشد مردم بسیار اند همین طور هم عرضداشت نمودن مناسب میداند من و عظ
زبان نیستم و ناصح روزگار نه رابطه دوستی برین میدارد که هر زه کاری نماید انچه تا حال نگاشتم
ضروریات یا مستحسنات نشاء صورت بوده اگر بهمین اکتفا کنم مکنون خاطر را نگفته باشم و با دوست
خود نفاق ورزیده باشم اکنون اندکی از بسیار مینویسم ای هوشمند سعادت مند اوقات گرامی
را که چون باد میگذرد و بدل ندارد همه صرف به سرانجام این نشاء فانی نباید کرد حصه

ای بیگان ادشاهی که
مادران در بیگانگی خوب ایست
ای هر گز در کار ای
عمارت کذر هر چه بادران بدان
میکوزد صلاح و مشورت با
سنوات و صلاح نباید بود کار
ضرور شمارت آنها پذیرد
سپس عمل بدان نباید
شنان آنها پذیرد
این قول جهت رفت
زین خان بطرف
ای آنچه من بطرف
شما حفظ و هست شاه
ای همین شود و او
ای همین کنایت کرد
لیکن آنزمان وقت کنایت کرد
اینچنین بنویسد که بخاطر میرسد که
ای چنانکه من شما
ای چنانکه من شما
نوشتم امر شما بادشاه و حضرت
کردن بودن خواجه
ای اصلاح

فصل دوم در

کار آمدنی نکنم از فروتنی نهرزه کاری
قیم کرده ۱۲
ای امور فروز
یا محسن از کارهای عالم صورت یافتی
دنیا ۱۲
می اوقات گرامی
عمر در سرانجام امورات دنیاوی
نباید کرد بلکه حصه از اوقات برای
راحت تن و شغل خواب و خورد و پیرایش و تفریح
خود باید گذشید و بقیه اوقات جهت
آسایش جان و درستی نفس باید داد
مثل تحصیل کمال و تهذیب اخلاق
پس جلا دادن آنچه نفس ناطقه را تیز دار
عطف تفسیر است ۱۲

گفته آید که بدین و دنیا بکار آید و اگر نه خیر اندیشی دائمی بر جاست اینست که دادار جان آفرین
بدل عطا فرموده و دل آنرا بدست حواله کرد و دست آنرا بقلم داد و قلم آنرا بکاغذ نگاشت
الله تعالی ما را و شما را از آنچه نباید و نشاید نگاهدارد العاقبة بالخیر باعظم خان مفاوضهٔ
قدسیه که نامزد این خیرخواه شده بود نیک اندیش سعادت کیش خواجه سلیمان رسانیده
مسرت پیرای خاطر شد اگرچه درین خرسندی باخود عتاب کردم که تو از سود و زیان خود گذشته
چندین خوشحالی چیست بلکه خوشحالی چه خصوصاً که منشا این عطوفت از شنیدن باشد
نه از دیدن لیکن چون امریست فطری که نفس ناطقه از مصادقت و محبت نفوس شریفه
خوشوقت میشود و سیما نفس تعلقیان شهر نشین چرا چنین نباشد که نظام این انجمن بدیع بر ان
نهاده اند و من که با طائفهٔ طیلسان بدنامی بر دوش انداخته دوستدارانه طریق مراسلات
مسدود داشته زیست مینمایم و خود را و ایشان را بدان تسلی می بخشم که ارسال رسل و رسائل
که از شعار اصحاب صدق و محبت ست در گروه منافق تیره رای شیوع تمام دارد درین رسم
ظاهر چه باین طائفه شرکت جوید پس با طائفه که خود تنها محبت گزین ایشان باشد چه گنجایش
داشته باشد که بنامه و پیغام پیش آمده باشم الله تعالی ما را و شما را در محاسبهٔ روز نامچهٔ احوال
سرگرم داشته دشمن خود و دوست جهانیان دارا دزیاده چه نویسد والسلام بر کن السلطنة
زین خان کوکلتاش ایزد کامبخش مراده مقاصد و مطالب صوری و معنوی آن
راست کیش درست اندیش را بر آورده خیر گرداناد بتاریخ هشتم آذر ماه الهی بالنغار رهتاش
میخم سراد قات اقبال شد چون مهم تاریکی را بخواهند که درین زمستان بانجام رسد توقف
واقع شد اگرچه میل اقدس آنست که این زمستان درانک باشند لیکن بخاطر این خیرخواه
میرسد که برای دفع تاریکی چه لائق این دولت عظمی که بذات مقدس توجه فرمایند

بقیه ترجمه از صفحه ۱۶۱

ای دنیا داران که در شهر و بادی
حکومت دارند و این جرات
متعلق با بافت و قول
چرا چنین نباشد ای که چرا
مسرت پیرای خاطر نشود
چرا نیست برای قول او چون
امری ست فطری ۱۲ ارزش
و چه و ۱۲ ای من که یک
گروه از دوستان طیلسان
بنای دوستی دوستان را
بر دوش انداخته دوستانه خط
و کتابت نمودن
خود را بدین قضیه می بخشم که
ارسال رسل و رسائل کرده
اصل از خصائل دوستان
حقیقی بوده است حالا در
میان دوستان نفاق روا نمی دارم
و در دین رسم شرکت با آنها
چرا چه بدین طریق مطلوب
خود بدست و قرار پس
با طائفه ای جز آن ای پس
که در قضای من
با گروهیکه بین
دوستی داشته باشم و ایشان
گرد نفاق چون خط و ۱۲ تاریکی نام انقلاب
و تاریکیان منسوب بوی ۱۲
ارزش هم ۱۲ ای چه لائق بود و مناسب
که برداشته بذات مقدس خود
بهم توجه فرمایند ۱۲

که هم شما را باندک تامل بل بی تامل خاطر نشان ست و قسم دوم که آنجا جز دوست بنظر نمی آید
خود از صاحب آزرده بودن کفرست چه جای شکوه و از فراوانی مشغلهٔ اخلاص خبر با خلاص
نمیپردازد بلکه خرسندی خود را در بیرواجی اخلاص خود میداند چه میداند که اخلاص متاعیست
بی بها اگر نقد کونین را در برابر آرند و مخلص دل بآن نهد گوهر بی بها را بخرف ریزهٔ چند فروخته باشد
مرا نزد یک به یقین ست که شما ازین گروه والا باشید آری بشریت ست و فزونی مشغله و فراوانی
مصاحب بدبینی خوشامدگوئی که بدی را به نیکی توجیه نماید و تنگی زمین را از آسمان گذراند اگر باین همه
آدمی مصدر این امور شود دور نیست اما باید که زود تر بر منهوفی خرد و الا معامله فهم شده ناصح خود خود
گردید که گفته حکماست هر که چاره اندوه خود را از دیگری طلبد در اندوه ماند کدام چیزست که در باطن او
نیست و نیز چون در فاعل اشیا نگاه کند همه خرسندیها بدست افتد که محتاج ناصح و راه نماینده
نشود و نیز اکثر اوقات دانا کم بهم میرسد و اگر برسد هستی دوست میباشد و بواسطهٔ آن سخن راست
نمیتواند گفت و بر تقدیر پدید آمدن چنین خیر اندیشی که اندیشه هیچ نکرده راستیها بگوید کو گوش که
بشنود چه از قدر هجوم بدذاتان و شریران آن خیر اندیشی کجا بماند خصوصاً که اهل دنیا را از فزونی
مشاغل و امور دیگر فرصت تشخیص و تمیز کمتر بدست می افتد و با این حال خوشامدگو دوست
گشته اند و خوشامدگو را از خدا میطلبند و از راست گوی خیر اندیش که گفتارش بقدری تلخی دارد
بهزاران فرسخ دوری میجویند من که از هجوم ناراستان و شریران در گفتگوی بسته راه
مکاتبات بکائنات مسدود دارم برای آنکه دو تنخواه حقیقی این درگاه میدانم همه در از نفسی
کردم اکنون باین دو کلمه اختصار میکنم که هیچ چیز مقید نشده عزم آستان بوسی نموده خود را
بملازمت رسانید که جز خرمی و خوشحالی و کامروائی دیگر نخواهد بود اگر چه ظاهر چنانست که
تا حال متوجه شده باشید اگر خاطر وقاد آن بزرگ زمان میل داشته باشد دیگر سخنان

لہ ای در قسم دوم خود
ازینجا فرق دارد در بودن کفر
سہ چہ جای شکوہ و است
دران دو و اگر شکوہ بجای
شکوہ بجای گلہ صاحب شکوہ
سہ بشنیدن و داد قبول دادن ای
ظاہر و واقع شدہ ای چہ
آنجا صاحب در آنجا صاحب
شکوہ ما باشد بلا ش دہ
فرق را از فرق آہ ای
اخلاص بیمایگی خود را در پیروی
بگذرد خرسندی خود را در پیروی
اخلاص خود کہ عبارت از اخلاص
خود را نام مہ در مقابل اخلاص
میداند ۱۲ ش لہ ای
یقین ست کہ شما از ین گروہ
خلاص ست لیکن از انجا
سر بشریت و فزونی امور
دچوم مصاحبان بدسگال
باین سبب مصدر شکوہ
و اغراض و مقصود شود ۱۲
ش لہ ای در اندوہ
آن دیگر بخود در فکر و تلاش
او لہ ای بہ ترجمان بماند
کہ فاعل ہمہ چیز و چیز چیز
خدا تعالی ست ہر گز غم و غصہ
و شکوہ و شکایت بخداوند
راہ نیابد در بغضور ست بخان
خرسندی از انہا کان بدست
او افتد کہ خدا تعالی ناصح و خود
نشود ۱۲ ش لہ ای اگر چنین
چیز نیز نیکی کہ بدست ہیچ چیز از
۱۲ اصلی مستعد دہر رخ نموده

را بسبب اگر مطالعہ شود چہ خواہد
ان گوش کہ بشنود چہ خواہد
بدذاتان شریران دنیا ان
ہم از فزونی شریران دنیا پدید
خصوصاً در مورد اگر اہل دنیا را
بسبب ہجوم مشاغل و فزونی
بلکہ کہ مرست ساختہ باشد
اہل دنیا خود نشاندہ دوست
ہم گشتہ اند ۱۲ ش

اونا چار رشمارا از خوبان قسم اول خواهد دانست پس شکوه شما از قلیچ خان برین تقدیر بطور این
مردم حسابی نباشد شما از طبقه دیگر و او از گروه دیگر با نکه در منصب و حالت و اعتبار نزدیک شما
نیست و قطع نظر از نیها شما کو که و نسبت شما نسبت فرزندی و با این توجهات خاص الخاص بادشاهی
پیوسته درباره شما چنانچه بارها اسم فرزندی بر زبان گوهر فشان شاهنشاهی میگذرد و قطع نظر
ازین خدمات شایسته که از شما و منسوبان شما بظهور آمده کدام بزرگ زمانه را میرسد که در آن باب
مساهمت نماید پس چگونه شمارا رسد که او را در برابر پدر بزرگوار خود آورده شکوه کنید و نام میرزا
وراجه برده در برابر خود آرید آری اینها رنگ آمیزی قوت غضبی ست حاشا از شمل شما بزرگی که
غضب را اینهمه راه باشد و اینچنین مغلوب غصه شوید و اگر اعراض از رهگذر مذکور گنجایش داشت
در زمان سالف هم بود بهمین حال و خلاصه همان سخنست که در جواب این برزبان شاهنشاهی
گذشت عزیز من چه مردم بجای چه مردم در مجالس می نشینند اگر از روی غصه گله کنند در انجا
بگنند که چگونه آدمی بر جای چه نوع آدمی نشسته است و مهر خود نقشی بیش نیست که بجای نقشے
جای گرفته است ازین تا ازان چه قدر تفاوت معامله دانان از کفو خود شکایت نکرده اند
رسم ست باستانی هر که از غیر کفو سخنی گوید او را کفو خود ساخته در آزار خود کوشد اصل خود دانست
که عاقل دوربین از اعتبارات معنوی دیگری که بقائی دارد آزرده نشود چه جای اعتبارات
ظاهری فنا پذیر آری بزرگ زمانه شما که تاریخنامه های باستانی بسیار خوانده اید چه دل بر
امثال این مقدمات نهاده اید فنا و زوال پیشینیان عبرت بخش نیست اگر غضب و
غصه مستولی نباشد شمارا کے فرصت آزادی شکر الٰہی و بادشاهی بهم میرسد تا
با مثال این مقدمات پردازند شکر الٰہی که هم صفات ارجمند معنوی روزی شما شده و هم
بزرگی ظاهری یقین دوست و دشمن که شمارا حاصل ست درین باب چه سخن مراز کنم

مخلصان درگاه بعرض رسانیده بودند گشت قصد الحمد چون از املای سرگذشت بر سیم
اجمال فراغ یافت از فهمیدگی خود مینویسد عزیز من گوینده را در نظر نیاورده گوش بر سخن
باید داشت و درین هنگام غم و غصه که ناگزیر این نشأ تعلق ست لحظه بتلاوزی خرد دور مین
فود راه نداد و طریق ماند و بود و نشست و خاست نوکر با آقا مطلقا بر دو گونه است نخستین طریق
معامله و آن سرشته حساب نگاهداشتن و ترازوی اندازه شناسی بدست گرفتن دوم اخلاص
و آن دوست گزیدنست و غیر از نظر برداشتن اگرچه حکما در ناهمهای باستانی نوکر را سه قسم
گردانیده اند اول آنکه سلوک او اجیرانه و سوداگرانه باشد چنانچه خیاط دورود گرو بنا رواشال
آن خدمت را در خور مزد میکنند و نظر بهاو متاع دارند و شبار و زرا بکشاده پیشانی و شگفتگی
بیگذرانند دوم مخلصانه که نظر بر دوستی داشته چیزی دیگر بخاطرش نمیرسد و آن حاجت بشال
ندارد سوم اسیرانه چنانچه جمعی را به ستم و زور کار فرمایند چون اهلیه کشان فرنگ و چه پرداران هندوستان
که زورآوران جمعی را بزور بازو گرفته می آرند اما قسم ثالث چون از نظر من افتاده است سخن
را بران نمط نمیپردازم حرفی چند از قسم اول که پایه نخستین اهلیت ست مینویسم و مخاطب خود را
که خاطر آزار یافته و اهمه خود ست مرا هم می نخشم در طریق اول که نظر دوربین بهاو متاع افتاده
است و سود و زیان خود منظور سالکان این مسلک که قرین انصاف و رهین تمیز اند اگر درین
سود از یانمند میشوند آزرده خاطر نمیشوند که کارشناسی و سرمایه سود ابدست دارند فکیف که
سودمند آمده باشند دران که سود بسیار نشد و منفعتهای کلی روی نداد آزرده نمیشوند اگرچه
اهل عالم بیشتری این گروه اند لیکن در سلوک این راه به تمیز و انصاف در معامله جای خود
مشورت نمیفرمایند الحمد لله که در درستی و راستی شما دوست و دشمن متفق اند پس اگر شخصی از
نا معامله فهمی شما را از گروه ثانی نداند باو شورش نمیکنم که باندازه دریافت خود راه میرود اما

---

۱ ای گوینده خواه فرخنده ۲ باشد خواه شریف او را اعتبار ۳ گروه گوش بر سخن ۴ سخن او نیک ست یا بد او را ۵ بگذار ۶ نوشتن ۷ گوینده را ۸ بر ۹ ای در حال ۱۰ بجز ۱۱ سالک ۱۲ ارزش و بهره ۱۳ ای در عین جا خود حقیقت
۱۴ ای در مین خود نگاه داشتن ۱۵ بجز تا بعداری خود نگاه داشتن ۱۶ دلسپ ۱۷ سالک ۱۸ در مرتبه پای از
۱۹ اندازه خود بیرون نهادن ۲۰ اش ۲۱ ای نگاه دارنده خود را بجای خویش ۲۲ ای
۲۳ دوست گزیدن وطمع و غرض را ۲۴ دران از نظر برداشتن اخلاص ست ۲۵ ای
۲۶ ای سالک بجیرا بستان ۲۷ موجود است یا ای فارسی نگاه نشت ۲۸ یا قسم ۲۹ ای آنکه روش او با خاطر خود
۳۰ بکند و بچو سوداگر نظر بقیمت آن عرض ۳۱ ارجانب آقا و متاع ای خدمت خود
۳۲ دارد تا حضرت باندازه عوض بجا آرد ۳۳ اجیر از وزن اسیر از دور بنا بروزن
۳۴ شمار ۳۵ در مصطلحات ۳۶ یعنی چه پیش بین که طالبان
۳۷ بران کشتی را بیابند و بخرند یعنی کشتی
۳۸ ای خلاف او آثار یابد
۳۹ کسب جز خوابی و خیال من قدر حاصل
۴۰ بارگاه خلافت ست ۴۱ ای آنکه در قسم اول مخلص باشد

۴۲ اگر درین سودا جانبان ۴۳ نام از آزرده خاطر نمیشوند بزرگ
۴۴ بجز دیده اند در سوداگری ۴۵ سود و زیان بسیار و منفعت
۴۶ ای بیگانه در زیان ۴۷ اش ۴۸ ارزده نمیشوند در صورت سود نه
۴۹ اگر منفعت بسیار نشد بطریق ۵۰ ای افتاده نمیشوند ۵۱

واگر در نوروز نتوانند بشرف خورالبته رسیده خواهد شد که ناگهانی شخصی بعرض اقدس رساند
که ایشان باوجود بی اهتمام خدمات خود متوجه جزیره شده اند که آن را بجوزهٔ تسخیر درآرند
باعث تعجب شد چون ازین خیرخواه جمهور انام پرسیدند بعرض رسانید که امثال این سخنان
جز دشمنی نگوید واگر رفتن واقع باشد در آنجا دغدغه خواهد بود که چون بملازمت می آیند
بضبط آن رفته باشند که خاطر یکبارگی ازان حدود جمع باشد وحاشا که فتوری در اشتیاق
ایشان رفته باشد پسند اشرف آمد وگوینده شرمنده شد درین که حضرت بیش از بیش
متوجه شما اند وکوته حوصله های ناتوان بین از عنایت روزافزون شاهنشاهی که دربارهٔ
ایشان جلوه ظهور میدهد درپیچ وتاب اند که کشن داس رسید وآن خطرا که بمن نوشته بودند
بی آنکه بمن مشورت نماید بدست اقدس داد حسب الحکم قرة العین شمس الدین محمد مضمون را
بعرض رسانید از شنیدن آن فراوان تعجب کردند وبکمترین فرمودند که عنایت ما درچه پایه است
وعزیز هنوز این طورها مینویسد وپیشتر ازین مظفرخان وراجه ٹوڈرمل ودیگران آنجا مهر میکردند
بایستی این گله درآن وقت کردی اگرچه انجا هم جای گله کردن آنها ناشی از بی عنایتی ما
درباره آن اعضاد السلطنه نبود بلکه چون مهمات درخانه ناگزیر یکی باید فرمود بهر که این
خدمات مفوض میشود مهر کردن درجای مخصوص تابع آن خدمت ست اگر اعظم خان در دربار
باشد ومتوجه این خدمت شود اول واولی اوست چنانچه امیر الامراست امیر المعامله نیز
بود وهمه ایتها تابع او خواهند بود اندکی بدمنشی شما بر خاطر اقدس گران آمده بود خیرخواهان
بزم مقدس سخنان لائق بعرض رسانده تدارک آن بخوبترین وجه نمودند وانچه
بقرة العین مذکور نگاشته بودند وآن واقعه که دیده بودند وفتوحات مذکوره را نتیجهٔ آن دانسته
تذکار آن کرده نذری که فرستاده بودند مصدق انچه در خاطر شاهنشاهی بود ومؤید انچه

در نظر این معامله شناس نباشد و بی شائبه تکلف از گزیده ترین گروه اول باشند پس خیر اندیشی شمارا نه برای خود و نه برای شما میکند بلکه برای اعتلای اعلام دولت ابد قرین صاحب میکند و این شیوه راز کوته عنایت صاحب خود میداند پس تر صد آنکه هرگاه خدمتی رجوع شود که در نشأت تعلق ناگزیر ست بی شائبه معذرتی بی تکلفانه نگارش رود تا از زمرهٔ متممات خدمت پادشاهی دانسته بغیر ضمانه مهما امکن در انجاح آن اهتمام نماید و من که همان طور داروی بیماری خود را طلبگارم و آزاده مردی کاردانی میخواهم تا مرا در حجر عنایت خود گرفته بیماریهای باطنی مرا چاره گر آید همچنان داروی چندهم دارم که هر که او را برین بی غرض داند و خواهش آن نماید و عمل کند امید که شفا یابد بحکایت الهی نه در شیمهٔ اول مضطرب و نه در حالت ثانی خودستائی و خویشتن آرائی پس ای عزیز من بی تواضعات رسمی که خاک بر سر آن باد به بعضی از مقدمات لازم البیان می پردازد پیشتر از آنکه فهیدهٔ خاطر خود را بنویسد از نوشتن سرگذشت واقعی گزیر ندارد چون قرة العین سعادت شمس الدین محمد این نامه شکوه را بعرض اقدس رساند از انجا که حضرت در مقام فور عنایت و عطوفت بودند یکبارگی در تعجب شدند اگرچه همیشه بیشتر ازین در خلوات اخلاص قدیمی شمارا بذکر میساختند و هرگاه کوته اندیشی حرفی نالائق نسبت میکرد آنقدر اظهار مهربانی مینمودند که آن کوته حوصله خجلت زده میشد و پیوسته در ایام دماغ خشکی شما نهایت توجه در خلا و ملا بظهور می آمد علی الخصوص درین ولا که ببدرقهٔ اخلاص دست خود و میمنت توجه شاهنشاهی منظور رحمت الهی گشته مصدر خدمات لائقه شده اند چه فتح جام و چه فتح جونا گڑھ و چه گرفتار ساختن تنو و غیر آن چه گویم که چگونه حضرت مشتاق شما گشته اند روز و شب بی یاد شما نمیگذرد و همواره طلبگار آنکه کی باشد که در حضور موفور السرور شما را مشمول مراحم خسروانه گردانند اگر چه شما بواله مقدسه و فرزندان عزیز نوشته بودند ظاهر بود که شوق آستان بوسی آنقدر دارید که درین نوروز عالم افروز خود را خواهید رسانید

در بیان شیوه ها و انواع اندیشی و غیر خواهی خود را

که دقیق سلامان دیگران از ادراک آن عاجزند

که در کوتهٔ عنایت و شفقت پادشاه خود میدانم

کارهای دولتی شما را لائق گردیده

در دنیا زان چاره نیست مقدر

از گردهٔ ای خود بی تکلفانه نگارش

نماینده تا انجام آنرا از کمال کردن یاد

از ادبیات خدمت پادشاهان دانسته

تا بعقد اورخود در رواکردن غمخواری

تا میرد اش سلطنت ای این کما ینبغی

نیز بطور سابق در ما هم عنایت

بودیم با وجود حصول علم بر ای

داروی بیماری نفس خود طلبگار ای

دشمنی طبیب را بخود آگاه کردن

داروی چند هم دارم که آن کس

آن را از نزد من بپرسیدن دانسته

طلب کند ما استعمال آن نماید

شفا یابد بعد از ان نیز ضرورتی

ای بحکایت و فضل الهی نه در بیماری

چه در مضطر از نزد حصول داروی

فصل دوم

ابتدا خود ستائی نمودن

هم این همه دوام فاعل را بکار

در بعضی نسخ بجای این جمله است و

در بعضی بدون آن ۱۱ از ش ۱۵ ای

کردم زیانا نست پرهم

مشغول بشم ۱۱ از ش ۱۶ ای

چون قرة العین که نسخهٔ متن

و بلب سدم ظهور توجه پادشاه

بعرض اقدس رسانیدند از ای

که حضرت بر حال شما بسیار

فرمودند از ش ۱۶ ای

باعظم خان کوکلتاش والا رقیمه که بنام خیراندیش رقمزده کلک التفات شده بود نهم شهر صفر سنه ۹۷۱ ماه الهی سال سی و هفت در ملازمت حضرت ظل الهی بمطالعه آن مشرف شد معذرتی که در خیرخواهی این مسکین نوشته شده بود ایزد داناست که چنانچه هنگام بی توجهی گرانی نداشت درین حال خرسندی ندارد چه وجه همت این مزاج دان زمانه بسود و زیان خود نیست تا در امثال این امور گرد غم و شادی باشد بلکه نگاپوی خاطر والا آنست که اولیای دولت صاحب و بادشاه خود را که درین دولت ابد قرین خدمات شایسته کرده عیار حسن عقیدت و اخلاص خود را ظاهر گردانیده اند پاسبانی نموده بی شائبه اغراض که بیشتری از برادران دینی ازان نگذرند دربارگاه سلطنت جمال آرائی این طائفه نماید که مبادا ناتوان بینان حشمت و معامله نافهمان شرارت انگیز باطل را لباس حق پوشانیده خدیو جهان را متغیر گردانند اگرچه خدیو جهان درپیش بینی و دوربینی و قدردانی و مروت و مردمی آن پایه دارد که درگاهی بازار شور انگیزان و رواج نقد اخلاص مخلصان بخیراندیشی امثال ما محتاج نیست لیکن چون درین کارشگرف تصنع نمیرود ودیعت نهادهٔ دست قدرت ست امید که دران نثار بکار آید و ثانیاً تلاش آن دارد که ساده لوحان مستعد را بمراتب چهارگانه اخلاص بر تفاوت استعداد رسانیده کامیاب صورت و معنی گرداند بصحبت و نصیحت تا بموجب نص خردمندان که فرموده اند هر نصیحت گر ناصح محتاج ست من هم بیمار خودبینی و خودآرائی بودم آرزومند طبیب چاره گر باشم و ثالثاً شرارت پیشه ها را که خرد رهنمای شان تیره شده خلاص خود را در هلاک خود می اندیشند بقانون مهتدی گرداند و هرگاه حال این حیران مطمئن چنین باشد او را کی خرسندی و غمگینی از سود و زیان خودش روی دهد و هرگاه امروز در دولت ابد قرین مثل شما خدمتگاران پسندیده و اخلاص بلند و قدم خدمت و فزونی خرد و شایستگی حال ضمیمه رشد و کاردانی سابق شده

نعمت او بر ذمه[۵۱] باشد چگونه در یکیال خیال درآید امید وارد دوستی و راستی و دوربینی ایشان ست
که خاطر حق گزار[۵۲] خود را از مقدمات وحشت آمیز خوش آمد گویان که در لباس دوستی لوازم دشمنی
بتقدیم رسانند غبار آلوده نساخته در امتثال اوامر بادشاهی که عقلاً و نقلاً اطاعت آن فرضیت
سعی جمیل نمایند و آنرا مفتاح ابواب سعادت دنیوی و اخروی شمارند و نصائح ظل الٰهی و مواعظ
بادشاهی که اکسیر دولت و کیمیای سعادت است بوسیلهٔ دل فراخ حوصله و خاطر محبت مآثر
و دیدهٔ دوربین مطالعه فرموده مراسم شکر ایزدی بجا آرند تا مشاوران وهم و مجاوران تنگدلی که
دیدهٔ ایشان جز بر مبادی تلخی صوری نیفتد منکوب و مخذول شوند ای عزیز تمیز و فهم درست و عقل
دوربین اگر امروز بکار نیاید بچه کار آید صنوف[۵۳] عواطف و فنون مهربانیهای شاهنشاهی که در خلوات
و جلوات بنسبت ایشان معلوم شده اگر بگویم ع کو مخاطب که با درم دارد سخن بسیار ست
و وقت کم انشاء الله تعالی که بدارج اداشود اکنون خاطر خیرخواه از ایشان مستدعی دو خیر ست یکی
آنکه بی توقف بخاطر جمع و دل خوش متوجه انتظام مهمات گجرات شوند و ملتمسات و مقاصد
را که بعد از مشورت خیراندیشان دوربین قرار یافته باشد از احمد آباد عرضداشت نمایند که انشاء الله
سبحانه بوجه احسن صورت پیابد دوم آنکه یکی از ملازمان و آشنایان را که براستی و پیش بینی
در بر داری و نیکوکاری او گمان داشته باشند بلطائف[۵۵] تدبیر آن چنان اقرار دهند
که حق را در خلوت بی خوشامد که مفرح دلهاست بایشان میرسانده باشد که بازار خوشامد
رائج و متاع راست گفتاری بس کاسد ست و صاحب دولتان را از کثرت مشاغل
و از فرط تلخی حق شنوی اقتدار پیش آوردن راست گویان درست کردار نیست و چه مفسدها
که ازین روی نمیدهد ای عزیز نمیگویم که چشم دوستی از من داشته باشید خواهش انست
که دشمنی خیالی وهمی را از دل برآورده خاطر نکته سنج خود را گلستان سازند والسلام

---

[۵۱] ای از عهده شکر و یکیال بیرون
[۵۲] پاینده ۱۲ اصل [۵۳] گزارنده بجاست
[۵۴] معجزهای خاطر حق گزار ادا کند
[۵۵] خود را از غلبهٔ وساوس نفسانی و خیالات باطل
[۵۶] چون این رشحه فیض از سرچشمهٔ دوربینی ایشان ست
[۵۷] احکام بادشاهی که مصالح و موافقت وقت بر وجوه صواب
[۵۸] سعی نکنند نمایند که موجب سعادت دارین ست و فضایح بادشاه را
[۵۹] بوسیلهٔ دل عالی حوصله و مطالعه فرموده
[۶۰] دوربین خود و مطالعه فرموده
[۶۱] نیروی بجا آرند تا مشیر ان هم
[۶۲] و مصاحبان تنگدل و تنگظرف
[۶۳] گردیده کسان ان چنین ابواب
[۶۴] تمنی ظاهری نیفتد بحال
[۶۵] و خراب شوند ۱۲ اش
[۶۶] ای آنکه در مهربانیهای
[۶۷] شاهی گوی پوشیده و ظاهر
[۶۸] نسبت شما معلوم من شده
[۶۹] اگر گویم ع کو مخاطب که
[۷۰] با درم دارد و تو را بدارج
[۷۱] شود ای تدبیح و ا اش
[۷۲] گفته شود ۱۲ اش
[۷۳] ازین قول احتراز نکند از
[۷۴] مقاصد صحیح و نادرست
[۷۵] کدام پیمان و نادرستان بخواهد
[۷۶] مؤثر میگذند بر فحوای مقاصد
[۷۷] شایسته را از ناشایسته
[۷۸] نمایند که انشاء الله بوجه احسن
[۷۹] صورت انجام خواهد یافت
[۸۰] ۱۲ اش ای بندهٔ پرای
[۸۱] پاکیزهٔ خود با ایشان قرار
[۸۲] دهند که ادای حق را بی ایشان
[۸۳] خوشامدگوی شکسته دلها

[۸۴] بشمار نیامده باشد ۱۲ اش
[۸۵] ای درخت که ثمرت
[۸۶] بخصوصه دوم خود از خود
[۸۷] این دردل درآورده باید
[۸۸] برآورده خاطر خود شاد
[۸۹] دوش دارید ۱۲ اش

چون فرستادن یکی ازینها برهم شدن لشکر اینجائی بود تجویز نکرد اکنون آمدن شاهزاده وشما یکی
که متعهد لشکر شود تا من خود ملاقات نموده رخصت شوم خواجه دلنشین کند بخانخانان ایزد
توانا آن فهرست همو شمندی را در حمایت خود پرورد از مفاوضهٔ یکجهتی که نامزد خیرخواه حقیقی
شده بود بگرامی مطالعهٔ آن احتظاظ وافر یافت نگرانی عظیم دارد که همراهان چگونه زیست
غنایند و خاطر عزیز چونست کم وقتی باشد که بی یاد ایشان بگذرد و سبب نیامدن دلتنگی انزاج
زمانه یا آشفتگی از نایافتگی نبض روزگار یا کلالی از رهگذر جسیم مباد الله تعالی در مسالک تسلیم و رضا
خرسند دارد بمستشار الدولة ومؤتمن السلطنة اعظم خان کوکلتاش
الله تعالی آن عنصر دانش وهوشمندی را در مراتب خردمندی سربلند دارد و در رضاجوئی
بادشاه صورت ومعنی از عمر و دولت سرخوش گرداناد اگرچه خاطر همیشه ازینجهت که رابطهٔ
دولتخواهی ونعمت پروردگی یک درگاه امریست اتحادبخش میخواهد که طریق مراسلات فیمابین
مسلوک باشد تا باین وسیله لوازم این نسبت بتقدیم رسد وگویائی وشنوائی مقدمات فیصل الامر
که قحط آن مخصوص این زمانه نیست وعلی الخصوص از طوائف عالم ابنای دنیا ازین عطیهٔ
عظمی محروم تواند کرد لیکن از انجاکه سلسلهٔ محبت راگسسته دارند خوش نمی آید که این جاده را روان
سازد که مباد از فساد زمانه وزمانیان محمول بر اغراض وبنویه شود و نیز چون این کس ببدرقهٔ
عنایت بعنایت ایزدی آهنگ آن دارد که در سلک متر سمان روزگار که با دل آلوده زبان
پرنگار دارند منسلک نباشد اینمعنی باعث آن شد که درین مدت مدید با وجود آن نسبت خود از
ارسال رسائل که شعار متکلمان رسم وعادت ست باز داشت تا آنکه درینولا بموجب حکم
عالی این راه بسته کشوده شد امید که همچنان عقدهٔ مقصود کشاده گردد دانا دلا دقیقه شناسا
وخامت عاقبت آزار مورچه از مقیاس اندیشه بزرتر ست سهوی عاقبت آزردن بادشاه ظاهر وطن کجا چندین حقوق

شاهزاده تا اگر من خود ملاقات
شما نموده رخصت شوم
درینجا خواجه مذکور هم رابد
دلنشین مردمان کند ۱۲ ش
ای بسبب نیامدن شما
دلتنگ بودن از نزاج زمانه
وغیره عوارض مزقه نهیاد
۱۲ قدر ۵۳ قوله سلسلهٔ محبت
گسسته دارند ای مازیجاگر
شما ارسال رسل ورسائل
نمیکنید از نخست مراتعوش نمی آید که
ابتدا از شما باین راه ارسالی نیابد
راه روان سازم کجا باد این گونه شنیدن من
از فساد زمانه وزمانیان شمول ومحصول
براغراض وبنای من شود وبتر وجه
دیگر عدم خوشنودی تا نجات نیابد از انگه
چون نهایت پسندیدگی با همگنان دارم
که در سلک پای بندان رسوم روزگار
کج دل آلوده از بغض وعداوت بنان
پرنگار ان اظهار دوستی ومحبت دارند
منسلک نباشم ۱۲ ش مسلک ای

۱۲ اگر حسب الحکم بادشاه والا جاه
کشاده این نامه مقصود کش باید
که همین عقده مقصود کشا باد
وسلسلهٔ رسائل از طرفین شما هم جاری
گردد و صفا و محبت طرفین بیفزاید
۱۲ از نس وغیره ۵ نفع داد و دهش
بهره دیم منفعت بخشی تا گوارا زبان
چرب و در نگاری سخن بدی
استعمال ست بقیاس باگسسته
انچه بیان اندازه چه بیزی گریزد
بانجم و آخر هر دو کرد ما ضافت
پیشه و سنجش بدی و مطلب
نظم ۱۲ از نس وغیره ۵

باسیر مقید شوند واگر بجهت احمد نگرست که در پیش بوده بهتر بود وآنکه در باب خالصهٔ سرکار
شاهزادهٔ فیروزی مآل و دیگر مردم بیگاگیر قلمی شده است راست همه دانخواه سرانجام میباید
وبرای همین کار خزانه موجود زود تر آیند واین کار پرده روزه از پیش برند واگر من باشم خود
بوقوف من و الاخواجه ابوالحسن که بمردانگی و دیانت و کاردانی و خیراندیشی سزاوار دیوانی کل است
واز دوستی شمار نجما برکشیده میتوان بشایستگی سامان نمود وآنکه تا رسیدن رایات ظفر آیات امر عالی
وپروانه مسلم داشت فرستاده اند من ممنون شدم وکار شما بهتر شد وانچه در باب بازکشیدن
فقرهٔ چند قلمی نموده اند یاد از فطرت قدیم داده طبیعت فرهی یافت ما خود از دوستی گذشته ایم
ونزدیک نا امیدی بسر میشود دمگی نگاهبوی در سوداگری میرود باری درین آشوبگاه گیتی از
نیکو بازارگانان باشیم غنیمت ست وآنکه در باب استحکام مواد محبت ولاویز سخنان مرقوم
شده بود هرگاه جویای این درسر باشد وآن شود چه بهتر خصوصا با مثل منی یک لختی
کم خواهشی قدردانی دیر رنج زود آشنای صاف درون خاصه که خرخشه ازمیان افتاد
ومرا بدرگاه طلبداشتند چنانچه پیش ازین عرضداشت فرستاده ام وسرگرانی که از شما داشتم
بشما نوشته بودم اکنون اگر آمدن شاهزادهٔ والا اقبال دیر ترک باشد خود زود تشریف آورند
تا لشکر وخزانه سپرده بعضی سخنان گفتنی وناگفتنی درمیان نهد وحالا مردم دو دله اند ودکان
خیال میکنند لغت بردکانداری درین مدت که اینجا بوده ام فهمیدگی را بگویم ورخصت شوم
درین صورت تغیر وتبدل دلخواه میشود ومردم پراگنده نخواهند شد وبامید سرگرمی خواهند نمود وغریب
آنکه چنان شنوده میشود که شاید ایشان بدرگاه والا نوشته باشند که مالهای بسیار ضبط شد و
مردم بسیار پراگنده شدند چون مطابق واقع نبود وتهانها هم بحال خود در وغ پنداشت من مردم
خود ازهمین تغیر شوم درمیان آمده بود وآنکه در طلب خواجه یا کارکن ایشان امر عالی صادر شده بود

باسیر مقید شوند واگر بجهت احمد نگرست که در پیش بوده بهتر بود وآنکه در باب خالصهٔ سرکار
شاهزادهٔ فیروزی مآل و دیگر مردم بیگاگیر قلمی شده است راست همه دانخواه سرانجام میباید
وبرای همین کار خزانه موجود زود تر آیند واین کار پرده روزه از پیش برند واگر من باشم خود
بوقوف من و الاخواجه ابوالحسن که بمردانگی و دیانت و کاردانی و خیراندیشی سزاوار دیوانی کل است
واز دوستی شمار نجما برکشیده میتوان بشایستگی سامان نمود وآنکه تا رسیدن رایات ظفر آیات امر عالی
وپروانه مسلم داشت فرستاده اند من ممنون شدم وکار شما بهتر شد وانچه در باب بازکشیدن
فقرهٔ چند قلمی نموده اند یاد از فطرت قدیم داده طبیعت فرهی یافت ما خود از دوستی گذشته ایم
ونزدیک نا امیدی بسر میشود دمگی نگاهبوی در سوداگری میرود باری درین آشوبگاه گیتی از
نیکو بازارگانان باشیم غنیمت ست وآنکه در باب استحکام مواد محبت ولاویز سخنان مرقوم
شده بود هرگاه جویای این درسر باشد وآن شود چه بهتر خصوصا با مثل منی یک لختی
کم خواهشی قدردانی دیر رنج زود آشنای صاف درون خاصه که خرخشه ازمیان افتاد
ومرا بدرگاه طلبداشتند چنانچه پیش ازین عرضداشت فرستاده ام وسرگرانی که از شما داشتم
بشما نوشته بودم اکنون اگر آمدن شاهزادهٔ والا اقبال دیر ترک باشد خود زود تشریف آورند
تا لشکر وخزانه سپرده بعضی سخنان گفتنی وناگفتنی درمیان نهد وحالا مردم دو دله اند ودکان
خیال میکنند لغت بردکانداری درین مدت که اینجا بوده ام فهمیدگی را بگویم ورخصت شوم
درین صورت تغیر وتبدل دلخواه میشود ومردم پراگنده نخواهند شد وبامید سرگرمی خواهند نمود وغریب
آنکه چنان شنوده میشود که شاید ایشان بدرگاه والا نوشته باشند که مالهای بسیار ضبط شد و
مردم بسیار پراگنده شدند چون مطابق واقع نبود وتهانها هم بحال خود در وغ پنداشت من مردم
خود ازهمین تغیر شوم درمیان آمده بود وآنکه در طلب خواجه یا کارکن ایشان امر عالی صادر شده بود

و توقع کم آزاری در سر نیست تا از دید ناملائم بخروشم و از جای روم اما هزار یک این اگر از شما
ببینم با وجود دریافت نیرنگی تقدیر درهم میشوم و با خود بس نمی آیم آن دعویهای پیشین و استبعاد
من شاید بخاطر داشته باشند از شما چشمداشت آنست که بمقتضای عادت قدیم در معامله که مرا
دخل نباشد بی مشورت اینجانب صورت ندهند و از دور دستها پرسشها رود و گفتگوها بجا آید
امروز که من در معامله باشم و از من نپرسیده آن چنانکه نگاشته اند بظهور آید در برابر آن چه باید کرد
و حق بجانب کیست و آنکه در برای ذمه خود وجوه معقول نوشته اند سخن من همانست لیکن چه سود
که کردار بگفتار پیوندی ندارد و عجب تر آنکه نوشته اند که هیچ کس از لشکر نیامده چندین که پیوسته
به برهانپور بودند آمدند اول خود میرزا یوسف خان با مگیان که از پنج هزار کس متجاوز بودند و
متعهد جانب دولت آباد بعد از فروشدن شمشیر الملک عزیمت جای خود داشتند بموجب
طلب ایشان رفتند چنانچه نوشته ایشان حاضرست و تفصیل مردم را علاوه نوشته فرستادند
و همه درین خدمت شریک بودند والا از من تنها چه آید و چون در شاه گره توقف بسیار شد و غلغله
شوخی و بی آزرمی پیش گرفت همه را طلبیده و خود آهسته آهسته روانه جانب احمدنگر شد در اثنای راه
رو از رو مردم درمیان آمد با وجود این چون خزانه همراه بوده خواست که بهمین مردم پیش رود و دست
بردی نماید چون امر عالی رسید نوشته ایشان پی در پی آمد از آن عزیمت باز آمد و خاطر مقدس شاهزاده را
مقدم داشتم و نتیجه که داد آنکه آوازه تغیر درمیان افتاد و این مردم را بر همزدگی شگرف روی داد
و آنکه نوشته اند که در خالصات شاهزاده نویسانده بودم با بیستی آگاه شد که خالصه بهت یا نیست
مشورتی باید نمود تغیر کردنی بسیار اندا ما در وقت و از راه فهمیدگی و عجب تر آنکه نوشته اند
در اصل فرستادن احدی بجهت آوردن بیلدار و سنگتراش و درد دگر بوده که در قلعه گیری دخل
عظیم دارد اگر بجهت گرفتن اسیر این فکر بوده خود چه لائق درین هنگام که مهم عظیم در پیش باشد

الله تعالی قرین و ناصر باد هر چند از روی آن کرد که حرف دوستی سپری گردد صورت نیست
الیعزیز آدمی زاد از واهمه و هرزه گوئی سخن سازان بیکار و کجفهمی ساده لوحان نمیگیرد و دیده بکار
عامه خلائق و شنود داستانهای فرومایگان تنگ چشم پیشین که از نامیزی یا نیک اختری آنچنان
اشتباه پیدا کرده اند به تخیلات بدیع فرو میشود و درین وقت بژرف نگاهی طومار حال پیشین و
حال را دریافته اگر نیروی گردیدن یابند خود چه بهتر و اگر نه در گریوه توقف نمودن پیرایه دولت
شمرند من خود از بیزبانی اخوان زمان نه آن مایه ملال دارم که قلم یاوری تواند کرد در گردابی رهانده
بار تعلق بر دوش دارم نمیدانم زمانه چه بوالعجبیها در پیش دارد اگر چه نمیدانم و بتکلف حرف سرایم
که مخاطب را در اندیشه تباه می بینم ای برادر بهر حال اگر زمانه گذارد خود در منزل تو نشان مقصود
دیده ام شاید که توفیق نکوهش نفس یافته قدم بر شاهراه فرض وقت داشته آید و اگر نه شاید که
داستانهای احیا بمقتضای دولت منشی ذاتی چاره گری فرماید و بهر روش که باشد زبان را از
لغو و دل را از بغض نگاهبانی کند شاید که این بادیه هولناک دنیی بعافیت سپری گردد از همات
و نیوی بمضامین فرامین که بر سالهٔ انیکس نوشته میشود بسنده نموده خموشی میکند همه مردم را یکسان
خیال کردن برای چه و تامل خصمانه با خود نکردن چه العاقبة بالخیر نجانخانان نامه دوستی حروف
بیگانگی معنی نشاط افزای این تماشای شگرف کاری روزگار شد و طبیعت خام سرتهی متوقع که نظر بر
دیرین حقوق و رسائی و مردانگی و پایه شناسی ایشان آرزوها در سر داشت بختی غمزده گشت
خطهای مردم که نوشته اند که بطلب رفته ایم حاضرست و انچه در باب تغیر جاگیر مردم پیشتر رفته
رقم پذیرفته موجود و توقف بیجا نمودن در راه خاصه در برهان پور سرباری و هرگاه با وجود مثل
شما که درخت بار ور خود میدانست چنینها شود از که برنجد و کرا نفرین کند اگر عالمیان
با من در بدی شوند غباری بر دل نمی نشیند چه من خوی زمانه و زمانیان نیکو شناسم

من ندیدم در جهان جست وجوی + هیچ اهلیت به از خوی نکوی + اللہ اعلم ایما کنتم بمبیت وکیم
فرودی ماه الهی سنه سبی وهشت قلمی شد بجانخانان توانگری خاطر وصحت بدن باهم متفق
بوده نصیب روزگار فرخنده آثار آن پی بردهٔ راه نرفته ملک معانی باد وهمت عالی نهمت چون
فطرت بلند جلیس مجلس انس آن بزرگ خانوادهٔ خردشود امشب از سواد پیشانی گرانی جسم
وبر آشفتگی نفس تا طلقه معلوم شده بود هر چند بیدانست ببدرقهٔ عنایت ایزدی که حارس
ایشان ست باندک پرهیز جسمانی وتقلیلی از محاسبهٔ نفسانی تا این زمان نه پاینده باشد
اما اجیاراً للمراسم الظاهرة خوشتن این دو کلمه مصدع خود ومفرح ایشان گشت العاقبة
بالخیر بجانخانان دیروز وامشب که بادل بس نیامده مغلوب طبیعت شده میخواست که از خلوت
خاطر برآمده گامی چند بیدای صورت زند لله الحمد که این امنیت بی اختیارانه بفعل نیامده
اما باید دانست که این آهنگ بالمن نه برای سرور حضور آن بزرگ خرد ست لیکن برای اندوه
روزگار ست اگرچه از مشرب اهلیت بغرسنجاد ورست اما در مذهب اهل تعلق رسمی ست پسندیده
از محاسبهٔ زمان بیداری وهنگام خواب بروز نامچه گذشته وآینده مبصرانه نظری انداختن ضرورتست
وازاسباب هوش ربای احتراز لازم دانسته پاس فراخی حوصله باید داشت از عهود دولت
ونصرت کامیاب باشند والسلام بجانخانان الله تعالی از بیلاخطگیهای ترکانه آن بزرگ
زمانه را محفوظ دارد تا محتاج طبیعت وشورش افزای اهل محبت نگردند فراست درست وعقل
صحیح باعث آن شد که این دو کلمه که مدبر را در کلفت ومقبل را در مسرت اندازد نوشته آمد احتیاط
کامل واستغنای تام مغلوب محبت شده درواهیه کتابت سرگرم ساخته فرد عشق ست و
صد هزار تمنا مرا چه جرم + گر خواهشی کند دل شیدا مرا چه جرم + مجبور استعداد را زبان کوته و
دست بریده وپاشکسته باید بیهوده مخروش وباخموشی هم آغوش باش بجانخانان

۱ ای خدا با شماست ۲ پایان یافته راه نرفته ۳ بظاهر ودوصفت ست حاصل ۴ انگار داشتن عمل نکننده وبحقیقت انگار ۵ بیاورده مضافست براودان ۶ موصوف نرفته وصفهای او ۷ برای آگهی دران نرفته وبس ۸ ای وقت ۹ پوشیده نیست ۱۰ ملاقات شب آینده بیاری بخشی ۱۱ دنامداری مرزن معلوم شده بود ۱۲ خلعت کتابت بآگهی نیافته لیکن بتقریب ۱۳ مولوی هادی علی مرحوم ۱۴ برای زنده کردن معنی ۱۵ ظاهره ۱۶ ای بادل خود کشاکش ۱۷ ملاقات شماست بقیاس ۱۸ طبیعت که اقتضای آن ۱۹ شده بخواهست که ۲۰ اظهار محبت ظاهری کند ۲۱ که این اندوه ضرور ۲۲ قرین آهنگ بالمن ۲۳ ایجیران تعلق خاطر وشوق دل

۱ بجانخانان ۲ خلعت کتابت ۳ بآگهی نیافته ۴ لیکن بتقریب ۵ مولوی هادی علی مرحوم ۶ برای زنده کردن معنی ۷ ظاهره ۸ ای بادل خود کشاکش ۹ ملاقات شماست بقیاس ۱۰ طبیعت که اقتضای آن ۱۱ شده بخواهست که ۱۲ اظهار محبت ظاهری کند ۱۳ که این اندوه ضرور ۱۴ قرین آهنگ بالمن ۱۵ ایجیران تعلق خاطر وشوق دل

از بیحوصلگیهای شوق که اضطراب در کارخانهٔ تمکین اهل ثبات انداخته طلبگار صحبت صوری
ساخته است چه نویسد دوستان فدوی شما صادق خان و حکیم همام و ابوالفضل چه از مقام
نفس الامر و چه از راه انتظام و التیام یکی بوده صحت شما اولا و صحبت شما ثانیا استدعا مینمایند والسلام
بخانخانان الله باشما نه از انگونه که در احاطهٔ علمی او درآمده آید بل ازان نمط که در مرضیات
او آهنگ درآمدن یا مستقیم شدن دارید و گزین ترین نشانهای این دولت خداداد است
که دل حق اساسان را در صلاح بدنی و نفسانی آن بزرگ زمان مائل می بیند پس از
انحراف مزاج چندروزه سریع الزوال ملول نبوده تنها سبب آنرا اخلاط و غذا نهاده مبنی
بر حقیقی از دادار جهان آفرین شناسند و معالجهٔ آنرا منحصر در قرابادین اطبای جسمانی نهاده بقدرت
مجون روحانی اطبای نفسانی پرداخته بکار فطرت پردازند و نخستین کام پرداختن سررشتهٔ
محاسبهٔ دائمی را دراز کردن و پهنا و رگردانیدن ست شفای صوری و معنوی روزی بادیست و پنجم
فروردی ماه الهی سنه سی و هشت در دارالسلطنه لاهور نگارش یافت بخانخانان انهی
مشتاق زود سیر آمده از قدردان شوق افزوده دعای از جانب فطرت خود قبول فرماید
اگر درین دو روز محاسبهٔ نفسانی یا مطارحهٔ خاطری از پرسیدن آشنایان حقیقی و دوستان معنوی
باز داشته است مبارک باد وگرنه بزودی توفیق بازگشت و ندامت از گذشته دهاد دو سه بیت
که آدم عشق خلاصهٔ عالم درین دو روز ضیافت این غریب وطن مهجور در وصل و پریشان مطمئن
کرده بود بآن مخاطب خود مینویسد نظم گفت عیسے را یکی هشیار سر + چیست در هستی ز جمله صعبتر گفت
ایکان صعبتر خشم خدا + که ازان دوزخ همیلرزد چو ما + گفت از خشم خدا چه بود امان + گفت ترک
خشم خویش اندر زمان + آرزو بگذار تا رحم آیدش + آزمودی کاینچنین میبایدش + گفت رنج حقی
قهر خداست هر رنج کوری نیست آن مهر خداست + ابتلا رنجیست کو رحم آورد + احمقی رنجیست کو رحم آورد

نمود سوم مژدهٔ قدوم فیروزی آورد و نوید تمومندی درونی شنود چهارم آن خلاصهٔ خاندان
آگهی را باز بخدمت دکن رخصت ارزانی داشتند و نیکنامی و بخت افروزی را از سر آغاز گشت
چنانچه در جهان معنی گزیده ثریا و در خوبیهای چهارگانه بر شمارند در عالم پیکر از نام نیک و ستیاری بهتر
چه که برابر آن نبود همواره خاطر قدردان ازان گزندناهنجار که ایشان را رسیده آزرده بود سپاس
ایزدی که زمانه آن نزدیک شد که بمردانگی و کاردانی آن یکتای شناسندگان آن نکوهیده نقش
زدوده گردد و خاطر مقدس شاهنشاهی ازین غم برآید پنجم زمان خودآرائی را که نه برآهنگ ضمیر
خواهش زدای بود پیام انجام شدن آمد و باطن گرفته آوای کشایش برشنید ای همزبان حقیقی
چه برگویم و چه برگزارم من جای دیگر و نیرنگ ساز تقدیر در کار دیگر با ایمنی کج گرایهای
کوتاه اندیشان روزگار یکطرف و شگرف کاری کارسازان دولت یکجانب و بدگوهری مردم
این بوم یکسو قطعه لبالب ست دهانم ز ماجرای چندکه غیر بالب خود با کسی نیارم گفت
شکایتی که ز اینای عهد هست مرا بگویم و نکنم شرم می نیارم گفت + سخن چگونه توان گفت
کاهل این ایام + سزای مدح نیند و هجی نیارم گفت + فنی نی چرا حرف بیدانشی میرود دار دردان
صافی گله می تراود و هنگام ثناگستری و سپاس گزاریست که با چنین حال ایزد بیهال مرا از
گزند زمانی رهائی بخشید و رنگارنگ خرمی و شادمانی فرستاد و اگر گذشته باد آید در نیایش گری گردد
فتوری برخاسته باشد و چون بیدانشان کوی بیگانگی هرزه سر اشود و آنکه کمترین مریدان را شاهنشاه
وقت یاد فرموده و هجران زدهٔ آرزومند را بحضور قدسی میخواند این مژدهٔ والا چگونه درین قطار
گنجد و ششم نام برنهد دولتی ست بی همتا و نعمتی ست بی پایان و دیگر وجوه دلجمعی و خاطر خوشی
چه برشمارد و چه بازگذارد زمان دیدار نور افروز بزود دلی روزی باد زیاده چه نویسد بخانخانان
از چگونگی احوال بهجت اشتمال میپرسد امید که صحت قرین و عافیت اقتران باشند

که شناسای مزاج اقدس نیستند حرف زد دل دو شد از محبت سرشت بدر دآمد در جواب فرمان
نصیحت آمیز عتاب آلود که اکنون شرف نفاذ یافته بغیر از انکه تقصیرے شد چیز دیگر نتویسند و
سخن دراز نکنند نسبت خاص بتیابانه بگفت آورد و الامن خموش را کجا سر حرف زدن
مکنونات ست بیت همه حل و عقد عالم چو بدست غیب آمد بمن بوالفضول مجب تو
بگوکه در چه کارم + کشادگی پیشانی و شگفتگی خاطر و شوق بر کمال برگرد آوری محاسبه شبار روز
روز افزون باد بنجانخانان خاطر هوش قرین چگونه اجازت فرماید که قصهٔ پر غصهٔ پیش خود را
در مقالات ظاهری و محاکات صوری که حسن معنوی از دار الملک مقتضیات خود از حسنات
شرکت اقتضای لطف صوری اخراج نموده است املا نماید که اگر قرین صدق ست راه
خلاف رای جهان آرای روزگار غدار که نه چشم دوربین دارد و نه دل انصاف گزین رفته باشد
واگر رین کذبست قطع نظر از انکه در مجمع رموزدانان ملأ اعلی حیاتے دارد خود را بی آزرم نموده باشد
بزرگ زادهٔ اصالت منش را بغلامی قحبه رعنای جهان فروخته باشد مجملاً اگر دل دانای آن
سربلند معنی و سرفراز صورت خواهان صحبت صوری بوده باسباعدت وقت بی تکلفانه طلب
نفرموده اندازان چه شکایت کنم لیکن برصبر خود بتیابانه ماد حم اگر عیاذاً بالله مخالف شق اول بوده
درنارسائی وبی فهمی خود هم معاتب و هم معاتب و در بی توجهی آن گرامی دوست نه مشتکی و نه مخاطب
واگر مخالف قسم ثانیست هم آن دانای رموز آدمیت ممدوح و هم این صابر بیدای محبت محمود فیزاد
چه نویسد بنجانخانان نظم ساقی بیا که یار ز رخ پرده برگرفت + کار چراغ خلوتیان باز در گرفت
هر بار غم که خاطر ما خسته کرده بود + عیسیٰ دمی خدا بفرستاد برگرفت + گرامی نامهٔ آن والا و دودمان
سعادت بمحبت آورد و مسرتهای گوناگون بخشید نخست بوی معانی بمشام جان این خیرا ندیش
رسانید گزیده غذای روح سرانجام شد و دماغ دل را عطر آمود ساخت و آزردگی عنصر ے را جان دارے

استثنی کردم اما بشرطیکه زود تر آیند دیگر مکث راه نیابد و دیجوئی گوهر سعادتمندی و پاکنهادی
میرزا شاهرخ از ضروریات ست چون البیپور درین نزدیکی بایشان داده شد سزاوار آنست
که تا رسیدن آن هم مسلم باشد و ازانجا که خیریت و بهبود ایشان را میخواهد راجه هرنس را بملازمت
فرستاده و سر رشته سخن کوتاه گردانیده هیچ چیز نیست که او نداند چه از حقیقت ملک و چه از
زبونی تمیم و اختلاف آنان و قابوی کار باندک فراخی حوصله و کشاده پیشانی و نشنودن
دیو افسانهای بیدلان و هرزه رائی و یاوه درائی ناشناسندگان ساده لوح همه کارها را بخوانه
انتظام می یابد و در اندک فرصتی تمام ملک نظام الملک در حوزهٔ تصرف اولیای دولت
می در آید بست و نهم ماه بهمن الهی سنه سی و پنج در مونگی پتن تحریر یافت بخانخانان خاطر
حقیقت پیرای راگرامی تر از نوید فتح و فیروزی آن اغر دوستان چون گویم که دوستان
نا پدیداند مطلبی نیست ازانجا که به بستان سرای نیت حق اساس آن محاسب روزنامچهٔ خود نظر
محبت اثر می افتد گل گل می شگفد و بمشام تفحص این بی بروه خفیات جهان بوی دولت و
اقبال می آید الله تعالی آن جویای اهلیت را چنانچه بمحض عنایت خود آن توفیق کرامت فرموده است
که در هنگام شادمانی که هوش ربای جمهور انام ست جشن هوشیاری آراسته بزم دانش
را رونق می بخشند امید که در وقت سنوح ناملائم و ظهور نامرضی که در دیدهٔ تحقیق عین مصلحت بل
مایهٔ رضامندی و خنده خندی ست نیز مسرت پیرای خاطر خرده دان گشته بهار بیخزان بهجت باشند
چه از طبیعت قانون دان کامل البضاعه مزاج شناس داروی تلخ شیرین مینماید از حکیم جهان
آفرین خود ازین کمتر چون خیال توان کرد و آن که بتازگی بوادی سخن آمده حرف سراست نویسی ست
دراز نبواب اقبال آثاری زین خان کوکه است در جواب معترضات بادشاهی برای چه اینقدر از
جا باید رفت و این همه سخن کردن بیکارگی طراز اخلاص منش خود را گذاشته مثل امرای سرحد

دوستان رسمی نتوانند کرد بجائی آورده از دوستی حقیقی همت در برآمد کار ایشان دارد چند روز
بسیج درونی آویزه داشت که نخستی از داستان ایزدی دوستان نویسد بوکه مرهمی بر خاطر
افگار آن نقاوهٔ دودمان آگهی نهد و این بیت روم عشق که برزبان داده بودند سرمایه سازد
بیت بگو دل را که گرد غم نگردد * که زیرا غم زخوردن کم نگردد * ولیکن پرشکی نمودن بیمار بر خط
انصاف گرای دشوار می آید تا آنگه گرامی نامه آمد و دل شوریده شورش یافت نظم
و دین چیز که محکم شهر بندست * نشان ده گردنی کو بی کمندست * نه در چنبر توان سر واز
کردن * نه توان بند چنبر باز کردن * هر چند میدانم که از شناسائی و فراخ حوصلگی نخستی
خود را از طبیعت باز خریده در ظلال خرد در آسایش برزند لیکن آن مایهٔ حالت گسسته دادم
که از دیدگونا گون غم یکجهتان ناشناسا توانند چاره کرد بهر حال چاره هر کار پیش شماست
بیرون نطلبند و آنچه از تجرد نگاشته اند این اندیشه لازم و الا فطرت باشد لیکن امروز که گوهر
انصاف خاکبوس و خدیو زمان بی اندازه مدارائی و هرزه سگالان گرم ناهنجاری اگر روزگاری
دل بدین کارستان تعلق باز دارند نزدیک یقین دارد که بمیامن این کردار گزین آن خواهش نیز
در زمان شایسته روزی شود و برآمدن بهر وجوه مناسب میدانند بخانخانان رباعی گر دل
دهی کز تو شکایت کنمی * دانی که شکایت بچه غایت کنمی * در پرده دری نباشد اندر حق تو *
زانها که تو کردهٔ حکایت کنمی * رباعی هم یکروزی ز غایت مدهوشی * گر چشم کنی بامن و گر
بخروشی * بر کردهٔ تو یکایک انگشت نهم * نی نی من و انگشت و لب خاموشی * عزیز من شگرفی
روزگار را این ناشناسی صبح وجود بکدام نیرو برگوید و چه مایه تواند گفت هر چه گفتنی بود نخستی بر زبان
و بزخی باظهار و تصریح بیرون داد و محظور ضمیر صافی در دل نگاه نداشت و هرگاه بشما هم مدارائی
باشم پس باکه سرگرانی نمایم چون ایزد بی همال سخت مهر و سست خشم آفریده است همین دلاویز گفتار

---

۱ ب و نگاشته ۲ ب دوستان ظاهری ۳ ب نمیتوانند ۴ ب بجای ۵ ب بر آمد کار ۶ ب چند روز
۷ ب خاطر متعلق داشتم ۸ ب ای چند روز ۹ ب بر آمد کار ۱۰ ب بجای ۱۱ ب بر آمد کار
۱۲ ب بیت ۱۳ ب بگو ۱۴ ب که زیرا ۱۵ ب پرشکی ۱۶ ب پریشان ۱۷ ب دین ۱۸ ب نه در چنبر
۱۹ ب میدانم ۲۰ ب ناشناسا ۲۱ ب بیرون ۲۲ ب بهر حال ۲۳ ب بخانخانان ۲۴ ب دهی
۲۵ ب بچه ۲۶ ب یکروزی ۲۷ ب بامن ۲۸ ب بخروشی ۲۹ ب ناشناسی ۳۰ ب بر زبان
۳۱ ب بشما هم

آفرینش + وی گوهر کان آفرینش + ایزد جان بخش جهان آرای نیکو داند که این حیران مطمئن که
نظارگی جمال جهان آرای ایشانست اگر بفتح قندهار هم کامروای شادمانی شود شمار انشناخته
باشد امید که عنقریب دارالامن مهنه را از خس و خاشاک روزگار مصفی ساخته بنیت تسخیر خراسان
و فتح ایران زمین بدست آوردن قندهار را روز اول سفر فتح انجام خود دانست اگر بسیار مشتاق
نباشند که در حوصله کنجشک روزگار نمی گنجد از تدبیر آن غافل نبوده عوائض دلکشای بدرگاه
معلے ارسال دارند دوستان خیراندیش را با عمال نه با قوال مهمانی کنند و کامیاب گردانند
فرد هر لحظه و هر ساعت یک پیشه نوآرد + شیرین تر و زیباتر از شیوه پیشین دولتخان را
دوست میدارد نه برای آنکه او را نیکو ساخته است لیکن یک مرتبه تقلید شما میکند و یک مرتبه
از جهت فرط اخلاص او که بشما فهمیده است وقار و تمکین را بشیر نمیخواهد که در و باشد و رعونت و
مستی نیکو خدمتی او را امید که بدست نسازد ملاتقیا را که در بزم و رزم بکار آید باید که بخود جنگی کند
و با طبقات انام اگر بعجالة الوقت صلح نکند آشتی گونه خود چه مانعست ملا شکیبی که شایسته مراتب
خدمتست کاشکی نظر او بر اعتبار یافتها نیفتادی تا زود تر معتبر گشتی بسپه سالار خانخانان الله تعالی
در مرضیات خویش جستجوی سخت کرامت کناد اگر در فرستادن نامها اهمال میرود عمداست
نه از افزونی مشاغل چه آن مسلکی ست که دران هر طائفه را عبورست اما در لوازم محبت دقیقه
فروگذاشت نیست و چرا باشد که آن از لوازم فطرت ست نه مراسم طبیعت چون در پیش
نسائم معنوی از گلشن آن گرامی برادر بمشام فطرتم رسیدی خاطر را میل نوشتن
مکاتبات که مکالمهٔ روحانی ست بیشتر شدی امید که در پاس نشمار صورت مسالمه نرود
و مهمانی که پیش نهاد همت والا شده است بشایستگی گراید عزیز من هندوستان البته هزار کس
درین دفعه گرفتند بحرف و حکایت مردم گوش انداخته عمل بر خلاف آن لازمست آنچه در هر باب

خاطر را غیر از محبت ایشان گرفتار نمیافت چون تکلف در میان نیست و اتصال معنوی
برکمال نمیخواست که ازین ضعف کلمه چند نویسد اما آثار المتقدمین خواجه عطا بیگ که همواره از
احوال خبر میگرفت امتداد خواهش او باعث این تحریر شد الله تعالی مسرت و نصرت قرین
احوال خیر مآل ایشان دارد غرهٔ شهر رجب قلمی شد بخانخانان چهاردهم آذر ماه الهی سنه
سی و شش والا نامه که بعد از وزیدن نسائم فتح و فیروزی و سرسبز شدن گلستان اقبال
و نصرت رقمزدهٔ کلک محبت شده بود بنظر اقدس خدیو جهان نگارندهٔ ملک معنی آرایندهٔ
جهان صورت که سالهای دراز عمارت بخش خرابهٔ روزگار بادرسید بنظر تحسین و استحسان
درآمده لوازم شکرایزدی و مسرت تازه روی نمود اولیای دولت و اصفیای فطرت خرسند و
شادان گشتند فردا مروز روز شادی و امسال سال گل همینکوست حال ما که نکو باد حال کل
ازان باز که افراد انسانی در بازار حدوث و چهار سوی کون و مکان هنگامه آرای شده اند ارباب
عقیدت که باطن ایشان بنیات خیر آراسته و ظاهر ایشان باگاهی و آداب فاضله پیراسته
کنار آرزوی این گروه مقدس از مقصود تهی نبوده از انچه وجه همت علیای ایشان بود باحسن
وجه صورت اتمام یافته است آن منبع اخلاص و معدن نیکی را اگر چنین فتحها روی دهد چه بابع
و چه بعید است لیکن من تقب برگنج غیر متناهی زده را که بر جواهر و لآلی که در حوصلهٔ آسمان در نگنجد
و در صدف روزگار در نیاید دست یافته است ازچنین مقاصد جزئیه و مطالب محقره کجا خرسند
میشود و نمیگویم که طبیعت من خوشحال نشده این کار شگرف را حقیر شمرده و یا سوداگر من که همتاع
را نیکو فروشد نکوهش این کالا را بخاطر آورد یا از لوازم فروخت کما ینبغی انپرداخت لیکن این فطرت
بحر آشام استسقا شعار من با لائق خطاب خود حرفی چند بیتابانه میزند فرد خمار بیحد من بحرها
هی طلبد که نیست جان مرا رطلهای جام کفاف بخانخانان بیت ای شادی جان

فرق توشد ۔ برمچین چون خسان زراه نثار ۔ اگرچه مجملاً میداند که عقل و دولت بخش و نجت
سعادت آور دارند مکاره جسمی را مانع نکوهش نفس و تحصیل کمال نداشته انفاس قدسیه را
در انچه لابد وقتست مصروف خواهند داشت اما مودت قصور طالب تفصیل اقصی ست
در ربیع الاول سنه نهصد و نود و هفت وقتیکه از بیماری صحت یافته بود گاشته شد بنجانخانان
عاشق معشوق مزاج شما از معشوق عاشق مزاج خود گله چند دارد از عالم طبیعت که ازان
نه من در آزارم و نه مخاطب من معذرت طلب انکه قاصد شما خبر نمیرساند و میرزای طبیعت شما
موقوف آنکه قاصد ما آید تا خبر ببرد بارک الله دیر و زاین سه بیت آن راه یافته ملک معنی
امیر خسرو محفوظ بودیم نظم بار گشادم به طبیبی دکان ۔ مرهم دل دارم و داروی جان ۔ هر که
دلش تنگ نیاید زپند ۔ دارو و تلخش دهم و سود مند ۔ وانکه خوش آمد طلبد نیز مهت ۔ لیک
شکر رخنه تپ رانه بست ۔ و این صبح که بیاد شما نشار باده دارد باین بیت عطار گاه خم خم
باده مینو شد و گاه پیاله پیاله شراب بیت آن یکی آبستنِ قاضی شده ۔ وین بچهٔ شنگی راضی
شده ۔ ذوق دی و شوق امروز نگاشته آمد امید که نشار این دو خم معنی سرگرم سازد والسلام
بنجانخانان ابر دجان بخش جهان آفرین بمقتضای فنون حکمت بالغهٔ این حیران بوستان
آفرینش را که بزعم اکثری از نفوس ضروری الدفع ست و بگمان برخی از نفوس معطل مدت سه ماه
و کسری بسر حد عدم برده باز بر فراز وجود آورده در دفع ضعف و اعطای قوت ست امید که
این رجوع باعث اهتداد و هدایت شود از انجا که در هنگام شتافتن بملک نیستی که مظنون شده بود
خاطر را تعلق باسباب دنیوی نبود نفس ناطقه را بعضی امور که در زمان صحت بمطالعه معلوم نشده بود
و صد خار در پای طلب خلیده بعلم یقینی آن کمال یافت معلوم میشود که این بازگشت موجب حصول
مقاصد حقیقت شود و از شوق دیدار آن یگانهٔ روزگار چه نویسد که در شداید اوقات که از عالم کون سیر میشد

گفته و معشوق خود را مخاطب نگردانیده
در وزن بحری که خصلت معشوقان ست
و قرار داده قوله معشوق عاشق مزاج
اشاره بطرف فاخانان ای معشوق
من ست و با وصف آن تمهای را
پیمانه دوا طاعت میکند که کار حاذق
است ۱۲ اش و غیره ۳ ای از عالم
بشریت ۱۲ و جود دنیاوی و دان پیش من
و مخاطب من که از اهل فطرت مستقیم
و معذرت ما نشنود ۱۲ ۴ قوله باز
گشادم ای از باب اظهار نصایح دوستی
بطرف آنان که در مرض غفلت مبتلااند
متوجه شدم ۱۲ اش ۵ قوله این صبح

ای ۱۲ اگرچه بر سبیل اجمال
بدانکه چون عقل و دولت بخش
دارنده بخانای پیش را مانع نرسد
نفس فرو نداشت دهای پاک خود
را در چیزی که مناسب وقت ضرور
خواهند داشت لیکن محبت کامل
ست طالب تفصیل تمام آن بحال
است ۱۲ اش ۲ عاشق خود
را با عشاق نازبرداری خانخانان

ایزد تعالی بنجانخانان را عاشق و در
آخر دم از انکسان نگارد تا عاشق و
سالها چند در زندان باشد او مرض ماند
کردار ایشان بگیرد و بگمان بعضی
تفاصیل وقت ست امید
که این بازگشت موجب حصول
راه راست یافتن از عدم مراد باشد
که این بازگشت سبب شفا گردد ۱۲ اش
اعتذار از تعجیل سبب شفا گردد
سبب نفس این بود خلاف را تلف
بیاسایند و دنیا نبود و در وقت تندرستی معلوم شود

دریافته وقعی بران ننهند و مرتبه که صدق مظنون شده باشد گاه آن را بافاعل حقیقی منسوب
ساخته مسرت آرا شوند و گاه آن را بفراخی حوصله که از لوازم بزرگیست حواله کرده نشاط را
اساس نهند فکیف که بداندیشی یکی بگفتهای واهی اهل نفاق باشد یا بمحض توهمی و تخیلی که
بزرگان دینی از مزاحمت آن خالی نباشند بهم رسد و اگر حرف درشت نگاشته قلم خیراندیشی
شود آنرا درشتی ندانند و انچه بزعم یکی نصیحت و نیکوخواهی باشد درشت نمائی او را اگر در خاطر
جای دهند یکبارگی معامله خوش آمدگویان بپایه رواج میرسد که دیگر راست اندیشان
را جای سخن نباشد دیگر عزیز من عنقریب ولایت وسیع دکن مفتوح خواهد شد در حوصله وسعت بخشند
و در سلوک مردم فراخی دهند و همه نوکران خود را بیک طریق آشنائی کردن نکوهیده است فکیف
که بیگانها بسا احرار از مذلتهای صوری احتراز نموده در سلک ژنده پوشان درآمده اند درین باب سخن
بسیارست و مخاطب کم و غریب تر آنکه مخاطب من همه وقت لائق این حرف سرائی نیست
روز آبان خرداد ماه سنه چهل نجانخانان ابوالفضل مستمند که از نوشتن نامه کاره و از فرستادن
قاصد مستکره ست و از گفتار تنگ آمده مشتاق کردارست از کم حوصلگی خود و فرط عطوفت
آن یگانه دهر خرخفت دردمندی صوری خود را نمی پسندد و چون مسرت خاطر خطیر آن گوهر والای
معدن فطرت منظورست از اندوه خواص و عوام روزگار نمی اندیشد انشاالله تعالی نظر بر بخشایش
حوصلگی های ما کرده بزرگزاده قدسی نهاد ما را از خدمت نااهلانه این پیر عاجز معاف دارد یا بدو تغافل
فگار سازد یا باوج تجرد برده خرسند دارد و درین چندگاه این بیت آن راه یافته سرتکوین و قالب
آمده نفس آمار ه شیخ فریدالدین عطار قدس سره بزعم نفس در دل میگذرد و فرد هزار بار شمرم و کوزه کرده اندرا
هنوز تلخ مزاجم زمرگ شیرین کار هر گاه دل حیران را بهجت تحصیل کمال علاقه بهشتی یافته خواهان
تجرد و خمول می بیند خاطر بوالعجب را باین بیت حکیم سنائی سرخوش میدارد فرد آفرینش نثار

در یافته وقعی بران ننهند و مرتبه که صدق مظنون شده باشد گاه آن را بفاعل حقیقی منسوب
ساخته مسرت آرا شوند و گاه آن را بفراخی حوصله که از لوازم بزرگیست حواله کرده نشاط را
اساس نهند فکیف که بداندیشی یکی بگفتهای واهی اهل نفاق باشد یا بمحض توهمی و تخیلی که
بزرگان دینی از مزاحمت آن خالی نباشند بهم رسد و اگر حرف درشت نگاشته قلم خیراندیشی
شود آنرا درشتی ندانند و انچه بزعم یکی نصیحت و نیکوخواهی باشد درشت نمائی او را اگر در خاطر
جای دهند یکبارگی معامله خوش آمدگویان بپایه رواج میرسد که دیگر راست اندیشان
را جای سخن نباشد دیگر عزیز من عنقریب ولایت وسیع دکن مفتوح خواهد شد در حوصله وسعت بخشند
و در سلوک مردم فراخی دهند و همه نوکران خود را بیک طریق آشنائی کردن نکوهیده است فکیف
که بیگانها بسا احرار از مذلتهای صوری احتراز نموده در سلک ژنده پوشان درآمده اند درین باب سخن
بسیارست و مخاطب کم و غریب تر آنکه مخاطب من همه وقت لائق این حرف سرائی نیست
روز آبان خرداد ماه سنه چهل نجانخانان ابوالفضل مستمند که از نوشتن نامه کاره و از فرستادن
قاصد مستکره ست و از گفتار تنگ آمده مشتاق کردارست از کم حوصلگی خود و فرط عطوفت
آن یگانه دهر خرخفت دردمندی صوری خود را نمی پسندد و چون مسرت خاطر خطیر آن گوهر والای
معدن فطرت منظورست از اندوه خواص و عوام روزگار نمی اندیشد انشاالله تعالی نظر بر بخشایش
حوصلگی های ما کرده بزرگزاده قدسی نهاد ما را از خدمت نااهلانه این پیر عاجز معاف دارد یا بدو تغافل
فگار سازد یا باوج تجرد برده خرسند دارد و درین چندگاه این بیت آن راه یافته سرتکوین و قالب
آمده نفس آمار ه شیخ فریدالدین عطار قدس سره بزعم نفس در دل میگذرد و فرد هزار بار شمرم و کوزه کرده اندرا
هنوز تلخ مزاجم زمرگ شیرین کار هر گاه دل حیران را بهجت تحصیل کمال علاقه بهشتی یافته خواهان
تجرد و خمول می بیند خاطر بوالعجب را باین بیت حکیم سنائی سرخوش میدارد فرد آفرینش نثار

بی شائبهٔ تکلف انچه این حیران مطمئن اندیشیده بود اگرچه در عبارت و لفظ بقدر تفاوت داشت
در معنی یکی بود بنجانخانان منت خدای را عزوجل که تدبیرات شایسته و ترددات بایسته
ایشان کار شگرف بانجام رسید شکر شادی دل آن یگانهٔ زمانه کنم یا سپاس سبکباری دوش
سنگین خود نمایم آری کسی را که نیت درستست کارش به بهترین وجوه بانجام میرسد چه حاجت
که من مدای کاری را که بروضیع و شریف حسن آن پیدا باشد آماده شوم اگرچه جمعی از
خودآرایان تیره رای بطرز دیگر فهمیده یا بروش دیگر فهمانیده بودند اما کلمات باطل انساس
حق نشناس چون شعلهٔ خس بقائی ندارد همان بی بقائی او جزای کافی ست چرا بهرزه درین
باب حرف سرائی نمایم و خود را بنقد و دل بهیچ مضطرب شو مخاطب شریف الذات خود را
به نسیه در اضطراب اندازم عزیز من هر کاری را شکری قرار یافته نه قرار یافته مردگان
پوشیده استخوان قرار داد خرد والا که هرگز نمیرد شکر امثال این خدمات لائقه که بچندین تگ و دو
و جنگ و جدل و بفنون تدابیر صائبه صورت میبابد آنست که ترازوی انصاف محکم تر
بدست فطرت داده نگهبانی نفس زود فریب شوباید کرد که مبادا دست نوازش بر دوش خود
کشیده شوری انداز د الحمد لله که آن فونهال اقبال را راهی بجاسبه و محاربه نفس داده اند
و انچه از قسم شکایت نوشته میشود این ماجرای میان فطرت من و فطرت شماست والا
طبیعت من با طبیعت شما نهایت موافقت و خرسندی دارد آنرا در وقت هجوم اندیشهای صوری
نخوانده میان فطرت و طبیعت جنگ نیندازید پنجم شهر ذیقعده سنه هزار نگارش یافت بنجانخانان امید
که فیروزمندی صوری و معنوی و کشایش ظاهری و باطنی قرین حال آن یگانهٔ زمان گردد و خاطر
محبت آگین را در همه امور متوجه خویش دانند شمارا آنطور میخواهم که اگر هزار کس در حق یکی بدی گویند و
بد اندیشی او را به نسبت آن خجسته صفات خاطر نشان کنند دفعةً اخبار را که صدق و کذب طرازاوست

---

۱۱ اندیشیده بود یک صیغه نیاید ۱۲ نیست که فاعل یکی باشد یا فاعل ۱۳ اندیشه و این حیران مطمئن ست ۱۴ فاعل بود قرار فاعل باقی گذشت پس حاجت حذف رابطه نیست ۱۵ مولوی محمد هادی علی رحم ۱۶ بنی بسبب عرض ارادت نمودن ۱۷ صفدر شاه بدین هم بابود او مولد ۱۸ کجا انجام رسیدن این کار بگنگ بکردن ۱۹ شده ۲۰ مولوی عزت علی سلمه ۲۱ بنی اگرچه جداعنی از فرق بسیاران ۲۲ حق توفیق این قسم امور اقدام دیگران فهمیده و بپادشاه فایند که این هم از دست دیگران سرانجام گرفت ۲۳ و نپرداخته نمی شود ۲۴ ذات دیده طبعی مردمان سخن کم دوست ۲۵ ای نه قرار یافته نزد کان که بسبب تقلید شان بران عمل خود شوند ۲۶ ای آزمایش عالی خود را که بچنین ۲۷ مضاف الیه ۲۸ بنی بگاه عرض کردند ۲۹ ای بنظر در نیاید ۳۰ بنی بسیار ۳۱ بنی بجد و جهد ۳۲ بنی بگاه عرض کردند ۳۳ بنی بسیار ۳۴ بنی بگاه عرض کردند ۳۵ ای بنظر در نیاید ۳۶ بنی بسیار ۳۷ بنی بگاه عرض کردند ۳۸ بنی بسیار ۳۹ بنی بگاه عرض کردند ۴۰ بنی بسیار ۴۱ بنی بگاه عرض کردند ۴۲ بنی بسیار ۴۳ بنی بگاه عرض کردند ۴۴ بنی بسیار ۴۵ بنی بگاه عرض کردند ۴۶ بنی بسیار ۴۷ بنی بگاه عرض کردند ۴۸ بنی بسیار ۴۹ بنی بگاه عرض کردند ۵۰ بنی بسیار ۵۱ بنی بگاه عرض کردند ۵۲ بنی بسیار ۵۳ بنی بگاه عرض کردند ۵۴ بنی بسیار ۵۵ بنی بگاه عرض کردند ۵۶ بنی بسیار ۵۷ بنی بگاه عرض کردند ۵۸ بنی بسیار ۵۹ بنی بگاه عرض کردند ۶۰ بنی بسیار ۶۱ بنی بگاه عرض کردند ۶۲ بنی بسیار ۶۳ بنی بگاه عرض کردند ۶۴ بنی بسیار ۶۵ بنی بگاه عرض کردند ۶۶ بنی بسیار ۶۷ بنی بگاه عرض کردند ۶۸ بنی بسیار ۶۹ بنی بگاه عرض کردند ۷۰ بنی بسیار ۷۱ بنی بگاه عرض کردند ۷۲ بنی بسیار ۷۳ بنی بگاه عرض کردند ۷۴ بنی بسیار ۷۵ بنی بگاه عرض کردند ۷۶ بنی بسیار ۷۷ بنی بگاه عرض کردند ۷۸ بنی بسیار ۷۹ بنی بگاه عرض کردند ۸۰ بنی بسیار ۸۱ بنی بگاه عرض کردند ۸۲ بنی بسیار ۸۳ بنی بگاه عرض کردند ۸۴ بنی بسیار ۸۵ بنی بگاه عرض کردند ۸۶ بنی بسیار ۸۷ بنی بگاه عرض کردند ۸۸ بنی بسیار ۸۹ بنی بگاه عرض کردند ۹۰ بنی بسیار ۹۱ بنی بگاه عرض کردند ۹۲ بنی بسیار ۹۳ بنی بگاه عرض کردند ۹۴ بنی بسیار ۹۵ بنی بگاه عرض کردند ۹۶ بنی بسیار ۹۷ بنی بگاه عرض کردند ۹۸ بنی بسیار ۹۹ بنی بگاه عرض کردند ۱۰۰ بنی بسیار

اکنون برحسب مدعا فرمان عالیشان شرف نفاذ یافت نیکوئی فروش نیستم که دران باب
شرح دهم اکنون هرچند زود تر مزار را بملازمت آورند سود مند تر و بهتر خواهد بود زیاده چه
نویسد که وقت تنگ و قاصد مستعجل و خاطر درشورش الله تعالی در بادهٔ کامروائی هوش
افزائی نصیب گردانیده در محاسبهٔ روزنامچهٔ احوال خود سرگرم تر گردانا دالله بس
مابقی هوس دوازدهم آذرماه الهی سنه سی و هفتم این دو کلمه برسم استعجال
نگارش یافت بخانخانان بحق آنکه بجز تو کسی گزیده نیم + که در فراق تو یک لحظه آرمیده
نیم + من خود مدتیست که درین نگاپویم که حرف دوستی و قصهٔ اشتیاق و حدیث
محنت دوری بر زبان نرود و آن را بر زبان معامله واگذارد و اما چه توان کرد مصرع
می تراود چکنم انچه در آوندم نیست + والحق از انجاکه دوربینی و معامله دانی و بغور کار رسیدن
شیمهٔ ایشان ست و میدانند که آن متاع چرب زبانان خراب باطن شوریده خاطر
نیست ازین تراوش بی اختیاری آزردگی به خاطر راه نمیابد اما حقیقت کار آنست که
صفیر قلم و ضمیر کاغذ و هرزه درائی زبان عنصری را در بارگاه محبت گذار نیست و هرچند
این جنس بدیع بوسائط سمت ظهور یابد جلباب خفا و نقاب استتار بیشتر پوشد و سودا گر
قلاب اندوده فروش که ملتزم این پیرایه میشود از خرافت یا ابله طراز نیست که عیب آنرا
ناداسته وانماید هرچند میخواهم که بدو کلمه اختصار رود اما شه سخن گفتن بآن دانش پسند
دوربین خویش بتیاب داشته بدراز نفسی موصوف وارد و اویلا من قنون النفس الامارة آدیم بر
گزارش بعضی معاملات اول انچه از احکام مقدس بود فرمان درست کرده فرستاده شد
و حکیم عین الملک نیز درین نزدیکی روانهٔ آن حدود ست و انچه در باب مناشیر
مقدسه که بایران و توران شرف نفاذ یابد رقمزدهٔ کلک تحقیق شده بود

لهذا ازین تراوش بیان شوق کردن ازین جا باشد
نظر بآنکه بیان شوق بیان اصول آزردگی باطن است و فرع آن
خلاف دیانت بیان شوق بیان تحول
میشود لیکن چون بیان ثبات شده ازین
اظهار ازین باب بیجا و بیرون ازین
اگر آگوارا کردم ۱۲ ازش در غیرت
ای حقیقت آنست که تکرار مکالمهٔ خطوط
زبان ادا و اظهار دوستی حقیقی طلاوت
دوستی بلکه هرقدر زیاده تر اظهار شوق محبت
بوساطت خطوط ظاهر میشود همان قدر آن
دوستی بوساطت مشاهده و شفاهی بیشتر از اظهار

فصل دوم

ایجاد فصل دوم

نفاذ یافت یا گردد که اصلاحیت دخول
نیست ۱۲ ش سودا گر قلاب ای
کارداران کی که تقریر عرض دکانش
داده اندوده فروش فروشنده چرخ
ازان دوست دورکه اظهار دوستی کند
دور جفت باشد لازم این پیرایه است
لازم گردد سودا گری چنین پرطمطراق
دکان اظهار کننده دوستی ناقص از
خرافت ای نادانی خود بابطراز
ای نادان ثمر دوستی شکری عیب آن کما
ای عیب ازدوده فروشنده که اندوده ۱۲
محبوب ندانسته که اندوده ۱۲

ف نفاذ یافت ۱۲ ش دخول فروشنده ۱۲ ازش دوستی ۱۲
قمزدهٔ درست ۱۲ ازش دوستی ۱۲
قمزدهٔ درست ۱۲ ازش دوستی ۱۲
قمزدهٔ درست ۱۲ ازش دوستی ۱۲

خاموشیدن حاشا اگر بیان توانستمی کردی بر زبان آمدی که نه در خور حوصله و استعداد
مستمعان زمانه ست و نه خاطر مشغول بسیار دوست آن مستعد خطاب سر سخن شنیدن دارد
از جوشش بیصبری حرفی چند تراوش میکند قطعه ز دوست دورم ازین زار تر چه باشد
حال ز یار فردم ازین صعبتر چه باشد کار میان آتش و آب اندرون گرفتارم
که جانم آتشگاه ست و دیده دریا بار شکر ایزد را که مژده وصال رسید و خاطر را از بار گران
رهانید یعنی در بست و سوم صفر ختم الله بالخیر و الظفر گرامی قاصد رسید و مفاوضه
که طراوت بخش دل پژمرده و نضارت ده خاطر افسرده بود در عین راه آورد که مرزا جانی بیگ
بمقتضای سعادت ذاتی و بخت بلندی و دولتمندی آمده دید و در استعداد روان شدن ست
چگویم که چه خوشحالی رو داد که قدرت گفتار و کجا قوت نوشتن و باین فرصت نایافت
تا بندی از مسرت خود باز نمایم اشعار وقت آنست که یاران طرب از سر گیرند طرهٔ شب
زرخ روز هم بر گیرند مطربان نوازندگان را آواز دهند تا سماع خوش و عیشی نو از سر گیرند
المنة لله که ازان یگانهٔ زمانه هم آثار حوصلهٔ عالی ظاهر شد که چندین مشتاق و انواع محن که ازان
باز که هندوستان مفتوح گشته چنین واقع نشده بود و تاب آورده در ارتفاع مدارج کمال کوشیدند
و هم انوار شجاعت که بهترین سجایای ذاتیه است از لمعان سیوف یارقه آن اقبال مند
روشن گشت که نیروهای مردآزمای فرموده منظفر و منصور گشتند و هم فنون تدابیر صائبهٔ
آن یگانهٔ زمان بر خرد و بزرگ و دوست و دشمن پیدا آمده مراتب دانشوری خاطر نشان
ظاهر بینان شد و هم مراسم مردمی و لوازم فتوت در پایهٔ اعلی بمنصهٔ بروز جلوه گر آمد چنانچه ولایت
بدست آوردند و نوکر خوب بهم رسانیدند و باچندین پیکار طرح دوستی نفس الامری انداخته
مقدسان عالم علوی را آفرین گر خود گردانیدند آری محبوب الهی گشتن مفت و بی تقریب نمیباشد

ولکان قندهاری از کابل مستمالت نامه نگ دریاچی
بکان فارسی جای آتش شاپاش فرش
نخ پشتبان بست ۱۱۱۷ نش
غلط دستان فرصت خیال
اگر استعداد دست انجمن فرخنده
بیتوانستم تیز زبان بتاپد
سلمه یعنی اگر بیان شدا جدا
دیگر بیت در بیاض نیست
دریا بار شده دیبا ۱۲ سوی
موهم تام کند خدا یتی
مایکوئی دفیروزی ۱۲
اقامی ماه هنگام سوادی
انجمن برای بیان خون خواست و
جانی بیگ نام حاکم قندهار
ملاقات کرد و قلعه و استعدادی
رهائی بجنصب دشاه ست ۱۲ از
عزت علی سلمه استغفلط
ای وقت است که یاران از سر
و نی بگشند و طوطی شکر
از نصرت ازروی کار دریا یعنی
از شاه ادی کاست بروان یعنی
گشت و فضای عالم بار دیگر
این مصرع در اکثر نسخ چنین ست
ملازوی فزان و بخشی نظام ندارد و ظاهرا
چون سکندر صلح داشت بدین صورت
نا فزون از انکه شد و قت آورد
نسخه بعض نسخ واقع شد و قت آورد
مطربان و نیاها بهم آواز و نهند
این بیت در بعض نسخ نیامده
شما ی کاغذ کرده و چون از غایت
بیت اول در بعضی مخالف ست
سلمه یعنی چنانچه دلیل
دانشوری ظاهر آنکه دلالت
بیت آورد و نوکر خوب بهم
دیگر گوید و بجز انچه بین
حقیقی از انچه دلالت
خود ساخته ۱۲ قد

دیباچهٔ وکاغذ درآرد برای هدایت عالمیان از نوکر و آقا دفقیر و غنی دو سه کلمه می نویسد
اول[۱۵] سموم خطائی که برکشت زار نوکر روزیده آنکه سررشتهٔ مسکینی و معاملہ فہمی و پیش بینی و
خاطرداری و غمخواری که در زمان کم تعلقے داشت در هنگام هجوم دنیا در رجوع ابنای روزگار
نمیدارد و دیگر بار[۱۵] گی ورق گردانیده چون گویم آن نامهٔ اعمال حسنه را شته شروع در بدمستی
کرده توقع دیگر برگونین تواضع و نیازمندی از جهان چشم میدارد ناکار از تبه رائے
بجائی میرسد که بحبل المتین اخلاص گسسته میگردد و بادلی نعمت و صاحب خود تغیر روش
می کند چه در اطوار خدمت و چه در اوضاع اطاعت چه در ملا و چه در خلا تا رفته رفته
بجائی میرسد که بدست خود در گرداب هلاکت مختفی میشود و هرگاه نوکر که خمار احتیاج همیشه
در سر دارد[۱۲] بر شیشهٔ بادهٔ خودکامی و شبنمی ازان بدست گشته چه عربده ها نمیماید اگر صاحب
باچندین اسباب مستی سرشورش داشته باشد چه دور باشد و لهذا[۱۵] اگر صاحبان برکشیدهٔ[۱۲] یعنی اندکے
خود را بهمان نظر خردی که در مبادی احوال دیده اند منظور داشته نگاه داشت اعتبار خود
نمیفرمایند آن تنگ حوصلها که در بند سود و زیان خود در معنی سوداگری حرف اخلاص بر زبان
صورت بکار دارند از دیدن این حالت کور باطن گشته سود خود را در زیان خود می انگارند
دور اندیشهای تباه افتاده پایمال حوادث میگردند و این کم خردان بدست توقع توضعات
بیجا بی از صاحب خود داشته در گو خسران فرو میمانند تاریخ سوم شهر ذیحجه در سال هزار
نگارش یافت بخمان بیت همی[۱۵] ندانم چار فراق و نیست عجب ✦ که هیچ زیرک خود
کرده را نداند چار ✦ لیکن[۱۵] یزدبیچون در چاره گریست اگر روزے چند بظاهر دوستان
حقیقے را در گدازش هجران میدارد اما در معنی اسباب دوام مواصلت سرانجام میدهد
الله تعالی بزودی محنت دوری سپری گرداناد که نه تاب بیان شدید جدائی دارد و نه صبر

[۱۵] از اینجا بیان مکنون قضیی
[۱۵] بهت یعنی اول خطائیکه از نوکر میزند
[۱۵] بهر سر که غرور خود و فرصت عالمه
[۱۵] انجام کار و خونخواری در میان آرد
[۱۵] زبان بیکاری داشت در رجوع خود
[۱۵] رجوع اهل دنیا بی دولت
[۱۵] آری یکبار گی از نامهٔ اعمال
[۱۵] نمودن یکبارگی چنان وضع خود را
[۱۵] حسنه و صنع نشان نیست بلکه
[۱۵] نیز از نهیب شست و شوی نامهٔ اعمال
[۱۵] آنقدر غرور در سر میدارد
[۱۵] رفته رفته رسن استوار گسسته
[۱۵] آری خود در اصل سنگین خود
[۱۵] گرد اخلاص و نیت خود بر
[۱۵] کار و خدمت خود فراموش
[۱۵] صاحبان این ای السبب این
[۱۵] اگر صاحبان این ای السبب این
[۱۵] بستگی فراموش کند اگر خداوند نعمت آن

الفصل الثانی فی

اندوه داوگان خود را بنظر خردی نگرند
اولین دیده خیال اعتبار دوستی
توده داده اند فی فرمایند آن تنگ
حوصلگان که در فکر سود و زیان
در معنی سوداگری سخن اخلاص بر زبان
ظاهری بکار دارند دیدن آن کوتهی
آقای خود چاهل گشته سود خود را در
تا توفانی در سر کنی که عین زیان است
می شناسند[۱۲] اش مشکل[۱۵] این نامه
درج نگارش یافت که خانخانان
باستصواب شیخ نظام شد و رفته
جمعه در سنه یازده الف هجری
چاره بخت علاج[۱۲] از ش شب[۱۵]
اما اگرچه من چاره کار ندانم لیکن
خدا دچاره سازی هست[۱۲]

سخن نکنند و سرگرم خدمت باشند و کشایش آن ملک را که قابو بهتر ازین نباشد چون بار دیگر از دست ندهند فیروزمندی صوری و معنوی قرین روزگار فرخنده آثار آن یگانهٔ دودمان فطرت باد بنجانخانان چارهٔ اندوه از بیرون میطلبی و علاج آن درون تست داروی درد در پیش تست و تو از دیگران طمع داری نصیحت گر تو خرد دوربین تست تو بدریوزه گرد دیگر دردم می‌تنی این سنگ ضلالت بپای طلب آمده تیز روان عرصهٔ ارادت را بسر درآورده شیخ عراقی میفرماید قطعه آفتاب اندرون خانه ما + در بدر میرویم ذره مثال + گنج در آستین و میگردیم + گرد هر کوی بهر یک مثقال + این نه تنها رهروان عرصهٔ صحرای دلکشای معنی را پیش آمده بلکه کوه نوردان کریوهٔ صورت را نیز پیش آمده که از حال خود غافل مانده چشم طمع در مال دیگران دوخته اند خانهٔ خود را جاروب نکرده خیال نقاشی کاروان سرا دارند و بوجود قناعت نکرده حریص معدوم اند و خته خود اندیده در گرد آورده مردم دل بسته اند نفس اماره را که راهزن دائمی و کیسه بر قدیمی و دشمن جانی ست دوست صادق انگاشته غیر را که سعی او در نیک و بد اثر ندارد دوست قوی دانسته با خود بزم صلح و با جهانیان هنگامهٔ رزم آراسته اند بجروشی و سرگردانی خود را اگر نیک کار این شغب خانه دنیاست بر اجرام فلکی و اجسام علوی می نهد و برادران بنی نوع خود را معذور میدارد و الا چون سباع و بهائم چار پا آدمی هم آویخته در ریختن آبروی یکدیگرست تا بخون چه رسد حاشا که سباع و بهائم از هزاران یکی در همجنسان خود دلیرانه خوشی که آدمی از تبه رائی و سیه درونی میکند بر خود می پسندد و اگر بر جهانیان این حقیقت ظاهر شدی هر آینه به نقد دشمنان معامله نافهم انسی که از بیعقلی در گرو انتقام اند براحت افتاده کوشش بی اثر نکردی و تهمت فاعلی بر خود ننهادی و چون دل رخصت این مکنون تعینی داد که از خلوتسرای خاطر بعرصهٔ عالم

شده مخصصان سالار نرانا خوشه
ای این سنگ ضلالت و گمراهی
گردنی گشتی می تند ۱۲ ش چه فرق
بنا در عکوت استعاره کرده که
فعل ما از شناسائی و نظارت
می تنی ای گرد دردم بگردی این
فکر کار تو نیست کی گردد بگرد دردم
ی ورزی و بی پنکوشی و نپرورد
ای تو فرا مانده و واماندهٔ ای غفلت

مراد از آفتاب جلوهٔ حق و از خانه دل و
بیت دوم بر سبیل تمثیل و تشبیه و
چه ایم باشد با شد کنایه از اندک ۱۲
مولوی محمد ۴ دی علی حکم ش
چون تقاضای شیخ عراقی ناظر بحقیقت بود
و بر مطلب رسیدن دلیل نمی شد بگوید که
این غفلت در کار خود از نشانهای صاحبان
منع و حقیقت ربایت جلالت معقود
پیش آمده بلکه صاحبان صورت را هم که
گرد رایس بر سیده اند اکثر تبرعی شیها
افتاده ۱۲ ش

ابواب فصل دوم

بیت در نیک و بد اثر دارد هر کس
ای اگر نیکی و دیانت با هی و دیانتی
خود را معذور میدارد و آدمیان را معذور
سالار و والا ای اگر نیکو کار نیست
بار و مرکب و چهارپایان
در اوراق و قلم و کاغذ و دوات
سلاح و آلات جنگ ست
کمتر از آنست چه رسد بقوله تعالی
نفس امارهٔ ما
خود را نمی پسندد و اگر بر جهانیان این حقیقت ظاهر شدی هر آینه به نقد دشمنان
فی الفور ۱۲
ای اگر بر جهانیان ظاهر شدی
دنیای دون ست هر آینه بحال
از دشمنان نیکو انسان اندوزان
دریای انتقام آهسته براحت افتاده
کوشش بی اثر نکردی
تهمت فاعلی بر خود نهادی

کس بآن ذوفنون وقت شریک نیست دوسه سخن بصاحب نکته سنج دقیقه یاب مهربان نگفتند
اگرچه از نظر خواندن عرضداشتی که در باب گرانی مزاج اقدس نوشته بودند آن آزردگی صاحب
قدردان دوربین ما از هزار یکی آمده اما آن باریک بین آن یکی را هزار دانسته در اصلاح آن
کوشیدند دوم رمضان سنه نهصد ونود در دارالخلافه لاهور مرقوم شد نجانخانان الله تعالی در
لوازم نثار تعلق استوار داشته پیش از تمامی لوازم این کار اندیشه تجرد خلل انداز این انتظام
نگردانادعتاب وخطاب ومباسطت وملاعبت در نزهتگاه طبیعت بغیر از ایشان نیست
ومجالست روحانی ومطارحت معنوی در گلشن همیشه بهار فطرت هم بی آن خلاصهٔ
خاندان دریافت نمی لیکن طریق مکاتیب را از رسمیات دانسته عمداً از آن تقاعد مینماید و
منتظر وترصد مراسلات معنوی که بزبان فضل ادا یابد میباشد وازانجا که قحط سال مردمیست
اهلیت ذاتی چه که سوداگری آدمیانه را هم آغوش عنقا نشان میدهند وانیکس بحسب
سرنوشت در معرکهٔ این آدمیان جسم قبله افتاده است قطع نظر از آنکه سفاوضات روحانی
پرتو ظهور دهد وجود معنی رس ایشان را از مغتنمات عظمی میداند ودر معاونت صوری ومعنوی
بی اختیارست هزاران شکر که درین کارشگرف طبیعت با فطرت یاوری ده ست ششم
جمادی الاول میرزا علی بها در رقیمهٔ مسرت افزای غم آور رسانیده وخاطر را که در بروی شادی
وغم بسته بود در عین اندوه یافت چه غریمت آمدن نه موافق مضمون فرمان همایون ست و
نه لایق فطرت ودریافت ایشان ودرگاه آن منشور عاطفت در معنی تحریض بران خدمت بوده
طلب از محتملات عبارت واشارت دانستن را چه نام توان نهاد اکنون عزیزمن بهیچ وجه دا
آمدن را بخاطر دقیقه یاب خود راه ندهند که این توقف یکسال که در حدود دارالخلافه آگره واقع شده
مرضی خاطر بود توجه والای شاهنشاهی را در فتح دکن عظیم دانسته زیاده درین باب

کس بآن ذوفنون وقت شریک نیست دوسه سخن بصاحب نکته سنج دقیقه یاب مهربان نگفتند
اگرچه از نظر خواندن عرضداشتی که در باب گرانی مزاج اقدس نوشته بودند آن آزردگی صاحب
قدردان دوربین ما از هزار یکی آمده اما آن باریک بین آن یکی را هزار دانسته در اصلاح آن
کوشیدند دوم رمضان سنه نهصد ونود در دارالخلافه لاهور مرقوم شد نجانخانان الله تعالی در
لوازم نثار تعلق استوار داشته پیش از تمامی لوازم این کار اندیشه تجرد خلل انداز این انتظام
نگردانادعتاب وخطاب ومباسطت وملاعبت در نزهتگاه طبیعت بغیر از ایشان نیست
ومجالست روحانی ومطارحت معنوی در گلشن همیشه بهار فطرت هم بی آن خلاصهٔ
خاندان دریافت نمی لیکن طریق مکاتیب را از رسمیات دانسته عمداً از آن تقاعد مینماید و
منتظر وترصد مراسلات معنوی که بزبان فضل ادا یابد میباشد وازانجا که قحط سال مردمیست
اهلیت ذاتی چه که سوداگری آدمیانه را هم آغوش عنقا نشان میدهند وانیکس بحسب
سرنوشت در معرکهٔ این آدمیان جسم قبله افتاده است قطع نظر از آنکه سفاوضات روحانی
پرتو ظهور دهد وجود معنی رس ایشان را از مغتنمات عظمی میداند ودر معاونت صوری ومعنوی
بی اختیارست هزاران شکر که درین کارشگرف طبیعت با فطرت یاوری ده ست ششم
جمادی الاول میرزا علی بها در رقیمهٔ مسرت افزای غم آور رسانیده وخاطر را که در بروی شادی
وغم بسته بود در عین اندوه یافت چه غریمت آمدن نه موافق مضمون فرمان همایون ست و
نه لایق فطرت ودریافت ایشان ودرگاه آن منشور عاطفت در معنی تحریض بران خدمت بوده
طلب از محتملات عبارت واشارت دانستن را چه نام توان نهاد اکنون عزیزمن بهیچ وجه دا
آمدن را بخاطر دقیقه یاب خود راه ندهند که این توقف یکسال که در حدود دارالخلافه آگره واقع شده
مرضی خاطر بود توجه والای شاهنشاهی را در فتح دکن عظیم دانسته زیاده درین باب

دانسته تخلف نورزند دوم در تخیل صحیح فتح آینده و تعقل آزادگی حال پاسبانی دل نموده
نگذارند که بشادی درآید که دولت و نصرت در کنار خاطر اندوهگین می نهند سوم عطوفت
را بر غضب والی ساخته باندک چیز در شورش نیایند چهارم جمیع همراهان را بفنون شتی سرگرم
دارند من که سر حرف زدن کونین نداشتم محبت بگفتگو درآورد العاقبة بالخیر نجانخانان نظم
ای لقای تو جواب هر سوال ✦ مشکل از وی حل شده بی قیل و قال ✦ آزمودم من هزاران
مار بیش ✦ بی تو ام شیرین نیاید عیش خویش ✦ کی باشد که نقاب مهاجرت برداشته شود
که از نامحرمیت خامه و نااهلیت نامه و نامانینی شاهراه سخن و ناموتمنی پیغام گزاران معامله
جای کون سخنی بمراد دل چه که حرفی بمذاق عرف که از فروغ صدق بهائی داشته باشد از
مکمن بطون بمنصه ظهور نتوان آورد و اگر نه کلمه چند نوشتمی و مقدمه دوسه درمیان آوردمی
که مخاطب من بطعم واثر آن از بادهٔ بهجت افزای میان تهی فارغ شده خوشوقت گشتی
اکنون که باین حالت سرسخن گزاری ندارم خود چه توان نوشت بهرحال دل شوریده را
بهیچ تسلی داده مینویسد که معاطفه نامی که اگر امثال این مقدمات را در مکاتیب آشنایان
روزگار مذکور نساختندی هرچند که بعداز فراموشی بسیار آمده بود سجل محبت نام نهادمی
رسید بیت تو آن نه که دل از صحبت تو برگیرم ✦ وگر ملول شوی دلبر دگر گیرم ✦ اگرچه
رسیدن این نامه خرسندی نه بخشید واز دیدن آن خوشحالی دست نداد اما بهر وضع سبکبار
شدم فرمان معاتبت را امتثال نموده جواب آنرا بخجالت و تقصیر و برطرف ساختن
مابه الاعتراض تسلی روزگار شورش یافته خواهند کرد بار هاذکر رشده که روش دائمی
که درین مسلک داشته اید چرا از دست داده امریکه مورث شورش در خانه باشد بر ملا گردد و
اگر از دیدن جاه دستی اعتبار مروت چندین ساله گذاشتن مصلحت دیده بودید برای چه بزمانی که

فتح و نصرت و مسرت شمار اخواهنده بیت ما را یار ان غم تو هر شب + همخوابه مغز استخوانست
واگه از بی توجهی حضرت ظل الهی نگاشته اند و سخن دراز کرده چگویم که چه کرده اند و الله
هیچ بالله هیچ همواره بخوبی و بزرگی و اخلاص مذکور خلوت و جلوت اند هرگز حکم نبود
که در هر فرمان حتی فرمان اعتراض بی یار و فادار نویسند و خدمت اعظم خان را که
تا زیانه کار شما ساخته بودند اینهمه از جای نمی باید رفت و در امثال این اعتراضات که
جز صورتی بیش نیست سخن دراز نکرد زنهار صد هزار زنهار برای چه الاعتراض گونها و هم
اگر اخلاص وافر از هجوم مشاغل پوشیده گشت عقل و دور اندیش کجا شد و اگر خود بکنه این
دقیقه نمیرسید چرا بنوشتها تنبیه نمیشوید گذشت انچه گذشت برای خاطر آن دوست هیچ چیز
خرسند شو سوگند دوست میخورم که اینجا هیچ قضیه نیست و مشرب عذب شاهنشاهی
در کمال ضیافت محاسبه دائمی و تحسین فطرت و نکوهش طبیعت و دریافت مدارج
معامله و شناخت پایهای مراتب روزی بادبست و چهارم آبان سال سی و شش نگارش
یافت بخانخانان عزیمت سفر و رخصت بادشاهی و منزل نوچون فتح قندهار و نهضه و
غیر آن خجسته و مبارک باد خیال نکنند که دل دوستدار شمار الحظه از احوال خیر مآل شما
واقع شود الله تعالی از عمر و آبرو و بردباری و فراخی حوصله برخوردار گرداناد از دوری
دوستان زن طبیعت که نظر بر مقصود خود انداخته از جدائی آزرده باشند متالم نشوند و بجزع
دوستان دوربین مردانه که آبروی دوست و برآمد مهم صاحب را مهم جراحت طبیعت
هجران زده ساخته متوسل درگاه ایزدی اند نفس ناطقه گرامی را مهمانی کنند و الوسی بطبیعت مرحوم
که نیک از بد نداند فرستند اگرچه میدانم که بانجت بیدار خرد پیش بین دارند اما دل محبت گرین
تنیابانه مینویسد که درین یورش بکار دارند اول آنکه زاری دل و دامن شب اچون غذای هر روزه

بیاند و در بعض نسخ ابرو بوده مصلح
بطرف غرب واقع شده ۱۲ اسلام خانی
آنکه شکایت بسیار از بی توجهی بادشاه
کرده و هر چه کرده اند بی
کاری کرده اند بگوید کرده اند نبی بیار
هجوم مشاغل و عظمت و جلالت
ارزش و فروغ سلطان مذکور بدانند
فرمان متضمن اعتراض و عتاب
نیز طیار شده اند
آیا فرستاده اند یا نه
دفتر دکن از رخانخانان و دلگیری او و فتور
بطرف دکن سر داده نزد بر تسلی خانخانان
سخن اشاره میطلبد بدین بر تسلی خانخانان
نیز میگوید که بسبب تقرر خدمت اعظم خان
در حقیقت از شاه وجه اجرا و نگاه
نیاسوده بود مناسب نبود
نیاپرورد و در امثال این عتاب
گفتگو باید در گذرد ناخوشی شاهی
ناخوش شاید شد اگر اخلاص پیدا نگردد
سلطان داریا بسبب کثرت کار پوشیده
گشت عقل دوربین شما کفایت کند چنین
امورات مهم شما نمی کند و اگر خود بسیار باشد
قیم سپهران و شما مشتاق حقیقت اعتراض
شاهی بر سپهر از زمان آگاه نمی شود
ای برای خاطر شما کار بانگ نمیزند
خوش شود که است قسم شما میخورم که در
بارگاه سلطانی چیزی از زبانهای سابق

مینست ۱۲ اش
خانخانان برای فتح قندهار
بادشاه رخصت یافته نوشته شد
وقتل او چون فتح قندهار
بطریق تفاول است ۱۲
ای دوستانه طبیعت شان چون
طبیعت زن است صرف نظر از بعضی
خود داشتن و خود فروش بودن ۱۲
دوستان دوربین صاحب
و دوراندیش طبیعت کرین صفات
و بزرگان شیوه بزرگی و
دل شب تیم شب دوم شب آخر آن باشد ۱۲

که بپیشه سالار جهان روباه باری نمایم دروغگوی هرزه سرای نیستم که بی تقریب چنین بیهوده
گویا شوم دیوانه نیستم که سخن بی قصد ادا شود از شمائل معاملت و جلائل محبت که دریافت
آن بخاطر فارغ هوش آرای حواله یافته است بر طرف شاید که تیره رایان عیب بین درین کس
بقدر راستی و مردانگی فهمیده باشند مرا چه پیش آمده باشد که نگهبانی حرف سرائی خود نکنم و
آری که گفته ام پاس آن ندارم و از خیرخواهی آن منبع خوبیها باز آمده در مقام آزردگی شوم
حاشا ثم حاشا بیت گر بگویم زان بلغزد پای تو ور نگویم هیچ ازان ای وای تو
ای برادر عزیز هرگاه خیرخواهی همکنان پیش نهاد همت باشد شما که باصفا صاحب فراوان اخلاص
دارید و به نیکذاتی و قدردانی موصوف اید و با صد خوبی دیگر این چیران انجمن هستے را
دوست میدارید اگر اندازهٔ نیک سگالی را بمقیاس عقل دورین خود گرفته کار دوستان
یکجهت را بر طبیعت خوش آمد دوست بی فکر حواله نمائید گنجایش دارد ای قرة العین
وجود وای مسرت الصدر اهل شهود سوگند که کار نادانان کوی نااهلیت ست چه خورم که
درین نشار تعلق بجسب سرنوشت آسمانی بدو کس رابطهٔ محبت پدید آمد دل از فروغ آن
نورانی شد و زبان نگارین گشت اندوه جدائی فراخ حوصله بلند برداشت یار اول ابوالفتح
آن قدر بود که مرا وقت فرصت نصیحت گفتن یار دوم که دیر بما نا دنبود لیکن چه کنم که
دوستیهای مرا خواهی نخواهی بگفتگو دارد لله الحمد آزردگی که از والا مکتوب روے
داده بود بی آنکه رنجه معذرت کردند عقل دوراندیش معالجه بمن کرد و مرا آخرسند
ساخت و از شما راضی گردانید تفصیل آن چه کنم که دور و دراز ست الله تعالی شما را خرسند
دارد بنجا نخانان بیت اے خواجه سلام لک در زحمت ما چونی + اے معدن
زیبائی وای کان وفا چونی + بے شائبه تکلف خاطر از دوری آزرده است

ردیف الف مع الواو

ابوالفضل در وقوع

از دست رود حاصل کم قابل نظر
از محبت دلی حرف دوستی رفته وردم
آثار سیه دلی چگونه پاس آن نگوانم کرد
کسان اعتبار گلشن نماید ۱۲ ارش
و اقوال و افعال ترا شایش کم نتوان
و رضا و جبهه سائی و اگر خوشامد
مطلع گردانم تو نا خوش ازان مشوی
در صورت تاسف است بر حال تو
۱۲ ارش ۵۲ اهل شهود کسانیکه برای
شاهد باری تعالی میفرمایند مراد از

سرت اهل شهود کسی که پیشه
شان با شد و دلیشان به پیش خدا
شوند ۵۳ ای سوگند کانا الهات
و نثار تعلق جهارت از دنیا و آخرت
نگارین آراسته و درین ۱۲ قوله
از دوره جدائی آماده ای بیدرد ان یار اول
سر ابوالفتح ست ۱۲ اندوه ۵۶ جدائی
او القدر بود که مرا از نهایت حیرت
سکوت وقت فرصت نصیحت گفتن
یار دوم ای بنجا نخانان که بسی بلند و والا
همت بود یعنی این حادثه جانکاه
از بزرگواری و والا فرموده بود
چیزی که دوستی تا کجا و دشمنی تا کجا
۵۷ یعنی ای بنجا نخانان
و نثار خود فهمیده خرسند شدم ۱۲
از بزرگواری و والا فرموده بود
۵۸ یعنی ای سوگند بر سلام ما بر تو
درنج جدائی ما چگونه بسر می بری تو
سگالش کمال بوقوف و بینائی
نثار عاصیان چه بار بود نرنج تو
آزده و آزار مجوزد

ناصح و ندیم و همدم و همخانهٔ شما باد العاقبة بالخیر زیاده چه نویسد بخانخانان قطعه

دل معشوق شوریدست بر من ۔ وزان شورش جهان را سوخت خرمن ۔ دهان بر بند
گوش فهم بست ست ۔ مگو چیزیکه می ناید بگفتن ۔ از مطالعهٔ مفاوضهٔ انس آزرده خاطر
شد چه از پیشانی الفاظ و حروف دلتنگی آن رموز دان شورستان دنیا دریافت
الله تعالی غم و غصه را پیرامون خاطر آن نکته سنج دوربین راه مدهاد و نیز دانست که
از هرزه گوییهای من دوستدار که فرط دوستی از نهانخانهٔ خموشی ببارگاه گفت
آورده است ملول دل بوده اند چنانچه بایما اکتفا نکرده استدعای نوشتهای مهربانانه
فرموده اند ای بزرگ زمانه مهربانی نه آنست که مثل زنان یا مانند شعرا یا طرز زندما یاروش
دورویان دنیا مکابات خود را بمقدمات خوش آمد و مقالات ثنا آراسته اسباب
غفلت و ابواب مستی آماده سازد حاشا که خاطر نکته دان من که در گلشن فهمیدگی
طراوت بخش رنگ افزای بوی آوران مرز و بوم ست از من خیرخواه دوستدار چنین
طمع داشته باشد و آن خیال دیگر که بسگان کوی اهلیت روا ندارم بآن مقتدای
کارخانهٔ اهلیت چگونه تجویز نمایم که بر ضمیر مهرگزین رسیده باشد که مقصود نویسنده آزار
رساندن خاطر همیشه گلشن آن معدن نیکوئی باشد بلکه مهربانی حقیقی آنست که برآمد کار و با
خود را منظور نداشته حقی چند تلخ نماشیرین اثر در موقف ادا و رآید مرا لبش کار دشوار
پیش آمده است اگر کنج دوستی که در معمورهٔ دلست و بجهت پی گم کردن بخرابه نشان
داده اند از هجوم عوام و ازدحام مهام غبار بی تمیزی نگذارد که بنظر متبصران روزگار
درآید حرف محبت و یکجهتی که بوزبان داده اند و گفتگوی صداقت که بعلم و نقاره
درمیان افتاده است آنرا چه باید کرد محب جاه نیستم و عاشق مال نے

ای دل معشوق من کجا خانهٔ تست ۔ ۔ ۔

شم و نشاط مفرط را از محرمات دائمی دانسته در یوزه از دلها کردن و گرد خاطرها گشتن را بیشتر
کرد هنگامه ترکان آراستن و دل تاجیکان نگاهداشتن شعار خود سازد و شیلان وا فرکشیدن
و پایه کیفیت آنرا بر کمیت او افزودن عادت کردن و خلوت کم نشستن طریق مستمر باشد
تا باین زیست و نشست کارهای کلان برآمده خیر شود و دولتخان ملازم نیک ست بالفعل
و دو چیز زود باید کرد هندوستانیت را از و کم ساخت و وقار در و افزود جانی بیگ را تعلیم
بزرگ منشی باید کرد که بس جوان کار آمدنی ست ملا تقیا را در دعوی صلح کل استوار
فرموده مرضیات خاطر را بی حجاب باید تعلیم کرد تا پیوسته بکشاده پیشانی بهمراهی چندی
از بزرگان معتبر دربار عام نشسته مقاصد و مطالب مردم را مینوشته باشد و در وقت
می رسانیده باشد ملا شکیبی را از روستا بشهر آورد که هم بکار بزم آید و هم در روزرزم
مهر خاموشی بر طاعنان اهل شقاوت نهد زبان محبت نگار که ترجمانی دل دوستدار
مقرر ست از سخن کردن سیری ندارد اما چه کنم که ناتوانی هنوز بر بستر افتاده دارد
لله الشکر نامه که مصحوب کس برادر گرامی حکیم همام فرستاده بودند رسید اول
از رسیدن و پس ازان از دیدن و بعد ازان از فهمیدن آن خاطر گل گل شگفت
علی الخصوص استقبال نمودن و رسیدن ترکمانان از جانب قندهار و عزم
جزم آن بزرگ دانش بصوب ایران سرمایه صد گونه شادی شد الله تعالی همیشه
آن گوهر والای بزرگی را در تمشیت مهمات عظیمه سربلند دارد عزیزمن درین یورشی
که پیش آمده است ناموس و نام بلند بزر خریده میشود امید که قرض ده پانزده دوده
بیست کرده درین شر اکوشش بلیغ خواهند نمود و یقین که زر مستبع نام بلند ست و خواهی
تواهی چون اقبال حلقه بر در چنانچه علف کشاورز را فطرت بلند و همت والا

شمار مفرط را از محرمات دائمی دانسته در یوزه از دلها کردن و گرد خاطرها گشتن را بیشتر
کردن هنگامه ترکان آراستن و دل تاجیکان نگاهداشتن شعار خود سازد و شیلان وا فرکشیدن
و پایه کیفیت آنرا بر کمیت او افزودن عادت کردن و خلوت کم نشستن طریق مستمر باشد
تا باین زیست و نشست کارهای کلان برآمده خیر شود و دولتخان ملازم نیک ست بالفعل
و دو چیز زود باید کرد هندوستانیت را از و کم ساخت و وقار در و افزود جانی بیگ را تعلیم
بزرگ منشی باید کرد که بس جوان کار آمدنی ست ملا تقیا را در دعوی صلح کل استوار
فرموده مرضیات خاطر را بی حجاب باید تعلیم کرد تا پیوسته بکشاده پیشانی بهمراهی چندی
از بزرگان معتبر دربار عام نشسته مقاصد و مطالب مردم را مینوشته باشد و در وقت
می رسانیده باشد ملا شکیبی را از روستا بشهر آورد که هم بکار بزم آید و هم در روزرزم
مهر خاموشی بر طاعنان اهل شقاوت نهد زبان محبت نگار که ترجمانی دل دوستدار
مقرر ست از سخن کردن سیری ندارد اما چه کنم که ناتوانی هنوز بر بستر افتاده دارد
لله الشکر نامه که مصحوب کس برادر گرامی حکیم همام فرستاده بودند رسید اول
از رسیدن و پس ازان از دیدن و بعد ازان از فهمیدن آن خاطر گل گل شگفت
علی الخصوص استقبال نمودن و رسیدن ترکمانان از جانب قندهار و عزم
جزم آن بزرگ دانش بصوب ایران سرمایه صد گونه شادی شد الله تعالی همیشه
آن گوهر والای بزرگی را در تمشیت مهمات عظیمه سربلند دارد عزیزمن درین یورشی
که پیش آمده است ناموس و نام بلند بزر خریده میشود امید که قرض ده پانزده دوده
بیست کرده درین شر اکوشش بلیغ خواهند نمود و یقین که زر مستبع نام بلند ست و خواهی
تواهی چون اقبال حلقه بر در چنانچه علف کشاورز را فطرت بلند و همت والا

نظر فرموده حمایت پدرانه خوانم ویا دقایت بادشاهانه نامم که من مغلوب طبیعت و محبت را
غالب مطلق ساخته باطبیعت لجاج آرای و محبت الحاح پیرای مقرر ساخت که حکایت
اشتیاق و شکایت فراق را بعد از استماع فتح قندهار که مقدمهٔ فتح ملک ایران ست درمیان
آرد اکنون همگی همت صرف برآمد کاری که پیش نهاد همت والا نهمت بزرگ جهان و خیر اندیش
زمان و دوستدار انست نموده حرفی چند مینویسد امید که خرد دوربین بسمع شریف
رساند سوداگر زر طلب و سپاهی که نه عمل روزگذاران نیستند تا دانم که خاطر شما
مهم شش‌صفحه را بر مهم قندهار ترجیح ده ست نادران باب اشباع سخن نمایم اما اندیشه که
دارم از همرهان کوته نظر زر ناموس خرست که مبادا بمقدمات دلاویز خاطر پرشغله
محبوب مزاج مرا باین وادی آرند حال قندهار و قندهاریان از اخبار ثقات مجدداً بوضوح
پیوسته باشد دران چه شرح دهد حاصل سخن آنست که قندهار را همه وقت بسهولت
توان گرفت بخلاف شش‌صفحه باید زمینداران میانه ولایت را از بلوچ و افغان بزبان و لاساودت
عطا از خود کرده ضمیمه لشکر فیروزی اثر ساخت و وقت فرصت را غنیمت شمرده بچستی و چالاکی
اعتماد بعروة الوثقای عنایت ایزدی نموده متوجه قندهار شد و چندان دل نگرانی بمردم
کوکی نداشت اگرچه اکثر مردم ملحق خواهند شد اما روش کار آن باشد که در واد و دهش کوشش
خواهند نمود که ناموس در گروانیهاست و بردباری و هوشیاری راد و ستدار یمین و یسار
خود خواهند ساخت و مذاکرهٔ مجلس شما ظفرنامه و شاه‌نامه و چنگیزنامه باید که باشد نه اخلاق ناصری
و مکتوبات شیخ شرف منیری و خاقانی و حدیقه که آن گفتگوی تجردست و ما تعلیقیان بزم کثرت
که از آن میخوانیم از خدائع نفس امارهاست که در راه ما گو ظلمانی نتوانست کند چاه نورانی
ترتیب داد که خود باز دران افتد در خلوت زاری و تضرع بدرگاه ایزدی لازم شمارد

ای بسیار دقیقه‌ها که از دقایق بادشاهانه است
حکایت یعنی آگاهانیدن بادشاهانه
بجای فتح لام و بهر دو حرف تازی بخشند
در دعاهای حلی یعنی بیان نعمت و فضل
مقرر ساخت همان نعمت مبدل
که نظر بهمهمان کرده بکمال حیات
مدار طبیعت و غلبهٔ طبیعت غالب یافته
تا بهره و مقرر دارد که فتح قندهار فتح ملک ایران است
فتح و غیره ای از روی عقل گوش کنند
ای که عمل نمایند نه آنکه نشنیده انگارند
ای شما سودا گر نیستید که بر عمل گزاران
نسبت طلب بزر نه نسبت بسپاهی باشد و همین
ای که عمل کنند و روزگذاران ایشان
گزینگان اند برای متقوا و میتقی
آیینی گزیدگان صفات ذمیمه متصف
پیوند شیمن گران پیوند و محابت
سخن دراز نه آنم چه پیوند یابد از ع
دیرینه ای شیخ اگر بدانم که خاطر شما

فصل در قندهار

اما بعد تحریر خطبه پرگفتن قندهار اهم
دارد و بس دران صورت البته بذکر
تقدیم مهم قندهار بر مهم شش‌صفحه بسیار
گفتگو لازم شمارد رعایت بلطف عزم
قندهار هم لیکن اندیشه شکوه دارم از
همرهان نادان اندیش شما ست کنظ
عوض حرمت و آبرو فرمایند شما را
بسخنان دلاویز از قندهار باز
بر خطبه آمدن اندیش وغیره
از خود کرده ای پای خود کرده همراه
خود باید ساخت قندهار و قندهاریان
کار شما چنین باشد و قوله تعالی

در گرفتن آماده ای عزت و آبرو در قندهار
داد و دهش دست اندیش وغیره
ای خواندن آن کتب گفتگو
بی تعلق ست و خواندن ما بال تعلق
از تعلق نفس امارهاز بخالق گرد
اخلاق حرمت بزبان پیکر آشنی خواهد شد
در دل شان پیکر آشنی خواهد شد
این خواندن ما از کرمهای نفس
امانه ست که در راه ما غار تیار یک
که عبارت از خوب ظاهری عزت
کردن نتوانست چاه نورانی
که عبارت

ای عجز تو از رنگ و تیهای من همیشه مسرور بوده غم را بخاطر راه مدهند و اگر در بعضی فراین حسب الحکم
که آنهم جز صورتی ندارد حرفی چند درشت غم آور نویسد گلشن خاطر خود را در عین بهار خزان
نباید ساخت او بدگمان نشد و در باب خالصه ساختن پرگنه و معامله بقایا و انچه عوض آن از
جونپور گرفته اند انهمه سخن دراز بنا بایست کرد که این طرز طائفه دیگرست و شما از طبقه دیگر فرد
از جان و دل گوید کسی پیش چنان جانانه نماز سیم و زر گوید کسی پیش چنان اسکندری
شکر که این عبارات بجنس مسموع نشد و بدو کلیه مناسب او اشد هزاران شکر که نسائم فتح و
فیروزی وزیدن گرفت امید که عنقریب آن ولایت مفتوح شود زنهار که عزم قندهار
و فتح تته در زمان دیگر نیندازد که بس وقت میگذرد نهایت جمعی دیگر که درین اردو بیکارند
طلبند و استدعای اینخدمت کرده تته را بجاگیر خود قبول کرد و این کس را تجربه کار
هزار ساله دانسته اگر این حرف را گوش می کنید ممکن که کاری شود بخشی الملکی نظام الدین احمد
مجدد از حسن سلوک که با یشان میکند در تزهتگاه خاطر خانه مولپذیر بهم رسانده است
دولت خان لودی را چه شده است که در محافظت آداب آشنائی با عقل خداداد مشورت
نمیکند اگر خرد دوربین ندارد نمیداند که بازار سود و زیانست اگر چشمش معنی نمی بیند
ظاهر بین چه شد شاز دهم صفر سنه نهصد و نود و هشت در نواحی جلال آباد نگارش
یافت بخانخانان قطعه ذات من نقش خیال خوش تست ✦ من مگر خود صفت
ذات توام ✦ نقش و اندیشه من جمله زتست ✦ گوئی الفاظ و عبارات توام ✦ طبیعت
عنصری بانیروی محبت صمیمی بر کار فرمایان جهان دل استیلا یافته مینماست
که من فراخ حوصله را در شرح شداند دوری و تفصیل فرط شوق تنگ خاطر ساخته بوسعت آباد
سخن اندازد تا نفسی چند بکام دل برآرد الحمد که سلطان فطرت بمرپروردهٔ خاص خود

ای در صورت فتح تته معاودت کنید
شما خواهد شد و قبول نمایید کرد این جمله
بطریق تشفی ست ۱۲ از سر لوی
غرض علی سلوک خود با اعتبار دول
ای از نفس سلوک خود با اعتبار دول
من خانخانان بهت سابق ۱۲ از دولت
دولت من بهت سابق ۱۲ از دولت
۱۲ اش ۱۲ لودی قوت از افغانان
ابدالدهر است که دولت خانخانان
خانخانان لودی را در ستان خان
خانخانان لودی را در ستان خان
که در ملک افغانان خالفت می ورزید پس
شیخ فرید او و منور لشکر او را بجا
شده که در باب رعایت آداب
نشد و که بیکدیگر پیغام میدادند
انشاء الله تعالی بر سر ایشان
چنین که بیکدیگر پیغام میدادند
نشد و که بیکدیگر پیغام میدادند
چنین که بیکدیگر پیغام میدادند

گذارند و میخواهم که همواره از رسمیات[۵۱] و حقیقیات ایشان را که شبانروزی بگذرد مصحوب یکی
از حاشیه گردان بساط عزت نوشته میفرستاده باشند زیاده چه نویسد بنجا[۵۲] خانان ربا عی
دل[۵۳] با تو دهم ز غم بماند یشان را + وز تو ببرم ستیزهٔ ایشان را + در عمر من اندر بهر کار
تو شود + مهر تو بمیراث دهم خویشان را + بخاطر[۵۴] قدسی نژاد حقیقت اساس ایشان چه حاجت
که بگویم بخاطر آلوده شناسا مزاج نادرست روزگاران معدن نیکذاتی باید که نگذرد بلکه در
صد هزار فرسخی این چمن همیشه بهار هم عبور نشود که در حرف معامله خلافی بخاطر حق گذار من
راه یابد فکیف در داستان دوستی سخن از عالم ناراستی بر زبان حق گوی من به نیت ما را
هم بگذرد چه جای آنکه مقدمات قدسیه صداقت و انگاه بآن درازی سخن و این همه امتداد
زمان از مثل منی که در ترازوی انصاف و قدردانی او جمیع اشرار روزگار وزنی پیدا کرده از
جهات شتی و طرق مختلف از منتقمات روزگار اندنابسوده دست و دل خاطر بر زبان
هرزه گوی دهد اما چه[۵۵] توان کرد که مخاطب من نظارگی جمال خود نیست و طبیعت او را از
هجوم بد معاملگان فرصت مشورتی یا وقت شنیدن نصیحتی از فطرت بلند خودش نیست
بیت تو یوسف[۵۶] معنی را در چاه بلا دیدی ۱۲ و را بشهنشاهی در مصر کجا دیدی بعد الحمد
که بعد از نیامدن مفاوضات گرامی که یاد از فراموشی میداد و بعد از[۵۷] رسیدن قوافل
خطوط که نقوش پیشانی آنها گره آلودهٔ بدگمانی و نافهمیدگی بود در قیمهٔ کریمه که اگر در خور محبت
این کس نباشد باندازهٔ قدر نامناسب روزگار ناسازگار نبود رسیده بمقتضای
بشریت طبیعت ملول مسرت آرا گشت و فطرت[۵۸] همیشه خرسند من از کوتهی
حوصله دست نوازش بر سر دوش خود کشید بیت شب غمهای من چون
شد بصبح شادی آبستن[۵۹] شود سامان نقب من همه بر گنج شایانی

۵۱ یعنی از معاملات رسمی و مقتضیات
۵۲ خجسته کیشان رشک ورد زگار
۵۳ نوشته میفرستاده باشند ۱۲ افضل
۵۴ کسی بنجا خانان گفته بود که ۱۲
۵۵ ودر دل نفاق دارد و دعوی اتحاد
۵۶ و یکی فرمود که استعلم آن الدول شد
۵۷ این نامه در زمان هنگام تحریر شد ۱۲
۵۸ دل تو بود هم برای خواهی
۵۹ و از تو جنگ آن دشمنان کند
شنج دوستی نبود من از خیال کاذب
قطع کنم و اگر تسلی من در دوستی
بسته شود ای بسا چشمی که از دوست
راه بیرون دهم بخاطر ایشان هم از دوست
۶۰ اگر نشست کاست
آن ۱۲ از دوستی شده و رضا طر آلوده
ظاهر ۱۲ و مرزا
با بیگانگی و معاملات
بخاطر من معاملات
نگاه در راه ۱۲ بخاطر ایشان

فصل[۶۰] در بیان مقدمات قدسیه و مقتضیات صداقت و انگاه

دوستان دوستی گزین ۱۲ چه جای گوی من بقصد فروغ شامیم بر زبان
چه جای گفتگوی من بقصد فروغ شامیم بگذرد چه
جای مقدمات دوستی خالص باشد
احکام آن بسبب رفع بدگمانی
زمان از دش می آزار دهی انصاف نیست
اشرار زمانه زنیکی من اعتباری پیدا کرده
از چند وجوه از منتقمات روزگار هستند
پرخاشه اشرار را از خود ۱۲ نمیدانم نوشته
گوناگون خاطران مقدمات قدیمه
دست و دل بر زبان هرزه گوی دهد ای
چه جای آنکه مقدمات دوستی
نی انگار دل باشد بر زبان آورد
وخاطر خاصل ۱۲ از دش ۱۲ فوده
اد نا نبوده ۱۲ از صفت مقدمات خاصل
۵۵ و فرا ما چه توان کرد ۱۲ از دش ۱۲ فوده
بلکه ۱۲ که ۱۲ چون ۱۲ دوستی ۱۲ ۱۲ ۱۲
خود نیست و طبیعت او را از فرصت
مشورتی نیست نی از فرصت حاصل کند
و حاصل مشورت شما ۱۲ دش ۱۲ فوده
۵۶ ای مقدمات
۵۷ ای ۱۲ رسیدن خطوط البسیار شما که متضمن ناخوشی بسبب بدگمانی در حق دوستان و متضمن نافهمی خرد بود قیمهٔ کریمه رسید که اگرچه آن رقیمه فراخور محبت من بود
فطرت بلند ۱۲ ظاهر ۱۲ ۱۲ ۱۲

از یگانگ نبودن فرمانروای زمان وزمین میفرمایند خودا یعنی باعث ظهور عیار اخلاص درست
که سود وزیان را دران گنجایش نیست میشود وراه معامله بافرمان روای حقیقی مسلوک داشته
هزاران مقاصد صوری ومعنوی را دام گسترده میگردد واگر از جدائی صوری دوستان
عرفی وآشنایان ظاهری که از اسباب انتظام مهمات صوری اند در تعب اند خود بغایت
عجب ست که یعنی اگر بموجب شکرگذاری نباشد باعث کلفت کارشناسان درگاه ایزدی
چون تواند شد واگر از دوری صوری دوست حقیقی آزرده دل اند خود از کم فکری وبیجا سبکی تواند بود
چه محبت حقیقی روی هجران نه بیند ومفارقت ظاهری موجب اختلال احوال نشود چه در
منزل اهلیت که محل نزول مودت تحقیقی ست غم وغصه نمیباشد پس ای دوستدار پرحوصله
کم حوصله بسیار بردار کم بردار من امروز آن روز است که شما از خود بهره دربوده ببدرقه خرد وفلا
وتائید نیت درست غم وغصه را بخود راه نداده تمشیت مهمات مرجوعه را سرانجام نموده داغ
به پیشانی بزرگان جهان نهاده بهجت آرای خاطر دوستان حقیقی گردند چون ازنامه معطوفه
پیشانی آن بزرگ جهان راگره آلوده یافت دل بدر وآمده کلمه چند نوشت درعمل آوردن آن
یادداشتها کوشش فرمایند که آنها بتدریج میوه گوارا بارمیدهد از احوال خود چه نویسد بعد الحمد که
نفس اماره خیلی درپی راه نفس مطمئنه تنگ ودو دارد وطبیعت عنصری که از کور باطنی از درد
صوری درنالش ست امید که چون صلح کل درمیانست او هم از نالش باز آمده بصحبت گراید اشعار
منتخبه که دریاض علیحده رقم پذیرشده بود وانتخاب حدیقه وانچه بعد ازان منتخب شده باشد
نویسانیده کجا فرستند وبعد ازان انچه شود خبر وخبر بفرستادن آن مهمانی دل ناتوان فرمایند وقرة العین
دولت وسعادت ومسرت میرزا ابرج ودارا ب وقارن برخوردار صورت ومعنی شوند وقت آن نماند
که ایشان را رخصت فرموده درظل حمایت الطاف ایزدی که کافل مهمات ایشان ست

بدشمنی انگیزند بمیانند محبت ناقصک خود را اعظم اشیا خیال میکنند باری گذشت انچه گذشت
اکنون همگی فطرت جاه اعتبار و فتح و نصرت و صحت و مسرت آن وحید الدهر را از خدای
مهربان مسالت مینماید و در لوازم دوستی از خود شرمنده نیست حضور و غیبت یکسان
چون گویم که دروغ گفته باشم چه بسا خوبیهای آن یگانه محبت در غیبت گفته میشود که در حضور
مذکور نبود که مبادا رعونتی بخاطر راه یابد المنة لله که توجه باطنی و ظاهری حضرت خدیگانی
بدرجهٔ اعلی ست نخستی ازین گرم تر و نیازمندتر روز دوم عرائض فرستند که شجاعت
و دانش و هجوم عوام و التجای مردم مردانه و فراهم آمدن اسباب دنیوی مست کن
آدمی ست طبیعت اصل تمیز ست اندر آدمی تا فرزونی را بداند از کمی و الله تعالی توفیق
محاسبه و شکستگی دل در فتوحات مقارن روزگار خجسته آثار آن یگانه زمانه دارا محمود خان
خدمتگار اخلاص گزین ست این بار باد نظری دیگر شد توقفات او اختیاری نبود در گفتار
و کردار ازو راضی ام و السلام در مهرماه سنه سی و شش نوشته شد بخانخانان فرد
گر غمی آید گلوی او بگیر داد او بستان و بیرداد باش از مطالعهٔ نسخه جامعه کونیه آگهیه
مسرت پیرای خاطر خرده دان بوده از نقوش ناملائم که صفحهٔ جهان ازان گریز ندارد و الحق
از اسباب والای ایزد شناسی و از امور دریافت اسرار عبودیت ست وسعت سرای
دل دوربین آن معشوق سراپرداز و آن عاشق برخوردار من که جز عاشقی من و معشوقی کونین
را سزاوار نیست تنگی چه معنی دارد که کنجلکی هم پذیرا نساز د چه دوست دوربین من اگر از کد و جهد
اخوان دنیا میگوید آن خود در روزبازار مردمی شیوع داشت و بزرگان صورت ببرلی بقائی
آن پی پرده بزم عیش خود را منغص نساخته اند تا به پیشوایان معنی چه رسد امروز خود که حال او
معلوم ست حاشا که گردی بر دامن حوصلهٔ جهان پیمای خاطر محبوب بسزای من نشیند و اگر

بمحمد هادی علی رحوم قزلباش
گر بتر آرامی ما نگه از نرین مست کردان و نیانیاز
بدیگاه و الا فرستاده و عاطفت موفور و دانان
عرائض فرستند زیرا که شجاعت و
و فور کوشش و استاد و دین روزافزون مملکت
آدمی راست و خود فروش بیگانه
آدمی عاقل تیز آدمی
ش ای
کز فرزونی رتبه از کثرت آدمی الا بعلت
کز بیم طور فتوحات

غایت مسرت فرزود عیش
امید ایکه بگرد کار الله تعالی شمار الیوض عیش
و چهره فتوح عاقبت بفش
دگرگاه و فتح نیاز عطا فزاید ش
ای این نامه از دیباچه مشود
توقفات او در دوگانی اجتهادی
نموده فقط ۱۲ ش از انجا که
رجوع بخدا میشود امید ایکه بگرد
لاحق گردد اشاء الله تعالی
و نیز فتح ش قوت فتح خاطر که بگرد
انع ش قوت فتح خاطر که بگرد ۱۲

بمحمد هادی علی رحوم ۱۲ قزلباش
گر بتر آرامی ما نگه از نرین مست کردان و نیانیاز
بدیگاه و الا فرستاده و عاطفت موفور و دانان
عرائض فرستند زیرا که شجاعت و
و فور کوشش و استاد و دین روزافزون مملکت
آدمی راست و خود فروش بیگانه
آدمی عاقل تیز آدمی
ش ای
کز فرزونی رتبه از کثرت آدمی الا بعلت
کز بیم طور فتوحات

غایت مسرت فرزود عیش
امید ایکه بگرد کار الله تعالی شمار الیوض عیش
و چهره فتوح عاقبت بفش
دگرگاه و فتح نیاز عطا فزاید ش
ای این نامه از دیباچه مشود
توقفات او در دوگانی اجتهادی
نموده فقط ۱۲ ش از انجا که
رجوع بخدا میشود امید ایکه بگرد
لاحق گردد اشاء الله تعالی
و نیز فتح ش قوت فتح خاطر که بگرد
انع ش قوت فتح خاطر که بگرد ۱۲

غم چهارم آنکه انحراف از توجه تسخیر قندهار و عزم جزم بصوب ناصواب تهمه کرده اند شادی پنجم آنکه اسباب فتح و فیروزی این یورش سرانجام شده غم پنجم آنکه بواسطهٔ بسیاری آب یا اندیشهٔ دیگر این امنیت دیر بحصول می انجامد شادی ششم آنکه بمجرد رسیدن محمود خان بخاطر رسیده بود که در معترضات بادشاهی معذرتی چند که در آئین اخلاص و روش عقیدت مستحسن خردپروران دوربین باشد نوشته و گفته باشند غم ششم آنکه درین باب بموقف عرض مقدس چیزی نرسانیده بود و مدتی مع هذا استیفای اینحالت را از مخلصان خود استدعا کرده ای ابوالفضل بس کن قصه خوان و افسانه گوی نیستی که تعداد شادی و تذکار غم نمائی قطعه تو نقش نقشبندان را چه دانی ۔ تو شکل پیکر جانرا چه دانی ۔ تو خود مے نشنوے بانگ دهل را ۔ رموز سر سلطان را چه دانی ۔ هرچند فطرت این حیران انجمن هستی مشتاق رسیدن خط شما نیست لیکن این قدر میدانم که خاطر مدارائی مدارا بدوستی فروش شما از نوشتن نامه و فرستادن پیغام بخرستی فراوان چگونه باز آمده بود عجب که مقدمهٔ قدسیه که در اصلاح احوال آن یگانهٔ روزگار گفته بودم بکار من مسکین معامله فهم برده اید و آن آنست که بمخاطب خود میگفتم که مرا اندیشه که بود از اخلاص وافر شما بود که مبادا اتکا بران نموده در مراعات خواطر فرستادها و فرستادن مردم خود اهمال نمایند و ضمیمهٔ آزردگی طبیعت آنگه قرة العین دولت میرزا ایرج را بکمان اسلام و ملاحظهٔ کفر نا پرسیده در رزاق خانه فرستاده اند هرچند کفر نفس الامرے داشته باشد در مذهب بیحجتی گنجایش امثال این امور نیست نه میگویم که مرا دوست نمیداری یا دوستے خود را که بنسبت منست بسیار اعتقاد ندارے این مے گویم که در معاملهٔ دوستے درخور نیک اندیشی من نیست فکیف که در برابر محبت من باشد و چون عالمیان را

ای کاروانیان دوکر بستان خاطر پری نمی برید
مصلحت سلطانی چه دانی واسطه قوت پیش شه
قول مرا بامدت تا فروش مدار
خاطر تمام مرتب برادران تو شاد گوی
وفور شفقت تو شاد باد دوستی چنین
از تحریر خطوط و فرستادن پیغام پهلو تهی
بسیار چرا باز نمانده ۱۲ قدح ای قحبه
ست در آنکه هرچه در باب اصلاح احوال
نگفته بودم دان آنست که در دست
بشخص مخاطب خود بگویم که در این
اندیشه از اخلاص وافر شما بود که مبادا اتکا بران نموده
در مراعات خواطر فرستادها و فرستادن مردم خود اهمال نمایند
خاصه تو خود احوال نامه و پیام و ارسال عرائض
بوقوع پیوست و در ارسال عرائض
و در مقام تعدد نمودن پیش شما
ملالت از ریشه من فعل شما
سکین معاملهٔ ما هم گمان برده
گرگین را نشانه ابوالفضل این اهمال
خانخانان بظهور آمده و ضمیمهٔ آزردگی
آنست که شما مرزا ایرج را بکمان اسلام
او را در رزاق خانه فرستاده اید و در رزاق خانه
اسلام او در رزاق خانه

چندین طیاسان بدنامی بر دوش افگنده نظارگی اند کجا گوش کنند لیکن چون از مبادی احوال آثار نیک ذاتی و اخلاص فراوان نسبت خلیفهٔ وقت دیده میشد و آثار رشد و کاردانی از ناصیهٔ سعادت ایشان خوانده میشد این دو کلمه نوشت والا از نارسائی روزگار کج بینی احولان زمانه سر و برگ حرف زدن نمانده است العاقبة بالخیر بنجانخانان قطعه اگر نقوش مصور همه ازین جنس اند + مخواه دیدهٔ بینا خنک تن اعمی + دو گونه رنج و عذابست جان مجنون را + بلای صحبت لیلی و فرقت لیلی + مخلص که در حضور و غیبت و در وصال و فرقت از دور بینی و دوستی و درستی خود از دوست بسیار دوست خود رای زود مست زود هشیار شو تن دار خود آزرده است بمطالعهٔ منشور محبت که محمود خان آورد هم قرین شادی شد و هم قرین غم گشت شادی نخستین آنکه نظر این غریب خاکیان دنیا که نه دوست سزاوار دارد و نه دشمن لائق بر خدمتگار مخصوص آن دوست بیگانه خوی که مرا چون من دوست ندارد و من یک دیدن او بهزار جان خریدار افتاده غم اول آنکه بر زبان زمانه ساز اد که تعلیم یافتهٔ مکتب خانهٔ آن ذو فنون وقت ست گذشت که مرا محض از برای دل جوئی خاطر شما فرستاده اند شادی دوم آنکه نظر بر نامهٔ دلکشای که خاطر آرزومند آن بود واقع شد غم دوم آنکه آتش مهاجرت از مشاهدهٔ آن اشتعال گرفت و خوکردهٔ هجران را تبا زگی در شورش آورد شادی سوم آنکه خط روح پرور سرور افزا در برآمد و غم سوم آنکه مضامین مختلفه که منبع آن دوستی باضطراب آمیخته است معلوم گشت اگرچه از جنگ و صلح و دوستی متعارف روزگار فراتر ک شده سخن کرده اند اما چون مشحون بکلفت بوده اندوه افزا گشت شادی چهارم آنکه این قاصد نامه با خبار مسرت آثار آن حدود از صحت ذات و توجه بسپاهی و اهتمام مهمات اشتمال داشتند

ای طیاسان نقش اول فراموش مکنید — جا دارد که بر دوش می افگنند — معنی کجا گوش کنند — نشنیده و نصب بنظر که بشنوند — فقره از قول امثال این حکایت — دنیا داران از دروبینان آخر قطع — دنیا و ما فیها بسپاهی مالدوم کسوای تعلق — سیکنند کجا شنوند ما از شما و شما از ما فارغ — نباران این دو کلمه و رباعی که انشاء — تعجب آورده ازش — از خانخانان ملال داشت این شکایت — نگاشت که یکه گر نقوش صور داده — ای ای دوم عالم همه ازین جنس اند — دیدهٔ بینا بخواست کز دیدن این — بتر ز تن اعمی خنک ست زیرا که او — نرنج و غیره — و دوم عالم عالم ملال خاطر — و وصال نیج و الم عالم عالم — فصل دوم — در وفاق ظاهر در وصال — رادار خانخانان در وصل و فرقت شما — آرام نیست و هیچ — و دیگر افضل خان — دوست ای که دوستانش بسیارند — خود ای که بر فضائح عمل میکنند و دوست — ای بانگ شادمانی مست شنوند و دوست — هشیار شوای بانگ تا ما هم بخود درآئیم — از سستی آن دارم تا بود این بعضا — بود ست است و فرق خود خود شوند که — این بیخبر ناشنیده اضداد را مخالف — موصوف و فاعل آزرده ست قلق

روشنائی دارد بظهور خواهد شتافت و گوهر نشود مخلصی دیگرست و سوداگری دیگر گوهر اخلاص
بهاندار و اگر همه عالم را در برابر اخلاص دهند لعل را بخرف فروخته باشند اسباب دنیوی و اخروی
و تمتعات دو جهانی چون علف مرکشاورز را بی قصد بدست افتد آدمی از سوداگر کمتر نباشد
که جوهر بی بها را بی قصد بدست افتد فرو شد پنجم غضب و شهوت که هر دو پای بند
نفس اند پس بهوش باید بود که شاهزاده خرد را با سیری اینها ندهد بلکه پیوسته این سگ و خوک
را زنجیر خرد در گردن و مهار دانش در بینی انداخته نگذارد که عربده نمایند کار غضب بجائی
میرسد که بیک ترک ادبی تا بدشنامی چه رسد بکشتن قبیله دل می نهند معاملهٔ شهوت بجائی
میکشد که چاه حرص او با نبارهای عالم پر نشود اندیشه باید کرد که آنها جمع کردند چه شد و اینها که
جمع میکنند چه میکنند ششم پیوسته نیازمند باید بود و در یوزه دلهای شکسته و تجرد گزینان هر نفس
بر خود لازم شمرد هفتم مطالعهٔ کتب اخلاق جلالی و ناصری و منجیات و مهلکات احیا بر خود
فرض وقت دانسته تبرکات اوقات شریف را ضائع نسازند هشتم از صحبت خوش آمدگویان بقدر
امکان احتراز نمایند که پهلوانان این راه از تیرگی این شورختان هلاک شده اند پیوسته عاشق
صحبت راست گویان که ظاهرشان تلخ و باطن شان شیرین باشد اگر از همراهان این
حس بود خود چه دولت و گرنه هر جا که ازین گروه نشانی یابند بملازمت او شتابند
سخن بسیار و فرصت کم و مخاطب ناپدید و ارباب زرق فراوان اگر عمر وفا
کند و شوق مخاطب در افزایش باشد سخن حق بمدارج گفته آید الله بس باقی هوس
بخانخانان نامه بخط خود چنانکه ایما رفته بود ننوشت چه مشاغل بسیار
و دران صورت بایستی خود آمده خواند امثال این حکایات را اهل عالم آزنده پوشان
ورنیش سفیدان بیشتر قبول نمایند تا از امثال ما مردم که بجز لباس تعلق

دانسته زیان دنیوی اختیار نکند ضرر اخروی چون خواهد گزند پس همانا هر که راه باطل رود بمثابه کوری باشد که در شب تار در چاهی افتد سالکان طریق اهلیت را جز رحم بر انفس چه تواند بود دوم نجات هر طائفه و سعادت هر گروهی در وضعی معین نهاده اند ارباب تجرد را رضا و اصحاب تعلق را بعدالت و شرح مراتب این بسیار ست و مجمل این را یقین شناسد که نجات سپاهیان نصرت شعار و غازیان حقیقت آثار در اخلاص صاحب خود ست هر چند که آن ولی نعمت از اهل ظاهر باشد نه که در عبادات بدنی و مالی که آن سرمایهٔ تجارت دیگران است سرگرم باشد بلکه خوبی آن از جهت انتظام عوام ست جمعی از مخلصان کوته بین را در این راه خطائی افتد و کارشان از نجهت هر روز زبون تر شود و آن آنست که پیوسته نظر بر اخلاص خود داشته باشد و چون این حالت در مردم کمتر یابند دست نوازش و افتخار بر سر و دوش خود نهند و صاحبان چون معشوقان حقیقی اند استغنا لازم آن خصوصاً که عاشقان راست اندیش بسیار باشند بی نیازی ایشان افزون خواهد بود از این جهت کوته حوصله ها بخیال تباه افتند که مگر صاحب نمیرسد یا اخلاص را اثر نیست و اندیشه های نادرست و آشنایان نامعامله فهم خوش آمد گوی ضمیمهٔ فساد شان گشته عنقریب در گوش خسران در مانند پس باید که با قصای مراتب اخلاص مشرف گشته مقصود خود را در رضای صاحب محو سازند نه که بجرد اندیشهٔ اخلاص بازوی شمشیری تا منفعتی هزار نخوت در سر انداخته در مقام خواهشهای گوناگون شوند سوم در اظهار حق و کارسازی ولی نعمت دوستی و دشمنی منظور ندارند بلکه اگر با کسی پدر کشی در میان باشد و آن شخص بکار صاحب می آمده باشد این را بخاطر نیاورده در رفع کار دشمن خود باشد و اگر نه او دوست مقصود خود ست او را از اهلیت چه بهره چهارم خدمت و فروش و اخلاص افشاکن بنا شده که بوی مشک پنهان نتوان کرد اگر فی الواقع از فروع صدق

لے تولد دوم ای دوم مرتبه — اهلیت آنکه مراش ملی ای خلیفه — آن ولی نعمت اگر گروه دنیا داران — که بشغول نماز و نعم اند باشد یکین — ملازم لا للازم است که با او خلاص — دل بحبت در رزق پس نجات پاهیان — وضعی بحبت منصرف نه در عبادات — پدنی و مالی مثل نماز و زکوة و صدقات — وخیرات زیرا که آن سرمایه باشد برای تجار دنیا — سگر مرا باشد برای تجار آخرت — وغیره مستعد باشد مراش ۱۲ — ای خلیفه آن اخلاص که با صاحب خود است — در وضع انتظام عوام ست ولی با انتظام — امتنا اخلاص پسندیده نیست ۱۲ مراش — سے ای در راه اخلاص ملازمان — راخطائی عما افتد و آن خطا آنست — سگه پیوسته نظر بر اخلاص خود دارند — وچون در بن زمان کمتر یابند اخلاص — خود را شعار سکنند و نیندانند که خداوندان — بیچون عشوقان حقیقی اند بی پروا اند — لازمهٔ معشوقیت خصوصاً در عشق — ناز است از بن بیش بسیار باشد — ناشکیبان راست از بن کم کم باشد — فصل در بیان مقتضای مراتب — بی پروائی ایشان افزون خواهد بود ۱۲ مراش — ۵ ای از جهت بی نیازی معشوقان — وصاحب خود کوتاه حوصلگان بدین — خیال تباه افتند که شاید صاحب — با نرسد و اثر ایشان نیندیشند لیکن — اخلاص بار در دل اشی نیست و — دیگر اندیشهای فاسد و آشنایان خوش — آمد گو ضمیمهٔ ایشان خیال تباه شوند و — در زیان کاری مانند ۱۲ سو — مرهم ۵ ای نفع با کسر دوم آنکه ان خلاصه — پس پادر کباشهای مراتب دوستی — نسبه مقصود و قرار دوستی

صاحب فنا نا پذیر کاری که کار اوست — بازوی شمشیری که کار اوست — مشرف شوند پس با بین قدر — نفع نخورد در سر اندا خته — آن در مقام خواهشهای چند در — شوند ۱۲ ش — کار دشمن خود ای دوستی — پاش صاحب دشمن خود ما شد — مزد در مقام او مسعود شود خلاصه — فرد در دوای دوستی و دشمنی — اگر دوای دوستی و دشمنی نشناسد — کهنه بدر اورا کشته باشد و آن شخص بکار صاحب آمده باشد این پدر کشی خود را بخاطر نیاورده کار او را راست سازد و گر نه ای اگر بخیال دشمنی در اجرای کار او انکار

ومنهیان راست گونا پدید و بد ذاتان خود دوست از مگس و سور زیاده پس بهوش باید بود تا
کار ساخته شود زیاده چه نویسد الله بس و مابقی هوس نجانخان قلمی شد رقیمهٔ والا
ورود یافت و بوی اهلیت و مردمی بمشام جان رسید الله تعالی بمقاصد صوری و معنوی رساناد
وانچه در باب رهنونی بهبود نشانین ایمانی رفته بود ای هوشمند مهتدی نشده در هدایت
زدن دیده وری را بکوری فروختن و نابینائی را ببردوربینی گزیدنست کجا و دارالامن اهتدا کجا
تا در عشرت سرای هدایت خرامی چند آدمیانه توانم کرد لیکن چون طلب و تپش باطن
صادق و اندیشهٔ ضمیر بخیریت کونین مقرون بود تائیدات الهی این سرگشته وادی
خمول را دستگیری نموده بشهرستان اهلیت یعنی باستلام عتبهٔ خلیفهٔ زمان و پیشوای جهان
آورد و نجت دوستی بجا آورده بعروة الوثقای ارادت این خدیو صورت و معنی و مقتدای
ظاهر و باطن رسانید و قائد دولت تفقد نموده من نابینا را سرمهٔ تحقیق در چشم کشیده دیدهٔ دوربین
کرامت کرد تا به پشت گرمی آن از تعلقات صوری و معنوی که حجاب جویای مقصود است
بیرون آورد تا در پس پردهٔ کثرت جمال وحدت بنظر درآمد و جمال جهان آرای این خلیفه وقت
که در نقاب کثرت و حجاب سلطنت و نظر ساده لوحان ظاهربین نگار خاطران کج دان
مختفی بود مشهود خاطر حق پرست گشت این بیراهیه براه افتاد امید که سررشتهٔ مقصود بدست
افتد و مهندی گردد اکنون بعضی از فهمیدگیهای خود را که ببرکت صدق ارادت روشنی افزای
خاطر تیرهٔ من گشته است بآن برادر مینویسد امید که این داستان را از خوش آمد گوئی و
سخن آرائی بیرون دانسته در خاطر جای دهند ای برادر باران رحمت الهی فراوان بهمه جا
و بهمه کس فرارسیده است لیکن مبدع جهان آرای سراین را بحکمت مصالح از نظر مخفی داشته
اکنون اول پایهٔ اهلیت آنست که باطبقات انام طرح آشتی انداخته بساط صلح گسترد که هیچکس

ای هوشمند تا نفس خبیث در میان است ترا از خود و خود پرستی خلاصی نیست
ای خود پرست تا خود را فدای خدا نکنی خدا را نخواهی یافت
اخبار بانی مائده نوای ضلالت است
۱۲ از قدر و قیمت ۱۲ قول پیغمبر دریاب
بر مخلص پوشیده نباشد که ۱۲ ناگزیر است
فرق بسیار
در خلق مسلم است که هر که ۱۲ خواهد
دریاب درخواست هدایت و صلاح
و بعبودی خود کمر در بر دو جهان
بکار باید کمر بسته و بدو گیتی ۱۲
جواب آن آرزوی انکسار مینویسد کاین
هوشمند من که خود را راست نیافتم
اگر قصد رهنمائی دیگران کنم گویا این معنی
از قریحهٔ قابلیت خود ذکر کرده نشد میان من
و دارالامان اهتداد وری بسیار است
اگر چه نزدیکی بوادی البته در عشرت
سرای هدایت رفتاری چند ۱۲ یعنی لیکن چون طلب
صادق داشتم ۱۲ نیست تائیدات الهی و چهره مددگاران آشته
چنین و چنان کردند که این گمراه
را هدایت یافت حالا امیدست که
تشنهٔ گارد و هوا آنرا فی الشرع ۱۲
محمول مفتتحین بشهرستان ۱۲
استلام بالکسر و کسر تاء بوسیدن یکی
بدون اضافه یعنی بوسیدن ۱۲
پیست یا اب عتبه ۱۲
تائیدات الهی ۱۲
تفقد بروزن و معنی توجه ۱۲
یکجا کرده ۱۲
وحدت آلهی و یکی ۱۲
سطح پیغمبران نگار خاطران ای
چنین و چنان ۱۲
ای برادران رحمت خدا همه را شامل ۱۲
رفع حجب حسی و نکاح و حجب بعلت
حکمت خود میداند ۱۲
آنست که با همه طبقات انام طرح
صلح را بیاندازد و بساط آشتی

که طلبگار الیتام و انتظام و خیریت مردم ست آنقدر ندامت بهم میرساند که بگفت در نگنجد و بویشان
و منزویان کم صحبت روی میدهد چه اگر بظاهر میرود از شور و شغب وقت ایشان تیره میشود
و اگر تنها بشبها چنانچه عادتست رفته میشود صاحب یاد میفرمایند و حاضر نمیابند بقدر
گرانی میشود و ارباب غرض وقت یافته این حق را وسیلهٔ چندین باطل میگردانند نکذا تی
و خوب سیرتی مردم اینجا منحصر در برادر گرامی حکیم همام ست که اکثر اوقات بدیدن او خرسندم
اگرچه آن عزیز نیز در مشاغل جهان فرو نرفته است که گاهی حرفی از خدائع نفس و تعقیف کار
گفته آید و نکوهش یکدیگر کرده این نفس امّاره را هنجاری پدید آورده شود از فیل و اسپ و
سائر اسباب دنیوی مسرت ندارم که زمانی بشگفتگی میگذرانیده باشم برادر گرامی حکیم ابوالفتح
را کم کرده باشم و از شما جدا گشته خیال باید کرد که بر دل معامله فهم این بیچاره چه میگذرد بیت
از حال خود آگاه نیم لیک اینقدر دانم که تو + هر گه بخاطر بگذری اشکم ز دامان بگذرد + ای
هوشمند آگاه دل امروز که از صورت بمشاغل صورت افتاده است و مکرر از فرط خیرخواهی
نوشته ام که در نیولا ظفر نامه و چنگیز نامه و شاهنامه مطالعه فرمایند غرض آنست که هنگام
گفتگو بران اساس باشد اما پیوسته تنها بمحاسبهٔ احوال خود و مطالعهٔ کتب اخلاق علی الخصوص
نصف اخیر احیا اشتغال نمایند که نفس امّاره در کمین ست مبادا فرصت یافته کاری برای
خود سر انجام نماید که علاج آن دشوار باشد و پیوسته در جویای آدمیان بیغرض کم خوش آمد
گوی باشند آن نفس کجاست که بگوید که بمن بعلانیه حاضر نموده نگذارید که ناشائستگی در غضب و غفلت
بظهور آیدا ما اینقدر کوشش و گفتن ضرور ست که امثال این مردم را اینحالت باشد که در خلوات
حرفی چند از راستی توانند گفت زنهار از اشرار چرب زبانان که بچرب زبانی کفایت و دوستی خود
خود دانموده هزار کار تباه سر براه مینمایند اهل دولت را وقت کم و کار بسیار و خوش آمدگو فراوان

بیان خاطر مکرر متضمن آنکه
باکسی چیزی و هوا نخواهد
از خبر آن و فوراً گفت که
است بیان خبر و اشاره علم الله
کون نون وقع ایمان
چیزی بنی بنی
ابوه و نشان
چه آگر آگر بظاهر
خود بیرم
بشود و آگر تنها
این حق را
و سیله چندین
هوا هوس من
غرض
بمن
بیچاره
بیت
هر گه
ای
فصل
نماید
موقوف
دیوان
مولوی
قوان
شخص
که
که
بظهور
ضرور
ایشان
مجموعه
قوی
ای
زبان
نگهدار
بیان

خود فرو مانده و حرف سرائی نمیکنی خاصه[۱] وقتیکه اصحاب شرارت و ارباب افترا و احباب حسد
فراوان بوند و برای هزار نیت بد نیک را بدوامی نموده باشند و دوست معامله نافهم پذیرا باشد
لیکن چکنم که مرا معامله با فطرت افتاده طبیعتم را قدری پیش فطرتم پدیدنیست سبحان[۲] الله من
وحشی صحرائی را پای بند مدینه ساختن و در چنین گفتگو انداختن چه حکمتست تا گردیم روزگار
را چندین تصدیع خود داده کاغذ سیاه باید کرد و چندین سخن را نوشت آما چه توان کرد بلباسی
که از کارخانه تقدیر باین کس عطا شده است ناگزیر لوازم این لباس بجا آوردن و شکر
این لباس کردن اساس رضامندی را استحکام دادن ست پس[۳] همان بهتر که ازین
وادی حرفی چند گفته آید اولی و بهتر آنست که توجه و التفات ظاهری و باطنی بندگان خلافت
پناهی زیاده از انست که باین نامهربان کرده آید و خدمات[۴] و تردودات پسندیده ایشان
همه مجراست و چگونه مجراست و جمیع امرا و منصبداران که خدمات ایشان را بشرحی لائق
مکرر نوشته اند همه[۵] در موضع خود جای کرده است و عنقریب آثار آن عائد روزگار ایشان میشود
کشتیهای جنگی حکم شده که در هر دیار موجود سازند بزودی سرانجام میابد و توپ و لوازم آن
متعاقب خواهد آمد مارا یک لحظه از خود غافل تصور نفرمایند چه گنجایش این دارد دولتخان[۶] را
سفارشهای خوب کرده شد انشاء الله تعالی بمقاصد خود برسد اولیای دولت از اطراف ممالک
محروسه فتحنامها فرستاده مورد مراحم خسروانه شده اند امید که عنقریب ایشان نیز این کار عظیم را
باتمام رسانیده کامیاب صورت و معنی شوند از احوال کثیر الاختلال خود چه نویسد که از
کثرت مشاغل و فرط مهمات خدیو عالم فرصت آن نیست که بآن هادی علی الاطلاق از
سخنان قدسیه نفس الامریه گفته شود و حضار در خانه در هوا و هوس و حرص چنان فرو رفته
اند که اگر احیانا حرفی از معدن حقانیت گفته آید چندان ناخوشی دیده میشود که خاطر

---

[۱] وقتیکه اصحاب شرارت و ارباب افترا و احباب حسد فراوان بوند و برای هزار نیت بد نیک را بدوامی نموده باشند و دوست معامله نافهم پذیرا باشد
[۲] سبحان الله من وحشی صحرائی را پای بند مدینه ساختن و در چنین گفتگو انداختن چه حکمتست تا گردیم روزگار
[۳] پس همان بهتر که ازین وادی حرفی چند گفته آید اولی و بهتر آنست که توجه و التفات ظاهری و باطنی بندگان خلافت پناهی زیاده از انست
[۴] خدمات و تردودات پسندیده ایشان همه مجراست و چگونه مجراست و جمیع امرا و منصبداران که خدمات ایشان را بشرحی لائق مکرر نوشته اند
[۵] همه در موضع خود جای کرده است و عنقریب آثار آن عائد روزگار ایشان میشود
[۶] دولتخان را سفارشهای خوب کرده شد انشاء الله تعالی بمقاصد خود برسد

ورین کس فهمیده باشند یا مجتبی که نیک سیرتان زمانه از درست کرداران روزگار هشم
داشته باشند مخالفتی داشته باشد تا درازالهٔ آن سعی نماید لیکن چون دوستی این کس از متعارفات
نیک سیرتان زمانه فراترک افتاده خواهشی چند بخاطر بوالفضول راه میباید که از ناروائی آن آزرده
خاطر میشود شعر گر خواهشی کند دل شیدا مرا چه جرم + عشق ست و صد هزار تقاضا مرا چه جرم
یقین آن دوربین باشد که درین تصنع بکار نه برده ام آنجا که روزبازار مردمی ست و متاع
دوستی رواج دارد از پیش خود شرمنده نیستم و خوی خجالت برجبین ندارم و نظر بعالم و عالمیان
امروز نزدیک بایشان کسی را نمیدانم و غباری در خاطر همیشه بهار من نیست و نخواهد بود و چرا
باشد ترازوی انصاف بدست داشتن و غبار آلود این دشت پروحشت شدن شعار
عربده جویان ملک ناحق شناسی ست حاشا ثم حاشا آنجا که اسم مردمی و نام اهلیت باشد
امثال این امور پیرامون آن مرز و بوم تواند گشت چه جای آنکه کار ازان گذشته باشد که
شرح آنرا و اثبات آن را بکردار میگذارد و لله الحمد که از مبادی احوال تا حال چنانچه آن
بزرگ زمانه در خیریت ذاتی افزایش دارند در محبت این حیران دبستان دانش افزونی دارد
و درین روزبازار خود فروشان اگر شرم از خود نداشتی داستانی چند واقع از یار فروشیها
و کوشش و دلسوزیها و جانبازیهای جهانیان برابر آمد کار آن دانا دل همچندان به بیکار رفتن و از مضرت
خود نه اندیشیدن از هزاریکی و از بسیار اندکی نوشتی اما چه کنم که مرا دیدهٔ بینا و دل هوشیار خجالت
خود میگذارد که از بنباب در بازار رائج این جهان که اگر دروغی گفته آید مشتریان این معامله دان
بهای گران میخرند حرفی زند هرچند طبعم که شناسای مزاج زمانه است میگوید که دوست
نداری که شرح احوال ترا بدوستدار تو گوید و نیکوکار خیراندیش در نقاب احتجاب و دریچهٔ عزلت
متواری ست تا بیغرضانه انچه بیند و اگوید و روزگار معاونت دانا نزا معاون آید در پردهٔ شرمندگی

پردهٔ ۱۲
مردم بکار ۱۲

تردد و شدت قطره توزع خاطر و تشتت باطن بسیار باشد چگونه دل دانا و عقل دور
اندیش رخصت میدهد که داستان گله مندی را که در قرطاس نامه های گذشته ایمائی
بدان رفته است شرح دهد و وجوه این را خاطرنشان مخاطب منصف خود نماید اگرچه
بشهادت خاطر پاک این نیاز مند که تجربه کرده منت و بشارت تجرد گزینان
کم تصنع که درست نیتی آنها مظنون این کس ست نزدیک رسیده که خاطر شریف
آن گلدسته معنوی از هر رنجی که درین زمانه ممتد دیده است یکبارگی آسایش یابد
و در عشرت و کامرانی و مسرت و بهجت افتد و شرح خوشی گوارائی دراز عمر صلهٔ عزم
درست و تدبیر صائب و حسن نگاپوی و ثبات قدم آن رزم افروز بزم افزای
صورت و معنی را از بارگاه الهی جلت الآوه عطا شود و درین صورت انچه از کورسی
فرط محبت و معامله نشناسی رعونت نفس از نرنهنگاه دل بشورستان کاغذ آورده
اولاً نقد خود را که بقلاوزی بخت بیدار کرکه نشانهٔ رضامندی دادار ست از حب و
بغض دوست و دشمن آلوده امید و یاس نمیشود و ثانیاً باطن مخاطب خود را که موطن
هزار اندیشه است و از اختلاط جمهور انام و دید حالات ایشان کمال ننگی در انجا
بازار کساد دارد و از نیجهت تمیز میان دوست و دشمن که اعتماد را شاید کم بدست می افتد
لیکن از حسن طینت و لطف سریرت خوبی هر دو طائفه را و خیریت آنها را بالکلیه
فرو نمیگذارد و در عین کمال مشاغل که افتراق و امتیاز میان خیر و شر کمتر
میشود تا تفاوت نهادن دو خیر یا دو شر را کجا امید داشته آید در شورش
انداخته بود اگر در ایضاح آن کوشد گنجایش دارد و در آئین کاردانان به نشناسی
وقت مطعون نخواهد بود لیکن آن شکوه ازان قسم نبود که مجبتی که ایشان

التماس خدمت نمایند فکیف که خاطر مقدس آن میخواهد که این خدمت از پیش ایشان
شود و اگر فی الواقع آمدن مرا مناسب میدانند معروض دارند تا وسیله کوشش
من بار دیگر شود من کجا و سر این کار کجا لیکن همگی همت آنست که بار خاطر اشرف را
بردارند هزار شکر که برار در تصرف ماند و این را از آثار توجه ایشان میدانم و آن بار تخفیف
یافت امید که بالکلیه برطرف گردد و بدذاتان خوشی کنند بنم گرانید اگر در جواهر شناسی
یک دو جا غلط کردمی در فهمیدگی خود بدگمان شدمی میدانم که اینها عارضی ست بر
دامن قدسی حقیقه گردی نمی نشیند قطعه عاشق آن نیست کو ببوی وصال
نقد جان را بدلستان نبخشد + عاشق آنست کو تبرک مراد + هرچه هست رایگان
بخشد + دو جهان را دو شاخ گل داند + دسته بند دو دشمنان نبخشد + سخن بسیار و وقت
اندک و زمانه مانع و دل تجرد گزین همین بیت اکتفا مینماید بیت ترا دیده بینا و دل هوشیار
زخود از همه بیشتر شرم دار بخانخانان نظم اندر میان جمع چو جانست آن
یکے + یک جان نخوانمش که جهانست آن یکے + سوگند میخورم بجمال و کمال او +
کز چشم خویش هم بنهانست آن یکے + دل موج میزند ز صفاتش ولی خمش +
زیرا فزون ز شرح و بیانست آن یکی + ایزد جهان بخش جهان آفرین مرادات آن
خلاصه خاندان اهلبیت برارد و بزودی کامهای صوری را برآورده در تحصیل مقاصد
معنوی سرگرم گرداناد آمین روز که آن آرام دوست عیش گزین را بجسب سرنوشت آسمانی
که در عالم عنصری سبب آن مخالفت رای روشن خیرخواهان حقیقی باشد یا آرزوی
تباه همراهان معامله نافهم که آن نیک اختر را از یورش قندهار باز داشته متنبه
شمه را پیش نهاد همت عالی گردانیدند یا بسببی دیگر آن نیکذات خوش نیت را محنت

بعد از ان تا خاتمه نسخه بخط شکسته نستعلیق است

راه مدارا نرفت عقل ذوفنون تو ای دانای یکتا چه شد چرا بر خود لرزیدی واز بار گران
کلفتی عاریتی در پایهٔ پندار ماندی چه قدر کار بود که بتوجه او نمی شد دل شاهزاده را
برای خاطر صاحب خود چرا بدست نیاوردی و بعد ازانکه درین مدت سه سال از
بدمستی سخن نشنودی و خود راه راست گذاشتی هنوز راه راست نمیگیری میخواهم که
بجوشم و هزار دشنام دهم و دل خود را خالی کنم امازبان جوهر یست شریف هزار حیف
که بدشنام آلوده گردد و گر قسم که ابله بودی و عقل نداشتی اخلاص کجا شد و آن همه
حرف فدویت چه شد چرا کار را بر طرح انداختی تا آنچنان شد که شد سوگند خوردن
اگر پیش شناسائی این حیران انجمن هستی گناه نبودی هزار قسم خوردمی که
ماتم این کار سترگ بود با انهمه دشمن کامیها که جهانیان چه دشمنان و چه دوستان
زمانه کردند از انجا که او را فهمیده بودم و یقین میدانستم که اگر دیوانه و مست باشد
بدیدن من هوشیار گردد و سخن من کارگر آید مکرر از خصت از درگاه طلبیدم که
اکنون بمقتضای بشریت گذشت انچه گذشت رفته را ندک فرصت بزم محبت گرم سازد
و چنان همت گمارد که خانخانان از مصلحت دید شاهزاده بیرون نرود و خدمت ایشان
را از صمیم دل بتقدیم رساند سود مند نیامد با انیکه درین عرض هم معاتب ساختند
اما مرا در دل اثر نکرد و بر همان عقیدهٔ خود بودم مضمون مامضی صلاح این خیرخواه
حقیقی آنست که پاس دعوی خود نموده خاطر مقدس را از گرانی برآرند که آن
حضرت از ایشان آن چشم داشت دارند که از هیچ فرزند خود نداشته باشند
اکنون التماس طلبیدن بر طرف سازند و از بزرگی یکسو شده دل نهاد آن
خدمت شوند بالفرض اگر حضرت طلبند هم مناسب آنست که

میشود خصوصاً درین ولا که برادر صوری و معنوی شیخ ابوالفیض فیضی روی در نقاب احتجاب
کشیده تار و پود این ساز تعلق روی در پراگندگی نهاد و افسردگی ذاتی و رمیدگی اصلے
در برآمد چه گویم چه رفت شیشهٔ ناموس فطرت بر سنگ افتاد من که باخود یقین آن داشتم که
به همیشه بهار تسلیم خرسند باشم به بی صبری پرده کار دریده آمد نظم مرا این عول نفس
دیو کردار * فگند اندر خرابهاے بسیار * کنون زین بادیه ناکاردانم * مگر کرگس
رساند استخوانم * دآستان من درازست بگفتن و نوشتن راست نیاید تا بفهمیدن
چه رسد عواطف شهریار دانش پژوه قدردان من آری گوی را نخستین از سفر آن
جهانی باز داشته خواهی نخواهی در گروه تعلیقیان آورد رباعے کی باشد کی کزین
قفس پر وازم * در باغ الٰہی آشیانی سازم * این دیو سرای استخوانے تن
را * در پیش سگان دوزخی اندازم * این حلهٔ نیمکارهٔ آدم را * در کارگه کمال حق بطراز م
درین شورستان ضمیر که عربده باخود داشته باشم و سر از خود باز گرفته باشم
کجا فرصت آنکه سخن سرایم و حرف گویم و محبت افزایم یا مدارا کنم درین کار بودم که
بعد از سه ماه و کسرے محمود خان رسید و کار ساخته شده آسان صورت یافته را چنان
دشوار نقل کرد آنچه لوازم خیرخواهی و دوستی باشد مساعی جمیله نمود و چون حقائق
احوال آنجائی از قرار واقع خاطر نشان درگاه مقدس شد از آنچه هر باره از جانب ایشان
گفت و شنود کردمی و بهاے گران فروختمے شرمندگی کشید و چرا نکشد که شمارا
از خلاصهٔ مخلصان یکتا دانسته و دانا نده بود برا ے چه کار بانجا کشید که عتاب
صوری و معنوی رسید و چون خود کرده بودم بر دیده و دل کشیدم میدانم
که جماعتی صحبت ساز چنین نردد غا باختند و شاهزاده از شراب جوانی و برنا

حاشا که برزبان چیزی رود که در دل نباشد ظاهر او در مراتب آشنائی دریافته باشند که
از مبادی صبح تمیز این کس از گروه تجرد گزینان بود و از صحبت جهانیان دل سرد و افسرده
خاطر چون بسر نوشت آسمانی ببارگاه تعلق درآمد از انجا که آن خوی شده بود درین
هنگامهٔ دوستی و مدارا همان حال را غازهٔ چهرهٔ خود ساخته بکنج خاموشی دامن
کشیده میداشت هرچند جهانیان در آشنائی و مصادقت لطائف می انگیختند
این کس تنفر میکرد و درین قافلهٔ بزرگ دو کس تنگاپوی سخت من شوریده رمیده را بدام
دوستی کشیدند نخستین برادر فطرت که آهنگ رستن از قید طبیعت داشت حکیم سبکروح
کشاده پیشانی فراخ دانش ابوالفتح او را پیمانهٔ عنصری البرز گشت دوم آن گوهر
سعادت منشی که نسخهٔ مکارم اخلاق را قابلی ست سترگ در زمان گویائی ببزبان خاموشی
تخم یکجهتی و صداقت را در زمین دل این حیران مشکل پسند دشوار گزین کشاورزی
نمودند چندگاه که گام فراخ در کامروائی زدند و زمانه ابتسام متابعت نمود بعضی
سخنان حقیقت آمود که بر مذاق زبان تلخ آید اگر بشورش آوردی باز عنان دل گرفته
طلبگاری فرمودی درین چندگاه بوی از ان معنی بمشام دوریاب راست فهم نرسیده
باده خوردن و مستی کردن بدیع نیست آن را از نتائج باده آشامی دیدا اند یشیده همت
در اصلاح ایشان بسته دارد اما بظاهر خود را از نوشتن باز آورد چه راه دوستی
گذاشته بکوچهٔ مدارا نشتابد چگونه درخور باشد دیگر اگر در حقیقت از گروه تعلقیان
بودمی ناگزیر چنین کردمی لیکن همان طور که ارباب تقلید بزی هر گروهی درآمده بازار
عشرت را گرم دارند این طیلسان کثرت بر دوش وحدت دارد بقدر توانائی در
لوازم آن میکوشد چون او ستاد این فن نیست ناچار لوازم آن متروک

نشود آنکه بمقتضای کمال عقیدت و اخلاص آرزوی درپای جهر[۱] و که ایستادن باضمائم
شرائف دیگر نموده بودند در برابر آن چه نویسد که لائق باشد الله تعالی بجمیع متمنیات
رساند و بسائر مقاصد صوری و معنوی فائز گرداند محبت پناها میخواست که کلمه چند از
خصوصیات در خانه و خوبیها و نیک ذاتیها و یار فروشیهای برادر الهی[۲] دانش پناهی
حکمت دستگاهی ادام الله کماله و ادام لنا وصاله و جرست و پرست برآمدن از
دمنه که در نیولا در مخاطبات دوستان صمیمی تعبیر از وبعباس دوس میرود و مخادعات
داهیه او نویسد و بعضی از اوقات را در مذاکرات عرفیه و مطارحات عامیه صرف نماید
اما وقت مساعدت ننمود انشاء الله تعالی اگر وقت وفا کند موانع بناشد دفعة حقائق
احوال را بالشرح و البسط خواهد نوشت زیاده چه نویسد بخانخانان رباعی

در گردش این دائرهٔ بی پایان + برخورداری دو نوع مردم راوان + یا باخبری
از خود واز هر که بود + یا بیخبری از خود واز هر دو جهان + الله تعالی در هر چه
بهبود نشاتین باشد داراد درین مدت که بنگارش نامه بگسستی تقاعد داشت
نه آن بود که در نزهتگاه خیراندیشی این کس غبار فتوری بلند شده باشد چه
دران باب اغراض این جهان ناپائدار که خوابستان غنودگان غفلت ست
منظور نبود و نیز در گلشن سرای دوستی بی طراوتی راه نیافت
چه آن برهوا جس نفسانی اساس نیافته از روی فهمیدگی و
دریافت تجربگی نهال نشانده ام قطعه دل به رصدگاه دهر
بیش بها گوهری ست + وخل ابد عشر آن فیض ازل کان او + شمه
از سر دل حاصل خاقانیست + کز سر آن شمه خاست جنبش ایمان او +

[۱] جهر و کهر الماس و در مقابل
[۲] برادر الهی آنکه

نموده تحسین قبیح نفس خود مطابق آن از روی سویت واعتدال فرمود واگر عیاذاً بالله
که این هم میسر نشود بالضرورة شطری از عمر گرامی را بهر وضعی که باشد از دست زمانه پریشان
استخلاص نموده صرف مطالعهٔ کتب اخلاق که مقصود بالذات جمیع علوم ست نمود واگرچه
کتب قدیم در روزگار ما نایافت ست باری حال بمطالعه اخلاق ناصری و جلالی مشغول
شد اگرچه پیش اهل خبرت ایمنی چندانی اعتبار ندارد و بعینه بحال طالب علمی میماند
که سواد روشن و فهم تیز دارد بی آنکه تجربه کند و روش آنرا از طبیب حاذق داند
مطالعهٔ کتب طبی نموده در مقام استعلاج مرضی شود اما باری حال بهتر از آنست
که نقد زندگانی که مقصود البدل و معدوم العوض ست صرف در تحصیل سائر
علوم که فی الحقیقة از اسباب تحصیل علم اخلاق اند نماید فکیف که عمر عزیز را
محصور در جمع زخارف دنیوی و حراست ننگ و ناموس این عالم فانی که در معنی
عمدهٔ بی ناموسیها و زبدهٔ بی ننگیها ست دارد و آنکه در باب انجاح مقاصد
واختفای در رولالی عرضداشت در از نگاشته بود البته تذکره اکثر آن موافق اراده
آمد و آنکه از روی النفات از احوال این شکسته بال پرسیده بودند بحسب تقدیر
اجل چند روز مهلت داده است اگر ارادهٔ ازلی آنست که این کس در مسالک
نفس الامریه سلوک خواهد کرد خود بحمد والا باعث مزید تورع باطن شده است
والحمد بسد که نفس ناطقه از آلام بدنی که در مدت سه ماه متالم بوده است تخفیف یافته
درین ولا عبارت نثری موافق حال بنظر در آمد بعینه نوشته میشود اکنون غایت قصوی
امنیت بر آنست که بقیه در دعوی که در ساغر حیات گمان ست اگر بحسب نظنه واقع
بوده باشد چون صافی سوابق اوقات بجرعهٔ ذهول بر خاک ترهات ریخته

شده است وانگه در باب معرفت واجب تعالی و مطالعهٔ کتب که بسبب نسبت آشنائی بخشد
استعلام نموده بودند اگرچه فی الحقیقه این بمنزلهٔ استعلام از جاهل و استفهام از عامیست اما
بموجب المامور معذور از فهمید گیهای خود مینگارد و اصل کار آنست که بمساعی جمیله و الطاف
جلیله آشنائی بهم رساند که اگر حقیقت خداشناسی که باتفاق ملل و نحل حصول آن غایهٔ
دشواری بر روی دارد خاطر نشان نسازد باری اگر این کس همتی نفس الامری داشته باشد
در جلوات و اگر آن حالت عالی مرتبت مفقود باشد در خلوات عیوب نفس را سیما
عیوبی که بوسیله فرط تکرار مشاهده احوال اخیار نبی نوع از اخلاق حمیده و افعال مرضیه
اعتقاد دارد بمسامع برساند و این طائفه علیه را در زمرهٔ ژولیده مویان بی سر و پا
و برهنه پایان صحرای ابتلا که نظر علیل آنها را اعتبار نمی نهد و بمیزان احترام نمی سنجد
طلبند و اگر در نشار کثرت که بادهٔ غفلت است طلب این مفردان نزهتگاه وحدت بعید و
بدیع می نموده باشد نشان این بزرگواران را در سپاهیان ساده ادراک و در محترفه
قلیل البضاعه که به امیر علی شیران روزگار نسبتی نداشته باشند جست چه از اطلال و دیار
این بے خانمانان در محافل و مشاهد ارباب سجاده و اصحاب عمائم اثرے
نیست رباعی جانا بمزار خانه رندی چند ند ۔ با مردم کم عیار کم پیوندند ۔
رندی چند ند کس نداند چند ند ۔ بر نسیه و نقد هر دو عالم خند ند ۔ و اگر
خلال احوال طالی دست دهد از رهگذر نایافت این یافتها بعد از تقدیم شرائط
طلب یا بیماری و افسردگی روی نماید در وقت افاقت و شعور از ممر فقدان طلب
این طبیبان حاذق و غمگاران صادق لاجرم دست تشنت با دنیال محاسبه
احوال خود نمود و مهما امکن محاسن و مقابح خود را بوسیله فکر و رویت خود احصا

Mawlana Abul Fazl Collection

که غالباً شارع عام ست مسدود سازد و اکتفا بر روابط روحانی و ظاهری که محض حرف و
حکایت مترسمان روزگار نباشد نماید با وجود اینمعنی بمقتضای صغر سن و خامی از
نارسیدن ملاطفهٔ شریفه تألم بسیار دست داده بود هرچند از مکتوبات نامرغوب که بجا الینوس الاسکان
ارسال داشته بود ظاهر بود که این مخلص هم یاد شده لیکن چه کند که محبت مقتضی غیرت ست
العاقبة بالخیر والظفر لخانان قطعه الایا نسیم الصبح بلغ تحیتی + الی من فداه فؤادی و
مهجتی + وقل یا وحید الدهر مذ غبت انني + غریق حریق فی دموعی و لوعتی + فلیس
یطیب العیش دونک مقصدی + لفارک مقصود و وصلک منیتی + هر چند برین میشوم
که از شوق و محبت که داعی عقل و مستدعی حال ملتزم کتمان و موجب اختفاست
حرفی نگویم و زبان قاصر البیان و قلم دو زبان را ترجمانی نفرمایم اما چه کنم که بی تابانه
سر بیرند شعر لئن عشنا الی زمن التلاقی + لاشکو ما اقاسی فی الفراق قطعه
گهر نثار کند بر سر زبان چشمم + مرا چو نام شریف تو بر زبان آید + به جست وجوی جبر
جانم از دریچهٔ گوش + زمان زمان بسر راه کاروان آید + و آنکه سابقاً کلمه چند
هم ازین مقوله در باب ملاطفهٔ گرامی و عریضهٔ خود مرقوم ساخته استدعای ترک
تصدیع نموده بود حاشا که در حواشی آن قصد ابراز گله رامد خلی باشد یا قلم
مشکین رقم از مکامن باطن اخلاص مواطن اجازت شکوه فهمیده باشد
هرگاه خود بعلم الیقین میداند که مراسلات صوری شعار مترسمان روزگار شده است
و ضمیمهٔ آن کثرت مشاغل جسمانیست چه گنجایش گله دارد عجب که خوش طبعی
که بخاطر شریف اخوت پناهی استظهارے مسیح انفاسے رسیده است
بصورت وقوع در ضمیر اصابت پذیر آن محبان اعتضادی جلوه نموده از راه کرم باعث معذرت

فتح دوم که از اجل جلائل نعم الٰهی بوده است صدور یافته بواسطهٔ آنکه بعضی
مقدمات بغایت البغایت جانکاه نوشته بود و در رشحهٔ سخنان غم اندوز بطوری
رقم یافته بود که بظاهر صورت معقولیت آن مخصوص زمان دون زمان نباشد
فنون غموم و صنوف آلام بخاطر فاتر راه یافت که شرح آن بطور ما رها در نگنجد
مصرع نمی شدم تو ای کاش آشنا هرگز ای زیب و زینت بخش
عقل معاش بنظر امعان و تامل در اوائل و عواقب امور ملاحظه فرموده
بمقتضیات حوصلهٔ دریاکش خود که مرکوز ضمیر و در بین آن دانش آئین ست عمل نموده
بے آنکه نظر بر خارستان این بوستان افتد در مشاهدهٔ لطائف این چمن و
عجائب این گلشن و دریافت فوائح روائح انواع بدائع عنایات الٰهی خرسند
و محظوظ باید بود مضایق روزگار را در ساحت عرش مساحت باطن خود جا نداده
عمر گرامی را که دو اسپه میرود و دمبدل ندارد خوش گذراند در شکوه و شکایت به
رسم متر سمان روزگار ست شریک نشد هر چند میداند که در وقت تورغ خاطر
و مشاهدهٔ احوال پر اختلال روزگار امثال این مقدمات ناخوش می آید در مذاق اخوان
این روزگار خصوصاً وقتیکه اندکے زمانه در مقام غنج و دلال شده از مارشکی میکند
بسیار تلخ نمیناید و در اقران امثال این مقال رایی در دو دانسته مطالعهٔ
این سخنان موجب مزید کلفت خاطر میشود اما چون سبهن و سبین ست که آن
زبدهٔ ارباب دولت و اقبال و برگزیدهٔ اصحاب فضل و افضال ازین حالت
بی حلاوت بغایت دور و از استماع کلمات نفس الامریه مسرور اند هر آئینه
ابراز این معنے نمود و هر چند قرار داد آنست که راه مراسلات

ای بزرگتر بزرگ تخلصهای آلهی ۱۲
بعد نهایت ۱۲
آغاز ۱۲
انجام ۱۲
ای نواح ۱۲
بوستان ۱۲
تا در رات ۱۲
بهار ۱۲
میدان ۱۲
بجا پیش ۱۲
نگهها ۱۲
باید ۱۲
نگارندگان ۱۲
بے نهایه شد ۱۲
روشن ۱۲
حالیت
بے شکوه روزمانه ۱۲

ای ۱۲ ۱۲ ۱۲

از مسافات بعیده در اندک مدتی که قوای بشری در ایصال آنها وفا نمی کند با دلیای
دولت قاهره میرسد دیگر رحمت خدای بر خدام عالی مقام محبت اطواری اخلاص
آثاری نظام الدین احمد قلیچ خان که در عرضداشت مفصل فتح ثانی که بدرگاه عرش
اشتباه فرستاده بود اظهار اخلاص و یکجهتی خود را بملازمان ایشان نموده و ادلوازم
انصاف داده بود و بتاریخ سوم اردی بهشت روز جشن یازدهم ربیع الآخر که بندگان
حضرت در نهایت شگفتگی بودند عرضداشت دیگر ایشان که متضمن شرح احوال نصرت
مآل فتح ثانی بود رسیده هزار تحسین و آفرین فرمودند و مجددا در باب اضافهٔ مناصب
خاصه و جمعی که در همراهی ایشان خدمات پسندیده بتقدیم رسانیده بودند حکم عالی
شرف نفاذ یافت و متصدیان مهمات را در تاخیر و تسویف مخاطب و معاتب ساخته
در انصرام مهام مذکوره تاکید بلیغ فرموده امیدواری از درگاه پروردگاری در نهایت
وثوق ست که جمیع مطالب و مقاصد ایشان بروجه دلخواه دوستان تمامی میسر و محصل
گردد سبحان الله مباعدت صوری آن مخلصان استظهاری قطع نظر از آنکه موجب تنوع
برهمزدگی و اصناف آزردگی شده است در ارقام اقلام مخالصت انجام بجهت تحفه
سدنه سدهٔ علیهٔ المقام شره مالا کلام بخشیده است اما این قدر هست که هرگاه
می خواهد که این رسالهٔ شوق را اختتام نماید باز از عالم غیب امرے ظاهر میشود
که موجب حرف زدن و نوشتن میگردد و که رذیلهٔ شره لباس نیکو پوشیده
بصورت جمیله ظهور می کند قصه کوتاه که شب چهارم اردی بهشت ملا لطیفهٔ
که بخدام حکمت پناهی جالینوسی به قلم مشکین رقم نگاشته بودند مطالعه افتاد
هرچند که از هوائے کلام و فحوائے مرام پیدا بود که این معاطفه نامی پیش از ظهور

قافله سالاران وقار و تمکین نویسد که از جان غم مدان نازنینان ملک آسودگی هزار نالهٔ فلک در عرش گداز برآید بیت چشم دارم که هم ز روی کرم ✻ کرمت عذر خواه من باشد

وچون ایضاح اوضاع واطوار در خانهٔ عالی وکلیات وجزئیات این حدود را سائر دوستان بدماغ پر حوصله و وکلای ایشان که بجهت همین خدمت متعین اند متکفل و متعهد هستند وایضاً تفاوتی که در بعضی احوال مذکوره که پیش ازین باندک فرصت مشهود بود والحال در ضمیر خرده دان ایشان متصور ست وتخیل اگر سانح شده باشد از ده نه یا از ده یازده کم وبیش نخواهد بود دران باب شروع نمی کند وفتوحات تازه ومسرات بی اندازه که در ممالک بنگ بظهور آمده است چه از جانب شهباز خان که بتوفیقات ربانی از کهیور تا دریای شور در حوزهٔ تسخیر درآورده ولایت وجزائر آن صوبه را بتمام وکمال متصرف شده است ومقهور ومنکوب شدن عصات آن جهات خصوصاً عیسے خان ومبرد ان اوکشتے خود را در گرداب غرقاب دریای شور وچه از طرف وزیر خان وصادق خان که بامدادات سبحانی از مانڈہ وبردوان تا اوڑیسہ وآن نواحی را بتصرف خود درآورده دست تعدی ظلمه وفسقه آن دیار را از زیردستان کوتاه ساخته بقمع وقلع راه دار الامن گردانیدن وچه در حلقهٔ بندگی درآمدن قتلو لوحانی که سرفتنهٔ افغانان آن حدود بوده است وفرستادن پسرزادهٔ خود را با پیشکش های لائق وفیلان مست بدرگاه عالم پناه مصحوب شیخ ابراهیم سیکری وال وچه خبر متواتر مرض الموت محمد حکیم مرزا که دست آویز واقعه طلبان روزگار بوده است قطع نظر از تفصل آن طائفهٔ مذکوره بشرح وبسط آنرا بانضمام کمال شهرت فی حد ذاته احتیاج بنوشتن آنها نیست که ستة الله بین رفته که استمال این اخبار مسرت آثار

قوله چون ایضاح الخ عطف بیان

قوله وتفاوتی الخ عطف بیان

قوله وفتوحات الخ عطف بیان

قوله وکلیات الخ جزای شرط

قوله وچه در حلقه الخ جزای شرط

قوله وچه از طرف الخ جزای شرط

قوله وچه خبر الخ جزای شرط

قوله قطع نظر الخ جزای شرط

قوله استمال الخ جزای شرط

قوله که ستة الله الخ علت عدم احتیاج

فصل دوم

دوستان بدماغ پر حوصله وکیلان

شما کمر برای همین کار مقرر اند وهوادار همت

دیگر تفاوتی که در بعض احوال مذکوره پیش

ازین بوده مشهود والحال هم در دل شما

منصور اگر آن تفاوت ظاهر شده باشد

اندک تفاوتی بود امیدوار ان باب بشروع

بنگم تولد زده نباشد اگر تفاوت بجانب

کمی باشد همین قدرت کم زده

شده اگر بجائی نهشتی بود همین کم زده

پیازده ریده ۱۱ مولوی محمد هادی

رقوم دوشنبه ۱۳ عطف ست

مکتوب بدر حال صحت یافتن

مجردان مسالک حقیقت و مفردان ممالک طریقت بمقتضای انحای استعدادات و اختلاف
واوقات بموجب صفای سریرت و لطف طبیعت داد دانشوری داده انواع سخن فرموده اند و
انچه از جمیع تفاصیل مذکوره بطور خوشخرامان راه حقیقت متیقن یا مظنون میشود آنست که بطیفه
الهی و شریعه ایست ناشناهی سوای این ترکیب عنصری و معجون هیولانی که دران باخس
بهائم شریک و مساهم ست و بعد از ایضاح این دو اساس فیض اقتباس ضمائر اولی البصائر
هوشمندان دوربین حق گزین حقیقت ماسبق ظاهر و هویدا میگردد و روشن میشود که خیار و
ابرار روزگار ما در مسالک نقیض مقصود سلوک نموده در تقویت و تربیت مغایر نشار اند
سعی مینماید سیما وقتیکه پرده از روی کار برداشته شرح عمده مستلذات مردم از مشارب
و مطاعم و متاع و ملابس و سائر لذائذ و حظوظ بنی آدم نماید و متاعب و آلام آن را که
بجهت کثرت ممارست و اعتیاد از نظر کوته آدم صورتان پنهان مانده بعالم ظهور آورد
واضح گردد که بچه قدر چیز دل بباد داده اند و حمل اثقال و اتعاب قوای بدنی را عمده لذات
دانسته اما چون پیش از اصلاح اوضاع خود که لازم وقت و فرض حال ست از افساد سائر
عباد گفتن از قانون همایون نصفت و عدالت برآمدن و منهج اعوج سلوک کردن ست
ازین بوالفضولیها و بوالهوسیها نیز خود را باز آورد سخن پناها هر چند که خزینه سینه بی گنینه این مسکین از
نقود جیاد و محصول فصول اربعه معتبره متعارفه اقلیم سخن و کشور مراسلات که عبارت از شرح آداب
دعا و بسط اسباب اشتیاق و تفصیل مناهج اخلاص و تبیین لوامع افتراق ست مالامال بود
اعجوبگیهای خاطر آزرده برهم خورده از رگذر مشاهده شواهد ریا و خساست شیر کاکه در شارع
قدیم این عالم کهنه متیارک و ستراکم اند مبتذل بودن وبی نمکیهای این وضع فرسوده روزگار را
دریافته نگذاشت که بسر وقت این مطلب علیه رفته کلمه چند در آلوده بر همزن قوافل

مرقوم ساخته خاطر نقاد و قاد آن اعتضاد الکرامی را اطلاع نبخشد اما چون در حالت
افاقت و شعور یقین دست میدهد که بی ارواحی غلیل و شفای علیل هرآینه اظهار این شکوه
و ابراز این گله باعث ملال و کلال نشاط آباد باطن شریف ایشان خواهد شد خود را ازین
نعره زدن چو صلگانه و نالیدن سحر دانه میگذرانده بیت بدرد مردن و لب ناگشودنم به ازانست
که نالم کنم آن موجب ملال تو باشد و اگر از حدیث دلسوز جانگداز خود اعراض نموده اظهار
دردمندی که از رهگذر ماتم داشتن این مرده دلان زنده تن که از مستودعات ضمیر این حقیر
نماید و اندکی از اوضاع عجائب آثار غرائب شعار طوائف انام رقمزده کلک بیان شود و
سلیم دلهای دانشوران روزگار و بیان حلقه اقبال ناممکن زدن مدعیان معرفت مذکور
گردد و طرفگیهائیکه در ضمن خرسندیهای منتسبان عقل و کیاست و نهیان غیب و شهادت
که بزعم اکثر ابنای روزگار سر حلقه پیشوایان منهج سداد و راس و رئیس راه نمایان سبیل ارشاد اند
فکیف حال نامرادی تهیدست هیچدان سرگردان وادی سائر الناس مندرج ست آشکارا
ساخته تحفه مجلس عالی سازد بالضرورة اولاً باید که اگر تفصیل میسر نشود و برمزد ایما بطریق مختصر
بمسامع علیه رساند که باتفاق خداشناسان آن عالم ذوق و شهود و دریاکشان تشنه لب بزم
سخن انچه تحقیق بوضوح پیوسته آنست که عمدهٔ مطالب و خلاصهٔ مآرب برهنه پایان خارستان
راه محبت دریافت نایافت حقیقت حضرت واجب الوجود منزه داشتن اذیال عزت او از
غبار صفات حدوث و امکان ست و بقدر طاقت و توان مهذب الاخلاق شدن و تشبه
بحضرت واجب پیدا کردن که از فحوای غرای امر جلیل القدر تخلقوا باخلاق الله که از زبان
بیزبانی برآمده بسمع جمع روحانی اصغا فرموده اند ثانیاً باید که شرح حقیقت انبیائی نموده
و نماید که اگرچه دریافت حقائق کونیه خصوصاً حقیقت جامعهٔ کاملهٔ آدمی اصعب امور ست

ابوالفضل فرزند

اما چه توان کرد که بواسطهٔ کم فطرتی و دون همتی از دولت حکمت اشراقیه مهجور و محروم مانده بصد
احتیاج محتاج قوای عملی که غریق بحار رسم و عادت شده است و هر چند ازین وضع علماً
و عملاً ملال دست داده اما چون تحریر امثال این مقالات و تقریر این مقولات یک نحو مکالمه
ایست روحانی و مذاکره ایست نفسانی رابطهٔ معنوی نگذارد که ازین وادی خود را بگذارند و
میخواهد که درین رقیمهٔ الوداد کلمهٔ چند از درون یافت مقصود و بوقلمونی احوال خود مرقوم ساخته ضمیمهٔ
آن شرح اندوه تنهائی و بهم نرسیدن همدمی که اقل مرتبه از استماع سخنان که از دنارت باطن
بموجب بی بضاعتی و بی استطاعتی نگاهداشت آن در نهانخانهٔ خاطر نمیتواند و در عالم ظهور
بی اختیار سر میزند متنفر و متاذی نشود و از فقدان محرمیکه از مشاهدهٔ ظهور یک خلاف عادتی
که در خفایای سلوک طوائف انام متحقق باشد و فی حد ذاته در نهایت معقولیت است و حال
آنکه ایمنی مورث مضرت که طاری اطوار او تواند شد بناشد بیگانه وار راه سلوک پیش نگیرد و
کس را هدف سهام ملام نسازد املا نماید و شمهٔ از آلام و اسقام این قصهٔ پر غصه که راقم سطور
در هاویهٔ مشاغل لایعنی منهمک شده از عبد اللهی بعبد الطبعی درآمده در شرف آن شده که عیاذاً
بالله از عبد اللهی بعبد الدراهمی و الدنانیری موصوف گردد در قید عبارت درآورده ماتم زدگی
خود را اظهار سازد و اندکی از ترددات و محاربات ناقصانه بی ثمر گانه که در فطرت و طبیعت
درین سی و چهار سال و نیا خصوصاً درین دوازده سال که در کشمکش ابنای زمان افتاده است
نه قدرت شکیب و نه قوت گریز و نه طاقت پرهیز دارد بعبارت درآورده اعلام آن استظهار الاتا
نماید قطعه صبری نه که از عشق بپرهیزم من + سنجقی نه که با دوست درآمیزم من + دستی
نه که با قضا درآویزم من + پائی نه که از میانه بگریزم من + و نبندی از تحارب و تباغض
قوای روحانی و حیوانی و غالبیت و مغلوبیت هر کدام مرة بعد اخری و کرة بعد اولی

باقی دانسته خوش آسوده اند همان بهتر که خود را از گفتن امثال این مقدمات که اولاً خود را بآن مهذب نساخته است بس کند و بیش ازین خود را و مردم را تصدیع ندهد که عادت الله برین جاریست که کلمات صدق آیات حقیقت سمات مادام که از مهذب الاخلاق صدور نیابد بتاثیری نمی بخشد و فائده معتد به بران مترتب نمیشود و برخرد خرده بین سر این سنة الله مختفی نیست الله تعالی بمحض عنایت بغایت شمارا و ما را بسر راه مقصود برده بمقام وصول رساند فرد عمرت دراز باد برین ختم شد سخن بیرون نمی نهم زره اختصار پای، این خرف ریزهٔ چند که در خلال احوال تشتت خاطر و توزع ضمیر بهم رسیده بود بمیخواست که خود را از اتحاف آن گذراند چه با وجود دوارت متاع و دنارت اسباب چون اندک از خواب غفلت بیدار شد بر خلاف عقیدهٔ خود بخوش آمد و مطارحات عرفیه بمیزهٔ روزگار آلوده یافت و در زیر بار خجالت پیش خود که اقبح افراد خجالت ست درماند که الحق که این مرحوم منصف بانصباغ مطارحات رسمیه چه کند و چه چاره سازد که علک ناقصک قبح این وضع ناپسندیدهٔ این گرفتار هواجس نفسانی و وساوس شیطانی را سود مند نیست و قوای عملی را ازین عمل بی حاصل بهیچ وجه مخالفت و مزاحمت نمیرساند تا آنکه بعضی از اجلهٔ اخلاء و اخلص اصدقا بمقتضای عموم نیک اندیشی و شمول یار فروشی یا بموجب پاداش لوازم خصوص آشنائی و مراعات مراسم اختصاص نسبت کذائی یا بملاحظهٔ آنکه مدحت و محمدت جواهر زواهر و لالی مثالی که از معدن دانش و بینش ایشان برآمده بسمت تحفه بمجلس عالی آن اعتضاد الانامی موسوم شده است بالبغر وجوه مودی گردد و یا بسبب امری دیگر که در خاطر حقائق مآثر ایشان رسیده باشد آن حرف مزخرف را بگزان بهایی در غرا بتباع نموده بعد چندین آرائش پیش آن مشتری نکته دان عیب پوش فرستادند بالضروره این دو کلمهٔ پریشان که هم ازان مقوله است مرقوم شد هر چند قوت علمیه این متحیر در مقام آن می آرد که سررشتهٔ انصاف را محکم گرفته بعضی سخنان صدق آئین نگاشته تلافی بقدر زمانه

لہ منسوب بفضل اول و تشدید ثانی یعنی آراستہ بسخن ۱۲ ۔ لہ اعنی خلق آنکہ کلام ۱۲ ۔ لہ عبارت خدا بین ۱۲ ۔ لہ کلمات صدق از در صالح و پیغمبر ۱۲ ۔ لہ صادر نشود شخص ۱۲ ۔ لہ ثابتہ مقدمہ ای ۱۲ ۔ لہ سنت اللہ ۱۲ ۔ لہ از مذہب ۱۲ ۔ لہ بخیر مردان ۱۲ ۔ لہ عادت اللہ ۱۲ ۔ لہ مقتبر ۱۲ ۔ لہ بلے حاصل ۱۲ ۔ لہ راز ۱۲ ۔ لہ طریق ۱۲ ۔ لہ بحق ۱۲ ۔ لہ ریزہ ۱۲ ۔ لہ دور دارد ۱۲ ۔ لہ بعضے ۱۲ ۔ لہ عوض ۱۲ ۔ لہ خطا ۱۲ ۔ لہ وصف ۱۲ ۔ لہ بے اقتائی ۱۲ ۔ لہ تحفہ ۱۲ ۔ لہ نشان ۱۲ ۔ لہ بعضے ۱۲ ۔ لہ جنس ۱۲ ۔ لہ بے ۱۲ ۔ لہ قیمتے ۱۲ ۔ لہ بعضے ۱۲

تصنیف کردہ ابو الفضل مالک ملک معنی در ۱۲ ۔ ارادت آنکہ فرزندان ۱۲ ۔ چگونہ ۱۲ ۔ ملک ۱۲ ۔ دران اتصاف ۱۲ ۔ تصنیف ۱۲ ۔ دوسوس یعنی ۱۲ ۔ علماء اعمال ۱۲ ۔ من ہیچ وجہ ۱۲ ۔ نیشود ۱۲ ۔ ارقام ۱۲ ۔ آن رسالہ ۱۲ ۔ نشتی مضمون ۱۲ ۔ حاصل دیدم ۱۲ ۔ نیست الا ۱۲ ۔ شوم و ق ۱۲ ۔ گرفتہ شاید ۱۲ ۔ ۶ فرقہ ۱۲ ۔ این عمل ۱۲ ۔ دانستن ۱۲ ۔ چارہ سازم ۱۲ ۔ گنج ۱۲ ۔ نمود ۱۲ ۔ ۱۰۵ ۱۲ ۔ طمع ۱۲ ۔ گرفتہ نشود ۱۲ ۔ فرستادند ۱۲

اطوار و مکارم اوضاع که تحصیل و تعمیر بقیه این دولت عظمی بآن مرتبط ست پنج چیز ست اول
هوشیاری یعنی حاضر بودن بر تقریر و تقریر شریف و وضیع و همواره بوسیله ثقات یا بواسطه چند کس که
حاضر یکدیگر نباشند و هم یکدیگر را نشناسند از ولایت و شهر و بار و درون خانه خبردار بودن و صدق و کذب آنرا بعقل و دین تمییز کردن دوم تغافل و بردباری و مزلات و تقصیرات خودشان را
اغماض نمودن و اگر نتواند بر نقصان عقل او حمل نموده تجاوز کرده از جانبرود و عفو را از جمله ضروریات
خود داند سوم داد مظلوم دادن و عظیم ظالم و قرب قرابت آنرا منظور نداشتن چهارم جوانمردی
که دنیا را بنظر دشمنی منظور ساخته ابتذال و تهیین آنرا خاطر نشان اخوان زمان ساختن و بی وسیله
سوالی و واسطه التماس حوائج مردم دانسته انجاح مرام انام نمودن و بهیچ طریق در اموال مردم
نظر طمع نینداختن و زیادتی جاه و مال را از قسم کمال نشمردن پنجم راه انصاف سلوک کردن و از
تعصب نمودن یعنی طائفه را که بر آئین دین و روش و مذهب او نباشد بچشم حقارت و عداوت
نه بیند و از روی رفق و مدارات اگر تواند خاطر نشان او کند یا از روی استدعا و التماس استکشاف
و استبصار مقاصد ازان نماید و بای حال مخالفت مذهب و ملت را وسیله بغض نسازد و
املاک و اموال او را از دست تصرف و تعدی محفوظ و مصون دارد ای عزیز این کلمه چند خلاصه
افادات حکمای پیشین ست که از فرط مهربانی بجهت انتظام احوال کثرات و اجتماعات در حکمت
عملی مرقوم کلک جواهر سلک ساخته اند و ما علینا الا البلاغ فرزند حکیم عین صواب
و محض خیر ✦ فرخنده بخت آنکه بسمع رضا شنید ✦ و الحق امتثال باموز مذکوره سرمایه شیر مردان
راه ست که بدستیاری آن خارستان نبی آدم را گلستان ارم ساخته با دوست و دشمن بسر برده اند
چنانچه حکیم انوری میفرماید قطعه هیچ دانی که شیر مردی چیست ✦ شیر مرد زمانه دانی کیست
آنکه با دشمنان تواند ساخت ✦ و انکه با دوستان تواند زیست ✦ و این را وسیله تحصیل ذخیره عالم

ملاحظه فرمایند که در سنین[۱۱] و شهور ایام سابقه چه قدر موافق و چه قدر مخالف را مصدر
شده اند اگرچه تدارک و تلافی ماضی از قسم مستبعد بل از جنس محال ست اما اینقدر میشود که شاید
از خواب غفلت بیدار شده زمان[۱۲] استقبال را در ضلال نگذرانند و این تتمه زندگانی را
مصور مستلذات نفسانی نگردانند اما چه توان کرد که این غریق[۱۳] بلا و حریق ابتلا را نه حوصله
آنکه ازین مقدمات نویسد و نه وقت آنکه کرباً وجبراً خود را برین داشته مطرح مطاعن[۱۴]
لئام ایام ساخته تصدیع ایشان دهد آمار[۱۵] البته معنوی بخود نمیگذارد و کشان کشان بعالم
بیان می آرد و بنا بران بالضرورة انچه مناسب حال نشار کثرت که بالقصد یا بالاتفاق دران
منسلک بل منهمک اند مذکور میشود خذ ما صفا ودع ما کدر بر باطن کیش[۱۶] ملتبس نخواهد بود که حکیم[۱۷]
علی الاطلاق جلت حکمته صلاح حال هر کثرتی بوحدتی باز بسته گرانتظام آن بی او
سر انجام پذیرنیست چنانچه نظم امور دار الخلافه پیکر انسانی که بعالم صغیر شهرت یافته تدبیر نفس
متعلق گشته ثبات و قرار اجتماعات عالم کبیر منوط و مربوط بوجود حاکم یا رای و تدبیر ست پیدا
که اگر تدبیر نفس و افعال و اعمال قوای[۱۸] طبعی و حیوانی که گماشتگان او ینداز روی روبیت
و عدالت باشد احوال بدن و اوضاع تن بر نهج سلامت و استقامت گذرد والا از کژ راهی
صحت و عافیت برآمده مآلش بفساد و زوال انجامد همچنین مالک مملکتی یا والی ولایتی اگر
تمامی همت مصروف آن دارد که بحسن تدبیر و رزانت رای بمکارم اخلاق متحلی گشته و
به محاسن صفات موصوف شده از راه سویت متوجه سر انجام مهام انام شود هر آینه خواطر جمهور
مردم را در خیر تسخیر درآرد و شوارد ایام را بر روابط اهتمام در حوزهٔ حراست نگاه دارد و اگر نه زود یا
که اختلال در مبانی احوال او راه یافته قواعد امن و سلامت متزلزل بل زائل گردد و عنقریب
مستاصل و مستهلک یا کسائر الناس بل او دونها شود نعوذ باللہ من الحور بعد الکور و عمده محاسن

انواع نکال و وبال حاصل احوال ایشان شده خسر الدنیا والآخرة میشوند عیاذا بالله تعالی
چنانچه حقیقت این حالت بر ارباب فطنت و خبرت از شاهراه معقول و سائر طرق منقول بطناً
بعد بطن معلوم بل مشهود ست بنابران اقتفاءً لآثار تلک الطائفة العالیة واتباعاً لمرضیاتهم
هرگاه که بآن عمدهٔ اصحاب خبرت و انتباه مجالست صوری دست داده شطری از اوقات
سعادت رخت در اسماع معائب گذرانده و بعضے در اصغای آن صرف نموده هرچند که این
مطابق نفس الامر هم نبوده اند چون منشای آن کمال دلسوزی و نیک اندوزی بود که از حسن
سریرت و لطف طبیعت در کمین بروز آمده بنهایت خوشحال و فارغ البال میبود در نیولا که از این
سعادت محروم ست توقع آن دارد که ایشان هم این را مینخواسته باشند که این طریقه
و این شیمهٔ کریمه در مکاتبات که از اعاظم طرق مخاطبات و مکالمات ست مسلوک باشد و دقیقه
از دقایق برخوشامد و مطارحات عرفیهٔ روزگار متنبی نباشد بنابران میخواست که در این
عریضة الشوق اولاً فصلے چند از حقائق حکمت خلقیه که باتفاق ارباب ملل و نحل اشرف
علوم و مقصود بالذات از جمیع مقاصد علمیه و مطالب حکمیه است در سلک عبارت درآورده
مرقوم سازد که از عجائب سوانح روزگار ما آنست که با وجود اینمعنے علماً و عملاً منسوخ شده است و ثانیاً
التماس نماید که بنظر انصاف و بدیدهٔ بصیرت ملاحظه تمام فرموده یک مرتبه تامل فرمایند که قطع
نظر از نیکه این مطالب علیه متفق علیه عقلای روزگار ست فی الواقع بخاطر خطیر چه میرسد و بعد از انکه
معلوم شود که در نهایت معقولیت ست و انچه خلاف اوست نهایت بطلان و خذلان دارد
ثالثاً استدعای آن نماید که اگر هر روز نباشد در هفته و اگر در هفته نباشد در ماهے و اگر در
ماهی نباشد در سالی مطالعهٔ دفتر عمر گرامی گذشته را که حکم تقویم پارینه پیدا کرده از غفوان
شعور و تمیز تا حال نمایند و بی تصدیع ممیزی و آزار استادی بی محابانه در خلوتخانهٔ دل

وخرمی بتقدیم رسانیدن رسوم[۱۱] وعادات وحشن بادشاهانه داشتن خصوصاً در روز بهجت افروز
نوروز درجهٔ شرف خواص وعوام وشریف ووضیع را باندازهٔ منزلت ورتبت بمقتضای عدالت
ونصفت بجلائل مواهب بادشاهانه وجزائل مراحم خسروانه شرف اختصاص وغرا امتیاز
دادن ومائدهٔ اکرام واحسان بر کل عالمیان کشودن وهر کسی را زیاده از آمال ایشان بهره
گردانیدن خمیمهٔ الحال نهده شد انشاء الله سبحانه وتعالی بی قضای[۱۲] الهی چون نزدیک رسیده فراغ
تمام ازین مشاغل دست دهد بزودی این فرمان دوم شرف صدور یافته بسمت ارسال موسوم
خواهد شد بر ضمیر منیر که آئینهٔ صور[۱۳] تقدیر وفهرست کتاب حسن تدبیر ست مخجب ومختفی نخواهد بود که
بچه[۱۴] دوستان حقیقی آنست که همواره از احوال واوضاع یکدیگر بواقعی حاضر بوده نظر بر محاسن
ومعایب انداخته از نقائص وعیوب یکدیگر اطلاع بخشند وهمگی همت وتمامی نهمت مصروف
آن دارند که دوست ایشان بر عیوب کلی وجزوی خود حاضر شده از ازالهٔ این رسالت نمایند تا که
مثل خوشامدگویان دوست نما یا دوستان منقصت[۱۵] انتمالهٔ اصلاح حرف وحکایت از عیب
نگویند چه از نهمیدگی[۱۶] ونفاق وچه از نادانستگی واتفاق فکیف طائفهٔ نادرست چندکه بملاحظ
فوائد دنیه[۱۷] وهمیهٔ فانیه یا بسبب مخاطرهٔ جسمانیهٔ بدیهٔ خود که زمام حصول آن بدست دیگریست که
یستوی عنده الامیر والفقیر جلت قدرته قبائح رذائل بعضے ارباب دول را که از مهمات اشتغال
لذات صوری وانهماک در مستلذات ظاهری نفس امارهٔ ایشان بخود[۱۸] (منقلب بدو کمینه ۱۲) نمیگذارد
نمیدهد بفضائل شمائل وفواضل جلائل تاویل[۱۹] نمایند وخوشامدکه در طبایع[۲۰] ونفوس اکثر
ابنای روزگار الذ اشیاست خصوصاً در مزاج بعضے از رؤسای اخوان الزمان هرگاه
که بسمع جمع این طائفهٔ مرجونه[۲۱] میرسد بی اختیار بحال شادمانی بهم رسانده خوشامدگویان مذکور
را از جملهٔ هواخواهان درگاه بل فدویان این راه میدانند وباندک روزگار آثار غبطه بر جبین تمنا مشاهده

---

۱۱ رسوم جمع رسم بمعنی عادت

۱۲ قضای الهی بمعنی حکم الهی

۱۳ صور جمع صورت بمعنی شکل

۱۴ بچه بمعنی از برای

۱۵ منقصت بمعنی عیب

۱۶ نهمیدگی بمعنی فهمیدگی

۱۷ دنیه بمعنی پست

۱۸ خود بمعنی نفس

۱۹ تاویل بمعنی حیله

۲۰ طبایع جمع طبع

۲۱ مرجونه بمعنی امید

قضیهٔ مرضیهٔ فرار نمودن آن ملاعین از کمنهایت و تعاقب نمودن عساکر منصوره که از خطوط
بعضی مردم اطلاع یافته مقدمهٔ سرور فوادی شده بود اما تکمیلاً للبهجة و تتمیماً للمسرة این بشارت
عالی اشارت رسید و آزردگیها و پریشانیها بکامرانیها و شادمانیها مبدل شد قطعه
رفت آنکه روزمازالم تیره رنگ بود * واندوه را بنزد دل ما درنگ بود همدوان شد گفتی از و دیوار
خورشید تیغ آخته با ما بجنگ بود * آخر بسبان نامی بشادی دمی بزد سامان دل که در کشاکش غش
چون چنگ بود * آخر دهان چو گل بشکر خنده باز کرد * آنرا که همچو غنچه دل از غصه تنگ بود سامعول
از حضرت جواد مطلق و مسئول از درگاه کریم برحق آنست که همواره فتح و نصرت مقارن احوال
خجستهٔ آل ایشان بوده ابواب شادمانی بر دلهای دوستان منفتح باشد بلطفه و عطفه از فرط توجه کثرت
التفات خاطر دریا مقاطر حضرت خلافت پناهی صانه الله تعالی عن الآفات و الدواهی که بسبب آن
مصدر خدمات لائقه و منظهر تردودات فائقه است چه نویسد که کما و کیفاً بیرون از عالم بیان است
و بالجمله سرًا و جهرًا و خلوةً و جلوةً در مجالس انس و محافل قدس جمائل مفاخر و شمائل
ایشان مذکور میشود و اعدا در کمال کلفت و داغ شدن و دوستان از روی نهایت مهندگی
منشرح و مسرور اند دیگرات و مرات بندگان حضرت متوجه شده فرمودند که مناصب بندهائی درگاه
که بصوبهٔ گجرات متعین اند بعرض اشرف اقدس رسانند که هر کدام را فراخور حالت و خدمت
و اخلاص و عقیدت بیادی منصب و سائر تفقدات خسروانه مخصوص ساخته فرمان عطوفت نشان عنقریب
صنوف عنایات خاقانی و منطوی بر الوف رعایات سلطانی فرستاده شود لیکن بواسطهٔ لوای
سلطنت کبری و دراسم عدالت عظمی که رعایت ضابطه الاهم فالاهم را پیش دیده نظر کیمیا اثر خود ساخته
انصرام مهام کافه انام میفرمایند فرمان عنایت نشان خانخانانی که بسبب جدا کردن خلعت فاخرهٔ خاصه
و کمر بند و خنجر با سپ چه قدر دیر پرده توقف مانده بود فکیف فرمان تلطف نشان ثانی سیما که در آمدن

بفتح دل و ورود رایات ظفر آیات بسمای [illegible]
است ۱۲ ارش دیگر ۵ و نیز بگسلا
آه ای جهت کمال رسانیدن خوشی
و تمام ساختن مسرت ۱۲ ارش ۵
قوت زنده و را بنزد و انجای غم را نزدیک
دل من دیر بماندگی بود ای آن دوست
غم در گذشت ۱۲ قدم ۵ جاد مطلق
بالفتح بسیار بخشنده بیقیه مسئول
خواسته شد بلطفه و عطفه ای مهربانی
خدا و مهربانی او ۱۲ ارش ۵ نگاه دارد
او را خدا سامان از اتفاقات دیدها آمین

بالفتح جمع واسیه یعنی بالا و فرش
۵ کما و کیفاً ای از روی چگونگی
و چگونگی بیفزود مقدار هم بسیار است
و در کیفیت خوبی هم ۱۲ ارش و غیره
قوله مرآة ای آئینه و در مجلس شاهی
و دانشگاه را تمامی در مجلس شاهی
بزرگیهای شما که گفته میشود یعنی بزرگان
بادشاهی مجالس انس بفتح اول
یعنی مجلسهای که با یکدیگر دارند
بفتح اول محافل و محالک در نسخه
عاطل شاهی و محالک که شد غلط است

ای ما لهم الاهم فالاهم که اول کار مهمتر است
ضروریات ای امور لابد منها
ای ما یعلم از ست کردن
خانخانان لقب یافته بود
سپاه گیرنده و فرمان ستان ثانی

وناتوان بینی وحسودی زمانه کم همت بغرغرض نمیتوان رسانده وچه از نگاشتن مشاغل لایعنی و توقف شدائد روحانی وبدنی وقت بآن مساعدت نمی نماید باری بمقتضای منطوق لازم مالایدرک کله لایترک کلّه بذل جهد نموده انچه برمزوایما ممکن بود بآن اکتفا نموده شمه را بوسیله عبارات کلیشه بمساعدت وقت انچه جائز التقریر وممکن التحریر بود مرقوم ساخته مصدع اوقات گرامی شد امید که شاغل نفسانی وشواغل جسمانی مانع مطالعه این مقالات نشود ودر از نفسهای بادی النظری بانضمام انقسام خاطر که از رگذر این وآن متعرض احوال آدمی میشود باعث عبور بی سرودلانه نگردد وهرچند که اعتماد بر ان باقی مبانی کرم وموس اساس مکارم شیم بیش ازانست که ازامثال این امور اندیشد اما چه کند که دست روزگار فاسد المزاج داغ این اندیشه برجگری نهد ومرهم این داغ جگرسوز را که ببرکت تجربه است نمی بخشد بنابران خواهی نخواهی میخواست که این طومار طویل الذیل را درنوردیده ختم کلام بردعای آن مجملات ارتسام نموده استدعای صحبت صوری ایشان ازدرگاه عالم پناه حضرت واهب العطایا نماید که بی وسیله قاصد ونامه که هیچکدام لیاقت محرمیت ندارد پیش ازانکه بظلمت آباد عدم که جهلستان عالم معقول ست رود اندکی دردل ظاهر ساخته درعالم هیچ صاحبی ازکشاکش اضطراب یک نحو نجات یافته باشد که عرائض گماشتهای چودهری گشته وشهاب الدین احمد خان ونواب اقبال آثاری که درپنجم ربیع الاول درنواحی نادوت مرقوم شده مصحوب ریباران رسیدند ومژده فتوحات تازه ومسرات بی اندازه رسانیدند قطعه منت خدای را که علی الرغم روزگار + منصور گشت رایت خان بزرگوار + عمرت دراز باد وجهانت بکام باد + دولت ملازم وروا اقبال یار غار + پیوسته دشمنان توزینگونه مستمند + یا کشته یا گرفته یا بسته در حصار + اگرچه پیش ازوصول این نوید بهجت بخش روح افزا

وفارغ البال خواهند بود اما بمقتضای بیحوصلگی وکم تجربگی از قید آزردگی وار نکشمکش این خاطر مشوش نجات نمییابد داد از مکارم اخلاق ومحاسن اشفاق آن یگانهٔ آفاق که دست تعدی در معمورآباد ضمیر این حقیر دراز کرده نقود عهود آشنائی را که بدرگاه کبریای الٰهی بهم رسانیده روزی چند بکر وتر وبیربا بحسب تقدیر در سلک عشاق دنیا منسلک شده است بتاراج برند والامن کجا وآشنائی شمایان کجا واشتال آن توزعات کجا باری بامّی حال چون آن مقدمات معروض داشته اهتمام بسیار نموده بودند بالضرورت فهمیدگیهای خاطر فاتر خود را یکسو نهاده دست اعتنا بظواهر آن مقاصد زده باتفاق دوستان صمیمی بعد گفتگوی بسیار وحرف وحکایات بیشمار که شاید تفصیل آن از مکاتیب بعضی احبا معلوم شده باشد رای عالی بر توجه رایات نصرت آیات بصوب مالوه بعد جشن نوروزی وفرستادن خزانهٔ عامره وسائر مطالب که در مطاوی فرمان عطوفت نشان که مصحوب ابوطالب برادر عبدالرزاق معموری وفولاد دیوانه ارسال یافته است وشاید از عریضهٔ وکلای ایشان شرح آن مفهوم شده باشد قرار یافت رجا بجلائل مواهب الٰهی واثق ست که قبل از وصول ملتمسات مذکورهٔ ناظورهٔ مراد صورتی پیدا کنند که باحسن وجوه لباس اتمام وخلعت اختتام پوشیده در نظر عیش وعشرت جلوه گری نماید ومخلصان از بار لوازم آشنائی برآمده از شدائد مکائد خلاصی یابند ای هوشمند خبیر وای ناقد بصیر قطع نظر از حرقت فرقت وکربت غربت که از مضرات لازمهٔ ذاتیهٔ اینکس ست فریاد وصد فریاد ازانکه بعضی مطالب عالیه مرکوز خاطر میشود که بی اعلام آن خاطر بهیچ وجه اطمینان نمییابد وحال آنکه انسداد مسالک اعلامی از وجوه متحقق چه از رهگذر لطافت وعلو رتبت آن مآرب عالی مرتبت که در حوصلهٔ ایمارات بیانی واشارات تبیانی نمی گنجد وچه از ممر احتیالی روزگار کم فطرت

بناشد بانی حال چون رای احبا برین شد که اظهار این معنی مضر نیست و احتمال نفع دارد
انزا بر فرط شوق فرود آورده بعرض اشرف اقدس رسانید مورث استجاب عظیم
واستغراب جسیم شد هر چند خدام جالینوس الزمانی بموجب اخلاص حقیقی داد سخنوری
داده انشای عبارات دلپذیر فرمودند اگر بعقیدهٔ ایشان آن عبارات نافع افتاد اما
بمقتضای فهم ناقص این مسکین چنانچه رفع تعجب نکرده مضرتی بهم نرسانید ظاهرست
که در ضمیر منیر آن مخلصان اعتقادی که جز کسوت صواب خلعتی نپوشد و غیر از جام سداد
کاسهٔ ننوشد وجهی وجیه مرکوز شده بود که بنحاط این مخلص نمیرسد تا آنکه بعد از دو سه روز معتمد
فیلاد واجب العرض متضمن بر التماس توزک آیات ظفر آیات بحدود گجرات و فرستادن راجه
وامثال آن که دلالت بر نهایت توزع خاطر مبارک باشد بنظر اشرف اقدس در آورده بعرض
رسانید بحمدالله و منه که بتوفیق او تعالی این عظیم هر چند در نظر اخلاص آئین این مسکین اعتقاد وامثال این
مقدمات از رتبهٔ آحاد خاطر غرابت مآثر ایشان مستبعد بل متعذر مینمود و وقوع نتایج این
اندیشه در عالم کون و فساد از قسم محال میشمرد و یقین میدانست که آرای کمینه علمه ابنای دنیا
که در بعضی محال در بادی النظر صورت رواجی پیدا میکند مستدعی این امر شده است چند
تفرقهٔ باطن و انقسام خاطر دست داد که از احاطهٔ تقریر و تحریر بیرون ست هر چند که مبادی عالیه
باعلام روحانی و الهام ربانی تسکین این مسکین میدادند که چون از مهب الطاف الهی دوحهٔ
ریاض سلطنت اکبر شاهی را بازهار اشجار صنایع ازلی آراسته اند و از مکمن الطاف نامتناهی حدائق
مملکت جلالی را بنفحات نسائم انوار لطائف آثار بدائع لم یزلی زیب و زینت داده اند هر آینه
مخلصان حقیقی این دولت عظمی و منتسبان تحقیقی این سلطنت کبری از حوادث روزگار
و شدائد لیل و نهار محفوظ و مصون بوده همواره در کنف حمایت الهی مرفه الحال

ای اقدس شما با نتایج اندیشه که پیش شما
برای آنست ای فرزند دران غنیم عالم
ظاهر حال و فیصت کرای کمترین علماء
شما گرایان دنیا هستند دران رای در بعض
چاپلوسی بکوشیدند باین معنی چنان
پیدا گردد خاطر عاطل شد که تجویز فرمود
نگفته فرد اخلاص آئین با کسر قاصد
دین مسکین فاضل پیدا نمود
بیشتر چنانکه طالبان عقول عشره
آگاه کردن روح و خردمندان
من پیدا نمود که بر گاه مهربانی خود

کارگزاران اقتضای سلطنت
اگر شاهی را بشکوهی فرماید
صنعت خداست از آنست
و زینت و زینت داده علمند و رجحان
این سلطنت از آفات زمانه
محفوظ بوده همیشه و دنیا بوده
و اقبال و جوانبخت دل خاندان بود

گونه ندارد و هماناوقت آن رسیده که حضرت واهب العطایا باظهار آثار بدایع شعار استعداد دعای نهاد آن اقبال دثاری را که از نظر دوربین عقلای زمانه محجب بود و ظاهر ساخته اهل حسد و عناد را بر شاهراه انصاف آورده غیب دانی حضرت خاقانی را بابلغ وجوه بر اقاصی و ادانی خاطر نشان ساخته وجوه تفوق ایشان را در درگاه عرش اشتباه بسیار ارباب دولت و انتباه مشخص و مبین سازد سخن کوتاه مقاصد بسیار است که بذکر آن مصدع گرامی اوقات شدن بمقتضای عقل ناقص از مستحسنات بل ضروریات میداند و قطع نظر از موانع دیگر زمانه در حصول فرصت بغایت بخیل بصد شعبده بازی و حیله اندوزی بل بکمال التماس و دریوزگی این قدر فرصت دست داده که از بسیار اندکی و از هزار یکی مسطور میگردد و بالجمله بعد از انتظار بسیار بست و پنجم شهر صفر سال نهصد و نود و دو معتمد و فولاد دیوانه رسید و ملاطفه نامی موشح بتوقیع حصول امال و امانی رسانید باعث فارغ بالی و مورث خوشحالی شد رباعی این پیک خجسته پی کزان سوی رسید ✦ چون باد بهار عنبرین بوی رسید ✦ دستش بوسم که نامه دوست گرفت ✦ در پاش فتم کزان سر کوی رسید ✦ بعد ازان که از مطاوی فحاوی آن انشراح تمام و ارتیاح مالا کلام حاصل شده مقتضی المرام نجانة الکلام رسیده شد از مضمون آنکه موشح بتاکیدات متتابعه هر چند نظر امعان ملاحظه رفت مخدرهٔ مقصود از نقاب احتجاب روی ننمود و هر قدر که بدیدهٔ بصیرت منظور گشت امری که کشف غطا ازان نموده یک نحو تسلی بخش خاطر متردد و متحیر تواند شد نشد چه هرگاه بعنایت ازلیه صمدیه مرکوز خاطر چندین ساله آن اقبال آثاری بخوبترین وجوه صورت بسته و بامدادات غیبی فتح چنین روی داده باشد هنوز ناگرم کرده جا ظاهر آمدن این حدود ننمایند در نظر عقل دقیقه فهم معامله گزاران را چه محل تواند بود خصوصاً در وقتی که دران صوبه و در درخانه بالفعل کسیکه متکفل مهمات آن صوبه تواند شد

مهمات صوبه نبوده باشد ۱۲ — اقاصی و ادانی جمع اقصی و ادنی — ای بزرگوار فرخنده خصال — اکنون وقت آن رسیده که حق سبحانه و تعالی بالهام خویش فتحیان را مامور گرداند که ظاهر ساخته — اهل حسد و عناد را که گویند که بادشاه ادنی کس را بدین چنین رتبه منظوره عطا نکرده — معترف آیند که خاقان زمان فی الواقع قابل این رتبه بوده است — ای دام شاهی پادشاه که دولت ضرورت خاقان — جلالت و اقبال خاقانی معهوده و معلومه گردانیده — پرتو دولت و زیبندگان ثبات و تحقق ساخته — وجوه و فتوحات بارگاه سلطانی را بر دیگران — دولتمند مقرر و ظاهر ساخته ۱۲ — اقبال دثاری — ۵۲ عناد با الکسر فی اداه ازن — برای تکمیل باشد ۱۲ — ۵۲ عناد با الکسر فی اداه ازن — کما شاه بجای خان ان ستاند ازان — وجمله مضاف بات اقوال دثاری — مالی بنا د صفت استعداد — بودن هر چیزی ازان ترکیب یابد و — برهم و اندر هم و دو بالباس فرو پوشیده — ۵۲ صفت ثارات راست شاخ بالکر — جادگر در گیاه شود و شاخ بالکر چاید —

۵۲ صفت عقل ۱۲

انجم ثواقب ظل الٰهی در کورهٔ گهاٹم پور نزول اجلال نموده بود که قاصدان چودهری کشنه
این مژدهٔ غیبی و نوید لاریبی رسانیدند و بندگان حضرت سجدات شکر تقدیم رسانیده
حکم عالی فرمودند که کوس عشرت و نقارهٔ شادی بلند آوازه کنند چندان خوشحالی و
فارغ البالی راه یافته بود که بشرح و بسط راست نیاید از نجا قیاس باید کرد که در اصل
کمال بهجت و مسرت دوست و دشمن مساوات پیدا کرده بود بعد ازان مکرراً بوسیلهٔ
عرائض کلیان رای و اعتماد خان و نظام الدین احمد و شهاب الدین احمد خان
علی الترتیب المذکور حقیقت کمال جلادت و تهور که ازایشان ظاهر شده بود معروض
پایهٔ سریر عالی شد و از وفور عنایت و التفات صد هزار احسنت و آفرین فرموده بخطاب
موروثی خانخانانی و سائر جلائل عنایت خاقانی اختصاص یافتند الحمد لله حمداً متواتراً
و متوافراً و الشکر له شکراً متوالیاً و متکاثراً گه خدمتی بتقدیم رسید که از برای بزرگی نفس پیش
اخوان زمان و داغ شدن ابنای روزگار معمورهٔ عالم که بحسب صورت فوق حالت داشته
چه جای مساهم و مقارن بی ضمیمهٔ خطابی و اضافهٔ منصبی باحسن الوجوه و ایمن طرق صورت
بست فکیف که بعنایت الٰهی با بسیر اوضاع خطابی که منتهای بمتنای پنجهزاریان حال و
ماضی بود ضمیمهٔ آن شد و الحق که این لطیفه بود که سبقت این برپنجهزاری شدن نزد عقلای
زمان در مزاج فاسد روزگار مستبعد بود بی شائبهٔ تکلف باین عالم آورده در عالم اسباب خدام
حکمت پناهی شریک ندارند اگرچه در اتمام و انصرام آن شاید که بعضی دوستان صمیمی دگیرا
مدخلی باشد و سخن همانست که ببدرقهٔ توفیقات الٰهی مصدر امری شدند که باتفاق اصحاب
نفس الامر و ارباب عرف در نفاست و شرافت و علو رتبت و بناهت بامثال این جزویات
نفس الامریه که در نظر بالغان نابالغ عرفی منتهای جلائل آمال ایشانست هیچ وجه احتیاج

خطاب و اضافهٔ منصب و خطاب شد چهارم

فصل دوم در بیان

شمهٔ از رتبهٔ بلند داشتن بانی چهارم شرکان و نزدیکان در مرتبهٔ اعظم خطاب و غیره بکمترین وجوه صورت بست دظاهر شد پس فاضل بست صورت ست شد اگر صورت بست را علی التاس کرده ایده ۱۲ الخ و غیره

اضافهٔ منصب و خطاب شد چهارم

انگهین خطاب یافتند که در صورت زیاده تر خواهد بود الخ و صنایع ایشان

طور ابتدا آنها تضمن خواسته شده

آن ای عرض حالات خدمت شده الخ و غیره

فصل دوم در بیان

خطاب بعض دوستان و غیره بنده دا

بزرگی باشد ۱۲ الخ

ظهور در عالم اسباب اغای ای بظاهر

عطا و در بودن روزگاران بی تکلف

آنخطاب پنجهزاری شدن نزدیک

مهربانی پوشیده خدا بود که سابق بودن

راست ست کران خطاب خانخانانی

شد و قوله و الحق این لطیفه بود الخ ای

ازان بوسیلهٔ مکاتیب دوستان معلوم شده باشد شانزدهم بهمن ماه جلالی موافق هفدهم
محرم الحرام بندگان حضرت بدولت واقبال ازین آباد آله آباد عنان عزیمت بصوب
صواب[۱] انتمای فتحپور منعطف فرمودند که باسرع اوقات بدارالخلافه آگره رفته تخفیف
اسباب زیادتی نموده برسم ایلغار متوجه احمدآباد شده اعانت وتقویت اولیای[۲]
دولت قاهره نموده دمار از روزگار اشرار آن دیار وفجار آن روزگار برآورده باقرب
اوقات مراجعت فرموده در مستقرالخلافه نزول اجلال فرمایند معلوم عارفان[۳] بصیر
ومستبصران خبیرست که غیر از ذات قدسی سمات حضرت ظل الهی که مقرون بکمال صدق
نیت وصفای طویت ست باوجود[۴] چندین هرج مرج غبار بخاطر اشرف راه نیافته
درنهایت شگفتگی وغایت شجاعت ازروی حسن تدبیر چندین مسافت را پیش نظر
دوربین خود درنیاورده انگابر جلائل مواهب حضرت واجب جل شانه کرده بی شائبهٔ
تکلف مثل خیابان باغی خیال فرموده ازروی کمال شوق ودارستگی خرامان خرامان
متوجه بودند چندی دیگر از هواخواهان درگاه ومخلصان بارگاه که بقدر استعداد وقابلیت
بقسم[۵] وافی از دلای والابل بقسط اوفی ازین خدیو جهان احتظاظ وافی یافته از اغراض
دنیهٔ نفسانیه خود بقدر نجات یافته اند[۶] آنها هم بموجب یک نخود را بطه معنوی که بوسیله جمیله
تبعیت مرضیات این رفیع الدرجات متحقق وثابت ست ازروی آزادی وکمال شادی
در رکاب نصرت قباب بوده طی مراحل وقطع منازل مینمودند الحمدلله که راقم صحیفهٔ
اخلاص در سلک آن سعادتمندان بخط وافر محظوظ شده تماشای احوال تذهذب[۷] انتمای
خواص وعوام برادران وطنی[۸] نموده منتظر بارقهٔ عنایت بغایت حضرت واهب العطایا
عظمت آلاؤه بود که یک مرتبه بغته[۹] در سلخ ماه بهمن مطابق غرهٔ غرای صفر که مواکب

صواب اشما منصوب بلطن

صواب مصدری بمعنی نفول ۱۲ ش

۲ اولیای دولت قاهره ۱۲ ادارن

خانخانان ومهابت خان ۱۲ ادعا بالغ

هالکی اشرار بیاض بدان فجار با

دشمنیه مرجع فاجر کار نزول اجلال

نزول تعظیم کرده شده مصدر بیخ

۳ عارفان

۴ معقول ۱۲ ش

بصیر شاسنگان برا بتحقیق

تحریر مثالیان دانا وکاتب بالای لفظ

مقرون گردانیده سبب جمعیت ۱۲ شتهام

انگاری طویت بفتح اول وکسر ثانی لغت

شد بفتح ثانی ۱۲ چیسه مراد خانان باطن

ای دانایان سیه اندیشه

مقرون بصدق نیت بکسر ثانی

کسیست ۱۲ ش

حال بادشاه واو عطف بران نباید

چنانکه در طبع اول واقع شده ونسخ

دیگر ساعدان بیست آنچه صحیح هر دو نسخ بالفتح

این لغت از تراکیب ست در محاورات گویند

که جمعی ناموافق برخلاف هم کار کنند

وهرکرا انداز دست آید بگیرد انگاکه آنچه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دولت زنشاط تهنیت گو آمد + گل بوی که باغ عشرت از سر شبگفت + می نوش که آب رفته
درجو آمد + اللهم کما نورت العالم الجسمانی ببصره نور الملک الروحانی بطول عمره از نگرانی
خاطر فاتر که درین مدت ایام داشت چه گوید و چه نویسد قطعه ز فرقت تو چه گویم چه رفت
برسر ما + ز غیبت تو چه گویم که چون بود احوال + ز آرزوی تو سالی بقیمت روزے +
ز انتظار تو روزی بقامت صد سال + خصوصاً روزی چند که زمانه در مقام گوشمال شده
یک طرف اخبار وحشت آثار از جانب گجرات رسانید و یکطرف بدوری تنها اکتفا نکرده
درهاویه بعد المشرقین انداخت و ضمیمه این حال کثیر الاختلال محنت امتداد ایام نارسیدن
قاصدان آن اقبال آثاری که از همه جانگاه تر بود و علاوه این حالت پر ملالت شماتت اعدا
و مقالات لاطائل اشقیا خدا شاهد ست و کفی بالله شهیدا که تشتت خاطر و توزع باطن بجائے
رسیده بود که بی شائبه تکلف بچندین وجوه ممات بر حیات تفوق جسته مرغوب طبائع مخاصان
شده بود و هیهات هیهات من کجا و این هرزه درائی کجا جائیکه اقبال شاهنشاهی متعدد
آن دولت پناهی بوده باشد از قوافل توجه و عساکر همت دیگران چه نام توان برد الحق
لطیفه بود غیبی و مژده لاریبی که باحسن اوقات و اسرع ساعات تدارک شد ایام دوری
و تلافی نکایت آلام مهجوری نمود انصاف آنکه بتائیدات سبحانی و امدادات آسمانی بحال
جانسپاری و سرداری و نهایت مردانگی و فرزانگی بتقدیم رساند مرا کجا قدرت آنست
که شرح یکی ازان جلائل امور که بعنایت الهی بر منصه ظهور آمده نمایم قطعه خوش کارنامه ایست
که آمد بروی کار + این کار از تو آید و مردان چنین کنند + یا بند دست اگر به سخن خنجر و
کمان + بر دست و باز و تو هزار آفرین کنند + از میامن محاسن اتفاقات آنکه بعد از
تطاول مقالات اهل مشورت و ارباب کنکش از دوست و دشمن که شاید شطرے

قدسیهٔ آن قبلهٔ خداآگاهان درحین مصیبت صبرکش وفجیعت عقل برهمزن مرة بعد اخری
مراسم موعظت بل لوازم طبابت بتقدیم رسانده این سرگردان بادیهٔ وجود را بامن صبر بل رضا
آورند امید که بتوجه اشرف اقدس بنزهتگاه تفویض وتسلیم نیز خرامش شود الله تعالی ذات
آن پیشوای خداشناسان را درین نشأ صوری بسیار دارد ومابیاران صورت ومعنی را
پذیرای نصائح ارجمند ساخته صحت ظاهری وباطنی روزی گردانادوانچه درهرباب ایما میشود
درانجاح آن سعادت خود میداند بشیخ مبارک بیت سلامی چو اخلاق تو مشکبو
سلامی چو الفاظ تو دلفشان ٭ بآن قبلهٔ راستان میرساند نمیدانم چه نویسم انچه ازمحرومی
صوری ضروری آن یگانهٔ آفاق ودل ست قلم بی زبان عاجز وقاصر چه نویسد وچه گوید ای
گره کشای بسته کاران وای آرام بخش بیقراران احوال این مستهام بیاد آن سرور دینا
ودین مستوجب شکرست امید که احوال واوضاع آن رهنمای سرگشتگان بادیهٔ حیرانی
وآن جمعیت بخش آشفتگان کوی نادانی برحسب دلخواه دوستان حقیقی باشد العاقبة بالخیر
بمقدمة الجیش معارک جهان ستانی خانخانان سپه سالار ولد محمد بیرم خان
شعر بشیرنی لقد انجز الاقبال ما وعدا ٭ وکوکب المجد من افق العلی صعدا
بعداز دعائیکه فاتحهٔ کلام دلبستگان سلسلهٔ مودت وخاتمهٔ کار حلقه بگوشان دایرهٔ محبت ست
مقرون بالوف تهنیت ومبارکبادی ومشحون بصنوف خرمی وشادی مشهود خاطر
خطیر آن نور حدقهٔ دولت ونجتیاری ونور حدیقهٔ نصرت وکامگاری اللهم حصل آماله ویسر
وصاله میگرداند که تلاطم امواج اشتیاق راچون توالی مسرت فتح نهایت نیست وتراکم
افواج فراق راچون تکاثر مآثر مهمت انجام وغایت نه المنته شد که نقش خاطر خواه صورت
بست وصورت مراد بوجه احسن بظهور پیوست قطعه زین مژده اقبال کران سوآمد

احسان برای خدای عزوجل ۱۲

ضرر نرساند چنانچه محققان ملت و نحلت بایما اکتفا نفرموده تصریح فرموده اند حیف بس حیف
که آن مسافر قدسی منزل بر آن سرزمین الهی نورانی از فرزندان و منتسبان خاص که چشم
امداد و معاونت دارد مضرت و آزار رسد یقین ست که آن حضرت این منتسبان را در دل
آزاری آن بسکروح نگذاشته باشند بالفرض والتقدیر اگر ناشکیبائی و جزع افزائی آن از تحمل
فرموده ملک مقدس را سودمند آمدی از انجا که این معامله مخالف رضای خدای جان آفرین
ست خواهی نخواهی مانع سلوک این جاده غیر مرضیه خواهند شد بآن راه یافته سرائر
معنی و دانای اسرار نهانخانه مشیت امثال این مقدمات نگاشتن مقصود نه آنست
که القای کلمات قدسیه حقیقت نموده تسلی خاطر فیض مآثر نماید حاشا و کلا بیت

خرد نبود بمعدن زر فگندن　　بدریا در بکان گوهر فگندن

بلکه مقصود این حیران انجمن آفرینش آنست که مبادا خاطر قدسی از استغراق دریای ژرف
انوار الهی فرصت یاد آمدن قضیه تسلی این گروه کوتاه معرفت کم عمل نیابد پس همانا که این
تذکره ایست از برای ماتم زده های اسیر طبیعت و دریوزه گریست از برای این نادان نابینای
خرد که هم چشم و هم سر و هم آئینه میخواهد یعنی علمی میخواهد که بدار الامن عمل رساند و عملی میطلبد که
بتر هنگاه بی تعلقی و فراغ خاطری برده محو مطلق ساخته اتصال حقیقی بخشد در مفاوضه شش جهته
ایمائی بزیارت قبور انبیا و اولیا رفته بود حقیقت شناسان مسافران ملک معنی و قاطعان
فیافی معرفت را کجا اذن زیارت اطلال فرموده اند و واقفان مواقف قلوب را کجا اجازت
طواف آب و گل داده اند و معهذا اگر وقت مساعد بودی هر آینه این مسکین درلم او خوض نخرده
سر انجام این سفر مینمود و بدانچه رضای خاطر اشرف میبود میکوشید العاقبة بالخیر هم بتشنیع مبارک
بموقف عرض مقدس حضرت قبله گاهی ملاذی امید گاهی دامت برکاته میرساند الحمد لله والمنه که مفاوضات

این مسئله خلاف رضای الهی ست
با ضرورت آن تبدیل نتواند یافت
که خلاف رضی آلهی ست
قوله یا آن را نیافت
واقف سازند یا بدانند
مقصود از نوشتن
مقدمات نوشتن
که از این کلمات حقیقت خاطر
تسلی نیابد چنین نیست
ای بلکه مقصود
واستعمای
آن قبله
نوشته شد
برای آنکه
بهتر این جاهل
از طرف من
چون هم
علی بگوید
ی طلبم
برده فانی
پس قرین
اخ بیان
شریف
قبر
اهل
بان همه
ان فکر
فرموده اند
مسافران
فراغ
کنه عالمیان
مساعد
شویم

حق بنی نوع وحق تعارف وحق قرابت وحق محبت وایصال نفع ودفع ضرر از لوازم مرتبه ادنای حقوق که از مشارکت در نوع واحد تواند بود در نظر خرد خرده بین متحقق ومبرهن ست فکیف مراتب دیگر الحمد لله والمنه که این شکسته را به نسبت ایشان حقوق اربعه کامله متحققست وبآن نازان یازدهم شهر جمادی الاولی سنه نهصد ونود وچهار تحریر یافت بقدوه ایزد پرستان حق گزین شیخ مبارک بموقف عرض حضرت مخدومی مخدوم الانامی قبله گاهی مدظله العالی میرساند که چنانچه متوجه شدن حضرت والده ماجده مغفوره مبروره ازین خاکدان کدورت ورندان ظلمانیت بسوی شهرستان ضیا وگلستان نورانیت من سرگردان هجران کوی بیخردی را آزرده دل ساخته نحتی از زمانه در جزع وفزع داشته کامروای نشار طبیعی عنصری داشت وشطری ازاوقات را بصبر تلخکام دارد ظاهرست که آن رموزدان کارخانه تکوین وایجاد را که از بدو صبح تمییز تا حال وجدانی المطلب بوده همت را صرف در مرضیات الهی نموده اند گردی ازین تندباد حادثه عظمی بر چهره همت علیای ایشان نشسته باشد وبمقتضای خدادانی وخدافهمی در مواقف رضا وتسلیم بوده از دل نورانی حقانی خود همی را که در نشیب طبیعت گوشه گرفته مانده در بی صبری وجزع افزائی فرورفته اند دلداریها داده باشند که عطوفت پدری زیاده از رافت برادری ست وچون آن اخص الخواص بزم حقیقت بعلم الیقین میدانند که این سرای بیوفا که خاک تودهٔ مذلت وانبار خانهٔ هوان ست گذشتنی وگذاشتنی ست ودل بستنی وهمت آویختنی نیست وگام نخستین آن سیاح بیدای ناپیدای خدا آگاهی وایزد شناسی وآن قبله صورت ومعنی ومجموعهٔ علم وعمل آنست که در امثال این حوادث جانکاه معرفت آزمای عیارگیر هوشمندان خبرت افزای نجبت بلندان آه بی صبری رفتن قطع نظر از انکه عمر را بعبث صرف کردن وانفاس قدسیه را در نامرضیات الهی مصروف داشتن ست بآن مسافر عالم قدس

Powered by Google

میکشد والمی که میرسد بانی حال اگر درین راه بودی شرمنده این نشان عنصری نمی بود
واز عالم نفسانی نفس الامری که انسانیت یا خلاصهٔ انسانیت عبارت ازانست چه گوید وچه نالد که از
بدو صبح یوم التمییز تا حال که مبادی شام غفلت وآغاز شب دیجور معصیت ست چه بمکر وتزویر چه
بعلانیه بستم وتعدی سلطان قوای غضبی وشهوی دست جور دراز کرده خانمان این مظلوم را
بتاراج برده کالبرق الخاطف اگر از مستی وخود پرستی افاقه مآی دست میدهد در سالف
زمان که اسباب طغیان وابواب عصیان چندان آماده وکشاده نبود تجرد منشی وخیراندیشی
که بزبان حال ومقال مذکور بود ملاحظه کرده میشود از خدائع بدائع نفس اماره بود مجملاً از
اصول اصلیهٔ اخلاق حسنه بهره ندارد وفروع آن که از نتائج اصول ست کجا داشته باشد و
سرآئی چندکه در پیدای ناپیدای انسانیت گاهی بمقتضای رعونت نفس متقن این کس
ومطعون دیگران میگردد هر آنینه چون مشوب باغراض دنیاست از قسم اشتباه باطل بحق
خواهد بود وهرگاه خرابی باطن درین درجه باشد از اعمال بدنیهٔ چندکه در ظواهر شرائع عامه مندرج ست
اثباتاً ونفیاً وجوداً وعدماً چه گوید اما لکین راس المال فکیف بتجری ای سالک مسالک طریقت
از کجرویها ونادرستیهای این نفس اماره چه نویسد که تلبیس میخواهد که عیوب خود را خود هم
نداند تا بدیگران چه رسد ومعالجه کجا راه داشته باشد سبحان الله واغیثاه واغوثاه زیادگاه
نویسد وتصدیع آن قبلهٔ گاهی چه دهد امیدکه توجه بر حال این بیمار دریغ نفرمایند دیگر ملاطفات
گرامی مرة بعد اولی وکرة بعد اخری میرسند وباعث مسرت وبهجت میگردند الله تعالی سایهٔ
بلند پایهٔ آن قبلهٔ گاهی را بر سر مخلصان خصوصاً این بندها سالهای بسیار دارا د بمقتضای
عطوفت والا التفات فرموده بودند که در بعضی امور بی تکلفانه نگارش میرود قبلهٔ گاها از محض
سعادت وسعادت میدانند بخاطر ناقص میرسد که در نبی نوع چهار مرتبه متحقق میشود وهر مرتبه چندین مرتبه دارد

سلطان ۱۲ آگهی از انی الشیخ ۱۲ بانیه واین تعلقست ۱۲ بیوفائی ۱۲ عطف بتاراج ۱۲ محمل ۱۲ بیان الاصح ۱۲ آمدن آمک ۱۲ تسلقست ۱۲ درمان سابق ۱۲ ملاحظه ۱۲ بیوفائی ۱۲ بکرد محض ۱۲ نفس اماره ۱۲ کجخلقی ۱۲ نفس ۱۲ بیگ ۱۲

رسیده مستحسن افتاد مناسب بل لازم آنست که در هر ماه عرضداشت می آمده باشد هر چند امر ضروری العرض نباشد شرح آرزومندی و خیریت آن دیار همواره باید نوشت دیگر اگر من در ارسال قاصد و نامه مقصر باشم در یاد کردن حفظ الغیب مقصر نیستم و همیشه ذکر شریف در مجلس معلی بوجه احسن میشود عاطفت و عنایت شاهنشاهی در باره ایشان روز افزون العاقبة بالخیر مقتدای خداشناسان حق بین پیشرو کاشفان اهل یقین قدوهٔ ایزد پرستان حقیقت گزین زبدهٔ رموز دانان دقائق دین عارف کامل شیخ مبارک بن شیخ خضر بموقف عرض حضرت مخدومی قبله گاهی مدظله العالی میرساند که احوال این مسکین بر نهجیکه متکفل نظام جزو و کل که خبیر و قدیر و رحیم کریم ست میدارد چه در اطوار شدت و چه در اوضاع رخا مستوجب شکر ست اما از انجاکه مقتضی مقتضیات طبیعت بشریت ست اگر از اسباب حرفی گوید یا زبان شکوه دراز کند چه ملامت توان کرد اگر چه بنظر تامل فاعل حقیقی این هم کسی ست که درباره گاه و خاشاک امکان راه دارد نیست ملامت کجا می گنجد و چون و چرا کجا راه دارد ای پدر بزرگوار دانای اسرار از احوال نفس و بدن خود چه گوید و چه تصدیع دهد اما عالم بیمار بهاست بقدر قوت و قدرت استعلاج مینماید و شرح اطوار مینویسد در نشار صوریه بدنیه قطع نظر از اتعاب و آلام و مشاقی که فوق الطاقة است تاملی که وارد و تحسری که واقع ست آنست که در لباسی که بحسب تقدیر محسود خواص و عوام شده است ازین کس کاری بظهور نمی آید که حق این نشار از دست همت خود ادا نموده باشد و اگر اینقدر میسر نشود لااین مقدار خود می خواهد که بتوفیق ایزدی لوازم سپاهگری تردد ی چند واقع شود که صاحب و مربی این کس را در تربیت و رعایت بر عوام حجتی باشد وارطعن کوته نظران که طالب علمی را چندین رعایت چه مناسب باشد نجات باید و هر امری که

بنظر اصل آمد این جماعه دیگر را ای تقریب
این بیچاره کرا لایق ملامت نمیتواند دید
ای کسیکه وجه ملامت کردن من اینکه
طبیعت بشریت دارم و شبهه راز
ظاهر گردیده بشریت و دیگر اینکه در حقیقت
این ملامت بتوهمی بدرگاه خالق
بنیاز خواهد رسید پس چون بدرگاه او
ملامت و چون و چرا جائز ست
ای در عالم صحبتها کرده و از طاقت
تبلیغ و تعب و مشقتها کشیده
عهده وزارت ظاهر دارم که کاهی
نمیتوانم دید و افسوس میکنم که تقلید
عهده وزارت ظاهر دارم که کاهی
نمیتوانم دید و افسوس میکنم که تقلید
عاکس فرمایند که چون این نشان
نمیتوانم دید و افسوس میکنم که تقلید
مصور شده بود و بگمان اکبر دیدم
نمیتوانم دید و افسوس میکنم که تقلید
بعضی از بندگان اکبر دیدم
نمیتوانم دید و افسوس میکنم که تقلید
بعضی از بندگان اکبر دیدم

جریده بجالنا پور تشریف آورند تا خانخانان و بنده هم بملازمت سعادت اندوزند و
یکیک را قرار و مدار شود تا صلاح دید آنحضرت بنا شد اعتبار رائی شاید و مردم هم دل نهاد
نمیشوند و انکه حضرت منع فرموده اند آنست که بی تقریب با نبوه لشکر نیایند اگر با چندے
شکارکنان تشریف آورند هیچ قصور ندارد و کار بسیار میشود و فراوان سود حاصل و اگر
بهیچ وجه پسند خاطر شریف نیست خواجه ابو الحسن را با مکتوبات قدسی خاطر روانه سازند
هرچند میداند که در ملازمت کسیکه از ته دل دوستی دارد اوست جدا کردن او چه صورت دارد
اما او هم جریده در ده روز کار کرده باز بملازمت میرسد در شش روز می آید و میرود و بسیار باشد چهار
روز و گرنه دو روز اگر این دو شق بخاطر نرسد پس امر عالی صادر شود که کمترین جریده بملازمت
بیاید صاحب من باز نفرمایند که چرا عرضداشت نکردی و اگر همین نهج بگذرد نمیدانم
که کار یکجا کشد شیر خواجه را هم همراه ضروری ست ورنه وقت میرود همچنین مرزا علی بیگ
و دیگر مردم چون وقت گذشت و درگذشتن ست بیشتر ازین تغافل گنجائی ندارد
تفصیل مهمات که باید کرد باز بتازگی جدا نوشته است برای خدا ساعتی متوجه شده
نفرک خوب وارسیده پاسخی فرمایند صحت و دولت و معدلت روز افزون باد سیزدهم محرم
سنه هزار و ده هجری بر ساحل گنگ دکن تحریر یافت بوالاتزاد شاهرخ میرزا
بنیره سلیمان مرزا فرمانروای بدخشان التفات نامه که نامزد این خیرخواه
حقیقی شده بود در بهترین زمانها شرف ورود یافت چون متضمن مژده صحت و عافیت
بود بهجت افزود الله تعالی از انچه نیاید و نشاید در حفظ خویش داشته در محاسبه شبانروزی
مشغول دارد و در ملایم و ناملایم روزگار که زمان بی این بنا شد توفیق برداشت و آگاهی
و فراخ حوصلگی کرامت کناد عرضداشتی که بدرگاه گیتی پناه فرستاده بودند بسماع همایون

ازعرضداشت ۱۲

جواب ۱۲

از عبارت بوی آید ۱۲ اصولی لاهوری علی
رحیم سلمه قوله و در دم هم دل نهاد
نمیشوند اساسه نمیشوند و بجناته
نیز و ان اساسه سلمه ایجا ازاوند
خلاصه از ۱۲ اشش
حضرت اکبر شاه و لی تقریب ای
بل و قوع سلمه خلاصه انکه اگر
حضرت اکبر شاه باشد ایدوات

تفصیل فقره دوم

گر منع حضرت است بکلا وقی
باشکار کشر نیایند و اگر چه شکارکنان
پانصد پنج نفصان نیست و کار بسیار
و فائده فراوان حاصل میشود ۱۲
ای اگر چه میدانم که در ملازمت
شما کیکه مخلوص دل محبت دارد همان
ابو الحسن ست جدائی او چه صورت
دارد لیکن او میتواند روزگار کرده باز
بملازمت خواهد رسید باین حساب کردن
خواهد و خواهد رفت دو دیگر
مانند چهار روز شده دو دیگر اگر بسیار
اول ده روز دو دیگر صورت ندارد

هشت روز دیگر خواهد کشید بکلا کشیده
گفته ۱۲ ش
دو دیگر شاید کی آمدن خود دوم
از شدن ابو الحسن ۱۲ ش
ای اگر همین طور غفلت و سهل انگاری
خواهد کشید ۱۲
خواهد آمد خوابی بطول خواهد رای ای ادرا
سلمه فرستاده خواهد
در ملک خود نیز هم ضروری ست
اگر متوجه این هم شود و فش
بهمرود همین حال مرزا علی بیگ
دیگر دم ست ۱۲

استعداد نمودن چنانچه بعقل روزافزون وبخت بیدار از تکیفات گذرانیده انداز خواب اول روز
هم بگذرند یقین منست که اینها بر خاطر صافی میگذرد لیکن بمقتضای خیراندیشی بی تا بانه انچه
معقول میداند معروض میدارد سره کردن کار ایشانست دولت وصحت وبهجت روزافزون باد

بشاهزادهٔ عالمیان دانیال عرضداشت خیرخواه حقیقی ابو الفضل

همواره خیریت صوری ومعنوی ودولت ظاهری وباطنی آن نوباوهٔ گلشن اقبال را از
ایزد توانا میخواهد وآنرا شادابی دولت جاوید طراز شاهنشاهی میداند امید که آوازهٔ هوشیاری
خرامی وکارشناسی وقدردانی ومعدلت دوستی آن بخت بیدار سعادت آموز روزگار عطرآگین
ونشاط افزا گردد وظاهرست که گرامی اوقات را قسمت فرموده باشند وهر قسمی را بنا گزیر وبایست
آن آباد ساخته بخود همان قدر پرداختن شایستگی دارد که پیکر استخوانی منظم باشد برخی از خلاصهٔ
اوقات در پاسبانی خلائق گذرد ودر معنی آن نیز کار خویش ساختن لیکن هر کس چنین آشکارا
را از خوابیدگی نفهمیده توقع دارد که در شبانروز نختی بشنودن داستانهای هوش افزای
باستانیان نامزد فرمایند کتاب بسیار وافسانه بی شمارست همان باید شنید که بکار آید برای عبرت
پذیری وطرزدانی شاهنامه وظفرنامه وواقعات بابری وکلیله دمنه را بشنودند شنوائی
که کلانان آنرا سرمایهٔ خواب دانند برای آنکه سررشتهٔ نیک وبد بدست افتد ورهزنان درونی
وبیرونی چیره دستی ننمایند اخلاق ناصری وجلالی ونصف اخیر کیمیای سعادت را مقصود
انگاشته اندک اندک یاد گیرند ومثنوی مولوی معنوی وحدیقه وجامع نیز در محفل همان باشد
دولت وصحت وبهجت روزافزون باد ایضاً بشاهزاده دانیال عرضداشت
خیرخواه حقیقی ابو الفضل مهمات مالی وملکی تا امروز صورت نگرفت وچون
درین سرسال هم نشود بسال دگر خواهد کشید اصل خود آنست که برسم شکار

صبح متوجه مقصود[۱] حقیقی میشود امید که بزودی وخوبی بدین دولت که سرمه سعادتهاست
مشرف گردد واز گوناگون غم واندوه رهائی یابد دولت وشادمانی جاوید باد
به بیدار بخت والا اقبال شاهزادهٔ دانیال عرضداشت[۲] خیرخواه حقیقی
ابوالفضل همواره بظاهر وباطن وصورت ومعنی بدعای مدام دولت جاوید طراز[۳]
قیام دارد امید که همیشه بصحت وبهجت[۵] کامروای جهانیان باشند وگرامی اوقات[۶]
درصید[۷] دلها گذارند وخواهشهای مردم رابشایسته پاسخها چاره گر شوند میشنود[۸] که مردم
برخاسته میروند وآنانکه هستند آزرده اند وعرایض[۹] بدرگاه والا مینویسند والتماس طلب میرود
بسیار ازنمیفی حیرت روی داد از برای خداخود متوجه مهمات شوند ویک یک رادرخلوت
طلبداشته بزبان خوش ولاسا نمایند واگر از کسی لغزشی رود اغماض نظر فرمایند گروهها[۱۰] گروه
خلق خاصه بزرگ منصبان وخدمتگزاران[۱۱] نزدیک راپای بند احسان کردن وسرمایهٔ
دل بدست آوردن چندچیزست انعام اگر بمقتضای وقت کم باشد پنهان داون
وگرنه بعلانیه ازخلعت واسپ وزروجزآن والوش[۱۲] دادن ونشاندن درمجلس وسخن
فرمودن ونزدیک ایستاده کردن ومنصب افزودن وجاگیر دادن وبالتفات یادکردن
وبمنازل مردم رفتن وپیشکش ناگرفتن ازتنگدستان برخی[۱۳] باشند که جمیع اینها بنسبت آن
ظاهر باید فرمود وبعضی چندی را[۱۴] درخور این امور بهنگام فراخی نباید انداخت ودولتمندان
کاراگاه بیک قاب طعام چندین نیکوانرا بدام کشیده اند ودیگر بچندی ازخاصان که براستی
دورستی امتیاز داشته باشند باید فرمود که احوال رایی ملاحظه درخلوت بعرض رسانند
وواقعات[۱۵] بابری درنظر دارند واگر بر بست[۱۶] وروش پیش نهاد همت باشد وهمواره
پیایش گری بدرگاه ایزدی نمایند[۱۷] خاصه سحرها واز مجذوبان ودرویشان گنج نشین

---

۱ قولہ مقصود حقیقی کنایہ از ملازمت پادشاہ قولہ بہبود دولت
۲ عرضداشت کردن وقت مراعات نمودن شاہزادہ دانیال رجل
۳ جاوید طراز کنایہ از ابدالدہر ۴ بہجت بمعنی نضج اول وثانی
۵ صید دلہا گذاردن کنایہ از تالیف قلوب ۶ میشنود بمعنی اجابت کردن
۷ عرایض جمع عریضہ بمعنی عرضداشت ۸ بنداحسان کردن کنایہ از
۹ وسرمایہ دل بدست آوردن چند چیزست انعام اگر بمقتضای وقت کم باشد
۱۰ پنہان داون وگرنہ بعلانیہ از خلعت واسپ وزروجزآن والوش دادن
۱۱ ونشاندن درمجلس وسخن فرمودن ونزدیک ایستادہ کردن ومنصب افزودن
۱۲ وجاگیر دادن وبالتفات یادکردن وبمنازل مردم رفتن وپیشکش ناگرفتن
۱۳ ازتنگدستان برخی باشند کہ جمیع اینہا بنسبت آن ظاہر باید فرمود
۱۴ وبعضی چندی را درخور این امور بہنگام فراخی نباید انداخت
۱۵ ودولتمندان کاراگاہ بیک قاب طعام چندین نیکوانرا بدام کشیدہ اند
۱۶ ودیگر بچندی ازخاصان کہ براستی دورستی امتیاز داشتہ باشند باید فرمود
۱۷ کہ احوال رایی ملاحظہ درخلوت بعرض رسانند وواقعات بابری درنظر دارند
۱۸ واگر بر بست وروش پیش نہاد ہمت باشد وہمواره پیایش گری بدرگاہ ایزدی نمایند

---

۱ قولہ مقصود حقیقی کنایہ از ملازمت پادشاہ قولہ بہبود دولت
۲ عرضداشت کردن وقت مراعات نمودن شاہزادہ دانیال رجل
۳ جاوید طراز کنایہ از ابدالدہر ۴ بہجت بمعنی نضج اول وثانی
۵ صید دلہا گذاردن کنایہ از تالیف قلوب ۶ میشنود بمعنی اجابت کردن
۷ عرایض جمع عریضہ بمعنی عرضداشت ۸ بنداحسان کردن کنایہ از
۹ پاسخ بخشش ازاین معنی میشنود وای
۱۰ سوالی باشد ۱۱ سوال ۱۲ قولہ شنود وای
۱۳ ابوالفضل یعنی میشنود کہ گرد از شادمانی
۱۴ شاہزادہ میروند وآنانکہ درانجا ہستند آزردہ باز
۱۵ ۱۲ ازش ۱۶ قولہ عرایض بمعنی کہ بدرگاہ والا می
۱۷ بدرگاہ وبادشاہ متضمن این معنی کہ بادشاہ
۱۸ شاہزادہ راحضور ضرور وطلب فرمایند
۱۹ ارسال میدارند ۱۲ ازش ۲۰ گروہا گروہ
۲۱ بکلف فارسی الف درمیان آورد
۲۲ برای اتصال ست آنچہ الف درانجا نیست
۲۳ بنداحسان کردن ودل

---

۱ بدست آوردن عموم خلائق خصوصا
۲ بزرگ منصبان ازچند چیزست وعبارت
۳ آینده تفصیل آن چیزهاست نقطه ابعد
۴ لفظ نزدیک یعنی برای باشد ۱۲ اقدت
۵ ای اندک مردمان باشد که این چیزها
۶ بآنها ظاهر شودن بیاید وبعضی چنان
۷ باشد که بقتضای وقت آنها اندک
۸ مذکوره ظاهر باید ساخت ۱۲ ازقدت
۹ ای بسیار مذکوره را بروقت فراخ دستی
۱۰ موقوف نباید داشت چه دولتمندان
۱۱ کاراگاه ۱۲ سوی محمد هادی علی
۱۲ روم ۱۳ واقعات بابری نام کتابت

---

۱ تاریخ شاہ بابر بر بست وروش پیش نہاد ہمت باشد وہمواره
۲ قاعده وروم در اکثر نسخ زینست
۳ کرده اند اگرچه معنی نمیدهد ظاهرا کاتبان شتابنده
۴ واکثر نسخ ازان خالی بود ورقم بدان
۵ اضافه کرده اند درحقیقت چنان نیست
۶ بخشش همه شخصی ازان کلفت درست نباشد
۷ بابر مصطفی کرد پیش نهاد همت باشد
۸ سوی محمد هادی علی روم

بخوبترین وجهی کرده است شادمانی و دادگری و دولت وزافزون باد

بحضرت شاهنشاهی عرضداشت کمترین بندها ابوالفضل

حقیقت روان شدن بعزیمت سجود قدسی آستان عرضداشت کرده بود در فرق سرویش بیک کروهی از گذشت بر آنهو برده سعادت ملازمت شاهزاده والا اقبال دریافت از دیدار بلند و بوی ایشان چشم دل روشنی پذیرفت از هوشیاری و آگهی برنویسید یا از عقیدت و اخلاص بدرگاه مقدس برگوید الله تعالی آن نونهال دولت را در ظلال عاطفت بکمال صوری و معنوی رساناد بجهت معلوم فرمودن اطوار و اوضاع سه روز دیگر نگاه داشتند فهیدهٔ خود را با دستور العمل آبادی ملک نوشته و او دو قریب نه لک روپیه نقد و اسپ و یراق و خلعتها که سرانجام یافته بود تمام را بدیشان سپرد صاحب من از روی کرامت فرمان اقدس در باب فرستادن لشکر و خزینه صادر شده بود اگرچه بعنایت الهی برای فتح احمدنگر لشکر فراوان است لیکن تا تهانه نشیند ملک برار و ملک احمدنگر ضبط نمیشود و باید که جمعے در ملازمت شاهزاده هم باشند تا اگر جائی مدد در کار شود گروهی رخصت نمایند و مردم را جاگیر بسیار تغیر شده درخواست دارند و ملک تقسیم یافته است و هنگام برابر ساختن نشیب و فراز خاصهٔ شاهزاده والا گهر را از تغیر و تبدیل جاگیر چیزی کم بدست آمده و خرج توپخانه و احدیان و مردم نوآینده بحال خود اگر خزینه عنایت شود گنجایش دارد و توپچیان معتمد و گوله اندازان آنطرفها برای قلاع نیز درکارند و سنگتراشان درین ملک بس کم بهم میرسند از انهم اگرچندی عنایت شود برجای خود دیگر صاحب من بجهت بار منازل برنجی کارخانها فیل درکار بود چون دانستند که حکم مقدس در باب نگاهداشتن فیلان نیست همه را روانه ساختند و قرار دادند که ما عرضداشت میکنیم هرگاه که فرمان برسد بعضی ماده فیلان را باز خواهند گردانید شب بستم اسفندارمذ ماه الهی رخصت یافت

۱۵۸۱ آبان ۱۲

بحضرت شاهنشاهی عرضداشت کمترین بندها ابوالفضل

بتوجه شاهنشاهی عنایت ایزدی شامل حال اولیای دولت و دکنیان بی دولت بحال تباه گرفتار امید که جمیع سرکشان و نخوت فروشان بباد افراه خود گرفتار آیند صاحب من روز خور یازدهم خرداد ماه الهی بسواس رای و سورپارای و نانا بهائی که قولنامه طلبیده بودند آمدند اینها تا حال بملازمت شاهزاده نیامده بودند و برهان را نیز ندیده درحوالی تلکتم وپیاله وانتور میباشند خلعت داده مستمال گردانیدند روز گوش قاصدان چاندبی بی آمدند دار نشیدن سانحه ناگزیر شاهزاده ملول شد چون آمدن مرا شنیدند استکشاف احوال نمود اگرچه بر حرف وحکایت دکنیان اعتماد نیست امّا کار بر وقدری و شوارست واز غلامان حبش در آزار هرچند به عادل خان و قطب الملک کس فرستاده اتفاقی بهم نرسید اگر مرزا شاهرخ برسند و یک سردار دیگر که بجز بغار و بر بغار شایسته باشد مثل شاهباز خان نزدیک ست که گشایش احمدنگر بجز در آمدن ستاره سهیل میشود و جزوی خزینه ناگزیر انچه من فهمیده ام کار دکن بسی آسانست اگر از همراهان دلی دو حوصله بیافت احتیاج انهم نبود که کارهای این دولت جاوید طراز را همیشه ایزد تعالی

بسم الله الرحمن الرحیم
بحضرت شاهنشاهی عرضداشت کمترین بندها ابوالفضل
توجه شاهنشاهی عنایت ایزدی شامل حال اولیای دولت و دکنیان بی دولت بحال تباه گرفتار امید که جمیع سرکشان و نخوت فروشان بباد افراه خود گرفتار آیند صاحب من روز خور یازدهم خرداد ماه الهی بسواس رای و سورپارای و نانا بهائی که قولنامه طلبیده بودند آمدند اینها تا حال بملازمت شاهزاده نیامده بودند و برهان را نیز ندیده درحوالی تلکتم وپیاله وانتور میباشند خلعت داده مستمال گردانیدند روز گوش قاصدان چاندبی بی آمدند دار نشیدن سانحه ناگزیر شاهزاده ملول شد چون آمدن مرا شنیدند استکشاف احوال نمود اگرچه بر حرف وحکایت دکنیان اعتماد نیست امّا کار بر وقدری و شوارست واز غلامان حبش در آزار هرچند به عادل خان و قطب الملک کس فرستاده اتفاقی بهم نرسید اگر مرزا شاهرخ برسند و یک سردار دیگر که بجز بغار و بر بغار شایسته باشد مثل شاهباز خان نزدیک ست که گشایش احمدنگر بجز در آمدن ستاره سهیل میشود و جزوی خزینه ناگزیر انچه من فهمیده ام کار دکن بسی آسانست اگر از همراهان دلی دو حوصله بیافت احتیاج انهم نبود که کارهای این دولت جاوید طراز را همیشه ایزد تعالی

دفتر اول
تمام شد

نصایح تبیان بعادل خان وقطب الملک عزایر اویابد که اگر توفیق رهنمون آنها شود در لوازم
اطاعت بر خلاف سوالف ایام سلوک نمایند چه ازان بهتر که عنقریب بتائید دولت ابد پیوندیا بلام
اتفاق نموده باعث فتوحات فرنگستان وسائر بنادر شوند ومورد هزار گونه عنایات گردند
واگر بواسطهٔ خردسالی وهجوم کوته بنیان که بُعد مسافت را حصن حصین خود خیال کرده بغفلت
گرایند نیز بتوفیق ربانی وتائیدات آسمانی درانمدک فرصتی تمام ملک آنها بآن تربیت کرده تعلق
خواهد گرفت باید که عنایات اعلی خاقانی را منتظم احوال سعادت اشتمال خود داند فرمان
حضرت شاهنشاهی در طلب یکی از فضلای شیراز المنته لله که از آغاز امتسام
صبح اقبال وطلوع نیر اجلال که مبدای جلوس برادورنگ سلطنت ست تا امروز که عوام
سعادت انتظام خلافت بار بعین پیوسته ودر نظر دوربین عنفوان ریعان بهار دولت واهتزاز ایجان
حدیقهٔ افضالست همگی همت فلکی اعتصام به تکمیل وترتیب مستعدان هر صنفی سیما متعرفان بحار
علوم وحکم بوده وعلی الدوام مستکملان هر فریق در حواشی سریر والا بمطالب عالیه رسیده کامیاب
صورت ومعنی اند وجریان حکمت الهی بران صورت پذیرگشته که چنانچه بادشاهان عظیم القدر
توجه عالی باین فرقهٔ گرامی میگمارند همچنین این گروه نیز جویای مطالب انسی ووصول بمحفل عالی
که مخصوص مفاخر ومعالی ست میباشند درین هنگام که صیت فضائل وکمالات یکسی وجهی
افادت اتصاف مرضی الشمائل جامع الکمالات چلپی بیگ مکرر بالسمع اشرف رسیده همانا که
حسن اخلاق ذاتی او بر باطن الهام مواطن پرتو انداخته توجه معلی بمطالب او شرف ظهور یافت
تحسن انکه بقاند الطاف الهی وسائق مکارم شاهنشاهی مجمل امید باین صوب صوابی بندد
وهر زودترین وقتی باستلذاذ حضور فائض السرور مستسعد گردد ودر آمدن وآوردن ارباب استعداد
اهتمام نماید وبسعادت ملتمس فتاحای شیرازی در باب سرانجام راه حکم اشرف صادر شده بجلو فلهور خواهد رسید

لله سوالف سوالف ایام بضم الف ای گذشته جمع سالفه ومعنی
گرفته شده بالفتح جمع بندد
بضم خرد ضد بزرگ
چهار از نخستین بضم الف ای اول قدیم
سکنه بضم سین بمعنی اهل وساکنان
خود را محفوظ دانند وخیال کنند
بسبب البعد مسافت بضم الف ای دوری
تربیت کرده بالفتح جمع حاشیه
اشارة بکتب الیه الاسم بضم الف ای نامه
بالکسر نام شهری در فرغانه
وخانه بالفتح جمع حاشیه
ظاهر شدن بضم الف ای آشکار
سرمه سای بالفتح جمع بضم الف ای
وطلوع بالفتح جمع بضم الف ای
عام بالفتح جمع بضم الف ای
سال بالفتح جمع بضم الف ای
دریان بالفتح جمع بضم الف ای
چهاری بالفتح جمع بضم الف ای
ربیع الاول بالکسر نام ماهی
ربیع الاول بالکسر نام ماهی
سیاقه بالفتح جمع بضم الف ای
اول بالفتح جمع بضم الف ای
فضل بالفتح جمع بضم الف ای
بحار بالفتح جمع بضم الف ای
بطون بالفتح جمع بضم الف ای
بطن

برخوردار ارغرهٔ ناصیهٔ دولت و اقبال قرهٔ باصرهٔ عظمت و اجلال درة التاج فرخی و فیروزمندی
واسطة العقد سعادتمندی و حق پسندی فرزند ارجمند شاه مراد را بانصوب میفرستیم
آنرا ورود سعادت انکاشته بشورهٔ عقل و راندیش در استحکام مبانی هواخواهی فراوان
کوشش بکار برده پیوسته عرائض اختصاص فرستاده گلشن یکجهتی تازه دارد که هوشمندی
و حقیقت شناسی حرز متین و حصن حصین ملک ناموس ست و بر ارباب دانش و بینش ظاهر
و باهر ست که سلاطین عالی مقدار که تسخیر عالم و عالمیان پیش دیدهمت و الا دارند از حکام
دیار و ولایات امصار جز اخلاص و اطاعت مطلوب و مقصود نداشته اند و چون باطن اقدس
متوجه از دیاد سعادت آن عزت پناه ست امین الدین را که یکی از ملازمان خاص و مریدان
با اخلاص ست فرستادیم که تهنیت آن فتح نقته فرط توجه اشرف اقدس امجد را خاطر نشان او
سازد و باید که بگوش هوش اصغا نماید و انتظام و انساق آن ولایت را از کمال خردمندی و
حق پسندی چنانچه در ملازمت اقدس مأفهمیده ست بتقدیم رساند و قوانین ما را بدستور یکه
در ممالک محروسه جاری و سارری ست رائج گرداند و کرنیت شعاران کوتاه بین را که جز
پیش پای نه بینند و غیر از افساد و اخلال نکوشند در مهمات خلل نه بود در رعایت خانزادهای
قدیم و پیش آوردن اصحاب اخلاص که براست گفتاری و درست کرداری مشهور
و موصوف باشند کوشش نماید و در اعتبار ارباب علم و فضل و اعلمای اهل دانش
و حکمت سعی موفور بجا آورد و شبار و زرا در مرضیات آلهی معمور داشته آنچنان آگاه
باشد که دست اقویا از ضعفا کوتاه بوده زیردستان در مهاد امن و امان مرفه الحال
و فارغ البال باشند و چون منشور عاطفت بآن عمدهٔ مخلصان شرف صدور می یافت
بنظر ملکوت ناظر بمقتضای شمول رأفت که احاطهٔ عموم خلایق را در پیش دارد رسید که فرامین قضا جریان

خاطر خود را جمع داشته توجه باطن اقدس را شامل انتظام احوال و کافل حصول مقاصد آمال خود
داند و چون همواره توجه عالی در تربیت و ترفیه مستعدان آن طوائف انام سیما طبقهٔ ارباب علم
و حکمت مبذول ست مردم حکمت و حذاقت آب فضائل اکتساب جالینوس الزمانی حکیم مصری
کردان حدود اندخیان کند که بالکل بدرگاه معلی رسیده بحکمت آب بشار الیه ملحق شوند و بعضی کارها
کو بشار الیه آنجا دارد به نیک وجه انصرام یابد که از مرضیات خاطر اشرف خواهد بود و پیوسته
خاطر ملکوت ناظر را متوجه حصول امانی و آمال خود دانسته امیدوار عنایت گوناگون باشد
فرمان حضرت شاهنشاهی به برهان نظام الملک مسند نشین احمدنگر
حکومت و ایالت پناه را خلاص و عقیدت دستگاه عمدهٔ اعاظم حکام زبدهٔ امائل انام بندوبست
مخصوصان درگاه و نقاوهٔ مخلصان خیرخواه منظور انظار خاقانی مشمول الطاف سبحانی
مهبط عنایات متوالی مطرح توجهات متعالی کامل الاعتقاد وافر الاعتماد برهان نظام الملک
بجلائل مکارم شاهنشاهی و جزائل مراحم ظل الهی مفتخر و مباهی بوده بداند که چون آن شوکت دستگاه
از صدق طویت التجا بدرگاه گیتی پناه ما که وطن صاحبان ناز و نعیم و ملجا مستعدان هفت اقلیم
آورده بود همواره مرکوز ضمیر الهام پذیر نیگشت که ولایت دکن با وقتی فیض یابد ظهور این
امر جلیل موقوف بسعادت وقت بود الحمدلله آن طور فتحی که خاطر قدسی منیر است بخیال و
نمی آمد متوجه اقدس صورت یافت و عمدهٔ اماجد اعاظم راجی علی خان که مکرر بانفراز عنایات و منشور
التفات سرافراز گشته بآن خدمت مامور شده بود بوسیلهٔ کلموآن بود و مزید اعتبار و اعزاز شاهنشاهی
شد برهنوفی منجت قدر آن داند و همیشه حضور اشرف ما را آنجا طرد انداشته در اظهار آثار اخلاص
و عقیدت که سرمایهٔ دولت و جهانی و پیرایهٔ آبروی جاودانی ست جهد موفور نماید درین هنگام
که اندیشهٔ انتظام بخش جهانیان بمزید ترفیه و تعمیر ولایت مالوه مصروف شده و شاهزاده و کامگار

---

۱ مستعدان ۲ عالی ۳ آن طوائف ۴ کافل ۵ همواره توجه عالی ۶ مستعدان ۷ آن طوائف ۸ انام ۹ طبقهٔ ۱۰ ارباب علم ۱۱ حکیم مصری ۱۲ خیان کند ۱۳ بدرگاه معلی ۱۴ ملحق شوند ۱۵ بعضی کارها ۱۶ کو بشار الیه ۱۷ آنجا دارد ۱۸ به نیک وجه ۱۹ انصرام یابد ۲۰ که از مرضیات ۲۱ خاطر اشرف ۲۲ خواهد بود ۲۳ و پیوسته ۲۴ خاطر ملکوت ۲۵ ناظر را ۲۶ متوجه حصول امانی ۲۷ و آمال خود دانسته ۲۸ امیدوار عنایت گوناگون باشد ۲۹ فرمان حضرت شاهنشاهی ۳۰ به برهان نظام الملک ۳۱ مسند نشین احمدنگر ۳۲ حکومت و ایالت پناه ۳۳ اخلاص و عقیدت دستگاه ۳۴ عمدهٔ اعاظم ۳۵ حکام ۳۶ زبدهٔ امائل ۳۷ انام ۳۸ بندوبست ۳۹ مخصوصان درگاه ۴۰ نقاوهٔ مخلصان ۴۱ خیرخواه ۴۲ منظور انظار ۴۳ خاقانی ۴۴ مشمول الطاف ۴۵ سبحانی ۴۶ مهبط عنایات ۴۷ متوالی ۴۸ مطرح توجهات ۴۹ متعالی ۵۰ کامل الاعتقاد ۵۱ وافر الاعتماد ۵۲ برهان نظام الملک ۵۳ بجلائل مکارم ۵۴ شاهنشاهی ۵۵ جزائل مراحم ۵۶ ظل الهی ۵۷ مفتخر و مباهی بوده ۵۸ بداند که چون ۵۹ آن شوکت دستگاه ۶۰ از صدق طویت ۶۱ التجا بدرگاه گیتی پناه ما که وطن ۶۲ صاحبان ناز و نعیم و ملجا ۶۳ مستعدان هفت اقلیم ۶۴ آورده بود ۶۵ همواره مرکوز ضمیر الهام پذیر ۶۶ نیگشت که ولایت دکن با وقتی ۶۷ فیض یابد ۶۸ ظهور این ۶۹ امر جلیل موقوف بسعادت وقت بود الحمدلله آن طور فتحی که خاطر قدسی منیر است بخیال و ۷۰ نمی آمد متوجه اقدس صورت یافت و عمدهٔ اماجد اعاظم راجی علی خان که مکرر بانفراز عنایات و منشور ۷۱ التفات سرافراز گشته بآن خدمت مامور شده بود بوسیلهٔ کلموآن بود و مزید اعتبار و اعزاز شاهنشاهی ۷۲ شد برهنوفی منجت قدر آن داند و همیشه حضور اشرف ما را آنجا طرد انداشته در اظهار آثار اخلاص ۷۳ و عقیدت که سرمایهٔ دولت و جهانی و پیرایهٔ آبروی جاودانی ست جهد موفور نماید درین هنگام ۷۴

و دقایق عقیدت و اخلاص او را نیز فهمیده و بمعیار دانش سنجیده بموقف سمع عالی معروض
دارد باید که آن مخلص خیر اندیش سخنان حقایق تبیان ما را چه از آنچه در فرمان عنایت مشحون
مندرج است و چه آن کلمات قدسی سمات که زبانی بافاضت آب مشفار الیه در خلعت فرمودیم بسمع
دانش اصغا نموده هر اتب الطاف خسروانی و مدارج اعطاف خاقانی را بالتقبل و در اندیشه خود
دریافته آنچنان اهتمام مخلصانه کار آگاهانه نماید که حکام دکن کلهم علی الخصوص حکومت پناه
امارت انتباه منظور انظار خاقانی مشمول الطاف سلیمانی بر هان نظام الملک که مجدداً
تربیت یافته این درگاه است لوازم بندگی و خدمتی و قوانین حق شناسی بر وجه اتم و اکمل بظهور رساند
و سخنان کوته اندیشان ناعاقبت بین از جاده اطاعت و عقیدت انحراف نورزد چه
اطمینانی باعث اعتبار آن مخلص حقیقت گزین و موجب امن و امان خلائق آن دیار خواهد بود
و چون مدتی بود که وکلای عرائض حکام دکن بدرگاه گیتی پناه نرسیده بود درین مرتبه بنجاطر اشرف
نمیرسید که بحکام دکن کسی فرستاده شود لیکن از انجا که عنایت پادشاهی عام است و آن مخلص
خیر خواه را با سایر ارتباط تمام از اعلا و دعایت بآن هوا خواه حقیقی دانسته چندی از مقربان
درگاه را که بمزید عنایت و التفات مخصوص اند همراه افاضت نیاه مذکور فرستادیم باید که در سایان
و سر انجام آن جماعت بوده دی و انه سانعین بدرگاه بعلی کمال سعی لازم داند و بمقتضای ظهور
الطاف عالیه اظهار مافی الضمیر نموده هر مطلب و مهمی که باشد بوسیله افاضت آب
موصی الیه معروض درگاه علی سازد که از انجا که کمال عنایت قدسی سرایت در باب آن
زبده مخلصان هوا خواه مرکوز باطن اقدس ست همه در معرض قبول و انجاح مقرون خواهد بود و موجب
وفور عنایت و التفات که بآن اخلاص شعار داریم خلعت خاصه و شمشیر مرصع و دو راس اسپ عراقی
و دو راس هوار و یک قطار شتر نر ولایتی جهت آن مخلص خیر اندیش فرستادیم باید که از جمیع وجوه

دونیوی علامی شیخ ابوالفضل کہ از دمسازان بزم عرفان سرشت ماست نسبت قرابت و خویشی تا چنانچہ علامی مشارالیہ نقاوہ مخلصان درگاہ ست آن مورد حق پسندی نیز مجمع باطن و مطمئن خاطر گشتہ در سلک کمال ارباب اخلاص در آید و ہموارہ او را بنظر محرمیت دیدہ و از یکجہتان صمیم القلب تصور فرمود و عنایاتے کہ در خاطر صلاح اندیش او خطور نکردہ باشد بظہور رسانیم تا موجب امیدواری عالمیان گشتہ و مقبول العمل اخلاص جمیع بزرگ زادان عالم گردد درینولا مخطور خاطر قدسی شدہ بود کہ چون آن خیرخواہ قدیم مجدد امصدر خدمات پسندیدہ شدہ از روے اعزاز و اکرام بحضور اقدس طلبیدہ و شمول انواع عنایات ساختہ رخصت دہیم تا من بعد ہیچ احدے دربارہ آن افراد اعتماد سخن ناشائستہ بمسامع عالی نرساند و بازار ارباب غرض کساد پذیرد امابواسطہ آنکہ آن حدود در اخالی گذاشتن و بمسافت بعید طلب داشتن لایق ندید عنان ارادہ ازین وادی منحرف ساختہ بخاطر اشرف رسید کہ کسے را باید فرستاد کہ دیدن او حکم دیدن ما داشتہ باشد تا حقیقت اخلاص و عقیدت صمیم آن مصدر آداب خیر اندیشی فہمیدہ بعرض اشرف رساند بنابران افادت و افاضت آب حکمت و معرفت نصاب بالمعقول المنقول حاوی الفروع والاصول عمدہ مخلصان درگاہ زبدہ مخصوصان بارگاہ مقرب الخضرة السلطانیہ اعتماد الدولہ آصف الخاقانیہ المخاطب بملک الشعرا شیخ ابوالفیض فیضی را کہ در ظلال عنایت ما تربیت یافتہ و ہرگز از بارگاہ والا تجویز دوری او نفرمودہ ایم و رموز و نکتہ سنجی و دوربینی و آدم شناسی و مراتب اخلاص فہمی و مدارج اعتقاد شناسی او در حضرت ما ظہور تمام دارد پیش آن نقاوہ ارباب اخلاص فرستادیم کہ صنوف عنایات ما را کما ہی خاطر نشان ساختہ آن خیرخواہ سعادت انتباہ را بجلائل توجہات پادشاہی و مکارم عنایات نامتناہی و فنون تفقد و تحمید و تحنانی کہ مرکوز خاطر اشرف ارفع است بالتمام رساند و سر از حقیقت عقیدت و اخلاص

مراستم بجهتی تقدیم میرساند باشد و هرگاه آن زبدهٔ ارباب اخلاص را در امری از امور
احتیاج بامداد و کمک شود حقیقت احوال مشروحاً بعرض گرامی شاهزاده کامگار رساند که
سفارش آن زبدهٔ مخلصان بحضور اشرف فرموده ایم که آن مخلص هوا خواه را از یکجهتان خاص
و ثابت قدمان شاهراه اخلاص دانسته در همه باب انواع امداد و اعانت نماید درین هنگام که
نسبت آن عمده ارباب عقیدت باین درگاه بنوعی درست شده که بالتماس استدعای او
مهمات دیگران ساخته و پرداخته آید چه جای مطالب و مقاصد آن مخلص هوا خواه باید که
بهیچ گونه اندیشه بخود راه ندهد و قرب جوار شاهزاده جوان بخت از مقدمات دولت و زافزون
خود دانسته در مراسم اطاعت اهتمام نموده بشرح خاطر و مسرور بال باشد و بر هوشمندان این خبیر
پوشیده نیست که سلاطین عالی مقدار که تسخیر عالم و عالمیان بنیروی همت و الا نهمت دیگران
از حکام دیار و ولایات اقطار جز اخلاص و اطاعت مطلوب و مقصود ندانسته اند و دولتمندی که
بمقتضای دوربینی و کاردانی خود اهمیتی بر منظور داشته در تاسیس مبانی اخلاص و عقیدت رسوخ نماید
هرآینه ننگ و ناموس او بحال خود مانده موجب اعزاز و ترقی گردد و آن عقیدت پناه خود را از
مخلصان قدیم و هوا خواهان مستمر الاخلاص است و آنکه دران مرتبه که اعتضاد الممالک العظمی اعتماد الخلافة الکبری
قدوة الخوانین النظام عمدة الامراء الکرام رکن السلطنة العلیه مبارز الدین اعظم خان
بدان حد و درجه بود لوازم خدمت از ان خیر اندیش بوجود نیامد بواسطهٔ بعضی امور که محتاج
شرح نیست بوده نه آنکه در اخلاص آن سرآمد اخلاص فتوری رفته باشد و لهذا درباریان او
انواع عنایات فرموده میان عالمیان امتیاز بخشیدیم و از جمله مراحم شاهنشاهی آنکه بان امارت پناه
عمدة الملک معتمد الدوله مؤتمن السلطنة قدوهٔ مقربان حضرت زبدهٔ محرمان سریر خلافت مشیر معتمد
ارباب علم و حکم مظهر فیض اولی و فضل اتم جامع کمالات صوری و معنوی ناظم ماشر دینی

ومجدداً عرصهٔ لطافت سرشت کابل را مخیم جنود اقبال ساخته طرح قلعهٔ جدید که حصن حصین
حفظ الٰهی تواند بود بنفس نفیس خود انداختیم وچنان مکنون خاطر دوراندیش بود که جمعے
از بهادران شجاعت پیشه را پیشتر تعین فرموده ولایت بدخشان را مستخلص ساخته بمیرزا
شاهرخ مرحمت فرمائیم لیکن درین اثنا ایلچیان حکومت پناه شجاعت دستگاه عبدالله خان
ازبک باتحف وهدایاے متوافره مکرر بطریق تواتر وتوالی بدرگاه عالم پناه رسیدند چون
مطرح نظر بلند بین غیر از موافقت واخلاص از ارباب دولت امرے دیگر نیست لاجرم
بدولت واقبال مرحمت نموده بدارالملک لاهور که مرکز ممالک محروسه است نزول اجلال فرمودیم
وتنبیه وتادیب افغانان کوه نشین کوتاه بین منوط شده که اکثرے حلقهٔ بندگی درگوش کشیدند
واما نکه سر از قبلهٔ اقبال تافتند هزاران هزار اسیر چنگال سطوت وجبروت ما که ظلال قهر وجلال
کبریاے الٰهی ست گشتند ودر سمرقند وبخارا وترکستان بفروخت میرفتند وچون ازین ماجرا
خاطر اشرف بالکل جمع شد بمشیت الله تعالی درین روزها در ساعت مسعود وزمان مجسود که
منجمان بلند بنیان رایاے نهانی ومختار دقائق شناسان جداول آسمانی باشند بدارالسلطنة
آگره مراجعت میفرمائیم وبرگزیدهٔ منتظران مقدم عالی ابواب فیض وافضال میکشائیم وپیش از انتهاض
الویهٔ مواکب عالی چون اندیشهٔ انتظام بخش جهانیان بمزید ترفیه وتعمیر صوبهٔ مالوه مصروف
گشته شاهزادهٔ کامگار برخوردار غرهٔ ناصیهٔ دولت واقبال قرهٔ باصرهٔ عظمت واجلال درة التاج
فرخی وفیروزمندی واسطة العقد سعادتمندی محمد پسندی فرزند ارجمند شاه مراد را بآن صوبه
میفرستیم لائق آنکه امینی را عین نظر دل رحمت آلهی ومحض ورود سعادت نامتناهی دانسته
در لوازم اطاعت واخلاص مساعی جمیله تقدیم نماید وبتازگی خود را مورد عنایت خسروانی
گرداند وچون قرب مسافت روے نموده همواره کسان را باعراض اخلاص فرستاده

دوری ۱۲

ای ای زاراده که استخلاص بدخشان درگذشت ۱۲ ای منجم بضم وفتح ثانی وجیم مشدده وفتح قافی وخا بمعنی چیده شده ومراد از فقه سمان اهل نجوم هستند یا از اول آسمانی خطوط طول وعرض بیست چنین گفته ۱۲ مولوی هادی علی غفرله

ای ای ارادهٔ توجه بدارالسلطنة آگره ۱۲ ای ای ارادهٔ رجوع بدارالسلطنة آگره ۱۲ ای ای ارادهٔ توجه

اتفاق افتاده بود بجهت تصفیه کابل و تسخیر ولایت کشمیر و تنبیه و خوش[1] فاغنه و تادیب بلوچان صورت
قندهار بود بتائیدات غیبی هر اراده که در باطن الهام مواطن با که مرآت جهان نمای غیبی ست صورت
بسته بود خوبتر ازان در عالم ظهور آمده اگرچه استخلاص قندهار و سیستان نیز بمکنون خاطر اشرف بود اما
چون عظمت و شوکت دستگاه شاه عباس که فرمانروائی ایران بدو ست رابطهٔ یکجهتی سابق را
منظور داشته الحیان کاردان مع عرائض اخلاص و هدایای گرامی بدرگاه معلی فرستاده
اظهار اخلاص و انکسار نموده استمداد همت و هرگونه استعانت کرده بود و از قدیم الایام
آبا و اسلاف او مبدأ ظهور دولت خود را از عنایت حضرت صاحبقرانی میدانسته اند چنانچه
استخلاص امرای روم و استطلاق وساے آن مرز و بوم باستمداد عاے جد بزرگ شاه
اسماعیل و خروج او بدیار و آن جماعت از جرائد تواریخ ظاهر ست و رابطهٔ حضرت
جنت آشیانی باشاه مبرور مغفور معلوم همگنان و رنیولا که آنشان را کار پیش آمده باشد
فتوت همایون بادشاهی اقتضاے آن نمود که عساکر منصوره را از عبور بران نواحی ممنوع فرموده
و قندهار را بمیرزا یانی که از منتسبان آن دودمان مسلم داشتیم و سیر کشمیر که از عنفوان تمیز تا
حال مطلوب و مرغوب خاطر اشرف اقدس بود بعد از فتح آن خواستیم که سجدهٔ شکرگزاری
پروردگار بر آن بسنگ زمین که از عطیات مجدده الهی بوده بجا آوریم با وجود جبال تفرقه
و متصاعده و اشجار عظیمه متراکمه و طغیان آبهاے طوفانی که در راه بود مرور و عبور
عساکر منصوره از ان جاے محال می نمود بتوفیق ایزدی با موکب عالی روے
توجه بان حدود آوردیم و حکم عالی شده بود که چند هزار خار اتراش چابک دست
پیش پیش خانهٔ عالی سیر فتند و در تفتیح و تنقیح راه مدطولی نمودند چنانچه در اندک
فرصتے تا اقصاے کشمیر و کوهستان تبت سیر فرموده طنطنهٔ کوس عزیمت بجانب کابل

واضعاف اعطاف ظل آلهی مستظهر و مستبشر بوده بداند که الحمد لله والمنة که بیمن توجهات
سلطانی که اثر بیست قوی از عنایات سبحانی اینچنین فتح عظیم و نصرتی فخیم از کمین بطون
بمامن ظهور روی نمود و چون روابط اخلاص و ضوابط اختصاص آن مخلص حقیقی بدرگاه
معلی ثابت و راسخ بود و موجب مزید آبروی و از دیاد عزت او لاجرم در نظر دوربین جهانیان
پیش جهانیان شد و بمکارم توجهات باطن قدسی مواطن شاهنشاهی در سعی مهمات کل و کمین
انتظام مهام احکام آنجا بآن مصدر خیر خواهی بازگشت مستحسن آنکه قدر این عنایت کبری
و شکر این عطیه عظمی دانسته همچنین همواره در امتثال اوامر و احکام مطاعه کمال سعی و اهتمام
نماید که کار آن ایالت پناه روز بروز در افزونی باشد و الحق همیشه از آن مظهر خیر اندیشی
خدمات پسندیده که لایق خیر خواهان دوربین و کارآگاهان حقیقت پسند تواند بود بظهور آید
و همین مرکوز و ملحوظ خاطر قدسی مظاهر است و انتظام احوال آن سعادت کیش بنوعیکه
غبار اختلال بر دامن آن ننشیند پیش دید ضمیر عرش مناظرست و از انجا که فطرت
سلیم و فطانت مستقیم آن هوشمند سعادت آثار تمکین باطن اقدس ست باید که همواره مطرح
نظر راست بین مطمح ضمیر سعادت گزین باشد که بتائیدات آلهی و فتوحات نامتناهی که
نقوش ناصیهٔ اقبال و رقوم زاکیهٔ احوال ماست انقیاد و اطاعت حضرت ما دیباچه
از دیاد سعادت و ابقای دولت ارباب دین و دول ست و مخالفت و انحراف از جمیع جاده
عتبه با عنوان شقاوت ابدی و دلیل زوال سرمدی اصحاب ملک و ملل و بر عالمیان هویدا ست که
از ابتدای جلوس بر اورنگ جهانبانی تا امروز که سنه سابع ست از قرن ثانی و اول بهار سلطنت
و نوروز سال اقبال ست بهر طرف که لوای عزیمت برافراشته ایم و عنان توجه معطوف داشته فتح و اقبال
طلایه سپاه کرا جلال و مقدمهٔ جنود افضال بوده درین مرتبه نهضت رایات عالیات که بسمت بنجاب

نباتات از اغذیه و ادویه و روغن و نمک و شکر و اقسام عطریات و انواع کرباس و پنبه و
اسباب پشمینه و ادوات چرمینه و آلات مسینه و ظروف چوب و هیمه و نی و کاه و دیگر اشیا
و اسباب و امتعه و اجناس که مدار معاش جمهور انام و ملاک معیشت خواص عوام است سوای
اسپ و فیل و شتر و گوسفند و نیز و اسلحه و قماش که در تمامی ممالک محروسه تمغا و باج و زکوة و صدیک
و آنچه از قلیل و کثیر می گرفته اند معاف و مرفوع القلم بوده باشد و تا این زمان که متصدیان
کارخانه سلطنت اشتمال این امور معمول میداشته اند بملاحظه خبرداری بوده که بهشتمطاول
اقویا بر ضعفا دراز نگردد و پای تعدی زبردستان کوته اندیش سرکوب زیردستان خاکنشین
نگردد و اکنون که هیبت و شوکت و هیبت پادشاهی در قلوب افراد عالم نشسته و انوار
عدالت و رافت و اقطار و اکناف ممالک متین بسته بشکرانه الطاف منعم حقیقی جل جلاله حاصلات
آنهمه اشیا که خزینه موفوره و گنجینه معموره است بغیر از ان هفت چیز که بمصالح ملکی مستثنی شده
بتمام و کمال بخشیدم باید که فرزندان کامگار و امرای نامدار و متصدیان مهمات صوبها
و حکام بلاد و جاگیرداران امصار و عمال خالصات و مقاطعان مواضع و قصبات و جمیع اهالیان
و گذربانان و محافظان طرق و ضابطان مسالک و زمینداران حدود و نامورات ممالک
مضمون فرمان معلی را بگوش هوش جاداده و در اجرای حکم جهان مطاع کمال اهتمام لازم دانند
و دقیقه از دقائق امر لازم الاتباع فروگذار ندفرمان حضرت شاهنشاهی
به راجی علی خان فرمانروای خاندیس امارت و ایالت پناه ارادت
و عقیدت بستگاه نقاوه دودمان عز و علا عضادهٔ خاندان مجد و اعتلا زبدهٔ مخلصان
سعادت کیش و خلاصهٔ مختصان صواب اندیش مورد الطاف پادشاهی مصدر آلاف
خیرخواهی و افر الصدق راسخ البرهان عمدهٔ اهل دول راجی علی خان باصناف الطاف پادشاهی

ولطفست فرمان حضرت شاهنشاهی در منع زکوٰة متصدیان حال و استقبال

وکارفرمایان کل وجزو ممالک محروسه بدانند که درین هنگام سعادت انتظام که از ابتدای جلوس اورنگ جهانبانی که سنه سابع بعد المأة سنت از قرن ثانی و آغاز اتسام بهار دولت و اقبال و زمان انکشاف صبح جلال وجمال ست فرمان عدالت عنوان ونشور رافاضت بنیان بارقهٔ بروز وشعشعهٔ ظهور یافت که چون ناموس اکبر وقانون اعظم سلطنت ابد پیوند الهی جل جلاله قدسه بمقتضای حکمت بالغهٔ ازلی که سلسلهٔ جنبان دار وگیر عالم ایجاد وتعبیه پرداز کن فیکون دائرهٔ کون وفساد ست چنان اقتضا کرده که ریاست ممالک وسیاست مدن که عبارت ست از ارتباط احوال مقیم ومهاجر واتساق مصالح کاسب وتاجر بتیار رعایت پادشاهان عادل ودیده بانی شهریاران دریادل جلوه نما وصورت پذیر باشد ویکی از وجوه خراج که مدار علیه نظام عساکر نصرت وجنود اقبال که حارسان اعمار واموال وحافظان عقاید واحوال خلائق اند باج اشیاست که در بازار بیع وشرا وچار سوی چون وچرا در آمده که اگر سنجیده میزان اعتدال ارباب صیانت ودیانت که نقادان آن نقود وجناس کونی وآلهی ومقومان اعراض نفسی وآفاقی اند گردد وهر اینه جمیع مصالح بمفاسد انجامد وتمامی محامد بذمایم گراید الحمد لله که از مبادی احوال نصفت استقبال همگی توجه خاطر عدالت مناظر وتدبیر باطن جلادت مواطن بادر رفاهیت عموم بریت ورعایت خصوص عیت کرنی الحقیقة فرزندان معنوی وودائع خداوندی اند مصروف بوده المنة لله که باضافت لوامع عدالت سواد اعظم هندوستان ودیگر ممالک محروسه منهل اصناف نازونعیم ومامن مسافران هفت اقلیم ست درینولا بموجب توسعه مراحم ذاتی وتکمله مکارم فطری حکم نافذ وامر جازم شرف اصدار وعز ایراد یافت که از اصناف عبور یابد علاوه

ازانکه این تحصیل بسبب مکاسب ایشان چیزها غیر بحمیت صیانت ودیانت واعانت آن چیزها که از بابت زمین محاصلش پیدا شود خراج ست وهمچنین آنچه از ارباب پیشه گرفته شود واماج پس مخصوص ست بآنکه حاصل از چیزها که بفعل شکوفی صناعت زیر دست گیرند خان حق اعانت ست

واصل مشیده باشد باید که امرای عظام و سایر جاگیرداران و کروریان و زمینداران آن صوبه
عمدة الملک مشارالیه اصاحب صوبه بالاستقلال دانسته از صلاح و صواب دید او که هر آینه
موافق حساب و مطابق قانون ابد مقرون خواهد بود بیرون نروند و هرگاه طلب نماید جا
و بلجا بی شائبهٔ تاخیر و اهمال حاضر شوند و نیز حکم جهان مطاع شرف نفاذ یافت که هر کس که
بصلاح و استصواب آن عمدة الملک عمل ننماید محال جاگیر او را تغیر داده بدرگاه معلی عرضداشت
نماید تا دیگرے از مخلصان عتبهٔ علیه بجاے او نصب فرمائیم که انتظام سلسلهٔ جهانبانی و
استحکام رابطهٔ عالم آرائی باین امور مذکور منسلک و منسجم ست همچنین در جمیع ضوابط و قوانین
پادشاهی و اولامر و احکام جهانداری که هر یکے اساس بنیان سلطنت و رکن قصر خلافت
ثابت قدم بوده در اشاعت و اعلاے آن آداب آلهی کمال اهتمام لازم داند و خاطر
الهام مواز در امتوجه احوال سعادت قرین خود دانسته همیشه امیدوار الطاف گوناگون
و عنایات روز افزون باشد چون سواکب انجم ثواقب شاهنشاهی درین نزدیکی بتسخیر
دکن متوجه است چه والیان آنجا سالک مسالک غفلت بوده دست تعدی ارباب
ستم کشاده اند و نیز قدر عنایت پادشاهی ندانسته در لوازم اطاعت اهتمام ندارند
باید که آن رکن السلطنة بزودی بآن صوبه رفته سرانجام آن لشکر نبوے نماید که موجب
تحسین و آفرین گردد چون رایات اقبال بشکارگه الیاز نهضت فرماید آن رکن السلطنة را
با جمیع جاگیرداران صوبهٔ مالوه حکم قضا امضا خواهد شد که پیشتر در ملک دکن رفته
غمخواری آن ملک نماید و در آسودگی و رفاهیت جمهور سکنهٔ دیار دکن از سپاهی و رعیت
مساعی جمیله بظهور آرد و هر کس از روے عقیدت پیش از اضطرار روے نیاز
بدرگاه آورد او را بعواطف ظل آلهی امیدوار سازد که ذات مقدس ما مظهر عفو

واسوده حال بوده در وظائف شکرگزاری خدا که موجب ازدیاد نعمت و استدامت
سعادت ست رطب اللسان و عذب البیان باشد المنة لله که روز بروز بموهبت ایزدی از
مکامن قوت بمواطن فعل برحسب دلخواه ظهور نموده و همواره امرائے اخلاص منش و حکام عدالت شعار
کانقد معاملات ایشان بر محک قبول اشرف رسیده در جمیع اطراف و اقطار ممالک محروسه
براه اعتدال سلوک نموده داد دادگستری میدهند و بمیامن خدمات پسندیده منظور
نظرات تربیت و ترقی گشته بمدارج عالیه و مراتب سامیه ارتقاء و اعتلا مینمایند و چون سابقت
عبودیت و خدمتگاری و نسبت دولتخواهی و جانسپاری عمدة الملک رکن السلطنة العلیه
موتمن الدولة البهیه مستشار المملکة الخاقانیه مقرب الحضرة السلطانیه مافرالاعتماد
کامل الاعتقاد مورد العنایة و الاحسان نظام الدین شهباز خان که مزاجدان بساط اقدس
و پرورده نظرهای خاص الخاص ست و از مبادی ملازمت تا غایت هر خدمتے که بدو تفویض
فرمودیم بنوعیکه مرضی خاطر اشرف ارفع بوده بتقدیم رسانیده از محض راستی و درستی بسعادتهای
روز بنا دست و زیادا بموجب فرط عنایت و کمال التفات حکم فرمودیم که حکومت
و راست و اختیار رتق و فتق و قبض و بسط تمامی کارهای ملکی و مالی صوبه مالوه که خلاصه ممالک
دکنشاست از مهام خالصات و مهمات جاگیرداران و زمینداران تمام و کمال بطریق استقلال
بعمدة الملک مشار الیه مقرر و مفوض باشد که در معموری آن بلاد و عمار و تکثیر زراعت و محصول
و تعمیر مواضع و مزارع و محافظت سپاهیان و رعیت قلوب تمکنه و رعایت خواطر عباد
و قلع مفسدان و استیصال متمردان و تقویت ضعیفان و تنبیه ظالمان و تائید مظلومان
و جبر شکستگان مساعی جمیله بروجه اکمل و اتم نماید و چنان کند که علوفه سپاهیان و امراء
تابعان ارباب مناصب بنوعیکه نام نبرده بدرگاه والا اقرار یافته موافق حال حاصل بلا قصور

نیز خبر اندیشی و نیک فرجامی بکار برد که مبادا چنانکه در یوم روم شائع ست بظهور آید
و نهایت پیروی نماید که اثری از شراب نباشد و خورنده و فروشنده و کشنده آزا باتفاق
حاکم آنچنان تنبیه نماید که مردم عبرت گیرند و اگر کسی از حکمت و هوش افزائی چون دوا
بکار برد تعرض احوال او نباید کرد و در ارزانی نرخ اهتمام نماید و نگذارد که بالداران
بسیار خریده ذخیره نمایند و بمرور بفروشند و در لوازم جشن نوروزی و عیدها اهتمام نماید
عید بزرگ نوروز ست که ابتدای آن در وقت تحویل نیر نورنبخش عالم در برج حمل ست
و آغاز ماه فروردین ست عید دیگر نوزدهم ماه مذکور که روز شرف ست و عید دیگر سوم
ماه اردیبهشت ست و عید دیگر ششم ماه خرداد و عید دیگر سیزدهم ماه تیر ست عید دیگر
هفتم ماه امرداد ست عید دیگر چهارم ماه شهریور ست عید دیگر شانزدهم
ماه مهر ست عید دیگر دهم ماه آبان ست عید دیگر نهم ماه آذر ست و در دی ماه
سه عید ست هشتم و پانزدهم و بست و سوم عید دیگر دوم ماه بهمن ست عید دیگر
پنجم ماه اسفندارمذ ست و عیدهای متعارف را بستور میکرده باشد و شب نوروز و شب
شرف بطریق شب برات چراغان کنند و در اول شبی که صباح آن عید باشد نقاره نوازند
و روزهای عید بر سر هر شهر نقاره نوازند و زن بی ضرورت بر اسب سوار نشود و گذرهای
آب در یارا برای غسل مردان و آب برداشتن جدا سازد و برای زنان گذرگاه دیگر مقرر گردانند
فرمان حضرت شاهنشاهی بشهباز خان کنبو چون پیش نهاد همت اعتدال گزین
نیت معدلت آئین این نیازمند درگاه نو نیاز از ابتدای جلوس برادرنگ شاهنشاهی
و استظلال بیکران والای ظل الهی آنست که جمیع سکنه و رعایا و سائر خلائق و برایا که ودایع
ودایع ازلی و شرایف امانات ایزدی اند جل جناب کبریا به در ظلال عدل و افضال آزاده خاط

که نیک و بد آن بصواب دید او شود و جاسوس هر محله قرار دهد که وقایع شبانروزی
و آمد و رفت محله را می نویسانیده باشد و مقرر سازد که هرگاه ذره ای آید یا آتشی
افتد یا دیگر امری ناخوش سر زند همسایه آن در ساعت معاونت او نماید همچنین صاحب
محله و خبرداران آن اعانت نمایند و اگر بی ضرورت حاضر نشوند گنهکار باشند و بی خبر همسایه
و میر محله و خبردار او هیچکس مسافرت نگزیند و کسی را در محله نگذارد که فرود آید و جمعی که
ضامن نداشته باشند آنها را در سرای علیحده آباد ان سازد و میر محله و خبرداران
سرای نیز تعیین نماید و پیوسته احوال دخل و خرج هر کدام از دفتر بینی دریافته ملاحظه نماید
چه هر کس که دخل او کمتر است و خرج او بسیار یقین که بی بلائی نیست پیروی
نماید و نیک ذاتی و خیر اندیشی را از دست ندهد و این کاوش را پیرایهٔ انتظام داند
نه سرمایهٔ اخذ و جرو باید که دلالان هر قسم را ضامن گرفته در بازارها تعیین کند
که هر چه خرید و فروخت شود اعلام می نموده باشند و مقرر سازد که هر که بی اعلام
خرید و فروخت نماید جریمانه بدهد و نام مشتری و بائع در روزنامچه می نوشته باشد
و هر چیز که در بازار خرید و فروخت شود با تفاق میر محله و خبردار محله واقع شود
و گر انکه چند کس محله بمحله و کوچه بکوچه و نواحی شهر بجهت محافظت چوکی شب
تعین نمایند و سعی کنند که در محله و بازار و کوچه بیگانه نباشد و تحقیق و پیروی
دزدان از گروه بُرد او چکه و غیره آن بوا قعی نماید و اثری از انها نگذارد و
هر چه اسباب گم شود یا تبار[ج] رود آنرا باد زدانش پیدا سازد والا از عهدهٔ آن آید
و اموال غائب و متوفی تحقیق نماید اگر وارث باشد بانها گذارد و گرنه باین سپارد
و شرح آنرا بدرگاه نویسد تا بگاه که صاحب حق پیدا شود و باو وصول یابد درین معامله

بخش اول

ازین رهگذر پدید می آید بزرگان ابواسطهٔ افزونی مشغله فرصت کم و این گروه بدکار فراوان
و از اطراف و جوانب خود خبر گیران باشد در از نفسی اکوتاه ساخته لائق عرض اسعر دارد
و در ترویج درفش و کسب کمال اهتمام نماید که صاحبان استعداد از طبقات مردم ضائع نشوند و
در تربیت خاندانهای قدیم همت گمارد و از سامان سپاهی و یراق غافل نباشد و خرج را
کمتر از دخل کند که سرانجام معامله در گرو آنست که گفته اند هر که خرج او زیاده از دخل باشد
احمق ست و هر که خرج را با دخل برابر سازد چنانچه عاقل نیست احمق هم نیست و طرح اقامت
نیندازد و همواره مستعد ملازمت و منتظر طلب باشد و در وعده تخلف نورزد و در ست قول
باشد خصوصاً با متصدیان اشغال سلطنت و همواره در مشق تیراندازی بندوق اندازی باشد
و سپاهیان او رزش فرماید و بشکار مشغوف نباشد و بحمیت و رزش سپاهگری و نشاط خاطر
کرنا گزیر شا تعلق ست گاه گاهی بآن پردازد و یکباره علم را بمشغلی از رعایا گرفته نیست
گرانی انبار نسازد و نقاره را وقت طلوع نیر نورنبخش عالم و نیم شب که در معنی آغاز طلوع
از انجاست می نواخته باشند و در وقت تحویل نیر اعظم از برجی ببرجی بندوقچیان
و توپچیان توپ بسر دهند تا جمهور انام آگاهی یافته شکرانه بجا آرند و یک کس
بدرگاه گذارد که عرائض او را بنظر اشرف می آورده باشد و اگر کوتوال نباشد
فصول قانون او را نیک نگاه داشته در ترویج آن کوشد و در وستایانه این اندیشه
بخود راه ندهد که کار کوتوالی را چون پردازم بلکه عبادت عظمی دانسته اهتمام نماید
بدین تفصیل نخستین باید که کوتوال هر شهر و قصبه و دوه با تفاق اهل قلم خانها و
عمارات آنرا نویسد و ساکنان هر محله را خانه بخانه در قید کتابت در آورد که چه قسم مردم اند
و خانه بخانه ضامن گرفته با یکدیگر اتصال بخشد و محلات قرار داده در هر محله میر محله مقرر سازد

وراهها را بمردم خدا ترس و دلاور سپارد و نیک و بد آنها را از آنها پرسد و همواره
خبرگیران باشند که پادشاهی و سرداری عبارت از پاسبانی ست بگمیش و دین
خلق خدا تعرض نشود که خردمند در کار دنیا که فنا پذیرست زیان خود نگزیند در
معامله دین که پاینده است چگونه دانسته زیان مندی اختیار خواهد کرد اگر حق با اوست
خود با حق سر مخالفت و تعرض داری و اگر حق با تست و او نادانسته خلاف
آن گزیده است خود بیچاره و بیمار نادانی ست محل ترحم و اعانت ست نه جای تعرض
و انکار و نکوکاران و خیراندیشان هر گروه را دوستدار باشد و خواب و خورش از
اندازه نگذراند و از مقدار ضرورت تجاوز نکند تا از پایه حیوانات فرا تر شده
بر تبه انسانیت اختصاص یابد و تا تواند کار روز بشب نیندازد و با مردم شدیدالعداوة
نباید بود و سینه را دندان کینه نباید ساخت اگر از بشریت گرانی بسر رود
بر طرف سازد که انیس الامر فاعل حقیقی ایزد بیچونست این خرخشها را برای
نظام ظاهر تجویز فرموده اند و خنده و هزل کمتر کند و پیوسته از جاسوسان خبردار باشد
و بسخن یک جاسوس اعتماد نکند که راستی و بی طمعی بس کمیاب ست پس در هر امری
چند جاسوس و خبردار تعیین کند که از یکدیگر خبردار باشند و تقریرات هر کدام جدا جدا
بنویساند و از ان دو بمقصود برد و جاسوسان شهرت گزین را معزول ساخته از نظر اندازد
و بدزدان و شریران را بخود راه ندهد اگرچه این جماعت برای بدکاران دیگر خوبانند
اما سررشته حساب از دست ندهد و آن گروه را در دل خود همیشه متهم دارد که مبادا در لباس دوستی
قصد نیکان کنند و از نزدیکان و خدمتگاران خبردار باشد که بوسیله تزویر کی سر نکنند
و از چرب زبانان نادرست که در لباس دوستی کار دشمنی میکنند خبردار باشد که فسادها

متهم داشتن ست ومخاطب را بد بگمانی نسبت دادن وبدشنام دادن عادت نکند
که شیوهٔ اجلاف ست و در افزونی زراعت واستمالت رعایا وتقاوی دادن اهتمام
نماید که سال بسال امصار وقریات وقصبات افزون می شده باشد وچنان آسان
گیرد که زمین قابل زراعت همه آبادان شود وچون ازان درافزاید خنس کامل کوشش کند
ودستور العمل عاملان را بعد انگاه داشته پیش نهاد خاطر حق گزین خود سازد وبالجمله بجمیع
رعایای ریزه فرداً فرداً وارسد واز قرابه هیچ اسم ورسم برنگردد وسعی نماید
که سپاهی وغیر آن در خانهٔ مردم بی رضای ایشان فرود نیایند ودر کار بار عقل
خود اعتماد نکند ومشورت با دانا تری از خود نماید واگر نیابد هم مشورت را از دست ندهد که بسیار
باشد که از نادانی راه حق یابند چنانچه گفته اند قطعه گاه باشد که کودک نادان ببغلط برهدف زند تیری
درست تدبیری ببگاه باشد که کودکی نادان ببغلط برهدف زند تیری ونیز
بسیار کس مشورت ننماید که عقل درست ومعامله دان داد خدایست نه بخواندن دست دهد
ونه بروزگار گذراندن میسر شود ومباد اجمعی نادان در امری مخالفت نمایند وتراد ان کار
خدوک شود وازعقل خود ودرست کاران که همیشه کمتر باشند باز دارند وهر کاری که
از ملازمان داشود بفرزندان نفرماید وهرچه از فرزندان شود خود متکفل آن نشود که انچه
از دیگران فوت شود تو تدارک آن توانی کرد وانچه از تو فوت شود تلافی آن مشکل باشد
وغدر نیوشی واغماض نظر از تقصیرات خوی او باشد که آدمی بیگناه وبی تقصیر
نیست گاه از تنبیه دلیر تر میشود وگاه بغیرت آوارگی اختیار می کند آدمی باشد
که بیک گناه تنبیه او باید کرد وآدمی باشد که هزار گناه ازو باید گذرانید غرض
که کار سیاست نازکترین مهمات سلطنت ست باهستگی وفهیدگی تقدیم رساند

و سزاے ہر یکے از طبقات مردم فراخور حالت او باشد کہ عالی فطرت را نگاہ تند بر ابر
گفتن ست و پست ہمت را لالت سودمندے و ہر کس را کہ بر عقل و دیانت او اعتماد
داشتہ باشد رخصت دہد کہ آنچہ ناشائستہ بزعم خود بیند در خلوت بگوید و اگر احیانا گوینده
غلط کردہ باشد او را سرزنش ننماید کہ سرزنش سد راہ گفتن ست و کسے را کہ ایزد بیچون
آن توفیق دادہ باشد کہ حق بگوید عزیز دارد کہ مردم در گفتن حق بغایت عاجز اند
جمعے کہ بذات و شر پراند میل حق گفتن ندارند و میخواہند کہ ہمان طور در بلا باشند و آنکہ
نیک ذات ست ملاحظہ مند میباشد کہ مبادا در گفتن من صاحب مستمع برنجد و من در
بلیہ افتم و نیک اندیشی کہ زیان خود را برائے نفع دیگران گزیند حکم کربتیا خمر از دو خوشامد
دوست نباشد کہ بسا کار از خوش آمد گویان ناساختہ میماند و یکبارگی با ایشان بد نباشد
کہ ملازم را خوش آمد گفتن ہم ضرورست و در پرسیدن داد خواہ نفس خود بقدر وسع
اہتمام نماید ابیات بدیوان میسند از فریاد او مہ کہ شاید زدیوان بود داد او مہ بنجود
پرسش فریاد مظلوم را مہ برون سازد از انگبین موم را مہ و اسامی داد طلبان را بترتیب
آمد نوشتہ می پرسیدہ باشد تا پیش آمدہ محنت انتظار نکشند پیش دستان خدمت را
برائے تقدیم و تاخیر نماند و ہر کہ بدی باز کسے نقل کند برائے آن شتاب زدگی ننماید و
تفحص بکند کہ سخن ساز مفتری بسیار ست و راست گوے نیک اندیش کمیاب
و در ہنگام غضب سر رشتۂ عقل از دست ندہد و با ہشتگی و بردباری کند و
چندے از آشنایان و ملازمان خود را کہ بفزونے خرد و اخلاص ممتاز باشند
مختار گرداند کہ در زمان ہجوم غم و غصہ کہ عقلا دست از سخن باز میدارند
از کلمۃ الحق صمت نفور نزند و سوگند خور نباشد کہ سوگند خوردن خود را بدروغگوئی

نه وحدت وحدت و بزرگ گردهای ایزد بیچون را عزیز دارد و بیداری صبح و شام و نیم شب
در روز عادت کند و در هنگامیکه کار خلق خدا نباشد بمطالعه کتب ارباب صفوت و صفا مشغول
کتب علم اخلاق که طب روحانی ست و خلاصه جمیع علوم ست چون اخلاق ناصری و منجیات
و مهلکات احیا و کیمیای سعادت و مثنوی مولوی روم مشغولی کند تا از غایت مراتب
دنیای آگاه شده در تسویلات ارباب تزویر و خداع از جای نرود که بهترین عبادات الهی
در نشأ تعلق سرانجام مهام خلائق ست که دوستی و دشمنی و خویشی و بیگانگی را منظور نداشته
بکشاده پیشانی بتقدیم رساند و بفقیران و مسکینان تخصیص گوشه نشینان و مجردان
که در خروج و دخول بسته زبان بخواهش نمی کشایند بقدر طاقت خیر کند و بصحبت
گوشه نشینان خدا جوی رسیده التماس همت نماید و تقصیر و زلات و جرائم مردم را بمیزان
عدالت سنجیده پایه هر یکی را بجای خود دارد و باین میزان دانش اساس پاداش
هر یکی نماید و بدل دقیقه شناس دریابد که درین گروه کدام تقصیر پوشیدنی و گذاشتنی ست
و کدام گناه پرسیدنی و بزبان آوردنی و سزاوار دنی ست که بسا تقصیر اندک سزاوار
جزای بسیار ست و بسا تقصیر بسیار اغماض کردنی ست و متمردان بنصیحت و
ملامت و درشتی و نرمی بر تفاوت مراتب رهنمونی کند و چون کار از نصیحت گذرد
بستن و زدن و بریدن عضو و کشتن بر تباین مدارج عمل نماید و در کشتن دلیری نکند و
تا میل فساد آن بجای آورد مصرع که نتوان سر بریده پیوند کرد و تا تواند آن
قابل کشتن را بدرگاه فرستد و حقیقت آنرا معروض دارد و اگر درنگاهداشت آن متمرد
یا فرستادن موجب فسادی باشد در آن صورت او را از بیخ بگذراند و از پوست کندن
و در تنور افگندن و امثال آن که سلاطین کبار کنند احتراز نماید

Bibliotheca Alexandrina

که او آوارهٔ دشت غربت گردد اگر از هزاران عنایت و عاطفت ما یک حصه سید انست هرگز این
اندیشه را بخود راه نمیداد و مطعون خاص و عام نمیشد اکنون هم هیچ نرفته است بهیچ چیز مقید نشده
عزیمت استلام عتبهٔ علیه نماید و از آمدن خویش ما را مسرور سازد و چیزی را که از فرقت او
حالتی دارد که کس ببیند مرهمی بخاطر آزرده او نهد و خود را از وبال و نکال صوری و
معنوی نجات بخشد و چون همواره بخاطر اقدس بود که ایلچی کاردان پیش سلطان روم فرستاده مبانی محبت را استحکام دهد اکنون مصمم شده است که متعاقب این منشور الاطف
عاطفت مصحوب یکی با همراهی همین شخص که این تحمل دولت را میبرد تعیین فرمائیم و همگی
همت مصروف آنست که او ادراک ملازمت نماید چه خوش باشد که پیش از
رسیدن ایلچی او متوجه آستان بوسی گردد دستور العمل حضرت
شاهنشاهی بعمال ممالک محروسه و متصدیان مهمات مرجوعه
این منشور الادب ظل آلهی و دستور العمل کارآگاهی از منبع عاطفت و معدن رافت
شاهنشاهی صدور یافته که منتظمان کارآگاه سلطنت و کاربردازان بارگاه خلافت
از فرزندان اقبالمند و نوئینان اخلاص منش و امرای عالی قدر و سائر منصبداران
و عاملان و کوتوالان باین روش عمل نموده در انتظام امصار و قریات و سائر کثرات
فرمان پذیر باشند اول بطریق اجمال آنکه در جمیع کارها از عادات و عبادات رضای
آلهی را جویان باشند و نیاز مند درگاه ایزدی بوده خود را و غیر را منظور نداشته
شروع در آن کار کنند دیگر آنکه خلوت دوست نباشد که آن طرز درویشان صحراگزین است و
پیوسته با عام نشستن و در کثرت بودن عادت نکنند که طریق اهل بازار است و بالجمله در ماندگان
توسط و سیاه روی بکار بر و دوسر رشتهٔ اعتدال از دست ندهد یعنی نه کثرت کثرت گزیند

شده بود بایستے رخصت طلبید تا مشقت او و اختیار چندین اخطار این راه دراز منتج گشته
و مشوبات آخروی را آماده شدے بخاطر او رسید که در سلک پیرضائی مادر و والدهٔ خود
رفته اسباب خسران دنیا و آخرت سرانجام داده سید هما که مغلوب واهمهٔ خویش گشته
خیال باطل سنجد راه داده بے مشورت خرد و دوربین خود که در زمان تسلط واهمه معزول
بوده در کنج خمول میباشد مرتکب چنین امرے که عقلاً و نقلاً مستحسن نیست شده است و اگر
بارقهٔ جذبهٔ آلهی در رسیده بود تا رخصت حاصل کردن موسم و وقت نگذشت خود متوجه
این سفر شده بایستے که اهل و عیال خویش و فرزندان را همراه نمی برد و عرضداشت میکرد که مرا
شوق دامنگیر شده بود و فرصت اینک استمداد از همت علیاے شما نموده متوجه شدم اهل
و عیال و فرزندان خود را در کنف عاطفت بیچون آے شما سپردم اگر تا آمدن من از سفر محال اگر من
بحال دارند که فرزندان قابل اند و میتوانند که در ایام غیبت من سامان سرانجام ولایت و مملکت
نمایند هر آینه از انجا که او را در درگاه ما اعتبارست و خاطر او میخواهیم ملتمس او بعز قبول میرسید و اگر
از نشناختگی مزاج علیاے عاطفت شاهنشاهی این آے زین آنچنود قرار نمیداد بایستے که
فرزندان اهل و عیال را درگاه فرستاده معروض داشتے که چون آرزوے طواف آن
جاے شریف طغیان نموده بود فرزندان را بملازمت فرستاده درباره هر یکے خود التماس میکرد
یا رافت کبراے ما میگذاشت که این خانه زادان را بملازمت فرستادم بدانچه راے
جهان آراے اقتضا فرماید هر کدام را بنوازش خسروانی عز امتیاز بخشند که هر آینه صورت
مستحسن خواهد داشت چه بلا پیش آمده چه در دل گذشت که همه طرق خیر را گذاشت و از انجا که خدمات مستحسن
خاندان آنها علی الخصوص حجی بخاطر اشرف مرکوز است با وجود چنین اعمال اگر بخاطر ازاے
رسد آن هم زمانے بیش نیست اما میزاری بهیچ وجه نیست و نمی خواهم

پیش دید خاطر قدسی مناظر شیت ازلی و مظاهر ارادت لم یزلی ست در مقام ارتضا
و اصطبار آمد آن حکمت مآب که در جمیع امور تابع رضای خواهش خداوند است و درین واقعه هم
کمال متابعت اقدس نماید و خاطر اشرف را متوجه انتظام احوال خود داند که درین نزدیکی
عرصهٔ کابل مخیم سرادقات جاه و جلال خواهد شد چون بشرف استلام عتبهٔ عرش مقام
مشرف گردد و بانواع تلطفات شاهنشاهی و تفقدات پادشاهی امتیاز خواهد یافت
بیست و هشتم شوال سنه نهصد و نود و هفت کنار سند ساگر نزدیک اتک بنارس نگارش
یافت فرمان حضرت شاهنشاهی باعظم خان کوکلتاش مرحمت
شمس الدین محمد خان در هنگامیکه خاطر مقدس منتظر آن بود که به
زود ترین اوقات و خوشترین ساعات آمده احراز دولت ملازمت کند اکسیر سعادت
نماید و شمول اقسام عواطف شاهنشاهی و مورد انواع تفقدات اعلی خاقانی گردد خبر رسید که او
متوجه زیارت حرمین شریفین زادهما الله شرفا شده است و اهل و عیال و فرزندان را
در آن دریای خونخوار همراه برده است باعث تعجبها شد که مثل او بندهٔ با اخلاص
مستحق الخدمت چندین حقوق ما را منظور نداشته بی رخصت ما چگونه متوجه این مطلب میشود
و مثل او عاقلی بی رضامندی والدهٔ شریفهٔ خویش که جمیع اهل اسلام و بالخصوص عبادات
سیما طاعات چنین بی استرضای او کاری نکرده اند و عبادات و طاعات را بثمر ثواب رسانیده اند
اولا طلبگار ثواب شده باچنین بی رضائیها چه بخاطر رسانیده است و در نیاب چه اندیشه نموده بهر چند
بنظر تعمق تامل میرود امری که باعث چنین بی راهه رفتن و یکبارگی راه بیوفائی را که در جمیع انام
مکروه ترین صفات ست گزیدن باشد بخاطر هیچ یکے از دوربینان بارگاه عزت نمیرسد و کسی ارادهٔ
این مطلب کرده ما قبول ملتمس او نفرموده یم فلی الواقع اگر شوق آن مکان مقدس و عنان گیر همت

وظائف ذراتی سنجیده ترین صورتی پیش دیده خاطر حاضرست باریک بینان عالم
تقدس مردن نشناسند نی رازادن عالم باقی گفته اند و الحق حقیقت نمای جوهر
نفس الامر شده اند و پیداست که روح پاک را از گذاشتن ظلمت خانهٔ خاک چه تفاوت
در واقع بغیر از تغییر منزلی و تبدیل مکانی نیست و نظر بعالم اسباب هم غایت امید حقیقت شناسان
و نهایت آرزوی وفاکیشان همین ست که در قدم قبلهٔ دین و دنیای خود جان سپاری کنند آن روح
اتم وقوع یافت که بحضور اقدس ما وصیت نمود و سپارش آن حکمت مآب کرد و تا نفس آخرین
هشیار بود حیات مستعار را آباگاه دلی خبرداری در قدم ما سپرد باید که آن هوشمند
سعادتمند از استماع این واقعه جزع و فزع کرد عادات عوام الناس و اذناب بستگان عالم صورت
و لباس ست ننماید و نظر مستقیم را بلند داشته وقوع آنرا از تقدیرات خداوندی پنداشته
رضا بقضا در دهد که همه را همین شاهراه در پیش ست و تحقیق هر کاری وابسته بهنگام خویش
و ما غم آن نخوران نیاوریم از و خورده ایم اکنون استدعای طول حیات ما از
حضرت واهب العطایا بر همه چیز تقدیم نماید و از اعاظم متاعب و شدائد مصائب آنکه
پیش ازین قصهٔ پرغصه به پانزده روز روز دین بست و چهارم مرداد ماه الهی مطابق
سه شنبه سوم شوال افادت و افاضت پناه معارف و حقائق دستگاه علامه الزمانی
نهاته الدورانی تذکرهٔ اعاظم حکمای شائین و تبصرهٔ اکابر قدمای متبرین مجموعهٔ جامعه
شرائف انسانی فهرست جرائد جامایل ملکات نفسانی مورد بدایع ذوفنونی مظهر کمالات
افلاطونی کشاف معاقد علوم نقاد جواهر محسوس و مفهوم عضد الدوله امیر فتح الله شیرازی
بهمان مرض از بن ظلمتکدهٔ فنا رحلت نمود و این تحسر و تاسف همچنان تازه بود که
واقعهٔ حکیم مغفور پیش آمد چنانچه آن حادثه فراموش شد اما چون همیشه

که بابر باوجود بال و پر بشکل از انجا عبور تواند کرد توجه اشرف تصمیم یافت حکم فرمودیم که چندین
هزار سنگ تراشان کوه کن و خارا شگافان قرا دفن بیکده و منزل بمنزل پیش پیش میروند
و در تنگنای کوه و کمر راهها پهناور میسازند و قریب بیکهزار فیل کوه تمثیل بفراغ بال و وسعت
حال میگذشت و دیگر خیل و حشم و بارگاه و قورخانه و خیم از دار الخلافت لاهور تا قریب بیلاب
جابجا و شهر بشهر گذاشته بودیم چون خاطر اشرف از التذاذ روحانی و جسمانی و سیر و سلوک
عشرت و کامرانی حظ وافر برداشت عنان یکران عزیمت براه پگلی و دستور منعطف شد
که پایه فلک پایه خود را از مفارق ساکنان دیار کابل اندازیم و روزے چند بسیر و شکار
آن حدود بپردازیم از انجاکه باده عیش این خمخانه را انچنانه بنم آمیخته اند و بناے بقاے
نگارخانه بنیه انسانی را از آب و گل فنا انگیخته در چنین وقتے بناگاه غریب قهقهه جانکاه
روے نمود که همه عیش را منغص ساخت و عشرتهارا تلخ گردانید شرحش آنکه نواب کیب
عالی در حوالی دستور تابا جسن ابدال رسیده بود که بتاریخ روز مرداد هفتم شهریور
ماه الهی سنه سی و چهار موافق شب پنجشنبه نوزدهم شهر شوال سنه نهصد و نود و هفت
بحسب سر نوشت ازلی حکیم نامی و مخلص گرامی قدوه محرمان اسرار ارزد همنفسان
حقیقت گزار دقیقه شناس حقائق معانی حدیقه پیرایے بهارستان نکته دانی
نمک ریز مجلس انس ساقی بزمگاه قدس طالب دوام آگاهی محور ضاے بادشاهی
بیدار دل شبستان ضمائر هشیار مغز انجمن سرائر مستفاد دولت ابد مقرون
مؤتمن سلطنت روز افزون مقرب الحضرة السلطانی حکیم ابو الفتح گیلانی از زین سرائے
فانی و تنگنای ظلمانی برض اسهال ارتحال نمود حسرت فراوان از فراق صوری خود در
دل قدس گذاشت هرچند هیکل عنصری و قالب خاکی او از نظر غائب شده اما شمائل روحانی

فی الاکناف والاطراف المستغنی عن الاوصاف سرسبز بست سلام عشق التیام میرساند
ومیگوید که بعد از آرزوی بسیار و دراز روزگار بسعادت آستان بوسی مستسعد شده
زینهار از هوای جوانی در سر افتاده است میخواهد که با فرزندان و انباء در ملازمت بوده خدمات
پسندیده که موجب انشراح خاطر و ارتیاح باطن و ظاهر گردد بظهور آرد اگرچه عمری
بمشوقی نام برآورده بود اما الحمد لله که آخر بعاشقی این چنین معشوقی سرفراز گشت
چند اشت از سائر عاشقان طالبان درگاه خصوصاً از ان پیشوای ارباب طلب
آنست که سر ارادت در راه این جمعیت پیچیده اجازت هوا و هوس که در مجلس
بساط انبساط ما خلل پذیر باشد ندهد همان بهتر که بسوز هجر بسازد و با حوال ما
نپردازد دیگر سرخیل نامور یعنی کلته پر اگرچه نام ما در الهریانه دارد اما خراسانی
نژاد است و سرخیل معتبر کم همگی پر اگرچه بنام کم پرست اما سرفراز بلند پرواز دست زبان
حال او باین بیت مترنم ست بیت هر که سبکبار تر ست مرغ سبک پر بود و
تیز تر و سرنامداران شعله گلان که در بالا روی از شعله کم میت و بشوق
آستان بوسی سرگرم ست و آن سیرت مردم یعنی سیه دم مگر دو دل عشقبازان است که
در پی او ست و آن بعینه پرنگار یعنی مادهٔ کناره دار که ذره پایش یاد از خلخال لیلی میدهد و
زنجیر جنون و پای عشقبازان می اندازد و سائر کبوتران نامدار خوش سخن نیک رخسار
که با صالت نسب و شرافت حسب اتصاف دارند بر خی از انها با پرنگار اتفاق دارند
و طائفه با سبزگهی متفق اند و بالجمله چون هر پری زبان حال کبوتران فارغ بال است تمام
این کهن سالان نور سیده بهزار زبان توقع از انصاف آن اعتضاد الممالک
دارند که مادام که ما با بناء و عشائر و تمام قبائل خود در پیرانه سر بآستان ملک آشیان

نام ماده کبوتر سیاه رنگ
علفهٔ خوردنی
ای نقشدار کنگره دار

اما همیشه در همه حال تخصیص زمان فرح و انبساط منظور نظر خورشید مآثر بوده یاد آن کن السلطنة
پیش میفرمائیم و در روزیکه کبوتران مذکور از نظر اشرف میگذشت و خاطر ملکوت ناظر از مشاهده
آنها منبسط و فرخناک شده بود آن اعتقاد الممالک العظمی و هنر بانیهای او را درین کار
سپار یاد میفرمودیم در خلال این حال تو همی بنجاطر پری نژادان زیرک نهاد مذکور رسید
بزبان میزبانی التماس گزارش پیغامهای خود نمودند ایجابا للتماسهم رقمزده
کلک جواهر سلک میشود که جمیع سرداران کبوتر خیل خیل سلامها و پیغامها میرسانند
بیت هرگه منظور شد سلیمان را ۱۲ چون نداند زبان مرغان را خصوصا آن پیرسال
جوان عمل یعنی پیرنگار پرکار بی بدل سلامیکه دلهای ارباب عشق را بسوخ آرد دل
آرمیده خاطران آسوده دل را در حرکت و بازی آورد میرساند و ابلاغ مینماید که چون
قائد دولت و اقبال بمقتضای خلوص عقیدت و صفای طویت بوسیله دعاهای
سحری ترحم بر احوال مانموده بمساعدت تائید آسمانی بدرگاه گیتی پناه جهانبانی که خدا اساس
و قدرشناس ست رسانیده غلغله شوق جوانی در کاخ دماغ این آرزومند انداخته زندگانی
تازه و کامرانی بی اندازه مرحمت فرموده ست ملتمس از هواخواهان درگاه و دولتخواهان بارگاه
خصوصا از ان عشق اندیش خدا کیش که از عمده مریدان و زبده معتقدان این پادشاه عالم پناه
ست آنست که بپرورش ایجاد حسن طلبی و رباط منتسبان خاندان مانکند و سنگ تفرقه در جمعیت قبیله
جمیله ما نیندازد که منتهای آرزوی جماعت ما آنست که بتوفیق آلهی در ملازمت حضرت
ظل آلهی باظهار شرائف لطائف و ابراز انواع هنر و اصناف شعبده تدارک و تلافی
عمر گذشته خود نمایم دیگر سلالهٔ خاندان لطافت و نقاوهٔ دودمان دولت ارفع
ملال و اندهی یعنی پیرصورت جوان سیرت سبز کهی که دختر سپهر اسطه شهور

واصناف تحف بنظر اشرف گذرانیده وارسال انواع کبوتران دیوان بیگی و نسل و نژاد
کبوتران سلطان حسین مرزائی را ضمیمه اسباب یگانگی و یکجهتی ساخت والحق که مشاهدهٔ
کبوتران پری پرواز و آمدن جوانان عشقباز باعث مسرت خاطر اشرف شد خصوصاً جنبش
کبوتر نامه بر
که سرخیل عشقبازان ماوراءالنهر بلکه سردفتر هنرپروازان دهرست عشقباز دیست که پیش از انکه زرده
بیضه باسفیده پیوندد و در میابد که این کبوتر چند چرخ خواهد زد و قبل از انکه مربی طبیعت
روح حیوانی در بیضه بی مددگاری روزن در قالب کبوتر در آرد میداند که
که در بیضه شپیاشد
پرواز بش تا کجاست جانفزائی ست و ترشح بیچ کبوتر افلاطونی ست دراوراک هنر
بیان رنگهای اعضای کبوتر
نسبهای شاخ در شاخ کبوتران ابشتر ازان میداند که نقیب خان انساب طبع انفانام
گروه
بقل علی چه نسبت توان کرد که در فن خود بیعدیل ست عبدالله خان ازانجا جان
وآن حدود طلب نموده بالکل کبوتران دیوان بیگی وغیره مصحوب میر قریش فرستاده
معلوم نمیشود که در ماوراءالنهر دیگر کبوتران مانده باشد همه بسلامت رسیدند تعریف
وتوصیف آنها ازان دور تر ست که حمائمه خامه در هوای آن بال کشاید طاؤس
کبوتر نامه
نگارین زبان در فضای آن بجلوه در آید مثنوی هر پری پیکرے بجلوهٔ نازے
راست چون مرغ شوق در پرواز ✻ گرم خو همچو مغز بر بادیان ✻ دور رو همچو عقل دانایان
رهنوردان آسمان و زمین ✻ دانه چینان خوشهٔ پروین ✻ همه گرم بلند پروازی
از فلک گوے برده در بازی ✻ الحق تا مرغان اولی اجنحه از اشیانهٔ عرش در طیرانند مثل
این کبوتران از کبوترخانهٔ هیچ عشقبازے نپریده و کبوتران نامی روزگار در هوای
برابری
برابری این کبوتران چرخ کنان و معلق زنان بال مساوات نمی تواند کشود اگرچه آن
بادرو فادار بحسب ظاهری از شرف مجالست و دولت خدمت مهجور و محروم ست

ع اصناف تحف بنظر اشرف گذرانیده وارسال انواع کبوتران دیوان بیگی و نسل و نژاد
کبوتران سلطان حسین مرزائی را ضمیمه اسباب یگانگی و یکجهتی ساخت والحق که مشاهدهٔ
کبوتران پری پرواز و آمدن جوانان عشقباز باعث مسرت خاطر اشرف شد خصوصاً جنبش
کبوتر نامه بر
که سرخیل عشقبازان ماوراءالنهر بلکه سردفتر هنرپروازان دهرست عشقباز دیست که پیش از انکه زرده
بیضه باسفیده پیوندد و در میابد که این کبوتر چند چرخ خواهد زد و قبل از انکه مربی طبیعت
روح حیوانی در بیضه بی مددگاری روزن در قالب کبوتر در آرد میداند که
که در بیضه شپیاشد
پرواز بش تا کجاست جانفزائی ست و ترشح بیچ کبوتر افلاطونی ست دراوراک هنر
بیان رنگهای اعضای کبوتر
نسبهای شاخ در شاخ کبوتران ابشتر ازان میداند که نقیب خان انساب طبع انفانام
گروه
بقل علی چه نسبت توان کرد که در فن خود بیعدیل ست عبدالله خان ازانجا جان
وآن حدود طلب نموده بالکل کبوتران دیوان بیگی وغیره مصحوب میر قریش فرستاده
معلوم نمیشود که در ماوراءالنهر دیگر کبوتران مانده باشد همه بسلامت رسیدند تعریف
وتوصیف آنها ازان دور تر ست که حمائمه خامه در هوای آن بال کشاید طاؤس
کبوتر نامه
نگارین زبان در فضای آن بجلوه در آید مثنوی هر پری پیکرے بجلوهٔ نازے
راست چون مرغ شوق در پرواز ✻ گرم خو همچو مغز بر بادیان ✻ دور رو همچو عقل دانایان
رهنوردان آسمان و زمین ✻ دانه چینان خوشهٔ پروین ✻ همه گرم بلند پروازی
از فلک گوے برده در بازی ✻ الحق تا مرغان اولی اجنحه از اشیانهٔ عرش در طیرانند مثل
این کبوتران از کبوترخانهٔ هیچ عشقبازے نپریده و کبوتران نامی روزگار در هوای
برابری
برابری این کبوتران چرخ کنان و معلق زنان بال مساوات نمی تواند کشود اگرچه آن
بادرو فادار بحسب ظاهری از شرف مجالست و دولت خدمت مهجور و محروم ست

ع اصناف تحف بنظر اشرف گذرانیده وارسال انواع کبوتران دیوان بیگی و نسل و نژاد
کبوتران سلطان حسین مرزائی را ضمیمه اسباب یگانگی و یکجهتی ساخت والحق که مشاهدهٔ
کبوتران پری پرواز و آمدن جوانان عشقباز باعث مسرت خاطر اشرف شد خصوصاً جنبش
کبوتر نامه بر
که سرخیل عشقبازان ماوراءالنهر بلکه سردفتر هنرپروازان دهرست عشقباز دیست که پیش از انکه زرده
بیضه باسفیده پیوندد و در میابد که این کبوتر چند چرخ خواهد زد و قبل از انکه مربی طبیعت
روح حیوانی در بیضه بی مددگاری روزن در قالب کبوتر در آرد میداند که
که در بیضه شپیاشد
پرواز بش تا کجاست جانفزائی ست و ترشح بیچ کبوتر افلاطونی ست دراوراک هنر
بیان رنگهای اعضای کبوتر
نسبهای شاخ در شاخ کبوتران ابشتر ازان میداند که نقیب خان انساب طبع انفانام
گروه
بقل علی چه نسبت توان کرد که در فن خود بیعدیل ست عبدالله خان ازانجا جان
وآن حدود طلب نموده بالکل کبوتران دیوان بیگی وغیره مصحوب میر قریش فرستاده
معلوم نمیشود که در ماوراءالنهر دیگر کبوتران مانده باشد همه بسلامت رسیدند تعریف
وتوصیف آنها ازان دور تر ست که حمائمه خامه در هوای آن بال کشاید طاؤس
کبوتر نامه
نگارین زبان در فضای آن بجلوه در آید مثنوی هر پری پیکرے بجلوهٔ نازے
راست چون مرغ شوق در پرواز ✻ گرم خو همچو مغز بر بادیان ✻ دور رو همچو عقل دانایان
رهنوردان آسمان و زمین ✻ دانه چینان خوشهٔ پروین ✻ همه گرم بلند پروازی
از فلک گوے برده در بازی ✻ الحق تا مرغان اولی اجنحه از اشیانهٔ عرش در طیرانند مثل
این کبوتران از کبوترخانهٔ هیچ عشقبازے نپریده و کبوتران نامی روزگار در هوای
برابری
برابری این کبوتران چرخ کنان و معلق زنان بال مساوات نمی تواند کشود اگرچه آن
بادرو فادار بحسب ظاهری از شرف مجالست و دولت خدمت مهجور و محروم ست

بگوش هوش آشنایان در بادل رسانید آسمانیان را باز مینیان انظار رحمت آثار زینت
تجدید یافته آبای علوی با مهات سفلی امتنان و انتظام تازه گرفته اجسام ارضی باجرام
سماوی ارتباط و التیام جدید پذیرفته فرد هزار نقش فریبنده میکند ابداع و ترا
نامیه در کارخانه تکوین زبان سبزه نورس بصبوه معه داران حلقه زرق و ریا
بزبان حال خطاب میکند ریاعی زالهی بگفت گل تو پژمرده مشو شاد باد و ران
تو پای افشرده مشو از تابش آفتاب در سینه کوه صد چشمه بجوشید و تو افسرده
مشو رشته آب برگ درختان دلکش بغفلت گذاران زاویه تعب و عنا بلسان
وقت این ترانه موزون بیرون داده ریاعی خورشید که فیضش گل مقصود دهد
از شاخ طرب میوه بهبود دهد درمیده نگاه کن که چون اغصانش حلوای
تر از آتش بی دود دهد مشهود و محسوس ارباب دانش و بینش ست که درین
وقت که هنگام رسیدن نیر اعظم ست بنقطه اعتدال ربیعی مقدسان عالم بالا را
با غبار آلودگان خطه خاک چه قدر نظر رافت و رحمت زیاده میگردد و متضرعان
درگاه صمدیت را کدام سجده نیاز که در ادای شکر این مواهب گوناگون قبول افتد کدام
سجده خضوع که در موقف کبریا بشرف اصغا رسد بیت نه تنها سجده سر دهم بادا
که هر مو بر تنم در سجده خم باد درچنین فصل خوش و روزگار آسوده و دلکش که دماغ
عالمیان از روایح معدلت خسروانه معطر و مشام جهانیان از فوایح عدالت پادشاهانه معنبر
و اسباب خرمی آماده و ابواب بهجتی بر روی دولت ما گشاده زمانه هر دم مژده فتحی بگوش بشارت
نیوش میرساند و سپهر از روی هر ساعت نوید نصرتی بسامع مجامع جهانیان می فگند ایلچی سلطنت
پناه عبد الله خان بدرگاه آسمان جاه رسید و اقسام نفائس هدایا

درگاه پادشاهی

آن اعتماد الخلافة متوجه فتح دکن شود ایشان را کجا نگاهدارد یا بملازمت فرستد نسبت او
دفرزندان و بندگان او درین دو دمان معلی همچنان نیست که اگر بخدمات حضور شرف نباشند
یک لمحه از پیش نظر دور مانند بی تکلف خاطر اشرف آن میخواهد که او و فرزندان او همیشه در پیش
نظر باشند گوش بر اخبار نهضت رایات نصرت آیات داشته باشد اگر درین زودی معاودت
بمستقر سریر خلافت واقع شود احسن شقوق آنست که فرزندان انجمدت فرستد و اگر
معلوم شود که چندگاه بسیر و شکار پنجاب مشغولیم چون بُعد مسافت درمیان ست و در گجرات
هرجا که خاطر جمع توان داشت در انجا نگاهداشته متوجه خدمات بشود منشور حضرت
شاهنشاهی بنجانخانان سپه سالار اعتضاد الممالک العظمی اعتماد الخلافة الکبری
رکن السلطنة القاهرة عضد الدولة المباهرة ذی الخصائل الرضیة و الشمائل المرضیة
صاحب الکمالات الصوریة و المعنویة قدوهٔ خوانین بلندمکان یار وفادار فرزند ارجمند
مبارز الدین خانخانان سپه سالار مشمول عواطف شاهنشاهی و دستور مراحم ظل الهی متبع
و ممتاز بوده بداند که درین هنگام خجسته آغاز فرخنده انجام که او آخر حوت و اوائل بهار است
و زمان اعتدال لیل و نهار خاطر فیض مآثر را مورد صنوف مسرات تازه و مصدر انواع
لطائف بی اندازه میباید طراوت و نزاهت آب و هوا باعتدال رسیده و ابتسام اشجار
بهارستان نشو و نما بکمال پیوسته کوس نوروزی طنطنه عالم آرائی و جهان افروزی
در گنبد دوار انداخته آفتاب عالمتاب فیضرسان مزاج عناصر و موالید گشته جنبش
صبا جانهای آرمیده در سلسله جنبان شوق آمده طراوت هوا تازگی بخش دلهای
ارباب ذوق شده باد بهاری روح نباتی در قالب حیات نوباوه های عالم آب و گل دمیده
و ابر آذاری با نور سیدگان لشکر بهار را از گرد راه شست و شو داده صدای آب هزار معنی

غریمه بهمت تدارک و تلافی عمدة الملک راجه ٹوڈرمل را باجنود ملائک وقود تعین فرمودیم
مشار الیه از روے کمال تدبر و تهور در اندک فرصتے تنبیه بر اصل نموده آن ملک او حوزهٔ تسخیر
درآورد البته که خاطر از مهام این حدود بالکل فارغ شد انشاء الله تعالی درین دیکی دار الخلافه
العالیه مخیم سراپردهٔ اقبال خواهد شد درینولا که خاطر اشرف متوزع بود عرضداشت آن
رکن السلطنه رسید چون از مطاوی آن شمائم ارادت و صفا فائح و از فحاوی آن نسائم عبودیت
و وفا لائح بود فی الجمله اصغاے آن باعث اطمینان و الطفاے نوائر ضمیر انور شد آنچه در باب
تسخیر و کن سنجاط آورده بتفصیل نوشته بود بوضوح پیوست و همه بشرف تحسین و عز
استحسان رسید آز و فور دانش و کمال شجاعت او عنقریب ست که خاطر از صوبهٔ گجرات
بطور یکه نوشته بود جمع نموده تسخیر و کن باحسن وجوه نماید و باسرع اوقات تمام فیلان و
نفائس آن ملک اخوذ بنظر اشرف اقدس گذراند و آرزوے مرکوز خاطر او برآید و آنکه در باب
استعفاے جرائم گنگا و استدعاے فرمان عنایت نشان بنام او و جگنات و شاهم خان وغیرهم
بطرز مسئولی نوشته بود بدرجهٔ تلقی متلقی گردید و مناشیر عالیه مطابق استدعا صدور
یافت و یقین که محالی که بهمت گنگا تعین خواهد نمود فراخور خدمتگاری و صلاح وقت
خواهد بود و آنکه در باب فرزندان امین خان و جام بیگ و گنگا خیال نموده ست اگر خود وا می آمدند
اولی و انسب بود بهرحال آنچه مقتضاے حال باشد بعمل آرد و آنکه در باب فرستادن فیلبانان
اعتمادی التماس نموده بود بمسامع قبول رسید و آنکه در روادی فرستادن شیخ ابراهیم سیکری بوالی بصوبهٔ
گجرات استدعا نموده بود معلوم آن اعتضاد الملک ست که در وقتیکه با بدولت و اقبال بدار الخلافه
العالیه نزول اجلال داریم تجهیز مهمات زمیندار آن آن حوالی با وجوع میشود و از رفتن او باتخذ و
آنقدر فائده که این خدمات را متعطل تواند ماند نیست و آنکه از فرزندان خود نوشته بود که هرگاه

کدام دیده کزین حادثه جگر خون نیست ✤ این تودهٔ خاک گذشتنی و گذاشتنی ست
و این تیره مناک پرکردنی و انباشتنی بیوندها همه بریدنی ست و خونابها همه کشیدنی اگر چه
همیشه خیال آن مسافر راه عدم در پیش نظر و الاحاضرست و بدائع شمائل آن مجاور عالم قدم
بحضور اقدس ظاهر و از شکستن کالبد خاکی و پنهان شدن شبح سیمائی معلوم که در نظیر
دور بین و خرد حقیقت گزین چه تفاوت خواهد بود اما نظر بعالم بشریت که اقتضائے ترکیب
عناصر و موالیدست از جدائی ظاهری آن عدیم المثال آثار تالم بحسر عظیم در شهرستان باطن
را یافته که عبارت در تعبیر آن حالت کوتاهست و اشارت نیز بصدد کوتاهی عذر خواه لیکن
بدیدهٔ سر بریت و بصر کما بصیرت مشهود دست که انچه از کتم عدم بوجود می آید و از ملاء وجود با
بعدم میرود بارادهٔ متکفل نظام کل ست خموشیدن به از خروشیدن ست و آرمیدن به از جنبیدن
درینصورت بغیر از رضا بقضائے الهی و تسلیم تبقدیر ازلی مسلکے قویم و منهجے مستقیم نیست
باید کرد آن رکن السلطنة نیز را بمصابرت پیش گرفته از ارادهٔ خود گذشته مارا دهٔ الهی
سازد و بقیهٔ انفاس نفیسه صرف مرضیات واجب تعالی نماید و لمحه نے فکر حق شناسی
و ذکر حق جوئی نباشد خود میداند جمعے که از قید تقلید نجات یافته بسر منزل تحقیق
پیمبر ند و در هر زمانے کمیاب و عزیز الوجود اند فرض وقت آنکه با دائے وظائف شکر این
عطیهٔ عظمی که از مشرب عذب تحقیق بهره وافی دارد اشتغال نموده وجود باجود و مارا غنیمت
کبری شمرده خیال کند که در آن زمان که آن مبشر و قافله فنا محل اقامت از زمین سرائے عنا
برنبد و آن یار وفادار رقعه و محرمان راز بوده باشد و او را در آن وقت از جلائل غنائم الهی نصیبی تمام
الحال خود ملاحظه نماید که غنیمت بودن او در چه درجه خواهد بود حق سبحانه و تعالی او را در سایهٔ
دولت ابد پیوند ما برخوردار گرداناد و ما را بتارک سعادت او کامگار بحجله بعد از صنوح این نامه

عالم مزاحم دانی گره کشای خاطر مشکل پسند صیقل نمای ضمیر آسمان پیوند سر حلقه دائره
نکته سازان سر دفتر انجمن سخن پردازان جلیس مجلس انس انیس خلوت قدس
مصاحب دانشور راجه بیربر که خود را در محبت او باخته بود و پیش از فدا شدن در راه اخلاص او
فدا ساخته با وجود تعلق دنیوی کمال بی تعلقی داشت و با گرفتاری ظاهری سراسر رقم
آزادگی می نگاشت ناگهان ازین جهان فانی و خاکدان ظلمانی رخت اقامت بربست
و قالب عنصری او در هم شکست و سلوک براهی که همه را ناگزیر است اختیار نمود و بجلباب
اختفا و نقاب عدم مختفی و محتجب گردید ازین واقعه جان فرسای و حادثه اندوه افزای
عیش محفل سپهر مشاکل منغص و مکدر شد و خاطر دریا مقاطر غبار آلوده گردید اگرچه معراج گرم روان
شاهراه وفا و رفاق آنست که در کار قبله گاه خود جان نثاری و جان سپاری نمایند لیکن چشیدن
آن بود که در خدمات بلند و تردوات ارجمند اینمعنی بظهور رسد از حدوث این مصیبت اتفاقی
ملالت تمام روی داد و اقسام حزن و اندوه پیرامون خاطر اقدس گشت
افسوس هزار افسوس که بادهٔ این میخانه دیرینه آلود دست و نبات این شکرستان
بلاهل اند و دعالم سراب بی ست تشنه فریب و منزلیست پر فراز و نشیب مستی این بزم ادبی
خمار ست و عاقبت این آزاد سرو بجاری بوسطهٔ بعضی موانع که آمدن ایلچی و مردم
بیگانه باشد نگذاشت که خود متوجه شده نعش او را بچشم صورت هم میدیدیم و آن عطوفت
و مهربانیها که ما را با او بود ظاهر میفرمودیم تا ارباب ظاهر را حالت عنایت و التفات ظاهر
شد که تا کسی که در راه ما باخلاص و عقیدت تمام رفته ما او را چه قدر میخواهیم اگرچه بچشم
بصیرت این منظور شده خاطر نشان ارباب معنی شده ست اما چون بعوام کار
داریم این گره در دل ماند شعر کدام دل که ازین واقعه جگر خون نیست

در لیف رحیق بیت المعمور دلکشائی خلف الصدق اعاظم و اعالی و اسطه العقد مفاخر و معالی
مطرح انظار عنایت مورد عواطف قدسی سرایت قدوهٔ خوانین بلند مکان عمدهٔ
مریدان سعادت نشان یار وفادار فرزند برخوردار سپهر اقتدار زین الدین خانخانان سپهسالار
بشمول شرائف عواطف سلطانی و وفور جلائل مراحم جهانبانی عز افتخار و شرف استظهار
یافته بداند که درین ایام عیش و نشاط و هنگام جشن و انبساط که اسباب خرمی آماده و ابواب
بهجتی گشاده از هر طرف نوید فتح و نصرت بگوش الهام نیوش میرسید بحسب تقدیر چشم زخمی
بلشکر فیروزی اثر که بجهت تسخیر ولایت سواد بجور تعیین شده بود رسید با وجود
آنکه تمام ولایت مذکور در حوزهٔ تصرف درآمده بود افاغنه ملاعنه در خلال جبال
تفنی و متواری بودند در وقت رحیل لشکر بی ملاحظهٔ حزم و تدبیر تعاقب میکنند و اکثر آن
مخذولان را بقتل و نهب رسانیده متوجه آستان بوسی میشوند چون ازی از پرده
غیب ظاهر شدنی بود زمام احتیاط از دست دانایان لشکر رفته در شعاب صعاب
بیوقت گران بار روان میشوند و توزک از انتظام می افتد و از اطراف کتل آن
ناعاقبت اندیشان بقصد دست درازی میکنند مردم سراسیمه شده راه را از دست داده
جمعی کثیر از کوه می افتند درین اثنا عمدهٔ محرمان راز زبدهٔ مصاحبان و مساز صاحب قطع عالی
بعنوان شمال همیشالی نقاوهٔ مقربان درگاه خلاصهٔ ملازمان هوا خواه انجمن آرای
حریم پادشاهی باریک بین دقائق آگاهی همدم دلکشای مجلس خاص محرم خلوت سرای وفا
و اخلاص رنگ آمیز رموز عشق و محبت نخلبند حدائق خلوص صدق و عقیدت طالب
بیقرار راه حقیقت طلبی وحق جوئی عاشق اطوار حق گزاری و حق گوئی نقشبند طراز
معنی آفرینی نکته پیوند بساط همزبانی و همنشینی دقیقه یاب اسرار سلطانی رمز شناس

الهام ترجمان می گذشت که چه خوش باشد که در هنگام نهضت بجانب هندوستان چون عساکر
گردون مآثر از بنگلی بگذرد و دران وقت برف بارد تا هندوستانیان که داخل معسکر اقبال اند
و باریدن برف ندیده اند محظوظ و مسرور گردند و هم آسیبی از کثرت برودت بآن نگردم شیران بیشه
چه گذشت بنگلی جائیست که هم رو بکشمیر دارد و هم جانب هندوستان بنازم لطف پروردگار
خود را که چگونه عنایتها میکند همان زمان که با بدولت بعد از نکباه از ین سخن از بنگلی گذشته بودیم
که در اثنای راه برف باریدن گرفت و دران روز دو سه دفعه برف بارید و سرمه بینائی
اهل عجم گردید مراسم سپاس الهی را چگونه توانم ادا کرد و بعد از مرور چند ین الطاف الهی
ببدرقه اقبال از دی نوزدهم دی ماه الهی بلاهور نزول اجلال واقع شد چون مهمات این حدود
بعنایت الهی انجام یافته بخاطر اقدس چنان میرسید که چون کافه خلائق هندوستان که خوگرده
دیدار نور بخش مابودند مدتیست که محروم اند برای خرسندی آنها پیشتر از نور و زعالم افروز که
دو ماه و چیزے مانده بود بتوفیق ایزدی متوجه هندوستان شویم و گاهے بخاطر الهام پرتو چنان
میرسید که بعد از فراغ جشن نوروزی اندیشه ممالک کشا از کمین بطون بمنصه ظهور آید یا ایده که اشکار
این مواهب عظمی بجا آورده مسرت پیرائے خاطر گردد منشور حضرت شاهنشاهی
بنخانخانان سپه سالار ولد محمد بیرم خان در واقعه راجه بیربر اعتضاد خلافت
و فرمان روائی اعتماد سلطنت و کشور کشائی نص خاتم شجاعت و نجتیاری آب گوهر حقیقت
و جانسپاری سیف مسلول بازوے شاهنشاهی رمح مصقول معرکه دشمن کاهی طراز
آستین ابهت و اجلال گوهر سریر دولت و اقبال مخزن اسرار خلیفه الهی مجمع اطوار
خداوندی و هواخواهی مقدمة الجیش معارک جهانستانی تقدمة العیش محافل کامبخشی و
کامرانی مونس وحدت سرائے حضور محرم خاص الخاص سرائر سرور رفیق طریق دارالملک اقبال

داد کرا زبار یا فتهای مجلس معلی ناگهان پرسیده شد که این بیت از کیست و در حق کدام کل
بیمغز گفته شده ست شعر کلاه خسروی و تاج شاهی ✤ بهر کل کی رسد حاشا و کلا ✤
رایات اقبال چند منزل رفته بود که خبر طغیان آن کل سرگشته رسید دانسته شد
که مشیت ایزدی درین بر آمدن آنست که سزای آن بدکردار داده شکر الهی بجا آورده شود
درین کار اهتمام رفت مخلصان را پایه اخلاص افزود و دوگرایان بی اخلاص را اخلاص
پدید آمد و از امور عجیبه آنکه درین هنگام که خبر شورش کشمیر و بیراهی آن بیدولتان
مخذول العاقبه رسید ایزد بیچون بزبان ما آورده که او را از جهان لشکر او جمعی وقت یافته
بجهنم آباد خواهند فرستاد و غریبتر آنکه فرمودیم که ظهور این توفیق شایسته در بر آمدن نیر اقبال
سهیل یمانی خواهد بود و این بیت بر زبان مقدس آمد فرد ✤ ولد الزنا ست حاسد
منم آنکه طالع من ✤ ولد الزنا کش آمد چو ستاره یمانی ✤ گر فرمودیم همین که سهیل
یمانی طلوع نماید آن کم اصل را سر انجام داده خواهد شد ما در او چون از بولیان ست
در اصل خطائی رفته ست که چنین نا بایستیها سر میزند و نزدیک بر آمدن آن ستاره اقبال
بعضی افغانان اخلاص اندیش که در سلک مخالفان منسلک بودند با تفاق بعضی ترکمانان
حقیقت کیش که هم ازان گروه بودند دوش آن مخذول را از بارگران سر کل بیمغز او
نجات دادند و از عملیات الهی آنکه چنان بر زبان داده بودیم که از آغاز فساد تا بگیر و عدم
فرو رفتن او کمتر از دو ماه و زیاده از چهل روز نخواهد کشید چون اهل محاسبه حساب کردند پنجاه
و یکروز مدت فتنه او گشته چه در روز دوازدهم مرداد الهی سنه سی و هفت روز آغاز بیدولتی او بود
در شنبه سی و یکم شهریور زمان فرو رفتن او بهاونیتی ست و چون کشمیر مستقر رایات دولت گشت
آغاز اشتداد زمستان بود قریب بکماه برای آسودگی رعایای آن ملک یارتوقف واقع شد درین اثنا بزبان

بقبلۀ اول وزی سخت بیدار توانند پی برد که حضرت داور جان بخش خرد آفرین چگونه مرحمتهای
بزرگ و لطفهای شگرف که در حوصلۀ روزگار در نیاید بما عنایت فرموده است و مجددا آنچه
از جلائل عنایات الٰهی و جزائل عطایای نامتناهی که درین یورش نسبت باین نیازمند درگاه
الٰهی بظهور آمد شکر آن بکدام زبان گفته آید که شرح ثمۀ ازان در وسعت آباد دل نگنجد و هرگاه
چنین باشد اندکے از بسیار آن در دفترها کجا گنجایش داشته باشد لیکن رسمے ست سنجیده و
روشے ست پسندیده که بزرگان خدا اندکے از عطایای الٰہی برای مخلصان درگاه
و هواخواهان دولت میگویند تا اولاً بقدر خود ها شکرانۀ این مواهب والا نمایند و ثانیاً
چراغے در راه تاریک سر گردان بادیۀ ضلالت افروخته بشاهراه عقیدت و اخلاص آری
فرمایند از انجمله آنکه در دوازدهم ماه امرداد الٰهی سنه سی و هفت که عین اشتداد برسات
و طغیان باد و باران بود در نهجے که کهن سالان ولایت پنجاب کمتر ازین قسم باران درین
حدود نشان سیداده بمحض القاے ربانی و الهام یزدانی عزیمت کشمیر سنجا طرحِ جهان گشا
افتاده نهضت فرمودیم با وجود آنکه جمیع اولیاے دولت را مرضے نبود و آنها که بمزید
عنایت اختصاص داشته رخصت سخن کردن در بارگاه اعلی خاقانی یاد داشتند بر وشے که سخن
سرایان مزاجدان بعرض رسانند ناملائمی هوا و فراوانی باران بعرض میرسانیدند چون رهنمای
این کارشگرف ایزد جهان آرا بود بمسامع قبول نیفتاد و بتاریخ مذکور توجه فرمودیم
و از بدائع عجیبه آنکه در همین روز دولت افروز که رایات اقبال از لاهور نهضت فرمود
در همان تاریخ گل سنبل برگشته طراز ایادی گارنبا کار قرابت میرزا یوسف خان به بعضے از
اوباش کشمیر اتفاق نموده بغی ورزیده مایۀ فتنه و فساد شدند و از غرائب عظیمه آنکه در
همان روز که بکشتی نشسته از دریاے لاهور عبور میفرمودیم ملهم غیبی بزبان گوهر بار ما

در دلائل و براهین نماید آن کیش که در اهل آن نشوونما یافته اختیار میکنند و از شرف تحقیق
که علت غائی ایجاد عقل ست محروم میماند بنابران در اوقات طیبه بادانایان جمیع
ادیان صحبت داشته از کلیات نفیسه و مقاصد عالیه هرکدام مستفید و مستفیض میشویم چون
تباین السنه و تغایر لغات در میان ست لائق آنکه بارسال این طور سیکه آن مطالب عالیه
باحسن عبارت خاطر نشان کند مسرور سازند و بسمع همایون رسیده که کتب سماوی مثل توریت
و انجیل و زبور بزبان عربی و فارسی در آورده اند اگر آن کتب ستر جم یا غیر آن که نفع آن
عام و فائده آن تام باشد بدیران ولایت بوده باشد فرستند و درینولا بحبت تاکید مراسم
وداد و تشیید مبانی اتحاد و سیادت مآب فضائل اکتساب صادق العقیده والاخلاص سید
نظفر را که بمزید التفات و عنایت سرفراز و مخصوص بوده فرستادیم سخنی چند بالمشافهه
خواهد گفت اعتماد نمایند و همواره ابواب مکاتبات و مراسلات را مفتوح دارند
والسلام علی من اتبع الهدی ۲۰ شهر ربیع الاول سنه نهصد و نود و نگاشته شد

نشان حضرت شاهنشاهی بجوان بخت والانژاد شاهزاده مراد در وقت
مراجعت از کشمیر فرزند سعادتمند برخوردار قرهٔ باصرهٔ دولت و اقبال غرهٔ ناصیهٔ
عظمت و جلال دُرة التاج فرخی و فیروزمندی واسطة العقد سعادتمندی و حق پسندی
صاحب السداد و الرشاد شاهزاده مراد بعواطف روزافزون شاهنشاهی و مراحم ازحد
بیرون ظل الهی اختصاص یافته بداند شکرانیه و جهان آرائی را که پورش عرصه و گلشن کشمیر
خاطرخواه بانجام رسید و مخالفان دولت قاهره بجزای خود رسیدند و آن گلستان
همیشه بهار از خس و خاشاک اهل فتنه و فساد پاک شد از آغاز او رنگ آرائی
هستی و عنفوان تخت نشینی و معدلت روائی ما هوشمندان آگاه دل اندکے

صحیح کردہ شد ۱۲
شروع کردہ اند ۱۲
سلطنت عنوان بفتح
اول و سوم آغاز ۱۲

ورعایت حقوق جوار و محبت بآن عمدهٔ سلاطین نامدار محقق و موکد و از اشرف مقتضیات محبت
جانی و اکمل موجبات مودت روحانی تالف صوری و تانس ظاهری ست چون بواسطهٔ موانع
عظمی و بواعث کبری احراز مشاهدهٔ جسمانی در پردهٔ توقف می ماند امری که خلف آن
شرف تواند شد ارسال رسل و رسائل ست که ارباب فطنت و ذکا آنرا قائم مقام مکالمه
و نائب مناب مجاوبه دانند امید که علی التواتر و التوالی ابواب رسل و رسائل از جانبین
مفتوح باشد و سوانح احوال و لطائف آمال از طرفین مبین و منشرح گردد و بر خبیر منیر
واضح خواهد بود که باتفاق جمیع ارباب ملل و نحل و اصحاب دین و دول نشاء تین دینی و
دنیوی و عالم صوری و معنوی مشخص و معین و مدلل و مبرهن ست که نشاء
صوری دنیوی در برابر نشاء معنوی اخروی چه قدر دارد و عقلای روزگار و کبرای
هر دیار در تکمیل این حالت فانیهٔ ظاهریه چه قدر مساعی جمیله و دواعی جزیله بکار
میرسانند و خلاصهٔ اعمار و مدار کوشش اوقات را در استحصال مقاصد صوریه بچه طرق
صرف می سازند و در مستلذات سریع الزوال و مشتهیات قریب الانتقال چگونه منهمک و
منهمک اند الله تعالی ما را بمحض عنایت ازلی و هدایت لم یزلی خود با چندین مشاغل و عوائق
و روابط و علائق ظاهری در وطلب خود کرامت فرموده و با آنکه ممالک چندین
سلاطین عالی مقدار را در حوزهٔ تصرف ما در آورده و بمقتضای عقل در انتظام
و القیام این ممالک بر نهجی که جمیع رعایا و کافهٔ برایا مرفه الحال و منشرح البال باشند
سعی باید نمود و توجه برین باید داشت اما الحمد لله که اساس رضای الهی و شوق ما هو الحق
سرمهٔ مطالب و فاتحهٔ همه مآرب ست و چون اکثر ابنای روزگار اسیر ربقهٔ
تقلید اند هر که طریقهٔ آبا و اجداد و اقارب و معارف مشاهده می نماید بی آنکه

اشتغال نموده تا هنگام ملاقات حقایق احوال وسوانح ایام را می نوشته باشند که هر آینه
باعث مزید توجه عالی خواهد بود والسلام مفاوضه افتخار حضرت شاهنشاهی بدانایان
فرنگستان پاس تقیاس نثار بارگاه بادشاه حقیقی که مملکتش مصون از تصدع زوال
وسلطنتش مامون از لطمه انتقال فضائی بدیع تمامی زمین و آسمان گوشه ایست
از اقطاع ابداع او وسیدای ناپیدای لامکان قطعه ایست از جهان اختراع او مدبری
که انتظام عالم و نظام بنی آدم بدستیاری عقل بادشاهان عدالت پیشه و پایمردی عدل
شهریاران نصفت اندیشه منوط و مربوط ساخته مقدری که مرابطه محبت و ضابطه
سودت سلطنته ایتلاف و التیام و دیعه باستزاج و استیناس در افراد کائنات و انواع
کونات انداخته و درود نامحدود هدیه ارواح طیبه معاشر انبیا و رسل علی نبینا و علیهم الصلوة
والسلام که سالکان اصوب طرق وادیان اصلح سبل اند عموماً و خصوصاً بعد بر ضمائر ارباب
بصائر که مقتبس از انوار ولایت و متجلی از اشعه حکمت و درایت اند مخفی و محتجب نیست که
درین عالم ناسوت که مرآت عالم لاهوت ست هیچ چیزی بر محبت فائق نیست و هیچ امری
چون سودت لائق نی چه مدار صلاح عالم و نظام کون را بر تودد و تالف نهاده اند و در پرده
از قتاب محبت پرتو انداز و جهان جان و عالم روح روان را از ظلمت بشری می پردازد
فکیف وقتیکه در سلاطین که صلاح این طائفه صلاح عالم و عالمیان ست متحقق شود بنابرین
علی هذا اهمگی همت عالی نهمت بآن مصروف ست که روابط محبت و وداد و ضوابط ارتباط
و اتحاد میان عباد الله موکد و شدید باشد سیما در طائفه علیه ملوک که بمزید عنایت آلهی شرف
اختصاص دارند خصوصاً بآن سلطنت آب خلافت قباب مورد تجلیات معنوی می مراسم
عیسوی الغنی عن التعریف و التوصیف که تفوق نسبت بوساطت همساگی متحقق ست

قضات انیمنی نشود و دیگر مصحوب شیخ عبد النبی و مخدوم الملک حکیم الملک جد اجد اسد ابسلغنی
که در طومار مرقوم شده بود که بشرفای عظام و قضات کرام و بعضی معارف شریفه دیگر
بی مشارکت احدی بالسر و الکتمان رسانند باید که تفصیل آن مبلغ بکیفیتی که مشار الیهم بیابند با
بهر شه فا و قضات نویسانیده فرستند که ملاحظه نموده شود و چون حکم شده بود که بعضی از
اشیای غریبه و نفیسه که در نظر آید و مبلغ وفا نکند بعضی مبلغ معهود را صرف آن کرده اتباع
خواهند نمود بنا بران تعیین آن مبلغ نشده دیگر چنان بسامع علیه رسید که بعضی اشرار فجار
بنسبت فضائل مآب کمالات اکتساب شیخ معین الدین محمد هاشمی شیرازی بمقتضای
بغض و عداوت و حسد تهمتی کرده در مقام ایذا و اهانت مشار الیه شده بودند و در ان اثنا
مذکور شده بودند که در رساله که بنام نامی ما موشح ساخته فرستاده بود بعضی سخنان که
موافق شریعت الهیه و موافق ملت الهیه نبوده مندرج بود مخفی و محجب نباشد که آن محض
افترا و بهتان و عین کذب و طغیان بود نعوذ بالله من شرور انفسنا اصلا و قطعا از
مشار الیه امری و حرفی که مخالف معقول و منقول بوده باشد بسمع اشرف اقدس نرسیده و از ان
که بعقیده پوسی مشرف شده بغیر از صلاح و تقوی و اتباع شریعت محمد مصطفی صلی الله علیه و
آله و سلم امری دیگر معلوم خاطر اقدس نشده باید که آن شرذمه فجره و حسده مرده را تنبیه و تادیب
نمایند و مشار الیه را از دست ظلم و ستم اهل فتنه و فساد نجات بخشند و عجب از بعضی
ناقصان که این افترا های صریح که بلکه صبیان تصدیق نمایند اصغا
نموده و صدق آنرا دانسته مردم می شوند باید که امثال این مردم را از ان
الکنه شریفه تنبیه و منع آورده راه ندهند و خاطر اشرف ما را متوجه انتظام
احوال ستوده مآل خود دانسته در ان بقعه قدسیه با دعیه ماثوره

بدائع حضرت منعم از جلت نعماؤه مرفه الحال و منشرح البال بوده در اداے مراسم عبادت
و لوازم طاعت مواظبت نمایند و بوجه من الوجوه دست تسلط و تعدی ابناے روزگار بحال
خلق الله خصوصاً عجزه و فقرا دراز نگردد و خلائق بقدر میسور بوسیلهٔ جمیلهٔ ما از موائد نعم
وافره که بعنایت الهی تقسیم آن مفوض جماعه محظوظ و متلذذ باشند سیما ساکنان
آن خیر البلاد و متوطنان آن احسن البقاع علی الخصوص زمرهٔ نقیبان خاصهٔ آن موقف
مقدس که محل مرور و نزول ملائک و غایت مقصد و مقصود صدر نشینان متمکنین فیما علی الارائک
ست شمول فیوض و عواطف ما باشند بنابر علی هذا اقسار یافته که هر سال یکی از ملازمان درگاه
خلائق پناه را که بمزید حسن ظن متصف بوده باشد میر حاج ساخته ادرارات و انعامات از
نقود و اجناس بقدر تفاوت درجات و تناسب طبقات میفرستاده باشیم چون در سنه
تسع و ثمانین و تسعمائه بعضے تنگ چشمان قدم از جادهٔ اطاعت بیرون نهاده طریق بغی
پیموده بودند و باعث تفرقهٔ خاطر عباد الله گشته بنابران بجهت دفع و رفع فتنهٔ باغیه و تخلیص
عجزه از مکائد اشرار متوجه صوبهٔ ممالک پنجاب و کابل شده بودیم تا ئیدات الهی و توفیقات
نامتناهی با عساکر بسیار و اقبال بیشمار تا کابل سیر واقع شد و روزے چند کابل مخیم سرادقات
عز و جلال گشت الحمد لله که تادیب و تنبیه مخالفان باحسن طریق کرده شد و هر کس هر جا که بخبث
باطن و قبح سریرت خود خیال فتنه کرده بود بکیفر عدم رفت مجدداً بمقتضاے مراحم ذاتیه و
مراسم جبلیه عفو جرائم محمد حکیم میرزا نموده کابل را با و عنایت فرمودیم بشرطیکه در احیاے
مراسم شریعت غرا مساعی جمیله نماید و در توفیه احوال عباد الله نهایت جد و جهد بجا آورد
و ازانجا مراجعت فرموده دار الخلافة العالیه مستقر رایات ظفر آیات شد و بواسطهٔ کعوب
شماتت این طائفهٔ باغیه در سال مذکور از ارسال خیرات مبرات حرمان دست داد امید که من بعد

گیتی کشا شد چنان بسامع اقدس رسانیدند که در پیشین زمان سعادت منشی سعادتمند
شاهجهان را بر سم رسالت فرستاده بودند باعث مزید عاطفت ضمیر آسمان پیوند شد چون در ینولا
او حوادث زده انداه حجاز بدرگاه مقدس آمد نوازش کرده روانه فرمودیم تا جلائل مکارم
دیگر اهل عاطفت ما و نشین آن قرة العین سلطنت گردانند دیگر چنان به پیشگاه باطن قدسی پرتو
سید که یکی از طرز دانان محفل همایون را ایلچی گری ختار خصت فرمائیم انچه مصلحت دید
آن دودمان اجلال باشد بموقف ابلاغ رسانند و از انجا که وقوف بر احوال زمانیان
شمع افروز دیده دوربینست همواره جویای سوانح اقالیم بوده از ان نسخه دانش افزا دستیاب
اهی موجب زیادت مینخواهم مدتی ست که از ختا خبر منقطع در میان نیست انچه از اوضاع آن ناحیه معلوم
شده باشد بتفصیل رقمزده کلک اختصاص گردانند که فرمانروای کیست و با
آویزش دارد و روش پاسبانی و معدلت پژوهی بر چه حال ست و از دانایان
حکمت اندوز تجربه کار و جنگجویان نفس ذو فنون که امروزدران ولایت بزم افاضت
گرم دارند چه کسانند و بر چه کیش اند و از نامدرهٔ کاران هنر پرداز و صنعتهای
غرابت سنجش کدام غازهٔ شهرت میدهد و باز دارد و بحث آنکه برخی از سخنان دل آویز
زبانی نیز گزارش نماید مستمد انخواص ابراهیم را فرستادیم و فتاحا که از بازرگانان جهان نوشت
و باین عتبهٔ اقبال بازگشت دارد اراده سیر ختا میکند زیاده چه نویسد والسلام
نامهٔ حضرت شاهنشاهی بشه فای کرام مکهٔ معظمهٔ منوره صانها الله تعالی
عن ذوائم الانفس و الآفاق الحمد لله وکفی و سلام علی المجتبی المصطفی
علی عباده الذین اصطفی سیما علی معشر الشرفاء الخفاجین همگی توجه اشرف اقدس
مصروف برانست که طوائف انام از خواص و عوام و کافهٔ برایا و سائر رعایا که در

مژده فتح اول و دوم

مژده آنکه این دو تنخانه را خانهٔ خود دانسته برخلاف ایام گذشته سلوک نمایند و ارسال رسل و رسائل را که ملاقات روحانی و مجالست معنوی ست هموار و از شمائل یکجهتی و یگانگی شمارند حق سبحانه و تعالی آن نقاوهٔ خاندان اصطفا و ارتضا و خلاصهٔ دودمان اجتبا و اصطفا را از مکاره و مکائد آخرالزمان محفوظ و مصون داشته بتائیدات غیب الغیب مؤید و مشید دارد و نامهٔ حضرت شاهنشاهی بوالی ولایت کاشغر از دهان آملای ستایش و آفرین که نزهتگاه عالم را بفروغ آگهی مردم پذیر آملای نور گردانیده و این شگرف انجمن را بلوامع داد و دهش فرمان و ایران و الاشکوه آسودگی گرداننده و آئین آگاه دلان بیدار بخت آن تواند بود که شناسای مهین بخشهای الهی شده و بجود نبایش بدرگاه داور بهمال نمانیده و بگزیدگی اندیشه و سنجیدگی کردار سپاسگزاری را اساس نهند و سرآمد کارهای شائسته آنکه چراغ قدردانی افروخته باندازهٔ آن دوستی و خیرسگالی بجا آورند بنابران چشمداشت ازان نقاوه و دودمان عز و علا و عضاد و ظهران مجده اعتلا آنست که نظر بر وفور عنایت ایزدی که دربارهٔ این نیازمند عتبهٔ کبریاست و سلطان روزگار و اورنگ نشینان زمان سلسله جنبان مصادقت و یکجهتی شده هموار و بارسال رسل و رسائل بهجت پیرای خاطر مقدس میگردانند آن گوهر اکلیل سعادت با وجود چندین روابط بیشتر از همه طریق مراسلت کشاده چهره آرای خوبکرداری شوند خصوصاً که گلستان همیشه بهار کشمیر در حوزهٔ تصرف اولیای دولت قاهره درآمده و قرب مسافت دست داده باشد راه صفوت کمده محبت و یگانگی کشوده از نفائس هندوستان که مجمع هفت اقلیم ست هرچه خواهش باشد بیمحابا بازنمایند و ما را استظهار سترگ دانسته جویبار خجستگی را سیراب سازند و درین هنگام که عرصهٔ دلپذیر کشمیر مورد رایات

ترکیب مغلوب یعنی ... | صفوت کمده یعنی ... | اطاعت | احاطه | اکلیل سعادت | آورد اکلیل بالکرمای دولتم | بسبب بعید افتادن حاجت این اشاره بنود لیکن

باید نشست که ستون بنیان فرمان روائیست و تحمل و بردباری را مصاحب دائمی خود
گردانید که اساس دولت پائدار و در ضمن این منطویست بر ضمیر لپذیر مخفی نماند که اراده
چنان بود که یکی از مختصان حریم عزت را مصحوب یادگار سلطان فرستاده شود تا اوضاع
ایران از قرار واقع دیده بعرض مقدس رساند درین اثنا در ولایت کشمیر جمعی از شوره بختان
بغی و طغیان ورزیدند و ماجریده معدودی از ملتزمان رکاب سعادت اعتصام در شکارگاه
بودیم که این خبر رسید باشاره ملهم اقبال خود بطریق یلغار بآن ناحیت روان شدیم
هنوز رایات منصوره بکشمیر در نیامده بود که بهادران نصرت منش که بحسب ضرورت همراه
این فرقه طاغیه گردیده بودند قابو یافته سر آن سرمایهٔ فساد را بدرگاه والا آوردند چون
این ممالک بمیامن برکات قدوم عالی مهبط امن و امان گشت معاودت فرموده بدار الملک
لاهور نزول اجلال شد درین هنگام حاکم سیوستان و ٹھٹھه و نواحی سند که سر راه ایران است
بالشکر نصرت قرین از بخت برگشتگی در پیکار بود و راه عراق مسدود و فرستادن ایلچی در توقف
افتاد اکنون که خاطر اقدس از همه امور فراغ یافت و سیوستان و ٹھٹھه و سایر ممالک
محروسه در آمد و مرزا جانی بیگ حاکم آنجا بآستان بوسی استسعاد یافت چون نقوش گذشته و حروف عقیدت آینده از لوح پیشانی او ظاهر بود آن ملک بیگانه گرفته را
باز باو مرحمت فرمودیم و راه عراق و خراسان نزدیک تر و ایمن تر از سابق پدید آمد
مشار الیه را رخصت فرمودیم و رسالهٔ اکرام مخلص مخلص محمد ضیاء الملک را فرستادیم و
چندی از مقدمات محبت اساس و کلمات خیریت اقتباس بزبان او تفویض یافت که
در وحدت سرای خلوت ابلاغ نماید و نیز بحقیقت احوال ایران را از قرار واقع فهمیده معروض دارد
و برخی از سوغات این دیار بتحویل خواجه ابو ناصر فرستاده شد که بتفصیل علیحده بگذراند

که بسیار دوستان جانی بحیله سازی دشمنان خود کام از بساط قرب دور شده
خونابهٔ اجل نوشیده اند و بساد شمنان دوست نما لباس عقیدت پوشیده
در تخریب اساس دولت کوشیده اند در مراقبه ضمایر و سرائر این مردم توجه موفور
مبذول باید داشت و در دولت مستعار این نشاء فانیه را بمرضیات الهی معاضید و
معاون گردانید و طبقات خلائق را که بدایع و ودایع خزائن ایزدی اند بنظر اشفاق
منظور داشته در تالیف قلوب کوشش فرمود و رحمت عامهٔ الهی را شامل حال
جمیع ملل و نحل دانسته بسعی هر چه تمامتر خود را به گلشن همیشه بهار صلح گل در آورده همواره
نصب العین مطالعه دولت افزائی خود باید داشت که ایزد توانا بر خلائق مختلف المشارب
متلون الاحوال در فیض گشوده پرورش مینماید پس بر ذمت همت والای سلاطین که
ظلال اویند لازم است که این طرز را از دست ندهند که دادار جهان آفرین این
گروه عالی را برای انتظام نشأ ظاهری و پاسبانی جمهور عالم آورده است که نگاهبانی عرض
ناموس طبقات انام نمایند آدمی زاده در کار دنیا که گذران و ناپائدار است دیده و دانسته
خطا نگزینند در کار دین و مذهب که باقی و مستدام است چگونه تساهل نماید پس حال هر طائفه
از دو شق بیرون نیست یا حق بجانب اوست در آنصورت خود مستر شدان انصاف مندرا جز
تبعیت گزیر نتواند بود و اگر در اختیار روش خاص سهوی و خطائی رفته است هنجار پیمائی
نادانی است محل ترحم و شفقت است نه جای شورش و سرزنش و در فراخی حوصله در تتمام باید زد
که بیامن آن وسعت صورت و معنی و فسحت عمر و دولت پرده کشاست و از نتائج این تسمیه
دولت افزا آنست که در هنگام کم فرصتی و استیلای قوت غضبی دوستان پاشتباه دشمنان
پائمال نشوند و دشمنان دوست نما را روائی مکر و فریب نماند و در پاس قوانح دبر سند سعی

ابوالفضل فیضی

مشاهد و ملحوظ گشته درینولا که ممالک پنجاب مخیم عساکر عز جلال گشت بکرر عازم جازم شد بود
که انتهاض الویه عالیه بجانب ماوراء النهر که ملک موروثی ست اتفاق افتد تا هم آن بلاد در
تصرف اولیای دولت درآید و هم معاونت خاندان نبوت بطرز دلخواه بسمت ظهور یابد
درین اثنا بتواتر و توالی اهبت پناه دشوکت و ایالت دستگاه عبدالله خان والی
توران مکاتبات محبت طراز که مذکر قرابت سابق و ممهد محبت لاحق باشد بوساطت
ایلچیان کاردان فرستاده محرک سلسلهٔ صلح و صلاح و موسس مبانی وداد
و وفاق گشت چون در جنگ زدن با کسی که در صلح زند و ناموس اکبر شریعت
غرا و قسطاس اعظم عقل هیضانا پسندیده و نما سنجیده است خاطر ازین اندیشه
باز آورده شد و غریب تر آنکه هنوز از وارد ان آن صوب اخبار تدارک اختلال ایران و
ایرانیان که موجب اطمینان تمام گردد شنوده نمی شود و قرار داد خاطر دولت اساس
آن صفوت نژاد انکشاف صریح نمی یابد ماموال آنکه خاطر مهر گزین ما را متوجه هر گونه
مطلب و مقصد خود دانسته و طریق و آئین مراسلات را مسلوک داشته حقایق احوال
یومیه را ابلاغ نمایند و امروز که ایران زمین از دانایان کار دیده و عاقبت بین
بسیار کم شده است آن نقاوهٔ اصلاب کرام را در انتظام ملک و التیام احوال جمهور انام
جهد بلیغ باید نمود و در هر کارے مرتب حزم و آل اندیشی بکار باید برد و بتسویلات
ارباب بغض و اکاذیب سخن آرایان مفسد خاطر خود را مشوش نساخت و بر دبارے
و اغماض نظر از زلات اقدام ملازمان ملازمان موروثی و بندگان جدیدی شیمه
کریمه خود نموده ارباب اخلاص را پیش باید آورد و اصحاب نفاق را بنور مهربانی
زنگ زدای ظلمت شبه و در قتل آدمی و هم بنیان آبانی احتیاط تمام بتقدیم رسانیده

بیرخبت که درینوقت محض پرسیدن شایان آئین مروت و فتوت نباشد درین هنگام
چنان پرسش نظهور رسد که هرگونه کمک و امداد که مطلوب باشد بوقوع آید لیکن
چون مهم قندهار درمیان بود و مرزایان آنجا در لوازم معاونت و معاضدت آن دودمان
عالی تکاسل و تقاعد نمینمودند و در مواقع حوادث و مکاره که محل استطلاع عیار جوهر
وفاق ست قطعاً آثار یکجهتی و یگانگی نظهور نیاورده اند و نیز بجا مسن ارفع ماکه موطن
صاحبان ناز و نعم ست توسل شایسته تقدیم نمیرسانیدند مخطور حواشی باطن بود که اولاً قندهاریان را
بکسان خود بسپاریم و مرزایان اگر نشئه دولت روزافزون نداشته باشند و از ما جرائے
سوالف ایام نادم گشته اعانت و خدمت آن جانشین نقاوه طیبین و طاهرین را ملتزم شوند
درینصورت افواج قاهره با ایشان بوده هرگونه امدادی که بهر کوز خاطر آن قرة العین باشد
بجا آورند لیکن چون مرزایان از منتسبان این خاندان قدسی بودند بے آنکه استفساریه
شود فرستادن جیوش منصوره در نظر عوام کوتاه بین مشتبه بعدم ارتباط میشد ازین اراده
منصرف گشت درین اثناء رستم میرزا در ودسعادت نمود و صوبه ملتان که بچندین مرتبه
زیاده از قندهار بود باختصاص یافت و منظفرحسین مرزا شمول عواطف و روابط را
شنیده والده و پسر کلان خود را اینجا فرستاده غرضیت آمدن و ورود و بعد از آمدن او
عساکر فیروزمند در قندهار بوده هرگونه امداد و معاضدت آسانی خواهد نمود و چون در آئین
سلطنت و کیش مروت اتفاق مقدم بر اختلاف و صلح اصلح از حربست علی الخصوص
حق طویت ماکه از مبادی انکشاف صبح شعور تا این زمان همواره اختلاف مذاهب و
افتراق مشارب منظور نداشته و طبقات انام و عباد الله دانسته در انتظام احوال
عموم خلائق کوشش نموده ایم و برکات این نیت علیا که مقتضای طینت عظمی ست بعد از

طرز و آنان بساط عزت روانه شود درین اثنا مهمی چند سانح شد اعظم آنها استخلاص
عموم رعایا و کافه سکنه ولایت دلپذیر کشمیر از ایادی فئه متسلطه او باش بود
با وجود غایت استحکام و انسداد طرق و ارتفاع جبال و تراکم اشجار و وفور کریوه و مضایق
که عبور مواکب اوهام بی ارتکاب مصاعب از ایجاد صعب تواند بود باستیثاق عروه
توفیقات الهی و استمداد ارواح طیبه حضرات ائمه معصومین سلام الله علیهم اجمعین
بآئین شگرف حکم بمرور عساکر عالیه فیروزه شد چندین هزار خار از راش چابک دست منزل
بمنزل پیش میرفتند و در قلع احجار و قطع اشجار بدیده طولی نموده در تفتیح و توسیع طرق و مسالک
میکوشیدند چنانچه در اندک فرصتی آن ولایت دلکشا مفتوح شد و عموم رعایا از الویه
معدلت استظلال نمودند و چون آن عشرت آباد که ممدوح جمهور نظارگیان حسن پسند
ست از عنایات مجدده الهی بوده خود نیز در آن گلزمین رسیده سجدات شکر
پروردگار بجا آوردیم و تا بکوهستان تبت سیر کرده از راه ولایت پنگلے و دستور
که راهیست در نهایت صعوبت عبور نموده عرصه کابل و غزنین مخیم عساکر اقبال شد
و تنبیه افغانان سباع سیرت و قطاع سریرت که در ولایت سواد بجور و تیراه و نکبین
سنگ راه متردد ان توران می بودند و تادیب بلوچان بدنهاد و دیگر صحرانشینان
بهائم طبیعت غالب خدعت که خار راه مسافران ایران میشدند نیز بطریق استطراد
روے داد و اصل در توقف بعد از سنوح واقعه ناگزیر حضرت شاه علیین مکان
انار الله برهانه عدم انضباط احوال ایران و هرج مرج آن دیار بود که بقضای سبحانی
وقوع یافت درینولا که ایلچی خجسته پیغام رسید معلوم شد که آن اختلال روے در
کمی نهاد هر آینه از استماع این خبر خاطر نگران روبا طمینان آورد و در باطن حقیقت تا

داشته اند باین دست آویز نیاز مستفیض سعادت خاص میگردد و الله تعالی و
تقدس که مشاهدهٔ صفوت نامهٔ گرامی که بمصحوب یاوگار سلطان حسین شاه ملوم مرسل شده بود
در اواسط ایام بهار و مناظر اعتدال لیل و نهار را تهنیت از بخش باطن مهر آگین شد و باد طرب آمیز
شقایق و ریاحین در دماغ روزگار پیچیده بود که این گلدستهٔ محبت و ولا نکهت رسان
مشام یگانگی گشت و انچه در توقف تسطیر تماثیل خلت و وداد در قسم پذیر کلک ظهور
نشده بود بغایت در موقع خود جلوهٔ استحسان داد فی الواقع روابط معنوی چنان اقتضا
میکرد که انهمه دیر نکشد لیکن از صادر و وارد مسموع شده باشد که چگونه مشاغل عظیم
و محاربات قویم با سلاطین ممالک هندوستان و اساطین این مرز بوم که مشاهیر
جداول آسمانی چهار و نیم هفت اقلیم گفته اند اتفاق افتاده بود درین مدت مدید
این سواد اعظم با همه وسعت و فسحت که درمیان چندین رایان خود رای و فرمانروایان
سپه آرای انقسام یافته بود و همواره بر سر تمرد و تجبر بوده باعث تفرقه
خواطر خلق الله میشد ندبه نیروی توفیقات آسمانی به تسخیر اولیای دولت قاهره درآمد
و از گریوهٔ هندوکوه تا اقصای دریای شور از سه طرف جمیع سرکشان و گردنفرازان
و فرمان روایان زبردست راجه ها و رایان بیدست و افغانان کوه نشین کوتاه بین
و بلوچان بادپیمای بادیه گزین و سائر قلعه نشینان و زمینداران شمولا و
استقلالا در ظل اطاعت و انقیاد درآمدند و در التیام صدور و ایتلاف قلوب
طبقات انام شرائف مساعی مبذول شد و بمیامن توفیقات غیبی انچه
در پیشگاه ضمیر حق گزین میتافت بروجه اتم ظهور داد و اکنون که صوبهٔ پنجاب
بمستقر رایات منصوره شده مکنون خاطر حقیقت مناظر بود که یکے از

وشاد وکام میساخته باشند بیت چون قلم آمد بلفظ شاد وکام ۔ ختم شد خط محبت والسلام

خطاب حضرت شاهنشاهی بشاه عباس تخت نشین کشور ایران ۔

ستایش ونیایش عقبهٔ کبریای احدیت جل جلالهٔ وتقدس اسماءه بشایسته است که اگر جمیع نقاط عقول وجداول فهوم باجنود مدرکات وعساکر علوم فراهم آیند از عهدهٔ حمد فردی ازان کتاب یاپر توی ازان آفتاب نتوانند برامد اگرچه در دیدهٔ تحقیق جمیع ذرات مکنونات سرچشمهٔ حمد ایزدی اند که از زبان بنیربانی برآمده تشنه لبان وتفسیده زبانان بیدای ناپیدائی حمد حقیقی را ترزبان وسیراب وارند پس همان بهتر که کمند اندیشه از کنگرهٔ جلال صمدیت که جانهای پاکان آدنجیتهٔ اوست کوتاه داشته در جلایل نعوت گروه قدسی شکوه حضرت انبیا درسل علی نبینا وعلیهم التحیة والسلام درآمده اولا شرائف حالات وثانیا نبائل عطیات که جمهور انام را از گریوهٔ ضلالت وغوایت بشاهراه عنایت وهدایت آورده اند بر منابر بتبیان او نموده بشرح معالی احوال ومکارم اخلاق طائفهٔ مقدسهٔ اهلبیت که رازداران اسرار کبریا وپرده کشایان سرایر انبیا اند بران افزود ۔ لذا ذروهٔ عزت استدعای حرمتی تازه باید کرد لیکن چون بدیدهٔ انصاف ملاحظه میکند مدارج این مظاهر کونی وآگهی ومعالی این مجامع انفسی وآفاقی راکه مستهلک در حقیقت حق وفانی در بقای مطلق اند ظل محامد کبریای خداوندی وپرتو صفات علیای ایزدی میباید شائسته آنست که ازان واعیه نیز دست باز داشته نکته چند از مقاصد متعارفهٔ ارباب انس وبینش که بموجب حکمت عملی انتظام سلسلهٔ امکانی بآن منوط ست در دیباچهٔ اظهار نهد که هر آئینه در نیصورت روان گرم روان مسالک دین و سیراب دلان مناهل یقین که ارواح اجداول ظهور وبطون پیش نهاد همت قدسی اساس

هرچه باد رسید از خدا رسید و بیگمان شائسته انیمه آدار گیها بود اکنون چون شاهرخ میرزا
از خواب پریشان بیدار شده و از سرگرانی مستی هشیار گشته بایجانب رسیده است جز
مهربانی نمودن و از کارهای او فراموش کردن چیزی دیگر در دل نمیگذرد و امید از دوستی
او خویشی آن والا دودمان نیز چنانست که از گستاخی او چشم پوشند و بجهت تشیید مبانی محبت
و استحکام قواعد مودت افادت و حکمت پناه زبدهٔ مقربان هوا خواه عمدهٔ محرمان کارگاه
حکیم همام که مخلص راست گفتار و مرید درست کردار است و از ابتدای ملازمت ملازم بساط
قرب بوده دوری او را هیچ وجه تجویز نکرده بودیم برسم رسالت فرستادیم چون در ملازمت ما
او را آن نسبت متحقق ست که مدعیات را بیواسطهٔ دیگرے بموقف عرض میرساند اگر در
مجلس شریف ایشان هم چنین اسلوب مرعی باشد گویا مکالمهٔ فیمابین بیواسطه خواهد بود
و بجهت پرسش واقعهٔ غفران پناه رضوان دستگاه اسکندر خان انار الله برهانه سیادت و نقابت
نقابت انتساب صدر جهان را که از اعظم سادات کبار و اجلهٔ اتقیای این دیارست مقرر
کرده بودیم و بواسطه بعضی امور دیگر خیر تراخی افتاده بود درینولا بر فاقت حکمت پناه مشارالیه
فرستادیم و اموزجی از سوغات تجویل عمدة الخواص خواجه محمد علی بموجب تفصیل علیحده ارسال
نمودیم ترقب آنکه بمقتضای غرای تهاد و اتحاد عمل فرموده همواره از طرفین طریق
ارسال رسل و اتحاف تحف مسلوک باشد دیگر از فرستادن کبوتران پری پرواز و آمدن
حبیب عشقباز شهپر مرغان شوق و جنبش آمد و گلزار خواهش گلگل شگفت اگرچه بجهت
نمود جز بازی بیش نمینماید اما در معنی یاد از مواجید ارباب ذوق میدهد معهذا اشتغال
صوری باین مشتی پرنده چون بدید هنر ده بین بازی نگر د جز پرده بر چهرهٔ راز نیست دیگر
همین بال و پر چشم امید بازنه امید که همواره همبرین آئین بنامه و پیغام خوشدل

فرستاده اند بخاطر چنان میرسد که عنان غربیت بصوب عراق وخراسان منعطف
سازیم و اعلای اعلام امداد و اعانت بروجه اتم واحسن بنمائیم و در دل چنان میگذرد که
چون آئین یگانگی و یکدلی بآن والا دودمان سالهاست که بست و تجدید مراسم محبت
و لوازم قرابت از قرستادن مکتوب محبت اسلوب بمحجوب سیادت پناه سعادت دستگاه
میر قریش استحکام یافته است میخواهم که چون نزدیک بخراسان رسیده شود آن والا دودمان نیز از انجا
از راه دوستی آمده دران سرزمین سپهر آئین بدیدار گرامی شاد کام سازند و بگفت و شنود
دلاویز پرده کشای چهرهٔ یگانگی گردند امید که سخنان خداوندی و رازهای پنهانی که در دل ما جا گرفته
یک یک گفته شود و آنچه از دوربینی و خداپرستی در دل آن والا دودمان پرتو انداخته باشد
شنیده آید خوشا فرخنده حالی که اینچنین دو برگزیدهٔ خدا برای خدا فراهم آمده زبان راز بگشایند
و سخنان دلنواز باهم بگویند و چون بپیوندید سرفراز کردهٔ های خدا خواهش برآوردن نام ملبند
و سرافرازی نمودن بر بندهای دیگر نسبت دل چنان میخواهد و امید که ایشان هم چنین میخواسته باشند
که در هر یکی که خداشناسی و خداندیشی بیشتر باشد آن دیگری پیروی و دلجوئی او خواهد و دیگر یکدیگر
دیگردی او فروگذاشت ننماید و الحال که نسبت یگانگی و اتفاق بر عالمیان ظاهر شده و درباره
امداد و کمک اهل عراق وخراسان موافق صلاح وید آن حشمت دستگاه بعمل خواهد آمد دیگر آنچه
از فرزند شاهرخ مرزا نوشته اند بسیار خوب نوشته اند سخن آنست که از انجا که خرد سالیها و نادانیهای
او بود با همه کوتاه بینی همنشینان بد و اشت سزاوار چندین ناشائستگی شده بود که هر کدام
از انها باین پایه میرساند چه از ان بی پروائیها که از بندگی ما کرده و چه از ان گستاخیها که با آن
والا دودمان نموده هر چند از دوستی و خویشی که بیاد دارند چشم پوشیده شود و اگر چه پایهٔ آن
بود که بی او بانه پیش آید و چه از اندیشیها که بپدر گلان بزرگوار خود نموده

چندان کوشش بجا آورده که جاهای دشوار از چندین راجهای فرمانروا و سرکشان ناسزا
بدست آمد و همگی سرانجام آن بدانگونه که بایستی شد چنانچه تجانهای هندوان بدکیش
خانقاه درویشان خدا اندیش گردید و بجای آواز ناقوس بت پرستان بانگ نماز بلندی
گرفت و همه کارهای اینجا چنانچه دل میخواست همچنان شد و آرزوی و خواهش سامان و سرانجام
پذیرفت و همه سرداران و گردنکشان کمربندگی بر میان جان بسته و گوشوار فرمانبرداری
در گوش فروتنی کشیده بلشکر فیروزی اثر در آمدند و اینهمه مردم گوناگون را باهم پیوند داد
و مانیز سر نیاز بر زمین خاکساری و تارک امید بدرگاه خداوندگاری نهاده بوستان
آرزوی این مردم را بسر چشمه داد و دهش سبز و شاداب ساختیم و پیش نهاد خاطر آن بود
که چون این کار و بار سامان و سرانجام یابد شوریده بختان فرنگ که در دریای
شور در آمده سر بشور انگیزی بر آورده اند و سنگ راه دریانوردان هفت کشور شده سیما
بر زائران حرمین شریفین زادهما الله شرفا آزار بسیار میرسانند خود بورش نموده آنزاده
را ازین خار و خاشاک پاک سازیم لیکن چون شنیده میشود که او باش فرنگیان از
جاده عقیدت و اخلاص بیرون آمده بوالی خود بی ادبیها کرده اند بخاطر جمع جوی میرسد
که یکی از فرزندان کامگار را بدان جانب تعیین فرمائیم قطع نظر از انکه از شاهزاده است
و جماعت انحراف دارند در رعایت خاندان نبوت بر دوست همت ما لازم ست علی الخصوص
که حقوق اسلاف سابقه در میان باشد و تا خاطر ازین باز نگذرد جمع نشود نخست بجای دیگر
نگنیم و الحال که سلطان روم عهود جد و پدر بزرگوار خود را کان لم یکن انگاشته بنظر
بر ضعف صوری والی عراق انداخته بدفعات افواج فرستاده اند و مسموع میشود که
والی عراق سلطان علی قلی همدان اوغلی را بجهت طلب کمک بدینجانب

ارادهٔ بغی جوهر دماغ ایشان را فاسد داشت و مدتی مدید از دخانه دور بوده دست آویزی
برای فتح آمدن در خانه و باغی شدن میخواسته اند میشوند چنانچه این بے سعادتان
گاهی نسبت ادعای الوهیت و گاهی نسبت دعوی نبوت بانجناب نموده خود را
در گرداب بلا و موج خیز عناز ده رسوای خاص و عام شدند و خاک مذلت بر گرد خجالت
برفرق روزگار خود انداخته بدار البوار شتافتند فی الواقع ساحت قدس مساحت جناب
کبریای الهی را با خس و خاشاک امکان چه نسبت و در سراپردهٔ عصمت نبوت پایبندان
عقال هوا و هوس را چه مناسبت باعث تعجب میشود که در مجالس ارباب دولت که از
تایید یافتگان الهی اند امثال این مقدمات بر سبیل احتمال هم چرا بگذرد و سفیهان بصیرت
را برای چه اجازت این مقدمات باشد حقتعالی شاهد است که چون همگی همت مصروف
بر تحصیل رضای الهی ست از سخنان مذکوره ارباب نفاق غباری در مشرب عذب خاطر
راه نمی یافت چه هرگاه حضرت واجب تعالی از دست طعن کوته دستان کم بین خلاصی
نشده باشد و حضرت انبیا از سر زنش بیخردان بدآیین نجات نیافته باشند سائر بندگان
خدا را ازان چه اندیشه و از بدنامی چه ملاحظه الحمد لله و المنه که همیشه مستبد دانش
و بینش فرموده خدا و پیغمبر او بوده و روز افزونی بخت همایون گواه حال بس است
الله تعالی همگنان را در مرضیات خود راسخ دم و ثابت قدم دارد و چون همگی همت
سلاطین عدالت انتما آنست که در رضای خالق دو آسودگی خلائق بوده بنوعی سلوک نمایند که
خلق خدا از آسیب ارباب شرارت در امن بوده در لوازم عبادت الهی و مراسم معاشش
خیر خواهی خود فارغ البال باشند بنابر آن محض از برای رفاهیت کافهٔ رعایا
و عامهٔ برایا که بدایع ودایع الهی اند درین سنی سال و پاک کے دن زمین هندوستان

همنشینی باین نوع مردم میباید اما پیداست جائیکه خرد و بین و دانش خدا آفرین آن عظمت دستگاه
خواهد رسید فهم افادت پناه مذکور با نخواهد رسید و چون بر فطرت صاحبان این دو یکتا لازم است که
این یاقوت بی بها و فیروزهٔ خاتم کبریا را معطل نگذارند و همواره در مسالک معاش و معاد
استعانت و استمداد از وطلبند خصوصا در وقت صحبت با خواندهای سیاه دل و سیه کاران
تیره درون که از برای خواهش جاه و زبردستی و خودی و خودپرستی چشم بر کاغذ و خامه اند
و فرمان آسمانی و نامهٔ جاودانی را که فرستادهٔ خدا و رسانیدهٔ پیغمبر است از نشانهٔ راه
گردانیده بر نگ دیگر وا مینمایند و مجملات نصوص را تاویلات و تسویلات نموده
می خواهند که در فرمانروائی و کارگزاری شریک پادشاهی باشند ازین رهگذر
دل و انش گزین همواره در تحصیل مرضیات الهی میباشد چون اختلافات بسیار در مذاهب
بسمع همایون میرسد در مطالب علمی و عملی طلب دلائل و براهین مینماید و همواره با شکنجات
غوامض مسائل دین و تنقیح مقاصد مجتهدین و مستنبطات عقائد سلف و ماخذ اقاویل خلف
و تفحص موارد و خلاف و تصفح مواقع اختلاف و منشاء خلافی که درین یکهزار سال میان علمای امت
متنازع فیه بود چنانچه کتب متداوله مبسوطه بر تفاصیل آن مشتمل است مینماید و در مبادی احوال
گفتگوی انجمنی باعث بیرونقی و کساد بازاری نادانان که به تلبیس و تزویر در لباس
ارباب دانش درآمده اعتبار تمام پیدا کرده بودند میشود و موجب پیش آمدن جمعی از ارباب دانش
و اعتبار گرفتن آنها که بواسطهٔ بدنفسی طائفهٔ اولی در زوایای خمول بودند میگردد و
این نادانان دانانما بموجب قبح سریرت و سوء سیرت خود ترشده و از طریق گذشته بعضی
مقدمات نالائق را شهرت داده موجب مزید اغوای چندی از امرای بنگاله که در
اقصای ممالک شرقیهٔ هندوستان تعین بودند و بموجب بدطینتی و کم فطرتی

برین سخنان ناسزا انداخته از نامه و پیغام دوستی باز ایستند و اگرچه از راندنامای درگاه
و درماندهای گمراه از هندوستان آزرده دل فتنه باشند و براه سالوسی درآمده دروغ را
راست وانموده خواهند که راه سخن یابند و خواهش دم زنی کنند و بران شوند که گردی بر
دامن دوستی نشیند و سرچشمه یگانگی بخاشاک بیگانگی انباشته شود سزاوار دوستی آن بود
که ایلچیان دانا فرستاده معتمد سخن بمیانگاه فتند و از همه کار آگاه میشدند خدانخواسته باشد اگر
بوی از سخنان دور از کار می یافتند روش دوستی آن بود که دانشوران سنجیده را فرستاده از
چگونگی آن می پرسیدند باری گذشت آنچه گذشت اکنون چون لاله زار دوستی بتازگی خرم
و سرسبز شده دل بغیش بران شد که اندکی از سرگذشتهای پیشین نگاشته خامه را رازساز و پرده
نماند که ازینرین کتاب دست بر ساحت ضمیر آگاهان تافته و بشهادت نظر و تصدیق و
اشارت ارباب کشف و تحقیق اعتضاد یافته و بالجمله باتفاق اهل ملل و نحل مقرر شده
آنست که عمده در موجبات شرف رتبت و رفعت منزلت نوع گرامی انسان که بمثال اقبالش
بتوقیع وقیع فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا مزین ست گوهر شبچراغ عقلست که شناخت
خداوندی باو وابسته است و دریافت کارگاه آفرینش با و بازپیوسته و باتفاق اصحاب نقل
و ارباب عقل نورانیت این گوهر شب تاب از اباد شاهان بزرگ منش و شهنشاهان والانژاد
ازهمه روشن تر دارند و دانشوری تاجداران بخت بلند و بختیاران دانش پسند ازهمه
بیشترست چه هرگاه که در کارخانه آفرینش هر کس را فراخور احتیاج و استعداد دانش
میداده باشند هر آینه اینطائفه جلیه بمزید فهم و ذکا موصوف خواهند بود اکنون دانش پناه
و بنیش دستگاه مولانا مرزا جان سرآمد دانشمندان نامدار و یگانهٔ اوستادان روزگار
و از اکابر علمای دین و اعاظم اصحاب یقین ست هرچند بادشاهان دانش ورا

ذکر اول

وهموارہ در آسودگی جہانیان از خرد و بزرگ و مہربانی بامردم روزگار از نزدیک و دور
کوشش مینمود خدا آگاہ است کہ پاک ساختن چہار دانگ ہندوستان و خس و خاشاک
رفتن ازین بوستان کہ از سہ پہلو بدریاے شور پیوستہ است از سر خود خواہی و خود کامی
نبودہ و پیش نہاد آرزو جز نوازش خاکساران و گزارش ستمگاران نشدہ و ازین نیت
بہر سو کہ رو آوردہ کارہای دشوار بآسانی کشائش یافتہ و چہرۂ آرزو از پردۂ امید بخوبی
نمائش پذیرفتہ ہر گاہ کہ شیوۂ فرخندۂ ما با دیگر بندہای خدا چنین باشد بآن والا دودمان
کہ از بزرگ یاریافتگان درگاہ خداوندی اند و با نیمعنی پیوند دوستی قدیمی و خویشی نزدیکی
درمیان باشد بر ہوشمندان خرد بین ہویدا است کہ یکی از نیہا در یگانگی و یکدلی بسنداست
ہر گاہ ہمہ یکجا شدہ باشد پیدا است کہ خبر یگانگی درمیان نخواہد بود و این یگانگی و یکدلی سرمایہ
آبادانی جہان و پیوند جہانیان خواہد شد و آنکہ در دیر فرستادن نامہای گرامی و عدم
اظہار لوازم دوستی ایمائی از موانع غریبہ رفتہ بود ہمچنان در پردۂ کتمان پوشیدہ و پنہان
ماند چہ دل نگرانی ایشان از دشمنان و گیرداری نبرد با ہر کشان روزگار چون بر ین خواہد داشت
و گفتگوی چندی از سخن سازان بیباک و تبہ کاران کج نہاد

نظم

بخردی چند ز خود بیخبر عیب پسندند بر عکس ہنر دوشنوند ار بدمارغی ارسند باد شنوند ار بچمارغی ارسند

کہ از تیرگی درون و کوتاہی دریافت در بنجا ساختہ بودند و گروہی از سادہ دلان
ہمچندان رارو گردان کردہ سخنان ناشائستہ بفراک این کس بستہ اند خود چہ
گنجایش انیمعنی داشتہ باشد چہ در روغ بیفروغ این گروہ بی سرانجام بر مردمی کہ اندک
پرتو دریافت دارند پیدا است آن والا دودمان کہ برگزیدۂ درگاہ خداوندی اند و
دور اندیشی و باریک بینی ایشان بر ہمہ روشن چہ گنجایش داشتہ باشد کہ گوش ہوش

دل افروزی و دلکشائی آن والا دودمان خجسته خاندان گوهر افزای افسر و اورنگ
پرده کشای چهرهٔ دانش و فرهنگ صدر نشین ایوان شهریاری چابک خرام پیشگاه سپهداری
سپه سالار نبرد گاه و دلاوری و دلیری شهسوار جولانگاه شیر مردی و شیری خدیو کامگار کشور
داد و گستری نو آئین نامدار جهان دانش پروری فرو زنده چراغ خانی فراز نده چتر
کیانی بود در خوشترین هنگامیکه کوس نوروزی آوازهٔ جهان افروزی در گنبد نیلگون
بلند ساخته وزیر اعظم عطیه بخش عالم یعنی آفتاب جهانتاب که سلطان چهار باش آسمان ایام
و قهرمان هفت اقلیم عناصر و اجرام ست سایهٔ فرخی و فرخندگی بر تارک جزء و کل
انداخته بود و باد بهاری روح نباتی در کالبد نورسان شهرستان آب و گل دمیده
و ابر آذاری پای نورسیدگان لشکر بهار را از گرد راه شست و شو داده پیرایهٔ خوشدلی
و خرمی و سرمایهٔ دلکشائی و شادمانی شد بنیاد دوستی از سر نو بلندی گرفت و آئین یکتا دلی
تازه ارجمندی یافت سخنان دلاویز از دوستی و خویشی دیگانگی و نیک اندیشی که نگارنامهٔ
عنبرین شمامه نگارش یافته بود و بکلک گوهرین سلک گزارش پذیرفته بوضوح پیوست
بر دل انش پسند و دیدهٔ آسمان پیوند که گنجینهٔ راز خداوندی و آئینهٔ چهرهٔ هوشمندی ست
پوشیده نخواهد بود که این نیاز مند درگاه بی نیاز در این شصتی سال که از گیرو دار آسمانی
تخت کامرانی رسیده همیشه پیش دید دانش و بینش آن داشته که اینهمه جهانگیری
و فرمانروائی و تیغ گزاری و کشور کشائی برای بجا آوردن گیرودار شبانی و سر کردن
کار و بار پاسبانی است نه گرد آوردن گنجهای زر و سیم و آراستن تخت و دیهیم و
پا بگل ماندن در خواهشهای ناپائدار و سرفرو بردن در گریبان آرزوهای ناهموار
چنانچه همیشه با دوست و دشمن و خویش و بیگانه جز نیکی و نیکخواهی چیز دیگر در دل نبوده

واز ابتدای ملازمت بساط قرب بوده دوری اورا بهیچ وجه تجویز نکرده بودیم بریم سالت
فرستادیم چون در ملازمت ما اورا آن نسبت متحقق ست که مدعیات را بی واسطه دیگرے
بموقف عرض میرساند اگر در مجلس شریف ایشان هم این اسلوب مرعی باشد گویا فیما بین مکالمه
بیواسطه خواهد بود وبجهت پرسش واقعه غفران پناه رضوان دستگاه اسکندر خان انار الله برهانه
سیادت مآب نقابت نصاب میر صدر جهان راکه از اعاظم سادات کبار و اجله اتقیای این دیار
مقرر کرده بودیم و بواسطه بعضی امور درخیر تراخی افتاده بود درینولا بر فاقت حکمت پناه مشار الیه
فرستادیم و انموذجی از تحف وهدایا بتحویل عمدة النخاص محمد علی بموجب تفصیل علیحده ارسال
نمودیم باید که بمقتضای غرای تهادو اتحابو اعمل فرموده همواره از طرفین طریق ارسال
رسل و استحاف تحف مسلوک باشد واز فرغانه طلب داشتن و فرستادن کبوتران پری پرواز
وآمدن حبیب عشقباز طائر ذی بال شوق وانتعاش و اهتزاز آمده استشمام شمائم یکجهتی و وداد
نمود اگرچه توجه باین مشتی پرندها که در نظر اولی الالهو ولعب بیش نمی نماید ولیکن در نظر ثانوی
چرخ وبازی آنها یاد از نسبت شوقی ومناسبت ذوقی ارباب وجد میدهد وموجب توجه بمبدء
میشود وگرنه حضرت واجب تعالی بر سرائر ضمائر آگاه است که اشتغال صوری احیانا بامثال این
امور بکمال توجه بمبداء جلبابی بیش نیست وبجبر وبال و پر ظاهری اکتفای خاطر حق اندیش نه
امید که همواره بارسال شرائف صحائف محبت و جلائل سائل مودت تحریک سلاسل
اخلاص و تاسیس مبانی اختصاص نمایند مقصر نامه بحروف اختصاص تمام کرده شد والسلام والاکرام

به عبد الله خان اوزبک سپهدار ملک توران در جواب

استشمام گلدسته بهارستان یکتادلی ویگانگی واستطلاع کارنامه نگارستان دوربینی وفرزانگی
که آراسته نخلبندان بوستانسرای آشنائی ونگاشته نقش پیوندان نگارخانه

بعنایت الٰہی این آرزو بوقوع آید چون همت منظوران الٰہی مسرفراز کردهای خدا بتحصیل
رضای حق تعالی ست نه استحصال نام و تسلط بر افراد انام بنا بر آن مرکوز خاطر حق جو آنست
و امید که مطلب و مقصد ایشان نیز آن باشد که در یکی که حق شناسی و حق طلبی مستتر باشد آن
دیگری استرضای خاطر او را لازم دانسته در مقام کمال مجهتی بوده از صلاح او در نگذرد و
الحال که نسبت یگانگی و اتفاق بر عالمیان ظاهر و آشکار شده است درباره امداد و کمک حاکم عراق
و خراسان آنچه صلاح دید ما و شما خواهد بود از مکمن بطون بعالم ظهور خواهد آمد و معذرتی که در باب
قضیه فرزند شاهرخ مرزا رقمزده کلک محبت نگار شده بود مستحسن خاطر انصاف گزین
افتاد الحق که مشار الیه بواسطه خرد سالیها و خود پسندیها از رهگذر کم فطرتی و بد مصاحبتی
منشا و چندین امور نا لائق گردیده بود که هر کدام از انها با نفراده مستدعی آن بوده که کار او باین
درجه رسد چه او لا بواسطه اغوای بعضی کوته بینان از لوازم اطاعت و مراسم عبودیت مالبسیار
متساهل نمود و ثانیا بآن عظمت دستگاه که قطع نظر از مواد مودت و قرابت که میان ما و
آن رفعت دستگاه واقع ست از روی حالت و رتبت طرف نسبت نمیتواند شد بی ادبانه
پیش آمد نا لثا بجد بزرگوار خود که چندین حقوق دینی و دنیوی بر ذمه او داشت آنچنان سلوک
نمود هر تنبیهی که نسبت باو واقع شد از قسم القائے ربانی و الهام یزدانی بود الحال چون
شاهرخ مرزا از خواب غفلت بیدار و از مستی غرور هشیار شده التجا و اعتصام بعروه وثقای
عاطفت ما نمود غیر ازان که تبقدقات و تلطفات عز امتیاز بخشد امر دیگر مخطور نمیگردد
و مامول از مراسم مودت و قرابت آن عظمت دستگاه نیز آنست که از زلات اقدام او
اغماض نمایند و بجهت تشیید مبانی محبت و استحکام قواعد مودت افادت و حکمت پناه زبده اقربان
هوا خواه و عمده محرمان کارآگاه حکیم همام را که مخلص راست گفتار و مرید درست کردار است

و آثار رشد ازز ایچه طالع اقبال شان مبرهن ست بدان جانب تعیین فرمائیم و تا خاطر
از معاضدت آنها جمع نشود بامری دیگر متوجه نشویم الحال که سلطان روم عهود و مواثیق جدید
خود را کان لم یکن انگاشته نظر بر ضعف صوری والی عراق کرده بدفعات افواج فرستاده اند
قطع نظر از انکه از شاهراه سنت و جماعت انحراف ورزیده اند بمحض انتساب بنوت بخاندان
نبوت خود متوجه شده معاونت فرمائیم سیما که تعارف اسلاف منظور باشد علی الخصوص در ین وقت
که مسموع میشود که فرمانروای ایران علی قلی سلطان همدان او خلی را با تحف و هدایا با التماس
کمک و مدد روانه گردانیده است بر همت عالی نهمت ما واجب و لازم ست که عنان عزیمت بصوب عراق
و خراسان منعطف شود و بنجاطر خان میرسد که چون رابطهٔ محبت و نسبت قرابت با آن سلطنت پناه
از قدیم الایام است و بتجدید از فرستادن مکتوب محبت اسلوب بمحبوب سیادت و نقابت پناه
میر قریش ضوابط و داد و قواعد اتحاد استحکام گرفته است در آن زمان که حدود
خراسان مخیم سرادقات اقبال و مضرب خیام عز و جلال گردد آن سلطنت پناه نیز از ید کاخود
متوجه شده بآن حدود تشریف شریف ارزانی دارند تا آن سرزمین مجمع البحرین عز و علا
و مطلع السعدین مجد و بها گردد و بالمشافهه بیو ساطت قاصد و پیغام اساس محبت و یگانگی
مستحکم تر ساخته بعضی سخنان دلاویز و اسرار حقیقت آمیز که مخزون و مکنون خاطر ست و شرح
خداشناسی و حق پرستی که بقدر استعداد باو فاضت فیاض علی الاطلاق دریافته ست مذکور مجلس
انس سازد و از نفایس حقائق الهی و شرائف دقائق آگهی که بر خاطر عاطر آن ابهت دستگاه پرتو
انداخته باشد نیز استماع نماید که خلاصهٔ زندگانی و زبدهٔ کامرانی صحبت انشباح انسانی و
معانست اجسام روحانی ست فکیف که انیعنی در میان دو برگزیدهٔ خداوند و نظر کردهٔ بارگاه
کبریا متحقق شود هر آئینه انیعنی باعث شمول فیض و عموم فضل خواهد بود و در آن زمان که

وسیع و فسیح که مقرر چندین سلاطین عالی مقدار و حکام ذوی الاقتدار بود سعی ننمود و بعنایت
ایزدی که شامل حال این نیازمند درگاه الٰهی بوده از سر انجام مهام این ممالک فراغ کلی دست داد
امکنه و محال که از زمان طلوع نیر اسلام الی هذه الایام حوافر خیول سلاطین کشور کشا و لمعات
سیوف خواقین فرمانروا پیرامون آن نگردیده بود و مساکن و مواطن اهل ایمان شد و
کنائس و معابد اهل کفر و خذلان مساجد طاعت و مشاعر عبادت ارباب ایقان گردید
المنة لله تقدس و تعالی آنچنان که دل منجو است انتظام و التیام یافت و حسب الدعا
سامان و سر انجام پذیرفت جمیع سرداران و گردن کشان از جنود و هنود و غیرهم حلقه اطاعت
بگوش اعتقاد کشیده داخل عساکر نصرت مآثر شدند و طوائف انام را باهم ارتباط و انضباط
تمام دست داد و مانیز بمصداق احسن کما احسن الله الیک همگی توجه به تمهید قواعد رافت و
تاسیس مبانی نصفت و اشاعت انوار عاطفت مبذول داشته حدائق امانی و آمال ایشانرا
از رشحات سحاب مکرمت و احسان و قطرات معطرات فضل و امتنان تازه و سرسبز میداریم و
پیش نهاد همت خاطر فیاض آن بوده است که چون ازین مهمات فراغ کلی دست دهد بمدد
عنایت الٰهی و هدایت ازلی کفار فرنگ که در جزائر دریای شور آمده سر بشورانگیزی
برآورده اند و دست تعدی بر زائران حرمین شریفین زادهما الله شرفا و تعظیما گشوده
گشته سنگراه زائر و تاجر شده اند خود بتوفیق ایزدی متوجه شده آنراه را از خار و خس پاک سازد
لیکن چون شنیده میشود که بعضی از امرای عراق نسبت بوالی خود در مقام بی اخلاصی
شده از عرض و نقای حسن عقیدت که باعث ارتقای ایشان به مراتب علیه بود
عدول نموده بعضی بی اندامیها کرده اند در خاطر حق شناس می گذشت که یکی
از فرزندان کامگار نامدار که بارقه سعادت از ناصیه حال ایشان روشن

امری دیگر مخطور نگشته و ازین است که روی همت همایون بهر جا که آورد و دولت و اقبال بغرم استقبال پیش آمد و عنان عزیمت مبارک بهر جا که معطوف داشت فتح و نصرت بطریق استعجال اقبال نمود هر گاه که شیمه قویمه و سجیه مرضیه ما با سائر عباد الله چنین باشد بآن سلطنت و دستگاه که از عمده تایید یافتگان درگاه کبریای آلهی اند و معهذا روابط آشنائی جانبین و ضوابط محبت فیمابین متحقق و متمکن است و قرابت قریبه سابقه ضمیمه نسبت لاحقه شده باشد و بر هوشمندان حق شناس ظاهر است که یکی ازین روابط در التیام محبت و ولا کافیست فکیف که اینهمه دواعی جمع شده باشد غیر از دوستی و یکجهتی منظور نظر حق بین حقیقت آئین نخواهد بود و پیداست که میامن برکات این موافقت و موالات و سبیلر انتظام احوال عالم و عالمیان و نظام اوضاع جهان و جهانیان خواهد شد ایمائیکه در وادی موانع ارسال رسل و رسائل مرقوم شده بود هر چند در نظر عقل و در بین سخن دران باب ناکردن ترجیح بر سخن کردن دشت اما اغماض ازان وادی در رنگ تطویل کلام دران مقام ناملائم پنداشته باین قطعه که از اجلهٔ اکابر دین منقول است اکتفا نمود قطعه

قیل ان الالهٔ دوکد ۔ قیل ان الرسول قد کهنا
ما نجا الله والرسول معا ۔ من لسان الورمی فکیف انا

الحمد لله که از بدو انکشاف صبح ایجاد و تکوین و ظهور شعشعهٔ نیر سلطنت سعادت قرین همواره مطمح نظر منهج قویم ملت و دین و مسلک مستقیم حق و یقین بوده لاجرم بموجب الملک والدین توامان ارتقای مدارج سلطنت همایون و اعتلای اعلام دولت روزافزون کمال دینداری ما را دلیلی قاطع و حجتی ساطع است الله تعالی همگنان را در مرضیات خویش راسخ دم و ثابت قدم دارد و چون جوامع همم سلاطین عدالت انتما که صدر نشینان ارائک اعتلا اند آنست که کافهٔ خلائق و جمهور برایا که بدایع ودایع حضرت صمدیت اند در مهاد امن و امان بوده در لوازم عبادات آلهی و مراسم معاش خیر خواهی جهد بلیغ نمایند بنا بر آن در ین مدت در تنسیق و انتظام این مهمات

آگاهی مشیدارکان شجاعت وحشمت موسس مبنیان نسبالت وعظمت مسند نشین محفل عز واقبال
صدر آرای بارگاه جاه وجلال اتفاقر من مبادی الفطرة بمعالی الهمم المختص بمکارم القوی بجلائل النعم قطعه

گوهر افشانی نگین وتیغ عبدالله خان	آنکه تیغش بر ده از آئینه امید زنگ
اشهب اورا بمیدان تهور کار شیر	اد هم اورا بدریای وغا کام نهنگ

لازالت ارکان محبته مشیدة بالدوام ودواعم دولته موسسة بحسن الانتظام مندرج ومندمج بود ونسبت
قرابت ومحبت سابقه را تاکیدی وتشییدی وقواعد صداقت صمیمی را تمهیدی رفته بود بنظهور پیوست
مورث صفای خاطر وموجب انجلای باطن وظاهر شد مبانی یکجهتی ویگانگی استحکام پذیرفت وقوائم
دوستی ویکتادلی انتظام گرفت برمرآت ضمیر انور وخاطر ضیا گستر که از اشراقات عالم قدس و
الهامات معالم انس انطباع می پذیرد مخفی ومحتجب نماند که از ابتدای جلوس همایون اورنگ جهانبانی
تاحال که سعادی قرن ثانی ست بمساعدت توفیق ازلی ومعاضدت تائید سماوی در خاطر
حق پرست چنان جلوه نمایش داده که مقصود از سلطنت وفرمانروائی وآرزو از مهبت وکشورکشائی
تقدیم مراسم شبانی واقدام بر لوازم پاسبانی ست نه جمع مال ومنال کردن ودر حظوظ نفسانی و
مستلذات جسمانی فرورفتن لهذا طریق سلوک وسلوک طریق این نیازمند درگاه الهی با دوست
ودشمن وخویش وبیگانه بغیر از مدارات ومواسات ومعاطفت ومماسات امری دیگر نبوده و
همواره خاطر در ترفیه احوال وآسودگی اوضاع عموم خلائق وجمهور انام مصروف ست و
عنان توجه باطن باین مقصد بلند ومطلب ارجمند معطوف حق جل وعلی شاهد ست وکفی
بالله شهیدا که تسخیر وتفتیح ممالک هندوستان که مساحان ربع مسکون وسیاحان کوه و
هامون سواد اعظم وچهار دانگ عالم تشخیص کرده اند واز سه طرف بدریای محیط اتصال دارد
بمقتضای هوا وهوس نبوده ست بل پیش نهاد همت غیر از رعایت ملهوفان وحمایت مظلومان

قدادِ نعمای ایزدی دراز دست برای انبساط خاطر آن عظمت دستگاه بهمین قدر بسند
نموده بر دیباچهٔ اعلان نگارد که چون مولانا حسینی بملازمت استسعاد یافت دران نزدیکی
بکار پردازان اشتغال سلطنت اشارت شد که بزودی رخصت ارزانی دارند درین اثنا چندی از رگونی
بخت در عرصهٔ دلنشین کشمیر آغاز فتنه و فساد نموده با دولت خداداد دم مخالفت و منازعت زدند
موکب اقبال با جمعی از مقربان بساط عشرت برسم شکار برآمده بر مظاهر قدرت ایزدی چشم عبرت بین
گشوده بود که آن شورش مسموع شد با وجود طغیان باد و باران بطریق ایلغار متوجه شدیم پیشتر ازانکه
غازیان نصرتمند قطع کرده نامزده بآن ملک درآیند بعضی از سعادت اندوزان حقیقتمند که بحسب ضرورت
دران طرفان بی تمیزی افتاده بودند قابو یافته سر سرگروه آنها آوردند چون موکب اجلال نزدیک
رسیده بود مجدداً با آن باغستان بخزان عبور افتاده بران گل زمین فیض بخش استلذاذ صوری و معنوی نمود
فرستادن ایلچی در تعویق ماند چون رایات همایون مراجعت نمود در اثنای راه خبر واقعهٔ مولانا حسینی رسید
که با بتلای استلا در گذشت موجب مزید تاسف گشت بنابران بعضی سخنان محبت افزا بشلالهٔ
الاولیاء العظام و خلاصهٔ الاصفیاء الکرام خواجه اشرف که از قدیمان این دودمان الاست گفته
فرستاده شد تا بهمه حقیقت حال را مشهود ضمیر انور گرداند و بهم مبین و رابطهٔ عهود و مواثیق که بوسائل رسل و
رسائل تفصیص و ترصیص یافته بود گردد و ترصد از جلائل مآثر محبت و یگانگی آنکه پیوسته بمژده های
مسرت افزا حدیقهٔ باطن و اطراوت بخشند بعبید الله خان اوزبک رقیمه از دیاد اتحاد
مرقوم شد رابطهٔ خلت و صفا و اسطهٔ محبت و ولا یعنی کلام مصافات پیام موالات التیام که
در مطاوی رقیمه کریمه دفاوی نمیقهٔ انیقه عالی مرتبت و معالی منقبت سلطنت و ابهت پناه
رفعت و شوکت دستگاه فارس مضمار شهامت و ایالت مرتقی مدارج نصفت و عدالت نقاده
دودمان عز و علا عضادهٔ خاندان مجد و اعتلا مطرح اشعهٔ بوارق الهی مجلی انوار شوارق

ایلچی از جانب بادشاهای می آمد از
ایلچی رخصت کرده
چون از کرامجود حضرت مولانا حسینی بسبب مواقع
مذکور فرستادن ایلچی در تاخیر افتاد و فرصت یافته
همراه ایلچی دیگر فرستاد ۱۲ قدر
واقعه علاوه زمانه و بلا بگر کاه زد و رسید و از زان
موجب اعتبار دیگران شد ۱۲ فصل
بالکلیه گشتن مراد از ان مرض استلا
عارض میگردد ۱۲ سلاله باهم نفخه و غلا
بزرگان اصفهان با فتح
یعنی خاندان حسین بهم دفع
شد و ظاهر گشته
یعنی قرار داد
تظاهر کردن ۱۲ مخالفت ۱۲
دوستی ۱۲ خلت ۱۲ بزرگی ۱۲ خط ۱۲ بهیبتی ۱۲ سرداری ۱۲ افضات ۱۲ بندگی ۱۲ باهتم محبت ۱۲ جاه و جلال ۱۲

میساختند آن هم بدستور دلپسند نقش نسبت و هر گونه صورت دلپذیر که در سنجل ضمیر مخفی بود خوشتر ازان
بر منصهٔ ظهور جلوه نماشد و از برکات نیک نیتی با آنکه رایات اقبال در پنجاب آیه بود سلطان منظفر
گجراتی که با چهل هزار کس دم نخوت میزد و بسعی مجاهدان نصرتمند گرفتار آمد و جمیع سرکشان و گردن فرازان
آن دیار زنهار خواسته غاشیه خراج بر دوش کشیدند و از بدایع سوانح آنکه در هنگام آوردن او
بعتبهٔ خلافت خود را خود کشت و همانا مصلحت چنان بود که خاطر مهر گزین بر کشتن آدمی و هم بنیان
ربانی ملاحظه تمام دارد و غالب آن بود که چون در پیشگاه نظر می آورند بسلامت میماند و نیز تا هم
مبارزان سپکبار طلب سومنات مشهور بچونه گڈه و سائر ولایت سورت که جنوب رویه بر ساحل
دریای عمان است در تصرف در آمد و نیز برهان الملک را در نظام الملک که معظم ولایت دکن داشت
و از حوادث روزگار پناه با نجانب آورده بود و ما را میکه خبر معدلت آن بلاد بمسامع حق نیوش
برسید او را بلطف جلیله مستمال فرموده تسخیر دکن را موقوف داشته بودیم چون خبر طغیان
و ستم رسیدگی رعایا بسید امرای ولایت مالوه و خاندیس حکم والا را کار بند شده
برهان الملک را حکومت آن ولایت داده معاودت نمودند چون کوتاه حوصله بود تاب
مردم آزمائی نیاورده دم استقلال زد و از انجا که بر مسلک ناسپاسی گشتن پسندیده
نمودن است در اندک زمانی اثری از و و از فرزندان او نماند و سران آن دیار یکے از منسوبان
آن سلسله را برداشته نخوت آرای شدند بنا بیدات ایزدی عساکر ظفر اثر بسرکردگی غرهٔ ناصیهٔ
اقبال قرهٔ باصرهٔ دولت و اجلال فرزند سعادتمند سلطان مراد را رخصت فرمودیم
بسیاری آن ملک وسیع را که هندوستان دیگرست در حوزهٔ تصرف در آوردند نیز
نبرد آزمایان حقیقت پسند در اقصای بلاد شرقیهٔ ولایت وسیع او ڈیسه که متصل بدریاے سورت
تسخیر نمودند و چندین هزار سپاهی امان یافته در سلک ملازمان عتبهٔ خلافت در آمدند چون

نی سپر دنخستین نصایح هوش افزا فرموده بشاهراه فرمان برداری رهنمون گردد اگر از ناهمیاری
بخت گوش نصیحت نیوشش ندا شته باشند آن ولایت را که مملکتی است وسیع و دولایتیست آباد ان
بیکی از دادگران فرمان پذیر سپرده آید چون عقل صلاح اندیش و دیدهٔ دوربین و گوش شنوا
ندا شت داستان موعظت را افسانه انگاشته از بادهٔ خودکامی سرشتهٔ هوشمندی گسیخت لشکری
شایسته بدان ناحیت فرستادیم و تا قریب دو سال بهادران اخلاص مند در هرگونه قطره
و نرد اهتمام نموده چه در دریا و چه در صحرا اقسام جنگ و جدل کردند چون همگی نیت حق پذیر
بر فاهیت عالمیان بود همه جا نصرت و فیروزمندی قرین حال فرخنده مآل آن گروه
عقیدت منش گشت و از انجا که آیین قدیم است که کار معامله نشناسان کوتاه بین تباه گردد حکم
آبخار انشکست بر شکست افتاد و چون در نهاد او مایهٔ سعادت بود در نهیار و پیمان اولیای دولت در آمد
و نمامی آن مملکت وسیع و قلاع آن دیار داخل ممالک محروسه شد و با آنکه چندین جنگ مجدل
کرده بود و بعد از انکه بخدمت مشرف شد از ناصیهٔ احوال او نقوش سعادت مندی فراگرفته
باز آن ملک را که بجنگ عظیم بدست آمده بود باو مکرمت نمودیم و نیز از سطوات ضمیر صواب اندیش
تنبیه و تادیب افغانان و حوش سیرت بهائم سریرت که از سور و ملخ بیش بودند و در جبال حصینه سواد
بجور و تیراه مساکن ساخته همواره متعرض قوافل راه توران میشدند آن نیز بمقتضای عدالت صورت
شایسته پذیرفت اکثری حلقهٔ اطاعت و انقیاد بگوش هوش کشیدند دگروهی از ان قطاع الطریق
که بخار شقاوت و انحراف در دماغ آنها پیچیده بود پائمال پیلان کوه نهیب شدند و بسیاری
بحبال سطوت قهر الهی اسیر شده بفرو دخت رفتند و نیز از مکنونات بطون حقیقت شیون اصلاح
و افلاح بلوچان بدنهاد بود که پیوسته در خوف و رجای انحراف و اطاعت مانده
بر بادیه پیمایان ایران راه میگرفتند و بغبار اتمغا نام نهاده اکثری بندهای خدا را بی برگ و بی نوا

جهانیان کوشد و از میامن این کردار سعادت پرتو مملکت وسیع هندوستان که بر چندین قرن مانران
والاشکوه انتظام یافته بود در حیطهٔ تصرف و احاطهٔ اقتدار ما در آمد و طبقات انام که در جبال منعه قلعه و قلاع حصینه
و محال مشکله تارک استکبار و استجبار بر زمین اطاعت نیاورده راه مخالفت میسپرند بمقتضای
درستی نیت راه اطاعت و ارادت مسلوک میدارند و طوائف ناس را بایکدیگر با وجود تباین
اوضاع و تخالف اطوار روابط پیوند پدیدار شد چون سخنان دلاویز از نتایج درستی نیت و راستی
گفتار حسن اعمال تا باینجا کشید ناگزیر بذکر برخی از نعم الهی نیایش ایزد و ستایش او ارتقدیم رسانیده
بزم یکجهتی را شادی آمود میگرداند بر صفحات ضمیر که انطباع پذیر انشراقات عالم قدسی ست مخفی و محتجب نماند
که در ینولا که ورود موکب والا بصوب ممالک پنجاب اتفاق افتاد اگرچه نخستین نظر بسیر و شکار ایشان بود
اما تسخیر ولایت دلکشای کشمیر که تا این زمان قدم سلاطین روزگار دران سرزمین که در استحکام و استحصان
سپهر عدیل ندارد و در نزهت و لطافت ضرب المثل نظارگیان دلشکوار پسند نیفتاده بود نیز مرکوز باطن بود
که بموارهٔ بیدادی حکام آن دیار بمسامع قدسیه میرسید بتائیدات سعادی بهادران نبرد کیش و غازیان
شهامت اندیش در اندک فرصتی آن ملک را در احاطهٔ تصرف در آوردند اگرچه حکام آنجا در جنگ
و جدال تقصیر نکردند اما چون نیت حق اساس محض خیر بود باحسن وجوه مفتوح شد و خود هم دران
سرزمین خجسته آئین که از عطیات مجددهٔ الهی بود رسیده شکر پروردگار بجا آوردیم و نیز چون سیر و شکار
کابل و گلگشت آن عشرت سرای مانوس طبعی بود تا قصبهٔ کوهستان کشمیر و تبت سیر نموده و نوادر
آن نگارستان صنع الهی را بچشم عبرت بین نظاره کرده از راه ولایت پکلی و دستور که از تصادم
جبال و تراکم گریوه و معابر بحدیست که افکار آسمان سیر در اوهام بلندی پیمای عبور از آن طریق
نائله و شوار میداند جریده بعرصهٔ دلنشین کابل رسیده شد و نیاز مکنونات خاطر حق پرست آن بوم که حاکم
نشینهٔ راکه غربی مملکت و فراوانی بر ساحل دریاست و برزیر دستان آن مرز بوم راه معدلت

چگونه ورود این منتسبان خاص با یخانب آنجنان تصور نموده آید و آنکه بمقتضای محبت و یگانگی تفصیل
فتوحات رقم پذیر خامهٔ استحاد شده بود آنرا از نتایج حسن نیت آن والا نژاد شمرده خوشوقت نشدیم و آنکه
مصحوب سوء لانا حسینی نگاشته کلک محبت بود که فرزند عزیز بموجب خبر دوسالی خواهشی چند که نه در خور او
باشد نموده بهت دل نگرانی دارد که مبادا غباری بر دامن محبت نشسته باشد دور استغذار آن تفصیلی رفته بود
قاصد پیشتر از ورود در اثنای راه در آب فرو رفت و مضمون معلوم نشد خاطر حق گزین ما از سنوح این واقعه
تاسف داشت و روابط قرابت قدیم با ضوابط محبت جدید بدانگونه انتظام و التیام نیافته است که اگر بالفرض
چیزی میبود غبار ملال بر دامن مصافات و نشیند فرزندان را باید ران حقیقی نازگونه میباشد خصوصاً آن
والا دستگاه اگر باید ران مجازی نیز انیمعنی بظهور آید چه دور است سعادتمند فرزندی که رضاجوئی پدر
و همت او بوده و نگهبانی این سر رشته نگاپوی نماید همان جلائل عهود و شرائف مواثیق که
بذریعه ایلچیان کاردان مرة بعد اخری قرار یافته در خاطر حق پسند مرتسم و منقش است و در رسم
اسلام و آئین گرام از برای ابقای ارکان دوستی و یگجهتی عامه حقیقت گزینان فتوت منش را
شعر عشیر آن وافی و کافیست و آنکه مرقوم بود که بعضی پورشها بآمدن احمد علی تالیق موقوف است
بوضوح پیوست حقیقت پدر رود کردن او جهان گذرانرا بسمع شریف رسیده باشد که بعد اندک
این امر ناگزیر پیش آمد نکیذاتی و آگاه دلی بود اگر بمحفل قدسی سیدی بسا اسرار مصافات و غوامض
موافقت از زبان استگوئی او معلوم آن والا گوهر میشد هر اراده که مکنون ضمیر صواب اندیش باشد
از مکامن قوه بفعل آورند و هر گونه معاونتی که لازم نشاء دوستی بنخاط حقیقت طراز رسد ابلاغ نمایند
که دران مساعی مشکوره لوامع ظهور و بدید آید الحمد که از عنفوان جلوس اورنگ فرمانروائی تا حال
که سنه عاشره است از قرن ثانی و اوائل انکشاف صبح اقبال و مبداء ابتسام بهار اجلال است همگی
همت حق اساس این نیازمند درگاه آنهی نسبت که اغراض خود منظور نشده همواره در التیام و انتظام

جنود توران آن حدود را از منسوبات ایران اندیشیده قصد نمایند و نیز غلط عظیم درمیان و لایت
آن والاشکوه و ممالک محروسه واقع شود و نیز یکی از اوباش مطینت در کوهستان بدخشان
سر بشورش برداشته مدعی آن شد که فرزند شاهرخ مرزا ام و زمینداران آن ناحیه با و پیوستند
هرچند عرائض فرستاده استمداد نمود توجه نفرمودیم تا آنکه آوازه دشت ادبار شد از انجا که پاس سخن
ناگزیر همت والاست چون نخستین حرف صلح درمیان آمده دل خان میخواهد که صورت این سیلاب
چنان بعنی گراید که شایان بزرگ کردگاری باشد فی الواقع اگر تحقیق آن سخنان و لاویز که
قاصد و نامه گزارش نماید صورت بندد ازین چه بهتر و الا جائی مقرر باید ساخت تا در آن قرارگاه
بزم یکجهتی آراسته شود و بی میانجی و غیری مقاصد دینی و دنیوی و مطالب صوری و معنوی بیان تنقیح
و طراز تحقیق روشن گردد و چنان بسمع همایون رسید که جمعی از مگس طبیعتان بوون مارا در حدود
پنجاب دست آویز سخن ساخته آئینی که مخالف میانی دوستی باشد مذکور کرده اند حاشا امری که
در خلوتسرای دل بنا شد بپیشگاه زبان ظهور یابد و انچه بطراز تقریر و تحریر پیوندد عمل بر خلاف آن
رود با آنکه آب و هوا و سیر و شکار این دیار خوش آمده بود چنان بخاطر میرسد که بصوب دار الخلافه آگره
نهضت فرمائیم تا زبان تراشان خایان بسته آید و آنکه تحریری رفته بود که بنسبت شاهرخ مرزا همان غبار
در خاطر است موجب تامل شد که هرگاه در بوطن قدسیه فرمانروایان والاشکوه که مطالع انوار الهی
و مظاهر اطوار صفوت و صفا اند غبار اکفا و همسران انطباع و استقرار نمی پذیرد از سایر طبقات چگونه قرار
گیرد علی الخصوص که منشاء آن خردسالی و نادانی باشد چرا بزلال عفو و صفح محو نگردد و طواز خود کامی
که صور تقصیرات بنسبت باین دودمان والاشده بمکافات آن سرگشته بادیه غربت شدند چون پناه بانجا
آورد و نقوش ندامت از ناصیه حال او ظهور داشت درگذرانیده شد و آنکه ایمائی رفته بود که التجا نمودن
شاهرخ مرزا و فرزندان محمد حکیم مرزا با این آستان دولت از آثار محبت آن نقاوه دودمان مجد و اعتلا

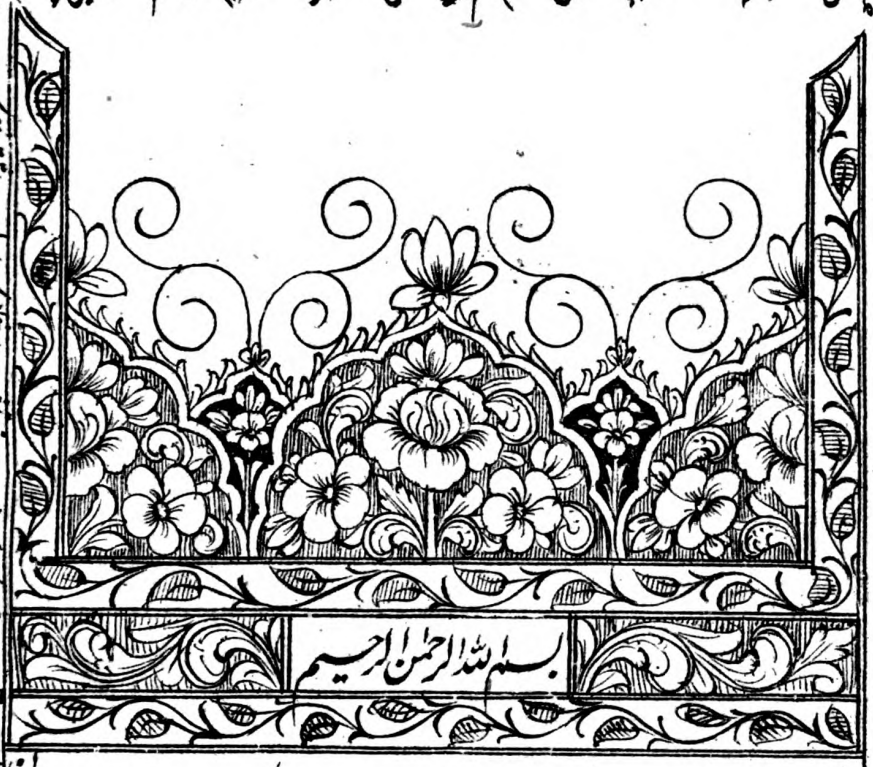
حدائق مبانی و ریاحین مضامین و معانی آن بشمام فیض انتشام روح طراوت تازه گرفت
و دماغ فردوس ابتسام ضمیر نضارت بی اندازه پذیرفت و ریاض محبت و قرابت قدیمی
سرسبز گشت و اسلس خلوص و وفاق صمیمی استحکام یافت الحق این سجیه رضیه که در حقیقت ملاقات روحانی
و مکالمه زبانی ست مسرت افزای دل مشتاق و طرب پیرای ضمیر صافی همان تواند بود و مجالست
صوری و مصاحبت ظاهری را بدل عدیم البدل توان شمرد و آنکه رقم پذیر خامه سوانح نگار این
گردیده بود که در توکید مبانی صلح و تصفیه مبانی وفاق از جانبین اهتمام رود و هندو کوه فیمابین
باشد بر منظر استحسان جلوه نموده پیداست که امری شریف تر در عالم کون و فساد و نشاء تعلق نیست
از تودد و توافق نشان نداده اند که انتظام سلسلهٔ کائنات بآن منوط و مربوط است و بهرگاه
آبنغی در طبقه سلاطین که اساطین بارگاه جبروت اند بظهور آید هر آینه بمشمر برکات و فتح حسنات
حال مآل خواهد بود و الوف نفوس و صنوف ذوی حیات در مهاد عافیت آرام خواهند یافت و در اظهار
مراسم مصالحت و ابراز لوازم مصادقت ما را بایستی بادی شد که همگی همت حق طویت ما
از مبادی انکشاف صبح سعادت بر خلاف اکثری از فرمانروایان گذشته با صناف بنی نوع
هموار بر منهج ایتلاف و ارتباط بوده و هرگاه که بادی این امر آدی آن والا قدر شده باشد
درین مرتبه چند از چند بر ذمت همت ما مراقبت این نسبت و مراعات این رابطه لازم ست لهذا در این ایام
که عالم ایران نظر بر سوابق معرفت و سوالف حقوق آشنائی داشته یادگار سلطان شاه ملوک افسر شاه
استعانت نموده بود بموقف قبول نرسید و نیز شاهرخ مرزا آرزوی آن داشت که در کابل او را
یا در سواد بجور و تیراه که از ولایت سردسیر ست جاگیر داشته باشد ملاحظهٔ قرجا فرموده ملتمس او
باجابت مقرون نشد در صوبهٔ مالوه جاگیر دادیم و نیز میرزایان قندهار را بدرگاه والا طلبیده اشتیاق
حراست آن دیار که از قدیم داخل ممالک محروسه است بمازمان باز بری تفویض یافت که مبادا

پیرایهٔ نورانی پوشاند و چشم را که تا بدان کاخ دلگشا از آفتاب جمال شان پرتو رنگین بر ساند امید که همواره این
نو باوه های گلشن دانش و نونهالان چمن بینش در همیشه بهار انصاف پرورش یافته بسرسبزی و شادابی فائز گردند

خطاب گیهان خدیو حق پژوه عدالت گرای کوه شکوه نیر سپهر ظل الٰهی گوهر معدن شاهنشاهی جلال الدین محمد اکبر بادشاه غازی عبد الله خان اونک اور سپهر ملک توران

سپاس قدسی اساس مبدعی را سزد که عالم گوناگون را با چندین شیون و فنون که عبارات از صور علمیه اوست
بنیروی قدرت ابداعی از نهانخانهٔ بطون ببارگاه ظهور آورده طوائف انام را گاه در مهر بان فرمانروایان
معنی که نفوس قدسیهٔ انبیا و رسل علی نبینا و علیهم الصلوٰة والسلام اند در وحدت ارادی منخرط ساخته
انتظام و التیام بخشید و گاه در سطوت جلال مسند آرایان صورت که اساطین بارگاه جبروت اند
السلاک داده بوحدت قهری نظام کارگاه ظاهری را آرایش داد پس جهان جهان نیایش
بر روان قافلهٔ سالاران شاهراه مقصود که سالکان مراحل معانی و ناسکان مشاعر صورت را
از هامون ضلالت و بیابان اختلاف بدار الملک اهتداء و ایتلاف آورده محمود لعافیته و مسعود العاقبته
نخلو تخانهٔ بقا شتافته اند باد و عالم عالم تائیدات علوی و توفیقات سماوی چنین ذرگار بزرگان دانا و
که زمان حال از شورش فتن و آشوب حوادث زمن نگاه داشته همگی همت علیا مصروف و آن دارند
که جمهور انام را از متفق و مختلف در بساط امن و بسیط عافیت داشته در معموری خراب آباد عالم
صورت میکوشند گرداور در هنگام وفور نشاط و شمول انبساط که زمانه را سعادت بود و خاطر را بهجت
در نزهت آباد کابل بمشاهده و مطالعهٔ لوحهٔ صفوت و صفا و دیباچهٔ قربت و اصطفا که کارزمانه نگارستان
یکتا دلی بود بسرور و انشرح شد و بشمائم نورانی خلت و دلاور و اوراح روحانی بسبطت و ضیا از شقائق حدائق بنائی
و ریاحین مضامین و معانی آن متشام فیض انتشام روح طراوت تازه گرفت و دماغ فردوس ابتسام ضمیر

تنگ آمد بیت شهنشاه جهانرا درو فاتش دیده پر نم شد ۰ سکندر اشک حسرت ریخت کافلاطون
زعالم شد ۰ مفاوضات آن صدر نشین چار بالش فضل و کمال که کارنامه قضا و قدر و دستور
مدارج کمالست پراگنده افتاده بود ونکته عبد الصمد افضل محمدام و در والا دیدآن ارسطوی اسکندر
همشیرزادگی نسبت فرزندی داشتم ومنظور نظر تربیت و بودم این نگلدسته فرهنگ را دست آویزی
بحبل ادراک سعادت خود دانسته در فراهم آوردن آن کمر سعی بربستم و در انتظام آن نظر همت برگماشتم اگرچه من
ایچ شناس را چه یارا که جرم قمر را پیراهن از کتان دوزم و بهشت را بگل خرزهره آرایش دهم و خورشید را
بشعله افروزم و نمایش ماه بپنجبل کنم لیکن این پرگیان خیال و ابکار افکار را از کمال صباحت و ملاحت بنیش ازین
طاقت ستوری ندیدم خواستم که جمال جهان آرای آنهارا بر صاحبان سخن و طالبان این فن جلوه گر سازم
دران عروس نیا و خریده رعنا رمشاطگی نموده بمردان یعنی دانیم لاجرم بهر از نگاپوی و جستجوی فقره فقره
را بهم رسانیدم و بنوشتن آن دست دانگار بستم و دیده نکته بین را که خوکرده تماشای عرائس
معنویست جلاء داد و بخشیدم و عنوان هریک را بقدر دریافت خود نگاشته سه قسم ساختم نخستین
مکاتبات و فرامین که از زبان حضرت شاهنشاهی بملوک ایران و توران و امرای عالیشان قمر ذره
ملک معانی سنج گردانیده اند دوم عرائض و خطوط که خود بحضرت خاقان زمان و خوانین بلند مکان
نگارش فرمودند سوم خطب و اختتام و انتخاب کتب و بیاضها و نثرها و دیگر بعضی مطالب و مقاصد که
در خیر عبارت درآورده اند همگی را در فرصت اندک انتظام دادم و فراوان بهره فراندوختم و تاریخ
اتمامش بدینگونه از کشور عدم بشهرستان وجود جلوه گر ساختم دازنهانخانه ضمیر بفراز پیدائی آوردم رباعی
این نسخه کز و علم ادب نامی شد ۰ یک موج ز بحر طبع فهامی شد ۰ در ساعت نیک چون بسرانجام گرفت
تاریخ مکاتبات علامی شد ۰ سبحان الله این چه بینانیان هوش افزا اندکه بر سفینه شهود جلوه گری را
مستعد اند و دلفریبی را چالاک آما بلند نظری را باید که از نظاره اینها دل را که خلوتکده پرگیان محبت

گوناگون نیایش مر داوری را که وجود بشر را از کارخانهٔ عنایت خود کسوت حیات پوشانید و تیر در نکوی ضلالت را چراغ هدایت براه افروخت رباعی ناهش زبان گفتنم از بخیر دلیست * وصفش ندانم گفتنم از بخیر دلیست * فی الجمله چنانست که دانم گفتن * انصاف چنان گفتنم از بخیر دلیست *

وجهان جهان ستایش مر شمع سفارت را که سرفرازان انجمن خرد و یقین را فروغ ایمان و نور دین بخشید و جانبازان بساط معرفت و کمال را پروانهٔ جمال جهان آرای خود گردانید رباعی آن سرور کائنات و آن فخر بشر * جبریل امین ز قرب او دست بسر * خاک کف پاش سرمهٔ دیدهٔ جم * خاشاک سرش افسر اسکندر *

بر دانشوران دانشخوار پوشیده نماند که چون از بوقلمونی روزگار دیرنگی زمانه ناهنجار واقعهٔ شهادت او رنگ نشین بارگاه شکوه و تمکین و مرکز نور دشاهراه علم و یقین قطعه عالم و عامل و علامهٔ عصر عارف کامل و فیاض زمان * آصف عهد و فلاطون زمن * شیخ ابوالفضل وزیر خاقان * هوش ربا بندهٔ اهل معنی ذرمانیان شد و تیغ قضا باز زندگانی گسار آن برگزیدهٔ نفس و آفاق گشت عالم در چشم جهانیان تیره نمود و صباحت اهل صباحت در

(۱) ای قاطع زندگی ۱۲ عالم ارواح ۱۲ علم (۲) ۱۲

از حسن توفیق خلاق زمین و زمان و مبدع سخن بر زبان

چکیدهٔ کلک و شهوار پسند نتیجهٔ طبع آسمان پیوند مکاتبات علامی

ابوالفضل

فهامی بعد تصحیح و تنقیح بروجه کمال هر سه دفتر متحلی بزیور تجلال

در مطبع خاص منشی نولکشور کرسی نشین انطباع شد

اطلاع۔ اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہی جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہین اُنمین بعض کتب درسی انشا فارسی اردو وغیرہ کی درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب انشا فارسی

انشاے بہار عجم۔ مصنفہ مولوی امانت علی خان صاحب

انشاے فائز۔ از مولوی محمد اکرم صاحب متخلص فائز مطبوعہ نظامی۔

انشاے فیض رسان۔ از منشی حفیظ اللہ۔

انشاے خلیفہ۔ مصنفہ خلیفہ شاہ محمد مرحوم قنوجی۔

انشاے تمیز۔ مصنفہ منشی کالی راے صاحب متخلص تمیز۔

انشاے مادھو رام۔ مشہور انشا ہی۔

انشاے میر۔ مصنفہ میر سائی میر لاہوری بخط نستعلیق۔

ایضاً انشاے میر۔ بخط شکست واسطے تعلیم کم سوادون خط شکست کے۔

انشاے بہار ہند۔ تصنیف مولوی عبد العزیز آروی

انشاے جامی۔ تصنیف مشہور از مولانا عبد الرحمن جامی۔

انشاے طاہر وحید۔ مشہور کتاب از میرزا طاہر وحید۔

انشاے فائق۔ از مولوی محمد فائق۔

انشاے دولت رام

انشاے صفدری۔ جسمین رقعات فارسی اور اسکے مقابل اردو ہین

انشاے گلزار عجم۔ مصنفہ مولوی مقبول احمد فاروقی۔

انشاے مفید۔ تصنیف منشی لچھمن رام صاحب تعلیم اطفال کے لیے نہایت عمدہ ہی۔

انشاے دلاویز۔ از مولوی عبد العزیز صاحب تلامذۂ شطرنج۔

انشاے عجیب۔ مشہور کتاب ہی۔

ظہیر الانشاء۔ مصنفہ منشی ظہیر الدین مرحوم۔

مجموعۂ انشا۔ صفیر بلبل و صحت نامہ از عبد اللہ خان علوی تعلیم اطفال کے واسطے بہتر ہی۔

شبنم شاداب مع فرہنگ لغات۔ نادر انشا از ملا ظہیرا تفرشی یہ بڑے رتبہ کی انشا ہی۔

انشاے دلکشا۔ مصنفہ منشی فتح محمد صاحب۔

فیض دبستان۔ مصنفہ منشی ولایت حسین خان صاحب یہ کتاب لائق دید ہی۔

دستور الصبیان۔ درس اطفال کے لیے نہایت مفید ہی۔

رقعات عزیزی۔ از تصنیفات مولوی عبد اللہ صاحب آروی۔

رقعات عالمگیری۔ جو خود بادشاہ عالمگیر نے تحریر فرمایا۔

رقعات قتیل۔ مصنفہ میرزا محمد حسن قتیل۔

پنجرقعہ از ارادت خان واضح مشہور مع دو شرح۔

رقعات بیدل۔ از میرزا عبد القادر بیدل۔

رقعات لچھمی نرائن۔ مشہور انشا ہی۔

رقعات مظہری۔ سلیس عبارت کے رقعہ مفید مطلب۔

رقعات امان اللہ حسینی۔ بلاغت و فصاحت مین مشہور ہی۔

INDIAN INSTITUTE OXFORD

Akbarnama

به عون صناع مکین و مکان فضل و کرم خلاق زمین و زمان

چکیدهٔ کلک دشوار پسند نتیجهٔ طبع آسمان پیوند مکاتبات علامی

ابوالفضل

فهامی بعد تصحیح و تنقیح بروجه کمال هر سه دفتر متجلی بزیور اجلال

در مطبع نامی منشی نولکشور طبع گردید مطبوع خلایق شد